

Україна ДИПЛОМАТИЧНА

НАУКОВИЙ ШОРІЧНИК

Випуск одинадцятий

Упорядники

*Леонід Губерський, Павло Кривонос,
Борис Гуменюк, Анатолій Денисенко*

Київ • 2010

ББК 66.49(4УКР)я5+63.3(4УКР)Оя5

УКРАЇНА ДИПЛОМАТИЧНА НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК

Видається з листопада 2000 року

ВИПУСК ОДИНАДЦЯТИЙ

Засновники

Міністерство закордонних справ України
Дипломатична академія
при Міністерстві закордонних справ України
Генеральна дирекція Київської міської Ради
з обслуговування іноземних представництв
Історичний клуб «Планета»

*Видання рекомендоване до друку Вченою радою Дипломатичної академії
при Міністерстві закордонних справ України. Протокол № 1 від 8 жовтня 2010 р.*

Видавець

Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв
Київської міської Ради

Головний редактор

кандидат історичних наук **Анатолій Денисенко**

Заступники головного редактора

доктор історичних наук **Борис Гуменюк**, кандидат економічних наук **Іван Гнатишин**,
заслужений діяч мистецтв України **Василь Туркевич**, доктор політичних наук **Леонід Шкляр**

Відповідальний секретар

кандидат історичних наук, докторант **Володимир Денисенко**

ISBN 966-7522-07-5

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Костянтин Грищенко, Міністр закордонних справ України

Іван Гнатишин, заступник міністра закордонних справ України, кандидат економічних наук, заступник головного редактора

Леонід Губерський, ректор Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, академік НАН України, доктор філософських наук

Борис Гуменюк, ректор Дипломатичної академії при МЗС України, доктор історичних наук, заступник головного редактора

Володимир Хандогій, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії

Володимир Яловий, заступник керівника апарату Верховної Ради України

Олег Білорус, голова Комітету Верховної Ради України у закордонних справах, академік НАН України

Павло Кривонос, генеральний директор Генеральної дирекції Київської міської Ради з обслуговування іноземних представництв, видавець

Юрій Костенко, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Китайській Народній Республіці

Юрій Рилач, Надзвичайний і Повноважний Посол, голова Спілки дипломатів України

Анатолій Денисенко, голова Історичного клубу «Планета», кандидат історичних наук, заслужений журналіст України, головний редактор

Дмитро Табачник, Міністр освіти і науки України, доктор історичних наук, професор

Мирослав Романюк, директор Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаніка, член-кореспондент НАН України

Микола Желєзняк, директор Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, кандидат філологічних наук

Василь Кремень, президент Академії педагогічних наук України, академік НАН України, доктор філософських наук

Олексій Онищенко, академік-секретар Національної Академії наук України, академік НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, доктор філософських наук

Сергій Пирожков, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Молдова, академік НАН України, доктор економічних наук

Віктор Андрущенко, ректор Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, академік Академії педагогічних наук України, доктор філософських наук

Петро Таланчук, Президент Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», академік Академії педагогічних наук України

Володимир Головченко, завідувач кафедри Інституту міжнародних відносин Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук

Микола Кулінич, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Японії, кандидат історичних наук

Петро Кононенко, директор Інституту українознавства Міністерства освіти і науки України, академік Академії педагогічних наук України

Олександр Савенко, генеральний директор Київської державної телерадіокомпанії, заслужений журналіст України

Ірина Войцехівська, професор Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук

Степан Віднянський, завідувач відділу Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук

Володимир Бех, перший проректор Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, доктор філософських наук

Сергій Брага, головний редактор газети «Урядовий кур'єр», заслужений журналіст України

Володимир Сергійчук, професор Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук

Валерій Солдатенко, голова Українського інституту національної пам'яті, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук

Леонід Шкляр, заступник Голови Вищої Атестаційної Комісії України, доктор політичних наук, заступник головного редактора

Ігор Алексєєнко, генеральний директор видавництва НАН України «Наукова думка», кандидат біологічних наук, заслужений працівник культури України

Ірина Матяш, перший заступник Голови Державного комітету архівів України, доктор історичних наук

Василь Кирилич, Радник-Посланник Посольства України в Республіці Австрія, кандидат політичних наук

Андрій Кудряченко, директор Інституту європейських досліджень НАН України, доктор історичних наук

Ростислав Сосса, директор Державного науково-виробничого підприємства «Картографія», доктор географічних наук

Володимир Борисенко, завідувач кафедри історії України Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, доктор історичних наук

Григорій Перепелиця, директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії при МЗС України, доктор політичних наук

Володимир Лозицький, директор Центрального державного архіву громадських об'єднань України, кандидат історичних наук

Василь Туркевич, заслужений діяч мистецтв України, заступник головного редактора

Віктор Чамара, генеральний директор Укрінформу, заслужений журналіст України

Петро Чуприна, генеральний директор Національної опери України, член-кореспондент Академії мистецтв України

Михайло Сорока, голова Київської організації Національної спілки журналістів України, заступник генерального директора Укрінформу

Микола Тимошик, завідувач кафедри Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філологічних наук

Ярослав Яцків, директор Головної астрономічної обсерваторії України, академік НАН України

**ВИСТУП
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
ВІКТОРА ЯНУКОВИЧА
НА ЗАГАЛЬНИХ ДЕБАТАХ
65-Ї СЕСІЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ
ООН 23 ВЕРЕСНЯ 2010 РОКУ**

Свою роботу в Нью-Йорку ми розпочали з високої ноти. Щойно успішно завершився Саміт Цілей Розвитку Тисячоліття.

Підсумковий документ саміту, Декларація Тисячоліття ООН та заключний документ Всесвітнього саміту 2005 року — наша «дорожня карта» сталого розвитку та кращого майбутнього. Її

неухильне та злагоджене виконання є спільним завданням усіх країн-членів ООН. Україна готова до активної роботи у цьому напрямі.

Україна з повною відповідальністю підходить до питань подолання бідності, забезпечення якісної освіти, створення необхідних умов для збереження довкілля, покращання здоров'я матерів та зменшення дитячої смертності, приборкання епідемії ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, забезпечення гендерної рівності.

Наші досягнення, а також наявні проблеми викладені у представленій на саміті національній доповіді про виконання Цілей Розвитку Тисячоліття.

Сьогодні в нашій державі відбуваються глибокі внутрішні зміни. Ми нарешті досягли внутрішньополітичної стабільності, розпочали давно заплановані економічні та соціальні реформи.

Скажу коротко: країна отримала нову поступальну енергію, що дозволяє нам робити реальні практичні кроки у напрямку давно назрілих перетворень.

Упевнений, це дасть нам змогу більш активно брати участь у реалізації завдань ООН, яким Україна була віддана з самого початку.

Серйозною проблемою, що значно загальмувала прогрес у розвитку як України, так і інших країн, стала світова економічна криза.

Глобальний виклик потребує глобальної відповіді. Світ має виробити нову фінансово-економічну систему відносин. Економічному відновленню може сприяти подальша лібералізація торгівлі, запобігання протекціоністським заходам та пошук нових шляхів і прозорих інструментів для збереження глобальної конкуренції.

Вважаю необхідним підтримувати подальші глобальні процеси поширення вільного руху людей, товарів, послуг і капіталу. Нові зони вільної торгівлі і безвізові режими — це важливий компонент правильної відповіді на глобальні виклики сучасності.

Шановні пані та панове!

Ми всі знаємо, що стабільний розвиток неможливий без безпеки, а безпека — без стабільного розвитку.

Україна завжди була дієвим контрибутором миру й безпеки в усьому світі. Вважаю, що наш внесок у цю справу незаперечний.

Цього року ми проголосили позаблоковий статус нашої країни. Це сприяло значному зменшенню напруженості в регіоні й створенню навколо України зони стабільності та стратегічної рівноваги.

1994 року ми першими у світі добровільно відмовилися від третього за потужністю ядерного арсеналу. Пройшло 16 років, але приклад України залишається актуальним і сьогодні.

У квітні цього року на Вашингтонському саміті з питань ядерної безпеки Україна зробила наступний крок, оголосивши про рішення позбутися всіх запасів високозбагаченого урану.

З досвіду останніх десятиліть ми бачимо, що ядерна зброя не завжди зміцнює безпеку. При цьому країни, що рухаються до її набуття, можуть потрапляти під вплив нових ризиків і ставати вразливішими.

Найкраща протидія розповсюдженню ядерної зброї — її поступова повна ліквідація. Ми підтримуємо підписання нового Договору СТАРТ між США та Росією та подальше скорочення їхніх національних ядерних арсеналів.

Сьогодні існує нагальна потреба в конкретних кроках заради зменшення ризиків, пов'язаних із розповсюдженням ядерних матеріалів і технологій. Закликаємо інші держави-члени ООН слідувати нашому прикладові у справі глобального ядерного роззброєння та нерозповсюдження.

У зв'язку зі згаданими кроками України розраховуємо й на неухильне виконання зобов'язань нашими міжнародними партнерами щодо гарантій безпеки нашої країни. Насамперед маю на увазі Будапештський меморандум 1994 року.

Україна наполягає: гарантії безпеки для держав, які відмовилися від своїх ядерних арсеналів, а також для країн, які не входять до будь-яких військових союзів, мають бути відображені в юридично зобов'язуючому міжнародному документі. Це — найліпший запобіжник від регіональних ядерних амбіцій.

Шановні пані та панове!

Принципи мирного співіснування, поваги до суверенітету та територіальної цілісності держав-членів ООН, добросусідства та рівноправності були і залишаються наріжним каменем зовнішньої політики України.

Дух і букву Статуту ООН вважаємо основою будь-яких регіональних угод та домовленостей у галузі архітектури безпеки.

З іншого боку, Організація може повніше використовувати потенціал наявних регіональних механізмів безпеки для зміцнення безпеки глобальної.

Ми ніколи не ділили біди на свої та чужі. З перших років своєї незалежності Україна бере активну участь у зусиллях ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки. Ми рішуче виступаємо за посилення миротворчого потенціалу ООН.

Маємо намір також продовжити роботу щодо удосконалення механізмів правового захисту «блакитних шоломів». Вітаємо підтримку наших ініціатив країнами-членами ООН.

На нашу думку, необхідно розбудовувати також механізми реагування на нові або видозмінені виклики міжнародному миру та безпеці.

Одним із таких викликів є піратство та збройні пограбування на морі. Переконаний, що загрозу більше не можна недооцінювати. Без ефективного й рішучого втручання міжнародного співтовариства це зло лише набиратиме сили. У боротьбі з піратством ключову роль має відігравати ООН. Україна має намір продовжити активну роботу заради зміцнення безпеки міжнародного морського судноплавства й захисту соціальних прав моряків, і закликає всіх до співпраці.

Сьогодні людство дедалі більше стикається із викликами «м'якої безпеки». Слово «м'який» не повинно нас вводити в оману. Зміни клімату становлять глобальну загрозу майбутньому людства. Вже нині деякі з цих змін експерти оцінюють як незворотні. Тому міжнародна спільнота має негайно докласти усіх можливих зусиль, щоб уникнути найгіршого сценарію. Потрібна мобілізація політичної волі всіх країн-членів ООН. Підписавши Копенгагенську домовленість, Україна зробила крок у цьому напрямку.

Земля — наш спільний корабель, і вона не повинна стати «Титаніком». Ми переконані в необхідності ефективного міжнародного механізму охорони природи Землі як єдиної планети. Світові потрібна постійна глобальна екологічна організація з універсальним членством.

На тлі екологічних, фінансово-економічних та енергетичних викликів дедалі більшої актуальності набуває використання мирного атома. Володіння ядерними технологіями — це величезна відповідальність перед власним народом, сусідами й усім людством.

Наступного року світ відзначатиме сумну дату — 25-ту річницю аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Ця трагедія залишається для нас відкритою раною. Подолання її наслідків залишається серйозним викликом для міжнародної спільноти, оскільки масштаби існуючих проблем вимагають залучення скоординованих зусиль всіх наших іноземних партнерів у цій справі.

Україна планує провести за участю ООН у квітні 2011 року в Києві Міжнародну конференцію високого рівня «Двадцять п'ять років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього».

На порядку денному форуму — оцінка прогресу у відновленні та нормалізації життя постраждалих регіонів, а також питання безпеки використання ядерної енергії. Запрошуюю всіх до участі в Конференції.

Шановні колеги!

Сьогоднішній світ змінюється дедалі швидше. Разом зі світом повинна змінюватися і наша Організація.

ООН має бути не спостерігачем, а архітектором подій. Для цього їй конче необхідне всеосяжне реформування. Україна підтримує позитивні зрушення в організаційному зміцненні ООН, зокрема у сферах захисту прав жінок та миробудівництва. Проте далекосяжні зміни неможливі без оновлення стрижня ООН — Ради Безпеки. Перетворення Ради Безпеки на більш представницький і збалансований за складом орган, посилення прозорості його роботи є неодмінною умовою підвищення ефективності та адаптації ООН до сучасних світових процесів.

Україна готова до обговорення усіх прогресивних концепцій реформування Ради Безпеки. Переконані, що запорукою успіху є врахування інтересів усіх недостатньо представлених у цьому органі регіональних груп, зокрема — Східноєвропейської.

Користуючись нагодою, маю честь підтвердити намір України набути членство у Раді Безпеки ООН на термін 2016–2017 років.

Упевнений, що робота 65-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН стане важливим кроком до мирного, безпечного, благополучного світу, світу свободи, демократії та плідного міжнародного співробітництва.

Для цього маємо тверду політичну волю й чітке розуміння викликів і бачення спільних завдань. Я вірю у наш успіх.

**SPEECH OF VIKTOR YANUKOVYCH,
THE PRESIDENT OF UKRAINE,
AT THE GENERAL DISCUSSION
OF THE 65TH SESSION
OF THE UN GENERAL ASSEMBLY
ON SEPTEMBER 23, 2010**

We have started our work in New York on a high note. The Millennium Development Goal Summit has been successfully completed.

The final document of the Summit, the UN Millennium Declaration and the final documents of the World Summit 2005 are our 'roadmap' of sustainable development and better future. Their steady and coordinated implementation is a shared task of all UN member states. Ukraine is ready for active work in this direction.

Ukraine is fully committed to the tasks of poverty reduction, provision of quality education, creation of necessary conditions for environmental protection, improvement of maternal health and reduction of child mortality, HIV/AIDS and TB epidemic control and provision of gender equality.

Our achievements as well as current problems are described in the National Report on Implementation of the Millennium Development Goals presented at the Summit.

Currently Ukraine is going through deep internal changes. We have finally achieved the home policy stability and initiated the earlier planned economic and social reforms.

In short, Ukraine received new translation energy, which allows us to make real practical steps towards long anticipated transformations.

I am confident that this will help us actively participate in implementation of the UN tasks to which Ukraine was dedicated from the very beginning.

The global economic crisis has become a serious problem that retards development processes in Ukraine as well as in other countries.

Global challenge requires global response. The world must develop a new system for financial and economic relations. Further liberalization of trade, prevention of protectionist actions and search for new ways and transparent tools for preservation of the global competition may foster economic recovery.

I think it essential to further support global processes for expanding free movement of people, commodities and capital. New zones of free trade and visa-free regimes are important components of the right response to the global challenges of the modern world.

Dear ladies and gentlemen,

We all know that sustained development is impossible without security and security – without sustained development.

Ukraine was always an active contributor to the security in the whole world. I think that our contribution is undoubted.

This year we have announced a non-aligned status for Ukraine. This has considerably reduced tension in the region and facilitated creation of a zone of stability and strategic parity around Ukraine.

In 1994 we were the first in the world to voluntarily reduce from the nuclear arsenals third in the world for their yield. 16 years passed but the Ukrainian example still remains topical.

In April this year at the Washington nuclear safety summit Ukraine made another step announcing its decision to dispose of all stocks of highly enriched uranium.

From the last decades experience we see that nuclear weapon does not always strengthen security. In this situation countries that are moving towards its acquisition may trap into the danger of other risks and become even more vulnerable.

The best counteraction against proliferation of the nuclear weapon is its gradual complete liquidation. We support signing of the new START Treaty on nuclear weapons between USA and Russia to cut their strategic nuclear arsenals.

Currently there exists an urgent need in specific steps for diminishing risks associated with expansion of nuclear materials and technologies. We encourage other UN member states to follow our example in favor of global disarmament and non-proliferation.

In connection with the above-mentioned steps made by Ukraine we also count on steady fulfillment of their commitments by our international partners in view of the security guarantees for our country. In the first place I mean the 1994 Budapest Memorandum.

Ukraine insists — the security guarantees for the states that refused from their nuclear arsenals as well as for the states, which are not members of any military alliances should be specified in the legally binding international document. This is the best guarantee against regional nuclear ambitions.

Dear ladies and gentlemen,

Principles of peaceful coexistence, respect to sovereignty and territorial integrity of the UN member states, good-neighborly relations and equality have always been and remain a cornerstone of the foreign policy of Ukraine.

We consider that spirit and letter of the UN Charter is the backbone of all regional agreements and arrangements in the sphere of security architecture.

On the other hand, the UN may take even better advantage of the potential of the available regional security mechanisms for strengthening the global security.

We never draw a distinction between our problems and problems of others. From the very first day of its independence Ukraine is actively involved in UN efforts to support the international peace and security. We stand firmly for strengthening of the UN peacemaking potential.

We are intended to continue efforts for improvement of the mechanisms of legal protection of 'blue helmets'. We welcome support of our initiatives by the UN member states.

We consider it necessary to develop also the mechanisms of responding to new or transformed challenges to the international peace and security.

Freebooting and armed robbery on the sea is one of such challenges. I am confident that this threat cannot be overestimated. This evil will be further growing in strength unless the international community takes effective and decisive steps to curb it. The UN should play a key role in the struggle against piracy. Ukraine is intended to continue active work

for strengthening the international sea navigation and protection of the rights of sailors and encourages all others to cooperation.

Today the mankind more often faces the 'soft danger' challenges. The word 'soft' should not be misleading. Climate changes are global threats to the mankind in the future. Even now experts consider some of such changes irreversible. Therefore, the global community should put every possible effort to avoid development of the worst scenario. Mobilization of political will of all UN member states is necessary. By signing the Copenhagen Agreement Ukraine made a step forward in this direction.

The Earth is our common ship and it should not follow the 'Titanic' destiny. We are confident that it is necessary to have an effective international mechanism for nature conservation on the Earth as an integral planet. The world needs a permanent global ecologic organization with universal membership.

With ecological, financial-economic and energy challenges the use of atom for piece becomes more urgent. Mastering nuclear technologies entails a great responsibility before own people, neighbors and the whole mankind.

Next year the world will mark a sad date – 25 years since Chernobyl catastrophe. This tragedy remains an open sore for Ukraine. Overcoming its aftermath is a serious challenge for the international community since the scope of the available problems requires concerted efforts of all our international partners in this matter.

Ukraine is planning to conduct in April next year the top level International Conference *Twenty Five Years of the Chernobyl Catastrophe. Safety for Future* in Kyiv with UN participation.

The agenda of the Conference will include assessment of the progress in renovation and recovery of life in the suffered regions as well as issues related to safe utilization of the nuclear energy. All are welcomed to participate in the work of the Conference.

Dear colleagues,

The world is changing ever faster today and our Organization needs to change along with the world.

The UN should not be the observer but the architect of the events. For this a comprehensive reformation is needed. Ukraine supports positive steps towards organizational strengthening of the UN, particularly in the spheres of protection of women's rights and piece-building. However, essential changes are impossible without renovation of the UN backbone – the Security Council. Transformation of the Security Council into more representative and balanced body as to its composition, strengthening of transparency of its work is a necessary condition for increasing efficiency and adaptation of UN to the modern world processes.

Ukraine is ready to discuss all progressive concepts for reformation of the Security Council. We are confident that consideration of the interests of all insufficiently represented regional groups in this body, in particular the Eastern European group is the keystone for success.

Taking the opportunity, I have the honor to confirm the intention of Ukraine to join UN Security Council for the period 2016–2017.

I am sure that the work of the 65th session of the UN General Assembly will become an important step to peaceful, safe and successful world, the world of freedom, democracy and fruitful international cooperation.

For this we have a firm political will and clear understanding of the challenges and vision of the shared tasks. I believe in our success.

США, НЬЮ-ЙОРК. Напередодні у Нью-Йорку відбулася зустріч Президента України Віктора Януковича з Генеральним секретарем ООН Пан Гі Муном. Генеральний секретар ООН відзначив відчутний поступ України у досягненні Цілей розвитку, визначених у Декларації тисячоліття. Він також високо оцінив участь України у програмах ООН, зокрема в миротворчій діяльності. «В Організації Об'єднаних Націй уважно стежать за тим, як в Україні здійснюються реформи, спрямовані на покращання життя людей та розбудову держави», — підкреслив Генеральний секретар ООН. Пан Гі Мун окремо торкнувся теми Чорнобильської трагедії. Він відзначив, що у наступну, 25-ту, річницю аварії на ЧАЕС має намір бути в Україні та взяти участь у міжнародній конференції, присвяченій цій сумній події

USA, New York. The day before the President of Ukraine Viktor Yanukovich met the UN General Secretary Ban Ki-moon. The UN General Secretary noted the tangible efforts of Ukraine for achieving the Millennium Development Goals specified in the Millennium Declaration. He also highly appreciated involvement of Ukraine in the UN programs, particularly in the peace-making activities. “The United Nations closely follows the implementation of reforms in Ukraine aimed at improvement of the well-being of people and development of the state”, — emphasized the UN General Secretary. Mr. Ban Ki-moon specifically touched upon Chernobyl tragedy. He mentioned that in the next year of Chernobyl day he is intended to take part in the International Conference on the 25th Year of the Chernobyl tragedy

Президенти України та Росії взяли участь в автопробігу територією двох держав

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ, 17 вересня. Президент України Віктор Янукович та Президент Росії Дмитро Медведєв взяли участь у спільному автопробігу територією двох держав, присвяченому сторіччю з дня першого автопробігу Санкт-Петербург—Київ. Глави держав за кермом двох автомобілів проїхали 25 кілометрів територією Росії та 20 кілометрів — України. До кордону колону очолював Президент Росії Дмитро Медведєв на автомобілі марки «Победа», після перетину кордону колону очолив Президент України Віктор Янукович на автомобілі марки «Победа» з номерами «Дружба»

SUMMY OBLAST, September 17. The President of Ukraine Viktor Yanykovych and the President of Russian Federation Dmitro Medvedev participated in the joint motor rally in the territory of both counties to mark the one hundred years of the first motor rally 'Sankt Petersburg—Kyiv'. The country leaders as drivers of two cars covered the territory of 25 km in Russia and 20 km in Ukraine. The platoon was led by the President of Russia Dmitry Medvedev in the car Pobeda before the cars reached the border. After crossing the border the platoon was led by the President of Ukraine Viktor Yanykovych in the car Pobeda with the numbers Druzhba.

ПАРИЖ, 7 жовтня. У Парижі відбулася церемонія зустрічі Президентів України та Франції. Ніколя Саркозі зустрів свого українського колегу Віктора Януковича на ганку Єлісейського палацу, біля якого вишикувалися Почесна варта Республіканської гвардії Франції

PARIS, October 7. A meeting ceremony of the Presidents of Ukraine and France was held. Nicolas Sarkozy met his Ukrainian colleague Viktor Yanukovich on the terrace of the Elysee Palace. The guardians of the Republican Guard of France were lined near the Palace

ВІЛЬНІУС, 14 жовтня. Президент України Віктор Янукович і Президент Литви Даля Грібаускайте підписали Дорожню карту розвитку стратегічного партнерства між Україною та Литовською Республікою на 2011–2012 роки. Також у присутності Глав держав було підписано Протокол Четвертого засідання Ради Президентів України та Литви

VILNIUS, October 14. The President of Ukraine Viktor Yanukovich and the President of Lithuania Dalia Grybauskaitė signed the roadmap on development of strategic partnership between Ukraine and the Lithuanian Republic for 2011–2012. The Protocol of the fourth meeting of Ukraine and Lithuania Presidential Council was also signed in the presence of both country leaders

КИЇВ, 6 жовтня. У присутності Президента України Віктора Януковича та Президента Словацької Республіки Івана Гашпаровіча відбулася церемонія підписання українсько-словацьких двосторонніх документів. Було підписано: Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про скасування консульських зборів; Протокол про внесення змін і доповнень до Угоди між Урядами України та Словаччини про повітряне сполучення

KYIV, October 6. The Ukrainian-Slovak bilateral documents, namely the Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Slovak Republic on cancellation of the consular fees and the Protocol about amendments and additions to the Agreement between the Governments of Ukraine and Slovak Republic about aircraft traffic were signed in the presence of the President of Ukraine Viktor Yanukovych and the President of the Slovak Republic Ivan Gasparovic

КИЇВ, 14 вересня. Президент України Віктор Янукович і Президент Республіки Казахстан Нурсултан Назарбаєв підписали Протокол про внесення змін та доповнень до Плану дій Україна — Казахстан на 2010–2011 роки. У присутності Глав держав відбулася церемонія підписання ряду двосторонніх документів, спрямованих на розвиток українсько-казахстанського співробітництва. Підписано угоди: між Кабінетом Міністрів України і Урядом Казахстану про умови розміщення дипломатичних представництв України в Республіці Казахстан і Республіки Казахстан в Україні, між Міністерствами освіти і науки України та Казахстану про співробітництво в галузі освіти і науки; про співробітництво між Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та Уповноваженим з прав людини в Республіці Казахстан, між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерством туризму та спорту Казахстану про співробітництво у сфері фізичної культури і спорту, про створення сприятливих тарифних умов на перевезення вантажів залізничним транспортом. Крім того, підписано Меморандум між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Міністерством фінансів Казахстану про співробітництво у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, План співробітництва в космічній сфері на 2010–2011 роки між Національними космічними агентствами України та Казахстану

KYIV, September 14. The President of Ukraine Viktor Yanukovich and the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev signed the Protocol on amendments and additions to the Ukraine—Kazakhstan Action Plan for 2010–2011. In the presence of the country leaders a number of bilateral documents on Ukrainian-Kazakh cooperation development were signed. The following agreements were signed — between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of Kazakhstan on conditions of allocation of diplomatic missions of Ukraine in the Republic of Kazakhstan and of the Republic of Kazakhstan in Ukraine, between the Ministries of Education and Science of Ukraine and Kazakhstan about cooperation in the sphere of education and science; between the ombudsmen of Ukraine and Kazakhstan on cooperation; between the Ministry for Family, Youth and Sport of Ukraine and the Ministry of Tourism and Sport of Kazakhstan on cooperation in the sphere of physical culture and sport; agreement on creation of favorable tariff conditions on railway transportation of cargoes. Additionally, the Memorandum between the State Committee on Financial Monitoring of Ukraine and the Ministry of Finance of Kazakhstan on cooperation in the sphere of prevention of money laundry and financing of terrorism and the Plan for Cooperation in the sphere of space for 2010–2011 between the National Space Agencies of Ukraine and Kazakhstan were signed

КИЇВ, 18 жовтня. Україна розпочне видобуток нафти та газу на території Венесуели. Про таку домовленість повідомив Президент України Віктор Янукович на спільній прес-конференції зі своїм венесуельським колегою Уго Чавесом. «Ми з Президентом Уго Чавесом домовилися, що Україна почне видобуток нафти і газу на території Венесуели. Це питання буде одним із пріоритетних у наших відносинах», — сказав Глава Української держави. Відповідаючи на запитання щодо транспортування венесуельської нафти до Білорусі, Президент зазначив, що Україна транспортуватиме нафту в тих обсягах, в яких вона надходитиме до наших чорноморських портів. «Сьогодні ми транспортуємо цю нафту у цистернах, але найближчим часом перейдемо на транспортування через нафтопровід. Це наш план, який ми виконаємо у відносинах і з Венесуелою, і з Білоруссю. І в подальшому в цьому трикутнику ми домовилися, що це питання будемо вирішувати спільно», — зауважив Президент

KYIV, October 18. Ukraine will begin oil and gas production in the territory of Venezuela. The President of Ukraine Viktor Yanukovich reported about this arrangement during joint press conference with his Venezuelan colleague Hugo Chavez. “Together with the President Hugo Chavez we have agreed that Ukraine will begin oil and gas production in the territory of Venezuela. This is a priority in our relations.” — said the Ukrainian leader. Responding to the question about transportation of the Venezuelan oil to Belarus the President indicated that Ukraine would transport oil in the volumes shipped to Ukrainian Black Sea ports. “Today we are transporting oil in the tanks but soon we would pipeline it. This is the plan we are implementing in our relations with Venezuela and Belarus. From now forward in this triangle we have arranged to address this issues jointly”, — remarked the President

Костянтин Грищенко,

Міністр закордонних справ України

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ — ЧАС ДІЇ

«Нове життя нового прагне слова» — кажуть поети. Як дипломат і політик, додаю: нове життя прагне передусім нової, адекватної дії.

XXI століття виявилось не просто початком нового календарного тисячоліття, воно принесло з собою докорінні й далекосяжні геополітичні трансформації, які змусили жити новим життям усе людство. Глобалізація прискорює історію й кардинально змінює обличчя світу.

Визначальним пунктом у процесі глобалізації вважаю завершення «холодної війни», яка десятиліттями тримала людство під загрозою «війни гарячої», поглинула майже всі його ресурси й потенціал у боротьбі двох ворожих ідеологій.

Кінець ери двополярності об'єднав світ у єдине ціле й водночас зробив його набагато складнішим, вивільнивши енергію багатьох держав та народів й зумовивши стрімке формування світу багатополісного.

У цьому новому світі кожна країна отримала свій шанс, що в сумі дає шанс усьому людству на стабільний, поступальний розвиток, вирівнювання можливостей, конструктивне співробітництво в умовах миру й безпеки, розв'язання спірних питань і проблем за нормами міжнародного права.

Переконаний, було б великою помилкою твердити, що Україна не використала свій шанс. Навпаки, наш вигреш чи не найбільший. Ми здійснили найголовніше — відновили незалежність України, покінчили з тоталітаризмом й за короткий час утвердилися на світовій сцені як демократична європейська держава й активний учасник міжнародного життя.

І все-таки кожного з нас не полишає прикре відчуття, що ми могли б досягти значно більшого, що забагато часу й унікальних можливостей було змарновано, що занадто часто слова у нас лише прикривали відсутність дії.

Особливо разючим став контраст між сподіваннями 2005 року й одержаними, а точніше — не одержаними результатами. Зовнішня політика може бути ефективною тільки тоді, коли ефективною є політика внутрішня, коли вона спирається на суспільно-політичну стабільність й упевнений розвиток економіки. Якщо ж у країні панує безлад, точиться безперервна й безглузда війна між гілками влади, то дипломатії залишається тільки докласти зусиль, щоб зберегти позитивний імідж своєї держави, максимально зменшити неминучі втрати, а по можливості ще й досягти нових успіхів.

На жаль, усі ми були свідками того, як відсутність дій вихлостила слова, як сформульовані цілі поступово перетворилися на гасла, а гасла — на порожні закликання. Зрештою, у зовнішньополітичному лексиконі з'явився парадоксальний і глибоко образливий для нас термін — «втома від України».

Після обрання нового Президента на початку 2010 року ситуація кардинально змінилася. За короткий термін нове керівництво стабілізувало внутрішньополітичну ситуацію, покінчило з конфліктами гілок влади й спрямувало їхні зусилля в єдине русло конструктивної державної роботи, а також, що найголовніше, зрушило з мертвої точки процес системних суспільних та економічних реформ. Країна нарешті запрацювала, і це вже помітили й оцінили наші зарубіжні партнери.

Такий розвиток подій створив нові, сприятливі умови для вітчизняної дипломатії, основні орієнтири діяльності якої були визначені прийнятим у липні 2010 року Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».

Для нас настав час дії. Міністерство закордонних справ із самого початку повело активну, наступальну й творчу роботу. Ми по суті втілюємо в життя нову зовнішньополітичну стратегію України. В її основі — прагматизм, підпорядкований виключно національним інтересам, прагматизм, помножений на патріотизм.

Наша нова філософія полягає в тому, щоб, забезпечивши Україні стратегічну рівновагу в регіоні та світі, використати усі можливості міжнародного співробітництва, які надають нашій країні її унікальне геополітичне розташування, її позиції у світових та регіональних структурах, політичний, економічний та культурний потенціал.

Протягом неповного року ми зробили низку важливих кроків, які внесли кардинальні позитивні зміни у зовнішньополітичне позиціонування України, посилили її роль у міжнародному співтоваристві.

Передусім ми відмовилися від ідеологічно обумовленого, а по суті штучного й зашореного протиставлення євроінтеграційних устремлень України її партнерству з Росією.

Мусимо визнати, що напруженість, характерна для українсько-російських відносин останніх років, завдала величезних збитків обом сторонам. Тому першим кроком нового керівництва України було відновлення природних добросусідських

взаємин із Росією, які на сьогодні знову вийшли на належний рівень — рівень стратегічного партнерства.

Поліпшення стосунків із Російською Федерацією як з одним із провідних міжнародних гравців відповідає самій логіці й вимогам сьогодишнього світу. Нині відбувається перезавантаження відносин по лінії США–РФ та ЄС–РФ. Це беззаперечно доводить, що дружба з Росією в жодному разі не суперечить розвиткові наших взаємин зі Сполученими Штатами та реалізації євроінтеграційних прагнень України.

США залишаються стратегічним партнером України. Домовленості Президентів двох країн, досягнуті в квітні у Вашингтоні, візит в Україну Держсекретаря США Х. Клінтон, проведення в Києві засідання Комісії стратегічного партнерства сприяли наповненню українсько-американських відносин конкретним змістом. Ідеться, зокрема, про подальше поглиблення політичного діалогу, інтенсифікацію торговельно-економічного, інвестиційного, науково-технічного співробітництва, про питання ядерної безпеки та роль України як чинника демократії і стабільності в регіоні й у світі.

Набуття членства в Євросоюзі залишається головною стратегічною метою України. Ця мета не залежить від того, яка політична сила прийшла до влади, оскільки підтримується більшістю українського народу.

Наші відносини з Брюсселем та країнами ЄС стали більш раціональними й прагматичними. Ми бачимо ті внутрішні труднощі, з якими стикається Євросоюз після двох масштабних хвиль розширення, але ми абсолютно певні, що поставлена мета буде досягнута.

Ми не збираємося гаяти час. Методично, крок за кроком будемо виконувати свої «домашні завдання» з наближення України до європейських стандартів, розбудовуватимемо потужну конкурентоспроможну економіку, утверджуватимемо демократію.

Наші найближчі конкретні завдання — це укладення з ЄС Угоди про асоціацію, створення Зони вільної торгівлі, а також реалізація послідовних заходів для запровадження безвізового режиму. На їх виконанні сьогодні сконцентровані головні зусилля української дипломатії.

Знаковим кроком України стало проголошення її позаблокового статусу. Це був прагматичний розрахунок оптимальної моделі гарантування нашої безпеки на даному етапі розвитку країни. Позаблоковість зняла непотрібну напруженість навколо України, створивши натомість широку зону міжнародної стабільності.

Замість того, щоб штучно вибудовувати в уяві крайню межу Європи на своїх східних кордонах, ми вибрали для себе природну роль зв'язкової ланки між Сходом і Заходом. Такий підхід відповідає нашому віковому історичному досвідові, дає змогу в умовах глобалізації максимально використати переваги геополітичного розташування України на власну користь.

Знявши з порядку денного вступ до НАТО, ми припинили демонстративно грукати у двері, чим позбавили головного болю, який викликало це грукання, і Альянс, і Росію, і самих себе.

Натомість на перший план вийшла конструктивна й послідовна співпраця з НАТО. Це — реалізація річних національних програм, модернізація української оборонної сфери, участь у «Партнерстві заради миру», боротьба з міжнародним тероризмом, піратством та організованою злочинністю.

Україна давно зарекомендувала себе як визначний контрибутор миру й безпеки в усьому світі. Сьогодні наші миротворці присутні в Косово, Ліберії, Іраку, Афганістані, Демократичній Республіці Конго, Судані, Кот-д'Івуарі, Тимор-Лешті та на Кіпрі. Як відповідальний член міжнародної спільноти ми й надалі братимемо участь у миротворчих місіях під егідою ООН, НАТО, ЄС та ОБСЄ, сприятимемо посиленню у цій сфері провідної ролі Організації Об'єднаних Націй.

До пріоритетів України належить і вдосконалення європейської системи колективної безпеки. Ми активно залучилися до «процесу Корфу», метою якого є формування загального, рівного й неподільного європейського безпекового простору. Реальним внеском України в цю важливу справу є, зокрема, її дієва участь у врегулюванні конфлікту у Придністров'ї.

Посилення ролі України як регіонального лідера у справі зміцнення миру, стабільності, взаєморозуміння й співробітництва в Центральній і Східній Європі, Чорноморському й Дунайському регіонах вважаю одним із першочергових завдань нашої дипломатії. У цьому контексті подальше поглиблення дружби й партнерства з кожною сусідньою державою набуває значення стратегічного пріоритету.

Новим акцентом у нашій зовнішній політиці є активне налагодження зв'язків, передусім торговельно-економічних, із тими країнами, які на наших очах перетворюються на економічні й політичні суперсили. Це передусім Китай, Індія й Бразилія — держави, які власне і є новітніми центрами багатополюсного світу, що формується.

Державний візит Президента України Віктора Януковича до Китаю у вересні 2010 року можна назвати історичним проривом. Було підписано 22 документи, сторони заявили про намір вивести українсько-китайські відносини на рівень стратегічного партнерства. Візит відкрив шлях для залучення значних китайських інвестицій в українську економіку, спільної реалізації масштабних проектів.

Говорячи про українсько-бразильські взаємини, окремо відзначу закладення у вересні першого каменя в будівництві Наземного пускового комплексу в рамках спільного космічного проекту «Циклон-4-Алкантара».

Активізується співробітництво з Індією. Так, у березні укладено рекордний контракт у сфері енергетики загальною вартістю 130 млн дол. США.

Усе це конкретні приклади нашої адекватної реакції на зміни глобалізованого світу, застосування нового, прагматичного підходу до ведення зовнішньої політики.

Якщо говорити про зовнішньополітичний прагматизм, то його ядром, безперечно, є торговельно-економічна співпраця, оскільки саме вона швидко й безпосередньо впливає на рівень життя українського народу.

Відповідно до визначеного Президентом Віктором Януковичем курсу на економізацію зовнішньої політики України ми проводимо докорінне реформування зовнішньоекономічного блоку держави. Наше завдання — максимально консолідувати зусилля відповідних міністерств та відомств і підвищити координаційну роль МЗС у забезпеченні економічних інтересів України.

В умовах світової фінансово-економічної кризи дипломатія покликана забезпечити якнайактивніше залучення України до антикризових стратегій міжнародної спільноти. Нашим незаперечним успіхом на цьому напрямку стало відновлення співробітництва з Міжнародним валютним фондом, який у липні 2010 року ухвалив рішення про виділення Україні кредиту в 15,15 млрд доларів США.

Уже зараз маємо дбати про позиції України в посткризовому світі. Крім співробітництва з традиційними партнерами необхідно забезпечити подальше закріплення на ринках Азії, Африки та Латинської Америки. Перекоаний, що саме тут криються величезні можливості для збуту вітчизняної продукції та здійснення масштабних економічних проектів. Цю роботу вже розпочато.

Питанням стратегічної ваги для нас є зміцнення енергетичної безпеки як України, так і всієї Європи. В умовах глобалізації посилюється значення нашої країни як провідного транспортера енергоресурсів до Центральної та Західної Європи.

У сфері енергетики ми активно співпрацюємо і з Європейським Союзом, і з Росією. Серед першочергових завдань — адаптація відповідного законодавства України до законодавства ЄС з метою інтеграції в енергетичний простір Європи, модернізація за участю Євросоюзу та інших зацікавлених партнерів національної газотранспортної системи, реалізація проекту Євразійського нафтотранспортного коридору на базі аверсного використання нафтопроводу «Одеса–Броди» з його продовженням до Плоцька, диверсифікація джерел і шляхів газопостачання за рахунок будівництва на півдні України терміналу скрапленого газу.

Економізація зовнішньої політики ні на йоту не применшує значення гуманітарного співробітництва. Більше того, вважаю неприпустимим продовження практики ведення цієї роботи за залишковим принципом. Мусимо зізнатися: Україна як незалежна держава з'явилася на мапі зовсім недавно, і світ ще занадто мало знає про нас.

Тому популяризація української культури, літератури, історії, науковий обмін і співпраця у сфері освіти, активна інформаційно-роз'яснювальна діяльність мають

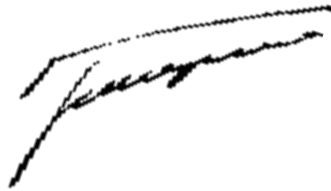
розглядатися як один з найважливіших чинників утвердження позитивного іміджу України, зміцнення довіри до неї як до сучасної, демократичної, європейської держави.

Багатомільйонне світове українство — могутня сила, яка здатна надзвичайно багато зробити для України. Ми й надалі будемо посилювати співпрацю з українськими громадами на всіх континентах, забезпечувати їхні матеріальні й духовні потреби, зміцнюватимемо зв'язок діаспори з історичною батьківщиною. Наголошу: у цій справі ми повинні керуватися не тільки прагматизмом, а й щирим почуттям національної солідарності.

Посилену увагу Міністерство закордонних справ приділяє й приділятиме вдосконаленню консульської служби, адже саме вона безпосередньо надає допомогу й захищає інтереси українських громадян за кордоном.

Сьогодні особливі зусилля ми спрямовуємо на скасування чи лібералізацію візового режиму з різними країнами, передусім із Європейським Союзом. Із задоволенням хочу відзначити, що тільки протягом трьох кварталів 2010 року були підписані або набрали чинності двосторонні угоди про взаємні безвізові поїздки з Чорногорією, Бразилією, Ізраїлем, САР Гонконг (Сянган), про взаємні поїздки з Македонією. Опрацьовується низка інших угод з лібералізації візового режиму, зокрема, з Боснією і Герцеговиною, Тунісом, Аргентиною, Єгиптом, Ісландією, Лівією, ПАР, Сербією та Швейцарією.

Нове життя ставить перед українською дипломатією складні й масштабні завдання. Ми маємо достатньо професіоналізму, знань, досвіду й творчої енергії, щоб із честю виконати свою місію. Українська дипломатія — діє.

Kostyantyn Gryshchenko,

*Minister of Foreign Affairs
of Ukraine*

UKRAINIAN DIPLOMACY – TIME FOR ACTION

“New life needs new words”, - once said a poet. As a politician and a diplomat I would add: new life in the first place needs new appropriate action.

The 21st century has not only started a new calendar millennium, but also brought essential and wide-ranging geopolitical transformations, which make the whole mankind to live a new life. Globalization accelerates history and drastically changes the image of the world.

I consider the end of the ‘cold war’, which for decades held the mankind under the threat of a ‘hot war’ and spent almost all available resources and potential in the struggle of two alien ideologies, a defining moment in the process of globalization.

The end of the bipolarity era united the world into a single whole and at the same time made it much more complicated by releasing the energy of many countries and peoples and fostering fast formation of the multipolar world.

In this new world every country received its own chance which in total provides a chance to the whole mankind for sustained and progressive development, more equal opportunities, constructive cooperation in conditions of peace and security, resolution of problems according to the international legal norms.

I am confident that it is a great mistake to say that Ukraine failed to use its chance. On the contrary, we gained even more. We did the main thing – renovated independence of Ukraine, put the end to totalitarianism and for a short period of time were established on the international arena as a democratic European state and active participant of the international life.

None the less every one of us has a sad feeling that we should have achieved much more, that much time and unique chances were lost and that often the rhetoric only masked the lack of action.

Most striking was the contrast between the expectations of 2005 and the obtained or, better say, failure to obtain the results. Foreign policy may be effective only if the domestic policy is effective, when it is based on social and political stability and confident development of economy. When chaos reigns in the country and branches of power are waging continuous and aimless war, then diplomacy is only left to put every effort for keeping a positive image of the country, for minimizing the inevitable losses and, if possible, achieving new success.

Unfortunately, we are all witnesses of how the lack of action emasculated the words and how the formulated targets were gradually transformed into slogans and slogans into empty spells. Consequently the foreign policy vocabulary adopted paradoxical and very offensive term – “Ukraine fatigue”.

After election of a new President at the beginning of 2010 the situation drastically changed. For a short time period new administration stabilized the internal political situation, put an end to the conflicts between the branches of power and directed their efforts into single course of meaningful state work and, what is more important, put into motion a process of systemic social and economic reforms. The country finally began to work and that was noticed and appreciated by our foreign partners.

Such course of events created new favorable conditions for national diplomacy whose main activities were specified in the Law of Ukraine *On Fundamentals of Domestic and Foreign Policy* adopted in July 2010.

It is time to act. The Ministry of Foreign Affairs from the very beginning initiated active and creative activities. Basically, we are implementing new foreign policy strategy in Ukraine underlain by pragmatism submissive to the national interests, pragmatism multiplied by patriotism.

Our new philosophy is in providing Ukraine strategic stability in the region and in the world taking advantage of international cooperation opportunities created by the unique geopolitical situation of the country, its position in the world and regional structures, political, economic and cultural potential.

During less than a year we made a number of important steps, which drastically changed foreign policy positioning of Ukraine and strengthened its role in the international community.

In the first place we refused from ideologically based, in fact on artificial opposition of the European integration ambition of Ukraine to its partnership with Russia.

We have to recognize that tension in the Ukrainian-Russian relations of the last years caused great damage to both parties. Therefore, the first step of the new administration of Ukraine was to renovate natural friendly relations with Russia that attained an appropriate level of strategic partnership.

Improvement of relations with the Russian Federation as one of the main international players fully corresponds to the logic and demand of today's world. Currently the relations of the USA and the RF and EU and the RF are being renovated. This is an undoubted proof that our friendship with Russia is in no way contradictory to development of our relations with the USA and implementation of the European Integration ambitions of Ukraine.

The USA remains a strategic partner of Ukraine. Agreements of the two Presidents reached in April in Washington, visit of the USA State Secretary Hilary Clinton to Ukraine, session of the Committee on Strategic Planning held in Ukraine inspired Ukrainian-American relations. Specifically, it concerns further deepening of the political dialogue, strengthening of trade-economic, investment, scientific and technical cooperation, nuclear safety and role of Ukraine as a factor of democracy and stability in the world.

EU accession remains the main strategic goal of Ukraine. This goal depends on the political force that came to power since it is supported by the majority of the Ukrainian population.

Our relations with Brussels and the EU states became more rational and pragmatic. We acknowledge those internal challenges the EU is facing after two large-scale accession waves but we are confident that the set goal will be achieved.

We are not going to waste time. Methodically, step by step we will do our 'homework' on Ukraine approaching to the European standards, developing powerful competitive economy and establishing democracy.

Our nearest specific tasks include conclusion with EU an Agreement on Association, creation of the free trade zone and implementation of consecutive actions for introduction of a visa-free regime. The Ukrainian diplomacy focuses its main efforts for implementation of these tasks.

Announcement of Ukraine as a non-alignment state is a landmark. It was a pragmatic calculation of an optimal model for guaranteeing our security at the current stage of the state development. Non-alignment removed tension around Ukraine and created a wide zone of international stability.

Instead of envisioning an ultimate border of Europe on the eastern border of Ukraine we have chosen a natural role for Ukraine as a link between the East and the West. This approach corresponds to our centuries-long historical experience and allows us making the ample advantage of geopolitical situation of Ukraine for its own benefit under conditions of globalization.

By removing the issue of NATO accession from the agenda we stopped blatantly banging the door, thus relieving the headache caused by this banging in Alliance, Russia and ourselves.

Instead, constructive and sustained cooperation with NATO came to the fore. This is implementation of our annual programs, modernization of the Ukrainian defense sphere, participation in the *Partnership for Peace* Program, struggle with the international terrorism, piracy and organized crime.

Ukraine long ago approved itself as a contributor to peace and security all over the world. Our peace-makers are in Kosovo, Liberia, Iraq, Afghanistan, Democratic Republic of Congo, Sudan, Cote d'Ivoire, Timor-Leste and Cyprus. As a responsible member of the international community we will continue taking part in the peace-making missions under the auspice of the UN, NATO, EU and OSCE and facilitate a leading role of the United Nations in this sphere.

Improvement of the European system of the collective security is also one of the Ukraine's priorities. We are actively participating in the 'Corfu Process', whose aim is to form a general, equal and inseparable European security space. Ukraine's real contribution in this important task is its involvement in resolving the conflict in Transnistria.

I regard increase of the role of Ukraine as a regional leader in strengthening peace, stability, mutual understanding and cooperation in the Central and Eastern Europe, Black Sea and Danube regions as one of the priority tasks of our diplomacy. In this context further strengthening of friendship and partnership with each neighboring state acquires strategic priority.

Active establishment of links, first of all trade and economic with those countries, which are under our eyes transforming into economic and political super forces, is a new focus of our foreign policy. First of all these are China, India and Brazil, the states that are new centers of today's multipolar world.

The state visit of the President of Ukraine Viktor Yanukovich to China in September 2010 may be called historical breakthrough. The parties signed 22 documents and announced their intentions to bring the Ukrainian-Chinese relations to the level of strategic partnership. The visit has opened the way for attracting Chinese investments to the Ukrainian economy and joint implementation of large-scale projects.

Talking about Ukrainian-Brazil relations I would like to specifically mention about laying the foundation stone of the ground launch complex in September under the joint space project 'Cyclone-4-Alcantara'.

Cooperation with India is developing. In March we concluded the record contract in the sphere of power engineering of the total value 130 million USD.

All these are specific examples of our adequate response to the changes of the globalized world, application of new pragmatic approach in the foreign policy.

When talking about foreign economic pragmatism, we understand the trade-economic cooperation is the core of it because this cooperation has fast and direct influence on the living standards of the Ukrainian people.

According to the course for economization of the foreign policy of Ukraine specified by the President Viktor Yanukovich we are under deep reformation of foreign economic sphere of the state. Our task is to maximally consolidate efforts of the relevant line ministries and to increase the coordination role of the Ministry of Foreign Affairs in providing economic interests of Ukraine.

In conditions of the global financial and economic crises the diplomacy is called to provide the most active involvement of Ukraine in anti-crises strategies of the international community. Renovation of our cooperation with the International Monetary Fund, which in July 2010 approved a decision on allocation to Ukraine a credit of 15,15 billion USD is our decided success in this direction.

Already now we have to care about positions of Ukraine in the post-crisis world. In addition to cooperation with the traditional partners it is necessary to further strengthen our position in the markets of Asia, Africa and Latin America. I am confident that here we have a tremendous potential for sales of domestic products and implementation of large-scale economic projects. We have begun this work already.

Strengthening of the energetic security of Ukraine and of the whole Europe is the issues of strategic significance for us. Under conditions of globalization a role of Ukraine as a leading transporter of the power resources to the Central and Western Europe is strengthening.

We are actively cooperating with the EU and Russia in the sphere of the power economy. The urgent issue on the agenda is to harmonize the relevant Ukrainian legislation to the legislation of the EU with the aim of integration into the energy sector of Europe, modernization of the national gas-transport system with the help of the EU and other stakeholders, implementation of the project of Eurasia oil-transport corridor on the basis of the averse use of the oil pipeline 'Odessa-Brody' with its extension to Plotsk, diversification of sources and ways of gas supply by means of construction of the condensed gas terminal in the south of Ukraine.

Economization of the foreign policy does not at all diminish the significance of humanitarian cooperation. Moreover, I consider inappropriate to continue working in this sphere on the leftover principles. I have to admit that independent Ukraine appeared on the map very recently and the world does not know much about us.

Therefore, popularization of Ukrainian culture, literature, history, scientific exchange and cooperation in the sphere of education, active public awareness efforts should be con-

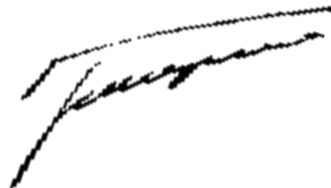
sidered as one of the most important factors for strengthening a positive image of Ukraine, trust to our country as modern, democratic, European state.

Multimillion Ukrainian Diaspora is powerful force capable to do a lot for Ukraine. We will continue strengthening cooperation with Ukrainian citizens in all continents, providing their material and spiritual needs, making the links of Ukrainian communities abroad with their historical motherland stronger. I would like to emphasize that in this work we should be guided not by pragmatism, but by a sincere feeling of the national solidarity.

The Ministry of Foreign Affairs pays much attention to improvement of the consular services since they provide direct assistance and protect the interests of Ukrainian citizens abroad.

Today we put our efforts on removing or liberalization of the visa regimes with different countries, with the EU in the first place. I am pleased to mention that during three quarters of 2010 there were signed or became effective bilateral agreements on mutual visa-free travels with Montenegro, Brazil, Israel, Hong Kong (Xianggang), about mutual travels with Macedonia. A number of other agreement on liberalization of visa regimes are under development, particularly with Bosnia and Herzegovina, Tunis, Argentina, Egypt, Iceland, Libya, the Republic of South Africa, Serbia and Switzerland.

New life sets new challenges and large-scale tasks for the Ukrainian diplomacy. We have enough professionalism, knowledge, experience and creative energy to carry put our mission with honor. Ukrainian diplomacy is acting.

A handwritten signature in black ink, appearing to be a stylized name, possibly 'Yanukovich', written in a cursive style.

ПЕКИН, 13 липня. Переговорами з главою МЗС КНР Ян Цзєчі розпочав свій офіційний візит до Китаю міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко. Головною темою зустрічі між керівниками двох зовнішньополітичних відомств стала підготовка запланованого на початок вересня цього року державного візиту Президента України Віктора Януковича до Китайської Народної Республіки. Міністри закордонних справ України та Китаю також обговорили перспективи участі китайських компаній в реалізації масштабних інфраструктурних проєктів в контексті підготовки до проведення в чотирьох українських містах матчів фінальної частини Євро-2012

BEIJING, July 13. The Minister of Foreign Affairs of Ukraine Kostyantyn Gryshchenko began his official visit to China with negotiations with the leader of the Ministry of Foreign Affairs of China Yan Tszechi. Preparation of the planned visit of the President of Ukraine Viktor Yanukovich to the People's Republic of China was the main subject of the meeting of two foreign policy ministers. The ministers of both countries also discussed prospects of involvement of Chinese companies in implementation of large-scale infrastructure projects in preparation to the final part of Euro-2010 Football Championship in four Ukrainian cities

Дипломатичне життя в ілюстраціях

БРЮССЕЛЬ. Уряд не втручатиметься у виборчу кампанію до місцевих органів влади. Про це Прем'єр-міністр України Микола Азаров заявив у Брюсселі під час спільної прес-конференції з Президентом Європарламенту Єжи Бузеком

BRUSSELS. The Government will not interfere with the election campaign of the local governments, as declared the Prime Minister of Ukraine Mykola Azarov in Brussels during joint press-conference with the President of the Euro Parliament Jerzy Buzek

БРЮССЕЛЬ, 14 жовтня. Голова Партії регіонів Микола Азаров та голова політичної групи «Прогресивний альянс соціалістів та демократів» Мартін Шульц підписали меморандум про співробітництво. «Ми почали переговори з партією соціалістів та демократів і сьогодні підписали таку угоду, хоча ми повинні були зробити це раніше. Наше співробітництво дозволить донести до Європейського парламенту реальну політичну спрямованість нашої партії і реальні дії, — підкреслив Микола Азаров. Своєю чергою, Мартін Шульц зазначив, що підписання угоди про співробітництво між Партією регіонів та Прогресивним альянсом соціалістів та демократів буде взаємовигідним для обох сторін

BRUSSELS, October 14. The leader of the party “Partiya Regioniv” Mykola Azarov and the leader of the political group “Progressive Alliance of Socialists and Democrats” Martin Schulz signed a Memorandum on cooperation. “We began negotiations with the Party of Socialists and Democrats and today we have signed a corresponding agreement, though we should have done it before. Our cooperation will allow us to communicate to the Euro Parliament the real political direction of our party and its real actions, - Mykola Azarov stressed. Martin Schulz in his turn indicated that signing of the agreement between the party “Partiya Regioniv” and the Progressive Alliance of Socialists and Democrats will be mutually beneficial for both parties

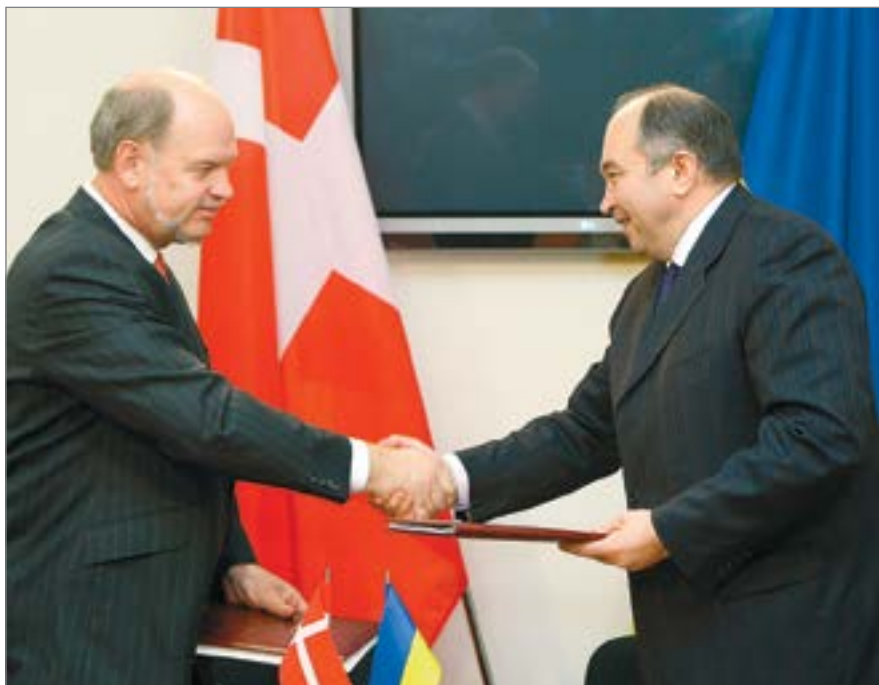
КИЇВ, 13 жовтня 2010 року. Перший віце-прем'єр-міністр України Андрій Ключев зустрівся з першим заступником Глави уряду Російської Федерації Ігорем Шуваловим. В ході зустрічі співрозмовники обговорили широке коло питань співробітництва між Україною та Росією, зокрема підготовку до 7-го засідання українсько-російського міжурядового комітету з економічного співробітництва, проведення якого заплановано на 26 жовтня

KYIV, October 13, 2010. The First Vice Prime Minister of Ukraine Andriy Kluyev met with the first Vice Prime Minister of the Russian Federation Igor Shuvalov. In the course of the meeting the conversation partners discussed a wide range of issues on cooperation of Ukraine and Russia, specifically preparation to the 7th session of the Ukrainian-Russian Intergovernmental Committee on Economic Cooperation to be held on October 26

ВАРШАВА, 30 вересня 2010 року. У рамках засідання Комітету у справах підготовки до Євро-2012 за присутності керівників урядів України та Польщі віце-прем'єр-міністр України Борис Колесніков (ліворуч) та міністр спорту Польщі Адам Герш підписали Дорожню карту з підготовки України та Польщі до Євро-2012

WARSAW, September 30, 2010. The Vice Prime Minister of Ukraine Borys Kolesnikov (left) and the Sport Minister of Poland Adam Giersz in the presence of the government leaders of Ukraine and Poland signed a road map on preparation of Ukraine and Poland to the 2012 European Football Championship

КИЇВ, 21 жовтня. Міністр Кабінету Міністрів України Анатолій Толстоухов і Посол Королівства Данія в Україні Мікаель Борґ-Хансен підписали Угоду про технічну підтримку реформ державного сектора в Україні. Документом передбачено впровадження трирічного проекту міжнародної технічної допомоги, спрямованого на підтримку реформ державного управління та державної служби в Україні. Проект є продовженням українсько-данського співробітництва, розпочато у 2007 році в рамках аналогічної угоди, термін дії якої завершився. Крім того, в межах угоди Данська програма сусідства також підтримуватиме програму з розвитку місцевого самоврядування в Україні, яку впроваджуватиме Рада Європи. Така підтримка буде надана у вигляді прямої угоди між Міністерством закордонних справ Королівства Данія та РЄ

KYIV, October 21. The Minister of the Cabinet of Ministers of Ukraine Anatoly Tolstoukhov and the Ambassador of the Denmark Embassy to Ukraine Michael Borg-Hansen signed an agreement on providing technical assistance in reformation of the public sector in Ukraine. This Agreement provides implementation of a three-year project of international technical assistance in support of the state administration and state service reform in Ukraine. The project is an extension of the Ukrainian-Danish cooperation started in 2007 under similar Agreement, whose validity was expired. In addition, the Danish Program on Good Neighborliness under this Agreement will also support the local government development program in Ukraine to be implemented by the Council of Europe. Such support will be provided in the form of a direct agreement between the Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Denmark and the Council of Europe

Іван Гнатишин,

*заступник Міністра
закордонних справ України*

ІМІДЖ ДЕРЖАВИ: ПОСТУП, ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Понад тисячоліття Україна по-слідовно творить власну неповторну історію. Могутня Київська Русь Володимира Великого та Ярослава Мудрого, волелюбна Галицько-Волинська держава, Київське князівство XV століття, перша християнська республіка в Європі — Запорозька Січ, козацька держава часів Богдана Хмельницького, Гетьманщина, Західно-Українська Народна Республіка, Гетьманська держава та директорія Української Народної Республіки, а також українська радянська державність 1921–1991 років — усе це були ланки єдиного процесу, який, незважаючи на драматичні повороти, відбивав постійне прагнення українського народу жити незалежним державним життям.

Поява на світовій карті 1991 року суверенної і незалежної України привернула до неї увагу всього світу, що яскраво засвідчило її майже блискавичне визнання не лише сусідніми країнами, але й практично всіма провідними державами. На сьогодні в Києві діють посольства 68 країн, представництва і місії практично всіх поважних міжнародних організацій.

Та повернімося на двадцять років назад, коли український народ майже одногolosно проголосував на підтримку свого суверенітету. Що знали у світі про Україну? У широкому контексті — майже нічого. В свідомості мільйонів і мільйонів людей

Україна була бездоладним місцем найбільшої техногенної катастрофи ХХ століття — Чорнобильської трагедії, від якої світ почав рятуватися спільними зусиллями.

Перші контакти незалежної України зі світом були далеко не паритетними і досить складними в плані якраз невизначеності, що це за така нова держава в центрі Європи та ще й 52-мільйонним населенням? Адже тогочасне високе київське керівництво, насамперед парламент, хотіло бути і незалежним, і, водночас, зберігати традиційну соціалістичну доктрину єдиного простору із колишніми соціалістичними республіками, що дуже шкодило такій потрібній нам на той час ідентифікації держави. Зарубіжні політики, бізнесмени, навіть діячі культури мусили долати значні перешкоди, намагаючись зрозуміти, що то є Україна — уламок колишнього СРСР чи країна, яка має власну ментальність і бачить себе як велика європейська держава з огляду на свою територію, кількість населення, економічний потенціал, важливість геостратегічного розташування.

Отож, уже в перші роки існування незалежної України дуже важливою і значущою проблемою стає інформування світу про Україну, про яку, на жаль, мало хто знав. Це було визначено пріоритетною справою новоствореної дипломатичної служби України — від Міністерства закордонних справ до українських посольств, а також державних інформаційних агентств. На це спрямовувалася також молодіжна та спортивна політика в міжнародному аспекті, гастролі провідних мистецьких колективів, контакти з національною діаспорою, яка мала досить великі впливи у Канаді, Сполучених Штатах Америки, Франції, Англії, Бразилії, Аргентині. Треба сказати, що на тогочасному підйомі українського духу ми чимало досягнули в цьому плані. Про Україну заговорили, нею почали цікавитися політичні й ділові кола, значно збільшився туристичний потік. Їхали не лише вихідці з України, закинуті долею на чужині, але й ті, хто хотів познайомитися з іще малознаною у світі державою. Проте справа інформування міжнародної спільноти, попри розуміння її важливості, впродовж багатьох років ускладнювалася браком коштів і відсутності програми, яка б включала в себе такий аспект, як імідж держави. Тільки у 2003 році Міністерство закордонних справ України за участю органів державної вла-

ди, спираючись на набутий досвід у сфері політичних двосторонніх і багатосторонніх контактів, економіки, культури та позитивних напрацювань українських посольств, представництв і місій в міжнародних організаціях, розробило «Державну програму забезпечення позитивного міжнародного іміджу України» на 2003–2006 роки, яка була ухвалена Кабінетом Міністрів України 15 жовтня 2003 року.

Цей концептуальний документ формував програму забезпечення іміджу України, як позаблокової держави, яка веде власну внутрішню і зовнішню політику, спирається на світові засади міжнародного співжиття, прагне посилювати свою роль у світових, загальноєвропейських і регіональних процесах. Другим аспектом Державної програми ставало формування за рубежом уявлення про Україну як країну з демократичним устроєм, значним економічним, промисловим та аграрним потенціалом, високим освітнім і культурним рівнем, унікальною історичною та мистецькою спадщиною, а головне — як країну, яка може надати простір для інвестицій будь-якого спрямування.

Розбудова іміджу держави в міжнародному контексті — не одномоментний, а тривалий і складний процес, який вимагає універсального інструментарію і багатовекторних політичних та масмедійних технологій, які б включали як власне бачення і розуміння проблеми, так і використання досвіду інших країн, які вже давно мають спеціалізовані установи, організації і розгалужені агенції, які працюють на позитивне іміджеве забезпечення своїх країн і урядів. Адже світ розвивається дуже динамічно, рухливо, тому нема нічого дивного, що кожний фундаментальний документ, якою і була Державна програма, прагнув врахувати насамперед чинники реального життя. Вона мала закласти підвалини забезпечення позитивного іміджу України, насамперед у таких сферах, як донесення світовій спільноті позитивних явищ і процесів, які тут відбуваються, розширення і поглиблення інформування зарубіжжя з усіма сферами життя в нашій державі, сприяння організації міжнародних акцій і заходів на території України, з метою глибшого пізнання її життя, забезпечення всебічної інтеграції в європейський та євроатлантичний простір, в тому числі шляхом обміну інформацією з країнами, які входять до Європейського Союзу та посилення транскордон-

ного інформаційного співробітництва, поширення серед закордонних кіл культурних здобутків українців через організацію зарубіжних гастролей, виставок, участі в міжнародних фестивалях, сприяння культурному обміну, зокрема молодшої генерації українських митців. Багато робилося з ініціативи Міністерства закордонних справ та посольств у налагодженні роботи щодо поліпшення іміджу України в інших країнах і в двосторонньому порядку.

Активізація в напрямку іміджевого забезпечення України дозволила досягнути певних успіхів.

Так, протягом 2008–2009 років Міністерство закордонних справ розпочало впроваджувати бюджетну програму «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України» на загальну суму майже 30 мільйонів грн. На жаль, економічна криза, яка вдарила по світовій економіці, скорегувала ці витрати в бік суттєвого скорочення. Проте дещо таки вдалося зробити, зокрема, ми розширили мережу культурно-інформаційних центрів України в інших країнах та в міру фінансових можливостей активізували їхню роботу, залучивши до неї творчі спілки, громадські організації, музеї, науково-дослідні інституції.

На сьогоднішній день Міністерством створено 17 культурно-інформаційних центрів у складі дипломатичних установ України в Австрії, Білорусі, Бельгії, Греції, Грузії, Ізраїлі, Казахстані, КНР, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, США, Франції, ФРН та Генерального консульства України у Стамбулі. Вжито заходів для започаткування діяльності центрів ще в 5 країнах світу, зокрема в Іспанії, Чехії, Болгарії, Естонії та Угорщині. З часом, у складі дипломатичних установ України має бути відкрито 30 культурно-інформаційних центрів, які функціонуватимуть у 28 країнах світу.

В останні три роки в плані створення позитивного іміджу нашої держави за рубежом Міністерство закордонних справ України зосередило свою увагу на реалізації кількох цільових програм, зокрема «Інформаційно-іміджева підтримка європейської інтеграції України», «Інформаційно-іміджева підтримка євроатлантичної інтеграції України», у межах яких реалізовано 36 проєктів, «Донесення до широких кіл зарубіжної громад-

ськості об'єктивної інформації про Голодомор в Україні у 1932–1933 рр.», який включав 14 проектів.

Багато зроблено також у рамках проектів «Забезпечення присутності України в міжнародному інформаційному просторі» та «Поширення за кордоном сучасної презентаційно-іміджевої продукції», які змусили нас дещо під іншим кутом подивитися на співпрацю із зарубіжними мас-медіа, консалтинговими фірмами з метою проведення інформаційних кампаній, публічних заходів, розміщення матеріалів про нашу країну в низці впливових і багатотиражних європейських видань. Було підготовлено і видано додатком до офіційного часопису Європарламенту «The Parliament» спецвипуск про Україну, який мав поширення не лише серед депутатів ЄП, а й різних політичних, економічних, культурних інституцій, міжнародних місій ЄС у Брюсселі. Відтепер майже щомісячно у «The Parliament» з'являються окремі публікації про нашу державу, її культуру, економічне та політичне життя.

Серед інших ефективних заходів, спрямованих на оптимізацію політичного іміджу України у світі, можна вважати організацію візиту групи журналістів провідних європейських часописів до нашої країни, яким ми надали можливість безпосереднього знайомства з усіма сферами життя в Україні, не обминаючи ні наших успіхів, ні наших невдач і прорахунків. Натомість з'явилася досить цікава, а головне — доброзичлива преса про Україну, журналісти відмітили наші потенційні можливості з часом відігравати домінуючу роль в багатьох сферах європейського життя. Вперше за роки української незалежності нам вдалося ввійти в інформаційний простір впливового міжнародного каналу «Euronews» із рекламно-іміджевим продуктом краєзнавчо-туристичного спрямування. Демонстрування таких відеороликів на міжнародних телеканалах є загальноприйнятою світовою практикою та потужним інструментом популяризації потенціалу і можливостей держави не лише у сфері туризму, але й зацікавлення до неї бізнесових кіл. У цьому напрямку діють і зарубіжні дипломатичні установи України, які приділяють посилену увагу до присутності української тематики в інформаційному полі країн, де вони акредитовані, використовуючи різні форми роботи в цьому напрямку — публікації статей та інтерв'ю

послів України, проведення прес-конференцій та брифінгів. Останнім часом публікації та інтерв'ю керівництва Міністерства закордонних справ України з'явилися на шпальтах таких впливових в інформпросторі видань, як газети «Франкфурт альгемайне цайтунг», «Газета виборча», «Ле Монд». Все частіше цікавляться думками Міністерства закордонних справ України й провідні інформаційні агентства «Рейтер», «Ассошіейтед Прес», «Эхо Москвы» та ін.

При Міністерстві закордонних справ мають постійну акредитацію близько 200 зарубіжних представників мас-медіа, а в разі значних подій її отримують понад 600 журналістів на тимчасовій основі.

Впроваджено регулярні робочі зустрічі Міністра закордонних справ, його заступників та директорів департаментів із представниками друкованих, електронних ЗМІ, прес-аташе посольств зарубіжних країн, міжнародних організацій та місій. Тільки за останній рік проведено 45 брифінгів із актуальних питань зовнішньої політики України для представників вітчизняних і зарубіжних мас-медіа.

Сприяє поліпшенню іміджу України й функціонування веб-сайту МЗС та 87 сайтів закордонних дипломатичних установ України англійською та українською мовами, а деякі, як, скажімо, в Бельгії, Ірані, Македонії, Румунії, Сербії, Словаччині, Туреччині, наповнюються також матеріалами ще й мовами цих країн. Новітні інформаційні технології дозволяють оперативно розповсюджувати і доносити до зарубіжної громадськості новини про перебіг важливих політичних, економічних, культурних подій в нашій державі. Проте ми свідомі того, ще не повністю використовуємо свої можливості в цій сфері. Бажано було б подавати не просто інформацію, а спрямовувати її на визначений результат — якраз розбудову політичного іміджу держави, а не тільки окремих здобутків, які сприймаються як події і досить швидко зникають з поля зору іноземних користувачів інтернету. Тут має бути вироблена стратегія і технологія такої роботи із залученням фахівців, які займаються політичним піаром, рекламою. Подавати матеріали про державу у найпривабливішому їхньому вияві — теж велика творча робота.

У рамках державної програми створення належного політичного іміджу України на світовій арені ми впровадили такий системний захід, як ознайомлення дипломатів із життям регіонів України. Цю традицію три роки тому започаткувала Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв. Поїздки зарубіжних дипломатів до історичних місць України, особистий контакт з керівниками регіонів, діячами науки і культури, діловими колами залишають не тільки приємні спогади в працівників дипломатичних представництв і міжнародних організацій, але й досить часто дають імпульси до співпраці в економічній та духовній сферах. Відбулися поїздки до Криму, Чернігівщини, Черкащини, на Буковину та Поділля. Ми переконалися, що кількадевні подорожі, організовані Міністерством закордонних справ України і Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, невимушене, непротокольне спілкування має незаперечні переваги, дає змогу дипломатам глибше проникати в реалії нашого життя і робити потрібні висновки, що, попри деякі складнощі, Україна залишається привабливою державою як для туризму, культурних контактів, так і подальших інвестицій, вона зберігає і нарощує свій потенціал в різних сферах життя.

Важливу роль у формуванні міжнародного іміджу України відіграє й наша присутність в міжнародному інформаційному просторі. Це досягається за рахунок активізації участі нашої держави в різноманітних міжнародних і регіональних культурних, спортивних, мистецьких акціях, які знаходять зацікавлення громадськості і мас-медіа багатьох країн. Все частіше сюжети з України можна побачити в міжнародних блоках новин «Євробачення», «Євроньюз», зокрема досить широко в інформаційних і тематичних програмах висвітлювався перебіг Днів України та фестивалю «Regard d'Ukraine» у Франції, Дні українського кіно в Канаді та Молдові, проведення низки культурно-мистецьких акцій в 2008–2010 рр. в Італії, Японії, Словаччині та Франції. Ми налагодили контакти з популярними і впливовими зарубіжними часописами в Іспанії, Китаї, Нідерландах, Японії, Сербії, Ірландії з метою вміщення там статей та інформації про Україну, а також випуску додатків або вкладок, присвячених Україні.

Ці заходи, спрямовані на поліпшення державно-політичного іміджу України в світовому просторі, дозволяють говорити, що в цьому плані відбуваються позитивні зміни, зокрема в руйнації усталених стереотипів сприйняття нашої держави як пострадянської країни. Але ми усвідомлюємо той факт, що ці зміни відбуваються, на жаль, повільно. І, насамперед, за відсутністю коштів, які б давали змогу реалізовувати плани в повному обсязі. Тому ми шукаємо рішень, які б сприяли в іміджевій роботі без залучення грошей. Скажімо, МЗС України, володіючи авторськими правами на створені на його замовлення тексти та фотографії, дозволяє використовувати їх в інших інформаційно-іміджевих проектах, насамперед надає нашим посольствам для роботи з іноземними інформаційними та туристичними агенціями, не обмежує їхнього використання зарубіжними мас-медіа, що має позитивний вплив на залучення більшої кількості відвідувачів нашої країни і ознайомлення зарубіжних туристів з унікальними місцями, яких немає в жодній іншій країні світу.

Системна іміджева робота як Міністерства закордонних справ України, так і інших державних, громадських і мистецьких організацій дозволяє показувати нашу державу в розвитку, як активного учасника світового інтеграційного процесу, країну талановитого і високоосвіченого народу з глибоким історичним корінням, багатою духовною спадщиною, обширним науковим і економічним ресурсом. Не приховуємо ми й труднощів, які виникають на шляху розвитку молоді країни, яка рухається до свого двадцятирічного ювілею. А це теж частина іміджевої роботи, бо відкритість і щирість прихилиють до України і тих, хто сумнівається в наших перспективах. Вочевидь, у роботі над іміджем нашої держави ми ще не сповна використовуємо величезний потенціал нашої історії, починаючи з найдавніших часів. Адже наші предки анти брали участь у так званій битві народів на Каталонських полях. Хіба не тема для фільму, який міг би стати в ряд тих стрічок, які знайомили світову спільноту з історією римлян, греків, даків. Та поки що такого фільму нема. На нашій території відклалося безліч культурних шарів — від трипільської цивілізації, таємниці якої ховаються в найдавніші часи і спадок якої викликав феноменальне захоплення в Італії, Франції і Німеччині, Канаді і США... А нашими земля-

ми пройшли і скіфи, й сармати, греки, готи, якійсь час на півдні України панували візантійці. Все це можна використати в іміджевій роботі щодо нашої країни, все це маємо піднести, як нашу національну історію. А це не лише важливо в плані розкриття тисячолітнього буття, але й для розбудови комерційного туризму, який часто робить значно більше для ознайомлення зарубіжжя із нашою країною і створення її позитивного іміджу ніж візити політичних діячів.

Орієнтиром подальшої роботи на поліпшення державно-політичного іміджу стає нещодавно ухвалений і підписаний Президентом України В. Януковичем Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», яким проголошується подальша стратегія у сфері міжнародних відносин, насамперед як позаблокової держави, що має намір рівновекторно співпрацювати з усіма зацікавленими партнерами, уникаючи будь-якої залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур, репрезентуючи інтереси створення найсприятливіших зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних умов для розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, її сталого економічного розвитку. І багато що залежатиме й від іміджевої роботи на зміцнення міжнародного авторитету нашої держави і утвердженню провідного місця України у системі міжнародних відносин, піднесення її міжнародного авторитету.

Високий імідж України має постійно підтримуватися і розвиватися, наповнюватися фактичними результатами, від якого значним чином залежатиме висока конкурентоспроможність України як держави і нації, той фундамент, на якому має стояти наша країна і сьогодні, і в майбутньому.

42-й Президент США Білл Клінтон робить запис у Книзі Почесних гостей Дипломатичної академії України. Зліва – ректор академії професор Б.І. Гуменюк. Жовтень 2010

Ректор Дипломатичної академії України професор Б.І. Гуменюк звертається з вітальною промовою до учасників зустрічі з Директором Інституту Брукінз Струобом Телботтом та колишнім Генеральним секретарем НАТО і колишнім високим представником ЄС з питань спільної політики і безпеки Хав'єром Соланою. Березень 2010

Випускники Дипломатичної академії України. 2010 рік

Дипломатичне життя в ілюстраціях

Україна та Індія планують активізувати співпрацю

КИЇВ, 11 серпня. В УКРИНФОРМі відбулася прес-конференція на тему: «Україна та Індія — розвиток партнерства». У заході взяли участь: перший секретар Посольства Республіки Індія К. Раман, президент «Індія клуб» Санджів Бгагат, заступник секретаря Ради національної безпеки та оборони України Дмитро Видрін, голова комісії зі співробітництва України та Індії у галузі науки і техніки НАН України, академік НАН України Борис Бондаренко та інші.

У Вінниці на будівлі ліцею-партнера Гете-інституту встановлено табличку

ВІННИЦЯ. У місті на будівлі ліцею № 7 керівник відділу культури та освіти Посольства Федеративної Республіки Німеччини в Україні Гаральд Германн відкрив табличку, що офіційно відзначає ліцей як партнера Гете-інституту. Відкриття таблички відбулося в рамках зустрічі директорів українських шкіл — партнерів Гете-інституту. Співпраця Гете-інституту із 15 українськими навчальними закладами в рамках проекту «Школи: партнери майбутнього», ініційованого Міністерством закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини, розпочалося 2009 року. Мета проекту — створення мережі з понад 1000 шкіл-партнерів і збільшення цікавості у молодих людей до сучасної Німеччини. У рамках проекту школам регулярно надаються різні навчальні матеріали і технічне устаткування, а активні учні отримують стипендії для навчання на тритижневих молодіжних курсах у Німеччині. Зокрема, вже 10 учнів вінницького ліцею змогли безпосередньо ознайомитися з Німеччиною

Посол США передав МВС України обладнання для знешкодження вибухових пристроїв

КИЇВ. Нещодавно на території Центру бойової підготовки ГУ МВС України у місті Києві Надзвичайний і Повноважний Посол Сполучених Штатів Америки в Україні Джон Теффт передав Міністерству внутрішніх справ України захисні костюми та роботизоване обладнання для виявлення та знешкодження вибухових пристроїв. Техніку вартістю близько 300 тисяч доларів, призначення якої, у першу чергу, — забезпечити працівників міліції, які ризикують власним життям та здоров'ям задля знешкодження вибухів, а також перехожих громадян, прийняв для роботи столичних вибухотехніків заступник начальника Головного управління МВС України у м. Києві Петро Майстренко

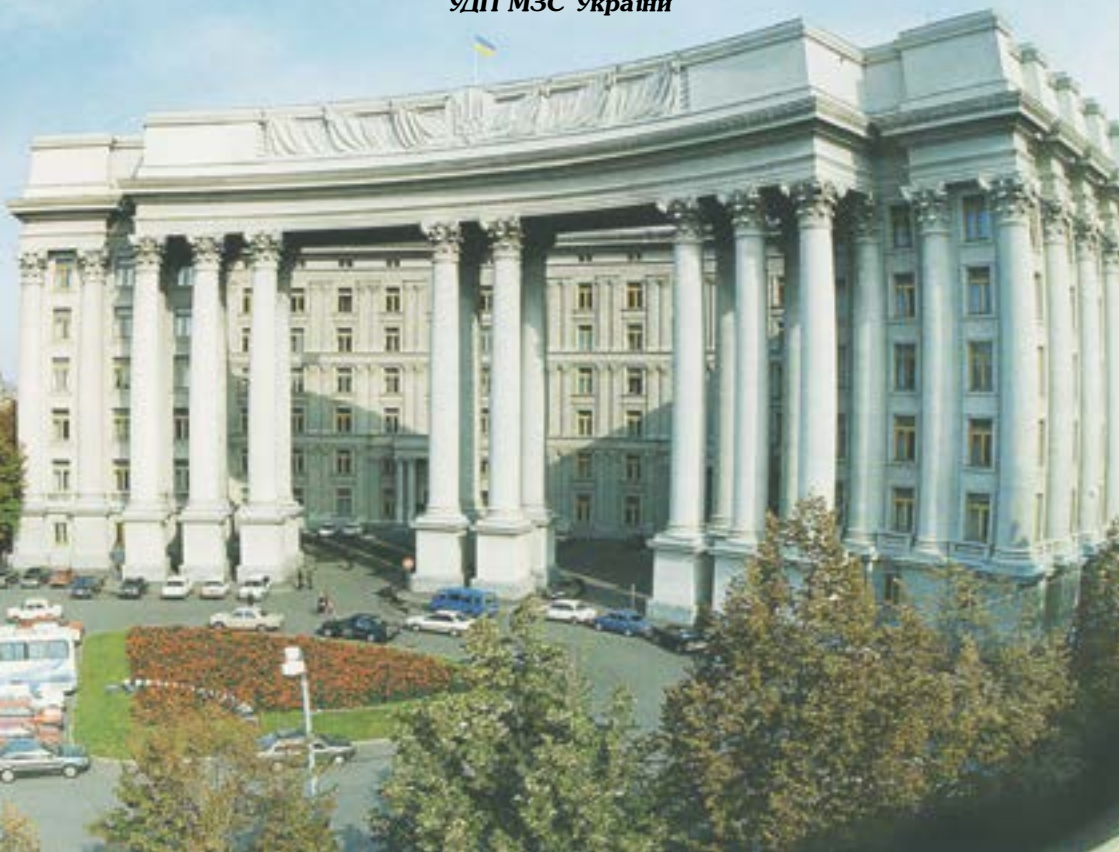

**ДИПЛОМАТИЧНИЙ
КОРПУС
УКРАЇНИ**

Надзвичайні та повноважні послы України в іноземних державах

Біографічні довідки подаються станом на 1 вересня 2010 року. Дані про можливі зміни у складі керівників дипломатичних місій разом з біографічними довідками в наступних випусках

*При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України*

Австралія

Надзвичайний і Повноважний Посол України: Олександр Міщенко (2004–2005)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з березня 2007 року**

Валентин Адомайтіс

Народився 23 лютого 1953 року в м. Київ.

У 1978 році закінчив Київський державний університет ім. Тараса Шевченка за спеціальністю «романо-германські мови і література», філолог.

Одружений, має дочку. Вільно володіє англійською мовою, знає французьку.

01.1972–09.1972 — електрокарник Київського електровагоноремонтного заводу.

1974–1977 — гід-перекладач з англійської мови Київського об'єднання Державного комітету СРСР з питань іноземного туризму (сезонна робота паралельно з навчанням в університеті).

1979–1982 — старший інструктор відділу проведення міжнародних спортзходів і прийому іноземних делегацій Управління «Укрспортзабезпечення» Комітету з фізичної культури і спорту при РМ УРСР.

1982–1985 — перекладач, інженер комерційно-юридичного відділу Радянської монтажної організації ВО «Тяжпромекспорт» в м. Аджакута, Нігерія.

1985–1992 — референт, старший референт, спеціаліст, заступник завідувача відділу країн Азії, Африки та Латинської Америки Українського товариства дружиби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами.

1992–1993 — перший секретар, радник, в. о. завідувача відділу країн Азії та АТР МЗС України. 1993–1994 — радник з політичних питань Посольства України в Республіці Індія. 1994–1998 — заступник начальника Третього територіального управління МЗС України (країни Азії, Африки та Азійсько-Тихоокеанського регіону). 1998–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Індія. 2001–2004 — президент Корпорації «Еталон», м. Київ. Директор департаменту зовнішніх зв'язків ЗАТ «Еталон-Група», м. Київ.

2004–2005 — директор Представництва в Україні компанії «Бурч Контрактинг Інк.». Консультант директора Державної зовнішньоекономічної фірми «Укрінмаш». 2005–2007 — директор Першого територіального департаменту МЗС України. Посол з особливих доручень МЗС України.

Австрійська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України: Володимир Огризко (1999–2005);
Володимир Єльченко (2005–2008); Євген Чорнобривко (2008–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2010 року**

Андрій Березний

Народився 4 грудня 1958 року, м. Київ. Закінчив Військово-дипломатичну академію Радянської Армії (Москва, 1989), Київське вище зенітне ракетне інженерне училище (Київ, 1981), курс з торговельної політики у Джорджтаунському університеті (Вашингтон, 1996).

1976–1992 — служба у Збройних силах СРСР.

1992–1995 — експерт, економіст, начальник відділу, заступник начальника управління МЗЕЗ України.

1994–1997 — начальник управління багатостороннього співробітництва МЗЕЗІТ, виконавчий секретар Міжвідомчої комісії зі вступу до СОТ.

1998–1998 — заступник директора ЗАТ «Юрфірма „Спектор та Партнери“».

1998–1999 — начальник Департаменту Зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) НАК «Нафтогаз України».

1999–2000 — директор ЗАТ «Національна газова компанія», м. Київ.

2000–2003 — керівник ТЕМ у складі Посольства України в Швейцарській Конфедерації.

2003–2006 — заступник міністра економіки України.

2007–2007 — радник ВАТ «Машинобудівний завод „Факел“» м. Київ.

2007–2008 — директор ТОВ «Торговий дім „ПРОМФІНІНВЕСТ“» м. Київ.

2008–2009 — директор з корпоративного управління та контролю ЗАТ «Український мобільний зв'язок» (МТС Україна).

2009–2010 — директор з розвитку ТОВ «Асоціація експертів та імпортерів ЗЕД».

2009–2010 — помічник народного депутата України на громадських засадах, радник Президента Українського національного комітету Міжнародної Торгової палати «International Chamber of Commerce».

Азербайджанська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Борис Алексенко (1999–2004); Степан Волковецький (2006–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з квітня 2008 року**

Борис Клімчук

Народився 18 березня 1951 року в селі Волошки Ковельського району Волинської області.

Закінчив Харківський державний університет (1974), Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого (1998).

Нагороджений орденом «За заслуги» трьох ступенів, орденами «Білий (рицарський) Хрест» (Республіка Польща), «Великий Хрест Командора» (Литовська Республіка).

Одружений, має двох дочок.

1980–1982 — директор восьмирічної школи № 9, м. Ковель, інженер заводу сільськогосподарських машин, м. Ковель.

1982–1990 — директор середньої школи № 11, м. Ковель.

1990–1992 — заступник голови виконкому Ковельської міської Ради народних депутатів.

1992–1995 — голова Волинської обласної Ради народних депутатів та виконавчого комітету.

1995–2002 — голова Волинської обласної адміністрації (м. Луцьк).

2002–2004 — радник Президента України.

2004–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Литовській Республіці.

Алжирська Народна Демократична Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Михайло Дашкевич (1999–2004); Сергій Боровик (2004–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2009 року**

Валерій Кірлода

Народився 6 січня 1961 року в с. Гельм'язів Золотоніського району Черкаської області.

У 1983 р. закінчив Київський державний університет ім. Т. Шевченка, юрист-міжнародник, перекладач-референт французької мови.

Одружений, має двох синів.

1983–1984 — інженер Держкомпостачу УРСР.

1984–1989 — перекладач, завідувач відділу деканату по роботі з іноземними студентами Київського державного університету ім. Т. Шевченка.

1990–1991 — третій секретар Консульського управління МЗС України.

1991–1993 — третій, другий секретар Відділу кадрів МЗС України.

1993–1996 — другий секретар Посольства України в Королівстві Бельгія.

1996–2001 — завідувач сектору Протоколу Прем'єр-Міністра України Кабінету Міністрів України.

2001–2005 — перший секретар з консульських питань Посольства України в Королівстві Марокко.

2006–2008 — радник відділу підготовки кадрів та планування Департаменту кадрів МЗС України.

2008–2009 — начальник відділу підготовки кадрів та планування Департаменту персоналу МЗС України.

Аргентинська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Олександр Майданник (2001–2004); Олександр Никоненко (2004–2008)

**Надзвичайний та Повноважний Посол України
з квітня 2008 року**

Олександр Тараненко

Народився 24 листопада 1947 року, м. Київ.

У 1969 році закінчив Центральний університет Республіки Куба, у 1970-му — Київський державний університет імені Тараса Шевченка, у 1988-му — Дипломатичну академію МЗС СРСР.

Володіє англійською та іспанською мовами. Одружений, має двох синів.

1973–1992 — різні дипломатичні посади від аташе до начальника Управління державного протоколу МЗС України.

1979–1984 — співробітник Секретаріату ООН рівня Р-V, офіс Генерального Секретаря ООН, м. Нью-Йорк, перший заступник керівника Протоколу ООН.

1992–1994 — заступник голови Київської міської державної адміністрації із зовнішніх питань, м. Київ.

1994–1995 — головний радник МЗС України, м. Київ.

1995–1997 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Куба.

1997–2004 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Іспанії, Надзвичайний і Повноважний Посол України у Князівстві Андорра за сумісництвом.

2004–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Мексиканських Сполучених Штатах.

2004–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Гватемала та Республіці Панама за сумісництвом.

2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Коста-Рика за сумісництвом.

2006–2007 — Посол з особливих доручень МЗС України.

2007–2008 — директор Департаменту Європейського Союзу МЗС України.

Королівство Бельгія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Володимир Хандогій (2000–2006); Ярослав Коваль (2006–2008);
Євген Бершеда (2008–2010)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2010 року

Ігор Долгов

Народився 6 червня 1957 року в м. Славуті Хмельницької області. У 1980 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, філолог, викладач. Кандидат філологічних наук.

1974–1975 — технік Інституту кібернетики АН УРСР.

1975–1980 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1980–1992 — асистент кафедри російської мови і методики її викладання як іноземної КДУ ім. Т.Г. Шевченка.

1992–1993 — перший секретар відділу інформації МЗС України. 1993–1994 — радник відділу інформації МЗС України, помічник-радник Секретаріату міністра за-

кордонних справ України.

1994–1997 — радник, радник-посланник Посольства України у Фінляндській Республіці. 1997 — виконуючий обов'язки заступника начальника Управління політичного аналізу і планування МЗС України.

1997–2000 — заступник начальника Управління політичного аналізу і планування МЗС України. 2000–2001 заступник керівника Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

2001–2002 — директор департаменту з питань політики та безпеки – начальник Управління політичного аналізу та інформації МЗС України.

2002–2004 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Турецькій Республіці. 2004–2006 — заступник міністра закордонних справ України.

2006–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Федеративній Республіці Німеччина. 2008–2009 — керівник Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України. 2009–2010 — Посол з особливих доручень Департаменту інформаційної політики МЗС України.

2010 — Посол з особливих доручень відділу оперативного інформаційного реагування Департаменту інформаційної політики МЗС України.

2010 — Посол з особливих доручень відділу координації євроатлантичного співробітництва Департаменту євроатлантичного співробітництва МЗС України.

07.2010 — ц. ч. — Глава Місії України при НАТО за сумісництвом.

Республіка Білорусь

Надзвичайні та Повноважні Посли України:

Анатолій Дронь (1998–2003);

Петро Шаповал (2003–2007);

Ігор Ліховий (2007–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з квітня 2010 року**

Роман Безсмертний

Народився 15 листопада 1965 року в с. Мотижин Макарівського району Київської області.

У 1990 році закінчив Київський педагогічний інститут (історичний факультет).

Кандидат політичних наук.

Повний кавалер ордена «За заслуги».

1983–1985 — служба в армії.

1990–1997 — вчитель історії, Бородянська СШ № 2, Київська область.

1997–2002 — постійний представник Президента України у ВР України.

02.2005–11.2005 — віце-прем'єр-міністр України.

2007–2009 — заступник глави Секретаріату Президента України.

Народний депутат України 2–5-го скликань.

Республіка Болгарія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
В'ячеслав Похвальський (1999–2004); Юрій Рилач (2004–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з квітня 2007 року**

Віктор Кальник

Народився 21 травня 1949 року в с. Антоновичі Овруцького району Житомирської області.

У 1971 році закінчив Київський інститут народного господарства за фахом «економіст», у 1999 році — Українську Академію державного управління при Президентові України.

Одружений, має двох дочок.

1966–1967 — електромонтер Овруцької РЕС, Житомирська область.

1967–1971 — студент Київського інституту народного господарства.

1971 — економіст Мукачівського винзаводу, Закарпатська область.

1971–1972 — служба в армії.

1972–1990 — економіст, заступник начальника відділу, начальник Держінспекції цін, начальник Головного управління контролю цін Держінспекції України по контролю за цінами, м. Київ.

1990–1992 — начальник зведено-економічного відділу, заступник начальника Державної інспекції України по контролю за цінами, м. Київ.

1992–2001 — заступник міністра, перший заступник міністра економіки України, м. Київ.

1994–1998 — депутат Верховної Ради України тринадцятого скликання

2001–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Грецькій Республіці.

2002–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Албанія за сумісництвом.

2005–2006 — перший заступник міністра фінансів України.

Федеративна Республіка Бразилія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Юрій Богаєвський (2001–2006); Володимир Лакомов (2007–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2010 року**

Ігор Грушко

Народився 19 жовтня 1952 року в с. Курчиця Новоград-Волинського району Житомирської області. У 1975 році закінчив факультет романо-германської філології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, референт-перекладач іспанської та англійської мов.

1970–1975 — студент факультету романо-германської філології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1975–1977 — військовий перекладач, Республіка Куба.

1977–1980 — старший редактор Держтелерадіо УРСР, м. Київ. 1980–1983 — військовий перекладач, Республіка Куба. 1983–1991 — редактор, старший редактор Держте-

лерадіо УРСР, м. Київ.

1991–1994 — оглядач, завідувач відділу газети Верховної Ради України «Голос України», м. Київ.

1994–1995 — перший секретар Посольства України в Російській Федерації.

1995–1999 — радник Посольства України в Російській Федерації.

1999–1999 — виконуючий обов'язки начальника Управління інформації, керівник прес-центру Міністерства закордонних справ України.

1999–2001 — начальник Прес-служби, речник Міністерства закордонних справ України. 2001–2003 — радник-посланник Посольства України в Аргентинській Республіці.

2003–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Перу.

2004–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Колумбія за сумісництвом.

2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Еквадор за сумісництвом.

2006–2007 — Посол з особливих доручень по посаді заступника директора Другого територіального департаменту МЗС України.

2007–2010 — директор Другого територіального департаменту МЗС України.

Ватикан

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Ніна Ковальська (2000–2004); Григорій Хоружий (2004–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з березня 2007 року**

Тетяна Іжевська

Народилася 19 листопада 1956 року в м. Прилуки Чернігівської області. У 1978 році закінчила Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, факультет романо-германської філології. Кандидат філологічних наук (1986), доцент. Володіє англійською, французькою та італійською мовами. Заміжня, має доньку.

1978–1979 — перекладач Інституту термодинаміки АН УРСР. 1979–1981 — інженер-перекладач Київського науково-дослідного інституту радіовиміральної апаратури. 1981–1986 — старший лаборант, викладач, стажер-дослідник Державного педагогічного інституту іноземних мов, м. Київ. 1986–1987 — аспірантка Державного педагогічного інституту іноземних мов.

1986–1990 — викладач кафедри практики англійської мови, старший викладач кафедри лексикології та стилістики Державного педагогічного інституту іноземних мов. 1990–1993 — старший викладач, доцент-керівник, керівник Курсів іноземних мов МЗС України.

1993–1996 — перебувала у Швейцарській Конфедерації у зв'язку з довготерміновим відрядженням чоловіка (координатор ППУ при Відділенні ООН та інших МО у Женеві з питань підготовки Всесвітньої конференції зі становища жінок).

1997 — заввідділу координації програм двостороннього культурного співробітництва Управління культурного і гуманітарного співробітництва МЗС України.

1997–1998 — виконувала обов'язки начальника Управління культурного і гуманітарного співробітництва МЗС України.

1998–2001 — начальник Управління культурного і гуманітарного співробітництва МЗС України. 1998–2000 — член Бюро Керівної Ради з питань культурного співробітництва РЄ. 2001–2003 — перебувала у Королівстві Бельгія у зв'язку з довготерміновим відрядженням чоловіка.

2003–2005 — начальник Управління культурного і гуманітарного співробітництва МЗС України.

2004 — ц. ч. — заступник голови Національної комісії України у справах ЮНЕСКО. 2004 — ц. ч. — Представник України у Комітеті Ради Європи з питань рівноправ'я між чоловіками і жінками. 2005–2007 — директор Департаменту культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

З березня 2009 року — Надзвичайний і Повноважний Посол України при Суверенному військовому Мальтійському Ордені за сумісництвом.

Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії

Надзвичайні та Повноважні Посли України:

Володимир Василенко (1998–2002);

Ігор Мітюков (2002–2006);

Ігор Харченко (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2010 року**

Володимир Хандогій

Народився 21 лютого 1953 року в м. Черкаси. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1975), спеціаліст з міжнародних відносин, перекладач-референт англійської мови.

1970–1971 — студент факультету іноземних мов Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1971–1975 — студент факультету міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1975–1976 — перекладач англійської мови на будівництві металургійного заводу по лінії ВО «Тяжпромекспорт», м. Карачі, Пакистан.

1976–1979 — аташе, третій секретар відділу преси МЗС УРСР, м. Київ.

1979–1983 — аташе Постійного Представництва УРСР при ООН, м. Нью-Йорк, США.

1983–1984 — другий секретар відділу преси МЗС УРСР, м. Київ.

1984–1985 — другий секретар відділу міжнародних організацій МЗС УРСР, м. Київ.

1985–1988 — перший секретар генерального секретаріату МЗС УРСР, м. Київ.

1988–1992 — перший секретар Постійного Представництва СРСР при ООН, м. Нью-Йорк, США.

02.1992–12.1992 — радник Постійного Представництва України при ООН, м. Нью-Йорк, США.

1992–1994 — заступник Постійного представника, тимчасово виконуючий обов'язки Постійного представника України при ООН, м. Нью-Йорк, США.

1994–1995 — начальник Управління міжнародних організацій МЗС України, м. Київ.

- 1995–1998 — заступник міністра закордонних справ України.
- 1998–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Канаді, Представник України при Міжнародній організації цивільної авіації (ІКАО).
- 01.2000–05.2000 — Посол з особливих доручень Групи послів та головних радників МЗС України.
- 2000–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Бельгія та Глава Місії України при НАТО за сумісництвом.
- 2000–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Нідерланди за сумісництвом.
- 2000–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Великому Герцогстві Люксембург за сумісництвом.
- 2000–2002 — Постійний представник України при Організації із заборони хімічної зброї.
- 2005–2006 — директор Департаменту НАТО МЗС України.
- 2006–2007 — заступник міністра закордонних справ України.
- 2007–2010 — перший заступник міністра закордонних справ України.
- 08.2010 — ц. ч. — Постійний представник України при Міжнародній морській організації (ІМО).

Соціалістична Республіка В'єтнам

Надзвичайні та Повноважні Посли України: Ростислав Білодід (1999–2003);
Павло Султанський (2003–2008); Іван Довганич (2008–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2010 року**

Олексій Шовкопляс

Народився 11 лютого 1956 року в с. Свяченівка Дворічанського району Харківської області. Закінчив Харківський державний університет (1981), філолог, викладач української мови і літератури; Національну юридичну академію України ім. Я. Мудрого (1999), юрист.

1973–1974 — курсант Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків, Чернігів.

1974–1975 — командир відділення в/ч 65386, Городня Чернігівської області. 1975–1976 — слухач підготовчого відділення Харківського державного університету.

1976–1981 — студент Харківського державного університету. 1981–1986 — кореспондент газети «Ленінська зміна», Харків.

1986–1989 — редактор видавництва «Знання», Москва.

1989–1991 — старший редактор АПН (Агентство друку «Новости»), Москва.

1991–1992 — заступник завідуючого інформаційним відділом Посольства СРСР у Шрі-Ланці, м. Коломбо.

1992–1994 — викладач англійської мови, заступник декана Харківського державного економічного університету.

1994–1996 — провідний спеціаліст експертно-правового протокольного відділу комітету по міжнародних та зовнішніх економічних зв'язках Харківського облвиконкому. 1996–1997 — заступник начальника Управління Європи та Америки МЗС України. 1997–2000 — радник Посольства України в Турецькій Республіці.

2000–2001 — віце-президент державного підприємства «Кримська компанія розвитку і підтримки інвестицій».

2001–2002 — заступник начальника Управління ООН та інших міжнародних організацій ДППБ МЗС України.

2002–2003 — в. о. начальника Управління інформації МЗС України.

2003–2004 — начальник Управління інформації МЗС України.

2004–2004 — Посол з особливих доручень УІП МЗС.

2004–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Македонія. 2005–2008 — перебував на дипломатичній службі.

2008–2010 — Посол з особливих доручень відділу міжнародного галузевого співробітництва ДЕС МЗС України.

Республіка Вірменія

Надзвичайні та Повноважні Посли України: Олександр Божко (1996–2001);
Володимир Тягло (2002–2005); Олександр Божко (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2009 року**

Іван Кухта

Народився 15 липня 1958 року, с. Велика Тур'я Долинського району Івано-Франківської області. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1987), викладач філософії; Дипломатичну академію при МЗС України (2001), магістр зовнішньої політики та дипломатії. Підвищення кваліфікації, перепідготовка (в т. ч. за кордоном): 03.2009 — семінар з управління в органах державної влади і органах місцевого самоврядування в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів НАДУ; 11.2009 — українсько-польський семінар з питань оцінки робочих посад для працівників державної служби (Головдержслужба України).

1973–1977 — студент хіміко-технологічного технікуму, Калуш Івано-Франківської області. 1977–1978 — слюсар Кременчуцького заводу технічного вуглецю. 1978–1980 — служба в армії. 1980–1981 — слюсар Кременчуцького заводу технічного вуглецю. 1982–1985 — інструктор, завідувач організаційного відділу Ялтинського міськкому комсомолу.

1985–1989 — завідувач організаційного відділу Ялтинського міськвиконкому.

1989–1990 — інструктор Ялтинського міськкому Компартії України.

1990–1994 — консультант, завідувач відділу міжнародних зв'язків Ялтинського міськвиконкому.

1994–1999 — консул Генерального консульства України в Тюмені.

1999–2001 — слухач Дипломатичної академії при МЗС України.

2001–2003 — третій, перший секретар, радник, заступник начальника Консульського управління – начальник відділу міграційно-візової політики та євроінтеграції Департаменту консульської служби МЗС України.

2003–2007 — радник з консульських питань Посольства України в Російській Федерації. 2007 — в. о. заступника директора Департаменту кадрів МЗС України.

2007–2008 — заступник директора Департаменту кадрів МЗС України.

2008 — заступник директора Департаменту персоналу МЗС України.

2009 — в. о. директора Департаменту персоналу МЗС України.

Габонська Республіка

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з грудня 2007 року**

Сергій Мішустін

Народився 29 серпня 1946 року в м. Києві.

У 1971 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, за фахом «перекладач-референт» та «викладач французької мови».

Володіє також англійською мовою.

Одружений, має двох дітей.

Був нагороджений Почесною Грамотою МЗС України (2001) і Почесною Відзнакою МЗС України III ступеня (2004).

1968–1969 — перекладач французької мови групи спеціалістів в Алжирській Народній Демократичній Республіці.

1971–1973 — перекладач французької мови групи спеціалістів в Конго, Браззавіль.

1974–1979 — 1984–1992 — старший, провідний, головний інспектор Управління іноземних студентів, аспірантів, стажистів і зовнішніх зв'язків Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР.

1979–1983 — міжнародний чиновник Бюро персоналу Секретаріату ООН (м. Нью-Йорк) за квотою України.

1992–1995 — завідувач сектора, відділу, начальник відділу різних структурних підрозділів МЗС України.

1995–1999 — радник Посольства України в Королівстві Бельгія.

2002–2007 — радник, радник-посланник цього ж Посольства.

2005–2006 — Тимчасовий Повірений у справах України в Королівстві Бельгія.

Гвінейська Республіка

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з лютого 2008 року**

Андрій Заець

Народився 27 жовтня 1971 року в Ужгороді.

У 1993 році закінчив факультет романо-германської філології Ужгородського державного університету.

1993–1995 — вчитель Часлівецької школи в Ужгородському районі Закарпатської області.

1995–1998 — референт, аташе, третій секретар Посольства України в Угорській Республіці.

1998–2000 — другий секретар МЗС України.

2000–2003 — другий, перший секретар Посольства України в Королівстві Бельгія.

2003–2004 — консул Генерального консульства України в Ниредьгазі (Угорська Республіка).

2004–2005 — начальник відділу аналізу і планування Департаменту консульської служби МЗС України.

2005–2006 — заступник директора Департаменту Секретаріату міністра закордонних справ України.

2006–2008 — директор Департаменту Секретаріату міністра закордонних справ України.

Грецька Республіка

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2010 року**

Володимир Шкуров

Народився 12 квітня 1958 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1984), філолог, викладач російської мови і літератури, викладач новогрецької мови та літератури. Кандидат філологічних наук.

1976–1979 — служба у ВМФ СРСР.

1979–1984 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1984–1986 — вчитель середньої школи № 217, м. Київ.

1986–1989 — науковий співробітник Інституту мовознавства НАН України, м. Київ.

1989–1992 — навчання в аспірантурі Інституту сходознавства АН ГСРСР, м. Тбілісі.

1992–1995 — молодший науковий співробітник Інституту мовознавства НАН України.

1995–1996 — перший секретар відділу країн Західної Європи Управління Європи та Америки МЗС України.

1996–2000 — перший секретар, радник Посольства України у Грецькій Республіці.

2000–2001 — головний консультант Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

2001–2003 — радник Посольства України у Грецькій Республіці.

2003–2005 — Генеральний консул України в Салоніках.

2006–2009 — заступник директора департаменту — начальник відділу національних меншин і віросповідань Департаменту культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

2009–2010 — радник-посланник Посольства України в Державі Ізраїль, Представник України при Палестинській національній адміністрації.

Грузія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Степан Волковецький (1998–2003); Микола Спис (2003–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2009 року**

Василь Цибенко

Народився 8 січня 1950 року на Черкащині. У 1972 році закінчив Київський автодорожній інститут.

Одружений, має двох дочок.

Професійну діяльність розпочав на посаді інженера Уманського автопідприємства.

1979–1994 — працював у партійних, представницьких та виконавчих органах влади Черкаської області.

1994 — обраний головою Черкаської обласної Ради народних депутатів.

1995–1999 — очолював Черкаську обласну державну адміністрацію.

1999–2000 — керівник Головного управління по контролю за виконанням актів Президента України Адміністрації Президента України.

2000–2001 — заступник, перший заступник міністра транспорту України.

2001–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Казахстан.

2005–2006 — перший заступник міністра транспорту та зв'язку України.

Королівство Данія

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2010 року**

Михайло Скуратовський

Народився 25 лютого 1953 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1975), перекладач-референт, викладач англійської і французької мов.

1976–1977 — перекладач Київського зонального науково-дослідного і проектного інституту типового і експериментального проектування житлових та громадських будинків.

1977–1979 — викладач-погодинник англійської мови, старший лаборант кафедри іноземних мов природничих факультетів Київського державного педінституту ім. М. Горького.

1979–1982 — служба в армії, Республіка Замбія.

1982–1991 — завідувач фонолабораторії, викладач, старший викладач англійської і французької мов Київського державного педінституту ім. М. Горького.

1991–1993 — старший редактор, режисер-постановник Укрконцерту, м. Київ.

1993–1999 — старший консультант, завідувач відділу офіційного листування і перекладів Служби Протоколу Президента України.

1999–2000 — радник Постійного Представництва України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві.

2000–2004 — Постійний представник України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві.

2004–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Південно-Африканській Республіці.

2004–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіках Намібія, Замбія, Зімбабве, Мозамбік, Мадагаскар, Ботсвана за сумісництвом.

2006–2007 — Посол з особливих доручень Департаменту культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

2007–2010. — директор Департаменту культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України (член Колегії МЗС України).

Естонська Республіка

Надзвичайний і Повноважний Посол України: Микола Макаревич (1999–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з лютого 2006 року**

Павло Кір'яков

Народився 23 січня 1954 року в м. Києві.

У 1977 році закінчив Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова, інженер-гідрогеолог; аспірантуру Академії наук України, кандидат геолого-мінералогічних наук (1980); курси для керуючих співробітників іноземних держав у Дипломатичній академії МЗС Російської Федерації (1999). Одружений, має сина.

Має понад 150 наукових робіт, з них 4 монографії.

1977–1977 — інженер Укрдїпроводгоспу Мінводгоспу УРСР, м. Київ. 1977–1980 — аспірант Інституту геологічних наук АН УРСР, м. Київ.

1980–1983 — молодший науковий співробітник Інституту геологічних наук АН УРСР, м. Київ. 1983–1985 — науковий співробітник-консультант науково-організаційного відділу Президії АН УРСР, м. Київ.

1985–1988 — учений секретар Науково-дослідного центру Рогбане-Конакрі, Гвінейська Республіка.

1988–1991 — науковий співробітник-консультант, провідний спеціаліст Управління міжнародних зв'язків Президії АН УРСР, м. Київ.

1991–1993 — учений секретар Науково-дослідного центру Рогбане-Конакрі, Гвінейська Республіка.

1993–1994 — перший секретар відділу СНД і Балтії Управління двосторонніх відносин МЗС України.

1994–1996 — перший секретар, радник, завідуючий відділом Росії Управління країн СНД МЗС України, Першого територіального управління МЗС України.

1996–1999 — радник-посланник Посольства України в Російській Федерації.

1999–2001 — начальник Першого територіального управління МЗС України.

2001–2004 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Македонія.

2004–2006 — Посол з особливих доручень Центру оперативного реагування Департаменту Секретаріату міністра закордонних справ України.

Федеративна Демократична Республіка Ефіопія

Надзвичайний і Повноважний Посол України з 2005 року

Владислав Дем'яненко

Народився 16 травня 1945 р. в с. Кізнер Кізнерського району Удмуртської АРСР. У 1969 р. закінчив Харківське вище командно-інженерне училище, інженер-механік; у 1978-му — Військово-дипломатичну академію, м. Москва.

Володіє англійською мовою.

1959–1963 — учень Дніпропетровського механічно-го технікуму. 1963–1964 — конструктор III категорії, ОКБ «Південне», м. Дніпропетровськ.

1964–1969 — курсант Харківського вищого командно-інженерного училища.

1969–1975 — начальник розрахунку, інженер відділу в/ч 44108, м. Ленінськ Кзил-Ординської обл., Казахстан.

1975–1978 — слухач Військової академії Радянської Армії, м. Москва.

1978–1982 — третій секретар Постійного Представництва України при ООН, м. Нью-Йорк. 1982–1984 — старший науковий співробітник в/ч 45807, м. Москва. 1984–1986 — другий секретар Постійного Представництва СРСР при ООН, м. Нью-Йорк. 1986–1986 — у резерві Начальника Генерального Штабу Збройних сил СРСР, м. Москва. 1986–1990 — помічник начальника напрямку в/ч 54745, Прикарпатський військовий округ, м. Львів.

1990–1991 — заступник директора кіностудії «Мосфільм», м. Москва.

1991–1992 — віце-президент багатогалузевої міжнародної асоціації «НОВИД», м. Москва. 1993–1993 — радник Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України. 1993–1994 — в. о. завідувача відділу обмеження стратегічних озброєнь та ядерного роззброєння Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1994–1996 — заступник начальника Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України. 1996–1999 — радник Посольства України в Південно-Африканській Республіці.

2000–2002 — заступник начальника Управління контролю над озброєнням та військово-технічного співробітництва МЗС України.

2002–2002 — радник-посланник Посольства України в Японії.

2002–2003 — інспектор Комісії ООН з моніторингу, верифікації та інспекцій, Ірак.

2003–2005 — радник-посланник Посольства України в Японії.

Арабська Республіка Єгипет

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Андрій Веселовський (2001–2005)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2006 року

Євген Микитенко

Народився 25 серпня 1953 р. в м. Києві. У 1978 році закінчив Інститут країн Азії та Африки Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова, філолог-сходознавець, референт-перекладач арабської мови.

Володіє англійською та арабською мовами.

Одружений, має дорослих доньку і сина.

Має відзнаки: Подяки Міністра закордонних справ України, медаль «За працю і звитягу» (2003), Орден Кедра (Ліван), Орден Незалежності (Йорданія).

1976–1977 — перекладач арабської мови Інституту Діпродводгоспу Мінмеліоводгоспу СРСР, Південний Ємен.

1978–1981 — аспірант Інституту країн Азії та Африки МДУ.

1981–1982 — відповідальний секретар комітету по зв'язках з письменниками Азії та Африки, консультант відділу літератур країн Азії та Африки Спілки письменників СРСР. 1982–1985 — кореспондент редакції Близького та Середнього Сходу і Африки Агентства друку «Новости».

1985–1986 — кореспондент Інформцентру АДН в Лівані.

1986–1990 — перший секретар Посольства СРСР в Іраку.

1991–1994 — радник, завідувач відділу країн Близького і Середнього Сходу Першого територіального управління Міністерства закордонних справ України.

1994–1996 — заступник начальника Управління Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Близького і Середнього Сходу та Африки МЗС України.

1996–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Саудівській Аравії (в Хашімітському Королівстві Йорданія – за сумісництвом).

2000–2001 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Сирійській Арабській Республіці.

2001–2004 — перший заступник керівника Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

2004–2006 — Надзвичайний та Повноважний Посол України в Об'єднаних Арабських Еміратах (в Катарі та Бахреїні — за сумісництвом).

2006 — ц. ч. — Надзвичайний та Повноважний Посол України в Судані — за сумісництвом.

Держава Ізраїль

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Дмитро Марков (1998–2004); Ігор Тимофєєв (2005–2010)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2010 року

Геннадій Надолєнко

Народився 7 червня 1970 року в смт Баришівка Київської області. Закінчив Національний аграрний університет (1994), економіст-організатор сільськогосподарського виробництва; Дипломатичну академію України при МЗС України (1998), магістр зовнішньої політики.

1987–1994 — студент Української сільськогосподарської академії (Національного аграрного університету).

1988–1989 — служба в армії.

1994–1996 — аташе відділу США і Канади Управління країн Європи та Америки МЗС України.

1996–1996 — третій секретар відділу країн Західної Європи Управління країн Європи та Америки МЗС України.

1996–1998 — слухач Дипломатичної академії України при МЗС України.

1998–1998 — третій секретар відділу економічних та адміністративно-бюджетних питань Управління міжнародних організацій МЗС України.

1998–2001 — другий секретар Посольства України в США.

2001–2003 — перший секретар Посольства України в США.

2003–2004 — головний радник Управління інформаційних технологій МЗС України.

2004–2004 — виконуючий обов'язки начальника Управління інформаційної політики МЗС України.

2004–2005 — начальник Управління інформаційної політики МЗС України.

2005–2006 — заступник керівника Головної інформаційної служби — керівник департаменту забезпечення виконання конституційних повноважень Президента України в інформаційній сфері та іміджевої політики Секретаріату Президента України.

2006–2007 — керівник Департаменту інформаційних стратегій Інформаційної служби Секретаріату Президента України.

2007–2010 — керівник торговельно-економічної місії у складі Посольства України в США.

Республіка Індія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Олег Семенець (2001–2006)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2007 року

Ігор Поліха

Народився 8 червня 1965 року в с. Вільховому Сокальського району Львівської області. У 1989 році закінчив Московський інститут міжнародних відносин, спеціаліст-міжнародник зі знанням східних мов, кандидат історичних наук.

Володіє англійською мовою, хінді, урду.

1989–1989 — референт-секретар МЗС СРСР.

1989–1993 — референт, аташе Посольства СРСР (РФ) в Республіці Індія.

1993–1994 — третій, другий секретар Посольства України в Республіці Індія.

1994–1996 — перший секретар відділу Азії і Тихоокеанського регіону Управління країн АТР, БСС та Африки.

1996–1996 — перший секретар відділу звичайних збройних сил Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1996–1997 — радник відділу звичайних збройних сил Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1997–1999 — заступник завідувача відділу Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

1999–2000 — завідувач відділу двостороннього співробітництва Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

2000–2002 — радник-посланник Посольства України в Турецькій Республіці.

2002–2004 — заступник керівника Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

2004–2007 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Ісламській Республіці Пакистан.

Ісламська Республіка Іран

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Костянтин Морозов (2000–2002); Вадим Примаченко (2002–2004);
Володимир Бутяга (2004–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з березня 2007 року**

Ігор Логінов

Народився 9 лютого 1960 року в м. Києві. У 1982 році закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка за фахом «спеціаліст з міжнародних відносин, референт-перекладач англійської мови», в 1998 році — Дипломатичну академію України при МЗС України, магістр зовнішньої політики. Володіє англійською та сербською мовами.

1982–1984 — служба в збройних силах.

1984–1985 — науковий співробітник-консультант Управління міжнародних зв'язків Президії Академії наук України.

1985–1992 — третій, другий, перший секретар Консульського управління МЗС України.

1992–1996 — перший секретар Посольства України у Великобританії.

1996–1998 — слухач Дипломатичної академії України при МЗС України.

1998–1999 — заступник начальника Консульського управління МЗС України.

1999–2000 — радник, завідувач консульського відділу Посольства України в Канаді.

2000–2001 — в. о. Генерального консула України в Торонто.

2001–2004 — радник Посольства України в Сербії і Чорногорії.

2004–2005 — головний радник Управління у зв'язках з ВРУ, КМУ та регіонами України МЗС України.

2005–2006 — начальник відділу організації законотворчого процесу та зв'язків з Верховною Радою України Департаменту секретаріату міністра закордонних справ України.

2006–2007 — начальник Управління взаємодії з державними органами та координації зовнішніх зносин МЗС України.

Ірландія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Євген Перелигін (2004–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з січня 2008 року

Борис Базилевський

Народився 6 серпня 1946 року в м. Києві. У 1969 році закінчив Московський державний інститут міжнародних відносин, спеціаліст з міжнародних відносин. Кандидат юридичних наук.

Одружений, має двох дочок.

Володіє англійською мовою.

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, відзнакою МЗС України I ступеня, відзнакою МВС України «За сприяння органам внутрішніх справ України» та Почесною грамотою МЗС України.

1964–1969 – студент Московського державного інституту міжнародних відносин МЗС СРСР, Москва.

1969 — референт відділу Південної Азії МЗС СРСР, Москва.

1969–1975 — стажер, аташе, третій секретар Посольства СРСР у Пакистані, Ісламабад.

1975–1978 — третій, другий секретар відділу Південної Азії МЗС СРСР, Москва.

1978–1980 — перший секретар відділу преси МЗС УРСР.

1980–1988 — науковий співробітник, завідувач сектором Дипломатичної академії МЗС СРСР, Москва.

1988–1991 — завідувач сектором, завідувач відділом Науково-дослідницького центру інформатики МЗС СРСР.

1991–1992 — головний консультант сектора міжнародних зв'язків Верховної Ради України.

1992–1999 — завідувач Секретаріату Комісії Верховної Ради України у закордонних справах (з 1995 року — Комітету у закордонних справах і зв'язках з СНД).

1999–2005 — Генеральний консул України в Чикаго (США).

2005–2008 — директор Департаменту консульської служби МЗС України.

Королівство Іспанія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Олександр Гнєдих (Тимчасовий Повірений, 1995–1997);
Олександр Тараненко (1997–2004);
Олег Власенко (Тимчасовий Повірений, 2004–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з травня 2006 року**

Анатолій Щерба

Народився 17 липня 1962 року в с. Войкове Березанського району Київської області.

У 1985 році закінчив факультет міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Володіє іспанською та англійською мовами.

Одружений, має сина та доньку.

З 1992 року — на дипломатичній роботі в МЗС України.

1992–1997 — на посадах від третього секретаря до начальника Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1997–2000 — заступник Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні (Австрія), Представник України у Спільній Консультативній групі Договору про звичайні збройні сили в Європі, Консультативній комісії Договору з відкритого неба та у Форумі ОБСЄ з питань співробітництва в галузі безпеки.

2001–2005 — Представник України у Спільній комісії з виконання та інспекцій за Договором про СНО (START-1).

2003–2006 — начальник Управління контролю над озброєнням та військово-технічного співробітництва МЗС України.

2004–2007 — член Колегії уповноважених при Комісії ООН з моніторингу, верифікації та інспекцій в Іраку (UNMOVIC).

Італійська Республіка

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Борис Гудима (2000–2005)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2005 року

Георгій Чернявський

Народився 31 липня 1946 року в м. Ташкенті (Узбекистан). У 1970 році закінчив факультет романо-германської філології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, перекладач-референт англійської і французької мов.

Володіє англійською, італійською та французькою мовами.

Нагороджений орденом «За заслуги» I ступеня, чотирма медалями, Почесною грамотою Президії Верховної Ради СРСР, орденами іноземних держав. Має почесне звання «Заслужений працівник культури України».

1970–1972 — служба в армії.

1973–1978 — референт, старший референт президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами.

1978–1986 — завідувач відділу, член президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами.

1986–1992 — старший референт, завідувач сектора міжнародних зв'язків Секретаріату Верховної Ради України.

1992–2005 — завідувач відділу Державного Протоколу, керівник Служби Протоколу Президента України, керівник Управління Державного Протоколу та Церемоніалу Президента України.

01.2005–08.2005 — радник Президента України.

2006 — ц. ч. — Постійний представник України при Продовольчій та сільськогосподарській програмі ООН (ФАО).

Йорданське Хашимітське Королівство

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Віктор Нагайчук (2003–2008); Юрій Малько (2008–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2010 року**

Сергій Пасько

Народився 22.12.1954 року в с. Лошнів Струсівського району Тернопільської області. Закінчив Вінницький медичний інститут ім. Пирогова (1978); спеціальну клінічну ординатуру з вивченням англійської мови при Київському медичному інституті ім. Богомольця (1985); Українську Академію державного управління при Президентові України (2001). Кандидат медичних наук, доцент, магістр державного управління.

Володіє англійською та арабською мовами.

1972–1978 — студент Вінницького медичного інституту ім. Пирогова. 1978–1979 — лікар анестезіолог-реаніматолог Черкаської обласної лікарні.

1979–1994 — лікар анестезіолог-реаніматолог Черкаської міської лікарні № 3.

1994–1998 — народний депутат України, секретар Комітету з питань охорони здоров'я, материнства і дитинства Верховної Ради України, заступник члена Постійної делегації Верховної Ради України у Парламентській Асамблеї Ради Європи.

1998–2000 — головний консультант-експерт Управління Адміністрації Президента України з питань забезпечення зв'язків з Верховною Радою України.

2000–2004 — радник Посольства України в Сирійській Арабській Республіці.

2004–2005 — заступник начальника Управління – начальник відділу організації законотворчого процесу та зв'язків з ВРУ, КМ та регіонами України.

2005–2006 — заступник начальника відділу організації законотворчого процесу та зв'язків з Верховною Радою України Департаменту секретаріату Міністра. 2006 — заступник начальника управління взаємодії з державними органами та координації зовнішніх зносин – начальник відділу взаємодії з ВРУ.

2006–2007 — радник, Тимчасовий Повірений у справах України в Об'єднаних Арабських Еміратах. 2007–2009 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Об'єднаних Арабських Еміратах.

2008–2009 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Державі Катар за сумісництвом, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Бахрейн за сумісництвом.

2009–2010 — начальник Управління взаємодії з державними органами та координації зовнішніх зносин.

Республіка Казахстан

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Віктор Богатир (1993–1999); Євген Карташов (2000–2001);
Василь Цибенко (2001–2005); Микола Селівон (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2010 року**

Олег Дьомін

Народився 1 серпня 1947 року в с. Лопатіно Тульської області (Російська Федерація). Закінчив Харківський інститут радіоелектроніки (1971), інженер-радіофізик; ВПШ при ЦК КПУ (1983); Інститут підвищення кваліфікації Міністерства промисловості України (1999). Кандидат економічних наук.

1966–1969 — слюсар Харківського трамвайно-тролейбусного управління.

1969–1971 — секретар комітету комсомолу Харківського трамвайно-тролейбусного управління.

1971–1976 — другий секретар, перший секретар Комінтернівського райкому ЛКСМУ, м. Харків.

1976–1979 — другий секретар, перший секретар Харківського міськкому ЛКСМУ.

1979–1986 — другий секретар Комінтернівського райкому КПУ, м. Харків.

1986–1988 — перший секретар Комінтернівського райкому КПУ, м. Харків.

1988–1991 — другий секретар міськкому КПУ, секретар обкому КПУ, м. Харків. 1991–1994 — віце-президент корпорації «Укрсибінкор», президент фонду «Перспектива XXI», м. Харків.

1994–1996 — заступник голови Верховної Ради України.

1996–2000 — в. о. голови, голова Харківської облдержадміністрації.

2000–2005 — перший заступник глави Адміністрації Президента України.

2005–2006 — заступник голови Народно-демократичної партії.

2006–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Російській Федерації.

2008–2010 — директор Інституту міжнародних відносин Київського національного авіаційного університету.

Канада

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Юрій Щербак (2000–2004); Микола Маймескул (2004–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2006 року**

Ігор Осташ

Народився 4 серпня 1959 року в с. Дуліби Стрийського району Львівської області. У 1982 році закінчив Львівський національний університет імені Івана Франка; аспірантуру Інституту мовознавства Академії наук Української РСР (1985); Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, юридичний факультет (1998). Кандидат філологічних наук.

Володіє англійською, французькою, чеською, словацькою, польською, сербською, хорватською мовами.

1983–1988 — молодший, старший науковий співробітник Інституту мовознавства Академії наук УРСР.

1988–1991 — науковий секретар відділення мови, літератури та мистецтвознавства Академії наук УРСР.

1991–1994 — директор Міжнародної школи україністики Національної Академії наук України. 1994–1998 — народний депутат України, секретар Комітету у закордонних справах Верховної Ради України.

1998–2002 — народний депутат України.

1998–1999 — голова підкомітету з питань міжнародних договорів Комітету у закордонних справах Верховної Ради України.

1999–2002 — голова Комітету у закордонних справах Верховної Ради України. 2002–2006 — народний депутат України, заступник голови Комітету у закордонних справах Верховної Ради України. Входить до складу Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, очолював Експертну раду з питань приєднання України до Світової організації торгівлі.

1999–2001 та 2002–2005 — Віце-президент Парламентської асамблеї Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ).

2001–2005 — член Виконавчого комітету Міжпарламентського Союзу (об'єднує 153 країни світу).

2003–2006 — голова Тимчасової спеціальної Комісії Верховної Ради України з питань Тузли.

2006 — ц. ч. — Представник України при Міжнародній організації цивільної авіації (ІКАО).

Республіка Кенія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Володимир Забігайло (2003–2010)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з лютого 2010 року

Володимир Бутяга

Народився 1949 року. У 1971 році закінчив Харківський державний університет за спеціальністю «історик, викладач історії та суспільствознавства»; у 1983 — Дипломатичну академію МЗС СРСР — юрист-міжнародник зі знанням перської мови.

Володіє перською (дарі та фарсі) та англійською мовами.

1993–1996 — перший секретар, радник Посольства України в Ісламській Республіці Іран.

1996–1997 — Тимчасовий Повірений у справах України

в Ісламській Республіці Іран.

1997–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Ісламській Республіці Іран.

2000–2001 — перший заступник директора Українського центру досліджень проблем міжнародної безпеки.

2001–2003 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Федеративній Республіці Нігерія.

2003–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Ісламській Республіці Іран.

2006–2010 — працював у системі органів центральної виконавчої влади радником з питань міжнародного співробітництва.

Киргизька Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Петро Шаповал (2001–2003); Володимир Тягло (2005–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з січня 2008 року**

Володимир Соловей

Народився 9 жовтня 1952 року в м. Кременчуці Полтавської області. У 1980 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, журналіст. Володіє німецькою мовою.

Одружений. Має сина і дочку.

Нагороджений Почесною Грамотою МЗС України (2002), медаллю «За працю і звитягу» (2002), медаллю міжнародного академічного рейтингу «Золота фортуна» (2003).

1977–1977 — завідуючий парткабінетом Міністерства харчової промисловості УРСР.

1977–1986 — заступник завідуючого відділом, головний інспектор Київської міської ради з туризму та екскурсій, заступник завідуючого відділом Української республіканської ради з туризму та екскурсій.

1986–1991 — помічник першого заступника голови Держагропрому – міністра УРСР. 1991–1992 — помічник першого заступника міністра сільського господарства України.

1992–1993 — помічник віце-прем'єр-міністра України.

1993–1996 — радник Посольства України в Республіці Білорусь.

1996–1997 — заступник начальника Управління країн СНД МЗС України.

1997–1998 — виконуючий обов'язки начальника Управління країн СНД МЗС України.

1998–2000 — начальник Управління кадрів і учбових закладів МЗС України.

2000–2004 — радник-посланник, Тимчасовий Повірений у справах України в Киргизькій Республіці.

2004–2005 — Генеральний консул України у Владивостоці, Російська Федерація.

2005–2008 — начальник Контрольно-ревізійного управління МЗС України, Посол з особливих доручень.

Республіка Кіпр

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Борис Гуменюк (2003–2007)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з січня 2008 року

Олександр Дем'янюк

Народився 5 січня 1950 року в с. Довгалівка Погребищенського району Вінницької області. У 1980 році закінчив факультет міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, юрист-міжнародник, референт-перекладач англійської мови. Володіє російською, англійською та французькою мовами.

Одружений, має двох дітей.

Має нагороди: медаль «За працю і звитягу», Почесну відзнаку МЗС України II ступеня.

1968–1970 — служба в армії.

1970–1975 — робітник Київського виробничого об'єднання ім. Артема.

1975–1980 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1980–1991 — третій, другий, перший секретар Міністерства закордонних справ України.

1991–1995 — перший секретар Постійного представництва України при ЮНЕСКО (Париж).

1995–1999 — радник, завідувач відділу, заступник начальника Управління культурного співробітництва та гуманітарних питань Міністерства закордонних справ України, заступник Голови Національної комісії України у справах ЮНЕСКО та її відповідальний секретар.

1999–2003 — заступник Постійного представника України при ЮНЕСКО (Париж).

2003–2005 — радник-посланник Посольства України в Туніській Республіці, Тимчасовий Повірений у справах України в Туніській Республіці.

2005–2008 — директор Департаменту кадрів Міністерства закордонних справ України.

Китайська Народна Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Ігор Литвин (1999–2001); Михайло Резник (2001–2004);
Сергій Камишев (2004–2009)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з грудня 2009 року

Юрій Костенко

Народився 6 листопада 1945 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1968), історик-міжнародник, викладач історії і суспільствознавства з правом викладання англійською мовою.

1963–1968 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1968–1970 — аташе відділу міжнародних організацій МЗС УРСР, Київ.

1970–1971 — третій секретар відділу міжнародних організацій МЗС УРСР. 1971–1972 — служба в армії.

1972–1974 — третій, другий секретар Генерального секретаріату МЗС УРСР.

1974–1975 — помічник міністра закордонних справ УРСР.

1975–1981 — перший секретар відділу міжнародних організацій МЗС УРСР.

1981–1984 — радник відділу міжнародних організацій МЗС УРСР.

1984–1985 — відповідальний секретар Комісії УРСР у справах ЮНЕСКО МЗС УРСР. 1985–1988 — член колегії, начальник відділу кадрів МЗС УРСР.

1988–1994 — Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні. 1992–1994 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Австрія.

1994–1997 — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Федеративній Республіці Німеччина.

1997–2001 — Посол з особливих доручень, Генеральний інспектор МЗС України. 2001–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Японії.

2004–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Філіппіни за сумісництвом.

2006–2008 — заступник міністра закордонних справ України.

2008–2009 — в. о. першого заступника міністра закордонних справ України.

2009 — ц. ч. — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Монголії за сумісництвом.

Республіка Корея

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Михайло Резник (1997–2001); Володимир Фуркало (2001–2005);
Юрій Мушка (2006–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з жовтня 2008 року**

Володимир Белашов

Народився у Києві в 1951 році. У 1973 р. закінчив Московський державний інститут міжнародних відносин МЗС СРСР, в 1974 р. — курси перекладачів ООН при Московському державному педагогічному інституті іноземних мов.

Одружений, має сина, доньку.

Вільно володіє англійською та французькою мовами.

1974–1979 — співробітник Секретаріату Відділення ООН у Женеві.

1980–1983 — третій секретар відділу преси, третій секретар секретаріату Комісії у справах ЮНЕСКО МЗС УРСР.

1983–1988 — аташе та другий секретар Постійного представництва УРСР при ООН.

1988–1992 — другий секретар секретаріату Комісії УРСР у справах ЮНЕСКО, перший секретар відділу головного радника та перший секретар відділу міжнародних організацій МЗС України.

1992–1995 — завідувач сектора з питань звичайних збройних сил відділу проблем обмеження озброєнь та роззброєння МЗС України, заступник начальника Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1995–1998 — радник та радник-посланник Посольства України в США.

1998–2001 — начальник Управління євроатлантичної інтеграції МЗС України.

2001–2004 — заступник Глави Місії України при НАТО.

2004–2005 — Постійний представник України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві.

2005–2008 — директор Департаменту контролю над озброєнням та військово-технічного співробітництва Міністерства закордонних справ України.

Республіка Куба

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Віктор Пашук (2001–2005); Олександр Гнєдих (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2009 року**

Тетяна Саєнко

Народилася 26 липня 1951 року в м. Дружківка. У 1974 році закінчила Київський державний педагогічний інститут іноземних мов (Київський національний лінгвістичний університет). Володіє іспанською, англійською та російською мовами.

Одружена. Має сина та доньку.

Після завершення інституту працювала референтом-перекладачем іспанської мови в Кубинському Інституті нафти (Гавана).

У системі Міністерства закордонних справ працює з 1983 року. Третій, другий, перший секретар Національної комісії України у справах ЮНЕСКО Міністерства закордонних справ України.

1990 р. закінчила спеціальні курси в штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі (Франція).

1994–1998 — Посольство України в Республіці Аргентина; Посольства Чилі, Уругваю, Парагваю — за сумісництвом.

1998–2000 — Департамент культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

2000–2004 — Посольство України в Мексиканських Сполучених Штатах.

2004–2006 — радник Департаменту культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

2006–2009 — призначена консулом України – керівником установи в м. Малага (Іспанія).

Латвійська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Віктор Михайловський (1997–2004); Мирон Янків (2004–2005)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з грудня 2005 року**

Рауль Чілачава

Народився 15 травня 1948 року в с. Чітацкарі, Грузія. Закінчив Тбіліський державний університет, факультет журналістики (1965–1970); стажувався в Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка (1967–1970). Доктор філологічних наук (1995). Автор понад 80 книг — монографій, перекладів, публіцистики. Почесний доктор філології Латвійської академії наук. 2006 року отримав латвійську нагороду — приз Цицерона. Член Спілок письменників України, Грузії та Латвії, член Міжнародної асоціації письменників та публіцистів, член Спілки театральних діячів України. Академік Академії національних та соціальних відносин Грузії (1998).

Одружений, має двох синів.

Нагороди: Лауреат премії комсомолу Грузії (1985), Республіканської премії ім. М. Рильського (1987), Міжнародної премії ім. В. Винниченка (1998); Почесна Грамота Президії ВР ГРСР (1980), Почесна грамота ВРУ «За особливі заслуги перед українським народом» (2003), Почесна грамота КМ України (2003), Орден Св. Станіслава IV, III ступенів, «Офіцерський хрест» (2001) і «Командорський хрест» (2003), Орден Преподобного Нестора Літописця (2003), нагрудний знак «Знак пошани» (2002), «Орден честі» Грузії (2005), Золота медаль ім. Ф. Кафки Європейської унії мистецтв «За вагомий внесок у розвиток європейської літератури» (2007), Орден «Трьох зірок» Латвії III ступеня (2008).

До кінця 1991 року перебував на творчій роботі: займався поетичною творчістю, перекладацькою, науково-дослідницькою та громадською діяльністю в галузі українсько-грузинських взаємин.

З 1992 року — на державній службі. Працював заступником міністра у справах національностей та міграції України, очолював кафедру української та світової літератури Державної академії культури і мистецтв, був професором Київського національного університету ім. Т. Шевченка і Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова.

Литовська Республіка

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Борис Клімчук (2004–2007)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з березня 2008 року

Ігор Прокопчук

Народився 3 березня 1968 року на Житомирщині. У 1992 році закінчив Київський Національний університет імені Тараса Шевченка.

Вільно володіє англійською та російською мовами.

Одружений, має сина та доньку.

1992–1994 — Управління інформації Міністерства закордонних справ України.

1994–1997 — Посольство України у Великобританії та Північній Ірландії.

1997–1998 — офіс Голови Генеральної Асамблеї ООН (Нью-Йорк).

1998–2001 — радник у Секретаріаті міністра закордонних справ, заступник начальника управління — керівник відділу США та Канади.

2001–2004 — радник-посланник Посольства України у Великобританії та Північній Ірландії.

2004–2008 — очолював департамент МЗС України.

Ліванська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Валерій Рилач (2002–2006); Борис Захарчук (2006–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2009 року**

Володимир Коваль

Народився 21 лютого 1946 року в с. Стадниця Тетіївського району Київської області. У 1969 році закінчив Львівський політехнічний інститут; аспірантуру (1975) Ленінградського електротехнічного інституту ім. В.І. Ульянова (Леніна), Ленінград (Санкт-Петербург), Росія. Доктор технічних наук, професор.

Одружений, має доньку.

1969–1996 — асистент, доцент, професор, завідувач кафедри Національного університету «Львівська політехніка», Львів.

1993–1994 — візитор-професор Carnegie-Mellon University, Pittsburgh, USA.

1979–1980 — візитор-науковець Carnegie-Mellon University, Pittsburgh, USA.

1996–2000 — радник з питань науки й технологій, Посольство України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

2000–2002 — начальник управління МЗС.

2002–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Сирійській Арабській Республіці.

2006–2007 — Посол з особливих доручень МЗС.

2007–2009 — директор Департаменту інформаційної політики МЗС.

Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамагірія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Олексій Рибак (1999–2006); Геннадій Латій (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2010 року**

Микола Нагорний

Народився 15 лютого 1969 року в с. Іванівка Ставищенського району Київської області. Закінчив Військовий червонопрапорний інститут (1991), перекладач-референт арабської мови та івриту; Національну академію державного управління при Президентові України (2010), магістр управління суспільним розвитком.

1986–1991 — курсант Військового червонопрапорного інституту, м. Москва.

1991–1993 — військовослужбовець Десятого управління Генерального штабу Міністерства оборони СРСР, м. Москва.

1993 — третій секретар відділу країн Близького і Середнього Сходу та Африки Управління двосторонніх відносин МЗС України.

1993–1995 — третій секретар відділу країн Близького і Середнього Сходу Першого територіального управління МЗС України.

1995–1996 — другий секретар відділу країн БСС Управління Азії, Тихоокеанського регіону, Близького і Середнього Сходу та Африки МЗС України.

1996–2000 — другий секретар Посольства України в Саудівській Аравії.

2000–2001 — перший секретар відділу країн АТР П'ятого територіального управління Департаменту двостороннього співробітництва МЗС України.

2001–2004 — перший секретар Посольства України в Сирійській Арабській Республіці. 2004–2005 — радник Посольства України в Сирійській Арабській Республіці. 2005–2006 — радник відділу країн Близького Сходу Третього територіального департаменту МЗС України.

2006–2007 — радник, виконуючий обов'язки заступника директора ЗТД — начальника відділу країн Близького Сходу. 2007–2009 — заступник директора ЗТД — начальник відділу країн Близького Сходу.

2009–2010 — заступник директора Третього територіального департаменту МЗС України.

Республіка Македонія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:

Олексій Шовкопляс (2004–2005);

Віталій Москаленко (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2009 року**

Юрій Гончарук

Народився 12 лютого 1953 року в м. Києві. У 1979 році закінчив факультет міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Одружений, має двох синів та дочку.

Володіє німецькою мовою.

На дипломатичній службі з березня 1992 року.

1992–1995 — перший секретар, радник в МЗС України.

1995–1999 — радник, радник-посланник в Посольстві України в Республіці Австрія.

1999–2005 — завідувач відділу, заступник начальника, начальник Управління політичного аналізу та планування МЗС України.

2005–2006 — начальник департаменту зовнішньополітичних аспектів національної безпеки в апараті РНБОУ.

2006–2008 — радник Секретаріату Президента України, Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

2008–2009 — головний консультант відділу співробітництва з міжнародними організаціями департаменту багатостороннього співробітництва Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

2009 — заступник керівника департаменту МЗС України.

Малайзія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Олександр Шевченко (2004–2009)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2009 року

Ігор Лоссовський

Народився 22 квітня 1957 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1979), інженер-геофізик, кандидат фізико-математичних наук; Європейський центр досліджень в галузі безпеки ім. Дж. Маршалла (1997); Національну академію державного управління при Президентові України (2007), магістр державного управління.

1974–1979 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1979–1986 — інженер, старший інженер ВГО «Укргеофізика» Міністерства геології України, м. Київ.

1986–1987 — аспірант Інституту геофізики ім.С.І. Суботіна АН України, м. Київ. 1987–1993 — молодший науковий співробітник, науковий співробітник Інституту геофізики ім. С.І. Суботіна АН України, м. Київ.

1993–1995 — другий секретар відділу двосторонніх відносин з країнами СНД та Грузією, перший секретар відділу двосторонніх відносин з країнами СНД Першого територіального управління МЗС України.

1995–1997 — перший секретар, радник — виконуючий обов'язки завідувача, завідувач відділу ОБСЄ УЄАС МЗС України.

1997–1998 — завідувач відділу НАТО Управління Європейської і трансатлантичної інтеграції МЗС України.

1998–1999 — керівник польового Офісу Місії ОБСЄ в Хорватії.

1999–2001 — виконуючий обов'язки, начальник відділу ОБСЄ та РЕ УЄАС Департаменту з питань політики та безпеки МЗС України.

2001–2002 — виконуючий обов'язки начальника УЄАС Департаменту з питань політики та безпеки МЗС України.

01.2002–08.2002 — заступник начальника управління – начальник відділу ОБСЄ Управління євроатлантичного співробітництва Департаменту з питань політики та безпеки МЗС України.

2002–2006 — Генеральний консул України в Торонто (Канада).

2007–2009 — заступник директора Першого територіального департаменту МЗС України.

Королівство Марокко

Надзвичайні та Повноважні Посли України:

Юрій Малько (2000–2004);

Борис Гудима (2004–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2007 року**

Віталій Йохна

Народився 14 жовтня 1949 року в с. В. Растівка Оратівського району Вінницької області.

У 1971 році закінчив Київський технологічний інститут легкої промисловості, інженер-економіст.

Кандидат технічних наук, доцент.

Володіє французькою мовою.

Одружений, має двох дітей.

1971–1993 — асистент, аспірант, старший викладач, доцент Київського технологічного інституту легкої промисловості.

1993–1995 — генеральний директор ТОВ «Філтекс».

1995–1997 — радник, завідуючий відділом двосторон-

нього та регіонального економічного співробітництва Управління міжнародного економічного та науково-технічного співробітництва МЗС України.

1997–2003 — перший секретар, радник, радник-посланник Посольства України у Французькій Республіці, Тимчасовий Повірений у справах України у Французькій Республіці.

2003–2007 — Посол з особливих доручень Департаменту економічного співробітництва МЗС України, заступник директора ДЕС МЗС України.

Мексиканські Сполучені Штати

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Олександр Тараненко (2004–2007)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2007 року

Олексій Бранашко

Народився 24 лютого 1952 року в м. Ленінабаді Таджикицької РСР. У 1979 році закінчив факультет романо-германської філології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, перекладач-референт іспанської та англійської мов, викладач іспанської мови.

Одружений.

Володіє іспанською, португальською та англійською мовами.

1979–1981 та 1989–1990 — військовий спеціаліст у Народній Республіці Мозамбик.

1982–1989 — завідувач відділення іноземних учнів фінансово-економічного технікуму у м. Черкаси.

1991–1994 — від експерта до директора у фірмі «Черкасиінтерконтинент», АТ «Рось».

1994–1995 — другий секретар відділу країн Західної Європи Управління Європи та Америки МЗС України.

1995–1998 — другий, перший секретар Посольства України в Королівстві Іспанія.

1998–2000 — радник, завідувач відділу країн Південно-Західної Європи Другого територіального управління МЗС України.

2000–2004 — радник, Тимчасовий Повірений у справах України в Португальській Республіці.

2004–2006 — начальник відділу країн Латинської Америки та Карибського басейну Четвертого територіального управління, Другого територіального департаменту МЗС України.

2006–2007 — заступник директора Другого територіального департаменту МЗС України.

Республіка Молдова

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Петро Чалий (2000–2006)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з березня 2007 року

Сергій Пирожков

Народився 20 червня 1948 року у Києві. У 1969 році закінчив Київський інститут народного господарства ім. Д.С. Коротченка. Доктор економічних наук, професор, академік Національної академії наук України.

Володіє французькою мовою.

Нагороджений орденом «За заслуги» III (1998) і II ступенів (2008). Лауреат Державної премії в галузі науки і техніки (2002). Заслужений діяч науки і техніки України (2003). Указом Президента Республіки Молдова В. Вороніна від 19 червня 2008 року № 1719-IV за «особливий внесок у розвиток і поглиблення молдавсько-українських відносин, дружби та співробітництва» був нагороджений

орденом «Ordinul de Onoare». Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (2009).

1970–1973 — аспірант, Київський інститут народного господарства ім. Д.С. Коротченка.

1974–1976 — молодший науковий співробітник, Інститут економіки Академії наук УРСР.

1976–1990 — вчений секретар Відділення економіки Академії наук УРСР, заступник начальника науково-організаційного відділу, Президія Академії наук Української РСР.

1990–1991 — завідувач відділу, Інститут економіки Академії наук України.

1991–1997 — директор-організатор, директор Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України.

1997–2001 — директор Національного інституту українсько-російських відносин.

2001–2007 — заступник Секретаря Ради національної безпеки та оборони України, директор Національного інституту проблем міжнародної безпеки.

Федеративна Республіка Нігерія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Володимир Бутяга (2001–2005); Олег Скоропад (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2009 року**

Валерій Васильєв

Народився 28 березня 1950 року в м. Чернігові. У 1977 році закінчив факультет міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, спеціаліст економіст-міжнародник, референт-перекладач англійської мови.

Одружений, має сина.

Володіє англійською мовою.

1977–1993 — працював на різних посадах на підприємствах, в науково-дослідних інститутах, партійних органах, міністерствах і відомствах України.

1993–1996 — головний спеціаліст; заступник завідувачого відділу міждержавних відносин з країнами СНД і Балтії, завідувач сектора міждержавних відносин з країнами Центральної Азії і Закавказзя Кабінету Міністрів України.

1996–1999 — радник, радник-посланник Посольства України в Республіці Казахстан.

1999–2002 — радник, заступник начальника П'ятого територіального управління МЗС України, начальник відділу Центральної та Південної Азії.

2002–2006 — радник-посланник Посольства України в Туркменістані, Тимчасовий Повірений у справах України в Туркменістані.

2007–2009 — начальник відділу Центральної та Південної Азії Третього територіального департаменту МЗС України.

Королівство Нідерланди

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Дмитро Марков (2002–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2008 року

Василь Корзаченко

Народився 14 лютого 1951 року в с. Боденьки Вишгородського району Київської області.

У 1975 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, юрист-міжнародник, перекладач-референт англійської мови.

Одружений.

1975–1983 — референт, старший референт Українського товариства дружби і культурних зв'язків з зарубіжними країнами, м. Київ.

1983–1990 — старший референт відділу зовнішніх зв'язків Київського міськвиконкому.

1990–1991 — другий секретар Консульського відділу МЗС України.

1991–1997 — другий секретар, перший секретар, в. о. завідувача сектора, радник-завідувач сектора, заступник начальника, в. о. начальника Договірно-правового управління МЗС України.

1997–1998 — радник-посланник, Тимчасовий Повірений у справах України в Канаді.

1998–2000 — начальник Договірно-правового управління МЗС України.

2000–2003 — Генеральний консул України в Сідней (Австралія).

2005–2006 — заступник директора Договірно-правового департаменту МЗС України.

2006–2008 — Генеральний консул України в Чикаго (США).

Федеративна Республіка Німеччина

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Анатолій Пономаренко (1997–2004); Сергій Фаренік (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2008 року**

Наталія Зарудна

Народилася 15 лютого 1950 року в м. Чернівцях. У 1973 році закінчила Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, за фахом — філолог, викладач англійської та іспанської мов. Володіє англійською, іспанською та французькою мовами.

Одружена, має двох синів.

Нагороди: орден Княгині Ольги III ступеня, Почесна грамота Верховної Ради України, Почесна відзнака МЗС України, Почесна відзнака Держголовслужби України.

1973–1984 — перекладач, гід-перекладач Всесоюзного акціонерного агентства «Інтурист».

1984–1992 — гід-перекладач першої категорії, Київське відділення Державного комітету з іноземного туризму при РМ СРСР.

1992–1993 — другий секретар, перший секретар, виконуюча обов'язки начальника відділу інформації МЗС України.

1993–1996 — завідувач відділу Управління інформації, виконуюча обов'язки начальника Управління інформації МЗС України.

1996–1999 — радник, виконуюча обов'язки радника-посланника Посольства України в США, заступник постійного спостерігача України при Організації американських держав.

1999–2000 — начальник Четвертого територіального управління МЗС України. 2000–2001 — прес-секретар прем'єр-міністра України В. Ющенка, керівник Прес-служби Кабінету Міністрів України.

2001–2002 начальник Управління культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

2001–2004 — заступник голови Національної комісії України у справах ЮНЕСКО, заступник Представника України у Виконавчій Раді ЮНЕСКО.

2002–2003 — заступник Державного секретаря МЗС України.

2003–2004 — Посол з особливих доручень.

2004–2008 — Надзвичайний та Повноважний Посол України в Королівстві Данія.

Королівство Норвегія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Ігор Сагач (2004–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2008 року

Олександр Цветков

Народився 31 жовтня 1950 року у м. Києві. У 1973 р. закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (у 1971–1972 рр. проходив стажування у Московському державному інституті міжнародних відносин).

Спеціаліст з міжнародних відносин, доктор історичних наук.

Має вчене звання старшого наукового співробітника, публікації в галузі соціальної політики та діяльності сучасних транснаціональних корпорацій, генезису соціальних програм та історії США новітнього періоду.

Працював в Інституті історії та Інституті соціальних і економічних проблем зарубіжних країн Академії наук України.

Одружений, має двох синів.

На дипломатичній роботі в МЗС України з березня 1992 року.

У 1993–1994 рр. – глава Місії ОБСЄ в Грузії з урегулювання конфлікту в Південній Осетії.

За кордоном працював радником Посольства України у Південно-Африканській Республіці, Генеральним консулом України в Единбурзі (Велика Британія).

Перед призначенням Послом України у Королівство Норвегія — директором Політичного департаменту МЗС України.

Ісламська Республіка Пакистан

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Володимир Пономаренко (2002–2004); Ігор Поліха (2004–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з березня 2007 року**

Ігор Пасько

Народився 4 липня 1956 року у м. Києві. У 1978 році закінчив Київський державний педагогічний інститут іноземних мов. Володіє англійською та французькою мовами, на побутовому рівні — хінді та урду.

Одружений, має двох синів.

Нагороджений Почесною відзнакою МЗС України III ступеня, відзнакою МО України — медаллю «За сприяння Збройним Силам України». Нагороджений медаллю уряду Пакистану за сприяння розвитку двосторонніх відносин.

1978 — викладач загальноосвітньої школи.

1978–1980 — служба в армії.

1980–1992 — референт, спеціаліст Українського товариства дружби та культурних зв'язків із зарубіжними країнами.

1992–1993 — другий секретар Прес-центру МЗС України.

1993–1997 — перший секретар Посольства України в Індії.

1997–1999 — заступник завідувача відділу, завідувач відділу країн Азії, Близького Сходу та Африки МЗС України.

1999–2002 — радник та радник-посланник Посольства України в Індії.

2002–2003 — Тимчасовий Повірений Посольства України в Індії.

2003–2007 — начальник П'ятого територіального управління, заступник директора Третього територіального департаменту.

Південно-Африканська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Ігор Турянський (2000–2004); Михайло Скуратовський (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2008 року**

Валерій Гребенюк

Народився 12 липня 1967 року в м. Кремінна Луганської області. У 1993 році закінчив Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого в м. Харкові, продовжив навчання в аспірантурі на кафедрі міжнародного права. Інститут Європейського права, Флоренція, Італія (1994). Кандидат юридичних наук з міжнародного права (1997).

Одружений. Має доньку.

1994–1996 — дипломатична служба в Договірноправовому управлінні МЗС України.

1996–1998 — головний консультант Управління зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

1998–2001 — Генеральний консул, завідувач консульським відділом Посольства України в США.

2001–2002 — заступник керівника Управління по роботі з представництвами України та міжнародної інформації Адміністрації Президента України.

2002–2003 — заступник директора Департаменту консульської служби — начальник Управління консульсько-правового забезпечення МЗС України.

2003–2005 — Генеральний консул України в Сан-Франциско.

2005–2006 — керівник Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

2006–2008 — перший заступник керівника Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

Республіка Польща

Надзвичайні та Повноважні Посли України:

Геннадій Удовенко (1992–1994); Теодозій Старак (Тимчасовий Повірений) (1994–1995); Петро Сардачук (1995–1998); Дмитро Павличко (1999–2002);
Олександр Никоненко (2002–2003); Ігор Харченко (2003–2006);
Олександр Моцик (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2010 року**

Маркіян Мальський

Народився 16 березня 1954 року в с. Геленків Козівського району Тернопільської області.

Закінчив Львівський державний університет ім. І. Франка (1977), викладач географії. Доктор економічних наук (1995), професор (1997).

1971–1972 — вчитель англійської мови, середня школа села Мала Плавуча Козівського району Тернопільської області.

1972–1977 — студент географічного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка.

1977–1980 — заступник секретаря комітету комсомолу Львівського державного університету ім. І. Франка.

1980–1983 — аспірант кафедри економічної та соціальної географії Львівського державного університету ім. І. Франка.

1983–1986 — старший викладач історії і географії підготовчого факультету для іноземних громадян Львівського державного університету ім. І. Франка.

1986–1992 — доцент кафедри економічної та соціальної географії Львівського державного університету ім. І. Франка

1992–2010 — зав. кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби Львівського національного університету ім. І. Франка.

1992–2010 — декан факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І. Франка.

Португальська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Анатолій Зленко (за сумісництвом) (1997–2000);
Костянтин Тимошенко (2001–2005);
Ростислав Троненко (2005–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2010 року**

Олександр Никоненко

Народився 24 жовтня 1953 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1976), перекладач-референт, викладач іспанської та англійської мов.

1971–1976 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1974–1975 — студент Гаванського університету, Куба.

1976–1978 — служба в Радянській армії.

1978–1979 — перекладач іспанської мови, в/ч 44708, м. Москва.

1979–1985 — референт, старший референт, заступник завідувача відділу Українського товариства дружби і культурних зв'язків з зарубіжними країнами, м. Київ.

1985–1988 — завідувач фільмотеки представництва Спілки радянських товариств дружби в Народній Республіці Мозамбик.

1988–1992 — заступник завідувача, завідувач відділу країн Азії, Африки та Латинської Америки Українського товариства дружби і культурних зв'язків з зарубіжними країнами, м. Київ.

1992–1993 — завідувач відділу країн Латинської Америки Управління двосторонніх відносин МЗС.

1993–1994 — радник, Тимчасовий Повірений у справах України в Аргентинській Республіці.

1994–1995 — заступник начальника, начальник Управління країн Азії, Тихоокеанського регіону, Близького і Середнього Сходу та Африки МЗС.

1995–1996 — радник-посланник, Тимчасовий Повірений у справах України у Федеративній Республіці Бразилія.

1996–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Федеративній Республіці Бразилія, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Болівія, Республіці Венесуела та Республіці Еквадор за сумісництвом.

2000–2001 — в. о. начальника, начальник Четвертого територіального управління МЗС України.

2001–2002 — директор Департаменту двостороннього співробітництва МЗС України.

2002–2003 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Польща.

2003–2004 — Посол з особливих доручень МЗС України.

2004–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Аргентинській Республіці.

2004–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Чилі, Республіці Парагвай, Східній Республіці Уругвай за сумісництвом.

2008–2010 — директор Департаменту контролю над озброєнням та військово-технічного співробітництва МЗС України.

2008–2010 — Представник України у Спільній комісії по виконанню та інспекціях (СКВІ).

Російська Федерація

Надзвичайні та Повноважні Посли України: Володимир Крижанівський (1992–1994); Володимир Федоров (1995–1999); Микола Білоблоцький (1999–2005); Олег Дьомін (2006–2008); Костянтин Грищенко (2008–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2010 року**

Володимир Єльченко

Народився 27 червня 1959 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1981), юрист-міжнародник, референт-перекладач англійської мови.

1976–1981 — студент факультету міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1981–1984 — третій секретар протокольного відділу Міністерства закордонних справ УРСР.

1984–1986 — третій секретар, другий секретар відділу міжнародних організацій МЗС УРСР.

1986–1992 — другий секретар Постійного представництва УРСР при ООН, Нью-Йорк. 02.1992–04.1992 — перший секретар сектора міжнародної безпеки відділу проблем обмеження озброєнь та роззброєння МЗС України. 1992–1993 — в. о. заступника начальника відділу, заступник начальника відділу міжнародних організацій — завідуючий сектором політичних питань ООН і Ради Безпеки МЗС України. 02.1993–08.1993 — спостерігач з цивільних питань миротворчих сил ООН у колишній Югославії.

1993–1995 — завідувач відділу політичних питань ООН та її спецустанов, заступник начальника Управління міжнародних організацій МЗС України.

1995–1997 — начальник Управління міжнародних організацій МЗС України, член Колегії МЗС України.

1997–1999 — Постійний представник України при ООН, США.

1999–2000 — Представник України в Раді Безпеки ООН, США.

2000–2001 — заступник міністра закордонних справ України.

2001–2003 — заступник державного секретаря МЗС України.

03.2003–07.2003 — державний секретар МЗС України.

2003–2004 — перший заступник міністра закордонних справ України.

2004–2005 — перший заступник міністра закордонних справ України — керівник апарату.

2005–2007 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Австрія та Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні.

2007–2010 — Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні.

Румунія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Антон Бутейко (2000–2004); Теофіл Бауер (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2008 року**

Маркіян Кулик

Народився 27 липня 1970 року в м. Львові. У 1992 р. закінчив Московський державний інститут міжнародних відносин МЗС РФ (МДІМО) за фахом «юрист-міжнародник».

Кандидат юридичних наук у галузі міжнародного права (2008).

Володіє англійською, російською, польською мовами. Одружений, має сина та двох дочок.

1991–1994 — Договірно-правовий відділ МЗС України.

1994–1998 та 2001–2004 — працював у Постійному представництві України при ООН, займався питаннями міжнародного права, прав людини, соціальними проблемами в період головування України в Генеральній Асамблеї ООН.

1997–1998 — юридичний радник в офісі Голови Генеральної Асамблеї. Під час членства України в Раді Безпеки ООН — заступник Постійного представника України при ООН.

Неодноразово обирався на керівні посади в робочих органах ООН, зокрема очолював Спеціальний комітет зі Статуту ООН та зміцнення ролі Організації, Комітет з програм та координації.

В різні роки був заступником директора Договірно-правового управління МЗС, начальником Управління ООН та інших міжнародних організацій.

До призначення Надзвичайним і Повноважним Послом України в Румунії працював заступником керівника Головної Служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

Королівство Саудівська Аравія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Леонід Гур'янов (2002–2009)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2009 року

Петро Колос

Народився 11 липня 1948 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка: у 1971 році факультет романо-германської філології, перекладач-референт, викладач англійської мови; у 1979 — юридичний факультет, юрист.

1966–1971 — студент факультету романо-германської філології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1971–1972 — старший методист кафедри міжнародного права Київського державного університету.

1972–1975 — перекладач англійської мови; представник контракту № 77025, м. Багдад (Ірак).

1975–1981 — перекладач, викладач англійської мови Київського державного університету.

1981–1983 — заступник директора студентського містечка Київського державного університету з ідейно-виховної роботи.

1983–1984 — заступник декана по роботі з іноземними студентами та аспірантами, викладач десятимісячних курсів іноземних мов Київського державного університету.

1984–1988 — заступник головного редактора видавництва Київського державного університету.

1988–1989 — старший перекладач на будівництві металургійного комбінату, м. Аджокута (Нігерія).

1989–1994 — представник будівельно-монтажної організації на спорудженні Аджокутського металургійного комбінату, м. Лагос (Нігерія).

1994–1995 — представник Російської зовнішньоекономічної фірми «ЕЛЗА», старший експерт торговельного представництва Російської Федерації в Нігерії, м. Лагос.

1995–1995 — представник об'єднання «Закордонбудмонтаж» в Нігерії та Західній Африці, старший експерт торговельного представництва Російської Федерації в Нігерії, м. Лагос.

1996–1997 — перший секретар, радник, в. о. зав. відділу країн Близького і Середнього Сходу Управління країн АТР, БСС та Африки МЗС України.

02.1997–07.1997 — завідувач відділу країн Близького і Середнього Сходу Управління країн АТР, БСС та Африки МЗС України.

07.1997–08.1997 — в. о. заступника начальника Управління країн АТР, БСС та Африки МЗС України.

1997–1998 — заступник начальника — завідувач відділу Близького і Середнього Сходу Управління країн АТР, БСС та Африки МЗС України.

08.1998–10.1998 — заступник начальника П'ятого територіального управління МЗС України.

1998–2000 — радник-посланник Посольства України в Державі Ізраїль.

02.2000–09.2000 — радник-посланник Посольства України у Федеративній Республіці Нігерія.

2000–2001 — виконуючий обов'язки заступника начальника Першого територіального управління — заступника начальника, заступник начальника Шостого територіального управління — начальник відділу країн Близького та Середнього Сходу МЗС України.

2002–2005 — перший секретар Посольства України в Ісламській Республіці Іран.

2005–2007 — начальник відділу країн Азіатського-Тихоокеанського регіону Третього територіального департаменту МЗС України.

2007–2009 — заступник директора Третього територіального департаменту МЗС України.

04.2010 — ц. ч. — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Султанаті Оман за сумісництвом.

Республіка Сербія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Руслан Демченко (2003–2005); Анатолій Олійник (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2009 року**

Віктор Недопас

Народився 23 липня 1962 року в м. Шпола Черкаської області. У 1985 році закінчив Київський політехнічний інститут. Військова післядипломна школа, Монтерей, Каліфорнія, США: курси з питань управління оборонними ресурсами (1998); Дипломатична академія України: магістратура з міжнародних відносин (2002–2003); Королівський коледж з питань оборони, Національна академія оборони, Сполучене Королівство: післядипломні курси з питань міжнародних відносин (2005); Королівський коледж, Лондон; Лондонський Університет, Сполучене Королівство: магістратура з міжнародних відносин (2005–

2006). Володіє англійською мовою. Одружений, має доньку.

1993–1999 — другий, перший секретар, радник, начальник відділу нерозповсюдження, військово-технічного співробітництва та експортного контролю Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1993 — член групи інспекторів за договорами CFE, START-1, INF.

1995–1996 — робота у складі Місії ОБСЄ у Грузії.

1999–2002 — перший секретар Посольства України в США.

2002–2003 — слухач Дипломатичної академії України при МЗС України.

2003–2004 — начальник відділу США і Канади; територіального Управління МЗС України.

2004–2005 — заступник директора Четвертого територіального Управління МЗС України.

2005–2006 — студент Королівського коледжу з питань оборони, Національна академія оборони, Сполучене Королівство; студент Королівського коледжу, Лондонський Університет, Сполучене Королівство.

2006–2008 — заступник директора Департаменту НАТО, Міністерство закордонних справ України.

2008–2009 — Тимчасовий Повірений у справах України в Республіці Ірак.

Сирійська Арабська Республіка

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Володимир Коваль (2002–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2008 року

Олег Семенець

Народився 14 червня 1946 року в Москві. У 1969 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка. Перекладач-референт англійської мови. Доктор філологічних наук, професор (1986).

Відомий вчений, автор 13 книг та близько ста статей з етнолінгвістики, перекладознавства, країнознавства та міжнародних відносин.

Одружений, має сина.

1981–1992 — декан факультету іноземної філології, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1992–1993 — заступник голови Національного центру реалізації міжнародної технічної допомоги Україні при Кабінеті Міністрів України.

1993–1995 — Тимчасовий Повірений у справах України в Об'єднаних Арабських Еміратах.

1995–1998 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Об'єднаних Арабських Еміратах та у Єменській Республіці (за сумісництвом).

1998–1999 — начальник Першого територіального управління (РФ та СНД) МЗС України.

1999–2001 — начальник Управління контролю над озброєннями та військово-технічного співробітництва МЗС України.

2001–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Республіці Індія, а також у Королівстві Непал, Народній Республіці Бангладеш, Демократичній Соціалістичній Республіці Шрі-Ланка (за сумісництвом).

2007 — помічник заступника керівника Секретаріату Президента України.

2007–2008 — директор Першого територіального Департаменту (РФ та СНД) МЗС України.

Словацька Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Роман Лубківський (1992–1993); Петро Сардачук (1993–1994);
Дмитро Павличко (1995–1998); Юрій Рилач (1998–2004);
Сергій Устич (2004–2005)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з січня 2006 року**

Інна Огнівець

Народилася 30 серпня 1962 року в м. Жовті Води Дніпропетровської області. У 1987 році закінчила Київський державний педагогічний інститут іноземних мов, викладач іспанської мови, у 1994 році — Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, юрист.

Заміжня, має двох синів.

1983–1987 — лаборантка кафедри іноземних мов Київського вищого загальношкільського училища ім. Фрунзе.

1987–1988 — вчитель початкових класів середньої школи № 10, м. Ленінськ Кзил-Ординської області.

1988–1992 — вчитель англійської мови середньої школи № 12, м. Ленінськ Кзил-Ординської області.

1992–1993 — юрист Фонду комунальної власності Ірпінської міської Ради народних депутатів, м. Ірпінь Київської області.

1993–1997 — аташе, третій, перший секретар, радник відділу державно-правових питань Договірні-правового управління МЗС України.

1997–1997 — виконуюча обов'язки завідувача відділу державно-правових питань Договірні-правового управління МЗС України.

1997–1998 — завідувач відділу державно-правових питань Договірні-правового управління МЗС України.

1998–2001 — заступник начальника Договірні-правового управління — завідувач відділу державно-правових питань Договірні-правового управління МЗС України.

2001–2003 — головний юридичний радник МЗС України.

2003–2005 — Генеральний консул України в Пряшеві (Словацька Республіка).

Республіка Словенія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Іван Гнатишин (2004–2006)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з березня 2007 року

Вадим Примаченко

Народився 14 вересня 1951 року в с. Н.-Мирополь Дзержинського району Житомирської області.

У 1977 році закінчив факультет міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, економіст-міжнародник. Кандидат економічних наук (1986).

Володіє російською, сербською, хорватською та англійською мовами.

Одружений, має двох дітей.

1968–1970 — Київський авіаційний завод.

1970–1972 — служба в армії.

1972–1977 — студент Київського держуніверситету.

1977–1990 — старший, провідний, головний інспектор, науковий співробітник-консультант Управління міжнародних зв'язків Президії Академії наук УРСР.

1990–1991 — перший секретар відділу двосторонніх зв'язків Міністерства закордонних справ УРСР.

1991–1993 — перший секретар Посольства СРСР у СФРЮ — представник МЗС України в Югославії.

1993–1995 — Генеральний консул України в Белграді.

1995–1996 — радник-посланник, Тимчасовий Повірений у справах України в СРЮ.

1996–1998 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Союзній Республіці Югославія.

1998–2002 — робота в центральному апараті МЗС України (заступник начальника Третього територіального управління, начальник Історико-архівного управління).

2002–2003 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Ісламській Республіці Іран.

2003–2007 — Посол з особливих доручень МЗС України.

Сполучені Штати Америки

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Костянтин Грищенко (2000–2003); Михайло Резнік (2003–2006);
Олег Шамшур (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2010 року**

Олександр Моцик

Народився 3 травня 1955 року в с. Городець Рівненської області. У 1981 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, юрист-міжнародник, референт-перекладач англійської мови.

1972–1973 — різнороб Домобудівельного комбінату № 3, м. Київ.

1973–1975 — служба в армії.

1975–1976 — монтажник Домобудівного комбінату № 3, м. Київ.

1976–1981 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. 1981–1985 — третій секретар консульського відділу МЗС УРСР.

1985–1987 — третій, другий секретар відділу міжнародних організацій МЗС УРСР. 1987–1990 — другий, перший секретар відділу кадрів МЗС УРСР.

1990–1992 — перший секретар договірно-правового відділу МЗС України.

1992–1995 — другий, перший секретар, радник Постійного представництва України при ООН, м. Нью-Йорк.

1995–1997 — начальник Договірно-правового управління МЗС України.

1997–2001 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Турецькій Республіці. 1999–2001 — Представник України при Організації Чорноморського Економічного Співробітництва.

2001–2003 — заступник державного секретаря МЗС України.

2003–2004 — заступник міністра закордонних справ України.

2004–2005 — перший заступник міністра закордонних справ України з питань європейської інтеграції. 2005–2006 — перший заступник державного секретаря Секретаріату Президента України.

01.2006–06.2010 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Польща.

Королівство Таїланд

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Ігор Гуменний (2004–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з 2008 року

Маркіян Чучук

Народився 11 березня 1961 року в м. Івано-Франківську.

У 1983 році закінчив Чернівецький державний університет за спеціальністю «біологія».

Одружений.

1983–1990 — старший лаборант, асистент кафедри біології Івано-Франківського медичного інституту.

1990–1994 — депутат Верховної Ради України, голова підкомісії Комісії Верховної Ради України з прав людини.

В МЗС України працює з 1994 року на посадах: першого секретаря Посольства України в РФ, радника відділу аналізу процесів світового розвитку Управління політичного аналізу і планування (УПАП) МЗС України, завідуючого відділом аналізу процесів світового розвитку УПАП, політичного радника Місії ООН по спостереженню в Грузії (UNOMIG), заступника директора — начальника відділу аналізу міжнародних відносин України Політичного департаменту МЗС України, заступника директора Політичного департаменту МЗС України.

Туніська Республіка

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2007 року**

Валерій Рилач

Народився 13 листопада 1950 року в с. Юрківка Уманського району Черкаської області.

У 1977 році закінчив філософський факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, у 1990 році — Дипломатичну академію МЗС СРСР. Кандидат філософських наук.

Володіє французькою мовою.

Одружений, один син.

За час дипломатичної роботи нагороджений Національним орденом Кедрів Вищого Ступеня (Ліван), Почесною грамотою Верховної Ради України, Почесною відзнакою МЗС України III ступеня, медаллю Генерального секретаря ООН «На службі миру».

1978–1981 — аспірант, викладач Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1981–1987 — на партійній роботі.

1987–1990 — слухач Дипломатичної академії МЗС СРСР.

1990–1992 — перший секретар Посольства СРСР (РФ) в Республіці Малі.

1992–1993 — доцент Українського інституту міжнародних відносин при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

1993–1998 — перший секретар, радник Посольства України у Французькій Республіці.

1998–2000 — заступник начальника Першого територіального управління — завідувач відділу Російської Федерації МЗС України.

2000–2001 — радник-посланник Посольства України в Російській Федерації.

2001–2002 — Тимчасовий Повірений у справах України в Ліванській Республіці, радник-посланник.

2002–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Ліванській Республіці.

2005–2007 — директор Третього територіального департаменту МЗС України.

Республіка Туреччина

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Ігор Долгов (2002–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2008 року

Сергій Корсунський

Народився 10 серпня 1962 року в Києві. У 1984 році закінчив механіко-математичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка за фахом «механіка». У 1994 році закінчив курси підвищення кваліфікації у Київському інституті міжнародних відносин.

Доктор фізико-математичних наук, автор понад 120 наукових статей і публікацій, включаючи 6 монографій. Лауреат премії Європейської академії (1995), стипендіат ЮНЕСКО (1993), заслужений економіст України (2008).

Одружений, має двох доньок.

1984–1991 — на дослідницькій та науково-організаційній роботі у Національній академії наук України.

1991–1994 — начальник Управління державних науково-технічних програм Державного комітету України з питань науки і технологій.

1994–1995 — перший секретар Національної комісії України у справах ЮНЕСКО.

1995–1998 — радник з питань економіки, науки і техніки Посольства України в Державі Ізраїль.

1998–2000 — заступник начальника Управління економічного і науково-технічного співробітництва МЗС України, Національний координатор України у Центральноєвропейській ініціативі.

2000–2006 — радник, радник-посланник Посольства України у США, Тимчасовий Повірений у справах України у США.

2006–2008 — директор Департаменту економічного співробітництва МЗС України.

Туркменістан

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Вадим Чупрун (1995–2004); Віктор Майко (2005–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з липня 2010 року**

Валентин Шевальов

Народився в квітні 1950 року, Раменський р-н Московської області. Закінчив Київський інститут народного господарства (1975), економіст; Академію народного господарства при уряді Російської Федерації (1992), спеціаліст державної служби.

1969–1970 — кресляр-конструктор інституту «Укрводоканалпроект» (м. Київ).

10.1970–11.1970 — інженер комбінату комунальних підприємств (м. Київ).

1971–1973 — старший технік, інженер, ст. інженер проєктного інституту «Дніпробудматеріали» (м. Київ).

1973–1974 — старший інженер інституту «Укрліпродеревпром» (м. Київ). 1974–1980 — ст. інженер, начальник відділу СУ-2 тресту «Будмеханізація» Головкиївбуду.

1980–1981 — начальник відділу тресту «Будмеханізація».

1981–1983 — заступник Генерального директора ВО «Укрпромдинамо».

04.1983–12.1983 — начальник відділу СУ-1 тресту «Будмеханізація».

1983–1992 — головний спеціаліст, начальник відділу Управління економіки Держбуду України. 1992–1993 — заступник начальника Головного управління економіки Мінінвестбуду України.

01.1993–09.1993 — начальник Управління економіки змін форм власності і антимонопольних заходів в будівництві Мінбудархітектури України.

1993–1995 — заступник голови Київської міської державної адміністрації.

1995–2000 — заступник міністра, перший заступник міністра зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України.

2000–2003 — керівник торговельно-економічної місії у складі Посольства України в Словацькій Республіці.

2003–2005 — керівник торговельно-економічної місії у складі Посольства України в Республіці Болгарія.

2005–2007 — заступник генерального директора ЗАТ «Київбудінвест».

2007–2009 — заступник голови правління ЗАТ «Інтербудмонтаж» (м. Київ).

2009–2010 — начальник управління Міністерства регіонального розвитку і будівництва України.

Угорська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Орест Климпуш (1997–2003); Юрій Мушка (2003–2006); Дмитро Ткач (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2010 року**

Юрій Мушка

Народився 8 вересня 1964 року в м. Берегове Закарпатської області. Закінчив Інститут міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (1991), спеціаліст з міжнародних відносин, референт-перекладач англійської мови.

1981–1983 — електромонтер промкомбінату Берегівської райспоживспілки Закарпатської області.

1983–1985 — служба у збройних силах.

1986–1991 — студент Інституту міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1991–1992 — аташе, третій секретар Консульського

управління МЗС України.

1992–1993 — другий секретар відділу консульсько-правових питань Консульського управління МЗС України.

1993–1997 — третій, другий секретар Посольства України в Угорській Республіці. 1997–1998 — радник, завідувач відділу країн Центральної та Східної Європи Управління Європи та Америки МЗС України.

1998–2000 — виконуючий обов'язки начальника Третього територіального управління МЗС України.

2000–2002 — радник, Тимчасовий Повірений у справах Посольства України в Угорській Республіці.

2002–2003 — радник-посланник Посольства України в Угорській Республіці

2003–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Угорській Республіці.

2006–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Корея.

2008–2010 — Посол з особливих доручень Четвертого територіального департаменту МЗС України.

2010 — ц. ч. — Представник України в Дунайській Комісії.

Республіка Узбекистан

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Володимир Сметанін (1993–1999); Анатолій Касьяненко (2000–2005)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2006 року**

В'ячеслав Похвальський

Народився 9 лютого 1947 року в смт Тернувате Новомиколаївського району Запорізької області.

У 1975 році закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка та Київський інститут політології.

Одружений, має доньку і сина.

Відзначений орденами і медалями, у т. ч. зарубіжними, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

Працював на творчих посадах у газетах, на радіо та телебаченні, у молодіжних та партійних організаціях.

Очолював Головну редакцію Запорізького обласного телебачення та газету «Запорізька правда».

1990—1992 — заступник голови Запорізької обласної Ради.

1992—1995 — голова Запорізької обласної Ради, голова облвиконкому.

1995—1998 — голова облради та (одночасно) голова Запорізької облдержадміністрації.

1998—2004 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Болгарія, пізніше (за сумісництвом) у Республіці Македонія.

Республіка Фінляндія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Петро Сардачук (2001–2004); Олександр Майданник (2004–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з грудня 2007 року**

Андрій Дешиця

Народився 22 вересня 1965 року у Львівській області. У 1989 році закінчив Львівський державний університет ім. І. Франка.

В 1993–1995 роках навчався в Альбертському університеті (Едмонтон, Канада) та отримав ступінь магістра гуманітарних наук. Кандидат політичних наук (1995).

Одружений, має доньку.

1996–1999 — прес-секретар, перший секретар Посольства України в Республіці Польща.

1999–2001 — старший координатор Програми ПАУСІ (Польсько-Українсько-Американська Ініціатива про співпрацю) в Україні.

2001–2004 — радник Посольства України у Фінляндській Республіці.

2004–2006 — радник-посланник Посольства України в Республіці Польща.

2006–2007 — речник Міністерства закордонних справ України.

Французька Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України: Юрій Кочубей (1992–1997);
Юрій Сергєєв (2003–2007); Костянтин Тимошенко (2007–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2010 року**

Олександр Купчишин

Народився у червні 1952 року в с. Перегінськ Рожнятівського району Івано-Франківської області. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1974), юрист-міжнародник, перекладач-референт англійської мови; Дипломатичну академію МЗС СРСР (1990), дипломат; кандидат юридичних наук.

1969–1974 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1974–1982 — аспірант, асистент кафедри міжнародного права та іноземного законодавства Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка.

1982–1988 — співробітник (Р-3) Секретаріату Відділення ООН. 1988–1990 — слухач Дипломатичної академії МЗС СРСР.

08.1990–09.1990 — другий секретар (по резерву) МЗС України.

1990–1992 — перший секретар відділу міжнародних організацій МЗС України. 1992–1992 — начальник договірно-правового відділу МЗС України.

1992–1993 — начальник Договірно-правового управління МЗС України.

1993–1996 — радник-посланник Посольства України у Французькій Республіці. 1996–1998 — начальник Управління європейського регіонального співробітництва, Управління європейської і трансатлантичної інтеграції МЗС України.

1998–2001 — Постійний представник України у Раді Європи.

2001–2004 — директор Правового департаменту МЗС України, Посол з особливих доручень.

2004–2005 — Посол з особливих доручень Договірно-правового управління МЗС України.

07.2005–12.2005 — Посол з особливих доручень Договірно-правового департаменту МЗС України. 2005–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Нідерланди.

2005–2008 — Постійний представник України при Організації із заборони хімічної зброї.

2008–2010 — заступник міністра закордонних справ України.

02.2010–06.2010 — Уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків.

2010 — ц. ч. — Постійний представник України у ЮНЕСКО.

Республіка Хорватія

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Маркіян Лубківський (2007–2009)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з вересня 2009 року

Борис Зайчук

Народився 27 серпня 1949 року в м. Старокостянтинів Хмельницької області. У 1971 році закінчив Київський державний педагогічний інститут ім. М. Горького, за спеціальністю «вчитель української мови і літератури»; у 1991 році — Київський інститут політології і соціального управління за спеціальністю «політолог, викладач соціально-політичних дисциплін»; у 2000 році — Київський національний торговельно-економічний університет за спеціальністю «економіст-фінансист». Кандидат економічних наук (2002), доцент.

Одружений, має двох доньок.

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня, IV ступеня, грамотою Кабінету Міністрів України.

1966–1997 — слюсар ремонтно-будівельного управління Жовтневого району, м. Київ.

1967–1971 — студент Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького.

1971–1972 — вчитель Білгородської середньої школи Київської області.

1972–1973 — служба в армії.

1973–1974 — вчитель Білгородської восьмирічної школи Київської області.

1974–1986 — директор Бобринської восьмирічної школи, Гореницької середньої школи, Білгородської середньої школи Київської області.

1986–1992 — заступник голови виконкому Ради народних депутатів Києво-Святошинської районної Ради народних депутатів.

1992–1993 — заступник глави райдержадміністрації Києво-Святошинського району. 1993–2008 — заступник голови правління, голова правління Пенсійного фонду України.

2008–2009 — заступник Секретаря Ради Національної Безпеки і Оборони України.

Чеська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Сергій Устич (1999–2004); Іван Кулеба (2004–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з червня 2009 року**

Іван Грицак

Народився 14 листопада 1949 року в с. Червоне Ужгородського району Закарпатської області.

У 1976 році закінчив Ужгородський державний університет за спеціальністю «історія і суспільствознавство».

Володіє чеською, словацькою, польською мовами.

Одружений, має двох дочок.

1968–1970 — служба в армії.

1976–1990 — працював на різних посадах в комсомольських, партійних та радянських установах.

1990–1998 — голова Іршавської районної Ради народних депутатів і виконкому, заступник голови Закарпатської обласної ради народних депутатів, Закарпатської обласної державної адміністрації.

1998–2001 — радник Посольства України в Чеській Республіці.

2001–2003 — головний радник Управління головних радників МЗС України, головний радник, керівник групи координації взаємодії МЗС України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та регіонами України, Посол з особливих доручень Управління послів з особливих доручень МЗС України.

2003–2007 — Генеральний консул України в м. Любліні (Республіка Польща).

2007–2009 — радник, заступник керівника Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

Чорногорія

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з грудня 2008 року**

Оксана Слюсаренко

Народилася в Одесі 23 квітня 1962 року. У 1984 році закінчила факультет організації механізованої обробки економічної інформації Одеського політехнічного інституту за спеціальністю «інженер-економіст».

Доктор економічних наук (1998), професор (2003).

1984–1989 — інженер науково-дослідницької частини, асистент кафедри, аспірант Одеського політехнічного інституту.

1989–1993 — завідувач рекламно-інформаційним відділом, директор туристичної фірми, радник з економіки президента Одеського міжнародного інноваційного центру (АТ «Інноцентр»).

1993–1996 — докторант Одеського державного університету.

1995–1998 — президент Одеського міжнародного інноваційного центру (АТ «Інноцентр»).

1998–1999 — провідний науковий співробітник Ради із вивчення продуктивних сил України Національної академії наук.

1999–2002 — перший заступник голови правління, голова правління ЗАТ «Кредитно-гарантійна установа».

2002–2003 — начальник департаменту фінансових установ та ринків Міністерства фінансів України.

2003–2005 — радник першого віце-прем'єр-міністра України.

2005–2007 — проректор з наукової роботи, ректор Української академії бізнесу та підприємництва.

2007–2008 — заступник міністра економіки.

2008 — заступник глави Секретаріату Президента, представник Президента у Верховній Раді України.

Швейцарська Конфедерація

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Євген Бершеда (2000–2003)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з травня 2008 року

Ігор Дір

Народився 11 серпня 1971 року в м. Тбілісі, Грузія.

У 1995 році закінчив Московський державний інститут міжнародних відносин, факультет міжнародного права, юрист-міжнародник, магістр права. Володіє англійською, арабською та словацькою мовами.

Одружений, має сина.

Нагороди: орден «За заслуги» III ступеня, Почесна грамота Кабінету Міністрів України.

1995–1998 — аташе, третій, другий, перший секретар відділу міжнародно-правових питань багатостороннього співробітництва Договірної-правового управління Міністерства закордонних справ України.

1998–2002 — перший секретар (завідувач консульським відділом) Посольства України у Великій Британії, заступник Постійного представника України в Міжнародній морській організації.

2002–2004 — начальник консульського управління Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України.

2004–2007 — начальник управління європейської інтеграції, директор Департаменту Європейського Союзу Міністерства закордонних справ України.

2007–2008 — керівник Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

2009 — ц. ч. — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Князівстві Ліхтенштейн за сумісництвом.

Королівство Швеція

Надзвичайний і Повноважний Посол України:
Олександр Сліпченко (1999–2002)

Надзвичайний і Повноважний Посол України
з серпня 2008 року

Євген Перебийніс

Народився 9 листопада 1968 року в м. Тернопіль.
У 1992 році закінчив Київський державний університет
ім. Т.Г. Шевченка.

Володіє англійською, чеською та словацькою мо-
вами.

Одружений, має дочку.

1985–1987 — студент Київського університету ім.
Т.Г. Шевченка.

1987–1989 — служба в армії.

1989–1992 — студент Київського університету ім.
Т.Г. Шевченка.

1992–1994 — аташе, третій, другий секретар Управління інформації МЗС
України.

1994–1998 — другий, перший секретар Посольства України в Чеській Рес-
публіці.

1998–2000 — старший консультант, головний консультант, заступник завіду-
вача відділу Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації
Президента України.

2000–2001 — радник Посольства України в Грецькій Республіці.

2001–2004 — радник Посольства України в Чеській Республіці.

2004–2006 — заступник керівника Головного управління з питань зовнішньої
політики Адміністрації Президента України, заступник керівника Головної служ-
би зовнішньої політики – керівник департаменту двостороннього та регіонально-
го співробітництва Секретаріату Президента України.

2006–2008 — Генеральний консул України в Пряшеві (Словацька Респуб-
ліка).

Японія

Надзвичайні та Повноважні Посли України:
Михайло Дашкевич (1995–1999); Юрій Костенко (2001–2006);
Володимир Макуха (2006–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол України
з квітня 2007 року**

Микола Кулінич

Народився 19 липня 1953 року в м. Києві. У 1976 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, факультет міжнародних відносин та міжнародного права за спеціальністю «міжнародні відносини».

1976–1979 — аспірант кафедри історії міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Кандидат історичних наук з історії міжнародних відносин (1982). 1994 р. — науковий дослідник університету штату Меріленд (США) та Університету Джона Хопкінса, Вашингтон (США).

Володіє англійською мовою.

Одружений, має двох синів.

1979–1988 — асистент, старший викладач.

1988–1991 — доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1991–1994 — перший заступник директора Інституту міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка.

1994–1997 — радник Посольства України в Японії.

1997–1998 — радник-посланник Посольства України в Японії.

1998–2001 — заступник начальника П'ятого територіального управління (Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Близький Схід, Африка) МЗС України.

2001–2003 — радник-посланник Посольства України в Республіці Корея.

2003–2007 — ректор Дипломатичної академії України при МЗС України.

Надзвичайні та повноважні посли іноземних держав в Україні

Біографічні довідки подаються станом на 1 вересня 2010 року. Дані про можливі зміни у складі керівників дипломатичних місій разом з біографічними довідками в наступних випусках

*При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України*

Австрійська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Георг Гергардт Вайсс (1992–1997); Клаус Фаб'ян (1997–2001);
Міхаель Місс (2001–2006); Йозеф-Маркус Вукетіч (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з серпня 2010 року**

Вольф Дітріч Хеім

Народився 23 липня 1967 року в Кірчдорф.

Закінчив Маріанопольський коледж, Монреаль (1986); Чилійський університет (1991); Віденський університет економіки та бізнесу (1994); Спільноту шкіл європейського менеджменту (ESADE) (Барселона) (1994); Національну академію адміністрації (Страсбург/Париж) (1996).

Одружений, має двох дітей.

1997–2001 — директор Культурного форуму Австрійського Посольства в Токіо.

2001–2003 — заступник Голови Місії Австрійського Посольства, Гельсінкі.

2004–2006 — заступник Голови Секретаріату Президента Австрійської Республіки.

2006 — працював у Раді Європейського Союзу.

2006–2010 — заступник Генерального інспектора Міністерства закордонних справ Австрійської Республіки.

Азербайджанська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:

Назім Гусейн-огли Ібрагімов (1977–2001);

Талят Мусеїб оглу Алієв (2001–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2010 року**

Ейнулла Ядулла оглу Мадатлі

Народився в 1954 році в м. Нахічевань, Азербайджан. Закінчив історичний факультет Нахічеванського державного університету (1975); аспірантуру Інституту філософії і права Академії наук Азербайджану (1981).

Кандидат філософських наук, доцент.

Володіє турецькою, російською, перською, англійською мовами та мовою урду.

Одружений, має трьох дітей.

1975–1977 — викладач, середня школа.

1977–1996 — співробітник, завідувач відділу, про-ректор, партійний комітет Шахбузького району, Науковий центр Нахічевані, Нахічеванський державний університет, партійний комітет Нахчиванської області.

1991–1995 — депутат Алі Меджлісу Нахічеванської Автономної Республіки.

1996 — Генеральний консул Азербайджанської Республіки в місті Тебрізі Ісламської Республіки Іран.

1996–2001 — радник Посольства Азербайджанської Республіки в Ісламській Республіці Іран.

2001–2002 — радник Міністерства закордонних справ Азербайджанської Республіки.

2002–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджанської Республіки в Ісламській Республіці Пакистан.

2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджанської Республіки в Ісламській Республіці Афганістан.

Алжирська Народна Демократична Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Бельрамуль Камерзерман (1992–1997); Шеріф Шихі (1997–2005); Мокадем
Бафдаль (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2009 року**

Мохаммед Башир Маззуз

Народився 20 березня 1951 року. Закінчив Університет Ніцци (Франція), магістр з економіки.

Одружений, має трьох дітей.

1980–1982 — заступник директора з торгівлі, Міністерство торгівлі.

1982–1989 — директор Credit Agricole, Міністерство фінансів.

1989–1993 — заступник директора з персоналу, Міністерство закордонних справ.

1993–1997 — Повноважний міністр з економічних питань, Посольство Алжиру в Парижі.

1997–2001 — заступник директора з персоналу, Міністерство закордонних справ.

2001–2005 — Консул Алжиру у Ніцці та Монако.

2005–2008 — заступник директора з економічних питань, Міністерство закордонних справ.

2008–2009 — директор з економічних питань, Міністерство закордонних справ.

Аргентинська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Луїс Бакеріса (1993–1999); Мігель Анхель Кунео (2000–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з червня 2007 року**

Ліла Ролдан Васкес де Муан

Народилася в Сан-Мігель де Тукуман, Аргентина. Магістр права з питань європейської інтеграції (Університет Комплутенсе, Мадрид, Іспанія), післядипломна освіта з адміністративного права (Національний університет провінції Тукуман), з міжнародного публічного права (Національний університет м. Буенос-Айрес). Професор міжнародного публічного права Національного університету м. Буенос-Айрес. Володіє англійською, французькою, португальською, німецькою, російською та італійською мовами. Одружена.

В апараті МЗС Аргентини займала посади:

— Генерального директора Головного управління боротьби з міжнародною наркоторгівлею Міністерства закордонних справ, Зовнішньої торгівлі та Культу Аргентинської Республіки;

— керівника Спеціального представництва з міжнародних переговорів у сфері навколишнього середовища;

— начальника Управління політичних питань МЕРКОСУР Підсекретаріату латиноамериканської політики;

— керівника Секретаріату з консульських питань;

— головного координатора Управління Південної Америки Підсекретаріату латиноамериканської політики;

— керівника відділу сусідніх країн та прикордонної політики;

— співробітника Головного управління зовнішньої політики, Спеціального офісу з питань роззброєння, Головного управління міжнародних організацій.

1983–1988 — співробітник політичної секції Посольства Аргентини у Мексиці.

1990–1992 — працівник Секретаріату Асоціації працівників дипломатичної служби. 1992–1994 — керівник політичної секції Посольства Аргентини в Іспанії.

1994–1997 — заступник Генерального консула, керівник торговельно-економічної секції Генконсульства Аргентини в Ріо-де-Жанейро, Бразилія.

2001–2003 — віце-президент Професійної Асоціації працівників дипломатичної служби. Член Аргентинсько-уругвайської комісії з використання р. Уругвай, Міжурядового комітету країн басейну Ріо-де-Ла-Плата; координатор робіт Аргентинської міжміністерської комісії з прикордонних питань.

Ісламська Республіка Афганістан

Тимчасово Повірені:
Мухамад Амман (1995–2000); Саєд Махмуд Фарані (2000–2005)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2005 року**

Мохаммад Асеф Делавар

Народився у 1948 році, за національністю — пуштун. Закінчив ліцей Махмуд-ракі (провінція Капіса), військове піхотне училище та курси підвищення кваліфікації офіцерів.

Військове звання — генерал армії. Має державні нагороди.

1968–1980 — командир взводу, роти, батальйону, полку, 14-ї піхотної дивізії в м. Газна.

1980–1981 — заступник командира 14-ї піхотної дивізії.

1981–1982 — командир 14-ї піхотної дивізії.

1982–1985 — командир 12-ї піхотної дивізії 3-го Корпусу.

1985–1987 — командир 3-го і Центрального Корпусів.

1987–1992 — начальник Генерального штабу Збройних Сил Афганістану.

1992–2001 — старший офіцер в запасі.

2001–2003 — начальник Генерального штабу Збройних Сил Афганістану.

2003–2005 — старший офіцер в запасі.

Королівство Бельгія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Інгеборг Крістоферсен (1992–1995); Вільфред Нартюс (1995–1998);
П'єр Жан Марі Антуан Вазен (1998–2000); П'єр Дебюїсон (2000–2003);
П'єр Коло (2003–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з жовтня 2006 року**

Марк Вінк

Народився 25 травня 1956 року в м. Мортсель. Має диплом з Паблік Релейшенс. Закінчив Інститут прикладних наук з комунікації.

1 березня 1980 р. розпочав консульську кар'єру.

16 жовтня 1993 р. розпочав дипломатичну кар'єру.

1980–1981 — Міністерство закордонних справ, Брюссель.

1981–1981 — консул, м. Ханой.

1981–1981 — Міністерство закордонних справ, Брюссель.

1981–1984 — віце-консул, Кіншаса.

1984–1987 — консул, Касабланка.

1987–1990 — Міністерство закордонних справ, Брюссель.

1990 — консул, Лондон.

1990 — 06.1993 — Міністерство закордонних справ, Брюссель.

1993–1995 — аташе, Бразилія.

1995–1997 — Міністерство закордонних справ, Брюссель.

1997–2000 — секретар Представництва Бельгії при ООН, Женева.

2000–2002 — перший секретар, Рабат.

2002–2003 — Міністерство закордонних справ, Брюссель.

2003–2006 — Генеральний консул, Лубумбаші.

Республіка Білорусь

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні:
Віталій Курашик (1993–2001)

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з липня 2001 року

Валентин Володимирович Величко

Народився 1944 року. Закінчив Ленінградський технологічний інститут холодильної промисловості та Академію суспільних наук при ЦК КПРС.

1962–1968 — машиніст холодильних установок Брестського молочного та Гомельського м'ясокомбінатів.

1968–1979 — другий, перший секретар Новобілицького та другий секретар Гомельського райкомів комсомолу; другий, перший секретар Гомельського обкому комсомолу.

1979–1982 — аспірант Академії суспільних наук при ЦК КПРС.

1982–1983 — секретар Гомельської обласної Ради профспілок.

1983–1985 — голова Советського райвиконкому м. Гомеля.

1985–1989 — перший секретар Советського райкому КПБ м. Гомеля.

1989 — заступник голови Гомельського облвиконкому.

1990–1993 — голова об'єднання профспілок Гомельської області.

1993–1997 — Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Білорусь в Латвійській Республіці.

1997–1998 — міністр у справах Співдружності Незалежних Держав Республіки Білорусь.

1999–2001 — перший заступник міністра закордонних справ Республіки Білорусь.

Республіка Болгарія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Петар Крістєв Марков (1992–1998); Александр Димитров (1998–2002);
Ангел Ганєв (2002–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з липня 2007 року**

Дімітар Владіміров

Народився 26 березня 1949 року в м. Софія, Болгарія. В 1979 році закінчив Технічний університет, Софія. Володіє англійською, російською, українською мовами.

Одружений, має сина.

1996–1997 — спеціалізація «бізнес-адміністрація та менеджмент», Німеччина.

1998–1999 — спеціалізувався з наукової торгово-економічної інформації в країнах СНД.

1973–1990 — займав різні адміністративні посади в управлінні м. Софія. Був обраний головою общини.

1990–1993 — віце-президент Поліметімпортекспорту — державної зовнішньоторговельної компанії у галузі кольорової металургії.

1993–1999 — виконавчий директор ТОВ «Динексим» — приватної компанії, що обслуговує комерційні банки в Республіці Болгарія.

1999–2003 — генеральний представник «Булгартабак» в Україні.

2003–2006 — Повноважний міністр Посольства Республіки Болгарія в Україні, заступник Глави Місії.

2006–2007 — Тимчасово Повірений у справах Посольства Республіки Болгарія в Україні.

Федеративна Республіка Бразилія

Надзвичайні і Повноважні Посли в Україні:
Асдрубал Пінто де Уліссеа (1995–1998);
Маріо Августо Сантос (1998–2001);
Елдер Мартінс де Мораес (2001–2003);
Ренато Луїз Родрігес Маркес (2003–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2009 року**

Антоніо Фернандо Круз-де-Мелло

Народився 9 жовтня 1949 року в місті Ріо-де-Жанейро в Бразилії.
Громадянин Бразилії.
Одружений.
Початок місії — 17 серпня 2009 року.

Святий Престол (Ватикан)

Апостольські Нунції в Україні:
Антоніо Франко (1992–1999); Нікола Етерович (1999–2004)

**Апостольський Нунцій в Україні
з червня 2004 року**

Архиєпископ Іван Юркович

Народився 10 червня 1952 року.

За походженням словенець. Закінчив теологічні студії у 1978 році.

Навчався в Папській Церковній Академії. Рукоположений на священика для Архідієцїї Любляни у 1977 році. У 1988 році отримав ступінь доктора канонічного права.

Володіє італійською, хорватською, іспанською, німецькою, французькою, англійською, російською та українською мовами.

На дипломатичній службі Папського Престолу з 1984 року. Архиєпископ Іван Юркович є Почесним Конвентуальним Капеляном Великого Хреста Суверенного Військового Ордену Госпітальєрів Святого Йоана Єрусалимського, Родоського та Мальтійського.

1984–1995 — виконував дипломатичну місію при Папських Представництвах у Кореї, Колумбії та Російській Федерації. Радник у Державному Секретаріаті з питань Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Під час роботи в Москві Його Високопреосвященство Іван Юркович викладав канонічне право у Коледжі Католицького Богослов'я імені Святого Томи Аквінського (1993–1996), де опублікував низку праць.

1995–2001 — працював у Секції відносин з державами при Державному Секретаріаті Святого Престолу.

2001–2004 — Апостольський Нунцій Ватикану в Республіці Білорусь.

Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Саймон Ніколас Пітер Хіманс (1992–1995); Рой Стівен Рів (1995–1999);
Роберт Роланд Гедлі Сміт (1999–2002); Роберт Едвард Брінклі (2002–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з червня 2008 року**

Роберт Лі Тернер

Народився 13 березня 1958 року.

Одружений, має сина та дочку.

1979–1983 — державна служба у Міністерстві транспорту, Агенції з управління майном уряду, Міністерстві з питань навколишнього середовища та в Казначействі її Величності.

1984–1987 — перше дипломатичне призначення до Посольства Великої Британії у Відні.

1987–1991 — працював у Лондоні, де займався політичними питаннями, зокрема питаннями бюджету та фінансів Європейського Союзу.

1992–1995 — перший секретар з економічних питань у Посольстві Великої Британії в Москві.

1995–1998 — заступник голови, голова Департаменту Гонконгу Міністерства закордонних справ Великої Британії.

1998–2002 — радник з економічних питань ЄС у Бонні, пізніше в Берліні.

2002–2006 — журналіст Financial Times, Boston Globe та інших газет.

2006–2008 — директор Департаменту із заморських територій Міністерства закордонних справ Великої Британії в Лондоні.

Соціалістична Республіка В'єтнам

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Чіонг Тунг (1993–1997); Доан Дик (1997–2002);
Бу Зоинг Хуан (2002–2006); Нгуен Ван Тхань (2007–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з травня 2010 року**

Хо Дак Мінь Нгуєт

Народилася 26 червня 1959 року в провінції Нге Ан.
Закінчила Липецький педагогічний університет (СРСР),
спеціальність «російська мова і література».

Володіє англійською та російською мовами.

Одружена, має сина.

1981–1984 — старший референт Департаменту Радянського Союзу Міністерства закордонних справ.

1984–1988 — аташе Посольства В'єтнаму в Радянському Союзі.

1992–1995 — третій секретар Посольства В'єтнаму в Росії.

1995–1997 — слухач Дипломатичної академії в Російській Федерації.

1997–1998 — старший референт Департаменту Європи I, Міністерство закордонних справ.

1998–1999 — помічник генерального директора Департаменту Європи I, Міністерство закордонних справ.

2000–2002 — заступник генерального директора Департаменту Європи I, Міністерство закордонних справ.

2002–2006 — радник Посольства В'єтнаму в Росії.

2006–2009 — заступник генерального директора Департаменту Європи I, Міністерства закордонних справ.

07.2009–12.2009 — генеральний директор, Міністерство закордонних справ.

06.2010 — ц. ч. — Надзвичайний і Повноважний Посол Соціалістичної Республіки В'єтнам в Республіці Молдова.

Республіка Вірменія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Грач Сілванян (1996–2003); Армен Авакович Хачатрян (2003–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з квітня 2010 року**

Анранік Єнокович Манукян

Народився 5 січня 1954 року в с. Агавнадзор Разданського району Республіки Вірменія.

Закінчив Єреванський Інститут народного господарства (1978); Ленінградський фінансово-економічний інститут ім. М.О. Вознесенського (1982); аспірантуру Ленінградського фінансово-економічного інституту ім. М.О. Вознесенського (1984). Кандидат економічних наук.

Одружений, має двох дітей.

1970–1973 — Разданський цементний завод.

1973–1975 — служба у прикордонних військах СРСР.

1985–1986 — старший науковий співробітник Єреванського інституту народного господарства.

1985–1990 — інструктор, завідувач відділу Єреванського міського комітету Компартії Вірменії.

1990 — генеральний директор торгово-промислової фірми «Армавтовазтехобслуговування».

1990–1995 — депутат Верховної Ради Вірменської РСР.

1999 — депутат Національних Зборів Республіки Вірменія. Член постійної комісії з фінансово-кредитних, бюджетних та економічних питань.

2000 — міністр-керівник апарату уряду Республіки Вірменія.

2000–2001 — міністр державних доходів Республіки Вірменія.

2001–2008 — міністр транспорту та зв'язку Республіки Вірменія.

2008–2010 — радник Президента Республіки Вірменія.

Грецька Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Васілеос Патсікакіс (1993–1998); Дімітріс Контумас (1998–2002);
Панайотіс Гумас (2002–2005); Харалампос Дімітріу (2005–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з листопада 2009 року**

Георгіос Георгунтзос

Народився в 1949 році у м. Каламата. Закінчив юридичний факультет Афінського університету.

Володіє англійською, французькою, німецькою та італійською мовами.

Одружений, має двох дітей.

Має нагороди: хрест «За заслуги» першого ступеня, Федеративна Республіка Німеччина; кавалер ордена «За заслуги», Австрія; кавалер ордена Фенікса, Греція; Великий Хрест династії Алавітів, Марокко.

1978–1979 — аташе Посольства в Міністерстві закордонних справ, дипломатичний офіс заступника міністра закордонних справ.

1980 — третій секретар Посольства.

1980 — Міністерство закордонних справ, Управління двосторонніх економічних відносин.

1981 — Посольство Греції в Бонні.

1983 — другий секретар Посольства.

1985 — перший секретар Посольства.

1986 — Генеральний консул Греції в Бенгазі.

1990 — Міністерство закордонних справ, Управління Кіпру.

1991 — Міністерство закордонних справ, Управління міжнародних організацій. 1992–1993 — дипломатичний радник Міністра Національної Оборони.

1994 — Посольство Греції в Алжирі.

1994 — Посольство Греції у Відні.

1998 — Міністерство закордонних справ, Управління юстиції внутрішніх справ і Шенгена.

2000 — Міністерство закордонних справ, керівник Управління Олімпійських ігор і міжнародних спортивних відносин.

2005 — Посол Греції в Королівстві Марокко.

Грузія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Валерій Чечелашвілі (1994–1999); Малхаз Чачава (1999–2000);
Григол Катамадзе (2000–2007); Мераб Антадзе (2007–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з січня 2009 року**

Григол Катамадзе

Народився 12 серпня 1961 року в м. Кутаїсі, Грузія.
У 1985 році закінчив факультет міжнародного права і міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

У 1991 році захистив кандидатську дисертацію у Київському державному університеті та здобув науковий ступінь кандидата юридичних наук. Має низку наукових праць.

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (2006 р.), відзнакою Президента України «Орден князя Ярослава Мудрого» (2007 р.).

Одружений, має дітей та онуків.

1985–1993 — працював на різних посадах в Міністерстві внутрішніх справ Грузії.

1993–1994 — заступник директора Департаменту зовнішньоекономічних зв'язків Міністерства закордонних справ Грузії.

1995–1998 — Надзвичайний і Повноважний Посланник в Посольстві Грузії в Україні.

1998–2000 — заступник Міністра оборони Грузії з питань військової політики і міжнародного військового співробітництва.

2000–2007 — Надзвичайний і Повноважний Посол Грузії в Україні.

2007–2008 — заступник Міністра закордонних справ Грузії.

2008–2009 — директор з міжнародного розвитку АТ «Банк Грузії», член наглядової ради «БГ-Банку», радник голови правління «БГ-Банку» з питань приватного банківського обслуговування.

Королівство Данія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Крістіан Фабер Род (1992–1997); Йорн Крогбек (1997–2001);
Мартін Кофод (2001–2002); Крістіан Фабер-Род (2002–2005)
з резиденцією у Копенгагені; Уффе Андерссон Балслєв (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2009 року**

Мікаель Борг-Хансен

Народився у Брюсселі, Бельгія, у 1951 році. Одружений, має двох доньок.

1982 — закінчив Університет міста Копенгаген за фахом «історія та російська мова» та вступив на державну дипломатичну службу.

1984 — секретар Делегації на конференції, присвяченій заходам зміцнення безпеки і довіри та роззброєнню в Європі, що проводилась у Стокгольмі.

1985 — перший секретар, Посольство Данії у Москві.

1989 — Міністерство закордонних справ Данії, Копенгаген.

1990 — Міністерство оборони Данії, Копенгаген.

1992 — радник з політичних питань, Посольство Данії у Вашингтоні.

1996 — заступник директора Департаменту з питань політики в сфері безпеки, Міністерство закордонних справ Данії, Копенгаген.

1996 — представник Данії у Спеціальній групі високого рівня з питань контролю над звичайними озброєннями (HLTF) при НАТО.

2001 — старший радник з питань зовнішньої політики, Офіс прем'єр-міністра Данії.

2005 — міністр-радник, заступник Голови Місії, Посольство Королівства Данія у Лондоні.

2009 — Посол Королівства Данія в Україні, Грузії та Республіці Вірменія.

Естонська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Тіт Мацулевич (1996–1999); Тіт Набер (1999–2002);
Пауль Леттенс (2002–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2006 року**

Яан Хейн

Народився в березні 1961 року. В 1984 році закінчив Ленінградський державний університет (ЛДУ), філософський факультет, аспірантуру при ЛДУ. Здобував освіту: 1990–1991 — Інститут європейської історії, Майнц, Німеччина; 1992 — Інститут міжнародних відносин, Женева, Швейцарія; 1994 — Інститут Гувера, Стенфордський університет, Каліфорнія, США; 1997 — поглиблені курси національної оборони, Данія.

Володіє англійською, російською, фінською, німецькою та чеською мовами.

1990–1992 — Талліннський технічний університет, різні викладацькі посади.

1992–1994 — директор Бюро Центрально- та Східноєвропейських країн, Міністерство закордонних справ Естонії.

1994–1997 — радник з політичних та оборонних питань Посольства Естонії в Москві.

1997–2000 — радник Департаменту політичного планування Міністерства закордонних справ Естонії.

2000–2003 — Тимчасовий Повірений, Посольство Естонії в Празі.

2003–2004 — радник 3-го відділу 2-го політичного департаменту Міністерства закордонних справ Естонії.

2004–2007 — директор 5-го відділу (Східна Європа та Середня Азія), 3-го політичного департаменту Міністерства закордонних справ Естонії.

Арабська Республіка Єгипет

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Гусейн Камаль-Елдін Шалаш (1993–1997); Омар Ель-Фарук Хассан Мохамед (1997–2001); Мона Алі Хашаба (2001–2005); Фсер Мустафа Зада (2005–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з жовтня 2008 року**

Ясір Мохамед Атеф Абдель Кадер

Народився 20 липня 1962 року.

Має ступінь бакалавра з політичних наук, у 1985 році закінчив Американський університет у Каїрі.

Володіє англійською, французькою мовами.

Одружений, має двох синів.

2004–2006 — голова Спільного ринку Східної та Південної Африки (Common Market for Eastern and Southern Africa COMESA) Відділу країн Африки Міністерства закордонних справ.

2006–2007 — директор Департаменту міжнародних економічних зв'язків Міністерства закордонних справ.

2006–2008 — заступник виконавчого директора Спільного фонду товарів (Common Fund for Commodities CFC), виконавчий директор Фонду другого виборчого округу, що охоплює 7 країн-членів.

2007–2008 — заступник помічника Міністра закордонних справ з питань міжнародних економічних відносин.

Держава Ізраїль

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Цві Маген (1993–1998); Тимчасово Повірений Зеєв Бен-Аріє (1998–1999);
Анна Азарі (1999–2003); Наомі Бен-Амі (2003–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2007 року**

Зіна Калай-Клайтман

Народилася в м. Кишинів (Молдова). 1978 року отримала ступінь бакалавра та магістра за спеціальністю «совето́логія», Єврейський Університет в Єрусалимі.

Володіє англійською, російською, івритом.

1986 — початок праці в Міністерстві закордонних справ, Єрусалим.

1989–1995 — перший секретар Управління Центральної Європи та Євразії.

1995–1998 — радник Посольства Ізраїлю у Російській Федерації, Москва.

1998–2001 — заступник директора Департаменту Євразії МЗС Ізраїлю.

2001–2005 — радник та Міністр-посланник в Місії Ізраїлю в ООН, Нью-Йорк.

2005–2006 — Міністр-посланник у Бюро з питань діаспори та міжрелігійних справ при МЗС Ізраїлю.

Республіка Індія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Судхір Тукарам Деваре (1992–1995); Раджендра Кумар Раї (1995–1997);
Вільдя Бушан Соні (1997–2002); Шаххолен Кіпген (2002–2005);
Деабрата Саха (2005–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з вересня 2010 року**

Джйоті Сваруп Панде

Народився 25 травня 1951 року. Магістр економіки.
Володіє мовою гінді, англійською та португальською мовами.

Одружений, має доньку та сина.

З 1974 року почав працювати в Індійському зовнішньо-політичному відомстві.

1976–1979 — третій, другий секретар, Бразилія.

1979–1983 — другий секретар, заступник секретаря, Нью-Делі.

1983–1985 — перший секретар, Куала Лумпур.

1985–1997 — заступник секретаря, директор, Нью-Делі.

1997–2003 — Державний секретар, Нью-Делі.

2003–2006 — Посол Індії, Баку (Азербайджан).

2006–2010 — Посол Індії, Бішкек (Киргизстан).

Республіка Індонезія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Роні Хендраван Курніаді (1994–1997);
Где Арса Каджар (1997–2001);
Ремі Рамаулі Сіахаан (2001–2005);
Альбертус Емануель Александр (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з квітня 2009 року**

Нініг Санінгсіх Рохадіат

Народилася 23 липня 1949 року. Закінчила соціально-політологічний факультет Паджаяранського університету в Бандунзі, магістр міжнародних відносин (1977); Національний освітній коледж США (1988).

Одружена. Має двох доньок і сина.

1982 — очолювала відділ політичних справ Посольства Індонезії у Лондоні.

Брала активну участь у роботі Комітету Асоціації країн Південно-Східних азійських націй ASEAN, дипломатичних форумах у Лондоні.

1986 — працювала в Національному секретаріаті Асоціації країн Південно-Східних азійських націй ASEAN у Джакарті.

1986–2002 — міністр Ради інформації та соціальної культури посольства Індонезії в Сінгапурі.

Проводила форуми, зустрічі, конференції, зокрема, щорічну зустріч міністрів та экс-міністрів Асоціації країн Південно-Східних азійських націй ASEAN у Сінгапурі.

2002 — помічник міністра з питань жіночих прав Департаменту іноземних справ у Джакарті. Брала активну участь у вирішенні питань з прав жінки і захисту дітей.

Республіка Ірак

Повірений у справах Гішам Абдель Разак Ібрагім (листопад 2001 – серпень 2002); Посол доктор Музгір Аль-Дурі (серпень 2002 — червень 2003); через військові події в Іраку Посольство Республіки Ірак в Україні тимчасово припинило роботу у 2003 й відновило у 2006 році; Тимчасовий Повірений у справах Алаа Ад-Дін Хусейн Алі (грудень 2006 — травень 2007); Тимчасовий Повірений у справах доктор Хусейн Аббас Хусейн (травень 2007 — червень 2007); Тимчасовий Повірений у справах Халід Джасім Мохаммад Аль-Шамарі (2007–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2010 року**

Шорш Халід Саїд

Народився 1965 року в Ербіль, Республіка Ірак. Вивчав російську мову в Гірничому університеті (Санкт-Петербург) (1987).

Закінчив Гірничий університет, отримав ступінь магістра з геодезії (Санкт-Петербург) (1993).

Одружений, має сина та доньку.

1993–1996 — заступник керівника офісу зв'язків із громадськістю Союзу Партей Курдистану.

1997–2007 — Представник Уряду регіону Іракського Курдистану в Москві.

1999–2004 — головний редактор газети «Новий Курдистан», яка виходить російською мовою в Москві.

2009 — отримав дипломатичний ранг Посла при Міністерстві закордонних справ Іраку.

Ісламська Республіка Іран

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Бехзад Мазахері (1992–1998); Ахмад Садег-Бонаб (1999–2003);
Бахман Тахеріян Мобаракє (2003–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з травня 2010 року**

Акбар Гасемі-Аліабаді

Народився 6 серпня 1961 року.

Закінчив Тегеранський університет зі спеціальності «історія та цивілізація», Університет Азад зі спеціальності «міжнародні відносини». Автор низки публікацій.

Одружений, має трьох дітей.

Володіє арабською, англійською та мовою урду.

1980–1981 — експерт з політичних питань Першого управління Західної Азії Міністерства закордонних справ.

1981–1990 — старший експерт з питань арабських країн Близького Сходу.

1991–1996 — заступник начальника Управління арабських країн Близького Сходу та Північної Африки.

1996–2000 — керівник Бюро з захисту інтересів Ісламської Республіки Іран у Єгипті.

2000–2001 — старший експерт з питань арабських країн Близького Сходу та Північної Африки.

2001–2006 — начальник Управління засобів масової інформації.

2006–2009 — заступник директора Департаменту з питань інформації та преси та начальник Управління засобів масової інформації.

2009–2010 — радник Міністра та начальник Управління засобів масової інформації Міністерства закордонних справ Ісламської Республіки Іран.

Королівство Іспанія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Едуардо Хунко Бонет (1992–1997); Фернандо Хосе Бейосо Фернандес
(1997–2001); Луїс Гомес де Аранда Війєн (2001–2005); Луїс Хав'єр Хіль
Каталіна (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з серпня 2009 року**

Хосе Родрігес Мояно

Народився 22 лютого 1951 року у Кордобі (Іспанія). У 1978 році отримав вищу юридичну освіту і розпочав дипломатичну кар'єру.

Займав посади у Посольствах Іспанії у країнах Латинської Америки, а саме: був заступником Глави Місії в Асунсьйоні, Бразилії і Каракасі, а також Генеральним консулом у Байя Бланка (Аргентина).

У Міністерстві закордонних справ обіймав посади заступника начальника Управління Північної Америки, заступника начальника Управління Східної Європи.

1978–1981 — секретар Посольства Іспанії у Москві.

2002–2006 — заступник Глави Місії Посольства Іспанії у Москві.

В останній час займав посаду заступника начальника управління Східної Європи та інших європейських країн-нечленів Євросоюзу.

Італійська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Вітторіо Клаудіо Сурдо (1992–1996); Джан Лука Бертінетто (1996–2000);
Іоланда Брунетті Гетц (2000–2004); Фабіо Фаббрі (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважений Посол в Україні
з січня 2008 року**

П'єтро Джованні Доннічі

Народився 1954 року в м. Мессіна, Італія.
Закінчив факультет міжнародних відносин в Університеті м. Падуя.

Одружений, має трьох дітей.

Кар'єрний дипломат, працював за кордоном у Посольстві Італії в Сінгапурі, в Італійській дипломатичній місії під час переговорів з питань звичайних збройних сил у Європі, в Постійному представництві Італії при Європейському Союзі в Брюсселі, був Генеральним консулом у Гонконзі.

В Римі працював у Міністерстві закордонних справ при Генеральній дирекції з політичних справ, Кабінеті Міністра та Генеральному секретаріаті на посаді керівника підрозділу аналітики та планування.

Опублікував дослідження з питань міжнародних політичних відносин, європейської інтеграції та міжнародної економіки.

Республіка Казахстан

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Олексій Клочков (1994–1997); Наджамеден Іскалієв (1997–1999);
Равіль Чердабаєв (1999–2004)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з лютого 2004 року**

Жумабаєв Амангельди Жумабаєвич

Народився 1951 року. Закінчив Казахський державний університет, Алматинський інститут народного господарства та Академію народного господарства.

Володіє англійською і російською мовами. Одружений, має чотирьох дітей.

1974–1977 — референт з іноземного туризму, інструктор Алматинського обкому комсомолу.

1977–1979 — старший економіст Міністерства харчової промисловості КазРСР.

1979–1982 — аспірант Всесоюзного науково-дослідного інституту економіки сільського господарства.

1982–1983 — завідувач сектору, завідувач відділу сільського господарства Казахського філіалу Мінплодоовочгоспу СРСР.

1983–1988 — лектор, інструктор, помічник першого секретаря Алматинського обкому КП Казахстану.

1988–1989 — начальник відділу Державного комітету РМ Казахстану.

1989–1991 — головний спеціаліст економічного відділу управління справами РМ Казахстану. 1991 (серпень–грудень) — помічник державного радника, помічник заступника прем'єр-міністра Казахстану.

1992–1993 — консультант відділу зовнішніх зв'язків апарату Президента та Комітету Міністрів Казахстану.

1993–1994 — заступник міністра зовнішніх економічних зв'язків Казахстану.

1994–1996 — начальник управління з торгово-економічних зв'язків з іноземними державами Міністерства промисловості і торгівлі Казахстану.

1996 (квітень–листопад) — заступник міністра промисловості і торгівлі Казахстану. 1996–1999 — Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Казахстан в Малайзії.

1999–2004 — Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Казахстан у Туркменістані.

Канада

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Франсуа Антуан Матіс (1992–1996); Кристофер Уестдал (1996–1998);
Дерек Фрезер (1998–2001); Ендрю Норвал Робінсон (2001–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2008 року**

Г. Даніель Карон

Народився 23 червня 1958 року.

У 1980 році закінчив університет Лаваль (ступінь бакалавра з економіки).

Одружений, має двох дітей.

У 1978 році пан Карон представляв Канаду в Уагадугу на міжнародній молодіжній конференції, організованій Франкофонною агенцією з питань культурної та технічної співпраці.

У 1990-х роках пан Карон працював торговельним представником у відділі Японії, а в 1980-х — радником та торговельним представником у Генеральному консульстві Канади в Бостоні.

Обіймав посаду заступника директора відділу країн Північної Європи, а також посаду регіонального директора Міністерства рибальства та океанів.

Працював директором відділу Японії у Міністерстві зовнішніх справ та міжнародної торгівлі Канади в Оттаві та радником у представництві Канади при Європейському Союзі в Брюсселі.

З 2005 року був заступником Голови Місії та міністром-радником у Посольстві Канади в Мексиці.

Киргизька Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Улукбек Чіналієв (1993–1998); Жумагул Сааданбеков (1998–2001);
Есенгул Омуралієв (2001–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2006 року**

Єркін Бейшеналієвич Мамкулов

Народився 22 квітня 1955 року, закінчив історичний факультет Киргизького державного університету, кандидат історичних наук, дипломатичний ранг — Надзвичайний і Повноважний Посол. Одружений.

1977–1978 — стажист-викладач кафедри нової та найновішої історії Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова.

1979–1989 — викладач, старший викладач Киргизького державного університету.

1989–1991 — інструктор, старший консультант ЦК Компартії Киргизстану.

1991–1992 — провідний спеціаліст, заступник начальника Управління Міністерства народної освіти Республіки Киргизстан.

1992–1993 — референт відділу соціально-політичного прогнозування Апарату Президента Киргизької Республіки.

1993–1996 — завідувач відділу країн Центральної Азії та Закавказзя; начальник Управління СНД МЗС Киргизької Республіки.

1996–1998 — радник Посольства Киргизької Республіки в СІЛА і Канаді.

1998–2004 — начальник управління ООН та міжнародної співпраці в галузі безпеки; начальник Управління СНД МЗС Киргизької Республіки.

2004–2005 — заступник міністра закордонних справ Киргизької Республіки.

Республіка Кіпр

**Тимчасовий Повірений у справах в Україні
з 2009 року**

Евагорас Вріонідес

Народився 8 листопада 1965 року. Закінчив Економічний ліцей (1983), Нікозія, Кіпр; вивчав маркетинг та економіку в Університеті Фарлей Дікінсон США, бакалавр (1989); закінчив магістратуру з Управління бізнесом (MBA) в Університеті Фарлей Дікінсон США (Fairleigh Dickinson University) (1992).

Одружений, має 3 дітей.

1994–1996 — різні керівні посади на ділових підприємствах Республіки Кіпр.

1996–1997 — аташе в Департаменті Державного Протоколу, Міністерство закордонних справ Республіки Кіпр, Нікозія, Кіпр.

1997–1999 — консул, перший секретар Посольства Республіки Кіпр в Мехіко, Мексика.

1999–2003 — консул, перший секретар Посольства Республіки Кіпр в Лісабоні, Португалія.

2003–2006 — Генеральний консул Республіки Кіпр в Торонто, Канада.

2006–2007 — заступник директора, Департамент по вирішенню Кіпрського питання та європейсько-турецьких відносин, Міністерство закордонних справ Республіки Кіпр, Нікозія, Кіпр.

2007–2009 — заступник директора, Департамент Консульської служби та Шенгена, Міністерство закордонних справ Республіки Кіпр, Нікозія, Кіпр.

Китайська Народна Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Чжан Чжень (1992–1995); Пань Чжанлінь (1995–1998);
Чжоу Сяо Пей (1998–2000); Лі Гобан (2000–2003);
Яо Пейшен (2003–2007); Чжоу Лі (2007–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2010 року**

Чжан Сіюнь

Народився у вересні 1955 року в провінції Хебей, Китай. Отримав вищу освіту.

Одружений, має доньку.

1976–1982 — співробітник Департаменту СРСР і країн Східної Європи МЗС КНР.

1982–1986 — аташе, третій секретар Посольства КНР в СРСР.

1986–1988 — третій, другий секретар Департаменту СРСР і країн Східної Європи МЗС КНР.

1988–1991 — другий секретар Посольства КНР в СРСР.

1991–1992 — перший секретар Посольства КНР в СРСР.

1992–1995 — заступник начальника відділу, начальник відділу Департаменту країн Східної Європи і Центральної Азії МЗС КНР.

1995–1997 — помічник інспектора Канцелярії із зовнішніх зв'язків Державної ради Китаю.

1997–2001 — радник-посланник, Повноважний міністр Посольства КНР в РФ.

2001–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол КНР в Азербайджанській Республіці.

2005–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол КНР в Республіці Казахстан.

2008–2010 — директор Департаменту країн Європи і Центральної Азії МЗС КНР.

Республіка Корея

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Ан Хьон Вон (1993–1995); Лі Хан Чун (1995–1998); Канг Гин-Тек (1998–2000);
Джанг Шин (2000–2003); Лі Сонг-Джу (2003–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з травня 2008 року**

Пак Ро Бьок

Народився 9 липня 1956 року. В 1980 році закінчив Сеульський Національний університет (відділення міжнародних відносин), 1983 — Лондонську школу економіки та політичних наук (відділення міжнародних відносин), 1993 — Дипломатичну академію (Москва). 1999–2000 — університет ім. Дж. Вашингтона, місто Вашингтон, округ Колумбія (юридичний факультет). Кандидат історичних наук.

Нагороджений орденом «За заслуги».

Одружений, має двох синів.

1979–1980 — Міністерство закордонних справ (МЗС).

1984 — другий секретар Посольства Республіки Корея

в Швейцарській Конфедерації.

1991 — перший секретар Посольства Республіки Корея в Російській Федерації.

1993 — радник Посольства Республіки Корея в Республіці Узбекистан.

1995 — головний секретар Міністра, Міністерство закордонних справ.

1996 — директор Другого та Третього відділів Північної Америки Департаменту зв'язків з Північною Америкою Міністерства закордонних справ.

1997 — перший секретар Посольства Республіки Корея в Сполучених Штатах Америки. 2000 — радник Посольства Республіки Корея в Союзі М'янма.

2002 — заступник речника та заступник генерального директора Департаменту зв'язків з Північною Америкою Міністерства закордонних справ та торгівлі.

2003 — генеральний директор Ради національної безпеки.

2004 — помічник Міністра, Міністерство закордонних справ та торгівлі.

2006 — головний директор Департаменту зв'язків з Європою Міністерства закордонних справ та торгівлі.

2007 — політичні дослідження, Джорджтаунський університет, США.

Республіка Куба

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:

Діохенс Ернандес Асторга (1992–1994);

Серхіо Лопес Бріель (1994–1999);

Хосе Діонісіо Пераса Чапо (1999–2004);

Хуліо Гармендія Пенья (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з жовтня 2008 року**

Фелікс Леон Карбальо

Народився 17 травня 1952 року. Закінчив Дипломатичну академію СРСР, аспірантуру (міжнародні відносини).

Одружений, має двох дітей.

1975–1982 — третій, другий і перший секретар Посольства Куби в СРСР.

1983–1985 — співробітник Управління країн Європи Міністерства закордонних справ.

1985–1990 — радник Посольства Куби в СРСР.

1991–1993 — співробітник Управління країн Європи Міністерства закордонних справ.

1994–1998 — Генеральний консул Куби в Санкт-Петербурзі, Російська Федерація.

1999–2001 — співробітник Управління країн Європи Міністерства закордонних справ.

2001–2005 — Надзвичайний і Повноважний Посол в Республіці Білорусь.

2006–2008 — співробітник Управління країн Європи Міністерства закордонних справ.

Держава Кувейт

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Ахмед Абдулла Аль-Мубаракі (1995–1997);
Халет Мутлак Заед Аль-Дуейлах (1998–2001);
Хафіз Мохамед Аль Аджмі (2001–2006);
Хамуд Юсіф Аль-Роудан (2006–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол
з 2010 року**

Юсеф Хусейн Аль-Габанді

Народився 4 липня 1955 року. Закінчив Каїрський університет, бакалавр комерції.

Одружений, має 3 дітей.

Нагороджений орденом визволителя Симона Болівара Урядом Боліваріанської Республіки Венесуела.

Під час роботи в Посольстві Держави Кувейт при Лізі арабських країн брав участь у засіданнях постійних комісій та спеціалізованих міністерських рад Ліги арабських країн. Представляв Державу Кувейт на засіданнях економічно-фінансових комісій в рамках арабо-європейського діалогу в Брюсселі та Тунісі. Постійний делегат Держави Кувейт при Програмі ООН зі збереження навколишнього середовища та Міжнародній організації з питань таборів біженців в Найробі. Представляє Державу Кувейт у міжнародних форумах та міжнародних і арабських конференціях.

1978–1981 — працював в Посольстві Держави Кувейт в Пекіні.

1981–1987 — працював в Посольстві Держави Кувейт в Тунісі.

1987–1993 — працював в Генеральному Департаменті МЗС Держави Кувейт.

1993–1996 — дипломат Посольства Держави Кувейт в Російській Федерації.

1997–1999 — Голова місії Посольства Держави Кувейт в Кенії.

1999 — переведений до Генерального Департаменту МЗС Держави Кувейт, а також призначений заступником директора Департаменту Азії та Африки.

2004–2010 — Посол Держави Кувейт в Боліваріанській Республіці Венесуела, а також Посол за сумісництвом в Республіці Колумбія, Республіці Гондурас, Домініканській Республіці, Республіці Гватемала, Республіці Нікарагуа, Республіці Трінідад і Тобаго.

Латвійська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Петеріс Сімсонс (1994–1997); Петеріс Вайварс (1997–2001);
Андріс Вілцанс (2001–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з серпня 2007 року**

Атіс С'янітс

Народився 12 жовтня 1964 року, Ліепайський район, Латвія.

Закінчив Латвійський університет, факультет права (1982–1989), Інститут іноземного та міжнародного права Макса Планка, Гамбург (1991), курси: з міжнародних відносин — Віденський університет (1992–1993), курс УНІДРУА, Рим (1994); брав участь у семінарах з європейського права, Лондон (1995), Комітеті з правових питань Ради Європи, Страсбург (1995), Гаазькій конференції з міжнародного приватного права, Гаага (1996).

Володіє англійською, французькою, німецькою, литовською, російською.

Нагороджений орденами Князя Гедиміноса (Литва), Святого Григорія Великого (Святий Престол), «За заслуги» (Франція), відзнакою Президента України «Орденем князя Ярослава Мудрого» V ступеня (Україна, 25 червня 2008 р.), Хрестом Великого офіцера (Мальта, 14 листопада 2008 р.).

1989–1992 — Латвійський університет, лектор.

1992–1996 — МЗС Латвійської Республіки: голова відділу міжнародного права; директор Правового департаменту; заступник державного секретаря з правових і консульських питань.

1996–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол Латвійської Республіки в Литовській Республіці.

1998–2002 — Надзвичайний і Повноважний Посол Латвійської Республіки у Святому Престолі.

2000–2002 — радник прем'єр-міністра Латвійської Республіки з міжнародних питань.

2003–2007 — Надзвичайний і Повноважний Посол Латвійської Республіки в Канаді.

Литовська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Ромуальдас Рамошка (1993–1996); Вітаутас Пятрас Плечкайтіс (1996–2001);
Вікторас Баубліс (2001–2005); Альгірдіс Кумжа (2006–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з січня 2010 року**

Пятрас Вайтекунас

Народився 26 березня 1953 року, Маріямпольський р-н, Литва. Закінчив фізичний факультет Вільнюського університету (1976), Німецький економічний коледж стратегічного навчання і оборони у Навчальному центрі європейської безпеки Д.С. Маршалла (1994).

Доктор природничих наук, Інститут фізики АН Литви, 1983. Володіє литовською, англійською, російською, латвійською мовами. Одружений. Має трьох синів.

1976–1990 — науковий співробітник Інституту фізики Академії наук Литви.

1990–1992 — депутат Верховної Ради – Відновленого Сейму Литовської Республіки, Сигнатар Акту Відновлення Незалежності Литовської Держави.

1992–1993 — консультант Голови Сейму Литовської Республіки.

1993–1998 — референт Президента Литовської Республіки з питань зовнішньої політики. 1998–1999 — завідувач відділу країн Середньої Європи Міністерства закордонних справ Литовської Республіки.

1998–1999 — радник міністра закордонних справ Литовської Республіки.

1999–2004 — Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки у Латвійській Республіці.

2004 — радник Президента Литовської Республіки з питань зовнішньої політики. 2004–2005 — Посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ Литовської Республіки.

2005–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки у Республіці Білорусь.

2006–2008 — Міністр закордонних справ Литовської Республіки.

2008 — Посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ Литовської Республіки.

2008–2009 — радник Голови Сейму Литовської Республіки з питань зовнішньої політики.

Республіка Ліван

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2005 року**

Юсеф Садака

Народився 15 листопада 1955 року.

Закінчив Ліванський університет зі спеціальності «Політичні і адміністративні науки» (1980), «Юридичне право» (1981), аспірантуру Політичних наук факультету правознавства і політичних наук Тунісу (1988); має професійний сертифікат Мадридської дипломатичної школи (2003).

Одружений, має двох дітей. Володіє арабською, французькою, англійською, російською мовами.

1982–1983 — аташе Міністерства закордонних справ і еміграції.

1983–1984 — керівник місії Посольства Лівану в Парижі.

1984–1991 — секретар Посольства Лівану в Тунісі.

1991–1992 — управління Протоколу Міністерства закордонних справ і еміграції.

1992–1994 — секретар Посольства Лівану в Москві.

1995–2001 — радник Посольства Лівану в Каїрі і представник Лівану в Лізі Арабських Держав.

2001–2002 — управління з політичних і консульських питань.

2003–2004 — директор Департаменту з питань Палестини.

2004–2005 — відділ при Міністерстві закордонних справ і еміграції.

Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамагірія

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні:
Аль-Седдіг Мохаммед Аль-Шібані-Аль-Гвері (2002–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з червня 2008 року

Фейсал Атія М. Альшаарі

Народився 5 січня 1958 року в м. Бенгазі. Закінчив
Університет Бенгазі, бакалавр політології.

Одружений, має чотирьох дітей.

1982 — співробітник Міністерства закордонних справ
Великої Соціалістичної Народної Лівійської Арабської
Джамахірії.

1982–1987 — третій секретар офісу Міністра закор-
донних справ.

1987–1991 — другий секретар в Лівійській Місії при
ООН, м. Нью-Йорк.

1992–1997 — перший секретар в офісі заступника
Міністра закордонних справ у справах співробітництва.

1998–2003 — радник Посольства Соціалістичної Народної Лівійської
Арабської Джамахірії в Австрійській Республіці.

2003–2008 — старший радник в Генеральному управлінні з європейських
справ, згодом в офісі Міністра закордонних справ Соціалістичної Народної
Лівійської Арабської Джамахірії.

Республіка Македонія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Владо Блажевскі (1997–2003); Мартін Гулескі (2003–2008);
Ілія Ісайловскі (2008–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з січня 2010 року**

Ацо Спасеноські

Народився 31 березня 1969 року в Кічево.
Закінчив Вищу школу в Бітові (1987), ветеринарний технік; міжнародний тренер; сільськогосподарський факультет Університету Скоп'є (1994), інженер сільського господарства; курси «Створення підприємств і навчання створення бізнесу» (CEFE) (1999); закінчив агроекономічні курси підвищення кваліфікації (2007).

Одружений, має три доньки.

Володіє англійською, сербською мовами.

1994–1996 — засновник компанії з випуску молочної продукції.

1996–1997 — агроном компанії «Сільськогосподарська фармацевтика».

1997–1999 — кредитний радник регіонів Республіки Македонія, «Проекту підтримки приватних фермерів» (PFSP) Світового Банку і Міністерства сільського господарства, лісу та водної економіки.

1999–2002 — засновник компанії «Сільськогосподарський консалтинг VIZI».

2002–2006 — менеджер компанії «Гарантійний фонд».

2006–2009 — міністр Міністерства сільського господарства, лісу та водної економіки.

Малайзія

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні:
Амінахтун Бінті Хаджі А. Карім (2005–2008)

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з січня 2008 року

Дато Абдула Сані Омар

Народився 5 квітня 1955 року в Дуланг, Єн, Кедах. Закінчив Університет наук Малайзії (бакалавр соціальних наук), Інститут державного управління, Малайзія.

Одружений, має трьох дочок.

Володіє англійською та японською мовами.

1979–1983 — асистент секретаря (Відділ ООН) Міністерства закордонних справ Малайзії.

1983–1986 — другий секретар Посольства Малайзії, Токіо.

1986–1992 — радник у Представництві високого комісара, Нью Делі.

1992–1995 — головний помічник Міністра з консульських питань Міністерства закордонних справ Малайзії.

1995–1998 — радник Посольства Малайзії в Будапешті.

1998–2000 — Генеральний консул Генерального консульства Малайзії у Філіппінах.

2000–2002 — заступник генерального директора АСЕАН, Міністерство закордонних справ, Малайзія.

2002–2005 — Посол Малайзії в Сирійській Арабській Республіці, Дамаск.

2005–2008 — заступник міністра, відділ Західної Азії та Північної Африки Міністерства закордонних справ Малайзії.

Королівство Марокко

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні:
Мохамед Азгар (2000–2004)

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з вересня 2005 року

Абдельжаліль Саубрі

Народився у 1954 році. Закінчив юридичний факультет університету у м. Монпельє. Володіє арабською, французькою та англійською мовами. Одружений, має трьох дітей.

1985–1993 — радник Міністерства закордонних справ і співробітництва Королівства Марокко.

1993–1994 — співробітник Кабінету Міністра закордонних справ і співробітництва Королівства Марокко.

1994–2001 — радник Посольства, Тимчасовий Повірений у справах Королівства Марокко в Бельгії.

2001–2004 — начальник відділу Управління співробітництва з європейськими країнами МЗС та співробітництва Королівства Марокко.

Мексиканські Сполучені Штати

Тимчасовий Повірений у справах:
Сесар Окаранса Кастаньєда (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з вересня 2009 року**

Беренісе Рендон Талавера

Народилася у м. Мехіко. Закінчила Гарвардський Університет, Кембрідж, Массачусетс, Сполучені Штати Америки (1984), Інститут дипломатичної підготовки ім. Матіаса Ромеро (1987).

В Дипломатичній Закордонній Службі Мексики з 1977 року.

Обіймала посади з таких питань: захист та консульські справи, міжнародні економічні відносини; була директором Департаменту Скандинавських Країн.

Працювала помічником заступника Міністра з питань міжнародного співробітництва, особистим секретарем заступника Міністра «В» та начальником відділу в Генеральному управлінні Європи.

Відряджена до Консульства Мексики в Бостоні, Массачусетс, США, до Посольства Мексики в Республіці Куба.

Працювала Консулом Мексики у Браунсвілі, Техас, у Лас Вегасі, Невада, США.

2005–2009 — Надзвичайний і Повноважний Посол Мексики в Республіці Сальвадор.

Республіка Молдова

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Іон Гаврил Боршевич (1993–1994); Іон Ніколає Руссу (1994–1998);
Серژیю Статі (1999–2003); Ніколає Черномаз (2003–2005);
Міхаїл Лаур (2005–2009); Тимчасовий Повірений у справах
Ніколає Мийня (2009–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з липня 2010 року**

Іон Стевіле

Народився 9 жовтня 1958 року в м. Оргеєв, Республіка Молдова.

Закінчив історичний факультет Молдавського державного університету (1981), аспірантуру Московського державного університету (1987).

Доктор історичних наук. Має публікації.

Володіє французькою, англійською, російською мовами.

Одружений, має дві доньки.

1981–1984 — викладач кафедри всесвітньої історії Державного педагогічного інституту, м. Кишинів.

1987–1991 — старший викладач, заступник декана історичного та етнопедagogічного факультету Державного педагогічного інституту, м. Кишинів. 1991–1992 — старший викладач кафедри нової та новітньої історії Молдавського державного університету.

1992–1996 — директор Управління Європи і Північної Америки Міністерства закордонних справ.

1996–1999 — міністр-радник Посольства Молдови в Королівстві Бельгія.

1999–2001 — директор Управління європейської безпеки і воєнно-політичних питань, радник міністра закордонних справ, директор Головного управління міжнародної безпеки МЗС.

2001–2004 — співробітник закордонних справ Республіки Молдова.

2004–2006 — заступник Голови Місії Посольства Республіки Молдова в Україні.

2006–2009 — заступник міністра реінтеграції Республіки Молдова.

2009–2010 — начальник Бюро по реінтеграції Державної Канцелярії Республіки Молдова.

Федеративна Республіка Нігерія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:

Альфред Джон Нанна (2000–2004);

Аджуру Ігнатіус Хекайре (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з червня 2008 року**

Ібрагім Пада Касай

Народився 25 липня 1952 року, Зайді. Освіта: Медична школа Майдугурі, Університет міста Джос, Університет імені Амброуз Алі, місто Еклома, Юридична академія Нігерії.

Одружений.

Член Асоціації адвокатів Нігерії.

1979 — медичний працівник, загальний госпіталь, м. Джос.

1979–1983 — медичний представник компанії MAJOR&CO, LTD., м. Джос.

1984–1997 — старший медичний працівник.

1997–2003 — керуючий директор, Kasai Investment Ltd.

2003–2008 — практикуючий юрист, м. Джос.

Королівство Нідерланди

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Роберт Герман Серрі (1992–1996); Тимчасовий Повірений у справах
Адріан Кван'єр (1996–1997); Онно Хаттінга Ван'т Сант (1997–2001);
Монік Патрісія Антуанетта Франк (2001–2004); Рон Келлер (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з вересня 2009 року**

Пітер Ян Волтерс

Народився 27 травня 1948 року, Хілверсум. Закінчив факультет права Амстердамського університету (1975).

На дипломатичній службі з 1975 року, обіймав посади молодших рангів у Посольстві в Москві та Яунде, в представництві з питань Взаємного і збалансованого скорочення сил (MBFR) у Відні, а також працював у Міністерстві в Гаазі.

1991–1995 — голова Бюро військового планування, Постійне представництво Нідерландів при НАТО.

1995–1999 — радник, Посольство у Варшаві.

1999–2000 — т.в.о. Тимчасового Повіреного у справах, Посольство в Тріполі.

2000–2005 — Надзвичайний та Повноважний Посол Королівства Нідерландів в Бухаресті.

2005–2009 — директор з правових питань МЗС у Гаазі.

Федеративна Республіка Німеччина

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Геннеке Граф фон Бассевітц (1992–1993); Александер Арно (1993–1996);
Ебергард Гайкен (1996–2000); Дітмар Гергард Штюдеманн (2000–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2008 року**

Ганс-Юрген Гаймзьот

Народився 1953 року у Массурі, Індія.
Навчання в школах Нью-Йорка, Джакарти, Бандунзи,
Бельгії.

Атестат зрілості отримав 1971 р. в Брюсселі, Бельгія.
Державний іспит з історії, філософії та германістики — Фрайбурзький університет 1976/77.

В 1979 р. отримав диплом паризького Інституту політичних досліджень (Institut d'Etudes Politiques).

Захистив дисертацію 1987 р. у Фрайбурзькому університеті.

1981–1983 — початок дипломатичної служби.

1983–1984 — відділ Радянського Союзу Федерального міністерства закордонних справ, Бонн.

1984–1987 — політичний відділ Посольства в Москві.

1987–1989 — постійний заступник Посла Посольства у Моґадішу.

1989–1994 — помічник Федерального президента Відомства Федерального президента.

1994–1997 — керівник економічного відділу Посольства у Бразилії.

1997–2000 — керівник політичного відділу Посольства у Варшаві.

2000–2001 — уповноважений з питань Балтійського моря Федерального міністерства закордонних справ, Берлін. Голова Комітету високопосадовців Ради держав Балтійського моря.

2001–2004 — керівник відділу Центрально-Східної Європи, країн Балтії, Норвегії, Ісландії та Ради держав Балтійського моря Політичного управління Федерального міністерства закордонних справ.

2004–2005 — керівник відділу Центральної Європи, країн Бенілюксу та транскордонного співробітництва Управління з питань Європи.

2005–2008 — Генеральний консул Федеративної Республіки Німеччина у Нью-Йорку.

Королівство Норвегія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Ойвінд Нордсплеттен (1992–1997); Андерс Хельсет (1997–2000);
Йостейн Бернхардсен (2001–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з вересня 2006 року**

Олав Берстад

Народився 19 вересня 1953 року у місті Тромсьо, Норвегія. У 1976-му здобув освіту в Університеті Осло. Бакалавр із російської мови і літератури, історії й археології.

1980 — Міністерство закордонних справ Норвегії, Осло.

1982–1985 — аташе Посольства Норвегії в Туреччині, Анкара.

1985–1987 — віце-консул Консульства Норвегії у США, Нью-Орлеан.

1987–1990 — старший радник (питання ООН і Середнього Сходу) Міністерства закордонних справ, Осло.

1990–1993 — перший секретар (економічні питання) Посольства Норвегії у США, Вашингтон.

1993–1996 — радник (питання енергії і навколишнього середовища) Посольства Норвегії в Російській Федерації, Москва.

1996–1998 — заступник генерального директора (питання навколишнього середовища і ядерної безпеки) Міністерства закордонних справ Норвегії, Осло.

1998–2001 — Посол Норвегії в Азербайджані, Баку. (З 2000 року також акредитований у Грузії, Тбілісі.)

2001–2006 — Спеціальний радник з питань Євро-арктичного співробітництва у Баренцовому регіоні Міністерства закордонних справ Норвегії, Осло.

Ісламська Республіка Пакистан

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Тарік Фарук Мірза (1997–2000); Шамун Алам Хан (2000–2004);
Таджул Хак (2004–2007); Газанфар Алі Хан (2007–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2010 року**

Ахмед Наваз Салеїм Мела

Народився 1 січня 1952 року. Закінчив Національний університет оборони, магістр оборони стратегічних досліджень.

Володіє англійською мовою.

Одружений, має двох синів.

Займав різні посади. Навчальні і кадрові призначення: майор головної піхотної бригади; командувач, командир батальйону Пакистанської військової академії; офіцер Генерального штабу класу I військових операційних дирекцій Головної штаб-квартири; командувач двох бригад; директор навчальної та оцінної Дирекції штаб-квартири;

головний офіцер двох піхотних дивізій Головної штаб-квартири.

Підвищений до рангу генерал-майора управління в 2000 році.

Директор Пакистанської сільськогосподарської організації (PASSCO).

Участь у міжнародних форумах: тричі представляв Пакистан на Міжнародному форумі / форумі Об'єднаних Націй, що стосувався сільського господарства і продовольчої безпеки — Рим (Італія), Австралія і Куала Лумпур (Малайзія).

Отримував численні нагороди і медалі впродовж служби.

Палестина

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні:
Халід Арікат (2006–2010)

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з серпня 2010 року

Мохаммед Касем Аль-Асаад

Народився 10 жовтня 1958 року в Бетонії, Рамалла Західний берег, Палестина.

Закінчив Університет Дружби Народів, Москва, магістр за спеціальністю «цивільне будівництво» (1985), диплом викладача російської мови (1986). Доктор технічних наук (1990).

Володіє англійською та російською мовами.

Одружений, має доньку.

1987 — ц. ч. — член Палестинського союзу інженерів.

1987–1991 — голова Комітету підтримки першої Інтифади в Москві.

1988–1991 — віце-президент Палестинської Спільноти, відповідальний за відносини з Росією.

1990–1995 — керівник Палестинських Культурних Центрів за сумісництвом у Москві, Ташкенті та Баку.

1990–2010 — секретар руху Фатх в Радянському Союзі та Росії.

1991 — спеціальний посланник для Й. В. Пана Президента з відносин між Палестиною та Казахстаном.

1993–1995 — керівник Палестинського Культурного Центру в Москві.

2005–2010 — віце-президент Арабського форуму в Москві.

Південно-Африканська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:

Діон Ван Скуер (1993–1996); Пітер ван Рензбург Хуесен (1996–1998);
Тимчасовий Повірений Девід де Вільє дю Буїссон (1998–1999); Деларей Ван
Тондер (1999–2004); Ашраф Сентсо (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з січня 2008 року**

Андріс Фентер

Народився 15 жовтня 1951 року в Йоханнесбурзі Південна Африка. Закінчив коледж Грей, м. Блюмфонтейн. 1970–1976 — бакалавр (торгівля і економіка), бакалавр з відзнакою (торгівля і економіка), магістр економіки, Університет Преторії. Володіє африкаанс та англійською мовами. Має орден «За заслуги» (Угорщина), Великий Хрест, орден «За заслуги» (Румунія).

Одружений, має трьох дорослих дітей.

1974–1977 — економіст Бюро наукових досліджень у галузі економіки. 1977–1983 — старший керівник Корпорації розвитку провінції Квазулу-Наталь (розвиток житлового господарства, малого бізнесу, малих підприємств, сільського господарства, фінансів і будівництва).

1984–1987 — директор Департаменту країн Південно-Африканського регіону МЗС ПАР, Преторія. 1987–1991 — головний директор Департаменту країн Південно-Африканського регіону МЗС ПАР, Преторія.

1992–1995 — Посол ПАР у Кенії, Найробі, Посол за сумісництвом на Коморських Островах, у Республіці Руанда.

1994–1995 — торговий представник у Судані, Постійний представник у Програмі захисту навколишнього середовища ООН (UNEP), Найробі, Кенія, Постійний представник у Центрі ООН з питань середовищ проживання людини, Найробі, Кенія.

1996–2000 — головний директор Департаменту країн Північної Африки і континентальних організацій МЗС ПАР, Преторія.

2000–2004 — Посол в Угорщині, Посол за сумісництвом у Румунії та у Хорватії.

2004–2007 — головний директор Департаменту країн Центральної та Східної Європи і Туреччини МЗС ПАР, Преторія.

Республіка Польща

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Єжи Козакевич (1993–1996); Єжи Бар (1996–2001);
Марек Зюлковскі (2001–2005)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2005 року**

Яцек Ключковскі

Народився 3 серпня 1953 року. Закінчив Лодзький університет, магістр історії. Володіє українською, російською та англійською мовами.

1979–1980 — журналіст редакції газети «Дзєннік Лудзкі» видавництва «Преса-книга-рух».

1980–1981 — секретар Комісії з питань культури Головної Ради Соціалістичної Спілки польських студентів.

1982–1984 — журналіст Молодіжного агентства видавництва «Преса-книга-рух», тижневик «ІТД».

1984–1988 — журналіст Молодіжного агентства видавництва «Преса-книга-рух», газета «Штандар молодих».

1988–1991 — заступник головного редактора газети «Голос Порани» видавництва «Преса-книга-рух» у м. Лодзь.

1991–1992 — заступник головного редактора місячника «Бєстселєр» Інституту кінематографії у м. Лодзь.

1992–1994 — журналіст видавництва «Сілка» у м. Києві.

1995–2001 — радник Президента Польщі, керівник групи радників.

2001–2004 — генеральний директор Кабінету Маршалка Сейму Польщі.

2004–2005 — віце-міністр у Канцелярії Голови Ради Міністрів Польщі.

Португальська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Мануел Корте-Реал (1993–1998); Антоніу ді Фарія і Майя (1999–2001);
Педру Мануел Сарменту ді Вашконселуш і Каштру (2001–2004);
Жузе Мануел Пессанья Вігас (2004–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з січня 2009 року**

Маріо Жизуш Душ Сантуш

Народився 26 травня 1949 року в Монтіжу (Португалія).

Закінчив Вищий економічний інститут, Технічний університет Лісабона. Одружений, має чотирьох дітей.

1974–1977 — аташе Посольства при Міністерстві закордонних справ Португалії.

1977–1978 — третій, другий секретар Посольства МЗС Португалії.

1978–1982 — Консул у місті Тур (Франція).

1982–1985 — перший секретар Посольства МЗС Португалії у Белграді.

1985–1986 — МЗС Португалії.

1986–1990 — голова Інфраструктурного підрозділу Департаменту державної фінансової та державної майнової адміністрації.

1990 — заступник директора Департаменту державної майнової адміністрації.

1990–1993 — радник Посольства МЗС Португалії.

1993–1994 — Генеральний консул у Мілані.

1994–1997 — Повноважний Міністр.

1997–1998 — Постійна Місія Об'єднаних Націй і Міжнародних Організацій у Женеві.

1998–2000 — Повноважний Міністр першого рівня.

2000–2004 — Посол у Сан-Томе і Прінсіпі.

2004–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол Португальської Республіки у Болгарії.

Російська Федерація

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:

Леонід Смоляков (1992–1996); Юрій Дубінін (1996–1999);
Іван Абоїмов (1999–2001); Віктор Черномирдін (2001–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з березня 2010 року**

Михайло Зурабов

Народився 3 жовтня 1953 року в м. Ленінграді. Закінчив Московський інститут управління ім. С. Орджонікідзе (1975), економіст-кібернетик.

Одружений, має п'ятеро дітей.

1975–1978 — інженер, асистент кафедри економічної кібернетики Московського інституту управління ім. С. Орджонікідзе.

1978–1981 — аспірант Всесоюзного науково-дослідного інституту системних дослідів.

1981–1982 — викладач Московського монтажного технікуму.

1982–1983 — інженер Інституту «Оргтехбуд-11», м. Москва.

1983–1988 — старший науковий співробітник, начальник галузевої лабораторії Науково-дослідного і конструкторського інституту монтажної технології.

1988–1993 — заступник начальника тресту «Моспромтехмонтаж».

1992–1998 — генеральний директор Московської акціонерної страхової компанії (АТ «МАКС»).

1994–1998 — генеральний директор Медичної акціонерної страхової компанії (АТ «МАКС-М»).

1998 — перший заступник міністра охорони здоров'я Російської Федерації.

1998–1999 — радник Президента Російської Федерації.

1999–2004 — голова правління Пенсійного фонду Російської Федерації.

2004–2007 — міністр охорони здоров'я і соціального розвитку Російської Федерації.

2008–2009 — радник Президента Російської Федерації.

01.2010 — ц. ч. — спеціальний представник Президента Російської Федерації по розвитку торгово-економічних зв'язків з Україною.

Румунія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Іон Бістреану (1993–1998); Міхай Дінуку (1998–1999); Тимчасовий
Повірений Корнел Іонеску (1999–2000); Александру Корнеа (2000–2005);
Траян-Лауренцю Хрістя (2005–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з вересня 2010 року**

Іонеску Корнел

Народився 31 серпня 1958 року в Лейчешті повіту Арджеш, Румунія.

Закінчив факультет іноземних мов та літератур Бухарестського університету (1981).

Володіє російською, французькою, англійською.

Одружений.

1981–1985 — викладач школи Чорогирли, повіт Джіурджіу.

1985–1990 — експерт Міністерства національної економіки Румунії.

1990 — аташе МЗС Румунії.

1991–1992 — директор Дирекції Республіки Молдова МЗС Румунії.

1993–1996 — третій, другий секретар Посольства Румунії в Москві.

1996–1998 — заступник директора Дирекції Східної Європи та Російської Федерації МЗС Румунії.

1999–2002 — перший секретар, дипломатичний радник Посольства Румунії в Києві.

2003–2005 — заступник директора Дирекції Розширеної Європи та Республіки Молдова МЗС Румунії.

2005 — заступник Посла Посольства Румунії в Москві.

2006–2010 — Генеральний консул Румунії у Ростові-на-Дону (Російська Федерація).

Королівство Саудівська Аравія

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2010 року**

Джудія З. М. Алхазал

Народився 11 січня 1959 року в північній частині Королівства. Закінчив Університет Кувейту (1981), бакалавр з права та правознавства; навчався в Нью-Йорку (1984), магістр з державного управління.

Одружений, має два сина та доньку.

Володіє англійською мовою.

1982–1997 — Юридичний департамент Міністерства закордонних справ Королівства Саудівська Аравія, вивчення ратифікації Королівством Саудівська Аравія конвенції ООН з морського права.

1997–1998 — спеціаліст з планування, голова Відділу навчальних програм, директор Департаменту досліджень Інституту дипломатичних досліджень при Міністерстві закордонних справ Королівства Саудівська Аравія.

1998–1999 — помічник директора, директор Департаменту двосторонніх економічних зв'язків економічного відділу Міністерства закордонних справ.

2001–2002 — брав участь у Самітах Ліги Арабських Держав в Аммані та в Бейруті.

2003–2004 — Тимчасово Повірений у справах Посольства Королівства в Німеччині (Берлін).

2004–2006 — Повноважний міністр в Міністерстві закордонних справ.

2006 — директор Департаменту зовнішньої допомоги Міністерства закордонних справ.

2006–2010 — Посол Королівства Саудівська Аравія в Республіці Венесуела.

Республіка Сербія

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні:
Горан Алексич (2005–2010)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з листопада 2009 року**

Душан Лазич

Народився 1937 року в Белграді. Закінчив юридичний факультет Белградського університету.

Володіє англійською та російською мовами.

Одружений, має сина.

Працював журналістом в тижневій газеті «Економічна політика»; асистентом-дослідником в Інституті міжнародного профспілкового руху.

Багато років працював чиновником у службі іноземної політики — Міжнародному відділі Центрального комітету Комуністичного союзу Югославії. Займав посади: Голови Групи аналізу та планування, Голови першого політичного

відділу, радника у Федеративному секретаріаті іноземних справ.

Тричі був Послом Югославії в Москві.

1975–1979 — радник з політичних питань.

1984–1988 — радник міністра.

1992–1993 — Посол Федеративної Республіки Югославія в Росії.

1993–2000 — займався консалтинговою практикою.

2002 — отримав посаду Генерального секретаря Міністерства закордонних справ Югославії.

Є чинним членом Форуму міжнародних стосунків європейського руху Сербії, радником із закордонної політики Міністерства закордонних справ.

Сирійська Арабська Республіка

**Тимчасовий Повірений у справах в Україні
з 2009 року**

Гайсам Машфедж

Народився в 1949 році в місті Ель-Кунейтра на північному сході Сирії. Закінчив факультет економіки Берлінського університету ім. Гумбольдта (1972), отримав ступінь бакалавра.

1972–1981 — Міністерство економіки Сирії.

1982–1987 — аташе Посольства Сирії в Джакарті, Індонезія.

1987–1989 — Міністерство закордонних справ Сирії.

1989–1995 — Посольство Сирії в Тріполі, Лівія.

1995–1996 — Міністерство закордонних справ Сирії.

1996–2002 — Тимчасовий Повірений Посольства Сирії в Празі, Чехія.

2002–2004 — начальник Управління цензури та контролю при Міністерстві закордонних справ Сирії.

2004–2006 — Генеральний консул Генерального консульства Сирії в Дубаї, Об'єднані Арабські Емірати.

2006–2009 — директор консульського управління при Міністерстві закордонних справ Сирії.

Словацька Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Роберт Гаренчар (1993–1995); Йозеф Мігаш (1995–1996);
Тимчасовий Повірений у справах Ольга Мігалікова (1996–1999);
Василь Грівна (1999–2005); Урбан Руснак (2005–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з червня 2009 року**

Павол Гамжік

Народився 20 серпня 1954 року.

Закінчив юридичний факультет Університету ім. Коменського (1978), м. Братислава; Дипломатичну академію (1991), м. Москва.

Одружений, має двох доньок.

Володіє англійською, німецькою, російською, чеською, угорською, французькою мовами.

1978–1984 — юрист.

1984–1992 — дипломат, Міністерство закордонних справ колишньої Чехословаччини.

1993–1994 — керівник урядової делегації і Постійної Місії СР при Конференції з безпеки та співробітництва в Європі; на переговорах із роззброєння Договору про звичайні збройні сили в Європі та «Відкрите небо».

1994–1996 — Надзвичайний і Повноважний Посол Словацької Республіки в Федеративній Республіці Німеччина.

1996–1997 — Міністр закордонних справ Словацької Республіки.

1997–1998 — юрист, менеджер.

1999–2003 — голова Партії Громадянського Порозуміння.

1998–2001 — віце-прем'єр-міністр Словацької Республіки з питань європейської інтеграції.

1998–2002 — депутат Національної Ради Словацької Республіки.

2001–2002 — член Конвенту за майбутнє Європи, представник від Національної Ради Словацької Республіки.

2002–2006 — юрист, менеджер.

2006–2009 — Міністерство закордонних справ Словацької Республіки, генеральний державний радник; порадник прем'єр-міністра Словацької Республіки з питань закордонної політики.

Республіка Словенія

Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні:
Прімож Шеліго (2004–2009)

**Тимчасовий Повірений у справах в Україні
з вересня 2010 року**

Наташа Прах

Народилась 8 лютого 1970 року в м. Крань, Республіка Словенія. Закінчила факультет міжнародного права Університету Марібора (1995), Словенія; Дипломатичну академію (1996), Відень, Австрія.

1995–1999 — аташе, третій секретар Департаменту сусідніх країн та Департаменту зв'язків із громадськістю Міністерства закордонних справ Республіки Словенія.

1999 — Посольство Республіки Словенія в Москві, консульські та політичні питання.

1999–2000 — радник міністра, начальник Департаменту зв'язків із громадськістю.

2000 — другий секретар Посольства Республіки Словенія в Анкарі.

2000–2004 — начальник Департаменту зв'язків із громадськістю Міністерства закордонних справ Республіки Словенія.

2007–2008 — радник Посольства Республіки Словенія в Україні, політичний радник Словенії під час головування в Євросоюзі.

2008 — Тимчасовий Повірений у справах, Повноважний міністр Посольства Республіки Словенія в Україні.

2009–2010 — Повноважний міністр, заступник начальника, начальник Департаменту Східної Європи та Центральної Азії Міністерства закордонних справ Республіки Словенія.

2010 — ц. ч. — Тимчасовий Повірений у справах Посольства Республіки Словенія в Україні, Республіки Вірменія, Грузії та Республіки Молдова.

Сполучені Штати Америки

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Роман Попадюк (1992–1993); Уільм Грін Міллер (1993–1998);
Стівен Карл Пайфер (1998–2000); Карлос Паскуаль (2000–2003);
Джон Гербст (2003–2006); Вільям Б. Тейлор Дж. (2006–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з грудня 2009 року**

Джон Френсіс Теффт

Джон Теффт має ступінь бакалавра, отриманий в університеті Маркетт, місто Мілуокі; ступінь магістра, отриманий у Джорджтаунському університеті, Вашингтон, округ Колумбія.

Нагороди: особлива почесна відзнака Державного Департаменту США у 1992 році, нагорода як найкращому заступнику глави американської дипломатичної місії за 1999 рік (за роботу в Москві), президентські нагороди за віддану службу (2001 і 2005 роки).

Одружений, має дві доньки.

Служить у дипломатичному корпусі США вже понад тридцять років. Працював в Єрусалимі, Будапешті й Римі.

1996–1997 — Тимчасовий Повірений у справах США в Росії.

1996–1999 — заступник Глави дипломатичної місії США у Москві.

2000–2003 — Надзвичайний і Повноважний Посол США у Литві.

2003–2004 — радник з міжнародних питань при Національному воєнному коледжі у Вашингтоні.

2004–2005 — керівник відділу Державного департаменту США, відповідального за відносини з Росією, Україною, Білоруссю та Молдовою.

2005–2009 — Надзвичайний і Повноважний Посол США у Грузії.

Республіка Туреччина

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:

Аджар Гермен (1992–1997); Альп Караосманоглу (1997–2001);
Алі Більге Джанкорель (2001–2006); Ердоган Шеріф Ішджан (2006–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з грудня 2009 року**

Ахмет Бюлент Меріч

Народився 22 лютого 1957 року в м. Анкарі.

Закінчив Університет м. Анкара, факультет політології, міжнародні відносини (бакалавр); Університет м. Халл (Велика Британія), міжнародні відносини (магістр).

Одружений, має двох дітей.

Володіє англійською, французькою мовами.

1980–1981 — помічник експерта Генерального департаменту казначейства Міністерства фінансів.

1981–1982 — аташе, третій секретар Генерального департаменту багатосторонніх політичних організацій Міністерства закордонних справ Туреччини.

1982–1982 — військова служба. 1982–1983 — третій секретар Департаменту Ради Європи Міністерства закордонних справ Туреччини. 1983–1986 — третій, другий секретар Посольства Республіки Туреччина, м. Тель-Авів. 1986–1988 — другий, перший секретар Посольства Республіки Туреччина, м. Токіо. 1988–1990 — перший секретар Департаменту Ради Європи Міністерства закордонних справ Туреччини. 1990–1992 — перший секретар Посольства Республіки Туреччина у Гельсінкі. 1992–1994 — перший секретар Постійного представництва Республіки Туреччина у Раді Європи.

1994–1996 — перший секретар, керівник відділу Департаменту прав людини Міністерства закордонних справ Туреччини. 1996–2000 — радник, перший радник Постійного представництва Республіки Туреччина в Офісі ООН, м. Женева.

2000–2002 — перший радник Посольства Республіки Туреччина, м. Тегеран.

2002–2003 — керівник управління Департаменту політичних питань НАТО і євроатлантичної безпеки.

2003–2004 — керівник управління Департаменту глобального контролю над озброєнням та роззброєнням.

2004–2004 — в. о. заступника генерального директора Департаменту глобального контролю над озброєнням та роззброєнням.

2004–2007 — радник-посланник, заступник генерального директора Департаменту глобального контролю над озброєнням та роззброєнням.

2007–2009 — Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Туреччина у Сінгапурі.

Туркменістан

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Недірмамед Аловов (1995–1999); Аман-Гельди Байрамов (1999–2005)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з березня 2010 року**

Нурберди Аманмурадович Аманмурадов

Народився 12 березня 1961 року в с. Берекет Марійського велаяту, Туркменістан.

Закінчив Туркменський сільськогосподарський інститут (1983), Дипломатичну академію МЗС РФ за спеціальністю «сучасне міжнародне право» (1993).

Володіє російською, турецькою мовами.

Одружений, має трьох дітей.

1983–1984 — інженер ПМК-31 «Мургабремводбуд».

1984–1990 — заступник секретаря, секретар комітету комсомолу (молодіжна організація) Туркменського сільськогосподарського інституту.

1990–1992 — працював у Центральному комітеті комсомолу і Центральній раді Союзу молоді Туркменістану.

1994–1996 — радник, начальник управління консульської служби, начальник відділу країн Азійсько-Тихоокеанського регіону Міністерства закордонних справ Туркменістану.

1996 — перший радник Посольства Туркменістану в Турецькій Республіці (м. Анкара).

1996–2004 — консул Генерального консульства Туркменістану в Турецькій Республіці (м. Стамбул).

2004–2009 — Надзвичайний і Повноважний Посол Туркменістану в Турецькій Республіці (м. Анкара).

2009–2010 — Надзвичайний і Повноважний Посол Туркменістану в Республіці Таджикистан (м. Душанбе).

Угорська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Анраш Палді (1992); Іштван Варга (1992–1995); Лоранд Тот (1995–1997);
Янош Кішфалві (1997–2001); Ференц Контра (2001–2003);
Янош Тот (2003–2007); Анраш Баршонь (2007–2010)

**Тимчасовий Повірений у справах в Україні
з вересня 2010 року**

Міклош Шандор Мороц

Народився у місті Егер у 1960 році.

Закінчив Московський державний університет міжнародних відносин.

Одружений, має одну дитину.

Кар'єрний дипломат, працював за кордоном: при гел'сінському, римському, гаазькому посольствах Угорської Республіки.

Понад 25 років являється співробітником Міністерства закордонних справ Угорської Республіки.

До прибуття в Україну був керівником відділу східно-європейських країн Міністерства закордонних справ, керівником і співробітником кабінету профільного державного секретаря з питань регіону.

Республіка Узбекистан

Тимчасовий Повірений Алішер Агзамходжаєв (1993–1998);
Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні: Шамансур Шахалілов (1999–2003);
Равшанбек Алімов (2003–2006); Хайдаров Ілхом Уткурович (2006–2009)

**Тимчасовий Повірений у справах в Україні
з травня 2009 року**

Юсупов Батир Пулатович

Народився 17 вересня 1961 року.

Закінчив Ташкентський інститут інженерів іригації та механізації с/г та Всеросійську академію зовнішньої торгівлі (м. Москва).

Володіє англійською та російською мовами.

Одружений, має двох дітей.

1990–1995 — працював на різних керівних посадах в Зовнішньоторговому об'єднанні «Інтералока» Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків та торгівлі Республіки Узбекистан.

1995–2000 — заступник генерального директора по зовнішньоекономічним зв'язкам и маркетингу Державного виробничого об'єднання «Давлат белгісі» при Узцентробанку (Держзнак).

2000–2007 — заступник голови правління Державної акціонерної зовнішньоторгової компанії «Узмарказімпекс» Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків інвестицій та торгівлі Республіки Узбекистан.

2007 — по ц. ч. — радник з торгово-економічних питань Посольства Республіки Узбекистан в Україні.

Республіка Фінляндія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Ерік Ульфстедт (1993–1996); Мартті Ісоаро (1996–2000);
Тімо Юхані Репо (2000–2003); Лаура Рейніля (2003–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з червня 2007 року**

Крістер Міккелссон

Народився 27 березня 1957 року, Гельсінкі, Фінляндія.
Магістр права, Університет Гельсінкі, 1985.

Одружений, має двох дорослих дітей.

Володіє шведською, фінською, англійською, німецькою, російською, іспанською, французькою мовами.

1986–1987 — аташе, адміністративний департамент, Міністерство закордонних справ (МЗС).

1987–1990 — аташе, Посольство Фінляндії, Мадрид; аташе, зовнішньоекономічний департамент, бюро з питань торгівлі з СРСР, МЗС; другий секретар, Посольство Фінляндії, Москва.

1990–1993 — перший секретар, Посольство Фінляндії, Бонн.

1993–1994 — Міжнародні навчальні курси, Institute Universaire des Hautes Etudes Internationales, Женева (за спеціалізацією «політика безпеки»).

1994–1995 — радник, Секретаріат у справах ЄС, МЗС.

1995–1997 — радник, Політичний департамент, МЗС.

1997–2000 — радник-посланник Посольства Фінляндії в Пекіні, КНР.

2000–2004 — керівник з управління персоналом, адміністративний департамент, МЗС.

2004–2007 — посланник та заступник Глави Місії, Посольство Фінляндії, Москва.

Французька Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Юг Перне (1992–1993); Мішель-Ів Песік (1993–1995);
Домінік Жан-Ноель Шасар (1995–1997); Паскаль Фієскі (1997–2001);
Філіп де Сюремен (2002–2005); Жан-Поль Везіан (2005–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з серпня 2008 року**

Жак Фор

Народився 31 січня 1947 року. Диплом про вищу філологічну освіту, диплом Інституту політичних студій, диплом Національного інституту східних мов (китайська).

Повноважний посланник 1-го класу. Кавалер Національного Ордена Заслуг.

Володіє англійською, німецькою, китайською, польською, російською, словацькою мовами.

1975–1977 — аташе, керівник канцелярії в Посольстві Франції в Улан-Баторі.

1977–1980 — у центральному апараті МЗС (Управління Європи).

1980–1985 — другий, перший секретар Посольства Франції у Варшаві.

1985–1987 — у центральному апараті МЗС (Управління інформації і преси).

1987–1989 — (Управління Європи).

1989–1992 — в. о. заступника керівника Управління Східної і Центральної Європи.

1992–1994 — Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Тирані.

1994–1998 — Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Таллінні.

1998–2003 — заступник керівника в центральному апараті МЗС (Управління європейського співробітництва).

2003–2007 — Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Братиславі.

2007–2008 — керівник Управління континентальної Європи.

Республіка Хорватія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Онесін Цвітан (1992–1995); Джуро Відмарович (1995–1999);
Мар'ян Комбол (1999–2002); Маріо Миколіч (2002–2006)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з січня 2007 року**

Желько Кірінчич

Народився 8 серпня 1959 року в Загребі, Республіка Хорватія.

Факультет зовнішньої торгівлі Загребського університету (спеціальність «бізнес-управління і економіка»).

Одружений, має доньку.

Нагороджений орденом Хорватського трилисника, пам'ятною медаллю «Вдячність Батьківщини».

1985–1989 — старший радник у видавничій компанії «Младост», Загреб.

1989–1991 — директор з питань експорту у видавничій компанії «Младост», Загреб.

1992–1993 — старший радник у Міністерстві торгівлі, Загреб.

1993–1994 — начальник Управління міжнародних економічних зв'язків, Міністерство економіки Республіки Хорватія.

1994–1995 — заступник міністра з міжнародних економічних зв'язків, Міністерство економіки Республіки Хорватія.

1995–1999 — Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Хорватія у Республіці Індонезія.

1999–2003 — Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Хорватія в Китайській Народній Республіці.

2004–2005 — керівник Управління двостороннього економічного співробітництва Міністерства закордонних справ Республіки Хорватія.

2005–2006 — директор Хорватської агенції зі сприяння експорту та інвестиціям, Загреб.

Чеська Республіка

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Павел Маша (1993–1997); Йозеф Врабець (1997–2002);
Карел Штіндл (2002–2007); Ярослав Башта (2007–2010)

Тимчасовий Повірений у справах в Україні
з 2010 року

Вітезслав Півонька

Народився в 1969 році у м. Бенешів поблизу Праги.
Закінчив Карлів університет, факультет фізичного виховання та спорту (1991); Економічний інститут у Празі, факультет економіки підприємств, післядипломне навчання (1995); Bridge Business College, Sydney, Australіe (1998).

Одружений, має двох дітей.

1993–1995 — заступник директора комерційної компанії ТОВ «ВІКТОРІА».

1995–1997 — керівник групи маркетингу, керівник регіонального відділу реклами Праги та Центральної Чехії

АТ «МАФРА» — видавець щоденника «Млада Фронта Днес».

1999–2002 — заступник директора, директор управління внутрішнього адміністрування Міністерства закордонних справ Чеської Республіки.

2002–2005 — Генеральний консул Чеської Республіки в м. Кошіце (Словацька Республіка).

2005–2006 — управління країн Південно-Східної та Східної Європи Міністерства закордонних справ Чеської Республіки.

2006–2010 — заступник Посла Чеської Республіки в Києві (Україна).

Швейцарська Конфедерація

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Армен Каммер (1993–1996); Сільвія Паулі (1996–1999);
Жан-Франсуа Каммер (2000–2005); Крістіан Феслер (2005–2007)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2007 року**

Георг Цублер

Народився в 1949 році в містечку Мурі, кантон Ааргау. Після закінчення навчання в університеті Санкт-Галлена отримав диплом ліценціата політології та права.

1977 — дипломатична служба у Федеральному департаменті закордонних справ (ФДЗС) Швейцарії.

1979 — дипломатична посада в фінансово-економічному управлінні ФДЗС.

1983 — секретар з економічних питань Посольства Швейцарії в Югославії.

1986 — у складі швейцарської делегації при Організації з питань економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Париж.

1990 — Федеральне відомство з питань зовнішньоекономічних відносин Федерального департаменту економіки, очолював відділ країн Північної Америки та Південної Африки.

1994 — заступник Глави Місії Посольства Швейцарії у Швеції.

1997 — начальник відділу кадрового забезпечення, заступник начальника Управління кадрів Генерального секретаріату ФДЗС.

2000 — начальник Управління кадрів, заступник начальника управління ресурсного забезпечення Генерального секретаріату ФДЗС.

2002 — Надзвичайний і Повноважний Посол Швейцарії в Республіці Гана.

Королівство Швеція

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Мартін Халлквіст (1992–1996); Йоран Сігурд Якобссон (1996–2000);
Свен Улоф Оке Петерсон (2000–2004); Йон-Крістер Оландер (2004–2009)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2009 року**

Стефан Гуллгрєн

Народився 8 листопада 1968 року в місті Йончопінг, Швеція.

Закінчив Упсальський університет (1994 р.), магістр права. Одружений.

Володіє англійською, російською, французькою, італійською мовами.

1990–1994 — навчання у департаменті східноєвропейських досліджень та департаменті слов'янських мов, Упсальський університет.

1989–1994 — факультет права, Упсальський університет, Швеція.

1993–1994 — дослідник, департамент східноєвропейських досліджень, Упсальський університет.

1994–1998 — другий секретар (політичні питання) Посольства Швеції, Москва.

1998–2002 — референт (відповідальність за політичні питання в Росії), заступник голови відділу країн Східної Європи Міністерства закордонних справ, Стокгольм.

2002–2004 — радник (політичні питання) Посольства Швеції, Москва.

2004–2005 — радник та голова відділу економіки та торгівлі Посольства Швеції, Москва.

2005–2007 — міністр-посланник та голова відділу економіки та торгівлі Посольства Швеції, Москва.

2007–2009 — міністр-посланник та заступник Голови Місії Посольства Швеції, Москва.

Японія

Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні:
Сьодзі Суєдзава (1993–1996); Юдзі Курокава (1996–1999);
Хітоші Хонда (1999–2002); Кішіро Амае (2002–2008)

**Надзвичайний і Повноважний Посол в Україні
з 2008 року**

Тадаші Ідзава

У 1976 році закінчив Токійський університет, юридичний факультет. 1982 — магістр державного управління, Школа державного управління ім. Кеннеді, Гарвардський університет.

1976–1982 — служба у Міністерстві міжнародної торгівлі та промисловості (ММТП).

1982–1988 — заступник директора відділу Америки, ММТП.

1988–1989 — заступник директора відділу загальної координації, Департамент промисловості, машинного обладнання та інформаційних технологій, ММТП.

1989–1991 — заступник директора відділу кадрів, ММТП.

1991–1994 — виконавчий директор Брюссельського офісу Японської асоціації експортерів машинного обладнання.

1994–1995 — директор відділу зв'язків з громадськістю, ММТП.

1995–1997 — директор відділу ядерної промисловості, ММТП.

1997–1999 — директор відділу регіонального співробітництва, Департамент торговельної політики, ММТП.

1999–2000 — директор відділу планування нафтової політики, ММТП.

2000–2002 — радник з питань торгівлі, промисловості та енергетики Посольства Японії у Вашингтоні, США.

2002–2003 — заступник генерального директора Департаменту міжнародної торговельної політики, Міністерство економіки, торгівлі та промисловості.

2003–2007 — віце-президент Японської агенції з міжнародного співробітництва (JICA).

2007–2008 — президент Японської організації зовнішньої торгівлі (JETRO).

**Надзвичайні та Повноважні Посли в Україні,
які посідають цю посаду за сумісництвом**

№/ №	Прізвище	Країна	Місце знаходження
1.	Майкл Джон Поттс	Австралія	Віен
2.	Флорент Челіку	Республіка Албанія	Варшава
3.	Самуел Тіто Арманду	Республіка Ангола	Москва
4.	Сайфул Хок	Народна Республіка Бангладеш	Москва
5.	Вісенто Аї д'Алмейда	Республіка Бенін	Москва
6.	Серхіо Уго Санчес Баллівіан	Республіка Болівія	Москва
7.	Нікола Дукич	Боснія і Герцеговина	Будапешт
8.	Бернадетта Себаге Раседі	Республіка Ботсвана	Стокгольм
9.	Хав'єр Ніодого	Буркіна-Фасо	Берлін
10.	Ренова Ндайірукіє	Республіка Бурунді	Москва
11.	Ерік Мігел Маркес Родрігес	Боліварська Республіка Венесуела	Варшава
12.	Поль Біє-Ейєне	Габонська Республіка	Москва
13.	Едвард Апау Мантей	Республіка Гана	Москва
14.	Артуро Ромео Дуарте Ортіз	Республіка Гватемала	Москва
15.	Ель-Хадж Амара Бангура	Гвінейська Республіка	Москва
16.	Байрон Морехон Альмейда	Республіка Еквадор	Вена
17.	Фаусто Абесо Фума	Республіка Екваторіальна Гвінея	Москва
18.	Теклай Мінассіє Асгедом	Держава Еритрея	Москва
19.	Текетель Форссідо Вамішо	Федеративна Демократична Республіка Ефіопія	Москва
20.	Мохамед Салєх Ахмед Аль-Хелялі	Єменська Республіка	Москва
21.	Пітер Лусака Чінтала	Республіка Замбія	Москва
22.	Пелекезела Мпоко	Республіка Зімбабве	Москва
23.	Ричард Ріан	Ірландія	Прага
24.	Елін Флигенрінг	Республіка Ісландія	Гельсінкі
25.	Ахмед С. Аль-Мідаді	Держава Катар	Москва
26.	Пантіас Еліадес	Республіка Кіпр	Берлін
27.	Джордж Альберто Баррантес Уллоа	Республіка Колумбія	Варшава
28.	Жан-П'єр Луейбо	Республіка Конго	Москва
29.	Моїз Кабаку Мучаїл	Демократична Республіка Конго	Москва
30.	Кім Ен Дже	Корейська Народно-Демократична Республіка	Москва
31.	Гнаньо Філібер Фаніді	Республіка Кот-д'Івуар	Москва
32.	Тхонгсаван Фомвіхан	Лаоська Народно-Демократична Республіка	Москва

№/ №	Прізвище	Країна	Місце знаходження
33.	Жан Фальц	Велике Герцогство Люксембург	Прага
34.	Махендр Досіа	Республіка Маврикій	Москва
35.	Елуа Альфонс Максим Дуву	Республіка Мадагаскар	Москва
36.	Ісаак Ламба	Республіка Малаві	Москва
37.	Брахіма Кулібалі	Республіка Малі	Москва
38.	Пауль Фрідріх фон Фурхерр	Суверенний Військовий Орден Госпітальєрів Родосу і Мальти	Мінськ
39.	Бернарду Марселіну Шерінда	Республіка Мозамбік	Москва
40.	Отгон Дамбійням	Монголія	Варшава
41.	У Мін Тейн	Союз М'янма	Москва
42.	Самуель Кавето Мбамбо	Республіка Намібія	Москва
43.	Ієн Гілл	Нова Зеландія	Москва
44.	Омар Сайф Гобаш	Об'єднані Арабські Емірати	Москва
45.	Мохамад Аль Хасан	Султанат Оман	Москва
46.	Антоніо Фотіс Такіс Очоа	Республіка Панама	Греція
47.	Джеронімо Нарваез Торрес	Республіка Парагвай	Рим
48.	Марта Чаваррі-Дупуй	Республіка Перу	Варшава
49.	Паоло Еспозіто	Республіка Сан-Марино	Італія
50.	Сімон Де Круз	Республіка Сінгапур	Москва
51.	Сіраджуддін Хамід Юсуф	Республіка Судан	Москва
52.	Салью Мохаммед Турей	Республіка Сьєра-Леоне	Москва
53.	Достієв Абдулмджид Салімович	Республіка Таджикистан	Москва
54.	Супот Діракаосал	Королівство Таїланд	Москва
55.	Яка М.Мвамбі	Об'єднана Республіка Танзанія	Москва
56.	Хмаіс Джинауї	Туніська Республіка	Москва
57.	Хорхе Альберто Мейер Лонг	Східна Республіка Уругвай	Москва
58.	Віктор Г. Гарсія III	Республіка Філіппіни	Москва
59.	Джибрін Абдул	Республіка Чад	Москва
60.	Сесар Августо Парра Муньос	Республіка Чилі	Москва
61.	Желько Радулович	Республіка Чорногорія	Гура
62.	Удаянга Віратунга	Демократична Соціалістична Республіка Шрі-Ланка	Москва
63.	Джой Елфреда Вілер	Ямайка	Берлін

Генеральні консули України в іноземних державах

**Біографічні довідки подаються станом
на 1 вересня 2010 року. Дані про можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій разом
з біографічними довідками в наступних випусках**

*При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України*

Генеральний консул України в Республіці Білорусь (Брест)

Іван Баранчик

Народився 1 лютого 1951 року в с.Чорноголова Закарпатської області.

Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (1978), вчений агроном; Київський університет славістики (2004), бакалавр міжнародних відносин.

Кандидат економічних наук.

1970–1971 — майстер консервного цеху Володимирецького крохмально-паточного комбінату, м. Володимирець.

1971–1974 — головний інженер Клеванського харчового комбінату, Клевань Рівненської області.

1974–1979 — начальник консервного цеху колгоспу ім. М. Горького, Ужгородський район.

1979–1980 — голова консервного заводу колгоспу ім. М. Горького.

1980–1984 — заступник голови колгоспу, секретар парткому колгоспу ім. М. Горького.

1984–1990 — секретар парткому колгоспу ім. М. Горького.

1990–1993 — заступник голови колгоспу із зовнішньоекономічних зв'язків.

1993–1998 — голова колгоспу ім. М. Горького.

1998–2002 — народний депутат України, член комітету у закордонних справах і зв'язках з СНД Верховної Ради України.

2003–2007 — представник МЗС України в Ужгороді.

05.2007 — ц. ч. — Генеральний консул України в Бресті, Республіка Білорусь.

Генеральний консул України в Республіці Болгарія (Варна)

Володимир Пасічник

Народився 20 вересня 1948 року в с. Моньки Красилівського району Хмельницької області.

Закінчив Харківський державний університет ім. О.М. Горького, факультет іноземних мов (1967–1972), перекладач-референт з англійської мови; Київську вищу школу МВС СРСР (1981–1985), правознавство – юрист. Володіє англійською, болгарською, словацькою мовами.

Одружений, має двох дорослих доньок.

1974–1993 — інспектор, ст. інспектор, заступник начальника Відділу віз і реєстрації іноземців ГУВС МВС України у м. Києві.

1993–1997 — радник з консульських питань Посольства України в Російській Федерації, м. Москва.

1997–2000 — начальник відділу з питань громадянства, міграції та зв'язків із співвітчизниками за кордоном Консульського управління МЗС України.

2000–2004 — Генеральний консул (радник) Посольства України у Словацькій Республіці, м. Братислава.

2004–2005 — головний радник Управління консульської служби МЗС України.

2005 — начальник відділу з питань міжнародного усиновлення Управління консульської служби МЗС України.

2005–2007 — начальник відділу паспортної роботи Департаменту консульської служби МЗС України.

З 2007 р. — Генеральний консул України у м. Варна, Республіка Болгарія.

**Генеральний консул України
у Федеративній Республіці Бразилія
(Куритиба)**

Лариса Мироненко

Народилася 25 жовтня 1953 року в Києві. Закінчила Київський державний університет імені Т.Г. Шевченка. В 1994–1995 рр. навчалась в Європейському інституті міжнародних відносин в м. Ніцца (Франція). Володіє українською, французькою, англійською, португальською та російською мовами.

1988–1992 — працювала в Посольстві СРСР в Анголі.
З 1992 року – на дипломатичній службі.

Дипломатичну кар'єру почала на посаді помічника заступника міністра. Є фахівцем багатосторонньої дипломатії – відповідала за питання вступу України до Ради Європи, за співробітництво України з Радою Європи та Організацією з питань безпеки та співробітництва в Європі, за питання діяльності України в ЮНЕСКО.

1996–1999 — працювала у Постійному представництві України при Раді Європи (м. Страсбург, Франція).

2002–2006 — заступник Постійного представника України при ЮНЕСКО (м. Париж, Франція).

З вересня 2008 року — Генеральний консул України в місті Куритиба (Федеративна Республіка Бразилія).

**Генеральний консул України
у Сполученому Королівстві Великої Британії
і Північної Ірландії (Единбург)**

Михайло Оснач

Народився 28 березня 1955 року в м. Маріуполі Донецької області. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1977), спеціаліст з міжнародних відносин, референт-перекладач англійської мови.

1972–1977 — студент факультету міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1977–1981 — аспірант, асистент кафедри історії міжнародних відносин і зовнішньої політики СРСР Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

09.1981–11.1981 — третій секретар відділу міжнародних організацій МЗС УРСР.

1981–1984 — офіцер-перекладач англійської мови, в/ч 44708 Збройних Сил СРСР. 1984–1992 — третій, другий секретар відділу міжнародних організацій МЗС УРСР.

03.1992–07.1992 — перший секретар відділу проблем обмеження озброєнь та роззброєння МЗС України

1992–1993 — завідувач сектора відділу проблем обмеження озброєнь та роззброєння МЗС України.

1993–1994 — перший секретар Посольства України в Королівстві Бельгія.

1994–1996 — радник Посольства України в Королівстві Бельгія.

1996–1998 — в. о. заступника начальника, заступник начальника Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1998–2001 — заступник Постійного представника України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. 01.2002–02.2002 — в. о. начальника Управління євроатлантичного співробітництва.

2002–2004 — начальник Управління євроатлантичного співробітництва.

2004–2006 — радник-посланник — заступник Глави Місії України при НАТО.

2006–2008 — заступник Глави Місії України при НАТО з політичних питань.

02.2008–03.2008 — в. о. директора Департаменту НАТО.

2008–2009 — директор Департаменту НАТО.

2009–2010 — Посол з особливих доручень відділу координації співробітництва з НАТО.

05.2010 — ц. ч. — Генеральний консул України в Единбурзі (Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії).

Генеральний консул України в Грецькій Республіці (Салоніки)

Ігор Сибіга

Народився 11 березня 1976 року в м. Зборові Тернопільської області. Закінчив Львівський національний університет ім. І. Франка (1998), спеціаліст з міжнародних відносин, перекладач з англійської мови; юридичний факультет Львівського національного університету ім. І. Франка (2000); Дипломатичну академію при МЗС України (2006), магістр зовнішньої політики.

Навчається в аспірантурі Національної академії державного управління при Президентові України.

1998–2000 — аташе відділу країн Північної Європи та Балтії Другого територіального управління МЗС України.

2000–2003 — віце-консул Генерального консульства України в Нью-Йорку.

2003–2004 — консул Генерального консульства України в Нью-Йорку.

2004–2006 — навчання в Дипломатичній академії при МЗС України.

2006–2010 — заступник начальника Управління протокольного забезпечення та організації прийому офіційних делегацій, завідувач відділу забезпечення заходів внутрішньодержавного характеру Секретаріату Кабінету Міністрів України.

09.2010 — ц. ч. — Генеральний консул України в Салоніках (Греція).

Генеральний консул України в Державі Ізраїль (Хайфа)

Ігор Турчин

Народився 28 травня 1952 року в с. Дубляни, Брюховицького району Львівської області. У 1976 році закінчив Київський державний університет, геолог-гідрогеолог; кандидат технічних наук.

1970–1971 — старший технік інституту геохімії і фізики мінералів АН УРСР.

1971–1976 — студент геологічного факультету Київського державного університету.

1976–1980 — інженер, старший інженер інституту «УкрНДІпроект».

1980–1993 — молодший, старший науковий співробітник, завідувач лабораторією інституту «УкрНДІнафта».

1993–1999 — перший заступник начальника Управління, начальник Управління торгово-економічних зв'язків з країнами Азії, Африки та Тихоокеанського регіону Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України.

1999–2001 — керівник торговельно-економічної місії у складі Посольства України в Державі Ізраїль.

2001–2002 — радник-посланник Посольства України в Державі Ізраїль.

2002–2005 — Тимчасовий Повірений у справах України в Державі Ізраїль.

2005–2007 — начальник відділу перспективних питань українсько-російських відносин Першого територіального департаменту.

2007–2008 — заступник директора Першого територіального департаменту — начальник відділу перспективних питань українсько-російських відносин.

З листопада 2008 року — Генеральний консул України в м. Хайфа (Держава Ізраїль).

Генеральний консул України в Італійській Республіці (Мілан)

Володимир Яценківський

Народився 23 листопада 1962 року в м. Києві. У 1984 р. закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, філологічний факультет.

1984–1991 — викладач кафедри російської мови як іноземної, кафедри російської та української мов як іноземних, заступник декана по роботі з іноземними студентами Київського політехнічного інституту.

1991–1991 — викладач російської мови в Геологічному інституті, м. Боке, Гвінейська Республіка.

1992–1992 — викладач кафедри російської та української мов як іноземних, завідувач підготовчого відділення

для іноземних студентів Київського політехнічного інституту.

1992–1994 — другий секретар Посольства України в Республіці Польща.

1994–1996 — перший секретар Посольства України в Республіці Польща.

1996–1997 — завідувач прес-центром Управління інформації МЗС України.

1997–1997 — виконуючий обов'язки начальника Управління інформації МЗС України.

1997–1998 — заступник начальника Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1998–2001 — радник за посадою радника-посланника Посольства України в Італійській Республіці.

2001–2003 — радник-посланник Посольства України в США.

2003–2003 — радник-посланник Посольства України в США, Тимчасовий Повірений України в США.

2003–2006 — начальник Другого територіального управління МЗС України.

2006–2006 — заступник директора Другого територіального департаменту МЗС України.

З березня 2006 року — Генеральний консул України в Мілані.

**Генеральний консул України
в Італійській Республіці (Неаполь)**

Володимир Карачинцев

Народився у Львові 9 жовтня 1950 року. У 1972 році закінчив Львівський державний університет ім. І. Франка, факультет іноземних мов, за фахом «філолог, викладач французької мови та літератури».

Володіє французькою, англійською, італійською, польською мовами.

Одружений. Має сина.

1975–1977 — військовий перекладач в Алжирі.

1978–1986 — працював на різних посадах в апараті Львівського облвиконкому.

1986–1991 — директор Музею Івана Федорова у Львові.

1994–1998 — другий, перший секретар Посольства України в Італії.

1998–2000 — радник Львівського міського голови з міжнародних питань.

2000–2004 — перший секретар Посольства України в Королівстві Марокко.

2004–2007 — представник МЗС у Львові.

3 червня 2007 року – Генеральний консул України в Неаполі.

**Генеральний консул України
в Республіці Казахстан (Алмати)**

Людмила Протасова

Народилася 18 липня 1953 року у місті Києві.
Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка.

Володіє англійською та російською мовами.

Заміжня, має дочку.

Нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною відзнакою МЗС України II та III ступеня.

Має значний досвід дипломатичної роботи як в центральному апараті, так і за кордоном.

1998–2001 — консул Генерального консульства України в Чикаго.

2001–2009 — начальник відділу громадянства Департаменту консульської служби МЗС України.

3 грудня 2008 року — Генеральний консул України в Алмати, Республіка Казахстан.

Генеральний консул України в Канаді (Торонто)

Олександр Данилейко

Народився 20 липня 1967 року в м. Гадяч Полтавської області. Закінчив Київський технологічний інститут легкої промисловості (1992), Академію зовнішньої торгівлі при МЗЕЗторгівлі України (1995), Національну академію державного управління при Президентові України (2007).

Одружений. Має двох синів і доньку.

1992–1998 — головний економіст, заступник керівника управління, керівник Управління двосторонніх відносин Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України.

1998–1999 — керівник відділу міжнародних зв'язків Управління економічного співробітництва Міністерства закордонних справ України.

1999–2004 — радник, Тимчасовий Повірений Посольства України у Швеції.

2004–2007 — заступник керівника Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

З 2007 року — Генеральний консул України в Торонто.

Генеральний консул України в Китайській Народній Республіці (Шанхай)

Сергій Бурдиляк

Народився 18 квітня 1965 року в м. Львові. Закінчив Червонопрапорний інститут МО СРСР (1988), офіцер спецпропаганди, перекладач-референт (китайська мова), перекладач (англійська мова), аспірантуру Київського державного педагогічного університету іноземних мов (1994); Дипломатичну академію при МЗС України (1998), магістр міжнародного права.

1983–1988 — курсант Військового Червонопрапорного інституту МО СРСР, м. Москва.

1988–1990 — старший інструктор політвідділу укріпленого району Червонопрапорного Далекосхідного військового округу, Приморський край.

1990–1991 — провідний інженер Міністерства будівництва УРСР, м. Київ.

1991–1992 — викладач Київського державного педагогічного університету іноземних мов.

1992–1994 — аспірант Київського державного педагогічного університету іноземних мов.

05.1994–09.1994 — третій секретар відділу країн Азії і Тихоокеанського регіону Першого територіального управління.

1994–1996 — другий, перший секретар відділу країн Азії і Тихоокеанського регіону Управління країн АТР, БСС та Африки.

1996–1998 — слухач Дипломатичної академії України при МЗС України.

1999–2000 — перший секретар Посольства України в Китайській Народній Республіці. 03.2001–10.2001 — виконуючий обов'язки начальника відділу контролю за проходженням урядової документації Загального секретаріату Департаменту адміністративно-фінансових питань, документації та архіву.

10.2001–10.2002 — заступник начальника управління Загального секретаріату — начальник відділу контролю за проходженням урядової документації Загального секретаріату Департаменту адміністративно-фінансових питань, документації та архіву.

2002–2006 — радник з консульських питань Посольства України в КНР.

2007–2008 — заступник начальника управління — начальник відділу координації зовнішніх зносин Управління взаємодії з державними органами та координації зовнішніх зносин МЗС України.

2008–2009 — заступник директора департаменту — начальник відділу обробки і контролю виконання документів вищих державних органів Департаменту генерального секретаріату МЗС України.

08.2009 — ц. ч. — Генеральний консул України в Шанхаї.

Генеральний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (Гамбург)

Андрій Мельник

Народився 7 вересня 1975 року у Львові.

У 1997 році закінчив факультет міжнародних відносин Львівського державного університету ім. Івана Франка (спеціаліст з міжнародних відносин та перекладач німецької мови).

Закінчив юридичний факультет Лундського університету (Швеція) при Інституті з прав людини і гуманітарного права ім. Рауля Валленберга (1998), одержав диплом магістра міжнародного права (*LL.M.*).

Стажувався в Інституті державного управління ім. Дж. Кеннеді Гарвардського університету (США) (листопад-грудень 1998 р.). Кандидат юридичних наук (2004).

Вільно володіє німецькою, англійською та російською мовами.

Одружений, має сина.

На дипломатичній службі з серпня 1997 року.

1997–1999 — консультант, старший консультант, головний консультант Управління зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

1999–2003 — другий, перший секретар Посольства України у Республіці Австрія.

2004–2005 — головний консультант відділу міжнародно-правових питань Головної служби з питань зовнішньополітичної діяльності Адміністрації Президента України.

2005–2007 — заступник керівника департаменту двостороннього і регіонального співробітництва – завідувач відділу аналізу і планування Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

З 2007 року — Генеральний консул України в Гамбурзі.

Генеральний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (Мюнхен)

Юрій Ярмілко

Народився 18 жовтня 1958 року в м. Золотоноша Черкаської області.

У 1981 році закінчив факультет міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Одружений, має дочку.

1981–1990 — працював на різних посадах у Міністерстві вищої та середньої спеціальної освіти УРСР.

1986–1988 — служба в збройних силах.

1990–1992 — третій, другий секретар відділу інформації та прес-центру Міністерства закордонних справ України.

1992–1998 — другий, перший секретар з консульських питань Посольства України в Австрії.

1998–2001 — завідувач прес-центру МЗС, завідувач відділу консульсько-правових питань Консульського управління, заступник начальника Управління консульсько-правового забезпечення.

2001–2005 — Генеральний консул України у Франкфурті-на-Майні.

2006–2007 — заступник директора Департаменту кадрів.

3 листопада 2007 року — Генеральний консул України в Мюнхені.

Генеральний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (Франкфурт-на-Майні)

Альберт Черніюк

Народився 10 січня 1961 року в м. В. Уфалей Челябінської області (Російська Федерація). У 1987 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, інженер-геолог.

1978–1979 — робітник Красноградського плодоконсервного заводу, Харківська обл.

1979–1981 — військова служба.

1981–1982 — слюсар Харківського радіозаводу.

1982–1987 — студент геологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1987–1988 — інженер-геолог Київської геологорозвідувальної партії.

1988–1990 — старший інженер Інституту геологічних наук АН УРСР, м. Київ.

1990–1993 — аспірант Інституту геологічних наук АН України, м. Київ.

1993–1994 — старший інспектор, спеціаліст Консульського управління МЗС України. 1994–1995 — третій секретар Консульського управління МЗС України.

1995–1996 — другий, перший секретар Управління кадрів МЗС України.

1996–2000 — другий секретар Посольства України у Федеративній Республіці Німеччина.

2000–2002 — перший секретар, радник, в. о. начальника відділу Управління кадрів та учбових закладів МЗС України.

2002–2006 — радник з консульських питань Посольства України у ФРН.

2006–2007 — начальник відділу підготовки кадрів та планування Департаменту кадрів МЗС України.

2007–2008 — начальник відділу по посаді заступника директора департаменту — начальник відділу закордонних установ Департаменту кадрів МЗС України.

07.2008–10.2008 — заступник директора департаменту — начальник відділу закордонних установ Департаменту кадрів МЗС України.

2008–2010 — заступник директора департаменту — начальник відділу закордонних установ Департаменту персоналу МЗС України.

09.2010 — ц. ч. — Генеральний консул України у Франкфурті-на-Майні (Німеччина).

Генеральний консул України в Республіці Польща (Гданськ)

Олександр Медовніков

Народився 16 травня 1947 року у Львові. Закінчив філологічний факультет Львівського державного університету (1971), аспірантуру при кафедрі зарубіжних літератур Львівського університету (1981).

Володіє чеською, словацькою та польською мовами.

Одружений, має двох дітей.

Має нагороди: Командор Ордена Почесного легіону (Франція), Орден Великого князя Гедемінаса IV ступеня (Литва).

1971–1973 — старший лаборант кафедри слов'янської філології Львівського державного університету.

1973–1976 — асистент кафедри слов'янської філології Львівського університету.

1976–1992 — старший викладач кафедри слов'янської філології, заступник декана філологічного факультету Львівського університету.

1992–1997 — другий секретар Посольства України в Чеській Республіці.

1998 — завідувач протокольним сектором Служби протоколу Президента України.

1998–2001 — начальник Управління Державного Протоколу МЗС України.

2001–2005 — Генеральний консул України в Кракові (Республіка Польща).

2005–2007 — в. о. директора Департаменту Державного Протоколу МЗС України.

З листопада 2007 р. — Генеральний консул України в Гданську (Республіка Польща).

Генеральний консул України в Республіці Польща (Люблін)

Олег Горбенко

Народився 4 травня 1962 року в м. Шпола Черкаської області. У 1984 р. закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, юрист. Володіє англійською, польською та російською мовами.

Одружений, має сина.

1984–1994 — помічник, старший помічник прокурора м. Черкаси та Черкаської області.

1994–1998 — третій, другий секретар посольства України в Російській Федерації.

1998–2000 — завідувач відділу з питань витребування та легалізації документів Консульського управління МЗС України.

2000–2003 — перший секретар з консульських питань Посольства України в Латвійській Республіці.

2004 — начальник відділу консульського забезпечення захисту інтересів фізичних та юридичних осіб Управління консульсько-правового забезпечення УКС МЗС України.

2004–2005 — заступник начальника Управління консульської служби МЗС України.

2005–2007 — начальник відділу консульського забезпечення захисту інтересів фізичних та юридичних осіб Департаменту консульської служби МЗС України.

3 жовтня 2007 року — Генеральний консул України в Любліні.

Генеральний консул України в Республіці Польща (Краків)

Віталій Максименко

Народився 8 липня 1957 року в с. Мізунь Долинського району Івано-Франківської області.

Закінчив Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В. Стефаника (1980), вчитель англійської (німецької) мов; Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (2004), магістр державного управління.

1980–1981 — вчитель англійської мови.

1981–1985 — директор Кременіцівської восьмирічної школи, Івано-Франківська обл.

1985–1997 — директор Жовтневої середньої школи, Івано-Франківська обл.

08.1997–10.1997 — спеціаліст другої категорії за трудовою угодою Консульського управління МЗС України.

10.1997–01.2001 — віце-консул Генерального консульства України в м. Краків (Республіка Польща).

01.2001–11.2001 — перший секретар Управління Державного Протоколу МЗС України.

2001–2002 — виконуючий обов'язки заступника начальника управління — начальника відділу прийому урядових делегацій Управління Державного Протоколу МЗС України.

2002–2003 — заступник начальника управління — начальник відділу прийому урядових делегацій Управління Державного Протоколу МЗС України.

2003–2008 — перший секретар з консульських питань Посольства України в Естонській Республіці.

01.2008–08.2008 — начальник відділу прийому урядових делегацій Департаменту Державного Протоколу (ДДП) МЗС України.

2008–2010 — заступник директора — начальник відділу прийому урядових делегацій ДДП МЗС України

08.2010 — ц. ч. — Генеральний консул України в Кракові (Республіка Польща).

Генеральний консул України в Російській Федерації (Владивосток)

Олександр Данильченко

Народився 20 травня 1951 року в м. Бериславі Херсонської області.

В 1978 р. закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (історик, викладач історії та суспільствознавства); в 1982 р. — аспірантуру Інституту історії АН УРСР; в 1999 р. — Дипломатичну академію України при МЗС України (магістр зовнішньої політики). Кандидат історичних наук. Володіє англійською мовою.

Одружений, має доньку і сина.

Нагороджений Почесною грамотою МЗС України, двома Почесними грамотами Виконавчого комітету СНД.

1970–1972 — служба в армії. 1972–1973 — свердловальник Бериславського машинобудівного заводу Херсонської області.

1973–1978 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1978–1979 — асистент кафедри історії КПРС Запорізького державного педагогічного інституту.

1979–1982 — аспірант Інституту історії АН УРСР.

1982–1993 — молодший, старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР (Інституту історії України НАН України).

1993–1994 — перший секретар Управління політичного аналізу і планування МЗС України.

1994–1997 — завідувач відділу аналізу проблем СНД Управління СНД МЗС України.

1997–1999 — слухач Дипломатичної академії України МЗС України.

2000–2004 — постійний повноважний представник України при координаційних інститутах СНД, радник-посланник Посольства України в Республіці Білорусь.

2004–2005 — заступник начальника Першого територіального управління — керівник Секретаріату по забезпеченню головування України в Раді глав держав СНД.

2005–2006 — заступник директора Першого територіального департаменту — начальник відділу проблем СНД.

З 2006 р. — Генеральний консул України у Владивостоку, Російська Федерація.

Генеральний консул України в Російській Федерації (Санкт-Петербург)

Наталія Прокопович

Народилася 16 жовтня 1957 року в м. Нова Каховка Херсонської області. За освітою інженер-радіофізик, економіст, правознавець.

Вдова, має доньку, дві онуки.

1976–1979 — монтажниця радіоапаратури Київського заводу автоматики.

1979–1985 — старший лаборант Укрфілії НДОПН при Держплані СРСР.

1985–1991 — інженер-електронщик Інституту кібернетики АН УРСР.

1991 — заступник директора МП «Лідер».

1991–1992 — помічник першого заступника голови виконкому Московської райради м. Києва.

1992–1994 — провідний спеціаліст управління комунального майна м. Києва.

1994–1997 — директор департаменту інвестицій Фонду державного майна України.

1997 — економічний радник міністра економіки.

1997–2000 — начальник управління міжнародних зв'язків Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва.

2000–2001 — керівник групи проектів АБ «Банк регіонального розвитку».

2001–2004 — старший радник Представництва «Девелопмент Альтернативз Інк.».

2004–2006 — директор Громадського центру інституційного розвитку.

2006–2008 — народний депутат України, голова Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції.

З 2008 року — Генеральний консул України в Санкт-Петербурзі.

Генеральний консул України в Російській Федерації (Тюмень)

Михайло Колядін

Народився 22 листопада 1948 року в м. Караганді. У 1971 році закінчив Волгоградський сільськогосподарський інститут, у 1985 році — Вищу партійну школу при ЦК КПУ. Одружений, має двох дочок.

1971–1972 — економіст, головний економіст радгоспу «Степовий», Казахстан.

1972–1973 — економіст Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1973–1975 — служба в армії.

1975–1977 — головний економіст колгоспу «Ленінський шлях» Макарівського району Київської області.

1977–1985 — голова виконкому Колонщинської сільської ради народних депутатів Макарівського району Київської області.

1985–1988 — директор радгоспу «Новосельський» Макарівського району Київської області. 1988–1990 — начальник районного Управління державного страхування, м. Макарів Київської області.

1990–1992 — старший інструктор, заступник голови райвиконкому Макарівської районної ради народних депутатів — голова районної планової комісії, м. Макарів Київської області.

1992–1996 — начальник Управління персоналом, заступник голови правління Акціонерного банку «Лад-Кредитбанк», м. Київ.

1996–2000 — начальник відділення, заступник директора департаменту, директор департаменту АКБ «Правекс-банк», м. Київ.

2000–2000 — начальник відділу центрального апарату Національної акціонерної страхової компанії «Оранта», м. Київ.

2000–2001 — головний консультант відділу кадрової роботи Управління кадрової політики та організаційної роботи Головного управління організаційно-кадрової роботи та взаємодії з регіонами Адміністрації Президента України.

2001–2004 — другий секретар з консульських питань Посольства України в Республіці Білорусь.

2004–2006 — Генеральний консул України в Бресті.

2006 — ц. ч. — заступник начальника відділу Управління забезпечення міжпарламентських зв'язків апарату Верховної Ради України.

З вересня 2008 року — Генеральний консул України в Тюмені.

Генеральний консул України у Сполучених Штатах Америки (Нью-Йорк)

Сергій Погорельцев

Народився 17 вересня 1964 року в Києві. У 1986 р. закінчив факультет романо-германської філології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Володіє англійською та іспанською мовами.

Одружений, має доньку.

1988–1991 — перекладач представництва Міністерства оборони СРСР в Республіці Куба.

1991–1992 — провідний спеціаліст Міністерства у справах молоді та спорту України.

1992–1993 — аташе відділу візової політики Управління консульської служби Міністерства закордонних справ України.

1993–1997 — третій, другий секретар Посольства України в Аргентинській Республіці.

1997–1999 — перший секретар Управління кадрів Міністерства закордонних справ України.

1999–1999 — радник, виконуючий обов'язки начальника відділу візової політики Управління консульської служби Міністерства закордонних справ України.

1999–2000 — консул України в Нью-Йорку (США).

2000–2001 — виконуючий обов'язки Генерального консула України в Нью-Йорку (США).

2001–2006 — Генеральний консул України в Нью-Йорку (США).

2006–2008 — заступник директора Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України.

2008–2009 — директор Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України.

3 липня 2009 року — Генеральний консул України в Нью-Йорку (США).

Генеральний консул України у Сполучених Штатах Америки (Сан-Франциско)

Сергій Альошин

Народився 22 листопада 1964 року в м. Києві. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1988), філолог, викладач англійської мови; Київський національний університет імені Тараса Шевченка (1995), юрист.

1981–1992 — технік-перекладач, старший технік-перекладач відділу науково-технічної інформації Спеціального конструкторсько-технологічного бюро з експериментальним виробництвом Інституту ядерних досліджень АН УРСР, м. Київ.

1992–1994 — аташе, третій, другий секретар Консульського управління МЗС України.

1994–1995 — перший секретар на посаді радника, радник Консульського управління МЗС України.

1995–2000 — перший секретар Посольства України в Південно-Африканській Республіці.

02.2000–12.2000 — радник, радник на посаді завідувача відділу консульського забезпечення інтересів фізичних та юридичних осіб Консульського управління МЗС України.

2000–2001 — начальник відділу консульського забезпечення інтересів фізичних та юридичних осіб Консульського управління Департаменту консульської служби МЗС України.

2001–2005 — радник з консульських питань Посольства України в Республіці Греція. 01.2005–07.2005 — заступник начальника Управління консульської служби МЗС України.

2005–2008 — заступник директора Департаменту консульської служби — начальник відділу консульсько-правових питань МЗС України.

2008–2009 — заступник директора Департаменту консульської служби МЗС України.

2009–2010 — Посол з особливих доручень відділу громадянства Департаменту консульської служби МЗС України.

2010–2010 — Посол з особливих доручень відділу обробки документації та контролю Департаменту консульської служби МЗС України.

07.2010–08.2010 — Посол з особливих доручень на посаді заступника директора департаменту Шостого територіального департаменту МЗС України.

07.2010 — ц. ч. — Генеральний консул України в Сан-Франциско (США).

Генеральний консул України в Республіці Туреччина (Стамбул)

Богдан Яременко

Народився 25 вересня 1971 року в м. Києві. у 1993 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, філолог, викладач української мови та літератури.

09.1993–12.1993 — аташе прес-центру Управління інформації МЗС України.

1993–1994 — третій секретар прес-центру Управління інформації МЗС України.

04.1994–12.1994 — другий, перший секретар-помічник першого заступника міністра закордонних справ України.

1994–1995 — перший секретар відділу зв'язків з посольствами Управління інформації МЗС України.

1995–1998 — віце-консул Генерального консульства України в Нью-Йорку.

1998–2000 — консул Генерального консульства України в Нью-Йорку.

2000–2001 — радник відділу США і Канади Четвертого територіального управління МЗС України. 04.2001–09.2001 — виконуючий обов'язки начальника відділу США і Канади Четвертого територіального управління МЗС України.

2001–2002 — начальник відділу США і Канади Четвертого територіального управління МЗС України. 04.2002–10.2002 — в. о. начальника Четвертого територіального управління МЗС України.

2002–2004 — начальник Четвертого територіального управління Департаменту двостороннього співробітництва МЗС України.

2004–2006 — керівник Протоколу Прем'єр-міністра України, завідувач відділу протокольного забезпечення та прийому офіційних делегацій Секретаріату Кабінету Міністрів України.

2006–2009 — Генеральний консул України в Единбурзі (Велика Британія).

01.2009–04.2009 — заступник керівника — директора Департаменту двостороннього співробітництва Головної служби з питань зовнішньої політики Секретаріату Президента. 04.2009–07.2009 — перший заступник керівника Головної служби з питань зовнішньої політики Секретаріату Президента.

2009–2010 — перший заступник керівника Головної служби з питань міжнародного співробітництва Секретаріату Президента. 05.2010 — ц. ч. — Генеральний консул України в Стамбулі (Турецька Республіка).

06.2010 — ц. ч. — Представник України при ОЧЕС.

Генеральний консул України у Французькій Республіці (Марсель)

В'ячеслав Воздіган

Народився 21 жовтня 1950 року в м. Ковелі Волинської області. Закінчив Київський державний педагогічний інститут іноземних мов (1980), вчитель французької та англійської мов.

1968–1973 — студент Львівського технікуму залізничного транспорту.

1969–1971 — служба в армії.

1973–1974 — технік-технолог, помічник машиніста тепловозо-локомотивного депо, м. Ковель Волинської області.

1975–1980 — студент факультету французької мови Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

1979–1983 — голова профкому студентів, викладач французької мови Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

1983–1986 — вчитель російської мови в лицейі м. Анціранана, Мадагаскар.

1986–1992 — зав. консультпунктом заочного відділення, голова профкому викладачів, викладач французької мови Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

1993–1996 — аташе, третій, другий, перший секретар Консульського управління МЗС України.

1996–1998 — перший секретар Посольства України в Королівстві Бельгія.

1998–2000 — перший секретар Дипломатичної місії України в Королівстві Нідерланди.

2000–2002 — радник, в. о. начальника відділу консульського забезпечення захисту інтересів фізичних та юридичних осіб Консульського управління Департаменту консульської служби МЗС України.

2002–2006 — радник з консульських питань Посольства України у Французькій Республіці.

2006–2010 — начальник відділу з питань міжнародного усиновлення та захисту прав усиновлених іноземцями дітей — громадян України Департаменту консульської служби.

08.2010 — ц. ч. — консул-керівник Консульства України в м. Марселі (Французька Республіка).

Генеральний консул України в Чеській Республіці (Брно)

Ярослав Асман

Народився 5 травня 1949 року в м. Гайворон Кіровоградської області. У 1971 році закінчив Вінницький державний педагогічний інститут ім. М. Островського, вчителював англійської мови.

1971–1972 — вчитель англійської мови Могиллянської середньої школи Гайворонського району Кіровоградської області.

1972–1973 — служба у збройних силах.

1973–1978 — вчитель англійської мови Могиллянської середньої школи Гайворонського району Кіровоградської області.

1978–1984 — молодший, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту теоретичних проблем.

1984–1985 — другий секретар консульського відділу Посольства СРСР в Угорщині. 1986–1988 — старший викладач кафедри англійської мови Івано-Франківського педагогічного інституту.

1988–1990 — старший викладач кафедри іноземних мов Київського педагогічного інституту.

06.1990–08.1991 — перший секретар консульського відділу МЗС України.

08.1991–10.1991 — в. о. завідувача сектора з питань в'їзду Консульського управління МЗС України.

1991–1992 — перший секретар Консульського управління МЗС України.

1992–1996 — перший секретар Посольства України у Канаді.

1996–1997 — завідувач відділу країн Західної Європи та Америки Консульського управління МЗС України.

1997–2000 — завідувач відділу аналізу, планування та організації роботи Консульського управління МЗС України.

2000–2003 — перший секретар Посольства України у Словацькій Республіці. 2003–2005 — в. о. начальника, начальник відділу країн Центральної та Південної Азії П'ятого Територіального управління МЗС України. 2005–2007 — начальник відділу країн Центральної та Південної Азії Третього Територіального управління МЗС України.

01.2007 — ц. ч. — Консул-керівник установи Консульства України в Брно (Чеська Республіка).

Почесні консули іноземних держав в Україні

**Біографічні довідки подаються станом
на 1 вересня 2010 року. Дані про можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій разом
з біографічними довідками в наступних номерах**

*При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України*

Почесний консул Республіки Болівія в Україні

Тордойа Рохас Владімір Хосе

Народився 12 серпня 1959 року в м. Кочабамба, Болівія.

Одружений, має трьох дітей.

Володіє англійською, іспанською, російською, українською та італійською мовами.

1981–1985 — навчання в Київському технікумі легкої промисловості.

1985–1987 — праця в Індустріальному комплексі з виробництва взуття та шкіри в Болівії.

1987–1992 — студент Київського інституту легкої промисловості.

1993–2007 — представник іспанської фірми з експорту виробів із шкіри в м. Києві.

2003–2007 — власник взуттєвої фабрики у м. Києві.

2004 — ц. ч. — голова правління Акціонерного товариства закритого типу фірми «Данко».

2008 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Болівія в Україні.

Почесний консул Республіки Гвінея в Україні

Рамін Мансуріян

Народився 3 березня 1966 року. В 1993 р. закінчив Тегеранський університет електроніки та інженерної техніки.

Одружений.

Володіє англійською, російською та перською мовами.

В Україні з 1994 р. з метою налагодження комерційних відносин з приватними та державними організаціями. З 2002 р. розпочав співпрацювати з країнами Близького Сходу та СНД як засновник ТОВ «Катех Інтернешнл Трейдінг».

2002 — зареєстровано представництво гвінейської компанії ДП «Юнайтед Трейд Компані» в Києві.

12.2008 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Гвінея в Україні.

Почесний консул Республіки Екваторіальна Гвінея в Україні

Роман Челноков

Народився 10 січня 1964 року. В 1987 р. закінчив Київський інститут інженерів цивільної авіації.

Одружений, має трьох дітей.

Володіє англійською мовою.

1987–1989 — заступник голови профспілки студентів Київського інституту інженерів цивільної авіації.

1989–1992 — голова госпрозрахункового експериментального багатофункціонального об'єднання.

1992–1998 — президент ТОВ «Комерційна компанія ХЕМО Prize».

1993–1995 — президент ТОВ «Авіакомпанія „Київські авіалінії“».

1998–2000 — менеджер-консультант ТОВ «Транспортна компанія „Інтертранс“».

1998 — ц. ч. — голова ради директорів ТОВ «АХК „Авіахендлінг“».

2000–2004 — голова ради директорів ТОВ «Карго Сервіс Центр».

2001–2006 — генеральний директор ТОВ «Кетерінг Сервіс».

2002 — ц. ч. — президент ТОВ «Авіаційний розрахунковий центр».

2007 — ц. ч. — голова наглядової ради ЗАТ «Авіакомпанія „Колумбус“».

10.2007 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Екваторіальна Гвінея в Україні.

Почесний консул Республіки Гватемала в Україні

Олексій Гончаров

Народився в м. Ростові-на-Дону 17 травня 1965 року.
В 1988 р. закінчив електромеханічний факультет
Київського політехнічного інституту.

Одружений, має двох дітей.

Нагороджений відзнакою Президента України орденом
«За заслуги» третього ступеня; за вагомий внесок в будів-
ництво та роботу залізниць — «Почесний Залізничник»;
за будівництво храму Вознесіння Господнього в місті
Вишневому нагороджений Українською Православною
Церквою орденом Святого Рівноапостольного Князя
Володимира, дипломом «За великий внесок у податкову
реформу».

1988–1992 — інженер Виробничого об'єднання торговельного машинобуду-
вання «Томак».

1992–1993 — очолював транспортно-експедиційне підприємство ТОВ «Інтер-
Контакт».

1993–2002 — віце-президент транспортно-експедиційного підприємства
«Інтер-Контакт».

2002 — ц. ч. — президент транспортно-експедиційного підприємства «Інтер-
Контакт».

2007 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Гватемала в Україні.

Почесний консул Королівства Ірландії в Україні

Володимир Сай

Народився 25 грудня 1954 року в м. Києві.
В 1978 р. закінчив Київський інститут інженерів цивільної авіації.
Одружений, має дочку.

1978–1981 — працював в Астраханському об'єднаному авіазагоні.

1981–1991 — старший інженер льотного загону, начальник штабу льотного комплексу Бориспільського об'єднаного авіазагону.

1991 — ц. ч. — генеральний директор спільного підприємства Бориспільського об'єднаного авіазагону та Ірландської державної компанії Aer Rianta International.

2000 — ц. ч. — Почесний консул Королівства Ірландії в Україні.

**Почесний консул Республіки Казахстан
в Україні (м. Львів)**

Галина Маслюк

Має три вищі освіти: Національний університет «Львівська Політехніка», Львівська комерційна академія, Національна академія державного управління при Президентові України (Львівський регіональний інститут державного управління).

Заміжня, має сина.

З 1995 року очолює компанію «Галнафто-Інвест».

2008 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Казахстан в Україні (м. Львів).

Почесний консул Республіки Казахстан в Україні (м. Одеса)

Віктор Богатир

Народився 1936 р. в м. Харкові.

Закінчив Харківський інститут інженерів залізничного транспорту.

Одружений, має дві доньки.

Член-кореспондент Міжнародної кадрової академії при Раді Європи і ЮНЕСКО (м. Київ).

Автор кількох книжок із суспільно-політичної тематики.

В м. Кривий Ріг працював майстром, начальником дільниці, начальником великого будівельного управління.

1970–1977 — голова Дзержинського, Саксаганського райвиконкомів.

1977–1979 — слухач Академії суспільних наук при ЦК КПРС.

1979–1984 — перший секретар Долгінцевського райкому партії, м. Кривий Ріг.

1984–1991 — другий секретар Криворізького міськкому партії.

1991–1994 — голова Дніпропетровської облради.

1994–2000 — Посол України в Республіці Казахстан.

2009 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Казахстан в Україні (м. Одеса).

Почесний консул Республіки Кіпр в Україні (м. Маріуполь)

Костянтин Балабанов

Народився 1949 р. в с. Малоянісоль Донецької області.

Доктор політичних наук, професор. Автор понад 120 наукових праць. Фахівець у галузі теорії та історії міжнародних відносин, міждержавного співробітництва та проблем євроінтеграції.

Член-кореспондент Філологічного товариства «Парнас» Афіньської академії (Греція) 2007 р., член-кореспондент Пелоританської академії (Італія) 2008 р., заслужений працівник освіти України.

Член правління Асоціації європейських університетів «ЕМОС», Ради директорів Європейської організації публічного права, виконкому Маріупольської міської ради, заступник голови Федерації грецьких товариств України.

Нагороджений орденами: «За заслуги» I, II, III ступеня; «Святого рівноапостольного князя Володимира» II ступеня; «Слава і Честь» (одна з найвищих державних нагород Греції) та орденом Італійської Республіки («Зірка італійської солідарності» (2008)).

Почесний громадянин м. Асклепійон (Греція) і м. Маріуполя, має почесний міжнародний титул «Посланець еллінізму».

1982–1992 — асистент, старший викладач, доцент Донецького державного університету.

1992–2004 — ректор Маріупольського гуманітарного інституту.

2004 — ц. ч. — ректор Маріупольського державного гуманітарного університету.

2006 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Кіпр у Маріуполі.

Почесний консул Республіки Кіпр в Україні

Дуаєн почесних Консулів

Юрій Гетьманенко

Народився на Луганщині 9 липня 1951 року.

У 1969 р. закінчив професійно-технічне училище і в цьому ж році розпочав свою трудову діяльність горновим Алчевського металургійного заводу, де працював до призову на строкову службу у лави збройних сил.

1974–1980 — навчання в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка на юридичному факультеті.

1980–1994 — працював у прокуратурі м. Києва. За роки успішної роботи в органах прокуратури був нагороджений почесним званням «Заслужений юрист України».

З 1994 — обіймає керівні посади комерційного банку «Експобанк». У березні 1994 р. обраний головою Ради Кредитно-фінансової спілки «Експобанк».

З березня 1998 р. обіймав посаду президента КФС «Експобанк».

З червня 2005 р. призначений головою правління комерційного банку «Експобанк». Член біржового комітету ЗАТ «Українська міжбанківська валютна біржа». Член спостережної ради Асоціації «Український Кредитно-банківський Союз».

1995 р. Президентом Республіки Кіпр вручено екзекватуру про призначення Почесним консулом Республіки Кіпр в Україні.

2005 р. за результатами Української Рейтингової Агенції та ВД «Галицькі контракти» визнаний найбільш успішним топ-менеджером української економіки. Нагороджений дипломом за запровадження інноваційних технологій, розвиток бренда.

2007 р. київський міський голова відзначив Почесною грамотою за вагомий особистий внесок у розвиток банківської системи міста Києва.

Нагороджений орденом «Святого рівноапостольного князя Володимира» I, II та III ступенів, ювілейним орденом «Різдво Христове—2000».

Почесний консул Латвійської Республіки в Україні (м. Одеса)

Олена Алексенко

Народилася у 1961 році в селищі Гвардійське Дніпропетровської області.

Зросла в Німеччині.

Освіта вища, медичний інститут. Займалася дослідженнями в сфері інтегративної і енерго-інформаційної медицини.

Працювала в Москві (Росія), Ризі (Латвія), Улан-Баторі (Монголія).

Створила в Одесі міську організацію «Центр соціальної адаптації молоді «Здоровье Века», яка займається розробкою і практичною реалізацією проектів, направлених на пошуки шляхів вирішення проблем підлітків, молоді, дітей-інвалідів і дітей із малозабезпечених сімей. На сьогодні проводиться лікування дітей Латвії з діагнозом ДЦП в Одесі, в Центрі реабілітації дітей-інвалідів і лікування хворих дітей з України в центрі реїттерапії в Латвії.

Автор і ініціатор благодійного проекту з реїттерапії в Україні.

Об'єднала латиську діаспору в «Асоціацію Латишів Півдня України».

Проект, здійснюваний на сьогодні, — робота над книгою «Історія латиської діаспори в Україні».

Автор і ініціатор культурного проекту Україна–Латвія, в рамках якого проводяться виставки талановитих художників та скульпторів України і Латвії.

Співзасновник туристичної компанії «Лоренса Тревел», основний напрямок діяльності — медичний туризм, у тому числі медичні благодійні проекти.

Нагороджена державною нагородою Латвійської Республіки — орденом «Хрест Визнання» III ступеня.

2004 — ц. ч. — Почесний консул Латвійської Республіки в Одесі.

Почесний консул Литовської Республіки в Україні (м. Житомир)

Євген Лавров

Народився 1 січня 1947 року в м. Луцьку. В 1986 році закінчив Харківський інженерно-економічний інститут. Володіє англійською мовою. Членкор Української академії наук національного прогресу, 1999 р. Заслужений працівник промисловості України, 1996 р.

1965–1966 — слюсар шахти № 12 тресту «Орджонікідзевугілля». 1966–1968 — служба в збройних силах.

1968–1977 — слюсар, начальник цивільної оборони, гірничий майстер, помічник, заступник начальника дільниці шахти тресту «Орджонікідзевугілля».

1977–1989 — старший інженер, заступник директора виробничого об'єднання «Орджонікідзевугілля».

1989–1990 — заступник директора з будівництва птахофабрики «Єнакіївська» ВО «Донецькптахопром».

1990–1993 — директор комбінату будівельних матеріалів в м. Костянтинівці. 1993–1997 — генеральний директор виробничо-інвестиційної компанії «Єнагро», м. Артемівськ.

1997–1998 — голова правління, президент ВАТ «Донецькптахопром».

1998–2000 — заступник, перший заступник голови правління Державної акціонерної компанії «Хліб України», м. Київ.

2000–2002 — генеральний директор дочірнього підприємства виробничо-збутового підприємства «Нафтогаз України».

2002–2003 — заступник генерального директора представництва компанії REEF HOLDING PLC Великобританії.

2003–2004 — генеральний директор ТОВ «Хліб Києва».

2004–2005 — голова Державного департаменту продовольства.

2005 — ц. ч. — президент ТОВ «Хліб Києва».

2006 — ц. ч. — Почесний консул Литовської Республіки в м. Житомирі.

Почесний консул Литовської Республіки в Україні (м. Львів)

Віталій Антонов

Народився 12 грудня 1962 р. у м. Стрий Львівської області.

1988 р. закінчив факультет фінансів та кредиту Тернопільського фінансово-економічного інституту.

Кандидат у майстри спорту з альпінізму, кандидат у майстри спорту зі скелелазіння.

1991–1992 — голова Львівської обласної рятувальної служби Товариства Червоного Хреста.

1992–1995 — директор підприємства «Карат».

1995–1997 — генеральний директор АТ «Галнафтогаз».

1997–2001 — президент АТ «Галнафтогаз».

1999–2000 — Українська спілка промисловців та підприємців, голова комісії з питань паливно-енергетичного комплексу України.

2001 — голова наглядової ради ВАТ «Концерн „Галнафтогаз“».

2001 — голова Українсько-Литовського фонду імені Тараса Шевченка.

2004 — президент «Універсальної інвестиційної групи».

2008 — голова наглядової ради ВАТ «Страхова компанія „Універсальна“».

1999 — Почесний консул, від 2007 — Генеральний Почесний консул Литовської Республіки у Львові.

Почесний консул Литовської Республіки в Україні (м. Херсон)

Віктор Попов

Народився 10 липня 1954 року в м. Руставі Грузинської РСР.

У 1976 році закінчив Тюменський інженерно-будівельний інститут.

Одружений. Має двох синів.

2003–2005 — навчання в Київському університеті ринкових відносин, Київській банківській школі.

Нагороджений: «Золотий Знак» УСПП (2005), «Знак Пошани» (2004).

1976–1981 — майстер БПМК-565 тресту «Каховськ-спецмонтаж».

1981–1988 — на будівництві нафтогазового комплексу в районах Крайньої Півночі.

1988–1989 — голова правління кооперативу «Моноліт», м. Херсон.

1989 — ц. ч. — голова правління концерну «Співдружність», м. Херсон.

2001 — радник прем'єр-міністра України із суспільної діяльності.

2005 — радник першого віце-прем'єр-міністра України із суспільної діяльності.

2006 — позаштатний радник секретаря Ради національної безпеки й оборони України.

2008 — ц. ч. — Почесний консул Литовської Республіки в м. Херсоні.

Почесний консул Королівства Таїланд в Україні

Михайло Радущкий

Народився 5 грудня 1968 року.

В 1988 р. закінчив Київське вище медичне училище ім. Гаврося, в 2007 р. — Національний університет фізичної культури та спорту (факультет реабілітації).

Член Вищої Медичної Ради МОЗ України (2005). Член наглядової ради державної установи «Інститут раку» (2008).

1987–1989 — працював на Київській станції швидкої допомоги.

1989–1993 — заступник директора «Київконцерт».

1993 — президент медичної клініки «Борис».

2009 — ц. ч. — перший помічник-керівник групи радників київського міського голови.

2007 — ц. ч. — Почесний консул Королівства Таїланд в Україні.

Почесний консул Федеративної Республіки Німеччина в Україні (м. Донецьк)

Віктор Калашніков

Народився 24 серпня 1939 р. в с. Підгорівка на Луганщині.

В 1967 р. закінчив Донецький національний технічний університет.

Заслужений працівник народної освіти України (1996), академік Української Технологічної Академії (2002), почесний доктор Магдебурзького Отто фон Геріке університету (2005).

Нагороджений орденом «Хрест за заслуги на стрічці» Федеративної Республіки Німеччина (2001).

1970–1973 — аспірант Магдебурзького Отто-фон-Геріке університету.

1988 — навчання в технічному університеті м. Брауншвейг, ФРН.

1992 — ц. ч. — декан Німецького технічного факультету Донецького національного технічного університету.

1998–2007 — керівник Інженерно-технічного Центру «Сіменс Україна» у м. Донецьку.

2007 — ц. ч. — координатор програми ДП «Сіменс Україна» — «Наука для бізнесу».

2003 — ц. ч. — Почесний консул Федеративної Республіки Німеччина у м. Донецьку.

**Почесний консул Федеративної Республіки
Німеччина в Україні (м. Одеса)**

Олександр Кифак

Народився 7 березня 1964 року у Вінницькій області.
Одружений. Має двох дітей.

Член правління Асоціації юристів України, віцепрезидент Спілки адвокатів України.

1984–1986 — служба в Радянській Армії.

1986–1991 — навчання в Одеському державному університеті на юридичному факультеті.

Будучи студентом старших курсів університету почав приватну юридичну практику, працював в апараті депутата Верховної Ради СРСР.

Заснував юридичну фірму «АНК», яка протягом 12 років входить у рейтинг провідних юридичних фірм України та є найбільшою на півдні України та в Криму.

2008 — ц. ч. — Почесний консул Федеративної Республіки Німеччина в м. Одесі.

Почесний консул Республіки Панама в Україні

Данило Курдельчук

Народився 2 січня 1944 року в с. Куликовичі Маневицького району Волинської області.

В 1967 р. закінчив юридичний факультет (відділення міжнародного права) Київського державного університету ім. Т. Шевченка.

Довірений адвокат Посольства Австрійської Республіки в Україні. Почесний член правління Українсько-американської асоціації юристів. Член Ради товаровиробників та роботодавців при Президентові України (1996–2000), член Президентської Ради Української асоціації міжнародного права, віце-президент Світового конгресу українських юристів, заступник голови Союзу юристів України, член правління Спілки адвокатів України (1994–1998), член Комітету управління Української правничої фундації (1997–2000), член Національної комісії зі зміцнення законності та верховенства права при Президентові України, член Дипломатичного клубу фонду Open Ukraine, голова Міжнародного громадського об'єднання «Волинське братство», співзасновник Міжнародного благодійного фонду «Дитяче серце» та низки інших благодійних організацій.

Кращий адвокат року в Україні (2003), має почесні звання «Заслужений юрист України» (1987) та «Народний посол України» (1999).

Нагороджений Почесною Грамотою Верховної Ради України «За особливі заслуги перед Українським народом», Почесною відзнакою МЗС України II ступеня, «Знаком Пошани» київського міського голови, Золотою відзнакою Міжнародного фонду юристів, медаллю Спілки адвокатів України «За заслуги в розвитку адвокатури». Відзначений орденами Української Православної Церкви Святого рівноапостольного князя Володимира та Преподобного Нестора Літописця.

Нагороджений орденами «За заслуги» III ступеня (2000), II ступеня (2003) та I ступеня (2008).

1967–1977 — консультант Представництва Ін'юрколегії.

1977–1987 — заступник Уповноваженого Ін'юрколегії в Українській та Молдавській РСР.

1987–1991 — Уповноважений Ін'юрколегії в Українській та Молдавській РСР.

1991–1994 — голова Президії новоствореної Укрін'юрколегії.

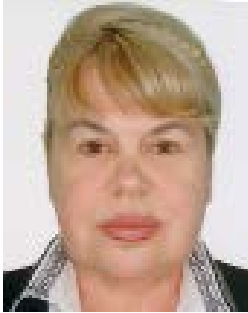
1994 — ц. ч. — президент Укрін'юрколегії.

1994 — член наглядової ради Українського національного фонду «Взаєморозуміння та примирення» при Кабінеті Міністрів України.

1999–2001 — член наглядової ради фонду ФРН «Пам'ять, відповідальність та майбутнє». 2002 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Панама в Україні.

**Почесний консул Південно-Африканської
Республіки в Україні (м. Одеса)**

Лариса Поплавська

Народилася 17 червня 1946 року в м. Одесі.
Володіє англійською, німецькою та італійською мовами.

Нагороджена: Почесним знаком одеського міського голови «Подяка», Почесним знаком Одеської обласної державної адміністрації; переможець у номінації «Людина Всесвіту» в міжнародному конкурсі «Арка-Тріумф-2006».

Працювала: викладачем англійської мови в одеському Будинку вчених, 17 років — у Чорноморському пароплавстві перекладачем.

1965 — Технікум промислової автоматики.

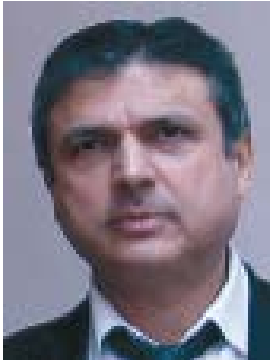
1979 — Одеський університет, факультет романо-германської філології (англійська мова).

1995–05.04.2001 — президент Товариства дружби «Україна–ПАР».

05.04.2001 — ц. ч. — Почесний консул Південно-Африканської Республіки в м. Одесі.

**Почесний консул Російської Федерації
в Україні (м. Чернігів)**

Вагіф Алієв

Народився 13 червня 1959 року. В 2005 р. закінчив Херсонський інститут бізнесу та права.

Володіє азербайджанською та турецькою мовами.

Нагороджений відзнакою Президента України «Орден князя Ярослава Мудрого» V ступеня.

1995–2003 — суб'єкт підприємницької діяльності з будівельної справи.

2003 — ц. ч. — голова наглядової ради ЗАТ «Мандарин Плаза».

2007 — ц. ч. — Почесний консул РФ у м. Чернігові та Чернігівській області.

**Почесний консул Сирійської Арабської
Республіки в Україні**

Алі Ісса

Народився 8 жовтня 1960 року. Освіта вища.
Одружений, має двох дітей.

З 1998 р. є головою сирійської діаспори в Одесі й
Одеській області, а з 2004 р. — в Україні. Член Сирійсько-
української бізнес-ради.

1987 — засновує власну компанію в Сирії та СП в
Україні.

28.04.2008 — ц. ч. — Почесний консул Сирійської
Арабської Республіки в Україні.

**Почесний консул Республіки Словенія
в Україні (м. Львів)**

Юлія Мізрах

Народилася 2 квітня 1973 року в м. Прилуках.

Здобула вищу економічну освіту за кваліфікацією «магістр» та продовжила навчання в аспірантурі Одеського державного економічного університету.

Займається благодійництвом. Захоплюється мистецтвом.

Протягом трудового стажу очолювала представництва декількох іноземних компаній.

2006 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Словенія у м. Львові.

Почесний консул Республіки Словенія
(м. Харків)

Анатолій Бондаренко

Народився 27 липня 1965 року в Харкові. В 1990 році закінчив Харківський державний університет ім. Каразіна за спеціальністю «економіка», аспірантуру. Доктор філософії з економічних наук.

Одружений, має сина.

Володіє англійською мовою.

1980–1983 — студент економічного факультету Харківського текстильного технікуму.

1983–1990 — студент Харківського державного університету ім. Каразіна.

1984–1986 — служба в Радянській Армії.

1990–1993 — навчання в аспірантурі Харківського державного університету ім. Каразіна.

1991–1995 — секретар міського комітету комсомолу м. Харкова.

1995 — доцент кафедри економіки та фінансів Харківського інституту бізнесу та менеджменту.

1998–2001 — виконавчий директор ТОВ «Білдінг-Сервіс».

2001 — ц. ч. — голова наглядової ради ВАТ «Південспецбуд».

2007 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Словенія в Харкові.

Почесний консул Східної Республіки Уругвай в Україні

Олена Подолева

В 1976 р. закінчила економічний факультет, в 1980 р. — аспірантуру Ленінградського державного університету.

Автор понад 80 наукових праць. Професор (1997), заслужений економіст України (2004), віце-президент Торгово-промислової палати України, ректор Міжнародної академії фінансів та інвестицій.

Член двосторонніх міжурядових українсько-австрійської, українсько-фінської та українсько-узбецької комісій. Заступник голови Грамадської ради при Державному агентстві України з інвестицій та інновацій. Член Консультативної ради Південно-європейського науково-дослідного центру Шеффільдського університету.

1981–1987 — старший викладач, доцент Донецького вищого військового політичного училища.

1987–1992 — доцент, декан факультету Інституту підвищення кваліфікації керівників при Кабінеті Міністрів України.

1992–1995 — завідувач кафедри соціальних проблем Академії управління при Президентові України.

1995–2004 — начальник управління Торгово-промислової палати України, радник президента Торгово-промислової палати України.

2004 — ц. ч. — віце-президент Торгово-промислової палати України.

2006 — ц. ч. — ректор Міжнародної академії фінансів та інвестицій (за сумісництвом).

2008 — ц. ч. — Почесний консул Східної Республіки Уругвай в Україні.

Почесний консул Центральноафриканської Республіки в Україні

Олександр Бондаренко

Народився 4 листопада 1959 року у селі Ілларіонове Синельниківського району Дніпропетровської області.

В 1981 році закінчив Дніпропетровський металургійний інститут, у 2001-му — Запорізький гуманітарний університет. Кандидат економічних наук, доцент. Магістр технічних наук. Почесний доктор наук Запорізького державного університету.

1981–1984 — інженер, майстер, виконроб на будівництві Рівненської та Запорізької АЕС, трест «Південенергомонтаж».

1984–1987 — керівник комсомольського штабу на будівництві Запорізької АЕС, інструктор, завідувач відділу Запорізького обкому ЛКСМУ.

1987–1989 — заступник завідувача відділу робітничої молоді, соціально-економічних проблем молоді ЦК ЛКСМУ.

1989 — перший секретар Запорізького обкому ЛКСМ України.

1991–1999 — президент акціонерного товариства «Корпорація Хортиця».

2000–2001 — генеральний директор ТОВ «Нова Хортиця».

2001–2006 — викладач, старший викладач, доцент Запорізького муніципального університету ЗІДМУ.

2006–2008 — перший заступник, виконавчий директор, директор ВП «Атомкомплект» ДП НАЕК «Енергоатом».

04.2008–10.2008 — доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

1995 — ц. ч. — Почесний консул Центральноафриканської Республіки в Україні.

Почесний консул Республіки Чилі в Україні

Володимир Поляченко

Народився 14 серпня 1938 р. у м. Києві. У 1961 р. закінчив Київський інженерно-будівельний інститут за фахом «інженер-будівельник-технолог».

Одружений. Має сина та доньку.

Автор багатьох статей та публікацій, співавтор підручника «Основи житлової економіки», співавтор методики «Нетрадиційні методи організації будівництва в період переходу до ринкових відносин».

Герой України (2003). Дійсний член Академії будівництва України, професор.

Заслужений будівельник України (1992).

Нагороджений «Орденем князя Ярослава Мудрого» V ступеня (2008), орденом «Знак Пошани», срібним «Орденем св. князя Володимира» II ступеня (1999), повний кавалер ордена «За заслуги» (1996, 1998). Почесний громадянин міста Києва. Нагороджений Почесними грамотами КМУ (2000, 2003). Лауреат Державної премії в галузі архітектури (2003). Член Ради НБУ (2008). Нагороджений вищою державною нагородою Чилі Орденем Бернардо О'Хіггінса в ступені «Великий хрест» (2008). Нагороджений Почесною відзнакою МЗС України I ступеня (2008).

1961–1972 — майстер на заводі залізобетонних виробів № 2 тресту «Буддеталь» Головкиївміськбуду, головний технолог, головний інженер, директор заводу залізобетонних виробів № 4 тресту «Буддеталь».

1972–1979 — директор заводу залізобетонних виробів № 5, керуючий трестом «Буддеталь». 1979–1982 — заступник начальника Головкиївміськбуду.

1982–1988 — начальник управління «Київрембуд» при Київському міськвиконкомі. 1988–1992 — перший заступник начальника Головкиївміськбуду.

1992–1995 — президент корпорації «Київміськбуд».

1995–2006 — президент холдингової компанії «Київміськбуд».

2003–2006 — радник прем'єр-міністра України на громадських засадах.

1998–2006 — депутат Київської міськради.

2006 — народний депутат України V скликання.

2007 — народний депутат України VI скликання, перший заступник голови Комітету будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства та регіональної політики.

2007 — ц. ч. — Почесний консул Республіки Чилі в Україні.

**Почесні консули іноземних держав в Україні,
які посідають цю посаду за сумісництвом**

№/ №	Ім'я та прізвище	Країна	Місце знаходження
1.	Ярослав Андрійович Наконечний	Республіка Австрія	Львів
2.	Наталя Анатоліївна Тарадайко	Республіка Австрія	Донецьк
3.	Олександр Саркісович Давтян	Республіка Австрія	Харків
4.	Ярослав Іванович Гарцула	Королівство Бельгія	Львів
5.	Ахун Досса Вільям Едмонд	Республіка Бенін	Київ
6.	Ігор Іванович Дротяк	Республіка Білорусь	Львів
7.	Іван Іванович Аврамов	Республіка Болгарія	Донецьк
8.	Андрій Олександрович Васильковський	Боснія і Герцеговина	Київ
9.	Петро Іванович Малех	Федеративна Республіка Бразилія	Львів
10.	Арсен Аветисян	Республіка Вірменія	Дніпропетровськ
11.	Армен Аспанян	Республіка Вірменія	Харків
12.	Артак Рубікович Товмасян	Республіка Вірменія	Ялта
13.	Олександр Жоржевич Скрипник	Республіка Вірменія	Рівне
14.	Юрій Олегович Чорний	Грузія	Житомир
15.	Лев Куджаїдзе	Грузія	Львів
16.	Елгуджа Кепуладзе	Грузія	Ялта
17.	Ян Флемінг	Королівство Данія	Київ
18.	Юрій Григорович Овчаренко	Республіка Еквадор	Київ
19.	Ігор Михайлович Сергєєв	Естонська Республіка	Сімферополь
20.	Дмитро Леонідович Чернявский	Республіка Замбія	Київ
21.	Костянтин Петрович Мальований	Республіка Ісландія	Київ
22.	Д-р Абуражух Мухаммед Окла Саїд	Йорданське Хашимітське Королівство	Київ
23.	Сергій Володимирович Гречний	Республіка Казахстан	Запоріжжя
24.	Нвер Мнацаканович Мхітарян	Республіка Колумбія	Київ
25.	Олексій Іванович Лисенко	Республіка Кот-д'Івуар	Дніпропетровськ
26.	Володимир Іванович Гарцула	Латвійська Республіка	Львів
27.	Сергій Миколайович Петриченко	Литовська Республіка	Сімферополь
28.	Віктор Федорович Гарапко	Литовська Республіка	Херсон
29.	Микола Михайлович Новіков	Велике Герцогство Люксембург	Київ
30.	Іван Петрович Шкрум	Мексика	Львів
31.	Богдан Романович Панкевич	Нідерланди	Львів
32.	Ігор Володимирович Головань	Нідерланди	Донецьк
33.	Мирослава Михайлівна Дякович	Німеччина	Львів
34.	Марк Ендрю Райт	Нова Зеландія	Київ

№/ №	Ім'я та прізвище	Країна	Місце знаходження
35.	Валерій Васильович Пальчук	Оман	Київ
36.	Заур Расімович Ахвердієв	Пакистан	Одеса
37.	Ігор Миколайович Баленко	Перу	Київ
38.	Олег Володимирович Свиначук	Сейшельські Острови	Київ
39.	Іван Юлійович Шуфрич	Словаччина	Ужгород
40.	Тамара Тимофіївна Лисенко	Словаччина	Донецьк
41.	Майя Миколаївна Мартиненко	Словенія	Київ
42.	Геннадій Геннадійович Самойлов	Туніс	Київ
43.	Ігор Григорович Ханін	Туреччина	Дніпропетровськ
44.	Лариса Євсейвна Малех	Угорщина	Львів
45.	Віктор Іванович Павленко	Угорщина	Сімферополь
46.	Валерій Вікторович Коваленко	Філіппіни	Київ
47.	Віталій Іванович Попов	Чад	Київ
48.	Карл Улоф Річард Стерен	Швеція	Каховка

Позаштатні консульські посадові особи України за кордоном

**Біографічні довідки подаються станом
на 1 вересня 2010 року. Дані про можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій разом
з біографічними довідками в наступних номерах**

*При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України*

Почесний консул України в Австралії (м. Мельбурн)

Валерій Ботте

Народився 1 січня 1940 року в м. Суми (Україна). Під час Другої світової війни родина В. Ботте знаходилася на примусових роботах в трудовому таборі в м. Мартенроде (Німеччина). Після закінчення війни його родина опинилася в американській окупаційній зоні і з часом переїхала до Австралії.

В. Ботте закінчив Мельбурнський університет, за спеціальністю — інженер. З 1965 року постійно працює у готельній індустрії Австралії. Був обраний Головою організаційного комітету із заснування кафедри української мови та літератури університету Монаш.

З 1961 року виступав солістом хорів «Баян» і «Чайка» і неодноразово представляв українську діаспору Австралії на гастролях у США, Канаді та Україні; протягом багатьох років співав у Державному театрі опери та балету штату Вікторія. Надає моральну та фінансову підтримку діяльності Української кооперативної спілки «Дністер», становленню та розбудові пластового руху в Австралії, суботній українській школі, українській православній та греко-католицькій церквам.

З 1997 року, після смерті дружини (Зінаїди Ботте — першого Почесного консула України в Австралії, посмертно нагородженої почесним званням «Мати Чорнобиля» за допомогу потерпілим в Україні від аварії на Чорнобильській АЕС) В. Ботте було призначено Почесним консулом України в Австралії. За його сприяння відкрито Генеральне консульство України в м. Сідней, надано організаційне забезпечення участі української національної збірної на літній Олімпіаді 2000 року в м. Сідней. За роки роботи В. Ботте активно сприяв розбудові двосторонніх політичних, економічних та гуманітарних відносин між Україною та Австралією, збереженню культурної спадщини України, популяризації її історії, захисту прав громадян України, які мешкають в Австралії.

В. Ботте відзначено державними нагородами — орденом «За заслуги» III ступеня та Почесною відзнакою МЗС України III ступеня. Товариство збереження української спадщини Австралії та Видавництво Першого українського часопису в Австралії «Вільна думка» у 2001 році нагородило В. Ботте Золотою почесною грамотою; за надання всебічної допомоги потерпілим від аварії на ЧАЕС — нагороджений Почесною грамотою Київської облдержадміністрації; Міжнародний Академічний Рейтинг популярності «Золота фортуна» нагородив Георгіївською медаллю «Честь. Слава. Труд» IV ступеня і почесним званням «Людина року 2003».

Почесний консул України в Австрійській Республіці (м. Зальцбург)

Гюнтер Ебетсхубер

Народився 17 травня 1957 року у м. Шердінг-на-Інні. У 1967 році закінчив народну школу у м. Вельс, в 1975 — гімназію. 1972–1976 — навчання на зубного техника у м. Цюріх (Швейцарія) та фахова школа у м. Баден (Австрія); 1978 — навчання на інструктора з лижного спорту і гірського туризму; 1980 — Університет Джордж-Таун у м. Вашингтон (США) за фахом «імплантологія», 1982 — Університет м. Осака (Японія) за фахом «естетична одонтологія».

Одружений, має двох дітей.

Учасник експедиції в Гімалаї, Непал та Південну Америку.

1983 — заснування фірми Dental Labor Gunter Ebetschuber GmbH.

1995–2003 — заснування філій фірми в Австрії та Німеччині; член-засновник об'єднання Int. Dental Excellence.

1985–1997 — член національної збірної Австрії зі стендової стрільби; 15-разовий чемпіон Австрії і рекордсмен Австрії; учасник олімпійських ігор.

1992–2009 — політична діяльність у сфері комунального господарства.

З 2003 року — Почесний консул України у м. Зальцбург з консульським округом Федеральна земля Зальцбург.

Почесний консул України в Австрійській Республіці (м. Клагенфурт)

Хорст Шумі

Народився 23 квітня 1946 року у м. Клагенфурт. У 1965 році закінчив Федеральну торговельну академію у м. Клагенфурт, Віденську вищу школу світової торгівлі (1969). Здобув вчений ступінь доктора у Віденській вищій школі світової торгівлі (1971).

Відзнаки: Великий золотий знак пошани Федеральної землі Каринтія (1995); титул «комерції радник» (2000); герб Федеральної землі Каринтія за пілотування (2005); Великий золотий знак пошани Федеральної землі Штирія (2006); золотий хрест пошани союзу «Дружба» (2006); золота медаль міста Чернівці (2008); почесний хрест міста

Чернівці (2008); орден України «За заслуги» III ступеня (2009).

1966 — служба у військово-повітряних силах.

1973 — асистент дирекції виставки дерев'яної продукції.

1975 — заснування фірми SUTEX.

1987 — заснування товариства з обмеженою відповідальністю Dr. Schumi Naturana GmbH; акціонер фірми ECO-Pharma GmbH.

1999 — консультант відомства Уряду Федеральної землі Каринтія, консультант підприємства Wiener Energie, Fernwärme Wien GmbH.

2000 — віце-президент Інституту етнічних меншин Федеральної землі Каринтія.

2003 — голова правління Інституту етнічних меншин Федеральної землі Каринтія.

З 1993 року – Почесний консул України в м. Клагенфурт з консульським округом Федеральні землі Каринтія та Штирія.

Почесний консул України в Князівстві Андорра

Антоні Зорзано Рієра

Народився 11 жовтня 1949 року в м. Сант Жуліа де Лорія (Андорра). У 1963 році закінчив Коледж Ла Саль м. Сео де Уржель (Періда, Іспанія), курси англійської мови у Лондоні (1968), отримавши Кембріджський сертифікат. Володіє іспанською, каталонською та англійською мовами.

Одружений, має трьох дітей.

1976 — заснував підприємство «Експансіо» (виробництво предметів урбаністичного облаштування).

1977 — заснував щотижневі видання «Актівітатс Андорранес» та «Ель Нотісіарі дель Валс».

1979 — заснував видавництва «Аженда де Андорра» і «Аженда де Каталунья».

1990 — заснував фундацію «Андорра–Україна», спрямовану на допомогу українським дітям, що постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

1996 — заснував Музей мініатюри у м. Ордіно (Андорра), в якому зберігається колекція українського мініатюриста Миколи Сядристого.

2002 — заснував Музей ікони в м. Ордіно, присвячений православній іконографії.

2005–2007 — виступав продюсером міжнародних концертів Андорра–Україна, які пройшли за участю Національного симфонічного оркестру України та Національного балету України.

2008 — призначений Почесним консулом України в Князівстві Андорра.

Почесний консул України в Аргентинській Республіці (провінція Місьйонес)

Дієго Лоренсо Муруняк

Народився 6 серпня 1959 року в м. Алем, провінція Місьйонес, Аргентина. Закінчив інститут ім. Паскуаля Гентіліні, м. Сан-Хосе, провінції Місьйонес (агроном).

Власник підприємства-розсадника фруктових та декоративних рослин; плантацій чаю мате, тютюну, цитрусових та лісонасаджень, акціонер (50% акцій) радіостанції м. Обера.

1984–2010 — засновник та голова Тютюнового кооперативу провінції Місьйонес.

1983–2010 — член Асоціації виробників тютюну провінції Місьйонес.

2002 — ц. ч. — Почесний консул України в аргентинській провінції Місьйонес.

Почесний консул України в Республіці Болгарія (м. Русе)

Пламен Стоілов Бобоков

Народився 31 жовтня 1968 року в м. Русе, Болгарія. Закінчив у 1993 році Софійський університет ім. Климента Охридського, за освітою – юрист. Вільно володіє російською та англійською мовами.

Одружений, має двох дітей.

1992 — очолював фірму «Бобоков і сини», а також ТОВ «БОБКО».

1994 — заснував ТОВ «ПРИСТА ОЙЛ», м. Русе.

1997 — голова правління компанії ТОВ «ПРИСТА ОЙЛ», м. Русе.

На даний час — Голова Ради директорів компанії «ПРИСТА ОЙЛ ХОЛДИНГ».

Успішно розвиває співробітництво з українськими партнерами, зокрема у сфері торгівлі нафтопродуктами, проводить інвестиційну діяльність в українську економіку. У 2004 р. його компанією відкрито морський термінал в м. Одеса для зберігання базових мастил. Компанія «ПРИСТА ОЙЛ» має свої представництва в Одесі та Києві.

2008 — ц. ч. — Почесний консул України в м. Русе (Болгарія).

Почесний консул України в Республіці Болівія (м. Ла-Пас)

Жорже Леме Патіно

Народився в 1942 році у м. Ла-Пас (Болівія). Закінчив інженерний факультет Вищого університету Сан-Андре в м. Ла-Пас. Отримав диплом у сфері металургії за програмою Конфедерації Британських Промисловців. Брав участь у дослідженнях у сфері металургії, що проводилися в Англії, Фінляндії та Японії під егідою ООН. Навчався на різних курсах післядипломної освіти при Університеті Макгілла в Монреалі (Канада), Колорадській гірничій школі (США), економічних курсах при Американському університеті у Вашингтоні (США). Закінчив Військову Академію Ла-Пасу (1976), курс військового планування та управління ресурсами при Національному оборонному університеті у Вашингтоні (2002).

Президент Асоціації металургів Болівії, віце-президент Асоціації стратегічних оборонних досліджень та член Товариства металургів США.

Автор багатьох статей та наукових праць у металургійній та економічній сферах. Має нагороди: медаль за «Визначну професійну діяльність» (1972) у Департаменті Потосі (Болівія); медаль за «Визначну професійну діяльність» (1976) у Департаменті Оруру (Болівія); орден «Великий слон» (1987), вручений Принцом Королівства Таїланд.

1964–1971 — професор з питань гірничої промисловості та економічного планування гірничо-видобувної діяльності на інженерному факультеті Вищого університету Сан-Андре (м. Ла-Пас).

1971 — віце-міністр гірничої промисловості та металургії.

1971–1978 — технічний керівник та виконавчий директор Національної металургійної компанії. 1970–1985 — радник Президента Болівії з питань гірничої промисловості. 1985–1989 — перший Посол Болівії в Китаї та Таїланді.

1993 — член Ради директорів Американсько-Болівійського Банку.

1993–1994 — представник Президента Болівії в Раді директорів Болівійської Державної Нафтової Компанії.

1995–1997 — представник Болівії при міжнародних організаціях (СОТ, ВООЗ, МОП, ЮНКТАД, Комісії ООН з прав людини) в Женеві. З 1997 — виконавчий директор провідної приватної компанії Болівії у сфері металургії Mineral Processing SRL. 1998 — ц. ч. — Почесний консул України в Республіці Болівія.

Почесний консул України у Федеративній Республіці Бразилія (м. Сан-Пауло)

Жорже Рибка

Народився 7 квітня 1964 року в Сан-Пауло, Бразилія. Громадянин Бразилії українського походження. В 1986 році закінчив Школу інженерів імені Сан Карлоса за фахом «інженер-будівельник» та Університет Сан-Пауло за спеціалізацією «сталеві структури».

Одружений. Має сина та дочку.

Нагороджений: Державним комітетом з питань національностей та міграції України орденом «За вагомий внесок у консолідацію Світового Українства» (2004); має подяку Міністерства закордонних справ України «За активну участь у діяльності української громади Бразилії, популяризацію історичних та сучасних надбань Українського Народу, розбудову українсько-бразильського співробітництва, зміцнення авторитету України в світі» (2006); орден «За заслуги» III ступеня (2008).

1987–1997 — інженер в інженерно-консультативній компанії «Келлі Пітелко».

1997 — ц. ч. — співдиректор компанії «Енжебрат Консулторія, Інженяріа і Прожетус».

1971 — ц. ч. — член фольклорної групи українських танців «Київ».

1983 — ц. ч. — головний директор фольклорної групи українських танців «Київ».

1989–2003 — голова парафіяльної ради Української католицької церкви в Сан-Пауло.

1994 — ц. ч. — віце-президент, президент Українсько-бразильського товариства «Соборність», Сан-Пауло.

1994 — ц. ч. — директор, віце-президент, перший віце-президент Українсько-Бразильської Центральної Репрезентації.

2005 — ц. ч. — Почесний консул України в Сан-Пауло.

**Почесний консул України
у Федеративній Республіці Бразилія
(м. Паранагуа, штат Парана)**

Маріано Чайковський

Народився 7 березня 1947 р. в м. Маллет (сьогодні м. Пауло-Фронтін), штат Парана, Бразилія. Громадянин Бразилії українського походження. Одружений. Закінчив університет Урбаніана (м. Рим, Італія) – філософія та теологія; Австрійський державний університет ім. Леопольда Франценс (м. Інсбрук, Австрія) — магістерський курс з теології; університет Безера де Мелло, (м. Можі-дас-Крузес, штат Сан Пауло, Бразилія) – філософія; Фундацію соціальних досліджень штату Парана (м. Куритиба Бразилія) – управління підприємствами в сфері зовнішньої економіки; фундацію соціальних досліджень штату

Парана (м. Куритиба, Бразилія) – бухгалтерська справа; Університет Унікурітіба (м. Куритиба, штат Парана, Бразилія) – правознавство.

Має нагороди: звання Почесного громадянина муніципалітету Пауло-Фронтін (штат Парана, Бразилія) (1996); орден «За заслуги» III ступеня за вагомий особистий внесок у піднесення міжнародного авторитету України, зміцнення співробітництва і дружніх зв'язків з історичною Батьківщиною та з нагоди 10-ї річниці незалежності України (2001); відзнаку Держкомнацміграції України за особистий вагомий внесок у консолідацію світового українства (2004).

1972–2002 — у сфері зовнішньої торгівлі.

1978 — офіційний перекладач з німецької, італійської, української та латинської мов.

2005 — адвокат (OAB/PR 40361).

1989–1992 — обіймав посаду голови правління Українсько-бразильської Центральної репрезентації.

1992–1997 — заступник голови правління УБЦР.

1993 — співзасновник туристичного агентства Dnipro Gold, яке спеціалізується на організації турів до України.

1993 — засновник і перший голова Промислово-торговельної бразильсько-української палати.

1995 — Почесний консул України в м. Куритиба.

1996 — ц. ч. — Почесний консул України в м. Паранагуа.

**Почесний консул України
в Республіці Гватемала**

Рікардо Ортіс Альтенбах

Народився в 1961 році. Закінчив коледж Дантоні (1981), коледж Майя (1986), університет Франсіско Маррокін, економічний факультет (1991).

Одружений, має двох дочок.

1991–2010 — директор групи «ПАФ» (об'єднання підприємств з вирощування курей та креветок).

1997–1999 — казначей профспілки працівників каучкової промисловості.

1997–2003 — генеральний директор акціонерного товариства «Агроіндустріас Улерас» (виробництво натурального каучуку).

1999 — ц. ч. — президент групи «КДП» (об'єднання підприємств, які займаються продажем нафтопродуктів та нерухомості).

2000–2004 — голова комісії з гідробіологічних ресурсів асоціації «Агекспорт».

2003–2006 — віце-президент асоціації гватемальських експортерів «Агекспорт».

2006–2007 — віце-консул Гватемали у м. Маямі (США).

Почесний консул України в Королівстві Данія

Мортен Мунк

Народився 21 жовтня 1947 року на заході Данії. Здобув спеціальність інженера в технікумі м. Копенгаген. За весь час своєї кар'єри закінчив кілька міжнародних бізнес-шкіл та брав участь у різних програмах з тренінгу.

Одружений, виховує двох доньок.

Розпочав кар'єру в галузі виробництва листового скла у відділі досліджень і розробок. Згодом працював в американській компанії з виробництва систем консервування напоїв та продуктів харчування.

Змінив фаховий напрям роботи на сферу продажу, маркетингу та менеджменту і почав працювати в одній з європейських компаній з виробництва харчових продуктів. Згодом обіймав керівні посади в компаніях з виробництва харчових продуктів.

В 1987 році започаткував свій бізнес — консультант для данської промисловості в сфері стратегічного планування та структурного розвитку. На початку 90-х створена компанія «Мунк, Андерсен і Філберг» – «Макфон».

В 1996 році почалися зв'язки з Україною. Першою діяльністю в Україні була участь в проекті Tasciс РТУК 9501 у м. Львові, що призвело до відкриття в цьому місті, а згодом у Києві представництв компанії. Результати її діяльності є помітними, оскільки Данія посідає четверте місце з-поміж закордонних інвесторів у Західній Україні, а данські компанії забезпечують близько 12 тисяч робочих місць.

Почесний консул України в Домініканській Республіці

Андреа Карло Марія Біамонті

Народився 30 вересня 1946 року в м. Венеція, Італія. Громадянин Домініканської Республіки. Магістр економіки та права. Володіє італійською, іспанською, французькою та англійською мовами.

Понад 20 років займався підприємницькою діяльністю у сфері будівництва в Італії. Працював в Іспанії, Франції (4 роки) та Республіці Куба (4 роки). З 2001 року — продовження професійної діяльності в Домініканській Республіці.

З 2003 року — економічний радник Сенату Домініканської Республіки.

2004 — ц. ч. — Почесний консул України.

Почесний консул України в Естонській Республіці (м. Пярну)

Велло Ярвесалу

Народився 2 березня 1953 року в селищі Талі Пярнуського району Естонії. Закінчив Талліннський будівельно-механічний технікум (1971) за спеціальністю технік-механік автомобільної техніки, Естонську сільськогосподарську Академію, факультет «Економіка і організація сільськогосподарського виробництва» (1989).

Одружений, має сина і доньку.

Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (2006); норвезьким орденом за заслуги другого ступеня (Брандофіцір командор) (1999); має сім урядових нагород Естонської Республіки.

Є експертом-консультантом з європейських проєктів у галузі самоврядування.

- 1971 — водій автоколони 3054.
- 1971–1973 — служба в армії.
- 1973–1975 — водій автоколони, майстер.
- 1975–1978 — завідувач майстернями звірогосподарства в смт Аудра.
- 1978–1981 — секретар оргвідділу ЛКСМЕ, другий секретар райкому Пярнуського ЛКСМЕ.
- 1981–1984 — інструктор промислового відділу Пярнуського райкому КПРС.
- 1984–1988 — головний спеціаліст з кадрів Агропромислового об'єднання.
- 1988–1995 — директор Пярнуської міської друкарні.
- 1995–1999 — мер міста Пярну.
- 1999–2001 — директор друкарні «Пярну трюкк».
- 2001–2010 — директор лікувально-оздоровчого комплексу СПА «Естонія».
- 2003 — ц. ч. — беззмінний президент «Клубу друзів України».
- 2006 — ц. ч. — Почесний консул України м. Пярну і Західної Естонії.

Почесний консул України в Арабській Республіці Єгипет (м. Александрія)

Абдель Монъем Ібрагім Мансур

Народився 1 березня 1951 року в м. Шаркія, Єгипет. В 1973 році закінчив Інститут вищої фізичної освіти, Александрія. Володіє англійською, французькою, іспанською, російською мовами.

Одружений, має три доньки.

Нагороджений відзнакою Міністерства закордонних справ України за досягнення у сфері захисту інтересів українських фізичних та юридичних осіб в Єгипті; Дипломом та відзнакою Державної туристичної адміністрації України за досягнення у сфері збільшення кількості туристів з обох країн, медаллю парламенту України та Комітету з прав людини (Уповноважений Верховної Ради з прав людини) за досягнення та сприяння звільненню українських моряків, які працювали на борту судна «Леман Тім бер», з полону сомалійських піратів у 2008 році.

Міжнародний старший партнер Міжнародної консультативної групи з правових та економічних питань з представництвами в Каїрі (Єгипет), Києві (Україна), Мюнхені (Німеччина), Мадриді (Іспанія), Мінську (Білорусь) та Монровії (Ліберія).

Голова товариства «САС-БІО» з біологічної продукції та вакцин з представництвами в Києві (Україна), Мінську (Білорусь), Кишиневі (Молдова) та Монровії (Ліберія).

Президент Єгипетської асоціації українських бізнесменів (САУБ), що представляє двосторонні інтереси єгипетських та українських бізнесменів в обох країнах.

1999 — ц. ч. — повноважний та офіційний представник Державної туристичної адміністрації України в Арабській Республіці Єгипет.

1999 — ц. ч. — Почесний консул України в Александрії.

Почесний консул України в Державі Ізраїль (м. Хайфа)

Майберг Аарон

Народився 13 липня 1956 року в м. Тюмень, Росія. У 1978 році закінчив Хмельницький технологічний інститут побутового обслуговування, за фахом інженер-механік.

Одружений, має трьох дітей.

Перший віце-президент Федерації шахмат України.

1978–1982 — викладач у механіко-технологічному технікумі в м. Чернівці.

1982–1990 — майстер, начальник виробничого відділу, головний інженер об'єднання «Чернівці-Автотехобслуговування».

1990 — громадянин Ізраїлю.

1994 — засновник ЗАТ «Авіакомпанія Аеросвіт Українські Авіалінії».

2009 — вихід із складу засновників ЗАТ «Авіакомпанія Аеросвіт».

Акціонер та голова правління ізраїльської туристичної компанії Caspi Aviation.

Почесний консул України в Державі Ізраїль (м. Хайфа).

Почесний консул України в Королівстві Іспанія (м. Валенсія)

Луїс Мігель Ромеро Вільяфранка

Народився 1944 року в м. Валенсія. Закінчив Валенсійський університет (1967) та отримав диплом правознавця. Займався викладацькою діяльністю. Володіє англійською мовою.

З 1968 року входить до складу Колегії адвокатів Валенсії. Віце-президент Валенсійської королівської академії юриспруденції та законодавства. Підтримує Фундацію офтальмологічних досліджень (регіон Середземного моря).

1978–1983 та 1986–1991 — депутат парламенту.

1993–2003 — декан колегії адвокатів Іспанії.

1993–2003 — президент Валенсійської королівської академії юриспруденції та законодавства.

1998–2003 — президент Арбітражного суду Торгово-промислової палати Валенсії.

2002 — президент Федерації колегій адвокатів Європи.

2007 — ч. ч. — віце-президент Виконавчого комітету з питань вивчення юридичного аспекту міграції, заснований Європейською Комісією (штаб-квартира в м. Транні, Італія).

1996–2010 — відкрив представництво адвокатського об'єднання в Києві.

2005 — ч. ч. — Почесний консул України в м. Валенсія.

Почесний консул України в Італійській Республіці (м. Генуя)

Камілло Бассі

Народився у м. Реджіо Емілія 22 травня 1934 року. Закінчив Московський університет (1964). Розпочав політичну діяльність у лавах Комуністичної партії Італії (КПІ) у 1964 р. в м. Генуя.

1971 — національний секретар Асоціації з підтримання культурних зв'язків з СРСР «Італія–СРСР», м. Рим.

У 1960, 1964, 1975, 1980 роках обирався до міської ради Генуї від КПІ.

У 1980, 1985 та 1990 роках обирався до обласної ради Генуї, де очолював групу КПІ, виконував функції асесора з питань бюджету, кадрів та інформатики.

1978–1990 — член Генеральної ради Морської виставки м. Генуя.

1989–1996 — директор асоціації із зв'язків з країнами СНД «Єврофірма».

1990–1993 — член Адміністративної ради кредитних кооперативів провінції м. Генуя.

Віце-президент культурної асоціації «Італія–Україна» (м. Генуя).

2005 — ц. ч. — Почесний консул України в Генуї (регіон Лігурія).

Почесний консул України в Республіці Казахстан (м. Кустанай)

Анатолій Тарасенко

Народився 28 вересня 1942 року в м. Гуляйполі Запорізької області, Україна. Закінчив Кустанайський державний педагогічний інститут (1974). Автор художніх та літературно-публіцистичних книг.

Має нагороди: медалі «За освоєння цілинних земель» (1968); «За трудову доблесть» (1972); «За доблесний труд» (1976); орден України «За заслуги» 3 ступеня (2008).

1961 — столяр тресту «Бердянськбуд», м. Великий Токмак Запорізької області.

1961–1963 — монтажник Челгашинського будівельного управління тресту «Кустанайэлеватормельмолстрой», м. Кустанай.

1963–1969 — токар, інструктор зі спорту радгоспу «Орджоникидзевский» Кустанайської області.

1969–1973 — завідувач відділу комсомольських організацій, другий секретар, перший секретар Орджонікідзевського райкому ЛКСМ Казахстану Кустанайської області.

1973–1980 — завідувач відділу пропаганди і агітації Орджонікідзевського райкому Компартії Казахстану Кустанайської області.

1980–1981 — консультант Будинку політпросвіти Кустанайського обкому Компартії Казахстану.

1981–1988 — завідувач відділу пропаганди і агітації Кустанайського міськкому Компартії Казахстану.

1988–1990 — завідувач ідеологічного відділу Кустанайського обкому Компартії Казахстану.

1991–1992 — завідувач відділу акціонування і реклами акціонерного товариства «Кустанайлизингінвест».

1992 — ц. ч. — генеральний директор ТОВ «Кустанайский печатный двор».

Почесний консул України Кустанайської та Актюбінської областей Казахстану.

Почесний консул України в Республіці Кіпр (м. Лімасол)

Алексіс Фотіадес

Народився в Республіці Кіпр у 1967 році. З 1987 до 1992 року навчався в Масачусетському технологічному інституті, де здобув ступінь бакалавра з економіки та магістра з менеджменту.

Після трирічного періоду роботи в Болгарії повернувся до Республіки Кіпр, де працює в компанії Spidernet, одному з перших інтернет-провайдерів на Кіпрі.

З 1998 року — виконавчий директор компанії Photos Fotiades Distributors (PPD).

Входить до складу Ради директорів компаній Universal Life Insurance та Dome Investments.

31 січня 2005 року Алексіс Фотіадес призначений Почесним консулом України у м. Лімасол, Республіка Кіпр.

Почесний консул України в Республіці Кот-д'Івуар (м. Абіджан)

Айман Захер

Народився 6 червня 1967 року у м. Ямусукро, Кот-д'Івуар. Освіта вища, за фахом економіст. Володіє французькою, арабською, англійською мовами.

Одружений, має двох дітей.

Кавалер Національного Ордону Республіки (1998).

Засновник і керуючий таких компаній:

1986 – SINCOB – торгівля деревиною.

1989 – S.I.B.T – торгівля тропічними видами деревини.

1995 – DAFNE – імпорт та гуртова торгівля електричним обладнанням.

1995 – Equatour voyages – туристичне агентство.

2000 – N.S.S – деревообробне підприємство.

2006 – WOODDEX – деревообробне підприємство в стадії становлення.

2006 – AFRIEX – будівельна компанія та гуртова торгівля.

Громадські та позаштатні посади:

Президент футбольної секції USY 1-ї ліги (1994–1995).

Президент USY ATHLETIQUES м. Ямусукро (1995–1996).

Почесний президент центрального комітету USY (1996).

Позаштатний радник Секретаріату Президента Республіки у зв'язках з громадськими організаціями (1997–1999).

Заступник генерального секретаря Національної палати судових виконавців (2007 р. — ц. ч.).

Консультант Міністра туризму і ремісництва з питань залучення інвестицій (2008 р. — ц. ч.).

Почесний консул України в Абіджані (з 1 червня 2009 року).

Почесний консул України в Латвійській Республіці (м. Вентспілс)

Олег Степанов

Народився 28 травня 1960 року в м. Овідіополь, Одеська область. Громадянин Латвійської Республіки.

Закінчив Одеське мореплавне училище (1979); Одеський інститут інженерів морського флоту (1984); Інститут проблем ринку й економіко-екологічних досліджень Національної Академії наук України (1999), докторантуру Одеського національного морського університету (2006). Доктор економічних наук. Автор наукових праць і статей з економічної тематики.

1984–1986 — старший диспетчер нафтохімрайону, ДП «Вентспілський морський торговельний порт».

1986–1988 — старший інженер відділу праці і заробітної плати, ДП «Вентспілський морський торговельний порт».

1988–1991 — в. о. заступника начальника ДП «Вентспілський морський торговельний порт» з нафтохімічної перевалки.

1991–1995 — директор державного підприємства «Вентспілський морський торговельний порт».

1994–2001 — член правління «Вентспілський вільний порт».

1996–1997 — директор приватизованого державного підприємства «Вентспілський морський торговельний порт».

1997–2003 — член Ради АТ «Вентспілс Нафта».

1998–2004 — голова Ради АТ «Калія Паркс».

1997–2004 — голова Ради АТ «Вентспілський торговельний порт».

2002–2005 — член Ради АТ «Латвійське морське пароплавство».

2003–2005 — голова правління АТ Ventspils Grain Terminal.

2006–2007 — голова правління TOB SSF Group.

3 2005 — член Ради директорів АТ Ventspils Grain Terminal.

3 2008 — голова Ради АТ SS&F Group.

3 2009 — голова Ради АТ «Вентспілський торговельний порт».

3 2009 — заступник голови Ради АТ Baltic Coal Terminal.

3 2010 — заступник голови Ради АТ Ventspils Nafta.

3 18.04.2006 — Почесний консул України у Вентспілсі.

Почесний консул України в Литовській Республіці (м. Шальчінкай)

Станіславас Алешевічюс

Народився 1 вересня 1960 року в селищі Юдшіляй Вільнюського району Литовської Республіки. Закінчив юридичний факультет Ташкентського державного університету (нині — Національний університет Республіки Узбекистан імені Мірзо Улугбека).

Володіє литовською, польською та російською мовами.

Почесний доктор міжнародної Академії Козацтва. Має нагороди Міжнародного Союзу Козацтва України. У 2009 році був нагороджений орденом Української Православної Церкви «За професійну діяльність».

1980–1990 — робітник відділу постачання Вільнюського дорожнього управління.

1990–1995 — працював у системі Спілки споживачів Литовської Республіки.

1996 — ц. ч. — генеральний директор компанії з міжнародних транспортних перевезень ЗАТ «ALSISTA».

1998–2007 — депутат Ради самоврядування Шальчінкайського повіту Литовської Республіки. Віце-голова комітету з права та громадського порядку.

З лютого 2010 року — голова Представництва міжнародного Союзу Козацтва в Литовській Республіці. На даний час бере активну участь у створенні Українсько-Литовського фонду підтримки та збереження міжнародної історико-культурної спадщини.

За сприянням Почесного консула, а саме підприємницької та господарської діяльності, поширюється розвиток регіонального співробітництва між Бахчисарайським районом АР Крим та Шальчінкайським повітом та між адміністраціями м. Харкова та Швенчонського району Литви.

З 5 жовтня 2005 року призначений Почесним консулом України в місті Шальчінкай, Литовська Республіка.

Почесний консул України в Литовській Республіці (м. Вісагінас)

Валентин Домогацький

Народився 6 жовтня 1954 року в м. Івано-Франківську. У 1976 році закінчив Івано-Франківський інститут нафти і газу.

Володіє українською, литовською та російською мовами.

Працював у будівельно-монтажному управлінні № 3 тресту «Ленгазспецбуд» на посаді майстра ділянки, на будівлях колишнього СРСР, а саме: у Грузії на трасі газопроводу Лазаревське–Сочі, Тбілісі-2, а також у Вірменії, Україні, Сибіру.

1986 року працював керівником технологічного потоку Мордовії на будівництві газопроводу Уренгой–Ужгород. Тоді ж очолював Асоціацію будівників газопроводів главку «Главтрубопровід».

З жовтня 1988 року працює в Литовській Республіці. Брав участь у газифікації міст Пасваліс та Шальчінінкай, колгоспів в Акмянському, Укмерзькому, Шервінтському та Вільнюському повітах Литви.

З 1989 року очолює виробничо-будівельне підприємство ENERGIJA.

Валентин Арсенович Домогацький є почесним громадянином міст Пасваліс та Шальчінінкай, Литовська Республіка, сприяє поширенню розвитку регіонального співробітництва між містами-побратимами Вісагінас та Славутич.

12 грудня 2003 року призначений Почесним консулом України в місті Вісагінас, Литовська Республіка.

Почесний консул України в Литовській Республіці (м. Клайпеда)

Рімандас Стоніс

Народився 10 липня 1953 року в Литовській Республіці. У 1976 році закінчив Вільнюський державний університет, економіст за фахом. Володіє литовською, німецькою та російською мовами.

Трудову діяльність розпочав у 1976 році: працював старшим інженером в Клайпедському міжрайонному об'єднанні литовської сільськогосподарської техніки; працював у системі Спілки споживачів Литовської Республіки.

1987 — інструктор промислового сектору Клайпедського районного комітету Комуністичної партії Литви,

1989 — перший секретар Клайпедського комітету КП Литовської Республіки.

1990 — депутат Ради Клайпедського повіту, управляючий Клайпедського повіту.

З 1992 року — президент будівельної організації Литви, яка займалася будівництвом на теренах Литви, України та Росії, — концерну «Західне будівництво».

1995–1998 — директор Промислово-фінансової корпорації західної Литви, а з 1999 року — президент.

2003 — президент енергетичної компанії Литви DUJOTEKANA.

1998–2000 — президент Клайпедської асоціації промисловців, засновник та член Ради фонду А. Бразаускаса та член Президії підприємців та роботодавців Литви.

16 квітня 2002 року призначений Почесним консулом України в місті Клайпеда, Литовська Республіка.

Почесний консул України в Республіці Маврикій (м. Порт-Луї)

Абдул Махабуб Куріман

Народився 1 серпня 1959 року. Закінчив Донецький державний медичний університет (1986). Доктор медицини. Лікар-терапевт.

Володіє англійською, французькою, російською, креольською мовами. Автор двох книг: «Велика Вітчизняна війна (1941–1945)» — данина радянському народові; «Гостра дитяча діарея» — посібник для батьків.

Нагороджений Золотою медаллю МАУП, м. Київ, кількома почесними нагородами Республіки Маврикій.

Одружений, має двох дітей.

Член багатьох національних та міжнародних органі-

зацій.

Президент Товариства дружби Маврикій–Україна.

Член Медичної Ради Маврикію.

З 20 липня 2000 року Почесний консул України в Республіці Маврикій (м. Порт-Луї).

Почесний консул України в Республіці Малі

Мусса Сілла

Народився в 1963 році в м. Сегу, Республіка Малі. Закінчив Політехнічний інститут сільського господарства Катібугу (1990), інженер сільського господарства, менеджер агропідприємництва.

Знає французьку та мову бамбара.

Одружений, має дитину.

1991–1993 — відповідальний за технічні та комерційні справи сільськогосподарського департаменту компанії Simaga (м. Бамако, Малі).

1994–1997 — генеральний директор компанії Segou Lait (м. Сегу, Малі).

1997–1999 — керівник програм з наукових досліджень та сільськогосподарського розвитку на підприємствах Hydrochem, Berthoud, Dow Agro Sciences, Makhtechim Agan.

2000 — ц. ч. — генеральний директор, керівник підприємств: Somafert, FBM International, Promochem Global Millenium, Ciref, Faso-Developpement.

2005 — ц. ч. — Почесний консул України в Малі.

**Почесний консул України в Мексиканських
Сполучених Штатах (м. Тіхуана, штат
Нижня Каліфорнія)**

Педро Рамірес Кампусано

Народився 20 липня 1948 року в м. Мехіко. Отримав середню освіту в Інституті Кумбрес, м. Мехіко (1963); навчався в підготовчій школі Університетського центру м. Мехіко (1966); на економічному факультеті Університету Анауак, м. Мехіко (1971). Захистив дисертацію (1976).

Член Інституту соціальних та економічних досліджень Револьюційно-інституційної партії.

Має трьох дітей.

1970–2005 — акціонер і виконавчий секретар Ради відкритого акціонерного товариства «Рамірес і компанія».

1978–2010 — президент адміністративних рад підприємств: BAT Inmobiliaria Creación — будівельного підприємства, що спорудило низку музичних театрів; BAT Operadora Puerto Nuevo — будівельного підприємства, яке займається спорудженням готелів у штаті Нижня Каліфорнія; BAT Desarrollos Ley — будівельного підприємства, яке займається житловим будівництвом.

Почесний консул України в Монголії

Пуревсамбуу Батсайхан

Народився в 1966 році в м. Тосонцэнгел, Завханський аймак, Монголія. Закінчив Московський державний інститут міжнародних відносин МЗС СРСР (1989); Інститут транспорту і менеджменту (Малайзія) (1994); магістратуру Монгольського державного університету, магістр бізнес-управління (1998). Володіє англійською, російською та монгольською мовами.

Одружений, має трьох дітей.

З 1990 року на регулярній основі брав участь у форумах та міжнародних заходах з питань розвитку торгівлі, транспорту, фінансів, закупівель і менеджменту проектів у США, Японії, КНР, Росії, Німеччині, Чехії, Польщі тощо.

1989–1990 — фінансист зовнішньоторговельного об'єднання MONGOLIMPEX Міністерства зовнішньої торгівлі та співробітництва.

1990–1991 — фінансовий менеджер і економіст Корпорації з будівництва та постачання будівельної техніки Міністерства економічного співробітництва та постачання.

1991–1992 — менеджер міжнародного експедирування і тарифів Міжнародної транспорто-експедиторської компанії TUUSHIN.

1992–2000 — заступник генерального директора Міжнародної транспортно-експедиторської компанії TUUSHIN.

2000–2004 — генеральний директор транспортної і консалтингової компанії Interline, віце-президент групи TUUSHIN.

2004–2006 — державний секретар Міністерства доріг, транспорту і туризму.

2006–2008 — генеральний директор Транспортної і консалтингової компанії Interline.

З 2008 — директор залізничного та автодорожнього проектів Монгольського фонду «Виклик Тисячоліття» (Монголія–США).

З 2002 — Почесний консул України в Монголії.

Почесний консул України в Новій Зеландії (м. Окленд)

Анатолій Лихо

Народився 25 лютого 1940 року в с. Западинка Васильківського району Київської області. Закінчив Батумське мореплавне училище (1959), Московський інститут східних мов (1966), Далекосхідну морську академію (1968), Всесоюзну академію зовнішньої торгівлі (1972). Громадянин Нової Зеландії.

1960–1972 — третій, пасажирський, другий і старший помічник капітана.

1972–1977 — працював у системі «Радінфлоту» Міністерства морського торговельного флоту.

1977–1980 — заступник генерального директора радянсько-японської компанії «Юніорієнт» (представництво «Радінфлоту» в Японії).

1980–1988 — працював у системі Міністерства морського торговельного флоту СРСР на посаді начальника відділу флоту Південних басейнів (здійснював кураторство Чорноморського, Азовського, Дунайського, Новоросійського та Каспійського пароплавств).

1988–1993 — генеральний директор радянсько-японської компанії «Юніорієнт».

1993–1995 — після ліквідації представництва Радінфлоту СРСР в Японії заснував власний бізнес у цій країні, пов'язаний з менеджментом рибальських суден.

З 1995 року по теперішній час проживає в м. Окленд. Власник трьох компаній: Lata Pacific Ltd, Lykho&Co. Ltd, співвласник фірми Auckland Immigration Service Ltd, які спеціалізуються на менеджменті рибного флоту, сільськогосподарському бізнесі, наданні юридичних послуг у сфері еміграції тощо. Заступник генерального директора Ділової Ради «Нова Зеландія–СНД».

З 2007 року — Почесний консул України в м. Окленд, Нова Зеландія.

Почесний консул України в Республіці Польща (м. Холм)

Станіслав Адам'як

Народився 11 листопада 1949 року в Люблінському воєводстві Республіки Польща. Закінчив Природничий університет у м. Любліні (1978), отримав науковий ступінь магістра-інженера.

Одружений, має двох синів.

Нагороджений: золотим, срібним та бронзовим Хрестами Заслуги, надані Президентом РП; орденом «За заслуги» III та II ступеня, надані Президентом України за особистий вклад у розвиток польсько-української економічної співпраці; Кавалерським Хрестом Ордена відродження Польщі; відзнакою «Заслужений діяч польської культури».

Засновник і президент фірми ZOMAR S.A. (з 1993 року).
З 2004 року — Почесний консул України в Холмі.

Почесний консул України в Республіці Польща (м. Вроцлав)

Гжегож Джік

Народився 15 березня 1960 року в м. Клодзко. Закінчив Вроцлавську політехніку (будівельний факультет).

Засновник і голова правління АС IMPEL.

Консул активно працює в економічній сфері:

З 1998 — очолює Західну економічну палату (ЗЕП).

2002–2005 — віце-президент Конфедерації польських працедавців.

ЗЕП активно підтримує польсько-українську співпрацю: через Торговельно-промислові палати в Дніпропетровську, Донецьку і Кіровограді, з якими має угоди про порозуміння, а також організовуючи економічні візити з

метою налагодження контактів між фірмами з Нижньої Сілезії та України.

З 2003 — член Ради Колегії Східної Європи.

Ця фундація у співпраці з Маршалковським урядом Нижньосілезького воєводства організовує польсько-український форум, мета якого — обмін досвідом у сфері економіки між підприємцями двох держав.

Одночасно займається суспільною і харитативною діяльністю. Від 2006 — голова Ради Фундації «Порятунок дітей з онкологічними захворюваннями».

З 2000 — член Суспільної Ради Академічної клінічної лікарні у Вроцлаві. Співтовариство Клубу доброзичливих людей нагородило консула відзнакою «Вікторія-2006» за особливі заслуги у порятунку життя і здоров'я дітей та за гуманітарну діяльність. Кавалер Ордена Посмішки, єдиної нагороди, яку признають діти.

Почесний консул України в Республіці Польща (м. Щецин)

Генрик Колодій

Народився 20 червня 1952 року в м. Хажино повіту Колобжег. Закінчив технікум у Щецині (спеціальність – електроніка), Вроцлавський університет: юридичний та факультет адміністрації.

До 1982 — окружний інспектор Дирекції округу пошти і телекомунікації.

З 1983 — у приватному секторі — власник промислової крамниці, нині власник будівельної фірми – девелопера «БУДОМ» у Щецині.

Віце-президент Спортивного Клубу Łącznościowies в Щецині; член президентської Ради Культури в Щецині (3 каденції); член Головної Управи Українського Суспільного Культурного Товариства (УСКТ) (1985–1990); голова Управи Гуртка, голова Воеводської Управи, Відділу УСКТ у Щецині та Об'єднання Українців у Польщі (1984–2007); член Головної Управи Об'єднання Українців у Польщі та через 3 каденції (12 років) — заступник голови Об'єднання Українців у Польщі (1990–2007).

Активний діяч на користь польсько-українського примирення а також співробітництва самоврядувань обох держав.

З 2006 року — Почесний консул України у Щецині.

Почесний консул України в Республіці Польща (м. Жешув)

Єжи Кшановскі

Народився 16 лютого 1970 року.

Одружений, має двох дітей.

Відзнаки: медаль Воеводської лікарні у м. Кросні Pro Memoria Grata та статуетка Милосердного Самаритянина від організації Карітас; звання «Людина року» (1995); нагорода ім. А. Вежбіцького за створення успішного підприємства і дотримання правил ділової етики (2004); орден України «За заслуги» III ступеня (2009). У 2008 році Папа Римський Бенедикт XVI відзначив Орденем Св. Сильвестра за заслуги перед Понтифікатом.

Засновник та співвласник Групи «Новий стиль» – одного з найбільш розвинутих польських підприємств. Підприємство є володарем престижних нагород: від Президента РП у категорії «Експортер» (2004), золотої статуетки «Лідер польського бізнесу», врученої Business Centre Club (1999).

Ініціатор благодійних заходів у Підкарпатському регіоні, сконцентрованих на підтримці закладів охорони здоров'я, шкіл, благодійних організацій, культурних та спортивних об'єднань, парафій.

Член Польської ради бізнесу та ініціатор і засновник Підкарпатського клубу бізнесу — організації, яка об'єднує успішних підприємців Підкарпаття, готових ділитись своїм досвідом з початківцями у підприємництві.

У 2003 Є. Кшановскі за вагомий внесок у розвиток польсько-українських взаємин був призначений Почесним консулом України у Жешуві. Здійснюючи свої функції, він підтримує спільні польсько-українські проекти в усіх сферах суспільно-економічного життя та займається створенням позитивного візерунку України на Підкарпатті.

Почесний консул України в Республіці Польща (м. Познань)

Лукаш Хоровскі

Народився 28 липня 1949 року в м. Познань. Закінчив Познанський вищий аграрний інститут (зараз Аграрна академія) (1971); Познанську аграрну академію (1974).

1972–1977 — стажист, бригадир, спеціаліст у справах сільськогосподарського і садового виробництва, керівник агролітничої групи Познанського садового господарства Нарамовіце. 1977–1978 — науково-виробниче стажування в США (штат Вашингтон). 1978–1979 — заступник начальника відділу рослинного виробництва Воеводського об'єднання державних аграрних господарств у Познані.

1979–1983 — головний спеціаліст у справах садового виробництва комбінату державних садових господарств Нарамовіце. 1983–1993 — головний спеціаліст садової продукції в аграрному виробничому кооперативі Коморнікі. 1993 — спільна оренда господарства Росново (330 га садів). 1997 — викуп аграрного господарства. Зараз розмір господарства сягає близько 800 га.

Має досвід діяльності, спрямованої на розвиток українсько-польських взаємин у галузі міжрегіонального співробітництва, в культурній та гуманітарній сферах: налагодження співпраці Борщівського району Тернопільської області з Новотомиським повітом Велькопольського воєводства; створення українсько-польського сільськогосподарського СП з іноземними інвестиціями «ТЕРА»; фінансування в с. Цигани Борщівського району Тернопільської обл. ремонтних робіт, а також матеріально-технічного забезпечення школи та дитячого садочку «Малютко»; забезпечення медичними препаратами, медтехнікою Борщівської районної лікарні; організація стажування на території Польщі українських фахівців у сфері сільського господарства; фінансування та організація відпочинку і лікування в РП українських дітей з малозабезпечених сімей; спонсорська допомога Тернопільському інституту соціальних та інформаційних технологій; спонсорська допомога при будівництві храмів УГКЦ в селах Цигани та Гуштин Тернопільської області.

Відзнаки: Георгіївська медаль «Честь. Слава. Труд» IV ступеня від Міжнародного академічного рейтингу популярності «Золота Фортуна»; пам'ятна відзнака — «орден» за налагодження дружніх стосунків і співпраці між Борщівським районом Тернопільської області та Новотомиським повітом Велькопольського воєводства РП; ступінь Почесного доктора Тернопільського інституту соціальних та інформаційних технологій; подяки Тернопільської обласної ради, Єпископа Бучацького УГКЦ — Владика Іринія, Борщівської РДА.

Почесний консул України в Португальській Республіці

Едуардо Норте Сантуш Сілва

Народився 6 квітня 1939 року в м. Лісабон. Закінчив юридичний факультет Лісабонського університету та додатковий курс політичних та економічних наук цього ж університету. Викладач юридичного факультету Університету Модерна в Лісабоні та Бежа, зав. кафедрами вступу до правознавства, філософії права та дипломатичної історії Португалії. Автор низки наукових праць.

Одружений, має четверо дітей.

Нагороджений Почесною відзнакою МЗС України (2006), є дійсним членом товариства «Сосієдаде де Жеографія де Лішбоа» (Географічного Лісабонського товариства).

Професійна діяльність:

- голова наукового центру диспетчерської комісії в галузі маслинних культур та рослинних олій;
- спеціаліст інституту оливкової олії та продуктів маслинних культур, повірений у вирішенні спірних питань, економічних досліджень та міжнародних відносин;
- делегат португальського уряду в акціонерному товаристві «Сосієдаде Електрика до Оеште» («Західне електричне товариство»);
- член податкової ради, адміністратор підприємства міського будівництва «Медікал Каза де Репозо, Саплъ»;
- адміністратор торговельних організацій;
- співробітник «Енциклопедія вербо де культура лузо-бразілейра» (відділ економіки та фінансів, «Португальсько-бразильська культурна енциклопедія»);
- адвокат у Лісабоні.

Почесний консул України в Словацькій Республіці (Вранов-над-Топлею)

Станіслав Обіцький

Народився 19 жовтня 1953 року в с. Волковце, окрес (район) Злате Моравце Нітранського краю, ЧССР. Національність – словак. У 1972 році закінчив Нітранський будівельний технікум за спеціальністю «будівництво наземних об'єктів». Вільно володіє російською мовою.

Одружений, має двох дорослих дочок.

Нагороджений державними нагородами Словацької Республіки і України.

1972–1978 — майстер будівельного управління в м. Злате Моравце районного будівельного заводу в м. Нітра.

1979–1982 — виконроб капітального будівництва ДП «Дусло», м. Шаля Нітранського краю.

1982–1992 — директор рекреаційного центру державного підприємства «Букова» (з головним офісом в с. Генцовце району Вранов-над-Топлею Пряшевського краю).

1991–2008 — приватний підприємець, генеральний директор ТОВ SESO у м. Вранов-над-Топлею Пряшевського краю, офіційний експортер автомобілів Škoda в Україні.

Член Міжурядової словацько-української Комісії з питань торгово-економічного та науково-технічного співробітництва, засновник спільного українсько-словацького підприємства «СУМ», яке займається постачанням на український ринок машин для ремонту залізничних колій.

З 15 грудня 2006 року — Почесний консул України у Вранові-над-Топлею.

Почесний консул України в Республіці Судан

Муса Мохамед Саєд Маруф

Народився 1 січня 1971 року в м. Каріма, Республіка Судан. Закінчив Хартумський університет, факультет електронної інженерії. Бакалавр (почесний ступінь — 2004 р.).

2003 — ц. ч. — керівник групи інвестиційних компаній «Мамлака».

2000–2003 — генеральний менеджер комерційної компанії ATCWSO з хімічного виробництва.

1994–2000 — радник, генеральний менеджер міжнародної групи компаній SIDCO.

Управління та членство у державних компаніях: ATCWSO — залізниця та важке машинобудування; ATCWSO — виробництво цементу; компанія PETROHELP; компанія PHARAKIM; ATCWSO — посередницькі функції.

Член Виконавчої Ради Державної компанії високих технологій.

1994–1995 — генеральний секретар Федерації суданських студентів.

1995 — ц. ч. — член Ради суданських бізнесменів та Торговельної палати.

1999 — ц. ч. — член урядової Ради керівників молодіжного конгресу.

2007 — ц. ч. — член секретаріату з питань економіки Партії Національний конгрес.

2008 — ц. ч. — член політичного секретаріату Партії Національний конгрес; керівник Департаменту Близького, Середнього Сходу секретаріату Партії Національний конгрес.

З 2003 року — Почесний консул України в Республіці Судан.

**Почесний консул України в Сполучених
Штатах Америки (штат Техас)**

Григорій Бучай

Народився 15 жовтня 1945 року в Німеччині. У 1976 році закінчив Державний Каліфорнійський Університет. Співзасновник Української комерційної палати штату Техас.

1968–1969 — інженерний працівник компанії North America Rockwell Corp.

1969–1975 — пілот-інструктор ВПС США.

1976–1979 — менеджер компанії Chrysler Corporation.

1979–1992 — президент компанії Bounty Group Inc.

1993–2000 — директор компанії Sigma Ventures Inc.

1996–2000 — фінансовий радник компанії Prudential Securities Inc.

2000 — ц. ч. — Почесний консул України у штаті Техас.

Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штат Алабама)

Рой Скотт Колсон

Народився 22 липня 1958 року у США. У 1976 році закінчив факультет кримінальної юстиції та суспільних наук West End High School.

Одружений, має трьох дітей.

1978–1980 — член громадського руху «Молоді демократи графства Джефферсон».

1983 — ц. ч. — член Асоціації правників штату Алабама.

1983–2010 — адміністративний помічник з економічного розвитку мерії міста Бірмінгем.

1986–1991 — президент партії «Молоді демократи Алабами».

1989 — ц. ч. — голова Комітету зв'язків із громадськістю Асоціації правників штату Алабама.

2000 — ц. ч. — Почесний консул України у штаті Алабама.

Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штат Мічиган)

Богдан Федорак

Народився 7 травня 1933 року у селі Кулачківці Коломийського району Івано-Франківської області. В 1949 році виїхав до Детройту, штат Мічиган.

Навчався у Вейн Стейт Університеті, відділ менеджменту (1961), за фахом менеджер-спеціаліст з питань індустріального менеджменту.

Одружений, має трьох синів.

Працював на різних посадах у машинобудівній індустрії США. Був і є членом професійних організацій: Американського Товариства Менеджменту, Національної Асоціації Менеджерів Закупівлі, Економічного Клубу Детройту, Товариства Українських Інженерів Америки.

У молоді роки, в Німеччині, став членом товариства української молоді «Пласт», членом куреня «Чорноморці». До громадської діяльності долучився у 1949 році. Ініціював створення Товариства Української Студіючої Молоді ім. М. Міхновського, був заступником голови Союзу Українських Студентських Товариств Америки, членом управи «Спортивного товариства «Черник».

На сьогодні обіймає такі посади: голова Українського Державного Правління; голова Управи Організації Оборони Чотирьох Свобод України (ООЧСУ), віце-президент Крайового виконавчого комітету Українського Конгресового Комітету Америки (УККА); віце-президент Українсько-Американської Фундації Волі; президент Українського Культурного Центру «Воррен» штату Мічиган.

В минулому займав такі посади: голова президії Світового Державницького Фронту; член президії Світового Конгресу Вільних Українців; голова Зовнішньої Комісії при Крайовій Раді УККА; співзасновник Української Національної Інформаційної Служби (УНІСІ).

Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штат Юта)

Джонатан Фрідман

Народився 19 квітня 1974 року в США. У 1999 році закінчив Гуманітарний коледж при Brigham Young University, де вивчав російську мову.

Одружений, має двох дітей.

1991 — ц. ч. — співзасновник та виконавчий віцепрезидент компанії DownEast Outfitters, Inc.

1993–1995 — місіонер Церкви Свідків Останнього дня Ісуса Христа у м. Донецьк (Україна).

2005 — ц. ч. — член Музею сучасного мистецтва штату Юта.

2007 — ц. ч. — член Центру мистецтв м. Солт Лейк Сіті.

2007 — ц. ч. — член комітету Колекції мистецтв кантону Солт Лейк Сіті.

2008 — ц. ч. — скарбник Консульського клубу штату Юта.

У 2007 році один із найкращих молодих бізнесменів штату Юта. В 2008 році визнаний аудиторською компанією Ernst&Young найкращим підприємцем року у штаті Юта.

2008 — ц. ч. — Почесний консул України в штаті Юта.

Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штати Кентуккі та Огайо)

Андрій Футей

Народився 17 листопада 1965 року в Клівленді штату Огайо. У 1988 році закінчив Університет Джорджа Вашингтона за фахом бізнес-адміністрація та фінанси.

Неодружений. Дітей не має.

1991–1995 — старший радник з питань персоналу в адміністрації Губернаторства штату Огайо.

1995–1998 — заступник губернатора штату Огайо.

1998 — створив компанію Andrew J.Futey & Association.

Як президент фірми Андрій Футей має понад двадцятирічний досвід у державних та політичних справах.

Фірма забезпечує консультування із суспільної політики та державних відносин, стратегічного планування, громадських справ та розвитку стратегії політичних кампаній на міжнародному та федеральному рівні, а також на рівні штату Огайо.

По восьми роках роботи у колишньому уряді штату Огайо під керівництвом Д. Войновича він успішно керував виборчою кампанією Войновича у Сенат у 1998 році. На цьому рівні він слідкував за роботою кількох державних департаментів штату. Відповідав за здійснення політики керівництва та впровадження регламенту виборчої кампанії для кожного з департаментів.

У листопаді 1998 губернатор Войнович призначив його у Комісію Лотереї Огайо. Він був знову призначений на повторний строк губернатором Тафтом у 2001 році і працював як заступник голови комісії.

У жовтні 2008 року обраний віце-президентом Українського Конгресового Комітету Америки.

3 липня 2002 — Почесний консул України у штатах Кентуккі та Огайо.

**Почесний консул України в Туніській Республіці
(м. Сус)**

Лотфі Руїссі

Народився 9 грудня 1960 року.

У 1987 році закінчив Туніський Університет (факультет «Інформаційні технології»).

Одружений, має двох дітей.

З 2002 року очолює групу компаній, що спеціалізуються на торгівлі сільськогосподарською продукцією (внутрішня та зовнішня торгівля).

З 31 жовтня 2005 року — Почесний консул України, м. Сус (Туніська Республіка).

Почесний консул України в Турецькій Республіці (м. Ізмір)

Четін Гюверджин

Народився у 1954 році в м. Ерзінджан (Туреччина).
Середню та вищу освіту здобув у Ізмірі.

Одружений, має двох дітей.

У період з 1982 по 1985 рік працював у компанії
Рексан Holding на посаді ревізора з продажу.

В 1985 році започаткував діяльність власної компанії
Panel Kozmetik Ltd, керівництво якою здійснює до тепе-
рішнього часу.

1996–2008 — член ради Ізмірської торговельної па-
лати.

2004–2008 — делегат спільної ради об'єднання палат
і бірж.

2004 — ц. ч. — член об'єднання експортерів.

2008 — голова Ізмірської групи косметики.

2009 — ц. ч. — заступник голови правління Адміністрації торгового управ-
ління Ізміру.

2006 — ц. ч. — Почесний консул України в м. Ізмір (Турецька Республіка).

Почесний консул України в Турецькій Республіці (м. Чанаккале)

Мехмет Ишик

Народився 21 листопада 1971 року в м. Чанаккале. Початкову та середню освіту здобув в м. Чанаккале. Навчався у м. Текірдаг, де закінчив ліцей туризму.

Одружений, має двох дітей.

У 1990 році працював в агентстві з морських послуг UĞUR-44.

1994–1996 — військова служба в Збройних силах Туреччини в м. Анкара.

Продовжив трудову діяльність в агентстві UĞUR-44 на посаді голови (м. Чанаккале).

У 2000 році започаткував діяльність власного туристичного агентства FLAMA DENİZCİLİK TURİZM VE

TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ.

В 2002 році в м. Ізміт відкрив філію агентства та започаткував діяльність представництва морської торгової палати в Чанаккале.

В 2004 році придбав у власність агентство UĞUR-44 і спільно із партнерами відкрив компанію з постачання продовольства.

В 2006 році відкрив фірму з морських питань MILLER FLAMA DENİZCİLİK VE TURİZM A.S.

З 2008 року — член правління Торгово-промислової палати м. Чанаккале.

З грудня 2006 року — Почесний консул України в м. Чанаккале (Турецька Республіка).

Почесний консул України в Угорській Республіці (м. Сегед)

Шандор Рот

Народився 23 липня 1952 року в м. Мукачеве Закарпатської області, Україна. В 1973 році закінчив Львівський торговельно-економічний інститут (товарознавчий факультет). Кандидат економічних наук (2009). Громадянин Угорської Республіки.

Одружений, має двох синів.

Нагороджений згідно з Указом Президента України орденом III ступеня за вагомий особистий внесок у зміцнення міжнародних економічних зв'язків (2007); орденом II ступеня за вагомий особистий внесок у розвиток українсько-угорського співробітництва в гуманітарній і економічній сферах (2009).

Працював у торговельній фірмі Zöldért у м. Будапешті — від продавця до керівника Управління збуту. Наступна посада — начальник Головного управління плодоовочевої оптової торговельної мережі Угорщини.

В 1991 році відкрив фірми в Угорщині й в Україні з виробництва, продажу і перевезення мінеральних добрив; займається екологічними проектами, пов'язаними із промисловою специфікою бізнесу.

На початку 2005 року створив Благодійний фонд родини Ровт для надання благодійної допомоги: навчанню українських студентів в Угорщині і США; надання медичної допомоги гостро нужденним.

Найбільшу турботу виявляє щодо «малої батьківщини» – Закарпаття, тому саме там і базується фонд. Підтримуються соціально вразливі верстви суспільства, як, наприклад, ветерани Мукачєвого — оплачується їх лікування в санаторних закладах Закарпаття.

З вересня 2008 року — Почесний консул України в м. Сегеді Угорської Республіки.

Почесний консул України у Французькій Республіці (м. Метц)

Ольга Надія Левенек Головач

Народилася 19 квітня 1942 року.

Закінчила Технічний інститут Сент-Кретьєн, м. Метц (1962).

Нагороджена орденом Княгині Ольги III ступеня (2005).

1962–1963 — співробітник мерії м. Рішмон.

1965–1999 — співробітник банку «СІАЛ», м. Страсбург.

1992–2004 — голова та засновниця асоціації «Ельзас-Україна», м. Страсбург.

1996 — ц. ч. — голова та засновниця французько-українського економічного клубу «Мазепа», пізніше перейменованого на Французько-український економічний клуб.

2004–2009 — голова та засновниця асоціації «Лотарингія-Ельзас-Україна», м. Метц.

2006 — ц. ч. — Почесний консул України в м. Метці.

Почесний консул України у Французькій Республіці (м. Ліон)

Жаклін Нантерм (Шомар, Браїк)

Народилася 24 грудня 1949 року.
Закінчила Ліонський університет, факультет іноземних мов (1970).
Одружена, має дитину.
1971–1992 — викладач у різних навчальних закладах м. Ліон та робота у фармацевтичних компаніях.
1992–2000 — член керівної ради гуманітарної асоціації «Від Вільобана до Владивостока».
1993–2001 — член комітету побратимських зв'язків між м. Вільобан та м. Могильов (Білорусь).
2001 — ц. ч. — Почесний консул України в м. Ліоні.

Почесний консул України у Французькій Республіці (м. Тулуза)

Жан-Пьер Робер

Народився 14 лютого 1950 року. Університетський диплом з технології (суспільні відносини), університет Поль Сабатьє (Тулуза) (1972). Магістр філологічних наук (1974). Диплом поглибленого навчання (соціологія та зв'язки з громадськістю) університету м. Тулузи — ступінь доктора наук (1976).

Одружений, має трьох дітей.

1973–1979 — викладацька робота.

1979–1986 — службовець банку «Банк Поюлер».

1986–1988 — викладач в університеті Поль Сабатьє м. Тулузи.

1990–1993 — директор служби зв'язків із громадськістю банку «Креді Агріколь».

1993–1995 — директор підприємства «ЖПР Комюнікасьйон».

1995 — ц. ч. — директор служби зв'язків із громадськістю авіаційного об'єднання «Латекоер».

2000 — ц. ч. — Почесний консул України в Тулузі, почесний голова спілки «Ярославна» (товариство дружби між Тулузою та Києвом).

Почесний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (м. Майнц)

Ганс Юрген Досс

Народився 9 серпня 1936 року в місті Мюнстер, федеральна земля Північний Рейн-Вестфалія, ФРН.

Закінчив вищий навчальний заклад міста Майнц, відділення архітектури (1959); вищу школу мистецтв, Франкфурт-на-Майні, відділення «висотне будівництво і містобудівництво» (1963).

Одружений, має трьох дорослих дітей.

1959–1961 — працював співробітником будівельно-го бюро у місті Дейтон, штат Огайо, США. 1963–1965 — спільне архітектурне та будівельно-статистичне бюро в місті Марбург-Лан.

1965 — самостійна діяльність в місті Майнц.

1993 — спільна з інженером Р. Овером діяльність в архітектурному бюро.

2000 — викладач і директор Інституту соціального ринкового господарства при Українському вільному університеті в Мюнхені.

1979–1981 — депутат міської ради міста Майнц.

1981–1981 — депутат ландтагу (парламенту) землі Райнланд-Пфальц.

1981–2002 — депутат бундестагу ФРН від виборчого округу Ворс.

1990–2002 — голова парламентської групи ХДС/ХСС бундестагу з питань середнього бізнесу, член правління фракції ХДС/ХСС у бундестазі.

1982–2002 — член парламентського комітету з питань господарства і технологій. 1994–1998 — член ради регуляторної політики при федеральному міністрові пошти і телекомунікацій.

1996–2005 — член мистецької ради при федеральному міністрові фінансів.

1990 — опікун благодійної спілки «Діти Чорнобіля», місто Нірштайн.

2005 — Президент німецько-українського науково-економічного товариства, Майнц–Берлін.

Нагороди та відзнаки: Хрест за заслуги перед Німеччиною, зі стрічкою (1986); Хрест ордену за заслуги перед Німеччиною I класу (1997); Почесний доктор Державного університету лісового господарства України, м. Львів (1998); Почесний доктор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Українсько-американського університету Вісконсія, м. Київ (1998); Почесний доктор «Літерарум гуманарум» університету Святої Родини, місто Філадельфія, США (2006); Почесний професор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ (2006); Великий хрест ордену за заслуги перед Німеччиною (2006); Почесний професор Українського вільного університету, м. Мюнхен, ФРН (2006). З 23 жовтня 2008 року — Почесний консул України в м. Майнц.

Почесний консул України в Республіці Хорватія (м. Задар)

Нікола Маліч

Народився 22 березня 1942 року в с. Радатовічі, область Карловац, Республіка Хорватія. Закінчив Вищу економічну школу в м. Брчко (Боснія і Герцеговина), спеціальність — економіст (1965); Загребський університет, факультет транспортних наук, інженер транспорту (1985).

1965–1970 — менеджер з кадрових питань, фірма «Фармація Осієк», м. Осієк.

1970–1975 – директор фірми «Колор Осієк», м. Осієк.

1975–1990 — начальник порту м. Осієк.

1990 — ц. ч. — директор готельного комплексу «Бунгалос Маліч» в м. Задар.

Налагодженням співпраці України і Хорватії займається з 1980 року, коли був призначений керівником порту Рені і Ізмаїл. Займався будівельними роботами в містах Ізмаїлі, Комсомольську (Полтавська обл.) та Києві.

З 2003 року — Почесний консул України в м. Задарі.

Почесний консул України в Чеській Республіці

Павел Камарит

Народився 2 липня 1967 року у м. Влашім, Чеська Республіка. В 1992 році закінчив факультет міжнародних економічних зв'язків Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Володіє німецькою, російською, англійською мовами.

1992–1995 — торговий референт представництва «ALTA» a.s., м. Брно (ЧР).

1995–1997 — представник «ALTA» a.s., м. Брно (ЧР).

1997–2000 — представник генерального директора з питань розвитку та стратегії «ALTA» a.s., м. Брно (ЧР).

2001–2009 — директор торгової групи 2 «ALTA» a.s., м. Брно (ЧР).

2001 — ц. ч. — голова наглядової ради «ALTA» a.s., м. Брно (ЧР).

2009 — ц. ч. — керівник представництва «ALTA» a.s., у Москві.

2001 — ц. ч. — Почесний консул України в Чеській Республіці.

Почесний консул України в Королівстві Швеція (м. Мальмо)

Бу Валленберг

Народився 5 червня 1965 року, м. Мальмо, Швеція. Закінчив Вищу школу Мальмо (1981). Вільно володіє англійською і німецькою мовами.

Одружений, має сина і дочку.

За активну гуманітарну діяльність в Україні був нагороджений рядом почесних відзнак «Людина року».

1983–1984 — військова служба у шведській армії.

З 1992 року почав працювати в Скандинавській дитячій місії помічником, а згодом її очолив. З 1994 року здійснює свою діяльність в Україні. З 1996 року координує міжнародну діяльність всіх філій організації в Данії та Фінляндії.

З 2000 року — Почесний консул України в м. Мальмо.

Основним напрямком роботи як Почесного консула України є надання гуманітарної допомоги українським дітям та малозабезпеченим сім'ям, медичним закладам у Волинській області, які опікуються здоров'ям «чорнобильських» дітей, вирішення проблем безпритульних дітей у столиці України, а також надання благодійної допомоги закладам вітчизняної кримінально-виконавчої системи.

Почесний консул України на Ямайці

Кеннет Сушиль Бенджамін

Народився в 1953 році в Індії. Здобув освіту в Бомбеї, Індія; закінчив Університет технічних і прикладних наук на Ямайці. Громадянин Ямайки.

Розлучений, має трьох дітей.

Отримав багато нагород та відзнак від урядів Індії та Ямайки (Орден за Відзнаку — рівень командира від прем'єр-міністра Ямайки (2006).

До 1977 року працював у компанії «Кеплтон Джоунс енд Компані» (м. Кінгстон) на посаді бухгалтера.

В 1977 році засновує та до нинішнього часу очолює компанію «Гардсмен Груп Лімітед», яка спеціалізується на автоматизованих системах сигналізації, захисних технологіях та охоронних послугах.

Активний керівник Ямайського товариства із запобігання жорсткому поводженню з тваринами. Розроблена ним освітня програма із захисту фауни, що реалізується в зоопарку «Селеніті», отримала у 1995 році Освітньо-екологічну нагороду Американської торговельної палати.

У 2003 році за видатні ділові якості та особистий внесок у розвиток компанії «Гардсмен Груп Лімітед» присвоєно звання «Карибський підприємець року».

У 2007 році – голова керуючого комітету дитячої лікарні ім. Бастамейнте в м. Кінгстон, Ямайка.

К. Бенджамін регулярно надає спонсорську допомогу мистецьким та культурним заходам на Ямайці.

3 липня 2006 року – Почесний консул України на Ямайці.

Представники України при міжнародних організаціях

**Біографічні довідки подаються станом
на 1 вересня 2010 року. Дані про можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій разом
з біографічними довідками в наступних випусках**

*При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України*

Глава Місії України при НАТО

з липня 2010 року

Ігор Долгов

Народився 6 червня 1957 року в м. Славуті Хмельницької області. У 1980 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, філолог, викладач. Кандидат філологічних наук.

1974–1975 — технік Інституту кібернетики АН УРСР.

1975–1980 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1980–1992 — асистент кафедри російської мови і методики її викладання як іноземної КДУ ім. Т.Г. Шевченка.

1992–1993 — перший секретар відділу інформації МЗС України.

03.1993–04.1993 — радник відділу інформації МЗС України.

1993–1994 — помічник-радник Секретаріату міністра закордонних справ України.

01.1994–09.1994 — радник Посольства України в Фінляндській Республіці.

1994–1997 — радник-посланник Посольства України в Фінляндській Республіці.

10.1997–11.1997 — виконуючий обов'язки заступника начальника Управління політичного аналізу і планування МЗС України.

1997–2000 — заступник начальника Управління політичного аналізу і планування МЗС України. 2000–2001 — заступник керівника Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

2001–2002 — директор департаменту з питань політики та безпеки – начальник Управління політичного аналізу та інформації МЗС України.

2002–2004 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Турецькій Республіці. 2004–2006 — заступник міністра закордонних справ України.

2006–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Федеративній Республіці Німеччина. 2008–2009 — керівник Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України.

2009–2010 — Посол з особливих доручень Департаменту інформаційної політики МЗС України.

04.2010–07.2010 — Посол з особливих доручень відділу оперативного інформаційного реагування Департаменту інформаційної політики МЗС України.

07.2010–07.2010 — Посол з особливих доручень відділу координації євроатлантичного співробітництва Департаменту євроатлантичного співробітництва МЗС України.

07.2010 — ц. ч. — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Бельгія.

Представник України при Європейському Союзі

з липня 2010 року

Костянтин Єлисеєв

Народився 14 вересня 1970 року в м. Красноармійську Донецької області. У 1992 році закінчив Український інститут міжнародних відносин при Київському університеті ім. Т. Шевченка, спеціаліст з міжнародних відносин, референт-перекладач французької мови.

1987–1992 — студент Українського інституту міжнародних відносин при Київському університеті ім. Т. Шевченка.

1992–1993 — аташе групи колегії МЗС України.

01.1993–08.1993 — аташе, третій секретар відділу міжнародних організацій МЗС України.

1993–1994 — третій секретар відділу політичних питань ООН та її спецустанов Управління міжнародних організацій МЗС України.

1994–1997 — третій, другий секретар Постійного представництва України при ООН.

1997–1999 — другий, перший секретар Посольства України у Французькій Республіці.

1999–2000 — головний консультант відділу двостороннього співробітництва Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

2000–2004 — директор Кабінету міністра закордонних справ України.

2004–2007 — заступник Представника України при Європейських Співтовариствах.

2007–2010 — заступник міністра закордонних справ України.

Постійний представник України при ЮНЕСКО

з липня 2010 року

Олександр Купчишин

Народився 06.1952 року в с. Перегінське Рожнятівського району Івано-Франківської області. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1974), юрист-міжнародник, перекладач-референт англійської мови; Дипломатичну академію МЗС СРСР (1990), дипломат; кандидат юридичних наук.

1969–1974 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1974–1982 — аспірант, асистент кафедри міжнародного права та іноземного законодавства Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1982–1988 — співробітник (Р-3) Секретаріату Відділення ООН.

1988–1990 — слухач Дипломатичної академії МЗС СРСР.

08.1990–09.1990 — другий секретар (по резерву) МЗС України.

1990–1992 — перший секретар відділу міжнародних організацій МЗС України.

01.1992–09.1992 — начальник договірно-правового відділу МЗС України.

1992–1993 — начальник Договірно-правового управління МЗС України.

1993–1996 — радник-посланник Посольства України у Французькій Республіці.

1996–1998 — начальник Управління європейського регіонального співробітництва, Управління європейської і трансатлантичної інтеграції МЗС України.

1998–2001 — Постійний представник України при Раді Європи.

2001–2004 — директор Правового департаменту МЗС України, Посол з особливих доручень.

2004–2005 — Посол з особливих доручень Договірно-правового управління МЗС України.

07.2005–12.2005 — Посол з особливих доручень Договірно-правового департаменту МЗС України.

2005–2008 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Нідерланди.

2005–2008 — Постійний представник України при Організації із заборони хімічної зброї.

2008–2010 — заступник міністра закордонних справ України.

02.2010–06.2010 — Уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків.

06.2010 — ц. ч. — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Французькій Республіці.

Постійний представник України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві (Швейцарія)

з січня 2008 року

Микола Маймескул

Народився 18 грудня 1948 року в с. Приморське Татарбунарського району Одеської області.

У 1972 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, перекладач-референт, викладач французької та англійської мов; кандидат історичних наук (1988).

1966–1972 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1972–1974 — інженер Центрального проектно-конструкторського бюро тресту «Енергоавтоматика».

1974–1977 — перекладач французької мови групи радянських спеціалістів військової частини 44708, Центральноафриканська Республіка, Республіка Чад.

1977–1980 — старший лаборант, старший методист, старший інженер факультету міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1980–1981 — аспірант Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1981–1983 — третій секретар консульського відділу МЗС УРСР.

1983–1986 — третій, перший секретар відділу міжнародних економічних організацій МЗС УРСР.

1986–1992 — другий, перший секретар Постійного Представництва СРСР при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві.

1992–1993 — начальник відділу міжнародного економічного співробітництва МЗС України.

1993–1996 — начальник Управління міжнародного економічного і науково-технічного співробітництва МЗС України.

1996–2000 — Постійний представник України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві (Голова Конференції з роззброєння (1998), Голова Женевського Дипломатичного комітету (2000), Віце-голова Європейської економічної комісії ООН (1996–1998).

2000–2001 — Посол з особливих доручень Групи послів з особливих доручень та головних радників МЗС України.

01.2001–07.2001 — директор Департаменту європейської інтеграції, економічного та гуманітарного співробітництва – начальник Управління Європейського Союзу МЗС України.

07.2001–11.2001 — Посол з особливих доручень по координації діяльності МЗС України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, міністерствами, відомствами та регіонами України Управління послів з особливих доручень.

2001–2002 — Посол з особливих доручень – керівник Групи координації взаємодії МЗС України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, міністерствами, відомствами та регіонами України.

2002–2003 — директор Департаменту консульської служби МЗС України.

2003–2004 — Посол з особливих доручень Управління послів з особливих доручень та головних радників МЗС України.

02.2004–04.2004 — Посол з особливих доручень Управління консульської служби МЗС України.

2004–2006 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Канаді, Представник України при Міжнародній організації цивільної авіації (ІКАО).

2006–2008 — заступник міністра закордонних справ України.

Постійний представник України при Міжнародних організаціях у Відні (Австрія)

з липня 2010 року

Ігор Прокопчук

Народився 3 березня 1968 року в м. Коростені Житомирської області. У 1992 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, перекладач англійської та італійської мов.

1985–1986 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. 1986–1988 — служба в армії.

1988–1992 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. 1992–1993 — аташе відділу інформації Управління інформації МЗС України.

1993–1994 — третій, другий секретар відділу інформації Управління інформації МЗС України.

1994–1997 — третій, другий секретар Посольства України в Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії.

1997–1998 — другий секретар Постійного Представництва України при ООН.

02.1998–10.1998 — помічник-радник Секретаріату міністра закордонних справ України. 10.1998–11.1998 — радник відділу США і Канади Четвертого територіального управління МЗС України. 1998–2000 — в. о. завідувача відділу США і Канади Четвертого територіального управління МЗС України.

2000–2001 — заступник начальника управління – завідувач відділу США і Канади Четвертого територіального управління МЗС України.

2001–2002 — радник-посланник Посольства України в Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії.

04.2002–11.2002 — Тимчасовий Повірений у справах України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії.

2002–2004 — радник-посланник Посольства України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії.

2004–2005 — начальник Третього територіального управління МЗС України.

2005–2006 — заступник директора Другого територіального департаменту – начальник відділу ЦЄ МЗС України. 04.2006–10.2006 — в. о. директора Четвертого територіального департаменту МЗС України.

2006–2008 — директор Четвертого територіального департаменту МЗС України.

2008–2010 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Литовській Республіці.

Постійний представник України при ООН

з квітня 2007 року

Юрій Сергеев

Народився 5 лютого 1956 року в м. Ленінакані Вірменської РСР. У 1981 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, філолог-викладач; кандидат філологічних наук.

1973–1974 — копіювальник архітектурно-планувальної майстерні Республіканського проектного інституту «Укрземпроект», м. Київ.

1974–1976 — курсант Київського вищого загальної-ського училища ім. Фрунзе.

1976–1981 — студент філологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1981–1989 — асистент кафедри філологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1989–1992 — доцент кафедри філологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1992–1993 — керівник Прес-центру МЗС України.

1993–1994 — начальник Управління інформації МЗС України.

08.1994–12.1994 — керівник Секретаріату міністра закордонних справ України.

1994–1997 — начальник Управління інформації МЗС України.

01.1997–11.1997 — радник-посланник Посольства України у Великій Британії.

1997–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Грецькій Республіці.

1999–2000 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Албанія за сумісництвом.

2000–2001 — керівник Головного управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента України.

02.2001–07.2001 — перший заступник міністра закордонних справ України.

2001–2003 — Державний секретар МЗС України.

2003–2007 — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Французькій Республіці.

2003–2007 — Постійний представник України при ЮНЕСКО.

06.2008 — ц. ч. — Надзвичайний і Повноважний Посол України у Співдружності Багамських островів за сумісництвом.

Постійний повноважний представник України при координаційних інститутах СНД

з вересня 2008 року

Володимир Сочнев

Народився 22.08.1958 року в м. Києві. У 1980 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, фахівець з міжнародних відносин, референт-перекладач з німецької мови; кандидат історичних наук.

1975–1980 — студент факультету міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1980–1981 — інженер відділу закордонних зв'язків Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона АН УРСР, м. Київ.

1981–1992 — аспірант, старший інженер, молодший науковий співробітник Інституту соціальних та економічних проблем зарубіжних країн АН УРСР, м. Київ.

1992–1995 — старший науковий співробітник Інституту світової економіки та міжнародних відносин АН України, м. Київ.

1995–1999 — другий, перший секретар Посольства України у Швейцарській Конфедерації.

2000–2001 — перший секретар відділу двостороннього та регіонального економічного співробітництва Управління економічного та наукового співробітництва МЗС України.

10.2001–11.2001 — радник відділу політичних відносин Управління Європейського Союзу Департаменту європейської інтеграції, економічного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

2001–2002 — радник відділу координації Управління Європейського Союзу Департаменту європейської інтеграції МЗС України.

2002–2006 — радник Посольства України у ФРН.

2006–2007 — начальник відділу економічного аналізу, прогнозування, інвестиційних проблем та міжнародної фінансової та кредитної політики Департаменту економічного співробітництва МЗС України.

2007–2008 — заступник директора Департаменту економічного співробітництва — начальник відділу економічного аналізу, прогнозування, інвестиційних проблем та міжнародної фінансової та кредитної політики МЗС України.

Постійний представник України при Раді Європи

з травня 2010 року

Микола Точицький

Народився 22.09.1967 року в с. Жигалівка Калинівського району Вінницької області. Закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (1993), філолог, перекладач французької та англійської мов; Інститут міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (1995), юрист-міжнародник.

07.1984–08.1984 — робітник Уладово-Люлинецької дослідно-селекційної станції, с. Уладовське Вінницької області. 1984–1985 — учень групи монтажників радіоапаратури СПТУ № 19, м. Вінниця.

1985–1987 — служба в армії.

1987–1993 — студент Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

1993–1994 — аташе, третій секретар відділу оперативного зв'язку та комп'ютерного забезпечення Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1994–1995 — третій секретар відділу багатостороннього роззброєння та заборони хімічної і біологічної зброї Управління контролю над озброєнням та роззброєнням МЗС України.

1995–1998 — третій, другий секретар Посольства України в Королівстві Бельгія.

1998–1999 — перший секретар відділу ядерного роззброєння та обмеження стратегічних озброєнь Управління контролю над озброєнням та НТС МЗС України.

1999–2000 — перший секретар відділу ОБСЄ та Ради Європи Управління євроатлантичної інтеграції МЗС України.

2000–2001 — радник відділу НАТО та європейської безпеки Управління євроатлантичного співробітництва Департаменту з питань політики та безпеки МЗС України. 2001–2003 — радник Постійного представництва України при Раді Європи.

2003–2004 — перший заступник директора Кабінету міністра закордонних справ України.

01.2004–02.2004 — директор Кабінету міністра закордонних справ України.

2004–2005 — начальник Управління консульської служби МЗС України.

2005–2008 — Генеральний консул України в Сан-Франциско (США); перший заступник, керівник Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України. 2008–2009 — перший заступник керівника, керівник Головної служби з питань міжнародного співробітництва Секретаріату Президента України.

2009–2010 — керівник Головної служби з питань міжнародного співробітництва Секретаріату Президента України.

ГЕНЕРАЛЬНА ДИРЕКЦІЯ
З ОБСЛУГОВУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ
ПРЕДСТАВНИЦТВ

GENERAL MANAGEMENT
SERVICES TO THE FOREIGN
REPRESENTATIVES

ГЕНЕРАЛЬНА ДИРЕКЦІЯ З ОБСЛУГОВУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ

Дипломати подорожують Україною

Павло Кривonos,

*генеральний директор
Генеральної дирекції
з обслуговування іноземних
представництв*

Одне з головних завдань у роботі із зарубіжними дипломатами — якомога краще показати їм нашу Україну. Саме тому ми ретельно вибираємо ознайомчі маршрути, де б най-

більш повно поєднувалися історико-культурні, відпочинково-туристичні, торгово-економічні фактори. Розробляємо деталі кожного маршруту, погоджуємо їх з місцевими органами влади, діловими колами і культурологічними закладами. Наприклад, ідея поїздки до Чернівців народилася в дипкорпусу під час минулорічної подорожі Чернігівщиною. Всі учасники висловили побажання поїхати у Чернівці, бо мало хто бував у цих краях. Ми пообіцяли показати їм цей чудовий регіон і, гадаю, нам це вдалося.

Посли, які побували на Буковині і Поділлі, побачили різні куточки України. Було чимало ділових зустрічей. Дипломати переконалися, яка тут прекрасна і родюча земля, працьовиті й доброзичливі люди. Вони ознайомилися з перспективними інвестиційними проектами цього регіону.

Сподіваюсь, що від побаченого і почутого ними згодом матимемо відчутну користь.

Надзвичайно цікавими для них були відвідини чоловічого монастиря. Це теж своєрідна перлина духовного життя, про яку, на жаль, не всі знають навіть в Україні.

Ми показали їм унікальну родину отця Михайла і тим самим привернули увагу до проблем дітей-сиріт, до дітей з важкими хворобами. Дипломати відчували, що цим дітям потрібна допомога і ми бачили, як вони зворушено переймалися цією темою. Деякі посли вже пообіцяли, що вони не залишать їхнє життя без своєї участі.

Вочевидь, ця поїздка стане початком розвитку подальших дипломатичних і ділових контактів з цим регіоном. Окрім того, зробимо телефільм і видамо книжку «Пам'ять століть», де розкажемо про цю подорож, цей регіон, про ті непідробні і щирі інтереси, які виявили акредитовані в Україні дипломатичні працівники.

Можливо, для багатьох ця поїздка стане імпульсом приїхати сюди ще, привезти колег. Так було вже не раз. Скажімо, під час поїздки до Львова і Трускавця у клініці професора Козявкіна побував посол Кувейту. А його брат — міністр охорони здоров'я Кувейту. Тепер з професором Козявкіним у них зав'язалася міцна дружба і Кувейт предметно допомагає клініці. У Козявкіна, окрім Трускавця, є ще один проект у місті Генічеську на Арабатській стрілці, де він буде «місто сонця» — клініку на базі природних ресурсів. Там теж пішла досить конкретна робота.

Переконали, що кожна така поїздка має серйозні й позитивні результати. Якись уже наступного дня, інші — через місяць чи через рік... Це природно... Треба поїхати, подивитися, показати, привернути увагу... І робимо ми це досить успішно, про що свідчать відгуки наших гостей.

Не можна сказати, що ми в цій справі перші, але ми — молода країна і прагнемо показати її у всій повноті, бо Україну ще мало знають у світі. Дипломати, після того, як побувають у певному регіоні — обов'язково розкажуть про нього багатьом своїм співвітчизникам і це неминуче дасть свій ефект. Можливо, навіть через 5, 10, 20 років...

Наступну поїздку Україною плануємо здійснити на пароплаві по Дніпру, що дозволить показати дипломатам досить вели-

кий в економічному, історичному та культурному плані регіон. Великі міста, неповторні природні ландшафти і знову-таки — прекрасні люди.

«Ніщо так не окрилює людську фантазію, як відсутність фактів» — говорили давні греки. Але й найфантастичніші проекти в усі часи у всіх народів здійснювалися на міцному фундаменті глибоких та широких знань і про саму людину, і про все, що її оточує.

Потреба в безпосередньому ознайомленні з одним із найчарівніших куточків України — Буковиною — привела одного травневого ранку до Чернівців велику групу дипломатів, акредитованих в Україні. Чартерний авіапереліт поважного десанту і насичену пізнавально-ділову програму організувала за традицією Генеральна дирекція Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв.

У приїзді такої авторитетної делегації були надзвичайно зацікавлені гостинні господарі. Взаємовигідна співпраця із зарубіжними партнерами визначає в останні роки стабільність економічного розвитку і міста, і області. А хто, як не дипломатичний корпус, може суттєво активізувати інвестиційні та інтеграційні процеси, проінформувавши про побачене та почуте керівництво своїх держав, ділові кола, про те, які можливості й перспективи можуть розкриватися у співпраці з молодого незалежною Україною.

Поїздки дипломатів Україною, які ми плануємо проводити й надалі, — це не тільки вияв гостинності нашої країни, але й бачення та розуміння того, що без безпосереднього знайомства з життям нашої держави, її економікою, наукою, культурою ми не зможемо йти на випередження часу.

Робити це треба зараз, враховуючи глобалізацію світу і наше місце в ньому.

Подорож на Буковину та Поділля

*Київ-Чернівці-Хотин-Кам'янець-Подільський
Травень 2010 року*

Поважну делегацію в Міжнародному аеропорту «Чернівці» зустрічають чернівецький міський голова Микола Федорук, заступник голови Чернівецької обласної державної адміністрації Михайло Гайничеру, директор аеропорту Володимир Калинюк та чарівні буковинки

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Азербайджан в Україні Талят Алієв (у поїздки він виконував обов'язки дуасна дипкорпусу) та генеральний директор Генеральної дирекції Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв Павло Кривонос приймають хліб-сіль від гостинних буковинців, спілкуються з керівниками області та міста

За традицією гостям показали передусім найбільш знакові місця обласного центру. За переказами назва міста походить від фортеці, яка в «Списку городів руських дальніх і ближніх» згадується як «Черн на Пруті». Залишки її кам'яних мурів і сьогодні можна оглянути на південно-західній околиці міста. А перша згадка про Чернівці в історичних документах датується 1408 роком

Подивував усіх своєю красою і Чернівецький драматичний театр, споруджений на нинішній Театральній площі ще на початку минулого століття за проектом архітекторів Фердинанда Фельнера та Германа Гельмера, які збудували і славетні оперні театри в Одесі та Відні

Гості не могли повірити, що ще якихось два століття тому на цьому самому місці шумів густий ліс

Надзвичайне враження на дипломатів справив і комплекс споруд Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, в якому розташовувалася свого часу Резиденція буковинських митрополитів. Побудовано це рукотворне диво за проектом видатного архітектора Йозефа Главки. Чернівецький національний університет засновано 4 жовтня 1875 року

Завдяки вигідному стратегічному положенню Хотин відіграв значну роль в історії і України, і Молдавії, і Польщі, і Туреччини і Російської імперії. З X століття він входив до складу Київської Русі, згодом — Галицько-Волинського князівства. Наприкінці чотирнадцятого століття Хотин увійшов до складу Молдавії. Саме в цей період він згадується у «Списку руських городів». («На Днестре Хотень») та у грамотах молдавського воєводи Олександра.

У XVI столітті Хотин деякий час був під владою Польщі, а потім знову входив до Молдавського князівства, яке перебувало у васальній залежності від турків. У XVII столітті Хотинська округа була безпосередньо включена до складу Османської імперії, а восени 1621 року під мурами фортеці відбулася відома Хотинська битва.

Гостинно зустрів поважних гостей Хотин, який віднедавна здобув велику популярність завдяки своїй фортеці, котра в минулому впродовж багатьох століть була предметом жорстоких збройних сутичок між кількома державами

Безпосереднє знайомство з трагічними сторінками минулого протистояння багатьох народів наштовхнуло дипломатів на думку про необхідність об'єднання зусиль кількох країн для відбудови Хотинської фортеці, яка нині стала фактично їхньою спільною історичною пам'яткою. Місце кривавих битв має стати місцем порозуміння, пізнання великої істини мирного співжиття, а також звитяжних міжнародних лицарських змагань.

Буковина і Кам'янець-Подільський зустрічають дипломатів

Зустріч на кордоні Чернівецької області та Кам'янець-Подільського району

**Дружина першого заступника міністра закордонних справ
Наталія Борисівна Шевченко (праворуч)**

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Туреччина Ахмет Бюлент Мерич

Дружина Надзвичайного і Повноважного Посла Великої Соціалістичної Народної Лівійської Арабської Джамахірії разом з дружиною Надзвичайного і Повноважного Посла Румунії в румунській школі с. Горбове

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Конго Кабаку Мойз Мучайл з дружиною та дружиною Надзвичайного і Повноважного Посла Федеративної Республіки Нігерія

Генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло Олександрович Кривонос із міським головою Кам'янця-Подільського Анатолієм Макарівичем Нестеруком та дружиною першого заступника міністра закордонних справ України Наталією Борисівною Шевченко і дружиною ректора дипломатичної академії Аллою Германівною Гуменюк

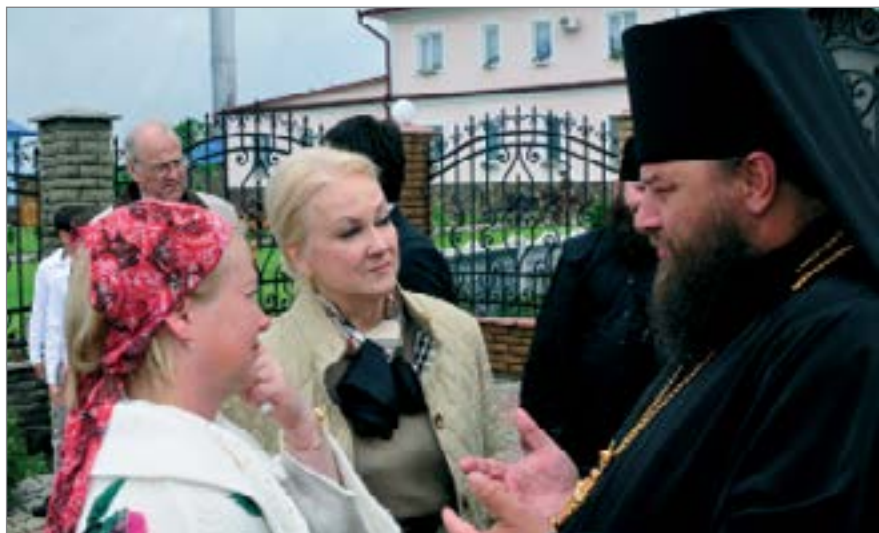
У Свято-Вознесенському монастирі

Настоятель Свято-Вознесенського монастиря Михайло Жар зустрічає гостей

Груповий знімок у сирітському притулку Свято-Вознесенського монастиря

Настоятель Свято-Вознесенського монастиря Михайло Жар разом з дружиною першого заступника міністра закордонних справ України Наталією Борисівною Шевченко та дружиною ректора дипломатичної академії Аллою Германівною Гуменюк

Голова Чернігівської обласної державної адміністрації Михайло Миколайович Папієв з настоятелем Свято-Вознесенського чоловічого монастиря Михайлом Жаром та дружинами Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Туреччина, Надзвичайного і Повноважного Посла Румунії, представника Посольства Соціалістичної Республіки В'єтнам

Генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло Олександрович Кривонос з Надзвичайним і Повноважним Послом Мексиканських Сполучених Штатів пані Беренісе Рендон Талавера та Почесним консулом Ірландії Володимиром Олександровичем Саєм у сирітському притулку

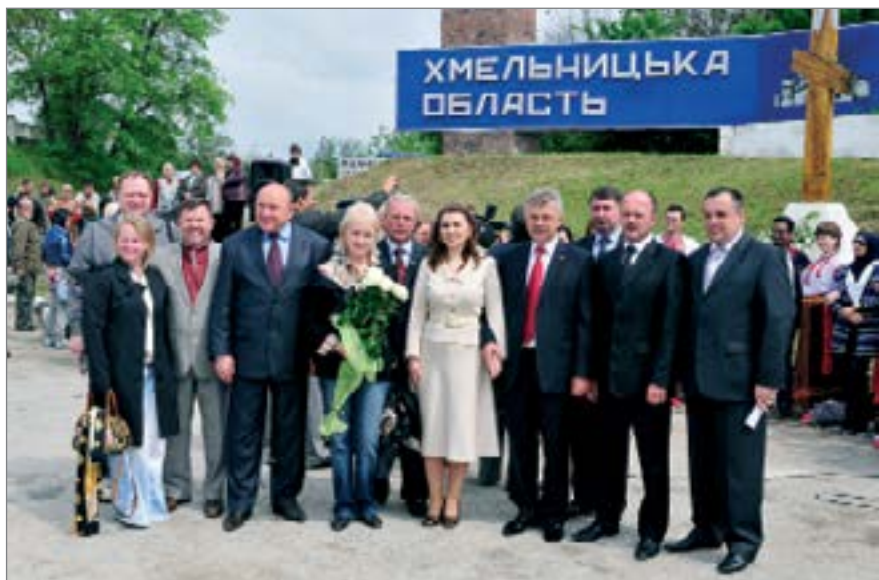
Дружина Надзвичайного і Повноважного Посла Великої Соціалістичної Народної Лівійської Арабської Джамахирії в сирітському притулку

Експерсія містом. Чернівці

Під час перебування у торговельно-розважальному центрі «Балтовка»

Зустріч на Хмельницькій землі

Відвідини румунського поселення

Подорож річкою Дністер

Зліва направо: дружина Посла, Надзвичайний і Повноважний Посол Демократичної Республіки Конго Кабаку Мойз Мучайл, Надзвичайний і Повноважний Посол Федеративної Республіки Нігерія Ібрагім Пада Касай з дружиною

Шереживо вражень зарубіжних дипломатів про Буковину та Поділля

Чарівний край Черемоша й Прута

Еркін Мамкулов,
*Надзвичайний і Повноважний Посол
Киргизької Республіки в Україні*

ПЕРЛИНА У НАМИСТІ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

— **Перші враження від перебування в Чернівцях?**

— Навіть перші враження перебування на Буковинській землі за-свідчують про те, яка Україна багатогранна. Завдячуючи Генеральній дирекції з обслуговування іноземних представництв Київради отримали додаткову можливість відвідати різні регіони країни і побачити, що кожен має своє неповторне обличчя, зокрема Чернівецька область. Буковина і саме місто — підтвердження того, яка в Україні багата історія, тут, власне, бачиш поєднання різних культур і традицій. Відверто кажучи, я навіть не чекав, що відвідини Буковини дадуть мені можливість

На фото (зліва направо): Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджанської Республіки в Україні Талят Мусеїб оглу Алієв та Надзвичайний і Повноважний Посол Киргизької Республіки в Україні Еркін Мамкулов

відчути багатогранність вашої країни, глибину її історії, культури, і я щиро радий, що в мене з'явилася така можливість. Чернівці — справжня перлина у намісті українських міст. Я зачарований цим містом і переконаний, що й у подальшому мене чекають нові відкриття.

— **Ваші побажання щодо розвитку дипломатичних стосунків?**

— Якщо говорити про двосторонні відносини, то, на мій погляд, одним із вагомих моментів є досить ґрунтовне знання країни перебування, в даному випадку України, що, звичайно, допомагає в роботі. Безперечно, знайомство з регіонами України буде сприяти цьому і, врешті-решт, подальшому розвитку двосторонніх відносин і в економіці, і в політичній сфері, і в культурно-гуманітарному напрямку.

Кайсар Аміржанов,

*Перший секретар-аташе по культурі
Посольства Республіки Казахстан в Україні*

МЕРЕЖИВО ВРАЖЕНЬ

— **Що Вам найбільше сподобалось під час відвідин Буковини?**

— Ця дивовижна подорож, організована Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, яку очолює Павло Олександрович Кривонос, — знайомство з унікальним регіоном України — дала нам черговий імпульс для активізації культурно-гуманітарних зв'язків

Перший секретар-аташе по культурі Посольства Республіки Казахстан в Україні Кайсар Аміржанов (ліворуч) з журналістом Володимиром Денисенком

між Республікою Казахстан і Україною і ще раз довела про взаємопереплетення на території України східних та європейських культур.

Практично всі регіони України по-своєму чудові й особливі, чарують і захоплюють неповторністю природи і нерозгаданими таємницями історії, побутом і звичаями народу. Не є винятком Чернівецька та Хмельницька області.

Мені дуже важко надати перевагу тому чи іншому заходу чи місту, яке мені сподобалось, адже український народ дуже гостинний, відкритий і щирий. Це було незабутньо.

Для мене головним акцентом подорожі, власне, стало отримання інформації про ці регіони з метою «прокладання» нових шляхів для міжрегіонального співробітництва між Україною і Казахстаном.

— **Ви побачили різницю між людьми різних регіонів?**

— Хочу повторити, що український народ є гостинним і доброзичливим. В Україні нема міжконфесійних і міжетнічних непорозумінь, міжрелігійних конфліктів.

Проводити паралелі між столичними й регіональними мешканцями не є доцільним. Столиця в усіх державах залишається головним містом, тоді ж як міста обласного масштабу, хоч і відіграють другорядну роль, але все ж мають колосальний, хоч часом і прихований потенціал розвитку. Люди скрізь однакові,

лише середовище існування дає певний відбиток на їхньому менталітеті. У цьому контексті доречно відзначити, що казачи теж гостинний і доброзичливий народ. І ми також прагнемо зберегти багатовікову історію і культуру. Дечим наш менталітет подібний. Отже ми не випадково один одного вважаємо братнім народом.

Радник Посольства Російської Федерації в Україні Сергій Кузнєцов з дружиною

Сергій Кузнєцов,

*Радник Посольства Російської
Федерації в Україні*

ПОЇЗДКА НАДЗВИЧАЙНО КОРИСНА

— **Ваші перші враження?**

— Найкращі. І місто чарівне, і природа чудова, і люди привітні. Нас сердечно зустрічали, поїздка чудово організована. Знаєте, дипломат завжди працює. І тут нам вдалося чимало по-

контактувати з діловими людьми, і, можливо, в майбутньому вибудуються спільні інвестиційні проекти. Загадувати наперед не будемо, але два таких проекти вже відпрацьовуються.

— **Що б Вам хотілося побачити ще?**

— По-моєму, тут все є, а що хотілось побачити? Бажано більше російських підприємців, які інвестують сюди, хотілося б, щоб і українці так само інвестували в російську економіку. Тобто є бажання поновити всі ті зв'язки, які були в перші роки суверенітету.

Фейсал Атія М. Альшаарі,
*Надзвичайний і Повноважний Посол
Великої Соціалістичної Народної
Лівійської Арабської Джамахірії*

ЦЯ ЧАРІВНА ПОДОРОЖ

— Я вдячний за організацію такої чарівної подорожі. Ця поїздка дає нам багато вражень: про міста України, її людей; знань про побут, звичаї, історію, настрої українських громадян.

У нас є дуже великі корпорації, які зацікавлені Україною. Створено спеціальний комітет, до якого входять прем'єр-міністри обох країн. Ми вже підписали два договори і переконані в конструктивній співпраці на майбутнє.

Ібрагім Пада Касай,
*Надзвичайний і Повноважний Посол
Федеративної Республіки Нігерія в Україні*

Я ВВАЖАЮ, ШО НАВЧАЮСЬ, А НАВЧАЮЧИСЬ — УДОСКОНАЛЮЮСЬ ЯК ДИПЛОМАТ

Відвідини університету були вражаючими. Це дійсно центр не тільки освіти, але й архітектури, туризму, вияв творчого духу українського народу. А коли познайомились з історією університету, то зрозуміли, що це не тільки заклад з історичними традиціями, але й архітектурна і структурна парадигма. Я б рекомендував кожному дипломату, представнику між-

**Надзвичайний і Повноважний Посол Федеративної Республіки
Нігерія в Україні Ібрагім Пада Касай**

народних організацій, врешті-решт кожному зарубіжному туристу чи бізнесмену побувати в цьому університеті.

Наступне, що мене вразило — це розважальний комплекс. Неможливо уявити, що він знаходиться у такому маленькому місті. Переконливо те, що населення, яке тут проживає, може скористатися всіма можливостями цього закладу. Я вже два роки в Україні. За цей час відвідав чотирнадцять областей. Вважаю, що навчаюся, а навчаючись — удосконалююсь. Моя країна має міцну економічну базу і вона одна із найбільших за площею і кількістю населення держава. У нас чудові можливості — починаючи від золотих і закінчуючи іншими корисними копалинами. Користуючись нагодою, запрошуюю українців відвідувати Африку, зокрема Нігерію, де є багато цікавого і захоплюючого. Як і у вас, в Україні.

Траян-Лауренцю Хрістя,

Надзвичайний і Повноважний Посол Румунії в Україні

БУКОВИНА РОЗДУМИ НАВІЯЛА...

— **Що Вам найбільше сподобалось, який негатив і позитив?**

— Якось дуже важко отак відразу сказати про позитив і негатив.

Це для мене не перша поїздка на Буковину, але кожна має свої пере-

Представники посольств іноземних держав на відвідинах румунського села. Надзвичайний і Повноважний Посол Румунії в Україні Траян-Лауренцю Хрістя з дружиною (в центрі)

ваги. Головне, що ми мали можливість впродовж кількох днів познайомитись з багатовіковою історією цього краю. Історією, яка дуже переплетена з історією Румунії. Ця поїздка була досить короткотривалою з насиченою програмою. Хотілося б більше часу на роздуми про побачене. Однак, гадаю, що організатори віднайшли дуже позитивний баланс, який надавав можливість познайомитись з визначними місцями, історією, поспілкуватися з місцевою владою, а насамперед, з людьми. В процесі спілкування я отримав дуже позитивні враження, передусім від доброти і щирості людей. Позитивна аура. Це, гадаю, головне.

— **Чи можна провести між Україною і Румунією паралель?**

— Так. В ментальному плані у нас дуже багато подібного: релігія, ставлення до життя, спільність традицій та звичаїв. Я думаю, що наше завдання зберігати це навіки.

— **Є бажання ще раз відвідати Буковину?**

— Звичайно. Можливо, наступного разу ми перетнемо за 80 км кордон і відчуємо разом з іноземними гостями подібність наших традицій, звичаїв, культур.

Рауда Йонес Де Мело,

*дружина Надзвичайного і Повноважного Посла
Федеративної Республіки Бразилія в Україні*

ЗАПАЛА В ДУШУ ПІСНЯ ПРО МАМУ

— **Ваше враження від Буковини?**

— Все, що ми бачили, — просто чарівне. Серед усього, що мені запало в душу — це відвідини дитячого сиротинця. Ми були вражені сердечністю і турботливістю отця Михаїла, який є для малечі дійсно дбайливим батьком. Я, як і всі мої колеги, була зворушена до сліз, коли дітки співали пісню, присвячену мамі. Щодо поїздки, то скажу одне, що вона була організована і задумана так, щоб кожному було легко і приємно. Не дивлячись на те, що ми перебували в досить динамічному режимі, все було розраховано чітко, на користь того, щоб багато побачити, мати найширші спілкування.

— **Ваші побажання?**

— О, їх безліч! Кожний день, зустрічаючи різних людей, ми ставали друзями. Я хочу побажати українцям міцного здоров'я, щоб у кожного було гарно в сім'ї. Усе приходить і відходить, але сім'я і друзі — святе.

Атіс С'янітс,
*Надзвичайний і Повноважний Посол
Латвійської Республіки в Україні*

БУДУВАТИ СТОСУНКИ НА ПРАГМАТИЧНІЙ ОСНОВІ

— **Що Вам запам'яталось?**

— Запам'яталася історична архітектура міста. Дивовижно красивий ансамбль пам'яток старовини. Приємне враження склалося від того, що всі давні будівлі відреставровано.

— **На Вашу думку, в чому полягають особливості кожної з наших держав?**

— Ми страждаємо від того, що наш характер не настільки відкритий, як у слов'янських народів, які відрізняються сердечністю, щирістю і більш гостинні. Схожість наших народів у тому, що ми, врешті-решт, вибороли свою незалежність. Співпраця наша носить характер прагматичності, у нас досить багато міст-побратимів, чимало людських зв'язків, особливо діаспорних. А зараз, вважаю, ми повинні розвивати співробітництво на економічній базі. Інший аспект — наукові зв'язки. У нас склалися дружні стосунки з Ялтинським університетом. Зустрічі з науковцями Чернівецького університету, його викладацьким складом наштовхнули на думку налагодити таке співробітництво і з буковинськими освітянами.

Надзвичайний і Повноважний Посол Латвійської Республіки в Україні Атіс С'янітс (у центрі)
під час екскурсії Чернівцями

Дато Абдула Сані Омар,
*Надзвичайний і Повноважний
Посол Малайзії в Україні*

ІСТОРІЯ І КРАСА — ПОРУЧ

На все життя запам'ятаються відвідини і зустріч на Буковинській землі і Поділлі. Скільки щирості й доброзичливості в серцях українців. Особливо запав в душу обряд вітання гостей хлібом-сіллю. Ця традиція засвідчує, що Україна здавна шанує гостей, бажає їм добра і радості.

А ще хочу відзначити чіткість туру, організованого Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, керівником якої є шановний Павло Кривонос, людина, яку добре знають усі дипломати, акредитовані в Україні. Він якраз і є зразком українця із відкритою до світу душею.

Нінінг Сунінгсіх Рохадіат,
*Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Індонезія в Україні*

СЛОВА ВДЯЧНОСТІ

Кількаденна поїздка Буковиною і Поділлям вразила щирістю, з якою нас приймали, запам'яталась зустрічами як з керівництвом, так і з простими людьми. Ми побачили мальовничу красу парків, чудову архітектуру, історичні фортеці, відчули тепло щирих українських сердець. Ця унікальна подорож, організована Міністерством закордонних справ України і Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, допоможе краще зрозуміти життя країни, з якою маємо дипломатичні стосунки, сприятиме розвитку дружніх стосунків між Україною та Індонезією.

**Талят Мусеїб оглу
Алієв,**

*Надзвичайний і Повноважний
Посол Азербайджанської
Республіки в Україні,
дуаєн дипломатичного
корпусу*

ПРОГРАМА ДІЙ

Такі поїздки допомагають дипломатам детально вивчити потенціал регіонів, які мають дуже велику питому вагу у взаємозв'язках, насамперед економічних, між країнами. Динаміка економічних зв'язків між нашими державами наростатиме і урізноманітнюватиметься. Особливо сприятливим є те, що організатори подбали про зустріч із місцевою владою. У невимушеній обстановці ми одразу змогли говорити про подальші проекти.

Ахмет Бюлент Меріч,

*Надзвичайний і Повноважний
Посол Турецької Республіки в
Україні*

ПАМ'ЯТКИ НАС ОБ'ЄДНУЮТЬ

Хоча наші народи колись воювали, зокрема і за Буковину, тут пролилося чимало крові як українців, так і турків, нині, гадаю обидві нації зацікавлені у спільному відродженні таких пам'яток, як Хотинська фортеця.

Майдан Незалежності, 1
Київ, 01008, Україна

т. (044) 224 777 факс: 236 14 18
e-mail: emb@ukr.net
ukr.net/ukraine

1, Mykhaulytska str
Kyiv, 01018, Ukraine

21 травня 2009 року
2009/11-140 1384

Генеральному директору
Генеральної дирекції з обслуговування
іноземних представництв

П.О. Кривоносу

Шановний Панче Олександровичу!

Дякуємо за ваше вдячність та успішну організацію ознайомчої поїздки керівників іноземних дипломатичних місій, акредитованих в Україні, до міст Чернівці та Кіровоград-Подільський, яка відбулася 19-21 травня ц.р.

За умов фінансово-економічної кризи зобливе актуальною в потреба у доглибленні торговельних відносин України, посиленні її інвестиційної співпраці з країнами світу.

У цьому зв'язку проводяться такі заходи, як підприємств, має важливе значення для розвитку збагачення міжнародних контактів нашої держави на регіональному рівні, реалізації потенціалу областей і міст в економічній, науково-технічній, туристичній та інших сферах.

Тож розраховуємо на продовження вашої успішної співпраці з реалізацією цього та інших корисних для України проєктів.

Бажаємо Вам сил і натхнення у праці, багатства ідей та добрих починань!

З повагою

Міністр

К.І.Гринченко

З відстані століть

Ярослав Дашкевич

Народився 13 грудня 1926 р. у Львові. Навчався у Львівському державному університеті ім. І. Франка, на філологічному факультеті (1944–1949). Від 1944 року — з перервами — працює в різних установах Академії наук: завідуючий бібліографічним відділом Львівської бібліотеки АН (1944–1949), бібліограф Інституту суспільних наук (1957–1966), завідуючий відділом етнографії Музею етнографії та художніх промислів (1967–1972). Начальник відділу допоміжних історичних дисциплін Центральною державного історичного архіву у Львові (1973–1978). Політичний в'язень (1949–1956), понад 18 років безробітний. Від 1990 року — керівник Львівського відділення Інституту української археографії, від 1993 року — заступник директора Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. З 1998 року також завідувач кафедри сходознавства Львівського національного університету ім. І. Франка. Доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України. Дійсний член Української вільної академії наук в США, голова історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка в Україні.

Автор понад 900 друкованих праць, серед них дослідження про зв'язки України з країнами Сходу (Іран, Вірменія, Туреччина, Сирія) та Заходу (Португалія, Іспанія, Франція, Шотландія, Угорщина, Польща).

Щорічник пропонує одну з останніх праць автора.

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКІ ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.: НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Можливо, недалекий вже час, коли історія турецько-українських взаємовідносин від другої половини XVI до початку XXI ст. дочекається не лише чергових епізодичних статей, а й систематичного послідовного викладу у вигляді соціального тому. На сьогодні чимало на цю тему написано, але, що правда, не до кінця і переважно на невисокому науковому рівні, хоча, з іншого боку, є й окремі серйозні дослідження, зокрема публікації історичних джерел. Історія турецько-українських стосунків з такою чи іншою інтерпретацією подій належить до занедбаних в історії України сторінок, на які з різних, насам-

перед політичних, причин не звертали належної уваги або про які писали у викривленому світлі. Ці стосунки ще не займають належного місця в загальних історичних працях про минуле України нового і новітнього часу. Не зважаючи на те, що відповідний перелік налічує кілька сотень праць і згадок різними мовами — турецькою, українською, англійською, німецькою, російською, польською.

Сьогодні можна говорити про визначення етапів стосунків двох держав і двох націй. Перша половина ХХ ст. — з основною увагою на період Першої світової війни та розвиток подій безпосередньо після неї — творить окремий важливий етап.

Необхідно мати на увазі кілька напрямів цих стосунків:

- політичні з дипломатичними включно;
- військові, включаючи сюди історію турецького експедиційного корпусу в Західній Україні, епізодичну участь українських військових у боях на турецькому боці в Месопотамії й Сирії, долю українців-солдатів та військовополонених в Туреччині, чорноморські контакти;
- інформаційні зв'язки — поширення відомостей про Україну в Туреччині та про Туреччину в Україні;
- культурні зв'язки, зокрема переклади творів турецьких авторів українською мовою;
- про українців у Туреччині.

На своє дослідження накладаю певні обмеження. Стосунки т. зв. Радянської України з Туреччиною вивчені досить докладно (маю на увазі в першу чергу праці Ігоря Чернікова)¹. Ці відносини мали специфічний, визначений політикою Москви характер, — залишаю їх поза межами свого викладу. Мій аналіз звернений перш за все на відносини, які мала з Туреччиною незалежна Українська держава та політичні течії інdependentського напрямку до виникнення незалежної української державності у 1917–1918 рр., у період державності, а також після її фактичної ліквідації у 1920 р.

А все ж таки — чому Туреччина–Україна? Як відомо, ці відносини у XV–XVIII ст. були складними, пов'язаними з османською інвазією на українські та сусідні, здебільшого християнські землі. Але навіть тоді, коли Україна, затиснена в лещатах між Московією та Варшавою, шукала виходу зі складної ситуації, особливо у XVII–XVIII ст., серед української політичної еліти

виникали туркофільські тенденції, які виглядали перспективними.

Від початку ХХ ст. українська політична думка почала чимраз частіше звертати увагу на Туреччину. Було кілька факторів, що сприяли цьому.

1. Геополітичний фактор. Чорне море остаточно перестало бути бар'єром між українськими землями та Туреччиною, а, навпаки, перетворилося в засіб для виникнення і розвитку багатогранних українсько-турецьких стосунків. Цей геополітичний фактор діяв, по суті, до періоду Другої світової війни та після неї — тоді ще діяли неофіційні політичні представництва також під виглядом Української громади.

2. Географічний фактор. Туреччина під час Першої світової війни була своєрідним плацдармом, з якого при сприянні турецької розвідки можна було шляхом контрабанди поширювати українські видання — брошури, листівки — на південноукраїнських землях, зокрема на Кубані. Були проекти використання турецьких берегів для підготовки українського десанту на Кубань і Одещину.

3. Фактор безпеки. Туреччина для України — єдина з її сусідів — не була загрозою в політичному і мілітарному відношеннях. Навіть проблему татарського Криму, що могла викликати напруженість, вдалося усунути шляхом переговорів.

4. Фактор подібної історичної долі. Україна на початку ХХ ст. та й пізніше виявилася поділеною між трьома-чотирма загарбниками та вела важку відкриту і підпільну національно-визвольну боротьбу. Османська держава в ХІХ — на початку ХХ ст. опинилася в процесі розшматовування між великими імперіалістичними силами. Османська імперія була багатонаціональною і виділення з її складу національних держав стало закономірним явищем, але територію держави ділили не на незалежні держави, а перш за все на колонії та напівколонії, що було основною метою агресорів. Туреччині шляхом національно-визвольної революції вдалося відстояти незалежність на власній етнічній території. Україні це не вдалося. Цей паралелізм боротьби двох народів за свободу їх зближував.

В цьому останньому відношенні можна натрапити на вражаючі аналогії. Османську імперію, що розвалювалася від зовнішніх ударів та внаслідок розкладу суспільства, національних рухів, намагався рятувати політичний рух, який назвав

себе молодотурками (Genc Türkler). Три фази молодотурецької революції (1908–1909, 1909–1912, 1913 рр.) на певний час стабілізували становище в державі, ліквідували деспотизм султана. Молодотурки, що назвали свій рух «Єдність і поступ», здобули чималі симпатії європейської — також української — громадської думки.

Як відгомін таких дій в Україні виникає рух молодоукраїнців, який поширився якраз (як тут не думати про збіг у часі) у 1911–1913 рр. Заснування молодоукраїнського комітету у Львові відбулося в грудні 1912 р.

Хоча цей рух не охопив повністю українське суспільство, при його виникненні молодотурецький стимул відіграв певну роль. На відміну від подібних «молодих» об'єднань, які виникали в Європі в кінці XIX — на початку XX ст. і ставили перед собою літературні, мистецькі чи загальнокультурні завдання, молодоукраїнці, як і молодотурки, виникли для здійснення політичних цілей. Важко тут шукати аналогій також з громадсько-політичними рухами першої половини XIX ст. типу Молодої Італії чи Молодої Польщі.

Геополітичний фактор проявився в Україні в період Другої світової війни, коли на обрії замайоріла візія відновлення незалежної Української держави. Тоді відродилося і посилювалося в інтелектуальних колах вивчення не лише в теоретичному, а й у практичному плані т. зв. Чорноморської проблеми, у вирішенні якої головну роль мали відіграти Україна і Туреччина.

Це був початок виникнення нового етапу взаємовідносин.

Турецько-українські стосунки на початок XX ст. вже мали за собою добрі традиції від часів гетьмана Богдана Хмельницького, який від 1651 р. вважав себе під протекторатом султана. Лінію протекторату–підданства можна протягнути ще принаймні на 70 років далі.

Необхідно підкреслити, що напередодні Першої світової війни в українському суспільстві проявилися туркофільські тенденції. Видатний ідеолог Дмитро Донцов, виступаючи на II Всеукраїнському студентському з'їзді у Львові в липні 1913 р., зі співчуттям говорив про те, що Туреччину немов павутинням облутали європейськими договорами, трактатами, умовами, а війни Франції, Англії, Італії, Росії з Туреччиною залишили після себе гори трупів. Росія, зокрема, намагається захопити чорноморсько-середземноморські протоки².

У Першу світову війну Османська імперія вступила союзником Центральних держав 29 жовтня 1914 р., після обстрілу турецькими крейсерами «Явуз» (Yavuz — «Відважний»; раніше німецький крейсер «Гебен») і «Міділлі» (Midilli — «Мітілена», назва острова; раніше німецький «Бреслау») українських портів Одеси, Севастополя, Феодосії. Цілком природно, що українські політичні кола, які орієнтувалися на звільнення України з-під російського гноблення, дивилися на Туреччину як на державу, прихильну таким змаганням. При підтримці Австро-Угорщини та Німеччини 4 серпня 1914 р. у Львові виник і далі діяв у Відні, пізніше в Берліні, Союз визволення України, що незабаром утворив відділення у Стамбулі. Туди з відповідною місією наприкінці вересня 1914 р. від'їхав політичний діяч, соціал-демократ Мар'ян Басок-Меленевський (пізніше згинув у більшовицькій в'язниці). У листопаді 1914 р. прибули депутат австрійського парламенту Лонгин Цегельський та член президії Головної української ради Степан Баран. Приїзд української делегації зразу ж викликав прихильні відгуки турецької преси, що незабаром опублікувала інтерв'ю з М. Меленевським. 22 листопада 1914 р. міністр внутрішніх справ Османської імперії Т. Талаат-бей (T. Talât Bey, пізніше Талаат-паша) та військовий міністр Енвер-паша (Enver Paşa), два з молодотурецьких тріумфірів, що фактично правили імперією від імені комітету «Єдність і прогрес» (İttifak ve terakki komitesi), прийняли делегацію Союзу. 24 листопада 1914 р. декларація, підписана Т. Талаат-беєм, що Україну треба визволити з російського ярма, а турецький уряд допоможе Україні здобути незалежність, була опублікована у стамбульській пресі³. Ця декларація отримала широкий міжнародний резонанс, не залишилася непоміченою у Росії, про що вже 26 листопада повідомила російська преса. Туреччина признала місію СВУ «представництвом загальнонаціональної політики українського народу, що живе на Україні російській»⁴. Т. Талаат-бей фактично виступив за тотожність інтересів Туреччини і України⁵.

Туреччина в цей час перша виступила за незалежну Українську державу, незважаючи на хитання Австро-Угорщини і Німеччини, для яких незалежна Україна тоді привабливою цілком не була.

Представництво Союзу очолив М. Басок-Меленевський, який розгорнув широку інформаційну діяльність (видання кни-

жок, збірників статей, відозв про Україну). М. Меленевський, а також Л. Цегельський і С. Баран вмістили багато статей про Україну в тогочасній турецькій пресі⁶. Взагалі українська тема викликала в турецьких газетах справжній бум. М. Меленевський у Стамбулі разом з Олександром Гельфандом (Парвусом), соратником Льва Троцького, намагався утворити там групу Української соціал-демократії.

О. Гельфанд, прихильник молодотурків, мешкав у Стамбулі вже кілька років. За відомостями російського шпигуна, колишнього дипломата, який також мешкав у Стамбулі, група Української соціал-демократії мала вести антиросійську агітацію на Кавказі разом з турками⁷. М. Меленевський саме із Стамбула встановив листування з Володимиром Леніним (з яким був раніше особисто знайомим), пропонуючи співпрацю з Союзом (лист від 28 грудня 1914 р.). Відомо, що В. Ленін відмовився⁸.

Л. Цегельський кілька разів брав участь у зустрічах з військовим міністром Енвер-пашою⁹.

СВУ вдалося встановити зв'язки також у турецькій провінції, зокрема у мутасаррифаті (від *mutasarrif* — губернатор мутасаррифліку — територіального округу) Ізміт. Там, у столиці округу місті Ізміті в кінці лютого 1915 р. з ініціативи мутасаррифа відбулося віче у зв'язку з українською проблемою, яке закінчилося закликком з турецького боку до військових: «Вояки, пам'ятайте, що, воюючи з своїми ворогами-москалями, ви також б'єтеся за визволення України!»¹⁰. В широкому загалі пробудилося реальне розуміння української проблеми та її значення для Туреччини.

Один час у Стамбулі працювало три члени Союзу та шість співробітників (прізвища їх встановлено, на початок 1918 р. це були Юрій Менкін з Харкова, Іван Михайлів з Севастополя, Марко Яшан з Керчі, Олександр Дімо з Оргіва, Юрій Романенко з Лодзі, Олександр Гулотов з Києва)¹¹ — вже відбита в дослідженнях турецьких (Гакан Киримли¹², наприклад), а також українських (Іван Патер та інші)¹³ авторів. Та «турецьку сторінку» в історії Союзу ще варто доповнити додатковими матеріалами, тим більше, що М. Меленевський встановив добрі контакти з представниками турецького уряду, взагалі з молодотурками, з грузинською еміграцією в Туреччині¹⁴. Зокрема, з командуєчим грузинського легіону під час іранської революції Тріасом, який на запрошення СВУ приїхав зі Швейцарії спершу

до Відня, а потім до Стамбула. Також з німецьким посольством в Османській імперії — з німецькими дипломатичними агентами Максиміліаном Ціммером і Гейнріхом Небелем, з німецьким генералом на турецькій службі Ліманом фон Зандерсом (Ліманпашею). Як писав член делегації СВУ, громадсько-політичний діяч Михайло Новаковський, довкола делегації у Стамбулі гуртувалися грузини, перси, вірмени¹⁵.

Не дуже ясно, як довго М. Меленевський був у Стамбулі. У травні 1915 р. ще мав зустріч з послами Австро-Угорщини і Німеччини в Стамбулі, а восени 1915 р. уже був на постійно у Відні як представник СВУ в Загальній українській раді. У грудні 1914 р. як спеціальний представник СВУ Микола Залізник (пізніше також помер у більшовицькій в'язниці), що мав займатися питанням українсько-турецької військової співпраці, відвідав Стамбул. Ще до цього, на початку листопада М. Меленевський встановив з такою ж метою контакти з турецькими військовими колами.

В кожному випадку, після від'їзду М. Меленевського зі Стамбула діяльність місії сповільнилася. Значно зменшилася пропагандивно-інформаційна діяльність, тому й віденський «Вістник СВУ» практично перестав повідомляти про турецькі справи. В кінці 1916 — на початку 1917 рр. у Туреччині, як представник Союзу, перебував, мабуть, Петро Франко (син Івана Франка) для того, щоб в'яяснити становище на місці і зв'язатися з комітетом молодотурків. Свої враження він виклав у автобіографічній повісті «Від Стриги до Дамаску. Пригоди четаря УСС» (Львів, 1937 р.)¹⁶.

Місія працювала, підтримуючи зв'язки з турецькою розвідкою. Її члени могли користуватися турецькими паспортами. На початку 1918 р. члени місії залишили Туреччину¹⁷.

Хоча місія Союзу не мала і не могла мати дипломатичного статусу, можна вважати, що саме вона — неофіційним шляхом — встановила дипломатичні відносини між Україною і Туреччиною.

Варто відзначити, що діяльність Союзу та напрям діяльності деяких турецьких політиків вкладалися в німецько-австрійську геополітичну концепцію «Mitteleuropa» («Центральна Європа»). Передбачалося, що в ареал Центральної Європи увійдуть Туреччина і Україна. Варто тут згадати публікації 1915 р. — Рудольфа Штубе «Die Ukraine und ihre Beziehungen zum

Osmanischen Reiche», Лейпціг («Україна і її стосунки з Османською імперією») та Фрідріха Науманна «Mitteleuropa», Берлін¹⁸. Як не дивно, але деякі політичні ситуації повторюються — хоча й не повністю — через багато десятиріч: тепер стоїть питання про вступ Туреччини і України до Європейського Союзу...

СВУ 15 квітня 1917 р. офіційно відмовилася від проведення акцій дипломатичного характеру, а 1 липня 1918 р. Союз взагалі припинив діяльність. Це було пов'язано з виникненням Української держави на сході України. 1918 р. неофіційне представництво замінили державні посольства: у 1918 р. — Української Народної Республіки. Незалежна Україна від моменту свого виникнення враховувала турецький фактор. Недаремно в IV Універсалі Української Народної Республіки (9 січня 1918 р.), яким утворювалася незалежна держава, було записано, що самостійна Українська республіка бажає жити в згоді й приязні, поруч з іншими сусідами, також з Туреччиною.

Українські офіційні представництва виникли як результат Берестейської угоди між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією та Україною. 9 лютого 1918 р. Берестейську угоду підписала також турецька делегація на чолі з великим візиром Т. Талаат-пашею (що прибув до Берестя 8 січня 1918 р.). До складу делегації входили — і підписали угоду — міністр закордонних справ Агмед Нессімі-бей (Ahmed Nessimi Bey), генерал кавалерії Агмед Іззет-паша (Ahmed Izzet Paşa; у 1918 р. короткотривалий великий візир Туреччини) та Ібрагім Гаккі-паша (Ibrahim Hakki Paşa; колишній великий візир). Ранг представників Османської імперії свідчить про значення, яке приділяли визнанню України — вони всі підписали договір з турецького боку¹⁹. Тоді ж, 9 лютого 1918 р., в Бересті було підписано якийсь додатковий договір між Туреччиною і Україною (текст цього договору мені невідомий). В мирному договорі була стаття VII в редакції II C (та II D) згідно з якою — відносно економічних контактів — передбачалося, «що треба їх упорядкувати до заключення остаточного торговельного договору по праву найбільше упривілейованого народу» (за українським текстом договору).

Ще перед підписанням Берестейської угоди, а саме 17 січня 1918 р., відбулася приватна розмова обох сторін. Тоді турецька делегація цікавилася південними кордонами України

та чорноморською проблемою. Вона висловила своє задоволення — вже в договорі (I D) — тим, що Чорноморський флот належить Україні, але й заявила, що перехід через Дарданелли для торговельних кораблів буде дозволено лише після встановлення загального миру²⁰. 4 березня 1918 р. в Берліні було підписано Ібрагімом Гакки-пашею як послом Туреччини в Берліні та Агмедом Іззет-пашею як генеральним ад'ютантом султана при німецькому імператорі протокол до мирного договору²¹. У квітні 1918 р. в Києві укладено економічний договір між Україною та Центральними державами (з Туреччиною включно)²².

Ратифікація Берестейської угоди Туреччиною відбулася 22 серпня 1918 р. у посольстві Туреччини у Відні в присутності турецького посла, колишнього великого візира (прихильного до українців) Гусейна Гільмі (Hüseyn Hilmi). З українського боку при цьому був майбутній український посол у Стамбулі князь Іван (Ян) Токаржевський-Карашевич²³.

З Берестейською угодою пов'язані також військові та територіальні вимоги. Під час переговорів з турецькою делегацією ще до підписання угоди, а саме 23 грудня 1917 р., турецька сторона вимагала, щоб Росія звільнила Південний Кавказ від своїх військ, серед яких були, до речі, вже українізовані частини з основним місцем дислокації в Трабзоні (Трапезунді)²⁴. Українські частини з Трабзону та околиць було евакуйовано вже українською стороною в грудні 1917 — січні 1918 року.

Не можна не звернути увагу на те, що Берестейський мир — через суперництво між Німеччиною, Туреччиною і Україною — залишив невирішеним питання територіальної приналежності Криму та долі Чорноморського флоту. Це призвело до кривавого загострення конфліктів на півострові. Частина кримськотатарських політичних еліт схилилася в цей час до ідеї визнання автономного статусу Криму в межах України. Під час походу групи, виділеної з Першої запорозької дивізії (командувач корпусу, до якого входила дивізія, генерал Зураб Натіїв), групу, якою командував полковник Петро Болбочан і яка просувалася в напрямі на Сімферополь–Бахчисарай у квітні 1918 р., кримськотатарські збройні загони підтримували ці війська Центральної Ради. Вони ліквідували терористичний режим російських комуністів на півострові, але мусили відійти після ультиматуму німців, що хотіли захопити півострів для себе. З іншого ж боку, тоді ж, у квітні 1918 р. (та й раніше), турецька преса про-

пагувала ідею утворення незалежної Кримської республіки під протекторатом Османської імперії або навіть приєднання Криму до складу Туреччини²⁵. В часах Гетьманату посилилася діяльність турецьких емісарів у Криму. Вони агітували за утворення в Криму татарської автономної області в складі Туреччини²⁶. Це відбилось також у тогочасній турецькій пресі. Для того щоб протидіяти такій пропаганді, 16 травня 1918 р. у Міністерстві закордонних справ Української Держави відбулася нарада, на якій було оголошено вимогу приєднати Крим до України. На словах з цим погодилося німецьке командування, яке в цей час уже окупувало Крим²⁷. 30 травня було скеровано відповідну українську ноту до німецького посольства в Києві²⁸.

Були ще інші «територіальні» наслідки Берестейської угоди з турецького боку. У квітні 1918 р. в українській пресі з'явилися звістки про наміри турків прилучити Одесу до Туреччини²⁹. У травні в Одесі появилися турецькі моряки. Виявилось, що в стамбульському парламенті виникло досить велике угруповання парламентаріїв, яке оголосило, що Туреччина має історичні, економічні та геополітичні права на Одесу³⁰. Також загибель українського Чорноморського флоту треба розглядати в контексті недосконалості Берестейської угоди.

Берестейська угода обумовлювала й звільнення інтернованих Туреччиною українських цивільних громадян (розпорядження Османського уряду від 3 липня 1918 р.), яких мали відправити морем до Одеси.

У середині серпня обидва уряди домовилися відпустити полонених турків, що перебували в Україні, та українців з Туреччини³¹. У серпні–вересні 1918 р. після ратифікації договору українською стороною Україна скасувала обмеження фінансового характеру для Туреччини, що були викликані війною. Відмінили обмеження для турків, тепер громадян Української Держави³².

Турецька громадськість, здебільшого, дуже прихильно зустріла підписання та ратифікацію Туреччиною Берестейського договору. Утворення Української Держави розглядали як утворення ефективного бар'єра від Росії. Турецька преса побачила в Україні потенційного союзника Османської імперії.

Спершу, в червні 1918 р., тимчасовим представником Туреччини в Україні став Фагреддін-бей (Fahreddin Bey), колишній турецький *chargé d'affaires* у Петербурзі. Турецьким по-

слов у Києві став відомий дипломат (раніше посол у Греції) з титулом надзвичайного посланника і повноважного міністра Агмед Мугтар-бей (Ahmed Muhtar Bey). Він прибув до столиці України 13 вересня 1918 р. разом з урядовцями³³ і був акредитований при міністрові закордонних справ Української Держави. Генеральним консулом був Агмед Ферід-бей Тек (Ahmed Ferid Bey Tek), військовим аташе полковник Еліб-бей (Elib Bey)³⁴. Вони прибули до Києва раніше від посла, 10 серпня 1918 р. Турецьке генеральне консульство діяло в Одесі. Там генеральним консулом був Ебурриза Намик-бей (Eburrizza Namik Bey), консулом у Харкові Ругі-бей (Ruhi Bey). Помічником посла Агмеда Мугтар-бея став Абдуррешід Ібрагім (Abdürreşid Ibrahim Bey), татарин з Сибіру, видатна особистість в Російській імперії.

У зв'язку із загостренням внутрішнього політичного становища в Україні до Туреччини, як одного з гарантів незалежності України, Український національний союз у Києві звертався 19 вересня 1918 р. з проханням сприяти виведенню України з катастрофічного політичного стану³⁵.

Турецьке посольство в Києві розташувалося в готелі «Палас». Під час боїв за Київ між військами Директорії та Гетьманату, вже після краху Німеччини, у приміщенні посольства, яке згідно з доктриною екстериторіальності вважалося турецькою територією, гетьман Павло Скоропадський 14 лютого 1918 р. підписав акт про зречення від престолу³⁶.

Посол Агмед Мугтар-бей повернувся до Стамбула в середині лютого 1919 р. Генеральний консул Агмед Ферід-бей виїхав з Києва трохи пізніше. За його посередництва Україна намагалася налагодити торгівлю з Туреччиною³⁷.

У Стамбулі протягом 1918–1922 рр. змінили чотирьох українських послів: від Центральної Ради члена делегації Української Народної Республіки на мирових переговорах у Бересті Миколу Левицького (у літературі часто помилково «Левитського») — від 19 квітня 1918 р., відкликаного гетьманським урядом, мабуть, у травні 1918 р. (він загинув пізніше у більшовицькому ув'язненні)³⁸; від Гетьманату — на пропозицію міністра закордонних справ Дмитра Дорошенка³⁹ — М. Суковкіна, колишнього київського губернського комісара, який спершу вдавав українця, а в Стамбулі відверто і брутально проводив промосковську лінію — від 30 жовтня 1918 р. (посольство вважало-

ся другого гатунку); від Директорії — колишнього міністра віровизнань Олександра Лотоцького — від 22 квітня 1919 р. до 25 березня 1920 р. в ранзі надзвичайного посла і повноважного міністра (пізніше професора Варшавського університету)⁴⁰; історика князя Івана (Яна) Токаржевського-Карашевича від березня 1920 р. до кінця 1921 р. — спершу виконуючого обов'язки посла в ранзі радника посольства, пізніше повноважного міністра при дворі останнього султана Мегмеда VI Вагідеддіна (Mahmed VI Vahideddin). Колишній посол України в Латвії, Естонії і Фінляндії підполковник Володимир Кедровський від березня 1921 р. діяв паралельно з І. Токаржевським-Карашевичем. Про діяльність М. Левицького та В. Кедровського знаємо відносно мало, неясно, коли вони конкретно прибули до Стамбула і виїхали з Туреччини, а відносно В. Кедровського незрозумілі його стосунки з І. Токаржевським-Карашевичем.

М. Левицького, що раніше підписував Берестейську угоду, отже був знайомий з турецькими політиками, та його секретаря Миколу Вовка-Вовченка турецька сторона зустріла прихильно. 24 квітня 1918 р. його прийняв великий візир для розмови про статус Криму. М. Левицький звітував 30 квітня 1918 р. міністрові закордонних справ Української Народної Республіки в Києві про те, що турецька преса ігнорує можливість входження Криму до України⁴¹. Великого візира М. Левицький 24 квітня 1918 р. запевнив, що права мусульманського населення Криму порушені не будуть⁴². Конфлікт усе ж таки періодично спалахував. Турецька преса ледве не в ультимативній формі наполягала на утворенні окремої Кримської республіки під протекторатом Туреччини або ж про приєднання Криму до Туреччини. Ситуація загострилася у зв'язку з прибуттям до Стамбула директора (міністра) закордонних і військових справ уряду татарського Криму Джафара Сейдагмета Киримера (Cafas Seydahmet Kirimer), членів Курултая Якупа Кемалю (Yakup Kemal), Гусейна Баданінського (Useun Badaninskiy), Гасана Сабрі Айвазова (Hasan Sabri Ayvazov). Але турецька урядова сторона вважала, що питання Криму в принципі не повинно порушити добрі відносини між Туреччиною та Україною⁴³. У складі стамбульської місії був Петро Чикаленко та В. Косаревич-Косаренко, а також військово-морський аташе.

Місія здійснювала ще опіку над українцями з російської армії, полоненими в Туреччині.

М. Левицький встановив офіційні контакти між Україною та Персією.

Він передчасно покинув Стамбул, залишивши після себе секретаря посольства Миколу Вовка-Вовченка. Цей, своєю чергою, згідно з наказом Міністерства закордонних справ Української Народної Республіки 10 червня 1918 р. передав обов'язки Петрові Чикаленкові, який виїхав з Одеси 11 червня разом зі старшим перекладачем Іваном Спафарієм (що знав турецьку і арабську мови) та з двома урядовцями⁴⁴.

9 липня 1918 р. посланником призначили Олександра Кістяківського⁴⁵, але він відмовився, як і призначені тоді ж радник посольства Артемій Галіп та секретар О. Левицький⁴⁶. Перед приїздом надзвичайного посла і повноважного міністра М. Суковкіна посольством керував, як вже згадувалось, П. Чикаленко. Разом з М. Вовком-Вовченком він передав справи М. Суковкіну⁴⁷. П. Чикаленко повернувся в Україну, але незабаром знову приїхав до Стамбула. З попереднього складу посольства залишилися Красицький і Коваленко, а також Микола Апостол⁴⁸ (якщо він справді поїхав до Туреччини).

Призначення М. Суковкіна послом виявилось великою помилкою. Він маскував себе під українофіла, а насправді мав переконання російського монархіста. Своєрідною рекомендацією для М. Суковкіна стало те, що М. Грушевський був захоплений цим комісаром Тимчасового уряду для Київської губернії та обійняв його на Українському національному з'їзді, що проходив у Києві 6–8 квітня 1917 р., коли М. Суковкін вітав з'їзд від імені уряду⁴⁹. Д. Дорошенко, що призначив М. Суковкіна, пізніше у своїй напівмемуарній «Історії України 1917–1923» йому як послу не присвятив ані слова⁵⁰. Суковкін прибув до Стамбула в день підписання капітуляції Туреччиною (30 жовтня). Він був своєю людиною в колі російських монархістів, які опинилися в Стамбулі. До цього кола входили княгиня Брасова — двоюрідна сестра царя Миколи II, Павло Мілюков, колишній міністр Сергій Сазонов, князь Долгоруков, Ёурко та інші.

Посольство налічувало чимало осіб: радник генерал князь Луцій Кобилянський (призначений радником посольства ще 16 жовтня 1918 р.⁵¹, тобто до прибуття М. Суковкіна), князь В. Тенішев, підполковник Г. Стеблін-Каменський, ротмістр М. Любимський, полковник Ф. Пономаренко та полковник О. Хоруженко, військовий аташе полковник В. Васильєв (твер-

дої московської орієнтації), морський аташе капітан 1-го рангу О. Зарудний, молодші канцеляристи хорунжий Я. Москаленко, М. Ковальський, бухгалтер Красицький, перекладач І. Спафаріс, поручник Олександр Ратгавз (пізніше молодший аташе), колишній працівник російського посольства Тухолка (пізніше став радником посольства)⁵².

Основною проблемою, якою мав займатися М. Суковкін, було становище Чорноморського флоту, міжнародно визнаного українським військово-морським формуванням. М. Суковкін діяв проти інтересів власної держави. Після того, як французи зайняли Стамбул, він передав 26 листопада 1918 р. український військовий флот французам в особі високого комісара адмірала Амета⁵³ та гарантував їм передачу всіх українських пароплавів, якщо займуть й українські порти.

У зв'язку з неспокійними часами в турецькій столиці посольство від жовтня 1918 р. (отже ще до прибуття М. Суковкіна) мало власну збройну охорону. Рада міністрів Української Держави найняла для охорони двох кавасів⁵⁴. 8 листопада в Стамбулі утворено — згідно із законом Ради міністрів — українське генеральне консульство⁵⁵.

М. Суковкін насправді компрометував Українську державу, але, як не дивно, став єдиним послом України, якого 28 листопада 1918 р. прийняв на аудієнції султан Мегмед VI Вагідєддін у своїй резиденції Ілдиз-кіоску. В аудієнції брали участь й інші українські дипломати⁵⁶. М. Суковкін вручив султанові вірчі грамоти та був признаний повноправним послом. Під час аудієнції відбулася зустріч з Мустафою Кемаль-пашею, майбутнім першим президентом Турецької республіки. З ним говорили генерал Л. Кобилянський і О. Ратгавз. М. Кемаль-паша відверто обурювався захопленням Стамбула окупаційним режимом і заявив, що «прийде незабаром на це поправка» (це сталося, коли М. Кемаль-паша очолив національно-визвольну боротьбу з окупантами).

Після оголошення гетьманом федерації з Росією М. Суковкін намагався впровадити у посольстві російську мову (21 листопада 1918 р.), вів пропаганду проти Директорії, підтримував вербування українців до денікінської армії⁵⁷. Серед працівників посольства зміцнювалася опозиція проти такого посла, який з березня 1919 р. припинив діяльність української дипломатичної місії.

В березні 1919 р. М. Суковкіна усунули з посади. Справи прийняв генерал Л. Кобилянський в ранзі *chargé d'affaires*. М. Суковкін спершу відмовився виконати розпорядження Директорії згідно з листом міністра закордонних справ України Сергія Бачинського до османського міністра закордонних справ (4 квітня 1919 р.), вимагаючи визнавати й надалі його статус посла (хоча одночасно заявляв, що посольство не працює). Він протестував перед Високою Портою та використав час до приїзду нового посла, щоб позбутися приміщення посольства, розпродати частину його майна та, найважливіше, захопити документацію посольства.

Генерал Л. Кобилянський в середині квітня 1919 р. відновив діяльність посольства⁵⁷, очікуючи на приїзд повноправного посла. Добившись прийняття у великого візира та у заступника міністра закордонних справ А. Іззет-паші (який підписував Берестейський договір), заявив, що є тимчасовим представником України. Співробітником посольства став А. Мугтар-бей, який раніше був турецьким послом у Києві.

Новий посол нормалізував працю посольства⁵⁸. 22 квітня 1919 р. його прийняли в Туреччині згідно з неповним дипломатичним церемоніалом як надзвичайного посла і повноважного міністра. Він був акредитований 13 травня 1919 р. лише при Міністерстві закордонних справ — до султана його не допустили. Посольство спершу налічувало 10 осіб персоналу. Серед них радник-посланник князь І. (Я.) Токаржевський-Карашевич, радник, колишній член Центральної Ради, генерал, князь Л. Кобилянський, секретар П. Чикаленко (він приїхав до Стамбула вдруге у жовтні 1919 р., пізніше помер у більшовицькій в'язниці), військовий аташе генерал Олександр Остафіїв (короткий час жив у Туреччині), військовий аташе полковник Володимир Кедровський, згодом О. Ратгавз, офіцери О. Євтухов, О. Бокитько, службовці Василь Приходько (пізніше аташе), М. Ковальський, перекладачі І. Спафаріс, Олена Лотоцька (дочка посла, пізніше дружина І. Токаржевського-Карашевича), писарі й перекладачі Рачинська та А. Матвієвська.

За діяльністю посольства постійно й пильно стежили французи і білі росіяни⁵⁹.

О. Лотоцький висунув план утворення Чорноморського союзу, який мав би займатися також економічними проблема-

ми⁶⁰, інформуючи турецьку пресу про можливості українсько-турецької економічної співпраці^{60а}.

Важливе місце в діяльності посольства зайняла опіка полоненими в турецьких таборах українцями, подібна ж опіка українськими біженцями — цивільними і військовими з українських та російських білих армій, військовими українцями (галичанами і буковинцями) з австрійської армії. До цього приєдналася видача українських паспортів та віз. У Стамбулі на той час опинилося понад 40 тисяч українських біженців. Галичан і буковинців, захоплених на македонському фронті, перевели до Туреччини та інтернували у французьких таборах. З липня 1918 р. О. Лотоцький пропонував французькій окупаційній владі утворити з них десантний корпус, висадити в Південній Україні для боротьби з більшовиками. Французи цей проект відкинули. Буковинців евакуювали при допомозі румунського посольства, галичани виїхали значно пізніше, до речі, за фінансовою допомогою митрополита Андрея Шептицького. В англійських таборах у Туреччині опинилося майже 30 тисяч українців, колишніх військовополонених з німецьких таборів. Ними хотіло опікуватися українське посольство, але ці заходи нічого не дали. Навіть навпаки. На весну 1919 р. французи і англійці висадили в Одесі майже 1300 колишніх солдатів російської армії — українців і росіян. В Очакові — 1200. Там їх передали просто в руки більшовиків. В Одесі ці зразу ж розстріляли 60 колишніх солдатів. Протести О. Лотоцького не лише французьким представникам, але й османському Міністерству закордонних справ, командуванню військових сил Антанти в Стамбулі залишилися без відповіді⁶¹.

Крім військових, у Стамбулі та взагалі в Туреччині перебувало багато цивільних біженців, переважно селян з Полтавської та Чернігівської губерній, які втекли разом з родинами перед російськими більшовиками до Одеси, а відтіля до Туреччини. Їх, як і військових, окупанти в травні 1919 р. планували відправити ешелонами через Румунію до України⁶².

Посольство займалося долею військових кораблів українського Чорноморського флоту, що, як згадувалося вище, опинилося у французьких руках, а тепер передавалося росіянам (протести 19 і 24 серпня 1919 р.)⁶³.

О. Лотоцький намагався вирішити певні церковні проблеми. Про автокефалію Української православної церкви вів перегово-

ри у Фанарі з місцєблюстителем патріаршого престолу митрополитом Бурси Доротеєм. Розмови залишилися безрезультатними.

Виникла нагальна потреба припинити нелегальну емісію українських карбованців в окупованій силами Антанти (листопад 1918 — квітень 1919 рр.) Одесі. Фальшиві карбованці друкували денікінці. Меморіалами 23 і 25 вересня український посол протестував перед французьким і англійським високими комісарами в Стамбулі. Меморіали залишилися без відповіді. У зв'язку з тим, що українські фальшиві гроші чимраз ширше почали ходити також у Стамбулі, О. Лотоцький 13 лютого 1920 р. звернувся з цією справою до османського Міністерства закордонних справ.

Через українське посольство у Стамбулі після червня 1919 р. здійснювала свій зв'язок Українська дипломатична місія на Кавказі (у Тбілісі), яка проіснувала до середини листопада 1920 р.⁶⁵ Українське посольство в Стамбулі фактично здійснювало нагляд над місією у Тбілісі, українським посольством у Софії. Спроба заснувати українське посольство в Персії не вдалася.

Посольство, яке розмістилося в новому приміщенні (придбане після «господарювання» М. Суковкіна на вул. Таксім, 25), працювало у дуже важких умовах. Сам посол мешкав у Тарабії, передмісті Стамбула. Великі труднощі викликала відкрита ворожість білих росіян, які фабрикували доноси, опираючись на підтримку окупантів-англійців (в англійській контррозвідці було чимало росіян) та французів⁶⁶. Росіяни намагалися знищити посольство, стежили (як французи і англійці) за його співробітниками. Засиляли до посольства агентів, реєстрували відвідувачів, перлюстрували листування. Дипломатичну пошту доводилося передавати через третіх осіб. Багатьох українців з т. зв. Російської салонницької армії силою загнали до армії Денікіна, а непокірних під наглядом французької поліції погнали на важкі фізичні роботи у Стамбулі⁶⁷.

9 вересня 1919 р. англійці захопили на італійському кораблі «Lloyd Triestino» українську дипломатичну пошту (в якій, між іншим, повідомлялося про становище в Стамбулі й цілій Туреччині, охопленій повстанням проти окупантів), яку везли радник посольства ген. Л. Кобилянський та аташе О. Раггавз з дружиною⁶⁸. 25 вересня 1919 р. за наказом англійського високого комісара адмірала де Робока — після чергового російсько-

го доносу — закрили українське посольство⁶⁹ (операцією керував полковник Максвел), провели обшуки також у приватних помешканнях співробітників, забрали їхні особисті документи, опечатали сейф, арештували не лише рахунки в банку, а й самих членів посольства...⁷⁰ Про все це говорилося у вербальній ноті посольства 29 вересня, а 6 жовтня 1919 р. посол подав ноту протесту Міністерству закордонних справ у Стамбулі.

О. Лотоцький змушений був відкрити тимчасове посольство у готелі «Палац Пера». Будинок посольства на вул. Таксім, 25 повернули лише 8 листопада. В приміщеннях застали цілковитий погром.

Тим часом стамбульська газета «Ifham» у вересні 1919 р. опублікувала інтерв'ю з О. Лотоцьким про встановлення щирих стосунків з Туреччиною та перспективи економічних відносин⁷¹.

Незважаючи на велетенські перешкоди, українське посольство підготувало три ноти протесту до держав Антанти (копії їх передавалися турецькому урядові та всім дипломатичним представництвам, які діяли у 1919–1920 рр. у Стамбулі). Ноти стосувалися агресії денікінської армії на Україну. 9 жовтня 1919 р. було подано ноту з приводу українсько-російського конфлікту в Києві, а 6 грудня 1919 р. — з вимогою припинити війну Денікіна з Україною. 6 січня 1920 р. нота з вимогою визнати Денікіним незалежність України — щоправда, вже після краху Добровольчої армії⁷².

Певну роль, правда короткочасно, у всіх подіях відіграло прихильне ставлення українців до турецької визвольної боротьби з окупантами, яка почалася відвертим повстанням у листопаді–грудні 1918 р. Її очолив генерал М. Кемаль-паша (від 1934 р. відомий під іменем Кемаль Ататюрк). Посла О. Лотоцького звинувачували в особистих контактах з М. Кемаль-пашею⁷³. Російське цькування та прихильність посольства до кемалістів стали причиною того, що жодної співпраці з окупантами — високими комісарами Англії і Франції зокрема — бути не могло. Особливо вороже ставилися до українського посольства французи.

Немов для контрасту посольство мало добрі відносини з дипломатичними представництвами Сполучених Штатів Америки, Румунії, Грузії, Азербайджану, Швеції, Персії (перський посол був дуаєном дипломатичних посольств у Стамбулі), Ватикану. Як згадував пізніше посол Азербайджану Алі Мардан-бей

Топчібаші, «за цією непосильною боротьбою Української Народної Республіки я стежив з великою увагою ще тоді (тобто у 1919–1920 рр. — Я. Д.)»⁷⁴ — Топчібаші був колишнім головою парламенту Азербайджану. Добрі стосунки мало українське посольство також з Високою Портою, хоч і обмеженою у своїх діях окупантами.

Посольство робило заходи, щоб встановити зв'язки з представниками турецького суспільства. Гостями посла були як прихильники султана, наприклад, міністр закордонних справ Сафа-бей, так і кемалісти — Агмед Мухтар-бей (колишній посол Туреччини в Києві), Агмед Ферід-бей (колишній генеральний консул в Києві), редактор газети «İfham» Гусейн Рагіб-бей Байдур, видатний поет і драматург Абулгак-Гамід — прозваний «турецьким Шекспіром», композитор Зія-паша, що написав гімн в честь України, Кіазім-бей, Бей Хасмамедов, Мусса Рафієв, Багір Рісаєв — вони були або стали відомими турецькими дипломатами. Також політичний діяч, генерал Іззет-паша — який підписував Берестейський договір, Зійя-паша, Рагип Райф-бей, діячка жіночого руху Муфіде Ферід Ганим та інші.

Приходили до посольства грузини, азербайджанці та, незважаючи на ворожнечу з турками, греки — Петрос Маврокордатос, вірмени — Йосіп Азарян.

Син О. Лотоцького Борис (пізніше іменував себе Б. Лотоцький де Велігот) був учнем султанського ліцею Галато-Сарай і вивчив турецьку мову.

У 1919 р. в посольстві побував Олександр Шульгин⁷⁵, колишній державний секретар міжнародних справ УНР, від 1919 р. член української делегації на Міровій конференції у Парижі.

На момент від'їзду О. Лотоцького зі Стамбула 25 березня 1920 р. кількість співробітників посольства зменшилася до чотирьох (посол, радник, секретар, перекладач), для утримання яких однак не вистачало грошей. За характеристикою радника І. Токаржевського-Карашевича, О. Лотоцький був людиною спокійної вдачі, вмів ладити з людьми⁷⁶.

Князь Іван (Ян) з Токаржевський-Карашевич⁷⁷, який прибув до Стамбула ще 2 серпня 1919 р. як радник посольства, фактично став виконувати обов'язки посла від 27 березня 1920 р., пізніше — 10 травня 1920 р. — отримав ранг повноважного міністра. Згідно з розпорядженням Головного отама-

на і голови Директорії Симона Петлюри, виданим 14 квітня 1920 р., контр-адмірал Михайло Остроградський, як командуючий Чорноморським флотом, отримав право утворити при дипломатичній місії в Туреччині військово-морську секцію, яка в дипломатичному відношенні підлягала І. Токаржевському-Карашевичу, а у військовому та технічному — контр-адміралові М. Остроградському⁷⁸. Чи така секція справді була утворена в Стамбулі — невідомо.

На весну 1920 р. діяльність посольства активізувалася. І. Токаржевського-Карашевича запрошували на прийоми в Міністерстві закордонних справ та до великого візира. Встановлено стосунки з послами держав Антанти, Румунії, Польщі. Пожвавилися відносини з донським, кубанським, терським козацькими отаманами. У квітні 1920 р. вдалося не допустити до продажу українського флоту ген. Денікіним.

Посольство взяло під свою опіку від червня 1920 р. українців, які опинилися в Єгипті, котрий формально перебував у складі Османської імперії. У Сіді-Бішра біля Александрії існував офіційно затверджений Український гурток у Єгипті. Він видавав часопис «На руїнах», вів лекційне навчання, мав театральну комісію, хор⁷⁹. Також посольство опікувалося українцями-кубанцями, що потрапили на острів Лемнос⁸⁰. «Єгипетським» українцям видавалися паспорти, докладалися зусилля для переведення їх до українських військових таборів⁸¹. І. Токаржевський-Карашевич добивався відкриття українських консульств у Трабзоні, Ізмірі, Адані, Дамаску, Бейруті та Єрусалимі, які номінально ще належали до Османської імперії, але перебували під окупантами⁸². Можливим виявилось вислати представників посольства до Ізміру і Трабзону. В усіх цих місцевостях, очевидно, перебували українці-біженці та колишні військові.

Над послом постійно нависала загроза замаху від рук російських монархістів. Становище трохи полегшилося у січні 1921 р., коли ворожого до українців французького посла і високого комісара Альбера Дефранса замінив прихильніший до українців генерал Лелле.

В кінці 1920 р. проявилася велика активність посольства по кавказькій лінії. Жваві стосунки з представниками кавказьких республік посилилися. 28 листопада 1920 р. було підписано прелімінарну угоду з Грузією, Північним Кавказом і Азер-

байджаном. Угоду підписали: від імені Грузії посол у Стамбулі К. Гварджаладзе, від Північного Кавказу — Алі хан Кантемір, від Азербайджану — Халіл.

Незважаючи на велику й інтенсивну роботу посольства (додалася ще опіка над українськими громадянами — втікачами з Криму), воно опинилося у дуже важкому матеріальному становищі, без можливості сплатити борги⁸³. У зв'язку з кримською катастрофою білих І. Токаржевський-Карашевич отримав доручення від С. Петлюри вивести скільки українців — військових і цивільних — евакуювалося з Криму під час втечі відтіть військ ген. Врангеля, а також подати відомості про озброєння і моральний стан військ, які добралися до Туреччини⁸⁴. До середини 1921 р. до посольства звернулося майже 7000 осіб з врангелівської хвилі еміграції⁸⁵, з яких приблизно 3000 взяло українські паспорти. Багато людей паспортів не взяло, бо біженцям з українськими паспортами не давали допомоги хлібом, одягом, житлом. З 3000 біженців до Сербії й Болгарії виїхало 2000–2500, решта (із загальної кількості) залишилося в Галіполі (майже 2000), в регіоні Стамбулу (7000–8000). З острова Лемнос та з інших місць кубанці-українці виїхали до Сербії й Болгарії⁸⁶.

25 березня 1921 р. спеціальним делегатом уряду УНР в Туреччині призначили (отже паралельно з І. Токаржевським-Карашевичем) колишнього головного інспектора військ УНР і посла в країнах Прибалтики підполковника Володимира Кедровського. В контакт з українським послом у Стамбулі він мав вести переговори про українців-біженців, інтернованих у Туреччині, а також про торговельно-економічні справи та політичні відносини. Такі переговори передбачалися з урядом Османської імперії й представниками Франції в Стамбулі⁸⁷. В. Кедровський мав також полагодити при сприянні Кемаля-паші справу повернення С. Петлюри через Туреччину в Україну, але виконати це завдання до середини травня 1921 р. не вдалося⁸⁸. 9 грудня 1921 р. В. Кедровського призначили військовим аташе в складі українського посольства в Стамбулі й зобов'язали працювати над відділенням українців від «врангелівців», вивести українців з-під впливу росіян і малоросів (москвофільської групи Моркотуна), організувати з них робочі сотні з 80–100 осіб, очолені українськими офіцерами і підофі-

церами, утворити культурно-освітні гуртки у сотнях, пізніше переправити сотні до Румунії⁸⁹.

У 1921 р. продовжувалися інтенсивні переговори з дипломатичними представниками кавказьких республік для укладення союзного договору між ними та Україною. Азербайджанське посольство виконувало при цьому вказівки згаданого вже Алі-Мардан-бея Топчібаші⁹⁰.

І. Токаржевський-Карашевич залишав Стамбул 11 грудня 1921 р. дуже розчарованим. Він довгий час намагався виїхати до Відня, але не вдалося. Вважав, що за три роки в Туреччині своєю працею та зусиллями ніякої користі Батьківщині не приніс⁹¹. На еміграції І. Токаржевський-Карашевич став міністром закордонних справ екзильного уряду УНР. При ньому в Стамбулі секретарем і аташе посольства був В. Приходько⁹². Після від'їзду І. Токаржевського-Карашевича він залишився фактичним керівником посольства, хоч його репрезентував В. Кедровський. Коли він виїхав зі Стамбула — невідомо. В. Приходько керував посольством далі, як довго — неясно.

Становище українського посольства ускладнювалося й тим, що 24 червня 1920 р. уряд Кемаль-паші парафував договір про дружбу з комуністичною Росією, а 7 жовтня 1920 р. було укладено угоду про спільні воєнні дії кемалістської Туреччини та більшовицької Росії у Закавказзі. В листопаді 1920 р. встановлено дипломатичні відносини між Москвою та Анкарою. 2 січня 1922 р. в Анкарі підписано ефемерний договір «Про дружбу і братерство» між Туреччиною та Українською Соціалістичною Радянською Республікою. При цій нагоді було денонсовано всі попередні договори і домовленості між Україною та Туреччиною, укладені в 1918–1921 рр. На початку вересня 1922 р., незважаючи на впертий опір Москви, все ж було відкрито посольство УСРР в Анкарі, яке діяло до серпня 1923 р.⁹³ Одне з основних завдань цього посольства полягало в тому, щоб стежити за діяльністю української еміграції в Туреччині та перешкоджати праці українських установ і організацій національного спрямування. В Києві мало відкритися у 1922 р. турецьке посольство на чолі з Тевфіком Рушді-беєм або Осман-беєм⁹³.

Посольство УНР працювало до травня 1922 р. Останнім повіреним у справах був генеральний консул Л. Лісняк. Посольство перестало існувати після капітуляції султана перед Анкарою

(Кемаль-пашею), яка орієнтувалася на УСРР та очікувала прибуття посольства з Харкова⁹⁴.

У Стамбулі на початку 1920-х років гетьмана П. Скоропадського представляв О. Куксин, що конфліктував з посольством УНР.

Було також представництво Західно-Української Народної Республіки з яким, своєю чергою, відмовлялося підтримувати контакти посольство УНР.

Таке представництво могло виникнути після розриву уряду Західних Областей УНР (пізніше знову ЗУНР) з Директорією у зв'язку з підписанням С. Петлюрою т. зв. Варшавського договору в квітні 1920 р., за яким Східна Галичина передавалася Польщі. Представником уряду ЗУНР мав бути Марущак або Марітчак⁹⁵. Відомості про цю місію поки що зібрати не вдалося.

Після припинення діяльності посольства УНР в Туреччині у Стамбулі від 1929 до 1935 р. перебував представник екзильного уряду Української Народної Республіки Володимир Мурський (до речі, львів'янин; раніше радник Міністерства закордонних справ та член Ради республіки УНР). Він підтримував ідею Чорноморського союзу, його проект ще в травні 1921 р. передбачав членство в Союзі Туреччини, України, Грузії, Вірменії та Азербайджану⁹⁶. Відповідна конференція мала зібратися в Парижі. В. Мурський встановив особисті контакти з турецькими політиками, з азербайджанськими та кримськотатарськими політичними емігрантами в Стамбулі. Він займався широкою інформаційною діяльністю, розсилаючи комюніке до турецьких установ та в редакції часописів.

Треба підкреслити, що уряд УНР в екзилі у 1920–1930 рр. не забував про своє представництво у Стамбулі, підтримував з ним активні зв'язки, орієнтуючись також на діяльність української громади в Стамбулі. Наприклад, скеровуючи інспірований екзильним урядом лист представників українських організацій членам Дорадчої ради при Високому комісарі в справах біженців у Женеві (лист з Парижа від 14 червня 1929 р.), потурбувався, щоб його підписала також «з Туреччини одна організація» (очевидно, Українська громада в Стамбулі)⁹⁷. У 1930 р. прем'єр екзильного уряду В'ячеслав Прокопович відбув подорож до Стамбула (8–15 червня), щоб познайомитися з життям тамтешніх українців. Він зустрічався з В. Мурським та головою громади М. Забеллою, а також під час аудієнції у вселенського патріарха Фотія у Фанарі 14 червня порушив питання про стан україн-

ської православної церкви у т. зв. Радянській Україні та в еміграції. Також зустрічався з митрополитом охридським Борисом, представником Болгарського екзарха в Стамбулі, дуже прихильним до українців⁹⁸. У 1932 р. Ліга поневолених Москвою народів (до Ліги входив також уряд УНР в екзилі) скерувала до міністра закордонних справ Туреччини Тевфіка Араса Рюшт-бея вітання з нагоди вступу Туреччини до Ліги Націй⁹⁹.

В. Мурський, зокрема, добився (через Вселенський патріархат), щоб українські православні священники в Польщі не перешкоджали вірним молитися за гетьмана Івана Мазепу. У нього була справжня велика приязнь з болгарським митрополитом Борисом¹⁰⁰. Коли 18 вересня 1934 р. СРСР прийняли до Ліги Націй на її XV асамблеї, представник Швейцарії Мотта виступив проти цього. За таку мужність Українська громада в Туреччині висловила йому подяку. Представник Швейцарії, своєю чергою, подякував М. Забеллі¹⁰¹.

У 1936 р. під час Конференції про режим проток, яка відбувалася 22 червня — 21 липня в Монтре (Швейцарія), екзильний уряд УНР через свого представника при Лізі Націй О. Шульгіна подав президентові Конференції С. Брюсові меморіал, в якому було також висловлене ставлення України до Туреччини: «Національна Україна, що відчуває традиційну симпатію до Туреччини, одвічного ворога російського імперіалізму, розуміючи її цілком законне бажання оборонити свою безпечність, вважає <...> що свобода Протоків є необхідною умовою процвітання всіх прибережних країв Чорного моря»¹⁰².

В. Мурський мешкав разом з дружиною в Єшелькеї (Сан Стефано) біля Стамбула. Він помер у лікарні в Бакіркею неподалік турецької столиці 19 липня 1935 р. і був похований на католицькому цвинтарі у Фарікею (район Стамбула)¹⁰³.

У 1928 р. на I Конгресі українських націоналістів у Празі виник проект утворити в Стамбулі Осередок ОУН для Близькосхідного терену. Делегатом на Конгрес з Туреччини мав бути О. Куксин¹⁰⁴, але він туди не прибув. Осередок мав займатися спершу поширенням літератури. ОУН добре розуміла значення Туреччини, через яку з'явилася можливість встановити зв'язок з підрадянською Україною, а в майбутньому — при незалежній Україні — укласти союз з Туреччиною і Болгарією, який сприяв би обороні українського прибережжя. Літературу надсилали

на адресу Української громади в Стамбулі, але осередок ОУН, наскільки відомо, в Туреччині утворений не був¹⁰⁵.

У першій половині ХХ ст. політичні зв'язки між Україною та Туреччиною розвивалися при складних міжнародних відносинах нормально, особливо враховуючи те, що Україна довгий час була позбавлена національної державності. Про такі традиції не дуже далекого минулого треба знати і сьогодні.

-
- ¹ Ковальчук О. О. 75-річчя І. Ф. Чернікова // Східний світ. — Київ, 2006. — Ч. 1. — С. 224–225; Опубліковані праці доктора історичних наук Чернікова Ігоря Федоровича (1990-ті роки — 2005 р.) // Там само. — С. 225–228.
 - ² Донцов Д. Сучасне політичне положення нації і наше завдання: (Реферат, виголошений на II Всеукраїнським студентським з'їзді в липні 1913 року у Львові). — Львів, 1913. — С. 6, 23–24.
 - ³ Hornykiewicz Th. Ereignisse in der Ukraine 1914–1922. Deren Bedeutung und historische Hintergrunde. — Philadelphia, Horn, 1966. — Bd. I. — S. 174, 177–190.
 - ⁴ Див.: Декларація Талаат-бея // Вістник Союзу визволення України (далі — Вістник СВУ). — Відень, 1914. — 31 груд. — Ч. 5–6. — С. 1.
 - ⁵ Талаат-пашу вбив вірменський терорист у Берліні 1921 р. Підкреслюючи прихильність Талаат-паші до України, українська громадськість одночасно різко засуджувала його за етноцид вірменів, якого він був одним з ініціаторів. Див.: Смерть Талаат-паші // Український прапор. — Відень, 1921. — 26 берез. — Ч. 12. — С. 4; Месник свого народу // Там само. — 1921. — 11 черв. — Ч. 23. — С. 1–2.
 - ⁶ Див.: Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ ст. у постатях. Монографія. — Київ, 2000. — С. 111; Головченко В. Політичний портрет Маркіяна Меленевського // Київська старовина. — Київ, 2000. — № 4 (334). — С. 96–100.
 - ⁷ Записка об украинском движении за 1914–1916 годы с кратким очерком истории этого движения как сепаратистско-революционного движения среди населения Малороссии / Гермайзе О. Матеріали до історії українського руху за Світової війни // Український археографічний збірник. — Київ, 1926. — Т. 1. — С. 300–301 (записку склав Департамент жандармерії у Петрограді з датою 23 червня 1916 р.).
 - ⁸ Ленин В. И. Полное собрание сочинений. — Москва, 1961. — Т. 26. — С. 570 (лист Леніна від 30 грудня 1914 р. / 12 січня н. ст. 1915 р.).
 - ⁹ Цегельський Ю. М. Зага роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову. — Ellicot City, Md., 1992. — С. 245.
 - ¹⁰ Див.: Л. Українська пропаганда в Туреччині // Вістник СВУ. — Відень, 1915. — 24 квіт. — Ч. 15–16. — С. 9.
 - ¹¹ Kirmli H. The Activities of the Union for the liberation of Ukraine in the Ottoman Empire during the First World War // Middle Eastern... Studies. — London, 1998. — Vol. 34, № 4. — P. 199 (за турецькими архівними даними).
 - ¹² Kirmli H. The Activities... // Middle Eastern... — P. 177–200.
 - ¹³ Патер І. Союз визволення України. Проблеми державності і соборності. — Львів, 2000. — 346 с.; Він же. Союз визволення України і Туреччина // Україна. Культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2006–2007. — Вип. 15. — С. 636–644.
 - ¹⁴ Hornykiewicz Th. Ereignisse... — Bd. 1. — S. 177–190.

- ¹⁵ *Новаковський М.* З Близького Сходу (з вражінь подорожника) // Вістник СБУ. — Відень, 1914. — 31 груд. — Ч. 4–5. — С. 2–3.
- ¹⁶ Герой повісті мав доручення від СБУ законтрактувати з комітетом молодотурків. З Туреччини він повертається літаком, а відомо, що П. Франко був одним з перших українських пілотів. У повісті докладно описується Стамбул.
- ¹⁷ *Kirimli H.* The Activites... // Middle Eastern... — P. 195.
- ¹⁸ *Stüde R.* Die Ukraine und Ihre Beziehungen zum Osmanischen Reiche. — Leipzig, 1915 (Schritten des Deutschen Vorderasienkomitees. — Heft 41. — Länder und Völker der Türkei. — Bd. 2); Naumann F. Mitteleuropa. — Berlin, 1915. В праці Ф. Науманна Україна згадується не часто. Пор.: *Троян С. С.* Австрійська концепція «Міттельєвропа» напередодні та під час Першої світової війни // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. — Чернівці, 1995. — Вип. 6–7. — С. 216–225.
- ¹⁹ Український текст договору ратифікованого українською стороною див.: Державний вістник. — Київ, 1918. — 1 жовт. — № 53. — С. 3–6 (текст ратифікований гетьманом П. Скоропадським 12 червня 1918 р.); Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. — Київ, 1997. — Т. 2. — С. 137–142. Є думка, що в день підписання договору делегація Центральної Ради, інформуючи про агресію російських більшовиків проти України, просила військової допомоги також у Туреччини (див.: *Бойко О., Панькова С.* Коментарі // Грушевський М. Твори у 50 томах. — Львів, 2007. — Т. 4. — Кн. 1. — С. 349). Таке твердження не відповідає правді у зв'язку з берестейською проблематикою. Див. також: *Воляник С.* Берестейський договір 9. ІІ. 1918. — Клівленд, 1989 (бібліографія с. 153 і далі).
- ²⁰ Див.: Мирові переговори української делегації з турецькою // Вістник політики, літератури й життя. — Відень, 1918. — 9 лют. — Ч. 5–6. — С. 60; *Kirimli H.* Diplomatic Relations between the Ottoman Empire and the Ukrainian Democratic Republic. 1918–21 // Middle Eastern Studies. — London, 1998. — Vol. 34, no. 4. — P. 292.
- ²¹ *Черніков І. Ф.* З історії українсько-турецьких взаємин між двома світовими війнами (1918–1939 рр.) // Проблеми балканістики, сусідства та міжнародних відносин. — Київ, 2007. — С. 246 (за архівними даними).
- ²² *Сергійчук Б., Сергійчук В.* Історичні традиції порозуміння між українським і турецьким народами // Україна–Туреччина: минуле, сучасне та майбутнє. — Київ, 2004. — С. 86 (за архівними даними).
- ²³ *Токаржеєвський-Карашевич Я.* Царгородські спомини (1919–1921 рр.) // Визвольний шлях. — Лондон, 1952. — Ч. 7 (58). — С. 30. Факсиміле ратифікаційної грамоти турецькою мовою: Берестейський мир 9 ІІ 1918 — 9 ІІ 1928 р. Спомини та матеріали. — Львів; Київ, 1928, після с. 256.
- ²⁴ Див.: *Чернін О.* Берестє литовське // Берестейський мир... — С. 196–197; *Людendorф Е.* Мирові переговори у Бересті Литовським // Там само. — С. 276, 287.
- ²⁵ *Hornykiewicz Th.* Ereignisse... — 1968. — Bd. 3. — S. 507.
- ²⁶ *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918. — Київ; Філадельфія, 1995. — С. 235, 261–262.
- ²⁷ В справі прилучення Криму до України // Вістник політики... — Відень, 1918, 26 трав. — Ч. 21 (204). — С. 327.
- ²⁸ Українська нота в справі Криму // Там само. — 1918, 28 черв. — Ч. 25 (208). — С. 324–385. Див. також: Розмова з Дорошенком // Там само. — 1918, 16 черв. — Ч. 24 (207). — С. 374–375.
- ²⁹ Розмова з Миколою Любинським // Там само. — 1918, 21 квіт. — Ч. 16 (199). — С. 245.
- ³⁰ Турецькі претензії до Одеси // Там само. — 1918, 12 трав. — Ч. 19 (200). — С. 295.

- ³¹ *Kirimli H. Diplomatic Relations... // Middle Eastern...* — P. 208.
- ³² Державний вістник. — Київ, 1918, 19 верес. — № 49. — С. 1; Там само. — 1918, 21 верес. — № 50. — С. 4.
- ³³ Турецький посол у Києві // Вістник політики... — Відень, 1918, 30 верес. — Ч. 89 (222). — С. 535–536. В літературі приїзд Мугтар-бея помилково датується 15–17 вересня.
- ³⁴ Турецький посол у Києві // Там само. — 1918, 8 верес. — Ч. 35–36 (218–219). — Пор.: *Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) в чотирьох частинах.* — Вид. 2-ге. — Мюнхен, 1969. — С. 278.
- ³⁵ Меморандум Українського національного союзу, переданий 19 дня вересня представникам Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії, Туреччини і Вищому німецькому командуванню на Україні // *Чикаленко Є. Щоденник.* — Київ, 2004. — Т. 2. (1918–1919). — С. 120–123.
- ³⁶ *Скоропадський П. Спогади...* — С. 324.
- ³⁷ *Kirimli H. Diplomatic Relations... // Middle Eastern...* — P. 210.
- ³⁸ *Черніков І. Ф. З історії...* // Проблеми балканістики... — С. 246 (за архівними даними).
- ³⁹ *Дорошенко Д. Мої спогади про недавнє минуле (1914–1920) в чотирьох частинах.* — Вид. 2-ге. — Мюнхен, 1969. — С. 271–274; *Скоропадський П. Спогади...* — С. 206 (характерно, що П. Скоропадський взагалі відмежовується від М. Суковкіна — писав, що його не знав, а Д. Дорошенко згадує лише про формування посольства М. Суковкіна).
- ⁴⁰ *Токаржевський-Карашевич І. Олександр Лотоцький як дипломат // Лицар праці і обов'язку. Збірник присвячений пам'яті проф. Олександра Лотоцького-Білоусенка.* — Торонто; Нью-Йорк, 1983. — С. 56–63. — (Наукове товариство ім. Шевченка; Бібліотека українознавства; Ч. 48) — це передрук статті з часопису: *Українець-Час.* — Там само, 1952. — Ч. 10–11; *Козак С. Олександр Лотоцький — учений, дипломат і політик // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Л.-Р. Винара з нагоди 50-ліття його наукової діяльності.* — Київ, Нью-Йорк, Торонто, Париж, Львів, 2000. — С. 358–360, також: *Мхітарян Н. Жити з сусідами у злагоді. Мемуари колишнього українського посла в Туреччині // Політика і час.* — Київ, 1995. — № 7. — С. 64.
- ⁴¹ *Сергійчук Б., Сергійчук В. Історичні традиції... // Україна–Туреччина...* — С. 86 (на підставі українських даних).
- ⁴² *Сергійчук В. Перші кроки у великий світ (до дипломатичної діяльності уряду УНР) // Державний центр Української Народної Республіки в екзилі. Статті і матеріали.* — Філадельфія; Київ; Вашингтон, 1993. — С. 255–258. Виклад позицій турецької преси див.: *Kirimli H. Diplomatic Relations... // Middle Eastern...* — P. 204–207. В. Сергійчук називає українським послом Андрія Левицького.
- ⁴³ *Kirimli H. Diplomatic Relations... // Middle Eastern...* — P. 206–207.
- ⁴⁴ Українське посольство в Туреччині // Вістник політики... — Відень, 1918, 16 черв. — Ч. 24 (207). — С. 374.
- ⁴⁵ Державний вістник... — 1918, 20 серп. — № 37. — С. 2.
- ⁴⁶ В українськiм Міністерствi закордонних справ // Вістник політики... — Відень, 1918, 4 серп. — Ч. 31 (214). — С. 462; *Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) в чотирьох частинах.* — Вид. 2-ге. — Мюнхен, 1969. — С. 273.
- ⁴⁷ *Чикаленко Є. Щоденник.* — Київ, 2004. — Т. 2 (1918–1919). — С. 191.
- ⁴⁸ Про М. Апостола // Державний вісник. — Київ, 1918, 9 листоп. — № 68. — С. 2.
- ⁴⁹ *Грушевський М. По Українськiм національнiм з'їзді 6–8 квітня 1917 р. // Грушевський М. Твори у 50 томах.* — Львів, 2007. — Т. 4, кн. 1. — (Серія: Суспільно-політичні твори). — С. 20; також пор.: *Грушевський М. Спомини // Київ.* — Київ, 1989. — № 9. — С. 121–122.
- ⁵⁰ *Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр.* — Київ, 2002. — Т. 2. Українська гетьманська держава. — С. 99.

- ⁵¹ Державний вістник... — 1918, 19 жовт. — № 60. — С. 1.
- ⁵² *Кобилянський Л.* Українське посольство в Туреччині (1 XI 1918 — 22 IV 1919) // *Нова Україна.* — Прага, 1925. — Ч. 2–3. — С. 78–82; *Дорошенко Д.* Історія України... — Т. 2. — С. 106; *Піскуп В.* Українська еміграція в Туреччині (20-ті роки ХХ ст.) // *Україна-Туреччина...* — С. 64 (на підставі архівних даних).
- ⁵³ Текст протоколу про передачу флоту: Лотоцький О. В Царгороді. — Варшава, 1939. — С. 154–155. — Український науковий інститут праці; Т. 10. Серія мемуарів; Кн. 5 (французький текст). Передрук: Лотоцький О. Сторінки минулого. — Баунд-Брук. 1966. — Т. 4. У Царгороді; *Токаржевський-Карашевич Я.* Царгородські спомини... — С. 30.
- ⁵⁴ Державний вістник... — 1918, 19 жовт. — № 60. — С. 2.
- ⁵⁵ Закон затверджений гетьманом 8 листопада 1918 р. Див.: Державний вістник... — 1918, 19 листоп. — № 72. — С. 1.
- ⁵⁶ Опис аудієнції: *Кобилянський Л.* Українське посольство... — С. 85; *Ратгауз С.* Українці у останнього султана // *Літопис політики...* — Берлін, 1924. — Кн. 1, ч. 11. — С. 168–170.
- ⁵⁷ *Kirimli H.* Diplomatic Relations... // *Middle Eastern...* — P. 214, 237.
- ⁵⁸ Діяльність посольства часів О. Лотоцького викладено в основному за: Лотоцький О. В Царгороді... (видання у Варшаві 1939 р. та передрук у Баунд-Бруці 1966 р.; див. вище). Особистий архів О. Лотоцького, в якому були матеріали про його місію в Стамбулі, був переданий до Українського наукового інституту у Варшаві. Його спалили німці під час Варшавського повстання 1944 р. Див.: *Биковський Л.* Варшавські бібліотеки в серпні, вересні й жовтні 1944 р. (Уривок зі спогадів). — Женева, 1947. — С. 12.
- ⁵⁹ Уривок зі спогадів військового аташе посольства УНР в Стамбулі Остафіїва про перебування в Туреччині 1912, 22 квіт. — 31 трав. // *Сергійчук В.* Невідомі документи військового аташату посольства України в Туреччині в 1918–1921 рр. // *Пам'ять століть.* — Київ, 2000. — № 6. — С. 8.
- ⁶⁰ *Черніков І. Ф.* З історії... — С. 247 (за архівними даними, які коригуються спогадами О. Лотоцького).
- ^{60a} *Kirimli H.* Diplomatic Relations... // *Middle Eastern...* — P. 225, 242.
- ⁶¹ *Kirimli H.* Diplomatic Relations... // *Middle Eastern...* — P. 319, 327. Пор.: Меморандум посольства УНР у Туреччині до союзних держав щодо передачі більшовикам солдатів колишньої російської армії в обмін на чужоземців. 1919, серпень // *Сергійчук В.* Невідомі документи... // *Пам'ять століть...* — С. 21–22.
- ⁶² Доповідна посла УНР в Туреччині міністру закордонних справ УНР щодо проведення в Україну українських громадян. 1919, 27 трав. // Там само. — С. 14.
- ⁶³ *Лотоцький О.* В Царгороді. — С. 44–46, 50–54; *Черніков І. Ф.* З історії... // *Проблеми балканістики...* — С. 247 (за архівними даними).
- ⁶⁵ *Матвієнко В.* Маловідомі сторінки української дипломатії на Кавказі // *Україна дипломатична.* — Київ, 2004. — Вип. 4. — С. 396, 399.
- ⁶⁶ Для сучасних українських істориків характерне небажання торкатись переслідувань українських установ у Стамбулі росіянами. Хоча такі переслідування підтверджуються багатьма джерелами.
- ⁶⁷ *Мурський В.* Сучасне невілництво // *Воля.* — Відень, 1919, 27 верес. — Т. 3. — Ч. 4. — С. 162.
- ⁶⁸ *Г. Г-ко.* Модерні «англійці» // *Воля.* — Відень, 1919, 15 листоп. — Т. 5, ч. 3. — С. 110–114.
- ⁶⁹ За листом І. Токаржевського-Карашевича до українського посла у Римі Дмитра Антоновича 6 жовтня 1915 р. Див.: *Онацький Є.* По похилій площі. Записки журналіста і дипломата. — Мюнхен, 1969. — Ч. 2. — С. 35–36.

- ⁷⁰ За листом О. Лотоцького зі Стамбула до Д. Антоновича в Римі 8 жовтня 1919 р. Див.: *Онацький Є.* По похилій площі... Ч. 2. — С. 36–38.
- ⁷¹ *Черніков І.* З глибин віків... // С. 81–82; *О. Лотоцький* — С. 107–108.
- ⁷² Див. також: *Верига В.* Визвольні змагання в Україні 1914–1923. — Львів, 1998. — С. 235–236.
- ⁷³ *Лотоцький О.* В Царгороді... — С. 66.
- ⁷⁴ *Топчибаші А. М.-б.* Зустрічі з Симоном Петлюрою // Тризуб. — Париж, 1932, 25 трав. — Ч. 22 (330). — С. 2–3. А. М.-б. Топчибаші приятелював до революції 1917 р. з М. Грушевським. Азербайджанському політикові, великому приятелю українців, присвячена серія статей: Прокопович В. Пам'яті Алі-Мардан-бея Топчибаші // Тризуб. — Париж, 1934, 25 листоп. — Ч. 43 (449). — С. 2–4; Шульгин О. На могилу Алі-Мардан-бея Топчибаші // Там само. — С. 4–7; Токаржевський-Карашевич Я. Алі-Мардан-бей Топчибаші (4 V 1862 — 6 XI 1934) // Там само. — С. 7–9; Chouhghine A. Sur la tombe d'Ali Mardan Bey Toptchibachi // Promethee. — Paris, 1934, Nov. — Nr. 96. — P. 4–6.
- ⁷⁵ Див.: *Шульгин О.* На могилу... // Тризуб... — С. 6. А. Жуковський у статті «Політична і громадська діяльність Олександра Шульгина» (Збірник на пошану Олександра Шульгина (1889–1960). — Париж; Мюнхен, 1969. — С. 13–37. — (Записки НТШ; Т. 186)) про стамбульський епізод О. Шульгина не згадує, але про Стамбул пише сам О. Шульгин у згаданій публікації.
- ⁷⁶ *Токаржевський-Карашевич І.* Олександр Лотоцький... // Лицар праці і обов'язку... — С. 62.
- ⁷⁷ Офіційно: Іван Токар-Токаржевський-Карашевич. Пор.: Державний вістник. — Київ, 1918, 11 лип. — № 21. — С. 3. Сам підписував себе переважно іменем «Ян». Повне ім'я і прізвище: Іван-Степан-Мар'ян князь із Токар Токаржевський-Карашевич. Був поляком з походження та, одночасно, великим українським патріотом.
- ⁷⁸ Повноваження уряду УНР контр-адміралу Остроградському на міжнародні контакти, 14 квіт. 1920 р. // *Петлюра С.* Статті, листи, документи. — Київ, 1999. — Т. 3. — С. 196.
- ⁷⁹ Українці біля пірамід // Вперед! — Львів, 1921, 24 трав. — Ч. 71 (554). — С. 3; Українці в Єгипті // Український прапор. — Відень, 1921, 11 черв. — Ч. 23. — С. 3.
- ⁸⁰ *Іванис В.* Стежками життя (спогади). — Новий Ульм, 1961. — Кн. 4: (Капітуляція в Криму. Перші кроки вигнання). — С. 221–236, 255–260.
- ⁸¹ *Сидоренко Н.* Культурно-освітня діяльність українців у Африці (1920–1921 рр.) // Київська старовина. — Київ, 2000. — № 4 (334). — С. 56, 60.
- ⁸² *Kirimli H.* Diplomatic Relations... // Middle Eastern... — P. 227.
- ⁸³ Лист С. Петлюри голові Ради міністрів УНР з приводу важкого становища українського посольства в Туреччині, 17 черв. 1921 р. // *Петлюра С.* Статті, листи, документи. — Київ, 1999. — Т. 3. — С. 443.
- ⁸⁴ Лист С. Петлюри послу УНР в Туреччині І. Токаржевському-Карашевичу щодо одержання інформації про армію Врангеля. 30 листоп. 1920 р. // *Петлюра С.* Статті... — С. 315–317.
- ⁸⁵ Доповідна про становище війська генерала Врангеля в Європі (до директора департаменту політичної інформації Міністерства військових справ). 8 серп. 1921 р. // *Сергійчук В.* Невідомі документи... // Пам'ять століть... — С. 24–26.
- ⁸⁶ Доповідна посольства УНР до Міністерства закордонних справ України про становище українських біженців в околицях Стамбулу. 28 серп. 1921 р. // *Сергійчук В.* Невідомі документи... // Пам'ять століть... — С. 25–26.
- ⁸⁷ Уповноваження уряду УНР В. Кедровському як спеціальному делегату до Туреччини. 25 берез. 1921 р. // *Петлюра С.* Статті... — С. 411–412.
- ⁸⁸ Лист С. Петлюри до міністра закордонних справ УНР А. Ніковського щодо поточних справ. 18 трав. 1921 р. // *Петлюра С.* Статті... — С. 431.

- ⁸⁹ Розпорядження по генеральному штабу військ УНР про призначення В. Кедровського військовим агентом при посольстві України в Туреччині. 8 груд. 1921 р. // *Сергіійчук В. Невідомі документи... // Пам'ять століть... — С. 26–27.*
- ⁹⁰ Див.: *Токаржевський-Карашевич Я. Алі-Мардан-бей Топчубаші... — С. 8.*
- ⁹¹ Лист І. Токаржевського-Карашевича зі Стамбулу 29 вересня 1921 р. до Д. Донцова у Відні. — *Biblioteka Narodowa w Warszawie.* — Відділ рукописів, архів Д. Донцова. — Скр. 19.VII.12.
- ⁹² Лист С. Петлюри міністрові фінансів... 17 верес. 1921 р. // *Петлюра С. Статті... — С. 484.*
- ⁹³ Див.: *Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ ст. — С. 159–160. Удовенко П. П. З історії зовнішньої політики УРСР (1919–1922 рр.). — Київ, 1957. Хоча книжка майже повністю присвячена стосункам Туреччини і УРСР, про посольство в Анкарі навіть не згадується.*
- ⁹³ Турецьке посольство в Києві // *Український прапор.* — Відень, 1922, 4 лют. — Ч. 5. — С. 4.
- ⁹⁴ *Токаржевський-Карашевич Я. Царгородські спомины... // Визвольний шлях... — С. 31.*
- ⁹⁵ Див.: З[абелло М.] Українці в Царгороді // *Трибуна України.* — Варшава, 1923. — Ч. 5–7. — С. 74. Чи не йдеться в даному випадку про політичного діяча, юриста Олександра Марітчака, вияснити не вдалося. У червні 1922 р. О. Марітчак був у Відні як член Закордонної групи Української національної ради. Див.: *Закордонна група членів Української національної ради // Український прапор.* — Відень, 1922, 8 листоп. — Ч. 27. — С. 2.
- ⁹⁶ Листи і документи В. Мурського зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові. — Фонд 39, опис 2. — Справи 92, 93. Про план Чорноморського Союзу там само. — Спр. 93. — Арк. 25 зв., 28. За ці відомості дякую Галині Сварник.
- ⁹⁷ *Шульгин О. Без території. Ідеологія та чин уряду УНР на чужині.* — Київ, 1991. — С. 152 (репринт видання: Париж, 1934).
- ⁹⁸ *Шульгин О. Без території... — С. 68–70. Див. також: З[абелло] М. З подорожі В. Прокоповича. І. В Царгороді // Тризуб.* — Париж, 1930, 7 верес. — Ч. 33 (241). — С. 10–12.
- ⁹⁹ *Шульгин О. Без території... — С. 237.*
- ¹⁰⁰ *Кр. Володимир Мурський (до матеріалів його біографії) // Тризуб.* — 1935, 22 верес. — Ч. 37 (491). — С. 16.
- ¹⁰¹ В Туреччині // *Тризуб.* — 1934, 28 жовт. — Ч. 34 (445). — С. 13.
- ¹⁰² *Шульгин О. Український погляд на справу Протоків // Тризуб.* — 1936, 26 лип. — Ч. 25–26 (529–530). — С. 20.
- ¹⁰³ *Смерть В. Мурського // Тризуб.* — 1935, 4 серп. — Ч. 30–31 (484–485). — С. 15–16; *Кр. Володимир Мурський... // Там само.* — 1935, 22 верес. — Ч. 37 (491). — С. 14–17. Ті, що від нас відійшли. *Володимир Мурський // Календар «Дніпро» на переступний рік 1936.* — Львів, 1935. — Річник 13. — С. 126–127.
- ¹⁰⁴ Була спроба ототожнювати О. Куксина зі Стамбула з Іларіоном Куксином у Чехії, але така ідентифікація безпідставна.
- ¹⁰⁵ Див.: *Кожевніков П. Лист до українських націоналістів про підготовку Конгресу українських націоналістів. 22 лютого 1928 р. // Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів.* — Київ, 2005. — Т. 1 (1927–1930). — С. 55; *Проект реферату Д. Андрієвського про майбутній державний устрій України на І Конгресі ОУН «Державний устрій».* 8 грудня 1928 р. // *Там само.* — С. 96. Також інші матеріали у збірнику на стор. 131, 192, 195, 196, 290–291, 292, 321; *Проект списку учасників Конгресу українських націоналістів // Конгрес українських націоналістів. 1929 р. Документи і матеріали.* — Львів, 2006. — С. 49–50. — (Центр дослідження визвольного руху; Джерелознавча серія); *Костарів Л. Проблеми морської оборони України. 1931, 2 берез.* // *Там само.* — С. 230.

Олександр Дубина,

кандидат історичних наук

ШВЕДСЬКИЙ ВЕКТОР ГЕОПОЛІТИКИ ГЕТЬМАНА МАЗЕПИ

Вітчизняній історіографії усталилася думка, що, йдучи на союз із Карлом XII, Іван Мазепа наслідував спадщину Богдана Хмельницького, який буцімто був ініціатором і першопрохідцем українсько-шведського зближення.

Таке трактування розвитку подій начебто підтверджують слова гетьмана Виговського під час укладення українсько-шведської Корсунської угоди 1657 року: «Ми, Іван Виговський, гетьман війська Запорозького з усім військом Запорозьким тим заявляємо — сповняючи наміри покійного Б. Хм., нашого попередника, що для загального добра всього війська постановив був вийти в згоду і союз з початку з світлішою королевою Христиною, а потім з щасливо нині пануючим Карлом-Густавом королем шведським й. мл., ми не захотіли відступити від цих його спасенних замірів прагнучи так само бачити в якнайкращім розцвіті військо Запорозьке, а його привілегії й вільності в повнім захованню»¹.

Втім, першими торувати шлях до українсько-шведського зближення почали шведи. Позаяк останнім часом вітчизняні історики не акцентують уваги на шведських ініціативах, що передували діям Богдана Хмельницького, варто нагадати хоча й загальновідомі, але трошки призабуті факти.

Так, ще на початку XVII століття, коли Карл IX узяв активну участь у подіях, пов'язаних з російською «смутою», шведський дипломат Петрус Петреюс (Пер Персон), який перебував тоді в

Москві і якому було доручено добитися дозволу для кількох татар, котрі поверталися зі Швеції, проїхати через російські землі до Криму, мав нагоду трохи ближче познайомитися з українськими землями. «Та лише Густав II Адольф, готуючись до великої релігійної війни, звернув свою увагу на південно-східну Європу і геніально передбачив, що шукати союзників проти папізму та ворогів Швеції необхідно на сході й півдні, на невідомих ще теренах між Дніпром та Дністром», — писав на початку минулого століття шведський історик Альфред Єнсен².

Російсько-шведська війна початку XVII століття завершилася вигідним для Швеції Столбовським миром (1617 р.), що закріпив її контроль над балтійськими торговельними шляхами. Ця війна, на абсолютно коректну думку російського дослідника Сергія Цветкова, «показала Густаву Адольфу величезні можливості шведської експансії на півдні та південному сході»³. Відтоді український геополітичний фактор привертає неабияку увагу Швеції.

У 1626 році шведський дворянин Георг Бернгард від імені свого короля просив дозволу вільного проїзду через російські землі до Запорожжя. «Але цар, не без підстав запідозривши за цим наміром дипломатичну місію, відмовив у проханні. Про те, щоб пропустити шведських послів на Україну, не могло бути й мови», — зазначав Єнсен⁴. Густав Адольф намагався увійти в безпосередні стосунки з українцями. 1631 року капітан Петер Ляміраль та прапорщик Якоб де Грев передали гетьману реєстрових козаків Івану Кулазі-Петражицькому королівське послання, у якому козакам обіцялася подвійна платня порівняно з тою, що їм встановили поляки, якщо вони «стануть проти поляків на боці шведського короля і ніколи не братимуть участі у жодній війні спільно з польським королем». Проте козаки ніяк не відреагували на послання. «Далекоглядні плани були на певний час відкладені у зв'язку зі смертю Густава Адольфа, але за них з подвійною енергією узявся Карл X Густав, гідний продовжувач геніальної політики попередника», — писав шведський учений⁵.

«Шведський король Густав II Адольф (1611–1632 рр.) і його радник Аксель Оксеншерна розглядали Козацьку державу як потенційного союзника у боротьбі за перевагу в Балтійському регіоні», — відзначав шведський дослідник Крістіан Гернер на міжнародній науковій конференції «Іван Мазепа і його доба: іс-

торія, культура, національна пам'ять» (15–17 жовтня 2008 р., Київ–Полтава). На його думку, спільним ворогом тоді була Річ Посполита, а не Московія. Свій погляд учений обґрунтовував тим, що в 1626 році Швеція натякала Московії, що бажано було б заохотити козаків повстати проти польської корони⁶.

Богдан Хмельницький напевно знав про цей вектор шведської зовнішньої політики й тому в скрутну мить визвольних змагань в 1650 році звернувся до королеви Швеції Крістини (швед. Kristina; у вітчизняній історіографії відома як Христина) з пропозицією утворити союз проти Речі Посполитої. Проте тоді ця пропозиція не знайшла адекватного відгуку. «...Королева Христина не хотіла воювати», — писав Дмитро Дорошенко. «Тільки з року 1654, коли Христина зреклася престолу на користь свого небожа Карла-Густава, шведська політика змінила свій напрям. Король Карл-Густав X увійшов у порозуміння з українським гетьманом і весною 1655 року розпочав із Річчю Посполитою війну», — відзначав історик⁷.

Не будемо вдаватися в подробиці зносин Богдана Хмельницького з Карлом X. Відзначимо тільки те, що інтерес до укладення воєнно-політичного союзу був обоюстороннім. Зауважимо й те, що донедавна у вітчизняній історіографії була поширена теза, що боротьбі Богдана Хмельницького за возз'єднання українських земель у складі єдиної держави на певному етапі заважала позиція Карла X. «...Восени 1655 року основною перешкодою у реалізації програми возз'єднання українських земель стала позиція Швеції, що в цей час погоджувалася визнати існування Української держави тільки в межах Брацлавського, Київського і Чернігівського воєводств», — писали сучасні українські історики В. Смолій і В. Степанков⁸.

Втім, деякі документи свідчать про те, що територіальні аспекти не були єдиним і головним пріоритетом політики Карла X на українському напрямі. Автору цієї статті поталанило відшукати у рукописному відділі бібліотеки Упсальського університету в Швеції «Секретну пам'ятну записку для Амбасадора Його Королівської Величності, який вирушає до Царя й Великого князя Русі (Russland), датовану тим же 1655 роком. У цій секретній інструкції вимагалось в міру можливостей відстоювати інтереси козацтва під проводом Богдана Хмельницького. Цій темі присвячено окремий пункт 8 документа. Він починається з імені гетьмана; при цьому не конкретизуються його титул і по-

сада, що свідчить про добру обізнаність шведської дипломатії з особою Богдана Хмельницького і ситуацією в Україні загалом.

«Стосовно інтересів Хмельницького і козацтва, їх також треба враховувати», — вказувалося в інструкціях. Від посольства вимагалось «бути обережним, не викладати передчасно свою точку зору, щоб росіяни не могли нічого запідозрити до того, як не будуть з'ясовані інтереси Хмельницького, з якими треба погодитися, якщо він їх підтвердить»⁹. Отже, йшлося про відстоювання інтересів Богдана Хмельницького в повному обсязі, включаючи територіальні аспекти.

Шведські послы прибули до Москви у грудні 1655 року. Їх метою була третя ратифікація Столбовського миру 1617 року. Проте, як виявилось, плани Московії на той час помінялися. «З самого початку послы повинні були побачити, що Столбовське докончання не буде підтверджено», — коментував хід переговорів видатний російський історик С. М. Соловйов¹⁰. 1656 року розпочалася російсько-шведська війна. Формальним приводом послужило різночитання у царському титулі. Вочевидь, Карл X передбачав такий розвиток подій і, даючи відповідні інструкції послам, намагався забезпечити собі підтримку Козацької держави. Втім, він керувався при цьому не тільки ситуативними міркуваннями. Шведській монархії потрібен був надійний стратегічний партнер на південно-східному напрямі.

* * *

Взаємна зацікавленість обох сторін в утворенні міцного союзу і його органічність стає очевидною, якщо на цю справу поглянути під кутом зору геополітики.

Як відомо, геополітика визначає життєздатність і міць тієї або іншої держави такими головними чинниками: простір; природні багатства й економічний потенціал; населення (кількісний та якісний аспекти). Інколи до цих чинників додають суспільство та уряд¹¹.

«У першій половині XVII століття Швеція досягла своєї давньої заповітної мети — затвердила за собою панування на Балтиці (так званий Балтійський домінат)... Найбільше вона одержала по Вестфальському миру 1648 року: відтепер і південні береги Балтійського моря або повністю ввійшли до складу Швеції, або перейшли під її контроль. Балтійське море дійсно перетворилося на «шведське озеро». Таким чином, у Північній

Європі після Тридцятирічної війни виникла велика держава. У ній налічувалося до 3 млн населення, що складалося зі шведів, фінів, карелів, росіян, естонців, латишів, німців, данців. Великодержавна політика Швеції порушувала життєві інтереси Росії, Польщі, Німеччини, інших країн, зацікавлених у балтійській торгівлі», — цілком коректно зазначалося в радянській багатотомній «Всесвітній історії»¹². За підрахунками автора цієї статті, територія, контрольована Швецією у період її найбільшої могутності, становила близько 900 тис. кв. кілометрів. Це була багатонаціональна держава імперського характеру. Шведи розуміли, що сусідні країни, «зацікавлені в балтійській торгівлі», теж мають імперські устремління й спробують відібрати у них завойовані території, для чого можуть у перспективі утворити коаліцію, як воно згодом і сталося.

«Як виявилось, великодержавність значною мірою розбудували за рахунок Данії, Польщі та Росії. Ніщо не свідчило про те, що ті держави мовчки погодяться із втратами території, які їх спіткали», — пише відомий шведський історик Петер Енглунд¹³.

Тому Шведська імперія шукала собі союзників для протистояння своїм більш могутнім за людськими ресурсами супротивникам.

Отже, інтереси Козацької держави і Шведського королівства були обопільними. Обидві сторони були зацікавлені у людських ресурсах і війсьній потузі одна одної. Хмельницький, запропонувавши союз Швеції, по суті, не зробив нічого нового. Він пам'ятав устремління шведів на південному фланзі їх експансії, і його пропозиція знайшла дуже швидкий відгук у Карла X. Якби українсько-шведський союз набув реального змісту, ще й з Семигороддям на додаток, політична мапа Європи мала б зовсім інший вигляд. Але історична доля розпорядилася інакше. На заваді постала Росія з її імперськими амбіціями. І смерть найвидатнішого українського політика — Богдана Хмельницького.

Іван Мазепа тільки підхопив недовершену справу свого великого попередника. Причому його первісні геополітичні плани не враховували Швецію. Він будував свою власну державу, активізуючи всі чинники її геополітичної потуги, не без підстав сподіваючись, що через кількадесят років Україна не поступатиметься у своїй могутності безпосереднім сусідам — Польщі та Росії.

Але Північна війна зруйнувала мирні будівничі плани Мазепи. Він змушений був брати в ній участь як союзник Росії.

Та повернімося до Швеції. Її геополітична потуга базувалася, головним чином, на армії. Аналіз цього явища ретельно здійснив російський дослідник Борис Григор'єв у своїй книзі «Карл XII», що вийшла нещодавно у серії «ЖЗЛ». «Король Карл XII на початку свого правління мав у своєму розпорядженні усередині метрополії 34 тисячі піхотинців і кавалеристів і флот з 38 лінійними кораблями, 8 фрегатами й 15 тисячами матросів, а на всій території королівства, включаючи заморські території і провінції, шведська армія налічувала майже 115 тисяч осіб. (Такої армії Росія Петра Першого дозволити собі ніколи не могла)», — пише автор¹⁴. Попри всю його необізнаність в українських справах (зокрема, називає «Марію», тобто Мотрю Кочубей «молодою дружиною Мазепи»¹⁵), мусимо визнати, що шведські архіви він опрацював добросовісно. І зробив дуже слушний висновок. «І все було б добре, але королівство Швеція страждало одним недоліком: у ньому було мало людей. За щільністю населення Швеція посідала одне з останніх місць у Європі, на всій території з півночі на південь і з заходу на схід, включаючи заморські провінції, проживало не більше трьох мільйонів жителів, у той час як навіть у слабо-розвиненій Польщі його було в чотири рази більше. І які люди заселяли Швецію? 80 відсотків населення становили селяни. Ремісників, купців, буржуазії, не говорячи вже про вчених людей, було мізерно мало. Продуктивність країни... сильно відставала від продуктивності передових країн Європи — Голландії, Англії і Франції. З таким населенням освоювати завойовані території або втримувати їх з кожним десятиліттям ставало дедалі важче», — зазначає Григор'єв¹⁶. Залишимо поза увагою його твердження відносно «слабої розвиненості Польщі», а також кількості її населення (в момент розквіту Речі Посполитої воно сягало 11 млн чол.; але це було не в розглядуваний період, а на початку XVII ст.¹⁷), позаяк автор крім історії Швеції не переймався історією суміжних країн. Для нас у даному випадку вкрай важливий його обґрунтований висновок стосовно кількісного та якісного складу населення Швеції.

Так, імперська Швеція без союзників була просто не в змозі контролювати територію у 900 тисяч кв. кілометрів.

Щодо території мислимої Мазепою української держави, то її контури, базуючись на документальних джерелах, окреслив відомий дослідник козацької доби Валерій Шевчук. Аналізуючи текст союзного договору України зі Швецією від 29–30 жовтня 1708 року, постановлений у Горках, який дійшов до нас у вигляді копії, або витягу, він зокрема пише: «...Простір [українського] князівства не означено, але застередується, що завойовані козаками землі, як і „все те, що — як виявиться — належало колись українському народові, передається і задержиться в Українському князівстві”, тобто Українське князівство тут бачиться на всьому етнічному просторі»¹⁸.

Основою Козацької держави мали стати возз'єднані Лівобережжя і Правобережжя. Якщо взяти до уваги активні колонізаторські зусилля Мазепи на Слобожанщині й те, що він не уявляв собі України без Запорозької Січі, то територія мислимої ним держави могла б за сприятливих обставин сягнути 400 тис. кв. кілометрів.

Точні дані щодо українського населення маємо за 1719 рік. Тоді в Лівобережній Україні українців мешкало 1755,4 тис. чол., Правобережній — 2138 тис. чол.¹⁹. Загальну кількість етнічних українців дослідник українського етносу XVIII–XX століть В. О. Романцов визначав у майже 5740 тисяч. Таким чином, на Правобережній та Лівобережній Україні мешкало майже 4 млн чол.; на етнічних українських землях — понад 5,7 мільйонів.

Для порівняння: за оцінками провідних істориків, територія Речі Посполитої в XVII ст. становила 940 000 кв. кілометрів²⁰. На той час її населення дорівнювало приблизно 7 млн чоловік²¹. З них, як бачимо, понад два мільйони були українці.

Погляньмо також на іншого сусіда: «Населення, розкидане по величезному простору Росії, становило наприкінці XVII століття всього лише 5,6 млн чоловік», — пише доктор історичних наук, професор Євген Анісімов²². При цьому він зараховує до складу росіян населення Лівобережної України або Гетьманщини, яке становило на той час приблизно 1,5 млн чоловік²³.

Таким чином, за людськими ресурсами Україна Мазепи не поступалася сусідам.

Отже, мислима Мазепою держава з територією у 400 тисяч кв. км і з майже вдвічі більшим, ніж у Швеції, наголосимо, на

відміну від неї моноетнічним населенням, мала всі підстави для свого незалежного від будь-кого статусу.

Правильність обраного Мазепою шляху державного будівництва підтвердив подальший розвиток України. Наприкінці XVIII століття, коли більшість українських етнічних земель була об'єднана у складі Російської імперії, німецько-австрійський історик Йоган Християн Енгель у своїй «Історії України й українських козаків» (Галле, 1796) писав про Україну так: «Сьогодні, під оглядом простору рівна королівству, плодovitа й щедро вивінувана природою країна, межева стіна поміж культурною Європою й некультурною Азією, кочовище й входова брама для стільких азійських орд, мандруючих в Європу, вже тим самим заслугує на більшу увагу... Історія козаків мала теж великий вплив на історію Польщі, Швеції, Семигороду. Без неї не можна уявити собі ані величі, ані упадку Польщі. Спадкоємці Карла Густава й Карла XII, можливо, й до сьогодні володіли б у Варшаві, Москві й Петербурзі, якби цього захотів був Хмельницький чи козаки Мазепи»²⁴.

Та Мазепине державотворення було перервано Північною війною 1700–1721 років.

* * *

Тепер погляньмо на те, що мав Мазепа на початку Північної війни.

Внаслідок Віленського перемир'я 1656 року, Андрусівського договору 1667-го і Вічного миру 1686 року між Московією і Річчю Посполитою держава Богдана Хмельницького, територія якої становила за підрахунками сучасних провідних українських вчених 200 тис. кв. км²⁵, була поділена навпіл; тобто в складі Мазепиної Гетьманщини залишилася половина тих земель, приблизно 100 тис. кв. кілометрів. Її населення, як вже зазначалося, налічувало 1,5 млн чоловік. З такими геополітичними підвалинами Мазепа не мав ніяких шансів вести на рівних розмову з більш могутніми сусідами про незалежну Козацьку державу. Хід його міркувань найкраще виклав Пилип Орлик уже після смерті Мазепи.

Так, у листі до французького посла в Стамбулі графа Дезайера (4 травня 1712 р.), в якому він пояснював положення свого Маніфесту до європейських урядів від 4 квітня 1712 року, гетьман в екзилі зазначав: «Мала держава не може утрима-

ти свою свободу, між двома сусідами, як тільки глибоко продуманою політикою»²⁶.

Після початку Північної війни така «глибоко продумана» зовнішня політика зводилася тільки до одного: пошуку оптимального союзника, який зміг би своєю воєнною потугою захистити козацькі вольності та незалежний розвиток Української держави. Зовсім не випадково 7 листопада 1728 року Пилип Орлик переписує до свого «Діаріуша» рядки про козаків з голландського часопису: «Це є нація, яку тільки одна любов до свободи зібрала на території між Дніпром і Дністром — тому не дивно, що вона боїться всякого ярма і шукає протекції володаря, який найбільше сприяв би її свободі»²⁷.

На початку Північної війни стало цілком очевидно, що Петро I аж ніяк не сприятиме свободі України.

Про те, як Московія, починаючи ще за життя Богдана Хмельницького (Віленське перемир'я 1656 р.), постійно порушувала договірні статті Переяславської угоди 1654 року, написано чимало. За часів правління Петра I обмеження автономії Гетьманщини й особистих владних повноважень гетьмана набуло всеосяжного характеру. На думку автора цієї статті, найбільш переконливо цю тему розкрила петербурзька дослідниця Тетяна Таїрова-Яковлева²⁸.

На обрії досить чітко поставала перспектива передачі Гетьманщини фаворитові московського царя — Олександрові Меншикову. Влада поступово, але неухильно вислизала з рук старого гетьмана. Примиритися з цим Мазепа аж ніяк не хотів.

Тепер разом з ним поміркуємо трошки про зовнішньополітичну ситуацію, в якій він опинився. З одного боку — відстала й неписьменна Московія. З іншого — могутня європейська потуга — Швеція. Мазепа уважно читав європейську пресу. Думка була одноставна: передова Швеція неодмінно переможе відсталу Московію.

За таких обставин цілком природною була переорієнтація старого гетьмана на Швецію. При цьому він був далеко не оригінальним — просто наслідував зовнішньополітичну практику Богдана Хмельницького.

Крім усього, зазначеного вище, була й ще одна деталь, що спонукала Мазепу шукати домовленості зі Швецією, яка на початку Північної війни впевнено перемагала союзників. Ситуація загострилася у 1706 році. Підписана у вересні того року в

Альтранштадтї угода між Швецією та Польщею про зречення польського короля Августа II мала одну вельми важливу й промовисту деталь.

«...Альтранштадтська угода й неминучий похід Карла XII на Росію висували питання про долю України на порядок денний української і міжнародної політики. Карл XII віддавна, а особливо після завоювання Польщі й Саксонії, задумував похід проти Москви. Від цього походу взагалі, й зокрема від того чи іншого його напрямку (через Україну чи обминаючи її), багато залежало для України й політики гетьмана Мазепи. Це питання набуває особливої актуальності в 1707 році і, в зв'язку з тим, поживляються українсько-шведські (так само, як і українсько-польські) переговори», — зазначав Олександр Оглоблин²⁹.

Давайте вдивимося в текст тієї угоди. Не вдаючись у подробиці, підкреслимо тільки, що в ній як Август II, який зрікався польського трону, так і Станіслав Лещинський, котрий ставав королем Речі Посполитої, кілька разів називалися володарями в числі інших земель — «Київвії, Волині, Поділля, Підляшшя» тощо³⁰. Тобто українських земель, разом з «малою батьківщиною» Мазепи — Київщиною. У разі реалізації цієї угоди гетьман втрачав усе: і владу, і землі, і левову частку своїх чималих багатств. Він безумовно знав зміст Альтранштадтської угоди і тому доклав усіх зусиль, аби українські землі не опинилися під юрисдикцією Польщі й перехопити в неї ініціативу.

В російській історіографії усталився стереотип, що Мазепа прагнув повернути Україну під владу Речі Посполитої. Цей стереотип базується на договорі Мазепи з польським королем, начебто знайденим на руїнах спаленого росіянами Батурина. Пункт IV документа нібито передбачав «Передати полякам всю Україну й область Сіверську, а також провінції Київську, Чернігівську й Смоленську, які всі сукупно повинні були повернуті у володіння Польщі. Натомість король польський обіцяє підняти Мазепу в князівське достоїнство й віддати йому у володіння воеводство Вітебське й Полоцьке, на тих самих умовах, на яких герцог курляндський володіє своїм герцогством»³¹.

Чернігівський дослідник Сергій Павленко обґрунтовано довів, що цей договір є фальшивкою, творінням пропагандистської машини Петра I³². Втім, навіть без беззаперечних аргументів Павленка зрозуміло, що Мазепа аж ніяк не хотів повертатися під владу Польщі й, ведучи переговори з маріонеткою Карла

ХІІ Станіславом Лещинським, прагнув вийти на головного гравця на політичній арені — шведського короля. Надто добре усвідомлював старий гетьман занепад Польщі й, напевно, не хотів пов'язувати з нею долю своєї Батьківщини.

Але сучасні російські дослідники-пропагандисти вперто продовжують нав'язувати свою некоректну точку зору. Так, старший науковий співробітник Інституту історії РАН В. Артамонов безапеляційно заявляє, що Мазепа «у приватних і застільних розмовах відкрито заявляв, що Гетьманщині „бути під ляхами“ або по добрій волі, або після завоювання». «Не зафіксовано жодного його висловлювання про безсилля тодішньої Речі Посполитої», — запевняє він³³.

Та річ у тім, що таке висловлювання, причому вельми промовисте, таки було зафіксоване. Йдеться про лист надзвичайного посла Людовика ХІV до Петра І, відомого дипломата Жана де Балюза. В цьому листі, надісланому родичам і датованому кінцем 1704 року, дипломат описував свої враження від зустрічі з Мазепою. Зокрема, він писав: «...про корону польську п. Мазепа не заховав, що вона, мовляв, іде, подібно до Стародавнього Риму, до занепаду»³⁴.

Виходить, що Артамонов або не знає про цей важливий документ, опублікований Ільком Борщаком ще у 1933 році в його праці «Мазепа. Людина й історичний діяч», що стала класичною в мазепознавстві, або свідомо вводить в оману читача.

Крім цього світоглядного висловлювання Мазепа неодноразово виявляв своє небажання повертати Україну під зверхність Польщі.

Так, у другій половині 1706 року, тобто в момент підписання Альтранштадтської угоди, гетьман негативно відгукнувся на прохання княгині Дольської, що містилося в її листі, щоб він «дѣло намѣренное зачиналь, надеженъ будучи скорого себѣ цѣлымъ войскомъ Шведскимъ съ Волыня сукъкурсу и всѣхъ желаній своихъ, чого тылько претендовати будетъ, неотрицательнаго исполнения, обѣщая на тое прислать ассекурацію Станислава и гваранцію короля Шведского». Слухаючи того листа, Мазепа сказав Пилипові Орлику: «возможное ли дѣло, оставивши живое, искать мертвого и отплывши едного брега, другого не достигнуть? Станиславъ и самъ не есть надеженъ своего королевства; рѣчь посполитая раздвоенная: якій же можетъ быти фундаментъ безумныхъ тоей бабы прелестей?»³⁵.

У тому ж таки листі-сповіді до Стефана Яворського Пилип Орлик написав про відмову Мазепи пристати на пропозицію Станіслава Лещинського і розпочати бойові дії восени 1707 року. У листі, якого гетьман наказав написати Лещинському 18 вересня того року, серед причин відмови була вказана та, що «Рѣчь Посполитая есть еще раздвоеная и съ собою несогласная»³⁶.

Маємо ще один промовистий документ, що свідчив про небажання Мазепи переходити під владу Речі Посполитої, цитований Миколою Костомаровим в його хрестоматійній праці. Йдеться про лист гетьмана від 23 липня 1708 року до прибічника Лещинського — пана Тарло, який схилив Мазепу пристати на пропозиції шведського короля і Станіслава. На той час гетьман вже зробив свій геополітичний вибір. Але він перепровадив листа Тарло російському державному канцлеру Г. Головкину, отже Петро I знав про перебіг подій. Тому обережний Мазепа, щоб замаскувати свої справжні наміри, висловився в тому сенсі, що «неможливо відвернути його, гетьмана, від вірності своєму государю», а «український народ ніколи не захоче з'єднуватися з поляками, зазнавши від них багато лих»³⁷. При цьому Мазепа казав, що «золота вільність», котрою так хвалилися поляки, перетворюється в них в «залізне самовольство». Мазепа викривав суєтність обіцянок вільностей малоросійському народу, коли Станіслав, якого поляки називають своїм королем, сам не більше як «невільник шведського короля»³⁸. Якщо рядки цього листа, в яких ішлося про вірність гетьмана російському цареві, мали характер свідомої дезінформації, то Мазепі не було ніякого сенсу вводити майбутніх союзників в оману стосовно небажання українського народу з'єднуватися з поляками. Більше того, гетьман чітко вказав на безлад, що панував у політичній системі Речі Посполитої й підпорядкованість Лещинського Карлу XII. Виходить, російські «вчені» й класичну працю Костомарова не читали. Тоді що вони роблять у мазепознавстві й історичній науці взагалі?

Вельми характерно, що після встановлення безпосереднього контакту Мазепи з Карлом XII ані в документах гетьмана, ані в жодному шведсько-українському договорі не йшлося про встановлення польської влади над Україною. Очевидно, що перехід гетьмана до шведського короля, їх постійне спілкування позначилися на зовнішньополітичній орієнтації Карла XII. Відтоді з документів зникають будь-які згадки про приналежність

«Кийовії, Волині, Поділля, Підляшшя» тощо Речі Посполитій, як було зазначено в Альтранштадтській угоді за два роки до цього.

Так, майже відразу після переходу на бік шведів, у своєму листі до стародубського полковника Івана Скоропадського від 30 жовтня Мазепа говорить тільки про «шведську протекцію» і зовсім не згадує Польщу³⁹.

Більше того, у своєму Маніфесті до малоросійського народу від 16 грудня 1708 року Карл XII спростував вигадки московської пропаганди щодо домовленості між ним та Станіславом Лещинським про те, «чтоб Украина Полшѣ завоевана была, албо мы взаем что нибудь от Польского Королевства себѣ контрактом привлачили...». «...Подобное от Москвы вымышлено есть», — категорично заявляв шведський король, якому були притаманні чесність і безкомпромісність, і якому не було ніякої потреби маскувати свої справжні наміри від будь-кого⁴⁰.

Особливий інтерес має останній відомий на сьогодні універсал Івана Мазепа, віднайдений нещодавно автором цієї статті в рукописному відділі бібліотеки Упсальського університету (Швеція). Цей документ можна орієнтовно датувати кінцем лютого — кінцем травня 1709 року. Універсал написано чіткою і вишуканою латиною, блискучим знавцем якої був гетьман. Цілком імовірно, що існував оригінал даного документа староукраїнською мовою. Але сам факт написання або перекладу універсалу латиною свідчить, що він мав не тільки внутрішнє українське призначення, але й зовнішнє, загальноєвропейське.

Є всі підстави припускати, що даний універсал Івана Мазепа повторює основні положення його так званого зазивного універсалу, виданого 10 листопада 1708 року, текст якого до нас не дійшов. Досі вчені відтворювали зміст зазивного універсалу зі згаданого вище листа Івана Мазепа Іванові Скоропадському, універсалу гетьмана І. Скоропадського про вірність українців російському царю від 8 грудня 1708 року⁴¹, що являв собою відповідь на зазивний універсал, і, певною мірою, — з також цитованого вище маніфесту Карла XII. Базуючись на цих реконструкціях, відомий мазепознавець Валерій Шевчук відносно недавно писав: «Чи звіщав Мазепа в зазивному універсалі про намір прихилитися під Польщу, сказати годі...»⁴².

Тепер ми можемо з дуже високим ступенем імовірності стверджувати, що така звістка в зазивному універсалі радше за все

відсутня. Адже документ, про який ідеться, який теж мав завивний характер і являв собою продовження й розвиток положень універсалу від 10 листопада, не містить будь-якої згадки про Польщу та її короля шведської орієнтації Станіслава Лещинського⁴³. Натомість в універсалі Мазепи чітко сформульоване прохання, аби шведський король «нас, Вождя, воїнів запорозьких і всю досвідчену раду Малої Росії, уярмлених московітською тиранією, удостоїв прийняти у свій нездоланий захист і пообіцяв захищати нашу Вітчизну своїми надломленими силами, допоки вона не повернеться до тих давніх законів і свобод, які були, коли урядував вічної пам'яті Богдан Хмельницький»⁴⁴.

Нарешті, в програмних документах, написаних політичним та ідеологічним спадкоємцем Івана Мазепи Пилипом Орликом, також не відображено ніякого бажання українців потрапляти під польську юрисдикцію. Так, у Бендерській конституції Річ Посполита згадується лише в тому контексті, що з нею, так само, як і з Державою Московською укладено пакти про непорушність кордонів. Як «оборонець і протектор» однозначно вказується шведський король⁴⁵.

У знаменитому «Виводі прав України» (1712 р.) Орлик пише лише про колишню «польську опіку», але не виявляє ніякого прагнення під неї повернутися. Замість цього гетьман в екзилі наводить найважливіші пункти шведсько-українського договору, де записано, що король Швеції «зобов'язується обороняти Україну і прилучені до країни козаків землі й негайно вислати туди задля цього помічні війська, коли вимагатиме того потреба і коли помочі цієї проситимуть князь і Стани»⁴⁶.

У Маніфесті до європейських урядів від 4 квітня 1712 року Орлик також посилається на гарантії шведського короля «козацькій нації», не згадуючи при цьому жодним словом Річ Посполиту⁴⁷.

Отож, ані в останньому універсалі Мазепи, ні в справжніх, документально засвідчених його висловлюваннях та документах його наступників і однодумців, не бачимо ніяких намірів повернутися під владу Речі Посполитої. Натомість в усіх наведених вище документах зафіксована ідея військово-політичного союзу зі Швецією.

Слід зазначити, що в Україні не лише Іван Мазепа завважував шведський варіант. Так, тонкий знавець доби гетьмана

Мазепи Борис Крупницький, погоджуючись із відомим дослідником історії того періоду Миколою Андрусяком, відзначав «прошведські» настрої Семена Палія⁴⁸. Його припущення поділяє й сучасний історик — доктор історичних наук Тарас Чухліб. У своїй книзі «Шлях до Полтави: Україна і Росія за доби гетьмана Мазепи» він пише про «приховану зовнішньополітичну орієнтацію на сприяння шведського короля» Семена Палія⁴⁹. «З огляду на плани молодого монарха Швеції розколоти політичну еліту Польсько-Литовської держави (поділ на Сандомирську і Варшавську конфедерації), його інспірація козацького виступу у 1702–1704 роках виглядає цілком імовірною. Польський історик Й. Йончак, а за ним А. Каміньський зауважили, що саме повстання С. Палія завадило Польщі вчасно вступити у війну з Швецією. Понад те, події на Правобережній Україні відтягували й укладення двостороннього польсько-російського антишведського союзу», — цілком слушно зауважує Т. Чухліб⁵⁰.

Отже, хоч як би там було із зовнішньополітичними пріоритетами Семена Палія (ця тема потребує окремого дослідження), шведський вектор Івана Мазепи був цілком природним, його підтримувала значна частина провідної козацької верстви. Та чи міг він забезпечити незалежне існування й розвиток України?

* * *

Для відповіді на поставлене вище запитання є сенс провести деякі історичні паралелі.

Українська політична еліта була добре ознайомлена з діяльністю курфюрста Бранденбургу Фрідріха Вільгельма, якого Богдан Хмельницький залучив до антипольської коаліції в останні роки свого життя. Фрідріху Вільгельму в ході шведсько-польської війни 1656–1660 років шляхом витонченої дипломатії аж до зміни союзників (спочатку він виступив на боці Швеції, а потім Польщі) вдалося добитися суверенітету Пруссії, якою курфюрсти доти володіли в ленній залежності від Речі Посполитої, що було закріплено в Оливському мирі 1660 року. Фрідріх Вільгельм помер у 1688 році, залишивши по собі незалежну державу з територією понад 100 000 кв. кілометрів. Населення Бранденбургу становило 1,5 млн чоловік⁵¹. Цей прецедент добре знав Іван Мазепа.

Як вже було зазначено вище, український гетьман мав таку саму територію і таке саме за кількістю населення, що й бран-

денбурзький курфюрст. Та якщо дітище Фрідріха Вільгельма через два століття перетворилося на наймогутнішу європейську потугу — Німеччину, то Україну спіткала зовсім інша доля. Для того щоб зрозуміти, чому так сталося, звернімо увагу на деякі геополітичні аспекти Північної війни 1700–1721 років.

Перш за все, спробуємо розібратися, чому Карл XII повернув у ході бойових дій в Україну і які наслідки це для неї мало.

Попри всі переконливі докази того, що гетьман не «запрошував» Карла XII в Україну (насамперед, лист Пилипа Орлика Стефану Яворському від 1721 року, в якому міститься свідоцтво про різко негативну реакцію Мазепи на вторгнення шведської армії на українські землі), антиукраїнська пропаганда й досі спирається на петровську дезінформацію, що Мазепа «листувався з Карлом XII і обіцяв йому, в разі прибуття на Україну, підкріплення й продовольство»⁵². Цей стереотип виявився настільки стійким, що його повторює на широку читацьку аудиторію автор згаданої вище книжки про Карла XII Борис Григор'єв, стверджуючи, що в Україні на шведського короля «чекав гетьман Іван Степанович Мазепа»⁵³. Тут знову маємо відзначити дієвість петровської пропаганди, яка досі тиражується не тільки в макулатурних агітках, а й у серйозних науково-популярних виданнях. Для чого знадобилася ця пропаганда російському цареві?

Перш ніж відповісти на це запитання, з'ясуємо, хто ж був справжнім ініціатором повороту Карла XII в Україну. При цьому автор свідомо не буде наводити міркувань українських учених про небажаність такого перебігу подій для Мазепи, адже вони достатньо відомі в наукових колах. Задля об'єктивності звернімося до сучасної російської історіографії.

Отже, Тетяна Таїрова-Яковлева:

«Ситуація складалася зовсім не так, як хотілося б Мазепі. Замість того щоб іти на Смоленськ і Москву, залишивши Україну в тилу й позбавивши її, таким чином, долі “випаленої землі”, Карл повернув на південь. Довідавшись про це, український гетьман вимовив свою знамениту фразу: “Диявол його сюди несе!”. Це була не гра, як помилково вважали багато істориків, але щира досада. Зміна планів шведів не дозволяла Мазепі надалі витримувати паузу, зберігаючи нейтралітет і вичікуючи розвитку подій». І далі: «Карл повернув в Україну, відмовившись від свого плану походу на Смоленськ і Москву,

теж не з доброї волі й зовсім не з розрахунку на з'єднання з Мазепою. «Останній вікінг», як іменували шведського короля, зіштовхнувся в Білорусії з утіленим Петром жовківським планом. Навкруги горіли хліба, села й селища. Ніде неможливо було дістати продовольство...»⁵⁴.

«Знову Петро I переграв Карла XII: своїми ініціативними кроками він фактично нав'язував йому власну програму дій, не пускаючи його в центр Росії. Для шведів залишався єдиний вихід: йти далі на південь», — робить на основі шведських джерел свій висновок Григор'єв⁵⁵.

На геополітичні аспекти стратегії Петра I звертає увагу сучасний французький історик і письменник російського походження Анрі Труайя: «Після того як Росія привела його в розпач (поразка під Нарвою 1700 р. — *О. Д.*), він усвідомив величезні розміри країни, невичерпні земельні ресурси, безмежну витримку своїх людей. Така сильна й щедра нація може програти десять, двадцять битв, думав він, зрештою вона виснажить супротивника й змусить його стати на коліна»⁵⁶.

В подальшому Петро I у повній мірі використав свої геополітичні переваги. «Цар вирішив відмовитися від бою й затягти супротивника послідовним відступом військ у глиб Росії, спустошуючи країну за собою. Його союзниками будуть велика територія, час, голод і морози... Під час просування в глиб Росії солдати Карла XII зустрічали лише спалені села, порожні склади, голі пустельні поля... Армія довго відступала. І все, що їй зустрічалося на шляху, вона частково використовувала для своїх потреб, а що залишилося знищувала й спалювала, щоб ворог не зміг цим скористатися», — пише Анрі Труайя⁵⁷.

Однак його твердження про відступ російських військ «в глиб Росії» потребує уточнення. Насправді ж вони відступали в глиб спочатку Білорусі, а потім України. Геополітичний геній Петра виявився в тому, що він виснажував шведську армію на українській території, а не на російській. При цьому, хотів він того чи ні, Петро підривав геополітичні підвалини Гетьманщини. Радше за все, робив він це цілком свідомо.

Тактика «випаленої землі» в Україні призводила до руйнації її господарського потенціалу. Водночас цілеспрямовано нищилися українські людські ресурси. «Зрозумійте, як багато тисяч козаків на несправедливу війну, котру цар підняв, було послано у ці літа, чи ж не для того, щоб, зменшивши народні сили і ви-

снаживши воєнних молодців, спорожнілий потім від захисників цей край, тим легше утиснути і під свої права повернути», — читаємо в згаданому вище маніфесті Карла XII, в написанні якого, напевно, брали участь і українці⁵⁸.

Таким чином, головним ініціатором повороту шведів в Україну був не Мазепа, а Петро I. Саме він змусив Карла XII рушити на південь. А потім всю провину за випалену українську землю звалив на Мазепу, який, буцімто, заохотив агресора своїми обіцянками.

Не варто скидати з рахунків і самого Карла XII. З цього приводу свого часу слушну думку висловив Дмитро Донцов. «Молодий шведський король, дипломатичні здібності якого, здається, були недооцінювані його наступниками, сподівався, мабуть, ослабити російський натиск в напрямі до Балтійського моря через підпертя старих правно-державних домагань українців. Час для того був якнайзручнішим. Брутальне поступовання Петра I, що нехтував старі забезпечені договорами права української республіки, знову висунуло на Україні на сцену людей, що хотіли силою скинути ненависний суверенітет царя», — писав публіцист у своїй праці «Історія розвитку української державної ідеї»⁵⁹.

І не треба змальовувати шведського короля повним невігласом, як це робить Б. Григор'єв, стверджуючи, що для того Україна була «неясним географічним поняттям»⁶⁰. Немає ніяких сумнівів, що Карл XII, який цікавився воєнною історією, добре вивчив війни свого діда — Карла X і знав про український вектор його політики, котрий започаткували ще попередники останнього. Молодий шведський король діяв цілком у дусі концепції «балансу сил», яка набувала поширення в Європі й відповідно до котрої він намагався врівноважити сили з Росією, залучаючи на свій бік Україну. В умовах «випаленої землі» це був логічний і чи не єдиний шлях для продовження війни на території супротивника.

Тепер декілька слів про значення Полтавської битви та її впливу на результат Північної війни з точки зору геополітики.

Для початку прислухаємося до думки російського історика німецького походження, автора неодноразово перевиданої «Иллюстрированной истории Петра Великого» (перше видання — 1882 р.) Олександра Брікнера: «Своє повне пригод життя Мазепа закінчив вчинком, що при іншому результа-

ті Полтавської битви вважався би, цілком імовірно, актом вищої політичної мудрості, геройським подвигом, звільненням Малоросії від ярма Московського царства, яке тоді стояло нижче в культурному розвитку»⁶¹.

Втім, Брікнер, як і інші дослідники, перебільшує значення Полтавської битви. Так, її значення велике, позаяк вона стала поворотним пунктом у всій Північній війні; Петро I остаточно перехопив стратегічну ініціативу. Але сама по собі ця битва вирішального значення не мала: це був важливий епізод, але він не визначав остаточний результат Північної війни. Навіть у випадку поразки під Полтавою, у Петра залишалися величезні геополітичні резерви: ворожа шведам територія і можливість у найкоротший термін відмобілізувати нову армію для продовження боротьби. Петро переграв свого молодого супротивника: він змусив його вести бойові дії на ворожій території. Карл хотів найшвидшого вирішального бою, не усвідомлюючи, що його перемога нічого в такому випадку не вирішувала. У Росії, навіть після цілком імовірної поразки, залишалися б значні резерви. У разі перемоги шведів під Полтавою, вони, безсумнівно, понесли б значні людські втрати. Після цього в Карла просто не залишилося б сил, аби в умовах партизанської війни (яку він, значною мірою, спровокував сам, зокрема репресіями на Слобожанщині) рухатися на Москву.

«Адже навіть узяття Полтави зовсім не вирішувало питання: чи можна буде, взявши Полтаву, рушити далі, на Белгород, на Харків, на Москву? Адже в російських руках залишаться, не говорячи вже про Київ, Ніжин, Чернігів, Переяславль, і, якщо навіть вдасться поборотися у відкритому полі й перемогти, це не усуне для росіян можливості поправити й поповнити розбиту (якщо вона буде розбита) армію й відступити до Харкова», — слушно зауважував відомий радянський вчений, тонкий знавець історії наполеонівських війн академік Тарле⁶². Ну увійшов Наполеон I у Москву — «серце Росії», за його висловом, та який зиск він від цього мав? — Спалене місто, голод і морози. Майже те саме, що Карл XII за сто років до нього в Україні. Знав Наполеон Бонапарт про гіркий досвід свого попередника і навіть обіцяв не повторювати «дурних» помилок Карла XII⁶³, а сам був змушений втікати з Москви по розореній Смоленській дорозі, залишивши лежати на ній майже всю армію.

Шведський король програв війну задовго до Полтави. Цю обставину дуже слушно підмітив Петер Енглунд. Від початку

1709 року «стратегічне становище шведів крок за кроком погіршувалося, і вони зазнавали великих втрат. Щонайменше п'ята частина армії загинула, хоч вони нітрохи не наблизилися до мети. Російські втрати були більші за шведські, та росіяни діяли у своїй країні й легко могли поповнити прогалини у війську новими, не змученими рекрутами і новим, чистим спорядженням», — писав шведський історик⁶⁴.

* * *

Постає запитання: чи мав взагалі якісь шанси Карл XII перемогти у війні з Росією сам на сам на російській та українській території?

Вичерпну відповідь на це запитання дав Фрідріх Енгельс. У своїй праці «Зовнішня політика російського царизму» (1889–1890 рр.) він писав: «Уявімо собі Росію в середині минулого сторіччя. Уже в той час вона займала величезну територію... Населення було нечисленним, але швидко зростаючим; отже, лише один перебіг часу забезпечував зростання могутності країни. Це населення перебувало в стані духовного застою, було позбавлено всякої ініціативи, але в рамках свого традиційного способу життя було здатне рішуче на все; витривале, хоробре, слухняне, здатне переборювати будь-які труднощі й нестачі, воно поставляло чудовий солдатський матеріал для воєн того часу, коли згуртовані маси вирішували результат бою. Сама країна, звернена до Європи лише одним своїм західним кордоном, отож уразлива лише із цієї сторони; вона не має такого центру, захоплення якого могло би примусити її до укладення миру, вона майже абсолютно недоступна для завоювання внаслідок бездоріжжя, територіальної віддалі й бідності ресурсів. Така країна має невразливу потужну позицію для кожного, хто вміє її використовувати, дозволяючи собі звідси безкарно проробляти в Європі такі речі, які утягнули б будь-який інший уряд у нескінченні війни.

Сильна, майже неприступна в обороні Росія була відповідно слабка в наступі».

Енгельс чітко зазначив, що могутність і престиж Швеції «були підірвані саме внаслідок того, що Карл XII зробив спробу вторгнутися в Росію; цим він погубив Швецію й наочно показав неприступність Росії»⁶⁵.

Розвиток подій після Полтавської битви підтверджує коректність оцінки Енгельса. Росія ще понад 10 років не могла добитися остаточної перемоги над послабленою Швецією. Коли ж Петро I спробував вести наступальну війну проти Туреччини, то ледь не втратив не тільки всю армію, але й особисту свободу, а може й життя під час Прутського походу 1711 року. Історія цього походу показує, яким чином можна було призупинити імперську експансію Росії на початку XVIII століття. Ідеальним для цього міг стати шведсько-турецький союз, при умові, що був би укладений до Полтави.

Мазепа розумів користь такого союзу для послаблення Росії та досягнення незалежності України. Але активні дипломатичні зусилля на південному геополітичному напрямі він почав лише з листопада 1708 року. Гетьман послав кілька дипломатичних місій до Туреччини (Горленка і Згуру до сілістрійського сераскера Юсуф-паші, через якого велися переговори з турецьким урядом, а також, імовірно, до Молдавії та Валахії), до Криму (військового канцеляриста Д. Болбота, а згодом К. Мокієвського і Ф. Мировича)⁶⁶. Про значення, якого надавав гетьман переговорам з Туреччиною, свідчить те, що він неодноразово посилав до Порти та Криму свого небожа Андрія Войнаровського, котрого бачив своїм наступником. Змістом дипломатичних місій, як показав Войнаровський на допиті в 1716 році, було підбурювання турецького султана і кримського хана «на війну проти Його Царської Величності»⁶⁷.

Та в цьому випадку коронний номер російської дипломатії — підкуп — спрацював безвідмовно. «...Толстому (постійний посланник Росії в Туреччині. — *Авт.*) стало відомо, що зрадник гетьман був у постійному листуванні із сілістрійським пашею Юсуфом і повідомляв його про намір Петра завоювати Туреччину. Але одночасно з тим російське золото й російські хутрові товари подіяли на Юсуфа-Пашу... таким чином, діяльність Порти була паралізована протидіючими устремліннями», — зазначав Олександр Брікнер⁶⁸.

Петро I будував імперію у глобальних масштабах. Він не збирався обмежуватися тільки суходолом Європи.

«Росії потрібна вода». Ці слова, з якими він з докором звернувся до князя Кантеміра (молдавського господаря, який перейшов на бік Петра I. — *О. Д.*), стали девізом усього його життя! Завоювання Азовського моря було метою його першої війни з Туреччиною, завоювання Балтики — метою його війни зі

Швецією, завоювання Чорного моря — метою його другої війни проти Порту й завоювання Каспійського — метою його віроломного вторгнення в Персію. Для системи місцевих захоплень досить було суші, для системи світової агресії стала необхідність виходу до морів. Тільки в результаті перетворення Московії з повністю континентальної країни в імперію з морськими кордонами московітська політика могла вийти зі своїх традиційних меж і знайти своє втілення в тому сміливому синтезі, що, сполучаючи загарбницькі методи монгольського раба й всесвітньо-завойовницькі тенденції монгола-владаря, становить життєве джерело сучасної російської дипломатії», — писав Карл Маркс у своїй, майже невідомій для широкого загалу праці⁶⁹.

В запалі своєї імперіалістичної агресії, як зазначав один з основоположників наукової геополітики американець Альфред Мехен, «цар, бачачи виснаження Швеції, мав намір підкорити її повністю. Це порушення балансу сил у Балтійському морі, що загрожувало зробити останнє російським озером, не було бажане ані для Англії, ані для Франції»⁷⁰. Великі потуги врятували Швецію від остаточного розгрому, проте вона внаслідок війни з Росією, за висловлюванням того ж Мехена, перетворилася на «другорядну державу»⁷¹.

Україну від російського імперіалізму рятувати не захотів ніхто. Втім, в українців були всі шанси врятуватися самим. Проте це — тема окремої розмови.

¹ Грушевський Михайло. Історія України-Руси. — Т. X. — К., 1998. — С. 63.

² Енсен Альфред. Мазепа. — К., 1992. — С. 41.

³ Цветков С. Э. Карл XII: Беллетризованная биография. — М., 2000. — С. 20.

⁴ Енсен Альфред. — Знач. праця. — С. 42.

⁵ Там само. — С. 43.

⁶ Gerner Kristian. Ukraine and Sweden: constructing a shared history // Іван Мазепа і його доба. Історія, культура, національна пам'ять. Матеріали міжнар. наук. конф. — К., 2008. — С. 44–45.

⁷ Дорошенко Д. І. Нарис історії України. — Л., 1991. — С. 273.

⁸ Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція XVII ст. // Україна кризь віки. — Т. 7. — К., 1999. — С. 193.

⁹ Secret memorial för Kongl. Maj:ts fullmäktige Sändningebud till Tzaaren och Storfursten i Russland. Uppsala universitetsbibliotek, Handskriftsenheten, 438. — Nordiska Samlingen (Nordin), pärm 438. — Dokument 13-a. — S. 141. — Uppsala, Sverige.

¹⁰ Соловьев С. М. Сочинения. Книга V. История России с древнейших времен. — Т. 9–10. — М., 1990. — С. 629.

¹¹ Юридична енциклопедія. — Т. 1. — К., 1998. — С. 576.

¹² Всемирная история. — Т. V. — М., 1958. — С. 145.

- ¹³ *Енглунд Петер*. Полтава. Розповідь про загибель однієї армії. — Х.; Стокгольм, 2009. — С. 34.
- ¹⁴ *Григорьев Борис*. Карл XII. Или пять пуль для короля. — М., 2006. — С. 59.
- ¹⁵ Там же. — С. 280.
- ¹⁶ Там же. — С. 57.
- ¹⁷ Poland, history of. (20092009). Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica 2007 Ultimate Reference Suite. Chicago: Encyclopædia Britannica.
- ¹⁸ *Шевчук Валерій*. Просвічений володар. Іван Мазепа як будівничий Козацької держави і як літературний герой. — К., 2006. — С. 148–149.
- ¹⁹ *Романцов В. О.* Український етнос: на одвічних землях та за їхніми межами (XVIII–XX століття). — К., 1998. — С. 43.
- ²⁰ *Брюкнер А.* Славянские народы (Польша) // Всемирная история. — Т. 3. — Ч. I. — СПб., 1911. — С. 419.
- ²¹ Poland, history of. (20092009). Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica 2007 Ultimate Reference Suite. Chicago: Encyclopædia Britannica.
- ²² *Анисимов Е. В.* Императорская Россия. — СПб, 2008. — С. 10.
- ²³ История Украинской ССР. — Т. 3. — К., 1983. — С. 123.
- ²⁴ Велика історія України: У 2 т. — Т. 2. — К., 1993. — С. 160.
- ²⁵ *Смолій В. А., Степанков В. С.* Богдан Хмельницький. Хроніка життя та діяльності. — К., 1994. — С. 25.
- ²⁶ *Борщак І.* Oriikiana // Хліборобська Україна. 36. VII і VIII. — Відень, 1922–1923. — С. 352.
- ²⁷ Там само. — С. 350.
- ²⁸ *Яковлева Т. Г.* Мазепа-гетман: в поісках исторической объективности // Новое и Новейшее время. — 2003, № 4, июль–август. — С. 54–59; *Таурова-Яковлева Т.* Мазепа. — М., 2007. — С. 166–220.
- ²⁹ *Оглоблин Олександр*. Гетьман Мазепа та його доба. — Нью-Йорк; Київ; Львів; Париж; Торонто, 2001. — С. 258.
- ³⁰ Instrumentum Pacis inter Sacras Regias Majestates Sveciae et Poloniae. Uppsala universitetsbibliotek, Handskriftsenheten, Kongl. Placater Resolut. — Föroordn. — Och Påbud MM. — 1705 — 09. — S. 1465.
- ³¹ Цит. за: *Павленко Сергей*. Восстание мазепинцев: мифы и реалии. — Чернигов, 2009. — С. 87.
- ³² *Павленко Сергей*. Зазнач. праця. — С. 85–98.
- ³³ *Артамонов В. А., Кочегаров К. А., Курукин И. В.* Вторжение шведской армии на Гетьманщину в 1708 г. — СПб, 2008. — С. 21.
- ³⁴ Лист Жана Балюза про Мазепу // Іван Мазепа. Художньо-документальна книжка. — К.: 1992. — С. 77.
- ³⁵ Цит. за: Лист Пилипа Орлика до Київського митрополита Стефана Яворського (1721) // Оглоблин Олександр. Зазнач. праця. — С. 405.
- ³⁶ Там само. — С. 415.
- ³⁷ *Костомаров Н. И.* Мазепа. — М., 2004. — С. 200.
- ³⁸ Там же. — С. 201.
- ³⁹ 1708, жовтня 30. — Дегтярівка. Лист І. Мазепи стародубському полковнику Іванові Скоропадському про причини переходу на бік шведського короля // Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. О. Павленко. — К., 2007. — Док. № 288. — С. 249.
- ⁴⁰ 1708, грудня 16. — Ромни. Маніфест Карла XII до малоросійського народу // Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. О. Павленко. — К., 2007. — Док. № 547. — С. 681.

- ⁴¹ Універсал гетьмана І. Скоропадського про вірність українців російському царю // Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. О. Павленко. — К., 2007. — Док. № 380. — С. 336–342.
- ⁴² *Шевчук Валерій*. Зазнач. праця. — С. 234.
- ⁴³ Uppsala universitetsbibliotek. Handskriftsenheten. — F. 103. — Handlingar till Sveriges politiska historia, 1704–1709. — Pärm F 103. — Häfte 1708. — Dokument 25. — S. 272–273. — Uppsala, Sverige.
- ⁴⁴ Ibid. — S. 272.
- ⁴⁵ 1710, квітня 10. Бендери — Конституція Пилипа Орлика // Універсали Івана Мазепи (1687–1709). Ч. II. — Київ — Львів, 2006. — Додаток III. — Док. № 1. — С. 638, 639.
- ⁴⁶ Вивід прав України. — Нью-Йорк, 1964. — С. 88.
- ⁴⁷ Маніфест Гетьмана Орлика до європейських урядів // Борщак І. Orlikiana. Хліборобська Україна. Зб. VII і VIII. — Відень, 1922–1923. — С. 367.
- ⁴⁸ *Крупницький Борис*. Гетьман Мазепа та його доба. — К., 2008. — С. 179.
- ⁴⁹ *Чухліб Тарас*. Шлях до Полтави: Україна і Росія за доби гетьмана Мазепи. — К., 2008. — С. 149.
- ⁵⁰ Там само. — С. 155.
- ⁵¹ Всемирная история. — Т. V. — М., 1958. — С. 408.
- ⁵² *Смолянников Сергей*. Иван Мазепа. Анатомия предательства или путь Иуды: от славы к бесчестью. — К., 2009. — С. 14.
- ⁵³ *Григорьев Борис*. — Зазнач. праця. — С. 270.
- ⁵⁴ *Таирова-Яковлева Т.* Мазепа. — М., 2007. — С. 215.
- ⁵⁵ *Григорьев Борис*. — Зазнач. праця. — С. 269.
- ⁵⁶ *Труайя Анри*. Петр Великий. — М., 2006. — С. 170.
- ⁵⁷ Там же. — С. 179–180.
- ⁵⁸ *Шевчук Валерій*. Зазнач. праця. — С. 238; Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. О. Павленко. — К., 2007. — Док. № 547. — С. 682.
- ⁵⁹ *Донцов Дмитро*. Історія розвитку української державної ідеї. — К., 1991. — С. 17.
- ⁶⁰ *Григорьев Борис*. Зазнач. праця. — С. 270.
- ⁶¹ *Брикнер А. Г.* Иллюстрированная история Петра Великого. — М., 2007. — С. 377.
- ⁶² *Тарле Е. В.* Сочинения. — Т. 10. — М., 1959. — С. 651.
- ⁶³ *Григорьев Борис*. Зазнач. праця. — С. 270.
- ⁶⁴ *Енглунд Петер*. Зазнач. праця. — С. 58.
- ⁶⁵ *Маркс К., Энгельс Ф.* Сочинения. — Т. 22. — М., 1962. — С. 16–17.
- ⁶⁶ *Оглоблин Олександр*. Зазнач. праця. — С. 301.
- ⁶⁷ 1716, листопада 25. Допит Войнаровського про причини втечі його дядька, гетьмана Мазепи, та інші до цього належні справи. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. О. Павленко. — К., 2007. — Док. № 581. — С. 734.
- ⁶⁸ *Брикнер А. Г.* Зазнач. праця. — С. 418.
- ⁶⁹ *Маркс К.* Разоблачение дипломатической истории XVIII века. http://scepsis.ru/library/id_884.html.
- ⁷⁰ *Mahan A. T.* The Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783. Twelfth edition. — Boston, 1918. — P. 239.
- ⁷¹ Ibid. — P. 231.

Віктор Матвієнко

Народився у 1961 році на Київщині, кандидат історичних наук (1992), доктор історичних наук (2003), професор (2005). Працював старшим науковим співробітником Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України, з 1995 року — доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. З 1997 р. — заступник директора Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, водночас з грудня 2003-го — завідувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби цього ж Інституту. Автор понад 80 публікацій з проблем міжнародних відносин, історії української дипломатії, зокрема книг — «Україна і Ліга націй» (2000), «Історія української дипломатії ХХ

століття у постатях» (2001, у співавторстві), «Українська дипломатія 1917–1921 рр.: на теренах постімперської Росії» (2002), 5 навчальних посібників та підручників, серед яких «Дипломатична історія України: від найдавніших часів до ХІХ ст. (2007, у співавторстві). Член редакційної колегії та відповідальний секретар двотомної «Української дипломатичної енциклопедії» (2004). Учасник Гарвардської програми «Національна безпека України» (США, листопад — грудень 1997 р.).

СХІДНА ГАЛИЧИНА: ВІД ГАБСБУРЗЬКОЇ ЛОЯЛЬНОСТІ ДО ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Дипломатична історія й зовнішня політика власне Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) все ще потребує серйозного дослідження, незважаючи на те, що міжнародно-правові аспекти східногалицького питання не виходили з поля зору як української (і радянської, й діаспорної), так і польської історико-політичної науки. Варто згадати найголовніші праці українських істориків на Заході — В. Кучабського, М. Стахова й С. Ріпецького, представників радянської історич-

ної школи — Ю. Сливки, О. Карпенка, Р. Симоненка, польської дослідниці С. Закс та ін. Проте міжнародна діяльність уряду ЗУНР розглядалася вищезгаданими авторами лише побіжно, а радянськими істориками, як правило, упереджено, виключно крізь призму так званих «класових інтересів», коли окремі сюжети свідомо оминалися, а політика тогочасних українських лідерів апріорі визначалася як «прислужництво світовому імперіалізму». Чи не найбільше відчувався брак широкої джерельної, передусім архівної, бази, що й не дивно, адже в перипетях війни та емігрантського життя багато документів, що стосувалися зовнішньої політики ЗУНР, не збереглися, а ті, що все-таки дійшли до нас, часто хибують на фрагментарність.

Передусім це стосується міжнародно-політичного та й дипломатичних обставин утворення ЗУНР. Варто наголосити, що її проголошення було тісно пов'язане з внутрішнім становищем Австро-Угорської імперії, передусім українсько-польським конфліктом у Галичині. Народження західноукраїнської державності, як випливає з опублікованих документальних джерел, не готувалося національними силами протягом усєї «Великої війни» й не лобювалося у високих кабінетах країн Антанти, як це було властиво для утворення Польщі («Другої Речі Посполитої»), Чехословацької Республіки та Королівства сербів, хорватів і словенців. Переважна більшість керівних східногалицьких політиків до останнього моменту намагалися вирішити саме у Відні проблему українського правління в зазначеній частині монархії Габсбургів, і не більше.

Л. Цегельський, що був тоді членом Палати депутатів австрійського рейхсрату й одночасно Бойової управи Українських січових стрільців, згадував пізніше, ніби керівники Української парламентської репрезентації у Відні М. Василько, К. Левицький, Є. Петрушевич, Ю. Романчук і уродженець Тернопільщини, член Палати панів парламенту й міністр здоров'я імперії І. Горбачевський радили імператору Карлу І «зробити державний замах згори — тобто розпустити парламент і ввести цісарським едиктом нову державну конституцію, за якою окремі, автономні національні краї-держави увійдуть у федерацію під одним монархом і в одному федеральному парламенті для закордонних і воєнних справ. Українців підтримували словінці, християнсько-національні чехи, хорвати та альпійські християнсько-соціальні німці».

У червні 1918 року «змовники» навіть розробили на осінь щось на кшталт плану дій, за яким у визначений день у Львові, Празі, Загребі й Любляні мали бути проголошені (у порозумінні з цісарем) національні установчі зібрання, а Карл I попередньо повинен був змінити в національних столицях комендантів і військові залоги, щоб ті придушили можливий опір з боку поляків, угорців або чиновництва¹.

Але далі депутатських конспіративних розмов справа, з різних причин, не пішла, натомість 14 вересня 1918 року австрійський уряд М. Гуссарека звернувся нотою до всіх учасників світової війни з пропозицією розпочати мирні переговори на засадах відомих «Чотирнадцяти пунктів Вільсона» про гармонійний повоєнний світовий устрій. Австро-Угорщини стосувалися 9, 10 і 13-й пункти, де, зокрема, йшлося про те, що «народом Австро-Угорщини, яких місце в Зборі народів (Лізі Націй. — *Авт.*), бажаємо бачити охороненим і забезпеченим, має бути дана змога автономічного розвитку», а також «треба утворити незалежну Польську державу, яка мусить містити в собі області, заселені без сумніву польським населенням»².

Загалом у документі робився наголос на федералізації Східної Європи, тому важко погодитися з твердженням активного учасника й дослідника історії української революції М. Стахіва, ніби «політична позиція американського уряду» робила його «міцним союзником» українців у їхній боротьбі за суверенітет і незалежність власної держави й робила «політичні шанси України дуже добрими»³. Насправді ж Центральна Рада була дискредитована в очах держдепартаменту США іще взимку 1917–1918 рр., коли консул Д. Дженкінс, що прибув до Києва після появи там військових місій Британії і Франції, від яких переважно й отримував свою інформацію, майже в кожному листі відверто звинувачував М. Грушевського і В. Винниченка у зв'язках із австрійською розвідкою та наголошував на німецьких впливах у Наддніпрянщині⁴. Не дивно, що перед оприлюдненням «Чотирнадцяти пунктів» держсекретар Р. Лансінг і його перший заступник Ф. Полк наголосили на збереженні державно-територіальної єдності Росії.

А в квітні 1918 року, за тиждень до гетьманського перевороту в Києві, головний американський експерт-полоніст професор Гарварду Р. Лорд (він очолював Східноєвропейське відділення спеціальної групи «The Inquiry», створеної ще на початку ве-

ресня 1917 року з півтори сотні науковців для підготовки аналітичних матеріалів урядові США, які стали б у нагоді на повоєнній мирній конференції) у меморандумі на 110 (!) сторінок «Проблема Східної Галичини» дійшов висновку, що з погляду «абстрактної справедливості» край із 58% етнічного українського населення, звичайно, слід приєднати до України. Проте з урахуванням «доцільності й практичних міркувань», оскільки «інтелектуально, економічно й культурно» поляки стоять вище, а в господарському сенсі територія більше тяжіє до Польщі, її бажано віддати останній.

На авторитетну думку Р. Лорда, наддніпрянська УНР не надто потребувала галицької провінції, бо й без неї «досить велика». Та й проблематичною тоді американському експертові видавалася сама можливість тривалого існування незалежної Української держави, яку нібито знову буде включено до складу Росії, а поширювати російський кордон до Карпат «навіть чи бажано».

Сильна Польща, переконував високопосадовців Р. Лорд, «потрібна Європі», а найкраща можливість зробити Польщу такою — віддати їй Східну Галичину, такий варіант буде «найкращим розв'язанням проблеми». Однак у разі, якщо все ж буде вирішено об'єднати Східну Галичину з Україною, професор пропонував включити до Польщі щонайменше чотири райони, які забезпечать Варшаві відносно вигідний стратегічний кордон по Сяну⁵. В іншій доповіді щодо північно-східних меж майбутньої Польщі Р. Лорд безапеляційно стверджував, ніби серед білорусів і українців не спостерігається «жодної форми національного руху». А в листопаді 1918 року він наполягав, що «немає причини для створення незалежної України», оскільки «ні раніше, ні тепер там не було й немає великого бажання до відокремлення» від Росії, й навіть що обидва народи «пов'язані економічно, мають єдину церкву, літературу та ідеали»⁶.

Водночас наявність у США плюралістичного громадянського суспільства, народженого Американською революцією 1775–1783 рр., означала, що в українській справі за океаном об'єктивно мали з'явитися симпатіки. Так, ще в травні–липні 1917 року, тобто відразу після вступу США у світову війну, експерт держдепартаменту А. Путні в підготовлених ним трьох меморандумах з польського питання критично поставився до великопольського націоналізму щодо українців і євреїв. Східну

ж Галичину він пропонував приєднати до автономної України, що, своєю чергою, мала стати частиною реформованої на кшталт США Російської федерації⁷.

Більш прихильними до визнання незалежності щойно проголошеної УНР виявилися й посол США у Росії Д. Френсіс та військовий аташе у Румунії Ятс, що мали змогу на власні очі спостерігати бурхливе розгортання державотворчих процесів у Наддніпрянщині. Ятс ще в січні 1918 року у встановленні дипломатичних відносин з УНР навіть вбачав єдину можливість запобігти її мирові з Центральними державами. Реальна ж перспектива появи українського питання на порядку денному американської дипломатії в повоєнному урегулюванні в Європі окреслилася, коли наприкінці жовтня 1918 року видавець впливової «New York World» Ф. Кобб і секретар «Inquiry» — журналіст В. Липман на прохання радника президента — полковника Е. Гауза підготували коментар-пояснення до «Чотирнадцяти пунктів».

Документ складався з урахуванням тих міжнародно-політичних чинників, які набули ваги після оприлюднення «Чотирнадцяти пунктів», і тому містив пропозицію визнання де-факто урядів, які утворилися на території колишньої Російської імперії. «Основне питання полягає в тому, — наголошувалося в коментарях, — чи варто вважати російську територію рівнозначною територією, що раніше належала Російській імперії. Ясно, що це не так, оскільки пункт 13-й передбачає створення незалежної Польщі, — умову, яка виключає відновлення території імперії. Те, що визнано правильним для поляків, зрозуміло, має бути так само визнано й для фінів, литовців, латишів, а, можливо, також для українців».

Пункт 10-й пояснювався таким чином, що «Західна Галичина, без сумніву, польська, Східна Галичина великою мірою українська (русинська) і в жодному разі не належить до Польщі». Тому, застерігалось в коментарі до п.13, «на сході Польща не повинна отримати території, де переважають литовці чи українці»⁸.

Щоправда, автори документа у звичному для американської політичної науки дусі радили заохочувати федеративні зв'язки між «рандштатами», включно з можливістю їхньої федерації з Росією (без уточнення — якою). За свідченнями сучасників, президент В. Вільсон загалом погодився з таким аналізом, але подальша конкретизація політики США в Центрально-Східній

Європі відкладалася до мирної конференції, що залишало Білому дому певний політичний простір у вирішенні конкретних питань.

За таких обставин чи не головної ваги набували «доконані факти», тобто здатність національних лідерів вдало скористатися «вакуумом влади», що неминуче мав виникнути на короткий час унаслідок поразки Центральних держав (і передусім Австро-Угорщини), для конституювання нових незалежних держав і здобуття їхнього міжнародно-правового визнання. Проте керівники східногалицького українства виявилися неготовими до такого повороту подій, що переконливо засвідчили сесійні дебати в австрійському парламенті, які почалися 1 жовтня 1918 року.

Коли всі фракції порушили питання про негайний мир, 4 жовтня депутат соціал-демократ С. Вітик вніс до палати послів заяву з вимогою «права самоозначення також для українського народу. На основі права самоозначення жадаємо далі, щоби австрійсько-угорська і німецька скрита окупації українських областей, як наслідок берестейського мирного договору, була знесена... Український нарід жадає як одинокої умови свого національного життя між свободними державами Європи сполучення всіх українських областей Австро-Угорщини, Холмщини, Підляшшя і Волині з областями України в Одну самостійну республіканську державу»⁹.

Але це був поодинокий голос члена ЦК УСДП Галичини (навряд чи стіни рейхсрату чули коли-небудь подібні слова), решта ж українських представників у віденському парламенті висловлювалися незрівнянно більш помірковано. Голова Української парламентської репрезентації Є. Петрушевич того ж дня виступив на користь територіальної перебудови Австрії на федеративних засадах і тільки в разі приєднання Східної Галичини до відновленої Польщі залишав за собою право вимагати возз'єднання західноукраїнських земель із Наддніпряниною.

Торкнувшись так і не реалізованого Таємного додатку до Брестського мирного договору між УНР і Центральними державами щодо поділу Галичини за етнічною ознакою та негідної поведінки австро-угорських військ у Наддніпрянщині, лідер національних демократів заявив: «Коли ж Австрія схоче остати старою Австрією, Австрією нинішнього дня, коли вона також не захоче перевести поділу Галичини, тоді український народ в

Австрії мусив би втратити останню надію на ліпшу будучність у сій державі, — і на сей випадок ми вже нині рекламуємо найсвятіше для нас, як для кожного народу, право на з'єдиненне всіх українських земель в самостійну українську державу і домагаємося прилучення всіх українських земель австро-угорської монархії, отже також української землі в Угорщині, до української держави»¹⁰.

Подібні думки виголосив з парламентської трибуни 9 жовтня 1918 року і К. Левицький, таку ж вичікувальну позицію він посів разом із Є. Петрушевичем через три дні на зустрічі з імператором Карлом I. І це в той час, коли чеські політики були одноставними в бажанні створити разом із словаками власну національну державу (відповідна декларація була ухвалена ще 6 січня 1918 року в Празі на зборах усіх чеських депутатів рейхсрату й земських сеймів), поляки проголосили про вихід Галичини з імперії й прилучення до єдиної Речі Посполитої, а німецькомовні австрійці закликали чекати рішень майбутньої мирної конференції.

Таким чином, доводиться визнати, що західноукраїнська політична еліта в особі Української парламентської репрезентації виявилася не готовою до реалізації тих державотворчих завдань, які постали в останні дні існування Дунайської імперії. Очікуванням санкцій на створення західноукраїнської державності з рук віденських урядовців політичні лідери українців Австро-Угорщини вкотре підтвердили імідж «тирольців Сходу» — вірогідних династії Габсбургів. У той час як політичний провід інших народів Дунайської монархії беззастережно став на шлях формування власної державності, встановивши й налагодивши контакти з державами Антанти, формуючи «тіньові кабінети» й створюючи власні збройні сили, австрійська політична орієнтація галицьких українців дискредитувала їх в очах переможців у світовій війні й відповідно зменшувала шанси на адекватне представлення у повоєнному геополітичному устрої Європи.

У той же час важко було переоцінити роль представника антантофільського Польського національного комітету (ПНК, заснований 15 серпня 1917 р. в Лозанні, невдовзі переїхав до Парижа) у США — відомого піаніста І. Я. Падеревського, який став у США фактичним символом польського національного руху. Майбутній другий прем'єр відновленої Речі Посполитої був

у дружніх стосунках із Е. Гаузом, і той під його впливом не лише сам дотримувався пропольської орієнтації, а й переконував у її необхідності президента В. Вільсона¹¹.

А в серпні-листопаді 1918 року відбувся візит до США одного з лідерів Національно-демократичної партії Польщі, голови ПНК Р. Дмовського. За посередництва І. Падеревського він мав зустрічі з В. Вільсоном, Р. Лансінгом і Е. Гаузом, яким виклав польські домагання, включно з територіальною програмою¹². Натомість Є. Петрушевич не наважився навіть затвердити план утворення з українських полонених в Італії військової частини для боротьби на боці Антанти, розроблений відомим галицьким журналістом В. Панейком, що з вересня 1918 року перебував у Швейцарії для встановлення контактів з Антантою¹³.

Неготовність лідерів західного українства до кардинальної постановки питання про державне самовизначення Східної Галичини й Північної Буковини наочно далася взнаки з прибуттям 18 жовтня 1918 року до Львова українських депутатів австрійського парламенту й крайових сеймів, представників єпископату Греко-католицької церкви, галицьких (національно-демократичної, радикальної, соціал-демократичної й християнсько-суспільної) та буковинських (національно-демократична, радикальна й соціал-демократична) партій, а також студентства — всього 69 делегатів. Хоча зібрання вирішило конституюватися як Українська національна рада й проголосити утворення з українських земель Австро-Угорщини «Української держави», питання возз'єднання з Великою Україною, на пропозицію депутатів рейхсрату, було відкладене.

Аргументувалося це тим, що в разі збереження Антантою монархії Габсбургів її українські землі без санкції переможців у світовій війні не зможуть об'єднатися з Наддніпрянщиною, а натомість лише погіршать власне політико-правове становище в Австрії. По-друге, наголошувалося, ніби державність Великої України ще не консолідована й непевна, тому негайна злука означатиме невизначене майбутнє. Нарешті, західноукраїнські політики розраховували взяти участь у роботі мирної конференції, в той час як шанси гетьманату П. Скоропадського, «дискредитованого» виконанням Брестського мирного договору, видавалися примарними.

Побоювання учасників львівського зібрання були небезпідставними, оскільки днем раніше — 17 жовтня, під впливом Спілки промислу, торгу, фінансів, сільського господарства (Протофісу) й Союзу земельних власників, група міністрів-кадетів гетьманського уряду виступила із «Запискою в справі зовнішньої політики України» («Записка дев'яти»). Міністр народної освіти та мистецтва і голова Державного сенату М. Василенко, міністри Ю. Вагнер (праці), С. Гербель (продовольчих справ), С. Гутник (торгівлі), В. Зіньківський (сповідань), В. Колокольцев (землеробства), А. Ржепецький (фінансів), О. Романов і державний секретар С. Завадський у зв'язку зі зміною міжнародної ситуації та наступним скликанням мирної конференції порушили питання про те, що Україна має бачити «своє благополуччя в благополуччі інших російських держав і зокрема Великої Росії». Звідси випливало нагальне завдання об'єднання зусиль у боротьбі проти більшовицької Росії та координованих дій на міжнародній конференції¹⁴.

Наступного дня прем'єр Ф. Лизогуб скликав позачергове засідання уряду й обґрунтував необхідність його відставки з огляду на міжнародне й внутрішнє становище держави. П. Скоропадський прийняв відставку кабінету міністрів, подякувавши їм за працю, новий склад уряду за участю п'яти кандидатів від Українського національного союзу було затверджено лише через тиждень. Парадоксально, проте факт — наддніпрянські соціалісти всупереч позиції галицьких «братів по зброї» виступали проти воз'єднання західноукраїнських земель з Українською Державою, щоб це не спрацювало на поліпшення авторитету гетьмана.

Звичайно, важко встановити, настільки галицький політичний провід був обізнаний із урядовими перипетіями в Києві, але коли 19 жовтня до Львова зібралося вже близько півтисячі «мужів довіри» для конституювання української державності, парламентарі й адвокати з огляду на можливу постановку питання про злуку всіх українських земель, звели це зібрання до формальності. Є. Петрушевич заявив, що Українська національна рада (УНРада) як конституюанта національних територій Австро-Угорщини вже утворилася й вирішила питання про їхнє державне самовизначення. Він знову акцентував увагу на несвоечасності об'єднання Західної й Східної України, мотивуючи відмову слабкістю й непевністю гетьманату. Це викликало

протест з боку засновника УСДП Галичини М. Ганкевича, підтриманого представниками стрілецтва й студентства, а оскільки більшість зібрання була на боці Є. Петрушевича, західноукраїнські соціал-демократи навіть спершу відмовились від участі в роботі УНРади.

Але справжньої влади, комфортної для східногалицьких політиків, у Відні тоді вже не залишилося: 26 вересня Чехословацька національна рада в Парижі (ЧСНР, створена влітку 1915 р.), вже визнана країнами Антанти та її союзниками, проголосила створення Чехословацької держави, а 18 жовтня Т. Масарик у США заявив про перетворення ЧСНР на тимчасовий уряд Чехословаччини на чолі з ним; 21-го у Відні німецькомовні депутати рейхсрату оголосили себе тимчасовими національними зборами Німецької Австрії, а 28-го Народне віче у Загребі ухвалило рішення про розрив з монархією Габсбургів і утворення Держави словенців, хорватів і сербів, того ж дня з депутатів віденського рейхсрату від Галичини в Кракові була сформована Польська ліквідаційна комісія на чолі з В. Вігосом, що мала перебрати владу від австрійської адміністрації й забезпечити об'єднання всієї Галичини з іншими польськими землями в складі єдиної незалежної держави.

Фатального повороту подій у Львові українцям вдалося уникнути не завдяки поміркованій УНРаді з очолюваною Є. Петрушевичем виконавчою делегацією у Відні, а внаслідок рішучих дій Центрального військового комітету (ЦВК), що постав під керівництвом поручника І. Рудницького у вересні того ж року на основі створеного ще 31 травня 1917 року Віденського революційного гуртка. М. Лозинський зі знанням справи пізніше згадував: «На щастя, ще перед утворенням Української Національної Ради почала працю військова організація, утворена офіцерами Українських Січових Стрільців і українських частин австро-угорської армії. Сій праці треба завдячувати, що українська Галичина, заснувши одного дня під Австрією, не пробудилася другого під Польщею»¹⁵.

Наприкінці жовтня 1918 року ЦВК очолив селянський син з-під Галича, сотник Легіону Українських січових стрільців Д. Вітовський, який був референтом з українських справ при штабі австрійського корпусу на Правобережжі. Цікаво, що розробляючи план українського виступу, він скористався з австрійських розрахунків, розроблених імперською адміністра-

цією з метою придушення ймовірного польського повстання у 200-тисячному Львові (з них поляки становили 62%, євреї — 20%, українці — лише 18%)¹⁶. Але водночас галицька делегація УНРади на чолі з К. Левицьким продовжувала орієнтуватися на суто правові методи одержання влади від Австрії, а у Львові — від імперського намісника — графа К. фон Гуйна.

Увесь драматизм ситуації виявився тоді, коли о 14-й годині 31 жовтня 1918 року делегація УНРади в складі К. Левицького, С. Барана, директора Українського банку й депутата рейхсрату та Галицького сейму С. Голубовича, судді й керівника довоєнної львівської «Просвіти» І. Кивелюка, заступника голови Бойової управи УСС і депутата В. Сінгалевича, отця О. Стефановича та Л. Цегельського в приймальні намісника віч-на-віч зіткнулися з головою Польської ліквідаційної комісії В. Вітосом, що саме відбув аудієнцію у фон Гуйна. Ніби нічого й не сталося, К. Левицький зажадав передачі влади в Східній Галичині УНРаді на підставі права націй на самовизначення й імператорського маніфесту від 16 жовтня про федералізацію Австро-Угорщини.

А Л. Цегельський наголосив, що за його даними, намісник мав отримати наказ із Відня щодо передачі влади у Львові українцям. Проте фон Гуйн заперечив отримання такої інструкції і заявив, що Галичина залишатиметься під австрійською владою до рішень мирної конференції, а також попередив, що німецький штурмовий батальйон з Граца й угорський полк, дислоковані у Львові, придушуть будь-яке заворушення¹⁷.

Польська ліквідаційна комісія в Кракові, зі свого боку, попередила намісника й віденський уряд, що перебирає на себе владу в усій Галичині й планує прибути до Львова 1 листопада. Збройний виступ поляків передбачався в ніч з 2 на 3 листопада. Паризький ПНК, посилаючись на «державотворчу нездатність» галицьких українців, аргументував перед державами Антанти і США потребу об'єднання прикарпатських земель у «стратегічну Польщу, яка охороняла б Європу від більшовиків».

Д. Вітовському довелося докласти чималих зусиль, щоб переконати дощового надвечір'я 31 жовтня в Народному домі (вул. Театральна, 22, 3-й поверх) К. Левицького й Л. Цегельського в доцільності збройної операції, не чекаючи міфічного маніфесту імперського уряду про передачу влади українцям. Лише після цієї наради практична підготовка до взяття влади зрушила

з мертвої точки, а ЦВК був реорганізований на Українську генеральну команду, перейменовану двома тижнями на Начальну. Д. Вітовський і начальник штабу генеральної команди — майор УСС С. Горук розіслали накази до попередньо створених окружних військових команд з вимогою перебрати в ніч на 1 листопада владу на місцях в українські руки.

О 20-й годині вечора Д. Вітовський зібрав у Народному домі ще одну нараду за участю 35-ти українських офіцерів, де з'ясувалося, що можна було розраховувати лише на 1400 рядових і 60 офіцерів. Цього явно бракувало для оволодіння містом, але головуючий нагадав, що Польська ліквідаційна комісія вже в дорозі, а пополуноді 1 листопада очікується прибуття з Чернівців Українських січових стрільців (насправді перший ешелон із 800 бійцями прибув до міста лише під вечір 3 листопада, їм так і не вдалося взяти під контроль Головний вокзал, який обороняли польські повстанці під командуванням майбутнього міністра внутрішніх справ Другої Речі Посполитої Б. Перацького, що в 1934 році був страчений оунівцями за проведення «пацифікації»).

І все ж, як з гордістю зазначав пізніше М. Лозинський, «заснувши 31 жовтня 1918 під австрійською державною владою, виконуваною поляками, населення Львова прокинулося 1 листопада 1918 під владою Української Національної Ради. Як символ сеї влади маяв на вежі ратуша український синьо-жовтий прапор»¹⁸. Формально-правова передача влади від намісництва відбулася пополуноді, щоправда, оскільки К. фон Гуйн ухилився від неприємної місії, оголосивши себе інтернованим, довелося задовольнитися згодою його заступника — колишнього довголітнього керівника галицького департаменту австрійського МВС, відомого українського правника В. Децикевича. Той виконав прохання делегації УНРади, заявивши про передачу їй влади на основі імператорського маніфесту від 16 жовтня 1918 року й підписавши відповідний протокол (з іншого боку його скріпили своїми автографами С. Голубович, К. Левицький і Л. Цегельський).

Того ж дня — 1 листопада 1918 року вони провели колишнього намісника та посадовців австрійської адміністрації до Відня, й лише після цього повідомили гетьманський Київ із перемогою в королівському Львові та інших повітах Східної Галичини. Таким чином, хоча в чехів думка про незалежну

державу еволюціонувала протягом усієї світової війни, а полякам вона була властива завжди, політично активні українці-галичани Дунайської монархії спромоглися лише за два тижні зібратися з силами та реалізувати її.

-
- ¹ *Цегельський Л.* Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопадом 1918 р. / Передмова Я. Дашкевича. — Львів: Свічадо, 2003. — С. 26–27.
 - ² *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920 / Укр. соціологічний ін-т; Сер. «Укр. революція. Розвідки і матеріяли». Кн. 5. — Відень, 1922. — С. 25.
 - ³ *Matthew Stachiw, Peter George Stercho, Nicholas L. Chirovsky.* Ukraine and the European Turmoil 1917–1919. — Vol. II. — N. Y.: Shevchenko Scientific Society, 1973. — P. 351.
 - ⁴ Див.: Документи // Павлюк О. В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). — К.: Видавничий дім «KM Academia», 1996. — С. 160–180.
 - ⁵ *Павлюк О. В.* Зазнач. праця. — С. 41.
 - ⁶ Там само. — С. 30.
 - ⁷ *Wandycz Piotr S.* The United States and Poland. — Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1980. — 465 p. — P. 122.
 - ⁸ *The Intimate Papers of Colonel House.* Vol. IV. — Boston: Houghton Mifflin Company, 1928. — P. 202–204.
 - ⁹ *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Історія ЗУНР. — Львів: «ОЛІП», 1995. — С. 27.
 - ¹⁰ *Лозинський М.* Зазнач. праця. — С. 26.
 - ¹¹ *Gerson Louis L.* Woodrow Wilson and the Rebirth of Poland 1914–1920: a Study in the Influence on American Policy of Minority Groups of Foreign Origin. — New Haven: Yale University Press, 1953. — P. 67–69.
 - ¹² *Wandycz Piotr S.* Opt. cit. — P. 121–122.
 - ¹³ *Цегельський Л.* Зазнач. праця. — С. 76.
 - ¹⁴ Киевская мысль. — 1918, 18 октября.
 - ¹⁵ *Лозинський М.* Зазнач. праця. — С. 38.
 - ¹⁶ *Красівський О.* ЗУНР і Польща: політичне і воєнне протиборство (листопад 1918 — липень 1919). — Львів, 1999. — С. 16.
 - ¹⁷ *Левицький К.* Великий зрив: До історії Української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів. — Львів: Червона калина, 1931. — С. 130–131.
 - ¹⁸ *Лозинський М.* Зазнач. праця. — С. 41.

Павло Гай-Нижник

Народився 28 травня 1971 року в м. Дунаївцях Хмельницької обл. Навчався в Донецькому вищому військово-політичному училищі інженерних військ і військ зв'язку (1989–1991), закінчив історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту ім. В. П. Затонського (1995), аспірантуру Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (1998) та докторантуру Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2008).

Кандидат історичних наук (2000). Доктор історичних наук (2008). Старший науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

Автор понад 200 наукових публікацій, а також монографій: «Документальні джерела і матеріали до історії фінансової політики уряду Української Держави (29 квітня — 14 грудня 1918 р.). Довідник» (К., 2004), «Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана П. Скоропадського (29 квітня — 14 грудня 1918 р.)» (К., 2004), «Податкова політика Центральної Ради, урядів УНР, Української Держави, УСРР (1917–1930 рр.)» (К., 2006), «Український Державний банк: історія становлення (1917–1918 рр.)» (К., 2007) та збірок поезій «Згадай мене... Лірика кохання» (К., 2006) і «Смак свободи; Згадай мене» (К., 2009).

Співавтор «Науково-документальної збірки до 90-річчя запровадження державної служби в Україні» та колективних монографій «Нариси історії державної служби України» (К., 2008) та «Історія державної служби України» у 5 томах (К., 2009).

Нагороджений Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня (2006) і Почесною грамотою Міністерства освіти та науки України (2007).

ПОВАЛЕННЯ УНР І ПЕРЕВОРОТ П. СКОРОПАДСЬКОГО У 1918 Р.: ПРИЧИНИ І РУШІЙНІ СИЛИ (ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ)

29 квітня 1918 року Українська Народна Республіка припинила своє існування. Державний переворот, вчинений організацією «Українська Народна Громада», привів до влади ген. П. Скоропадського, якого того ж дня було оголошено гетьманом і який обійняв диктаторські повноваження. Так на сім з половиною місяців стала очолювана ним Українська Держава у формі Гетьманату.

Втім історики й досі сперечаються, які сили були визначальними в успіхові гетьманського перевороту та в такому легкому падінні Центральної Ради. Тут варто, перш за все, з'ясувати і розвести у належні площини причинно-наслідкові аспекти. І одним з перших питань у цій галузі є не стільки чому державний переворот відбувся так легко, а, щонайменше, в кількох інших, предтечних, «чому»: чому взагалі постала потреба у радикальній зміні влади та чому переворот став можливим.

Відповідь на ці «чому» впала УНР, як правило, апріорі не може бути однозначною, але її вихідні складові кореняться не в особі П. Скоропадського, не в підступах консервативних (контрреволюційних чи буржуазних, як хтіли б їх назвати деякі сучасні адепти радянської історичної школи) кіл, не в більшовиках і навіть не в німецько-австрійському факторі, а в самій Центральній Раді чи, вірніше, в її провідниках.

Щоб внести ясність у поставлені питання, необхідно оглянути і зіставити самі факти перебігу змін влади у 1918 році, їхній розвиток, характер, чинність і наслідки, перш за все з юридичного, історико-правового кута зору. Слід розглянути зазначені події не з погляду політичних уподобань або аналізу змісту, форми й здобутків того чи іншого державного утворення, представленою цими правлячими колами, а виключно зі встановленого міжнародного погляду на визначення характеристики засобу опанування владою, виходити виключно з факту обставин перебрання влади, не вдаючись до будь-яких політичних чи інших сентиментальностей.

Ще на світанку свого зародження (весна–літо 1917 р.) Центральна Рада формувалася винятково з партій, організацій та спілок соціалістичного спрямування. В остаточному варіанті з 19 партій, представники яких перебували в лавах Центральної Ради, — 17 мали виразне соціалістичне спрямування. До того ж система виборів до Центральної Ради не була загальнонародною, а отже — демократичною. Партії есерів та есдеків заздалегідь отримали (невідомо з огляду на які пропорції делегування від населення) більшість місць. Буржуазно-демократичні, консервативні і ліберальні партії та організації не були допущені до участі в роботі Центральної Ради, а певні помірковані елементи просто витіснялися з неї. Таким чином визначати УНР за Центральної Ради як «парламентську за формою, демократичну

за сутністю, соціалістичну за ідейною спрямованістю»¹ не зовсім слушно.

Більш доречним було б визначення, що *УНР мала характер соціалістичної республіки з обмеженою демократією та ознаками соціально-класової системи народного представництва і революційного парламентаризму*. Крім того, соціалістичними провідниками УНР фактично було узурповано не лише політичну владу (отже й можливість впливів на соціально-економічні шляхи розвитку країни), а й саме поняття приналежності до українства, до українського народу, до права будь-якого громадянина брати участь у визначенні долі власної Батьківщини. Несоціалістичні партії та організації (навіть національного, але поміркованого спрямування), середні та заможні верстви населення (т. зв. середній клас), національна буржуазія (а вона була, хоч і нечисельна) були викинуті на узбіччя націєтворчого та державно-політичного процесу. Більше того, на практиці селянство та робітництво, від імені яких творилася нова українська державність та будувався новий соціальний лад, також, врешті-решт, були позбавлені можливостей та важелів впливу на соціально-економічну політику в державі, а республікою керувала лише група інтелігентів-романтиків.

Крім того, такий підхід призвів до неспроможності уряду не лише адміністративно опанувати країною, а й налагодити власну роботу. Ще 29 жовтня 1917 року голова першого (соціал-демократичного) уряду Центральної Ради В. Винниченко практично визнав бездіяльність генеральних секретарів у справі розбудови державної урядової та адміністративної служби, коли заявив, що «перші часи роботи Генерального Секретаріату пройшли на зміцнення самого Секретаріату в більш моральному смислі», а очолюваний ним «Генеральний Секретаріат існував досі більш фіктивно, ніж реально, бо у нього не було майже жодних органів і апаратів. Через те діяльність його не відзначалась широтою і помітністю, бо багато праці йшло на внутрішнє налагодження апарату»². Голова уряду нарікав на неготовність національної інтелігенції до урядової роботи та загальну кадрову кризу, відсутність грошей та підтримки з боку Тимчасового уряду Росії³.

Військовий міністр уряду Центральної Ради полковник О. Жуковський згадував про ті часи із захопленням і, водночас, з жалем та усвідомленням історичного заручництва політич-

ної долі тогочасної УНР: «Кожен майже із діячів почував себе Наполеоном, почував себе героєм, призваним спасти отчизну і дати їй лад та порядок. Багато із них міркували в душі, що тільки він один покликаний і призваний історією до святого діла — відродження батьківщини. В цьому виявилось інтелігентське кружкове виховання і вплив російської культури. Чисті душею, з великими святими ідеалами, переповненим серцем робити і принести людству добро, любов та правду, але простої роботи, техніки в праці, адміністративного хисту і марудної мілкої щоденної роботи для них вона не була зрозумілою... Правда не всі то з чистими намірами.., щоб щиро працювати. Не треба забувати.

Це був період перегонків в розрішенню політично-соціально-економічних питань порівнюючі з Совдепією. А такі обставини, в свою чергу, висували на підмостки політичного життя політиків демагогів, ріжних авантюристів, людей аморальних, безпринципних, які уструявали свої особисті інтереси і хтіли взяти від життя, від других людей що тільки можна взяти, але накладати високих обов'язків на себе, ні — це заборонялося, це не полягало в їхній натурі»⁴. О. Жуковський із розпачем зазначає, що такі обставини не могли сприятливо впливати на будівництво армії, проте буде цілком справедливим зауважити, що всі ці фактори не могли негативно не позначитися й на процесі плідної діяльності органів державної влади, процес формування яких щойно розпочався, а відтак і взагалі на перебіг національного державотворення за часів Центральної Ради.

Перш за все плідній роботі заважала кадрова проблема. Штатне укомплектування підрозділів міністерств так і не набуло оптимального вигляду. Підбір працівників за соціальним походженням та партійною приналежністю викинув за межі державотворчої роботи досвідчених у таких справах працівників середньої ланки. Не було вжито заходів й до реформування системи праці в департаментах, через відсутність коштів заробітна плата урядових службовців не відповідала потребам часу, а отже не сприяла притоку фахівців до урядових структур. Непродумана кадрова політика призводила до того, що в органах виконавчої влади не було досвідчених професійно підготовлених державних службовців.

Закон Центральної Ради «Про утворення Українського Народнього Війська» від 3 січня 1918 року практично знищував ідею створення збройних сил УНР, натомість оголошувало-

ся, що «для оборони рідного краю від зовнішнього нападу заводиться в Українській Народній Республіці народне військо (народня міліція)»⁵. При цьому сам закон про народну міліцію ще навіть не був вироблений, а до часу його видачі визначалося «приступити до організації і набору кадра інструкторів, котрі після відповідної підготовки мають стати до роботи по заведенню народної міліції», а новонабрані кадри інструкторів (вільно винаймані, до речі, за 100 крб. на місяць) мали об'єднуватися у військові частини за територіальним губерніяльно-повітовим принципом⁶. Після відмови від будівництва національної армії та усунення від служби кваліфікованих, але «соціалістично не-свідомих» державних та інших службовців, до незадоволених політикою Центральної Ради потрапив і численний прошарок цивільних і військових службовців.

«Техніки, інженери, промисловці, дідичі, управителі культурних маєтків, всі інтелігентські сили, цілий вихований літами апарат новочасної суспільности, що міг би одиноким вирвати край з руїни, загнано в кут», — справедливо зазначалося на Всеукраїнському з'їзді хліборобів-демократів⁷. У підсумку неспроможність уряду УНР налагодити в республіці апарат влади та механізм втілення в життя власних рішень сприяла виникненню в державі системної управлінської кризи.

Не було прийнято закон про уряд УНР, тобто основний документ, який мав визначити його структуру, чітко окреслити компетенцію, регламентувати взаємовідносини із законодавчим органом. Не були затверджені положення про окремі народні міністерства, не закінчено роботу над їх структурою та штатними розкладами, не вирішена проблема фінансування. Що більше, до останнього дня існування «першої» УНР Центральна Рада не спромоглася прийняти жодного нормативно-правового акту, що чітко окреслював би повноваження та взаємодію між вищою законодавчою (Центральною Радою) та вищою виконавчою (Генеральним секретаріатом / Радою народних міністрів) владами. Все це значно ускладнювало роботу уряду, призводило до протистояння гілок влади. Уряд не виробив механізму втілення в життя власних рішень і, усвідомлюючи це, не вдався до дієвих кроків. Реальна влада Центральної Ради та її урядів фактично поширювалася лише на Київ та його околиці.

Більше того, насправді Центральна Рада так і не стала «уособленням національно-демократичного фронту»⁸, позаяк са-

ме її лідери розкололи спочатку український національний рух (самостійники були оголошені ними ледь не провокаторами, а середній клас і консервативні кола взагалі позбавлялися права бути представниками українства), згодом було нівельовано й поняття демократичного фронту (взяти хоча б політику утиску профспілок, ставлення до несоціалістичних українських організацій та партій) тощо. На жаль вона стала уособленням лише українського революційно-соціалістичного (національно-соціалістичного) фронту, а не національно-демократичного.

Таким чином вже з перших місяців існування Центральної Ради її лідерами було закладено під щойно збудований фундамент УНР вибухівку вповільненої дії. Примусово усунені від можливості брати участь в політичному житті держави і впливати на її соціально-економічний розвиток (чи, скажімо, хоча б скласти офіційно визнану опозицію) середні та великі землевласники, дрібна і велика буржуазія різного ідеологічного та політичного світогляду (ліберально-буржуазного, консервативного, буржуазно-демократичного тощо), а згодом навіть і поміркованого соціалізму, рано чи пізно мусіли б вимагати своєї політичної ніші в державі. Коли ж ними була усвідомлена неможливість легальним шляхом (як опозиції) зайняти цю нішу, цілком природною стало прагнення здобути її силоміць, параліч же влади та системна управлінська криза лише додавали наснаги тим, хто після українсько-більшовицької війни були вже не просто невдоволені Центральною Радою, а вважали її нездатною до політичного керівництва державою. Таке становище логічно почало й зближувати між собою ці різні, але однаково незадоволені Центральною Радою, кола, які розпочали процес власної структуризації та консолідації. Таким чином в країні виникла ще й глибока системна політична криза.

Остаточного ж вироку долі УНР, репрезентованій Центральною Радою, завдала, попри системних управлінської та політичної криз, криза економічна. Не спромігшись опанувати економічною ситуацією (чи хоча б якимось чином покращити її) українська соціалістична влада втратила лояльність робітництва (саме лояльність, а не підтримку, бо її практично не мала), залізничники (які на ті часи обслуговували важливу не лише з торговельно-економічного боку галузь, а й з військово-стратегічного), що більш як чотири місяці не бачили зарплатні, протестними страйками паралізували країну. І, врешті, в

підтримці Центральної Раді відмовили ті, кого вона вважала за свою соціальну базу, ті, кого українські соціалістичні вожді ототожнювали з безмірною губкою, що мала бути просякнута їхньою ідеологією, і що були для них взірцем народного українства — селяни. Село, кинуте бездіяльністю уряду УНР сам на сам на поталу хаосу та анархії, не пробачило Центральної Раді невіршеність земельного питання. Безземельні селяни почали на власний розсуд «господарювати», а дрібні хлібороби самоорганізовуватися, аби вижити, проте і ті й інші вже не вважали Центральну Раду за свою владу. Відсутність же армії і зовсім залишила УНР беззахисною як перед внутрішніми, так і перед зовнішніми загрозами.

Все це вже у ті часи усвідомлювали сучасники. Так, наприклад, старий український діяч, відомий член ТУПу Л. Жебуньов у листі до Є. Чикаленка від 14 грудня 1917 року з прикрістю передрікав: «Нема в мене надії, що „вискочить” Україна, голов-но нема, через брак у нас відповідної державної інтелігенції. Єсть завзяті хлопці, а державних мужів нема, навіть серед літ-ніх людей... Остільки безтактовності, нерозуміння державних справ, незнання практичного життя, і разом з тим — нахилу до насильства, коли ще нема у самих твердого ґрунту під ногами, одним словом, мужицька демагогія... [...] Ви ж бачите, що 3-й універсал (власно — про землю) наробив якого лиха, а той «закон», що виготовляється, мабуть, доконає культуру, промисло-вість і саму інтелігенцію, хоч і так — жменька її. Настане пов-на руїна, і тоді Україну бери голими руками, хто тільки схоче того...»⁹. Так, власне кажучи, воно й сталося.

Таким чином увесь цей комплекс крайнощів, сукупність управлінської, політичної та економічної криз фактично ізолю-вали Центральну Раду та її уряд від власного народу і в усю-му вищенаведеному слід шукати причини падіння УНР. Сам же факт державного перевороту та різні аспекти його практичної реалізації є лише наслідками безкомпромісовості провідників Центральної Раді у різних сферах суспільно-політичного жит-тя й державотворчої неспроможності тогочасних соціалістичних вождів УНР.

Фактично УНР була знищена ще протягом січня-лютого 1918 року більшовиками і причиною цього були не більшовиць-кі війська, а вже висловлені вище причини слабкості україн-ської державності. Програш війни був тільки наслідком і лише

інший зовнішній фактор (німецький та австро-угорський) реанімував УНР. З програшу війна перетворилася на перемогу з додатковими бонусами: офіційна державність, її визнання державами Почвірного блоку (а отже УНР ставала суб'єктом міжнародних відносин), можливість здійснювати стабільні зовнішньоторговельні операції (навіть за тими умовами, які були визначені Берестейським договором від 9 лютого¹⁰ та сумарним торговельним договором від 23 квітня 1918 р., це мало пожвавити господарчі відносини в Україні і зрушити економічний ступор УНР), виготовлення достатньої маси українських грошей, захищених від підробок (що надало б коштів для вливання в економіку та на соціальну сферу) тощо. Проте головним бонусом для Центральної Ради була її захищеність і можливість відновити в країні стабільність та лад.

Центральним державам потрібне було продовольство, і байдуже чи дадуть їм його українські есери, чи соціал-демократи, чи консерватори. Уряд УНР мав лише скористатися цією нагодою, відновити владні структури, здійснити свої (але успішні, а отже й реальні з точки зору втілення в життя) реформи, проаналізувати причини власних невдач і, «залатавши» державотворчі прогалини, шляхом соціального й політичного компромісу повернути авторитет української влади в суспільстві, а отже — забезпечити будівлю УНР від хуртовин історичного моменту. Але ж курс уряду В. Голубовича не змінився, як і позиція Центральної Ради щодо принципів і форми державного будівництва! Отже Центральна Рада, а з нею і Українська Народна Республіка, у тій моделі та за тієї структури владноуправлінських інституцій, які існували на той час, були приречені на падіння. Питання полягало лише в тому, коли, хто і в який спосіб підірве її ззовні, або коли ця вибухова суміш здетонує зсередини. Сталося так, що ці обидва фактори вже визрівали практично одночасно, а в квітні 1918 року пересіклися й дійшли до порозуміння щодо подальшої долі Центральної Ради та української державності.

Між тим в країні все більше загострювалося військово-політичне і соціально-економічне становище. Зростало обопільне напруження й у стосунках між Центральною Радою та німецько-австро-угорським окупаційним командуванням. Берлін та Відень непокоїла безгосподарська політика уряду УНР, що ставило під загрозу продовольчу ситуацію в їхніх країнах. Крім

того, союзницькі війська в умовах неспинної анархізації та безладу в країні все більше і більше змушені були виконувати окупаційно-поліцейські функції, а це не лише зумовлювало ескалацію протистояння з населенням (яке було достатньо озброєне для партизанської війни і до того ж підбурювалося до опору самими українськими соціалістами), але й змушувало представників німецького та австро-угорського командування вже з березня 1918 року раз у раз ставити перед своїм політичним керівництвом питання: чи для цього вони прибули в Україну і чи варто підтримувати в Києві режим, який здатен лише на декларації та соціалістичну риторіку.

Так, наприклад, представник австро-угорського МЗС при Головному командуванні армії ген. Р. Шторк 27 березня 1918 року надіслав з Бадена своєму міністрові іноземних справ графові О. Черніну у Відень отриману ним з Києва доповідь одного з органів інформаційного відділу Головного командування армією. В ній щодо урядової ситуації в УНР зокрема зазначалося: «Уряду симпатизує дуже незначна частина населення країни. Крупні поміщики, буржуазія, російські соціалістично-революціонери, кадети та частина селянства налаштовані проти нинішнього уряду, що спирається головним чином на багнети австрійських і німецьких військ. Фінансові та промислові кола відмовляють в підтримці уряду, посиляючись на ризикованість соціалістичної програми. Міністерства повністю дезорганізовані, усюди не вистачає досвідчених фахівців»¹¹. 30 березня 1918 року австро-угорський посол в УНР граф Й. Форгач у телеграмі до Відня, повідомляючи міністрові іноземних справ О. Черніну про зубожілий стан на залізничному транспорті України, доповідав про владний та господарчий хаос і «повний крах фінансової системи в Україні»¹². Там же й промайнула думка, що для виправлення становища «необхідні певний час і зовсім інша державна влада, а не уряд кількох молодих безпорадних революціонерів та соціал-демократичних утопістів»¹³. 2 квітня 1918 року головнокомандувач 4-ю австро-угорською армією з Одеси телеграмою повідомляв Головне армійське командування в Бадені та Міністерство іноземних справ у Відні про критичний стан Центральної Ради, додаючи, що в Одесі ходять чутки про те, «що німці в Києві готуються взяти на себе повноваження уряду»¹⁴, тобто повалити Центральну Раду і встановити власну адміністрацію на військово-окупаційних засадах.

Отже, наприкінці березня — на початку квітня 1918 року австрійська розвідка вже мала відомості про плани німців повалити Центральну Раду власними силами і «взяти на себе повноваження уряду», тобто запровадити окупаційну адміністрацію. Як бачимо, наприкінці березня — на початку квітня ще не йшлося про пошук претендента на диктатора, а тим паче про кандидатуру П. Скоропадського, який лише в березні прибув до столиці.

Врешті, німецькі та австро-угорські війська почали захоплювати в свої руки залізниці, склади зброї, сирівців і хлібних продуктів, заявляючи на них так зване «право воєнної здобичі», що призвело в квітні 1918 року до політичного (дипломатичного) конфлікту між окупаційним військовим командуванням і урядом УНР. Накази німецького головнокомандувача в Україні фельдмаршала Г. Айхгорна про засів полів і про заборону захоплення поміщицької землі від 6 квітня 1918 р.¹⁵, який був виданий без узгодження з урядом УНР і являв собою грубе втручання у внутрішні справи України, викликав різку критику з боку різноманітних діячів Центральної Ради.

Уряд УНР заявив про скасування цього наказу, усвідомлюючи, що німецьке верховне командування ніколи не відмовиться від свого розпорядження. При цьому військовий міністр УНР розумів також і безпорадність української влади не лише у взаєминах з вищим командуванням окупаційних військ, а й щодо стосунків на рівні середньої та нижчої ланки командного складу німецьких та австро-угорських військ у провінції. Вже на початку весни 1918 року, їдучи в с. Гриви на зустріч з німецьким генералом Клавзіусом, О. Жуковський усвідомлював, що влада УНР, позбавлена власних збройних сил та владно-адміністративної вертикалі на місцях, змушена буде зіткнутися з численними проблемами у взаєминах з новими союзниками, які дуже скоро перетворяться на окупантів. «Фактично і фізично не можна уникнути свавільних вчинків німецького війська, — писав військовий міністр УНР, — а як додати ще, що відсутність адміністративних органів на місцях, які могли б зразу допомогти розібратись во всіх подібних бешкетах, цілком зрозуміло утворює ненормальне взаємовідношення»¹⁶.

Ненормальність цих взаємин посилювалася також неспроможністю уряду Центральної Ради опанувати не лише адміністративною владою, а й фінансовою та господарчою сферами¹⁷. Так, 8 квітня повноважний представник Головного командуван-

ня австро-угорської армії при уряді УНР подав звіт генерал-майору Вальдштеттену, в якому характеризувалися керівництво УНР, позиції Центральної Ради і партійні стосунки. В документі, зокрема, констатовалося, що уряд УНР «спирається на положення соціал-революційних теорій (розподіл землі, монополізація зовнішньої торгівлі тощо), неопановані вияви яких Кабінет не може стримувати безпосередньо, то завжди потрапляє до екстремальних ситуацій і невпинно підпадає під різку критику з боку меншості. Навіть серед таких крупних партій, як, наприклад, соціал-демократична, дедалі більше звучать докори на адресу уряду в його відступі від загальноновизнаних соціал-демократичних засад, тоді як меншість звинувачує уряд в реакційному шовінізмі та безсиллі щодо зловживань владою окупаційних військ»¹⁸. Доречно відмітити тут три важливих факти: безпорадність уряду взагалі, розкол між двома найбільшими партіями (есдеками та есерами) і звинувачення соціалістичної опозиції також, але іншопартійного, уряду в безсилості протистояти все зростаючим самоправним діям окупаційних військ. А це вказувало не лише на слабкість влади УНР, а й на те, що в стінах Центральної Ради відкрито звучать заклики до протистояння з німецькими та австро-угорськими військами. Чим не причина схилитися до рішення завдати превентивного удару по такій владі. Над Україною примарою нависло німецьке: «Wir werden Ordnung schaffen»*.

Водночас в довірі урядові УНР відмовляли навіть його партнери по соціалістичній коаліції. В березні 1918 року соціал-демократи розпочали кампанію критики уряду В. Голубовича, вказуючи, що соціалізація має «дрібнобуржуазну, утопічну і реакційну суть»¹⁹. Вони вимагали також змін до земельного закону та перегляду результатів виборів до Установчих зборів і терміну їхнього скликання. В цьому з ними солідаризувалися й соціалісти-федералісти, які, разом з тим, пішли ще далі — через свою пресу есефи заявили, що вимагають ще й негайної зміни уряду і навіть зміни принципів його формування²⁰. З 14 квітня 1918 року УПСФ оголосила про свій перехід до різкої опозиції щодо уряду, а вже 27 квітня її ЦК ухвалив відкликати з нього своїх міністрів²¹. Соціалістична владна коаліція фактично розпалася.

* Wir werden Ordnung schaffen! — Ми наведемо тут порядок (нім.).

На цей час одразу кілька правих груп в Україні також прагли зміни влади в УНР. 9 березня 1918 року представники бізнесу, фінансів і сільського господарства закидали урядові у бездіяльності, вказуючи у своєму зверненні, зокрема, на параліч економічного життя країни, хибність політики нерегламентованого робітничого контролю на підприємствах, згубній політиці соціалізації на селі, що податки не сплачуються, а помайнове обкладання перетворилося у фікцію. Дописувачі вимагали здійснення кардинальних, але не соціалістичного характеру, реформ, зазначаючи при цьому, що владі УНР «необхідно відмовитися від тих ілюзій і утопій, які хочуть побудувати майбутнє України на соціалістичних началах в найголовнішій галузі її економічного життя — в сільському господарстві. До тих пір, поки не буде відновлено право власності, жодні зусилля щодо утвердження нормальних умов державного життя в усіх сферах — правовій, економічній, військовій та соціальній не дадуть ніяких результатів»²². 25 квітня 1918 року від імені об'єднаних організацій промисловості, торгівлі, фінансів та сільського господарства України (Протофісу) вони виробили «Декларацію урядові Української Народної Республіки», де вказали на своє бачення фінансово-економічного розвитку країни і знов вимагали відмови від соціалістичних експериментів і проведення фахової політики у всіх сферах державного життя²³.

І якщо хлібороби-демократи, починаючи з березня 1918 року, ще прагли через пресу та прямого тиску на Центральну Раду (відомі делегації від з'їзду хліборобів у Лубнах, скликаному УДХП, тощо) домогтися кардинальних змін в аграрній політиці, скасування підсумків виборів до Установчих зборів, забезпечення рівних умов щодо політичної діяльності поряд із соціалістичними партіями і несоціалістичними та поповнення своїми членами Центральної Ради²⁴, то інші праві кола України вже не вірили в можливість легальним шляхом досягти змін у країні.

Об'єднане в «Раду земель» правобережне польське поміщичтво за допомогою австро-угорських каральних загонів вже почало репресії проти селян і «збирання» своїх маєтків. У політичному ж плані польські заможні кола в Україні взагалі раді були б не лише зміни влади в УНР, а й повній ліквідації української державності й радо сприйняли б австрійський протекторат над Правобережжям. На Лівобережжі проросійський Союз хліборобів (Союз земельних власників) був його дзер-

кальним відображенням, але вже з готовністю прийняти німецьке правління. 12 квітня 1918 року його представники надіслали до Центральної Ради телеграму з вимогами не лише негайного припинення експериментів по соціалізації землі, а й відставки уряду та розпуску Центральної Ради, аби та «не наразила в подальшому на себе жорстокого, проте справедливого гніву чесно-го трудящого населення України»²⁵. Не очікуючи належної реакції від керівних кіл УНР, 22 квітня 1918 року Союз земельних власників запропонував німецькому Оберкомандо докладно розроблений план утворення в Україні генерал-губернаторства, в якому генерал-губернатор призначався б німецьким командуванням і керував підвладною йому територією засобами очолюваних ним же збройних сил та за допомогою призначених ним же особисто членів Директорії. Крім того, великі землевласники пропонували скликати у створеному генерал-губернаторстві відповідні законодавчі збори, які мали б скасувати закони, прийняті Центральною Радою²⁶.

Такі заманливі як для німців, так і для австрійців пропозиції, здавалося б, мали бути прийнятними як для Берліна, так і для Відня. Проте керівництво провідних Центральних держав усе ж не могло дозволити собі таких кроків і мусило зважати принаймні на кілька серйозних застережень. Перш за все подібні кроки з будь-якої однієї сторони викликали б природні «тертя» з іншою; поділ України на зони впливу — то одна річ, а поділ на зони прямого військового управління, а отже й економічної експлуатації країни, зовсім інша; Німеччина та Австро-Угорщина елементарно не мали часу на рутинне з'ясування стосунків не лише між собою, а й з Туреччиною та Болгарією, що вимагало б переписання квот щодо отримання продовольства, збіжжя, сировини тощо з України між ними; до того ж розкол України неминуче призвів би якщо не до розколу, то до надзвичайного загострення і без того напружених стосунків всередині Почвірної коаліції. По-друге, ліквідація української державності серйозно зашкодила б репутації Центральних держав на міжнародній арені і дала б додаткові козирі антантівській пропаганді. Не менш важливою був і третій аспект — сприйняття такого кроку громадськістю та політичними колами власне в самих країнах Центрального блоку. Як відомо, в Німеччині були досить впливові кола, що вважали доцільним існування Української держави як з геополітичної, так і з економічної точ-

ки зору, а численні представники соціал-демократії в Рейхстазі неминуче б використали такий необачний крок на свою користь. В Австро-Угорщині ліквідація України як державного утворення зумовила б не лише політичне загострення, а й ускладнення в національних краях, не кажучи вже про проблеми в Галичині тощо. В Туреччині та Болгарії громадськість також не проковтнула цей крок, який викликав занепокоєння влади, позаяк вказував би на неповагу до союзників. Й, нарешті, втілення в життя цього проекту неминуче запалило б пожежу визвольної боротьби українського народу проти окупантів, у яких вже не було б політико-ідеологічного прикриття у вигляді Берестейського договору та київського уряду. До того ж очолити цю боротьбу могли (і вже були готові) не лише соціалісти чи праві організації, а й більшовики чи, навіть (водночас), Добровольча армія. Нове відновлення другого фронту на сході Європи з цілком імовірною можливістю взагалі втратити будь-який економічний зиск з палаючої у вогні України було небажаним для Центральних держав і їхні провідні політичні кола усі ці загрози цілком усвідомлювали.

Таким чином ані німці, ані австро-угорці навесні 1918 року не могли дозволити собі втягнутися в таку авантюру, як ліквідація української державності, але й змиритися з існуванням Центральної Ради теж були вже неспроможні. Відтак з'явилася ідея зробити ставку на людину, яка прагла б і була здатна не лише очолити збережену Українську державу, сформувати діловий несоціалістичний уряд і певною мірою об'єднати навколо своєї особи більшу частину українського населення та партій з різною спрямованістю (націонал-патріотів, самостійників, проросійські організації, поміркованих соціалістів, дрібних і великих власників тощо), але й здійснити такий переворот. З усіх можливих претендентів (І. Луценко, І. Полтавець-Остряниця, М. Міхновський, Є. Чикаленко, Б. Ханенко) саме П. Скоропадський якнайкраще підходив до такої ролі.

П. Скоропадський був нащадком гетьманського роду, що мало не лише вгамувати тугу народу за сильним лідером та ідеалізованим минулим Гетьманщини і задовольнити романтичні пориви частини молоді, а й підживити його особисті чесноти стати керівником не гіршим за славних предків. Його соціальний статус мав заспокоїти великих власників і буржуазію, а перебування при дворі флігель-ад'ютантом імператора — русофільські кола.

Як відомий бойовий генерал двох воєн (російсько-японської та Першої світової) він мав бути позитивно сприйнятий російським офіцерством, а як генерал-українізатор 34-го армійського корпусу — українськими старшинами. Ще зовсім нещодавні події 1917 року, коли П. Скоропадський із своїм 1-м Українським (колишнім 34-м) корпусом перейшов під юрисдикцію Генерального секретаріату військових справ і врятував від повалення збільшовиченими загонами Є. Бош Центральну Раду, як і його призначення командувачем військ УНР на Правобережжі, повинні були примирити з його владою не лише українські патріотичні кола, а й поміркованих соціалістичних діячів, що були членами тієї ж Центральної Ради. Ці його кроки мали вказувати на те, що він був не просто лояльним, а прибічником української державності й позитивно сприймав соціальні реформи, навіть якщо не поділяв їхнього радикалізму. П. Скоропадський був отаманом Вільного Козацтва, основу якого складали дрібні та середні хлібороби, а отже й цей прошарок населення (до того ж озброєного) мав не лише позитивно сприйняти його як нового керівника держави, а й підтримати в провінції. І, нарешті, як людина військова, з бойовим досвідом, він вселяв повагу в окупаційного командування та втілював надії народу на припинення анархії в країні, а загалом — сподівання на спроможність встановлення порядку в країні та початок відновлення нормального життя.

Найголовніше ж — у ген. П. Скоропадського була власна організація (Українська народна громада) чисельністю до 1500–2000 тис. осіб, значну частину членів якої складали вірні йому офіцери та козаки (колишні старшини 1-го Українського корпусу та козаки Вільного Козацтва), яка вже вела активні перемовини з різними правими колами (українськими самостійниками, УДХП, Радою землян, Союзом землевласників) і готувалася до захоплення влади.

Програма УНГ складалася з 39 пунктів. Серед основних заasad організації були: створення твердих підвалин для досягнення самобутності, процвітання, єдності та самостійності наново відродженої України, національної єдності всіх українців, проголошення української мови державною. Щодо прав громадян України зокрема наголошувалося на праві власності як основі людської культури. Земельне питання мало б базуватися також на принципі гарантування права приватної власності. Водночас держава мала право відчуження землі у великих власників та

забезпечення нею хліборобів, насамперед козаків і тих, хто захищав Україну від зовнішніх та внутрішніх ворогів, у таких обсягах, що забезпечували заможне існування хліборобських родин.

Найбільш ґрунтовно й широко був представлений економічний блок програми, в якому крім загальних тез щодо піднесення приватного підприємництва, ролі держави як його покровителя і заохочувача, відновлення народного господарства, було чітко виписано реформу оподаткування та необхідність створення обмеженої кількості державних монополій. Разом з тим передбачалася ліквідація як зовнішньої, так і внутрішньої торговельної монополії держави. Ретельно було розроблено заходи у сфері налагодження транспорту, в тому числі автомобільного загального користування з доступними тарифами.

У соціальній сфері пропонувалося законодавство, засноване на державному страхуванні праці, її охороні, особливо на шкідливих для здоров'я виробництвах, та вирішенні всіх спірних між працею та капіталом питань через примірювальні камери. В області судочинства було задекларовано прагнення до повної незалежності суду, перегляду цивільного та кримінального кодексів, реформування слідства, цивільного та виконавчого процесів тощо. Окремим розділом програми був культурно-освітній та охорони здоров'я, яким декларувалася турбота партії (УНГ) про «всебічний розвиток освіти», її доступність для всього населення. Мовами викладання мали бути: у нижчій школі — українська; у середній і вищій — за вибором учнів, але з обов'язковим вивченням державної (української) мови. Зазначимо також, у приватному житті громадяни мали б право використовувати також і російську (у східних губерніях) та польську (у західних) мови поряд з державною (українською).

Програма УНГ не передбачала зміну назви держави — Української Народної Республіки, проте закликала зважати на досвід «національно-історичного минулого», а відтак запобігти крайнощів як самодержавного способу правління, так і «відсторонених теорій максималістів» (тобто, як легко зрозуміти, більшовиків та лівих українських соціалістичних партій). Форма ж державного устрою та правління в країні мала бути встановлена відповідно до «вільно висловленої волі народу»²⁷.

Як видно із програми, Українська народна громада не мала намір встановлювати диктатуру П. Скоропадського, однак

серед її членів вже визрівали думки про передачу влади одній особі з диктаторськими повноваженнями та запровадження гетьманства (правник Парчевський). Серед провідних членів УНГ були: працівник залізниці О. Лупаков, інженер-залізничник Б. Бутенко, банківський діяч А. Ржепецький, генерал-майор В. Дашкевич-Горбатський, полковники Бенецький, Г. Зеленецький, В. Каракуца, В. Глинський, капітан Богданович, осавул В. Кочубей, підпоручник Яворський-Кулібаб, прапорщики Г. Лук'яненко-Лук'янов, В. Павелко, ротмістр О. Сахно-Устимович, наказний отаман Вільного Козацтва І. Полтавець-Остриця та інші.

В. Солдатенко не погоджується з висловленою мною (спільно з О. Отт-Скоропадською) раніше тезою, що плани державного перевороту визріли у П. Скоропадського самостійно і здійснював він їх самотужки²⁸, але сам автор перед цим запереченням зазначає: «Ідея встановлення в Україні диктатури з метою протидії „руйнівним силам” виникла у П. Скоропадського ще в першій половині січня 1918 р.»²⁹. Але ж у січні 1918 року в Україні ще не було австро-німецьких військ, отже він (П. Скоропадський) дійшов такого висновку сам, бачачи абсолютну безпорадність уряду УНР та Центральної Ради, а успіхи більшовиків ще більш упевнили генерала в його правоті.

Вже в грудні 1917 року — січні 1918-го генерал П. Скоропадський ретельно готувався до повалення Центральної Ради саме силовим шляхом. Будучи почесним отаманом Вільного Козацтва, яке фактично мало дві течії — проурядову (демосоціалістичну) та антиурядову (консервативну). Остання, представлена Генеральною Радою, тон в якій задавав І. Полтавець-Остриця, прагла створити головний кістяк організації з дрібних і середніх хліборобів-власників, який став би оплотом перевороту. В Києві ж тоді у П. Скоропадського вже сформувався гурт, який, власне, був акумулятором плану повалення Центральної Ради. Останній міністр військових справ УНР полковник О. Жуковський згадував, що ще перед приходом в столицю більшовиків цей гурт (П. Скоропадський, І. Полтавець-Остриця, І. Луценко та ін.) вже був сформований і провадив активну діяльність по залученню до своїх лав прихильників, надто — з кола військовиків. «Я знав про те, — зазначає О. Жуковський, — що у нього (Луценка. — П. Г.-Н.) та других діячів, Остриця-Полтавець — Скоропадський і інші, відбу-

ваються таємні засідання в Отелі на Хрещатику біля Бесарабки, навіть отримав і я запросини на одно із таких засідань. Але не пішов, бо переконаний, що Гетманство на Україні зараз доведе її до загибелі, до знищення всіх демократичних здобутків і кине в обійми нової анархії»³⁰. Як видно, спектр залучення потенційних членів цієї організації був доволі широким і в такій мірі, що про «таємні» збори її ядра знали навіть ті, владу котрих планувалося повалити (О. Жуковський на той час був товаришем військового міністра УНР). Головним ідеологом гетьманства в цій організації був під літами лікар з Одеси, член Центральної Ради і один з лідерів партії соціалістів-самостійників І. Луценко, який, за словами того ж таки О. Жуковського, був старим щирим патріотом-українцем досить цікавого типу, «помішаний на ідеї відбудовання на Україні Гетмана і Гетманської влади»³¹. Очевидно, саме І. Луценко, вкупі з І. Полтавцем-Остряницею, схилили П. Скоропадського вперше серйозно замислитися не лише над питанням повалення Центральної Ради, а й над ідеєю відродження гетьманства.

Отже на початку 1918 року в П. Скоропадського вже склався альянс з Генеральною Радою Вільного Козацтва (І. Полтавець-Остряниця, В. Кочубей) та партією соціалістів-самостійників (І. Луценко), якими провадилася підготовча робота у двох основних напрямках: цементування й розвиток таємної організації, зміцнення та посилення навколо Генеральної Ради Вільного Козацтва заможних і середньо заможних хліборобів.

Утім, для успішного здійснення державного перевороту, як правило, потрібні не лише таємна організація, як його мозковий центр, та озброєні загони добровольчого характеру на місцях, якими по суті мали стати прихильні до П. Скоропадського вільні козаки, але дисциплінована й регулярна армійська формація. Такою воєнною одиницею мав, за задумом П. Скоропадського та І. Луценка, стати загін, що в січні 1918 року, напередодні евакуації Києва, почав формуватися на чолі з К. Прісовським для боротьби з більшовиками. Це була окрема війська формація, що на той час складалася майже винятково з колишніх старшин-офіцерів, які не мали певного, з погляду соціалістичного керівництва УНР, політичного обличчя, проте були ворогами більшовиків, з якими вони й прагли вступити у боротьбу.

Саме у формуванні цього «отряду» зі старшин енергійну участь взяв І. Луценко, який постійно приходив до Міністерства

військових справ і наполегливо прагнув докласти особистих зусиль в його становленні, а також через таємну організацію П. Скоропадського безпосередньо залучав старшин до лав загону. О. Жуковський з цього приводу згадував: «Так от Луценко виявив бажання допомогти в організації отрядів для боротьби з більшовиками. Мені і в голову тоді не могло прийти, що намір Луценка входив в плани отої Компанії (П. Скоропадський, І. Полтавець-Остриця та ін. — П. Г.-Н.). Правда отряд швидко став формуватися, але хвилі нашого пробування в Києві були вираховані, а тому не закінчився формувати на чолі з Присовським вирушив із Києва з нами. Луценко як шеф залишився при цьому отрядові. Він став добиватись щоб відділи Присовськ[ого] називались загонами. Таку невинну забаву я задовольнив. Потім виявилось, що на цей отряд Луценко став дивитись як на цілком власний отряд і що ймення загін входило в план тої Козацької Ради, які були в Білій Церкві. Почесним батьком Козацької Ради був Скоропадськ[ий]. Козацька Рада стала також формувати загони на боротьбу з більшовиками, але вона одночасно вела боротьбу і проти Центральної Ради, висовуючи Гетманом Скоропадського з цілком не демократичними принципами»³². Зазіхання І. Луценка на керівництво загonom викликало різкий протест К. Присовського, який пригрозив діячу вигнанням і доповів про ці факти О. Жуковському. Після цієї доповіді, як зазначав О. Жуковський, йому «стало більш очевидним, що тут знаходиться одно кільце „самостійницького” ланцюга», і «клубок закулісив’я уже почав передо мною троха розплутуватись»³³. З свого боку І. Луценко розпочав наполегливо перетягувати на бік прогетьманської організації самого О. Жуковського, який, проте, через певний час, після жорсткої розмови заборонив йому вести гетьманську агітацію.

Тим часом вільнокозачі загони були вигнані з Білої Церкви більшовиками, а сам П. Скоропадський та його оточення з Генеральної Козачої Ради подалися на Звенигородщину під захист загонів отамана М. Шинкаря. У Звенигородку подорожні прибули 26 січня і зупинилися в готелі «Англія», де мешкав тоді М. Шинкар³⁴. Той, своєю чергою, невдовзі повідомив про плани П. Скоропадського товариша (заступника) військового міністра УНР О. Жуковського. Військовий посадовець УНР дізнався, що П. Скоропадський намагався перетягнути отамана на свій бік і радив М. Шинкарю піти з ним у Румунію, де

П. Скоропадський мав намір оголосити набір добровольців до свого війська, що буде споряджене на гроші, які дасть Антанта, а потім рушити на визволення України. Проте М. Шинкар не пристав на пропозицію отамана Вільного Козацтва, а натомість на нетривалий час заарештував П. Скоропадського та його супутників, після чого, однак, згодом звільнив³⁵. Відтак плани за допомогою звенигородських козаків дістатися Румунії й, отримавши там фінансову і, очевидно, збройну допомогу, знярядити додатково набране військо з добровольців для визволення України від більшовиків, а, імовірно, попутньо й від соціалістичної Центральної Ради, не здійснилися.

Таким чином з січня 1918 року під час українсько-більшовицької війни та з приходом з лютого в країну, як здавалося на перших порах, союзних і прихильних до уряду УНР німців та австро-угорців, план силового усунення Центральної Ради від влади цілком логічно мусів був відпасти. Проте, як виявилось, ненадовго.

О. Жуковський згадував, що вже в березні 1918 року, після повернення Центральної Ради до Києва, «повелась серед козаків отряда Присовського, тепер Натієвського, агітація проти Центральної Ради, зміни її політики, проти жидів, проти того, що необхідно національний кабінет — як будто тоді не було національного кабінету і т. і. Стали поговарювати о перевороті. Назначен був вже і день — вівторок, про що мені стало відомим за оскільки день. Треба було негайно приймати рішучі заходи. Сил у мене під рукою небуло так багато, щоб можна було покластись на них»³⁶. Військовий міністр зазначає, що в його розпорядженні було лише 1500–1800 січовиків, а тому йти на відкриту боротьбу з повстанням, яке готувалося заколотниками, він не міг, а відтак вирішив відправити непевні частини на більшовицький фронт. Було віддано відповідний наказ про спішний вивід групи Натієва з Києва, проте міністра одразу обсіли численні як політичні (І. Луценко, О. Степаненко, О. Устимович), так і військові (надто О. Шаповал та П. Болбочан*) діячі, аби

* Загони З. Натієва таки були виведені з Києва на Катеринославщину, а потім до Харкова, де він став командиром щойно сформованого Запорізького корпусу. П. Болбочан та О. Шаповал у складі корпусу очолили відповідно 2-й Запорізький піхотний полк та 3-й Запорізький ім. гетьмана Б. Хмельницького піхотний полк. Протягом квітня, поки німецька таємна дипломатія вирішувала долю українського уряду, військовий міністр УНР О. Жуковський без погодження із союзним командуванням підготував і видав наказ про здійснення опе-

той залишив це угруповання в столиці. Проте, попри всі заходи, група Натієва таки була виведена з Києва в березні 1918 р.³⁷

Саме в цей час, в березні ж 1918 року, П. Скоропадський створює в Києві таємну організацію «Українська громада» (згодом вона почала називатися «Українська народна громада»), яку з часом планувалося переформатувати у партію. Спочатку П. Скоропадський планував змусити Центральну Раду самореформуватися та змінити уряд на більш правіший, але дуже скоро зрозумів, що на це марно сподіватися. Якщо вірити його спогадам, то П. Скоропадський у березні ще не думав про гетьманство у вигляді диктатури, і лише після 10 квітня змушений був остаточно визначитися з переворотом і ліквідацією Центральної Ради, позаяк дізнався про можливу ліквідацію німцями української державності. На початку квітня німці почали шукати шляхи до встановлення контакту із П. Скоропадським. Перша така зустріч відбулася 11 чи 12 квітня 1918 року з головою німецької військової розвідки в Києві майором Гассе (за його ініціативою). Німецького офіцера надзвичайно цікавила Українська Народна Громада. Після зустрічі П. Скоропадський зрозумів, що за потреби він зможе знайти спільну мову з німцями і, як зазначає сам у спогадах, «відчув, що чекати нічого, що всі обставини складаються так, що потрібно діяти рішуче, що чекати, допо-

рації захоплення Криму і Чорноморського флоту. Для цього зі складу «Запорізької дивізії Осібної армії» за наказом по військовій офіції УНР № 28 від 8 квітня відокремлювалася (фактично ж сюди увійшов майже весь особовий склад) кінна бригада З. Натієва. Наступ Кримської (за іншими джерелами — Севастопольської) групи бригади розпочався ударом із району Харкова через Лозову на Олександрівськ. Тут група, до складу якої входили 2-й Запорізький полк підполковника П. Болбочана (командир групи), Кінногайдамацький полк полковника В. Петріва, 2-й гарматний полк полковника Сікевича, бронедивізіон сотника Болдирева, кінногарматний гірський дивізіон полковника Алмазова, поповнилася кількома підрозділами з Легіону українських Січових стрільців австро-угорської армії, що вели наступ із Правобережжя. 19 квітня на бік Кримської групи перейшов Гуляйпільський полк на чолі з прапорщиком А. Волохом, який підняв повстання проти свого чорногвардійського командування, зокрема комісара полку Н. Махна. Українські війська зламали опір червоногвардійських загонів у Мелітополі, 21 квітня вони без бою увійшли до Сімферополя, потім — до Алушти і Бахчисарая, намірювалися наступати на Севастополь. Але в цей час прибувши до Сімферополя штаб 52-го німецького корпусу звернувся до отамана Натієва з вимогою пропустити вперед німецькі війська, які ще 18 квітня оволоділи Перекопом, і, швидко долаючи незначний опір збройних осередків Радянської республіки Тавриди, просунулися в глиб півострова. 1 травня німці зайняли Севастополь. Цьому сприяли українські частини, які 22–23 квітня відбили контрудари червоних військ, а 25–27 квітня закріпилися в Сімферополі, Євпаторії і Джанкої, висунулися до Ангарського перевалу і Феодосії.

ки через партію що-небудь вийде, може бути, буде запізно, а головне, мене лякало 12-е травня (день запланованого скликання Установчих зборів. — П. Г.-Н.). Офіцерства і людей, співчуваючих і рішучих, в мене на той час набралось багато, лише б німці не завадили. Проте тут я відчував, що можна їх переконати тримати негласний нейтралітет. Я цілу ніч не спав, але на ранок, нікому не сказавши, я був достеменно готовий діяти рішуче і негайно»³⁸. Як бачимо, зустріч з представником Оберкомандо підштовхнула П. Скоропадського до активізації підготовки перевороту. Проте, вважаю, аж ніяк не стала визначальною, позаяк такі плани вже давно виношувались П. Скоропадським та його прихильниками. Рано чи пізно і німцям, і Українській народній громаді довелось би узгодити свої позиції, позаяк усі вони мали одну мету (повалення Центральної Ради), а обставини, що склалися на той час в Україні, неминуче б змусили ці дві сили дійти до координації своїх дій. Тим не менш, окупаційне командування лише знайомилося з П. Скоропадським і аж ніяк не визначилось на користь його кандидатури. З усім тим П. Скоропадський активізував підготовку до перевороту і другий ранок після розмови з майором Гассе він «зараз-же покликав... до себе полковника Сахна-Устимовича і полковника Каракуца і доручив їм негайно набірати офіцерів, не розяснюючи цим офіцерам поки що конкретної цілі наших заходів, бо необхідно було зберігти наш план в повній тайні, аби уникнути арештів і провалу цілої справи. Гіжицькому також було доручено вербувати офіцерів і зібрати відомости про всіх тодішніх видатніших громадських діячів. Парчевський взявся перебалакати зі школою прапорщиків. Вишневецький, що енергійно працював в Союзі Землевласників, взявся зробити потрібні приготування до з'їзду хліборобів, який був скликаний на 29-е квітня»³⁹.

Німці ж усе ще сподівалися вплинути на верхівку Центральної Ради й гадали, що у випадку її «реформування» їй налагодження тісного співробітництва взаємини можна налагодити. 13 квітня 1918 року посол А. Мумм зустрівся з її провідниками (в тому числі з М. Грушевським), які запросили цю розмову з метою розв'язати кризу, що виникла у зв'язку зі згаданими вище наказами Г. Айхгорна. Після двогодинної розмови німецький посол дійшов остаточного висновку, що подальша співпраця з керівництвом УНР є неможливою⁴⁰. Тоді ж у неспроможності провідників реально оцінювати ситуацію переконався й фельдмаршал

Г. Айхгорн, про що 13 квітня 1918 року відверто повідомив своєму міністрові закордонних справ: «Постійне співробітництво з цими людьми, які через свої соціалістичні теорії перестають розуміти реальне співвідношення речей, неможливе»⁴¹. Все це остаточно заглибило провалля на шляху компромісу між державною владою УНР та окупаційною владою в Україні. Порозуміння на основі розумних взаємних поступок ніхто не прагнув.

Того ж дня, 13 квітня (а потім і 15 квітня), майор Гассе, до якого приєднався спеціальний помічник начальника штабу німецьких військ в Україні В. Гренера майор Ярош, що володів російською мовою, знов зустрівся з П. Скоропадським. Той виклав їм свій план і сказав, що окрім нейтралітету нічого від них не потребує. Втім, П. Скоропадський зауважив, що «був би дуже вдячний, якщо б вони завадили так чи інакше січовикам, які були тоді частиною, головним призначенням якої було охороняти уряд і Центральну Раду, якби вони завадили б їм вихід з касарень»⁴². Звичайно ж, відповіді не було, але П. Скоропадського повідомили, що, можливо, з ним захоче зустрітися генерал В. Гренер. Стало очевидно, що німці співчують намірам П. Скоропадського, але остаточно ще не визначились зі своїм вибором. Доречною з цього приводу є думка О. Федішина, який зазначає: «Німецькі офіційні джерела не згадують про ці попередні зустрічі. Поки вони відбувалися, Гренер та Мумм продовжували нарікати на відсутність належних діячів для керівництва урядом. Або помічники генерала Гассе та Ярош пішли на контакт із Скоропадським за власною ініціативою, не поставивши до відома вищій інстанції, або Гренер до завершення розробки майбутнього гетьмана та його прибічників не хотів повідомляти про ці зустрічі, оскільки не знав, чи підійде кандидатура того на посаду голови уряду»⁴³. Гадаю, друге припущення є більш вірогідним, позаяк 21 квітня В. Гренер у приватному листі до дружини зазначав: «Ми потребуємо нового уряду (в Україні), але якого уряду?»⁴⁴.

18 квітня начальник штабу німецьких окупаційних військ ген. В. Гренер і посол А. Мумм вже твердо вирішили повалити Центральну Раду, було навіть призначено дату — 28 квітня. До цього часу мало б бути обов'язково укладено Торговельний договір з УНР, а вже потім застосовано «жорсткі заходи».

23 квітня 1918 року після довготривалих кількатижневих перемовин і, як зазначав міністр закордонних справ Австро-

Угорщини граф О. Чернін, під сильним дипломатичним тиском⁴⁵ було підписано сумарний договір по товарообміну УНР з Центральними державами⁴⁶. Цей договір передбачав організацію крупного господарчого німецько-австро-угорського центру, або, кажучи простіше, величезного складу зернових продуктів, куди Центральні держави відряджали б довірених фахівців з хлібної справи, з числа найдосвідченіших і краще за всіх вивчивши умови хлібної торгівлі в колишній Росії протягом багаторічної практики, але австро-угорський Генеральний штаб упевнив імператора Карла видати указ, що доручав австро-угорським частинам збір зернових продуктів в окупованих ними областях. Для проведення такої тактики до Одеси був відряджений генерал (що до тієї пори діяв у Румунії), котрий і розпочав вести звітти свою особливу лінію «військових дій». Для оплати зернових продуктів безпосередньо народу з Відня було виділено 100 млн крон⁴⁷. Окупаційне командування вже не хотіло мати торговельні справи з українською владою.

Того ж дня (23 квітня) в Києві відбулася спільна австро-німецька нарада, в якій взяли участь ген. В. Гренер, військові представники з обох сторін та послы А. Мумм і Й. Форгач. Дипломати виступили за збереження української державності як такої, але за зміну правління, в результаті, як свідчив А. Мумм, було досягнуто «згоди про цілі, але не методи». 24 квітня учасники наради ухвалили рішення: «1. Співробітництво з [Центральною] Радою більше неможливе. 2. Не слід намагатися створювати в Україні «генерал-губернаторство». 3. У прийнятний термін слід створити український уряд, але такий уряд, який буде підпорядковуватися наказам німецького та австрійського командування. Йому доведеться гарантувати власне невтручання у необхідні воєнні та економічні заходи центральних держав»⁴⁸. Тоді ж були вироблені умови, що мали бути висунуті українській владі.

24 квітня 1918 року посол Німеччини в Україні барон А. Мумм вручив українському уряду ноту-відповідь на українські вимоги від 16 квітня 1918 року, в якій Раді народних міністрів УНР окупаційна влада виставляла власні вимоги. Того ж дня в будинку Бродського, де розташовувалось Oberkommando, в присутності Гренера, Яроша та Гассе подібні ж вимоги було представлено й П. Скоропадському. У разі неприйняття цих вимог жодною зі сторін українців німецько-австрійські війська ма-

ли ліквідувати українську державність і встановити в Україні генерал-губернаторство з повним окупаційним режимом. Як згадував П. Скоропадський, В. Гренер сказав йому, німці не втручаються в українські внутрішні справи, проте з огляду становища, що склалося в країні, і неможливості працювати з урядом Центральної Ради вони співчують намірам, які збирався здійснити П. Скоропадський. Втім, перед тим, як розпочати більш предметну розмову з цього приводу, В. Гренер запропонував йому ознайомитися з проектом їхньої угоди. Вимоги окупаційних властей в загальному зводилися до такого: «1. В часи перебування австро-угорського і німецького війська на Україні ніяка українська армія не може формуватися. Може тримати винятково лише поліцейські відділи за порозумінням з обома командуваннями. 2. Для всіх злочинців супроти союзних військ установлюються німецькі і австро-угорські польові суди. Українська юстиція має бути забезпечена проти терору політичних організацій. 3. З усіх державних установ мають бути усунені неблагонадійні елементи. Всі земельні та інші надзвичайні комітети мають бути розпущені й замінені нормальними державними або земельними органами. 4. Якщо на Україні нема військових, судових законів, то вони мають бути замінені відповідними законами Центральних держав. 5. Всі розпорядження, що гальмують торгівлю харчовими і сирими продуктами, мають бути скасовані на користь Австро-Угорщини та Німеччини. Особливо має бути допущена вільна торгівля під сильним контролем союзників і українського уряду, а всі заборони вивозу й залізничний контроль мають бути скасовані. Має бути встановлений один спільний контроль на кордоні. 6. Аграрне питання має бути розв'язане через відновлення приватної власності й виплату за розділену між ними землю. В інтересах здатності сільського господарства до експорту великі земельні господарства мають бути збережені до певних, зазначених в законі меж. 7. Фінанси й валютне питання мають регулюватися на основі взаємного порозуміння. 8. Робітниче питання має бути врегульоване на основі відповідного законодавства»⁴⁹.

П. Скоропадський згадує дещо інакші пункти. 1) визнання після перевороту умов Берестейського договору; 2) врегулювання курсу валюти; 3) встановлення правильного контролю по вивозу харчових припасів; 4) видання закону, згідно з яким німецькі війська, що знаходяться на теренах України, мали право

отримувати в районах дислокації необхідні їм харчі, за встановленими у кожній з місцевостей й відповідно до пори року цінами (вимога Оберкомандо); 5) щоби Сейм було скликано лише у той термін, коли не буде перепонів на це з боку німецьких властей; 6) прийняття зобов'язань відновлення судового апарату і спостереження за його правильним функціонуванням із застереженням на тому, аби в його складі не було демагогічних елементів; 7) відновлення вільної торгівлі; 8) у випадку виявлення лишків серед харчових припасів, що належать вивезенню за кордон, надання Німеччині права переваги на придбання цих лишків. «Ось і все», — занотував після подання цього переліку гетьман у спогадах⁵⁰, а значить, ані в квітні 1918 року, ані згодом він не вважав їх обтяжливими ані для себе, ані для Української Держави.

П. Скоропадський згадував, що одразу не підписав угоди, а попросив надіслати цей проект, перекладений російською мовою, йому додому для остаточного рішення. Звісно ж, усі ці пункти були ним прийняті (можливо, з несуттєвими застереженнями). Тоді ж В. Гренер запевнив П. Скоропадського, що той, у випадку вдалого перевороту, вповні може розраховувати на сприяння німецьких військ у справі відновлення порядку і підтримки його особисто та українського уряду. «В день же перевороту, — зауважив В. Гренер, — вони будуть триматися нейтралітету, проте крупних безладів вони на вулицях допустити не можуть», а тому дав пораду П. Скоропадському «якомога ретельніше обміркувати дії для захоплення урядових установ і особливо важливих осіб»⁵¹.

Неспроможність державної організації призводила до непідконтрольності території краю урядом, до анархізації народних мас та їхньої поступової збільшовизації. Військовий міністр УНР О. Жуковський після поїздки з інспекцією армійських складів та майна по Правобережній Україні з розпачем зазначав: «Я бачив в якому безпорядчному стані знаходиться наше село. Влади ніхто не почуває, бо її нема. Люди живуть по виробленим традиціям», додаючи, що вже тоді в деяких місцевостях сформувалася «купка рішучих крикунів відважних і вона тримала все село, як не волость, в своїх руках. Ясно вираженого обличчя у населення не видно було. Всі інтереси і бажання групувались коло одного питання — земля»⁵². Крім того, німці вимагали від уряду УНР жорстких і планомірних заходів

щодо роззброєння населення й ліквідації «банд», але влада, зокрема Військове міністерство, відверто не зважала на такі пропозиції й, роздаючи обіцянки союзному командуванню, водночас накопичувала зброю та амуніцію на складах у провінції з метою в подальшому надати їх мережі повстанських загонів, які б мали розпочати повномасштабну війну з німецькими та австро-угорськими військами в Україні.

На цьому ґрунті німецьке та австро-угорське командування, що зневірилося у здатності української влади навести лад у державі й відновити господарство, почало перебирати адміністративний контроль у власні руки, встановлювати власну охорону над військовими складами й залізницями тощо. Головним поштовхом до таких дій була, перш за все, турбота воюючих з країнами Антанти Центральної держав в отриманні продовольства і сировини, обіцяних їм Центральною Радою за військову допомогу у вигнанні з України більшовиків та забезпечення задля цього демілітаризації населення. Українська ж влада не надто переймалася виконанням умов торговельної угоди при Берестейському договорі.

Нестабільність внутрішнього політичного й соціально-економічного стану в країні, неспроможність уряду УНР забезпечити поставку продовольства до Німеччини та Австро-Угорщини й широке обговорення в Центральній Раді умов перебування окупаційних військ в Україні створили нездоланий бар'єр між державною та окупаційною владами. Генерал Е. Людендорф лаконічно й чітко висловив причину, яка схилила Німеччину до повалення влади в УНР: «Молодий український уряд виявився неспроможним навести в країні лад і забезпечити нас (тобто німців. — П. Г.-Н.) зерном»⁵³. Розуміючи, що на поточний момент Центральна Рада не має ані сил, ані широкого кола прибічників, які стали б на її захист, німецьке командування твердо вирішило повалити її правління в країні. 25 квітня 1918 року Г. Айхгорн видав наказ про запровадження в Україні німецьких військово-польових судів, який фактично визначав фіктивне становище українського уряду⁵⁴. Формальним приводом для такого рішення став арешт (фактично — викрадення) 24 квітня 1918 року від імені до того часу нікому не відомої організації «Комітет порятунку України»⁵⁵ члена торговельно-економічної комісії УНР і впливового банкіра А. Доброго, який тісно спів-

працював з німецькими партнерами*. Командування німецької групи армій «Київ» висунуло керівництву УНР ультиматум у 24 години розслідувати справу та покарати винних. Природно, що така вимога не могла бути виконана і це добре розуміло німецьке окупаційне командування, і наступного дня Г. Айхгорн оприлюднив свій наказ про введення в Україні німецьких військово-польових судів, заборону будь-яких мітингів і зборів та обмеження свободи слова і друку.

В ніч з 26 на 27 квітня, зі згоди військового міністра УНР, німці оточили й роззброїли дивізію Синьожупанників, що була сформована в Німеччині з військовополонених вояків-українців російської армії. І хоча у своїх спогадах О. Жуковський й заперечував факт своєї згоди на роззброєння і пояснює, що у своєму виступі 27 квітня 1918 року у Центральній Раді заявив з цього приводу, що «тут нічого такого важливого не сталося; все це діло вийшло із за непорозуміння» через те, щоб «не створювати вже й так натянутих відношень громадянства до Німецького командування»⁵⁶. З усім тим, попри заперечення військового міністра про причетність до розформування дивізії, це не зовсім відповідає дійсності. Звичайно ж, він не давав на те свого наказу, проте прагнув здійснити розформування іменем військової влади УНР. Хоч як це дивно, але наріжним каменем питання бути чи не бути Синьожупанній дивізії став конфлікт навколо її командира та особисті амбіції українського військового міністра. Суть справи полягала в тому, що військовий міністр О. Жуковський безуспішно намагався усунути від командування дивізією генерала В. Зелінського й замінити його на отамана Мартинюка. «Із за цього призначення і почалась ціла історія», — засвідчував військовий міністр УНР. Німці вступилися за В. Зелінського й категоричного заперечували призначення Мартинюка. Проте О. Жуковський в особистій розмові з В. Зелінським пригрозив йому військовим судом за невиконання наказу міністра й таки змусив піти з посади «по хворості», але саме тоді й запланував розформувати дивізію. Він, зокрема, так мотивував свій намір: «Зелінський подав рапорт і таким чином гострий вузол був

* У справі викрадення А.Доброго німецьким військово-польовим судом до двох років ув'язнення були засуджені голова Ради народних міністрів УНР В. Голубович та військовий міністр О. Жуковський, який, до речі, у своїх спогадах заперечував власну причетність до цієї акції, вказуючи, що головним організатором її був міністр внутрішніх справ М. Ткаченко та його підлеглий Гаєвський.

розв'язаний так, як я хотів. Після цього я упевнився, що німці хтять значну роль грати на Україні, що просто вони хтять окупірувати. Необхідно створити силу, яка б протистояла їм. А тому перш всього необхідно визволити половину дивізії з під контролю німецького. Я хотів піднімати питання про розформування їх, як не особливо дисципліновану частину, міркуючи здоровий елемент із них виділити в школу інструкторську під старшин»⁵⁷. Звичайно ж, німецьке командування дозволити цього не могло й врешті-решт наказало роззброїти синьожупанників.

Наступного дня, у неділю 28 квітня, під час вечірнього засідання Центральної Ради, перервавши виступ М. Рафеса, до зали несподівано увійшов загін німецьких солдатів на чолі з молодим лейтенантом. Січові стрільці, що охороняли приміщення, навіть не намагалися перешкодити їм. Офіцер наказав усім присутнім підняти руки догори, і солдати обшукали членів, намагаючись знайти зброю. Одразу ж було заарештовано керуючого міністерством закордонних справ Любинського і директора департаменту міністерства внутрішніх справ Гаєвського. Міністрів О. Жуковського, М. Ковалевського заарештованими лише оголосили, позаяк вони вже встигли залишити приміщення раніше. Замість міністра внутрішніх справ М. Ткаченка, якому вдалося уникнути арешту, під варту було взято його дружину. Того ж дня заарештували й голову Ради народних міністрів УНР В. Голубовича. Як згодом виявилось, такі жорсткі дії було застосовано з візи німецького слідчого у справі зникнення банкіра А. Доброго, доктора Тройде та командира XXVII корпусу німецької армії, який виконував обов'язки військового судді. А втім, цього демаршу вистачило, аби остаточно злякати й деморалізувати усе керівництво УНР.

Переворот П. Скоропадського.

29 квітня Центральна Рада ухвалила Конституцію УНР, а об одинадцятій годині того ж дня у приміщенні цирку «Гіппопалас» (поруч із нинішнім Майданом Незалежності) відкрився Всеукраїнський з'їзд хліборобів, скликаний Спілкою землевласників та українськими хліборобами-демократами. На ньому більшість ораторів пропонували передати владу одній особі. І хоча переворот планувався на ніч, П. Скоропадський, дізнавшись про настрої учасників конгресу, наказав негайно починати військову операцію, а сам поїхав до цирку і там був проголошений гетьманом.

Сьогодні достеменно відомо, що урядовці УНР знали не лише про підготовку перевороту, але й точну дату його здійснення. Якими ж, власне, силами (виключаючи роззброєних Синьожупанників) могла скористатися Центральна Рада в Києві для свого захисту? Отже, в розпорядженні уряду УНР були: Школа старшин (1200 чол.), Січові стрільці (близько 3000 чол. з кулеметними командами та гарматною батареєю), козаки з числа колишніх військовополонених (600 чол.), Школа підстаршин (близько 300 чол.). Загалом — понад 5 тисяч вояків, не враховуючи Вільних Козаків з числа мешканців столиці, яких також вже драгувала зверхне поводження німців⁵⁸. То були сили, незадоволені німцями, але потрібні були також і сили, що були задоволені Центральною Радою і які б не перейшли на бік заколотників Скоропадського. Столичному Вільному Козацтву віри йняти не можна було, позаяк вони постійно виявляли незадоволення діяльністю влади УНР взагалі і військового міністра зокрема⁵⁹. Інші підрозділи також відверто не виявили наміру вступатися за Центральну Раду.

Що ж до Січових стрільців, то вони не були заблоковані німцями у касарнях, проте були абсолютно дезорієнтовані державним керівництвом УНР. Як згадував Є. Коновалець, Стрілецька рада ще за два тижні до перевороту дізналася про плани повалити Центральну Раду і доповіла про це членам Центральної Ради есерам І. Лизанівському, М. Чечелю та М. Шрагу, проте Стрільці так і не отримали будь-яких вказівок з цього приводу. За кілька днів, стурбований бездіяльністю політичного й військового керівництва країни, Є. Коновалець особисто розповів про майбутній переворот М. Грушевському, але той відповів, що «нічого лякатися, що він сам навідувався у німецькому Командуванні й говорив з представником німецького Командування полк. Штольценбергом та що він має певні відомости, що Центральній Раді рішуче нічого не грозить»⁶⁰. 28 квітня, в день, коли німецький загін вчиняв арешти урядовців у Центральній Раді, Стрільці повідомили заступника військового міністра УНР О. Грекова, що на Липках нашвидку організуються відділи старшин-гетьманців, а в будинку Любинського розташована штаб-квартира П. Скоропадського. О. Греков, на пропозицію Є. Коновальця обеззброїти їх, не дав дозволу на виступ «й казав лише спитати німецьке Oberkommando, як воно

ставиться до цього перевороту»⁶¹. Така позиція вищого керівництва держави повністю дезорієнтувала стрілецьтво.

Яскравим свідченням цього є, власне, сам день перевороту. Коли 29 квітня 1918 року сотня СС Ф. Черника, озброєна 12 кулеметами, переходила Софійський майдан у напрямку будівлі Центральної Ради для посилення її охорони, там по закінченні З'їзду хліборобів саме відбувся молебень на честь помазання П. Скоропадського на гетьмана. Стрільці, виконуючи наказ нікого не чіпати, пройшли повз дійство не перешкоджаючи очевидній спробі зміни влади. «Це був останній момент, в якому можна було раптовим енергійним виступом завернути біг подій, бо Німці не були би встигли прийти на поміч Скоропадському та його однодумцям», з розпачем згадував Є. Коновалець, додаючи, що «прогаєння того моменту є також виною вищої української команди м. Києва, уряду й президії Центральної Ради, яких гетьманський переворот так налякав і збентежив, що вони не були всилі дати нам (Січовим стрільцям. — П. Г.-Н.) якихось ширших директив»⁶².

В ніч з 29 на 30 квітня 1918 року Павло Скоропадський здійснив державний переворот проти Центральної Ради, чим припинив існування Української Народної Республіки. Переворот здійснила очолювана ним таємна організація «Українська народна громада». До її складу у Києві входило 300–400 активних членів старшини і вояки Першого Українського корпусу, старшини Школи прапорщиків та козаки Вільного Козацтва. Безпосередньо акцією захоплення державних і адміністративних установ Києва командував генерал В. Дашкевич-Горбацький, а окремими боївками (бойовими відділами) полковники Сахно-Устимович, Глинський, Каракуца, підполковник Бенецький, капітан Богданович та інші офіцери. Крім окремих відділів переважно з офіцерів було сформовано Охотницький полк. До всіх українських частин було надіслано агітаторів.

До вечора 29 квітня було захоплено більшу частину установ, однак найважливіші ще залишалися непідконтрольними заколотникам. Після засідання Центральної Ради загін гетьманців захопив під контроль її будинок — приміщення Педагогічного музею. Не обійшлося й без втрат. Охоронці будинку Центральної Ради — Січові стрільці — вбили трьох старшин-заколотників. Надалі ж переворот тривав без жертв. Німецькі війська при цьому зберігали нейтралітет, але, як спра-

ведливо зазначав П. Скоропадський, «очевидно готові були вмішатися, коли б на вулицях виникли більші розрухи». До другої години ночі з 29 на 30 квітня було захоплено елітарний район в Липках, Військове міністерство і Міністерство внутрішніх справ УНР, а також Державний банк, варту якого було арештовано загоном полковника О. Сахно-Устимовича. Тоді ж на бік заколотників перейшли начальник штабу Центральної Ради полковник О. Сливинський та Кінний відділ на чолі з полковником М. Аркасом. Надалі було захоплено будинок генерал-губернаторів Києва і імператорський Маріїнський палац⁶³.

Отже, чи відбувся факт державного військового перевороту? Безперечно. Втім, звернімося до наукового визначення цього чину. Юридична енциклопедія, видана Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, подає чітке визначення ознак такого акту⁶⁴. А саме: державний військовий переворот — це збройний виступ військовослужбовців проти законної влади, уряду. Розрізняють стихійний, неорганізований виступ групи військовослужбовців (бунт) та організований (головним чином офіцерських груп), спрямований на встановлення військової диктатури (путч). Повалення цивільного режиму за допомогою військової сили здійснюється з метою встановлення влади військової хунти (як це було, наприклад, у Бразилії 1964, Греції 1967, Чилі 1973, Туреччині 1980 та ін.), влади інших цивільних осіб, що виступають проти безладдя, хаосу в країні, які неспроможна виправити чинна влада тощо. Військовий переворот завжди є державним переворотом, оскільки при цьому відбувається незаконна зміна суб'єктів державної влади.

Щодо чину генерала П. Скоропадського, то ним дійсно було застосовано заздалегідь налаштованих заколотницьких силових заходів (за попередньої домовленості з німецьким окупаційним командуванням) з метою зміни існуючого в країні політичного (від революційної демократії до одноосібної диктатури) та соціально-економічного ладу (від націоналізації, соціалізму і побудови безкласового суспільства до капіталізму й відновлення поділу суспільства на класи) і повалення цивільного режиму (від соціалістичного парламентаризму і народної міліції до опори у диктаторському правлінні на власні воєнізовані підрозділи та поліцейську службу і збройні сили іноземних держав).

Разом з тим, попри доконаний чин державного перевороту, постає питання повалення «законної влади», тобто усунення на-

родно обраної (легітимної) влади. Центральна Рада складалася переважно з представників соціалістичних партій, делегати від яких обиралися до її лав не шляхом загальних виборів за принципом народного представництва, а за практикою представництва партійного. Повноваженнями вищого національного органу Центральну Раду у квітні 1917 року наділив Всеукраїнський Національний конгрес чисельністю 1 тис. осіб, які не були представниками усіх країв і земель України⁶⁵. Отже, Національний конгрес представляв волевиявлення лише малої частини українського населення. Але все-таки Центральну Раду було визнано повноважним представником революційної демократії України російським Тимчасовим урядом та кількома європейськими державами (втім, скажімо, Центральні держави визнали її і заключили Берестейський договір, що призвело не лише до звільнення території УНР від більшовиків, а й дало змогу німецьким та австро-угорським військам «на законних підставах» окупувати Україну).

П. Скоропадський був обраний на гетьмана також на підставі «волевиявлення народу». Всеукраїнський з'їзд хліборобів, який розпочав свою роботу об одинадцятій годині 29 квітня у приміщенні цирку «Гіппо-палас» (цирк Крутикова) у Києві (тепер — це на вул. архітектора Городецького, 5), мав стати громадською опорою перевороту, послужити підтвердженням легітимності, виборності нової влади перед широкими народними масами країни. На з'їзд прибуло близько 8 тис. чоловік (найбільше в історії народного волевиявлення України від часів Б. Хмельницького), переважно селян, з яких уповноважених представників було 6 тис. 432 делегати. Як зазначалося в телеграмі з Києва на ім'я міського комісара м. Миколаїва, делегати з'їзду представляли інтереси 7–8 мільйонів селян-землевласників з 9 губерній України⁶⁶. Ще до офіційного відкриття з'їзду делегати жваво обговорювали діяльність організаційного комітету на чолі з М. Коваленком, критикували Центральну Раду, її земельний закон та земельні комітети, а також пошепки казали, що новим гетьманом слід обрати П. Скоропадського.

З'їзд привітальною промовою відкрив голова ініціативної групи селянин з Полтавщини М. Коваленко. Він також запропонував обрати головою зібрання М. Вороновича та призначити президію, до якої було обрано самого М. Коваленка та по два представника від кожної губернії⁶⁷. На з'їзді виступили з допо-

відями І. Дусан, Рейхерт та Кістяковський (від президії), а також представники з місць: Ніколаєнко (Полтавська губ.), Кучма (Херсонська губ.), Прокопенко (Чернігівська губ.), Шохотька (Полтавська губ.), Сумцов (Харківська губ.), Кузмін (Курська губ.) та Коваленко (Кременчуцький повіт). Усі доповідачі критикували політику Центральної Ради та її уряду, а найбільше земельний закон УНР, «котрий вніс на селі стільки руїни та анархії»⁶⁸. Головною тезою виступів цих представників середніх і великих землевласників була вимога: «Влада має бути твердою та сильною, всі розпорядження уряду повинні відповідати інтересам народу[,] бо в іншому випадкові народ буде незадоволений[,] Проте все слід робити для народу і коли він бачитиме[,] що уряд все робитиме [в] його інтересах[,] він залюбки віддасть усі свої сили на благо держави»⁶⁹. Після ж того, як представник Полтавщини Юрченко заявив, що влада має бути диктаторською, а отже й об'єднана в одній особі, серед зали пролунали вигуки: «Гетьмана! Гетьмана!», «Гетьмана Скоропадського!».

Особою, що перша вигукнула ім'я Скоропадського був хлібороб-демократ і його колишній співслуживець Шемет, якого гаряче підтримали селяни (колишні вояки) Полтавщини та Чернігівщини. Член Союзу земельних власників і учасник та один з організаторів З'їзду хліборобів граф Д. Гейден розповідав Н. Королю, що він, не бажаючи обрання П. Скоропадського, «зараз же підкликав до себе Бонецького і Липинського і шепнув їм, щоб вони виставили кандидатуру Б. І. Ханенка (нащадок гетьмана Михайла Ханенка)»⁷⁰. Кандидатуру Ханенка підтримали всі «ліберальні» члени Союзу хліборобів-власників, проте більшість вважала, щоб гетьман обов'язково був військовиком, як того вимагала українська традиція. На цьому особливо наполягали такі консерватори — проводирі дворянства: Брацлавського повіту Балашов, Гайсинського повіту — Севастьянов, Єлисаветградського повіту Варун-Секрет (Варун-Секретов) та багато інших. Тоді Д. Гейден виставив кандидатуру іншого військовика — Дунін-Борковського, але для більшості присутніх на з'їзді він був занадто лівим і його кандидатуру не підтримали⁷¹. Після цього було оголошено перерву, під час якої близько третьої години дня на з'їзд у супроводі двох ад'ютантів приїхав П. Скоропадський.

Сам генерал, дізнавшись про сприятливий перебіг подій на з'їзді, перед від'їздом віддав сформованому напередодні

Українською Народною Громадою т. зв. Охотницькому (добровольчому) полку наказ негайно розпочати захоплення головних державних установ у столиці, хоча й попередньо здійснити такі заходи планувалося наступного дня (30 квітня). Питання про особу майбутнього гетьмана вже не викликало заперечень і було вирішено на його користь.

По перерві, коли П. Скоропадський з'явився у бічній ложі, М. Коваленко, коротко резюмуючи волю з'їзду, звернувся до присутніх, вигукнувши: «Яка влада нам потрібна!»⁷². Після закликів до генерала П. Скоропадського «врятувати країну від хаосу і беззаконня» зала одногосно вигукнула: «Хай живе Гетьман!»⁷³ і потонула в оваціях⁷⁴. Усі закричали: «Гетьмана!», а потім, повернувшись у бік ложі П. Скоропадського почали вигукувати «Гетьман Скоропадський», що тривалий час супроводжувалося маханнями шапками та хустками. На це П. Скоропадський встав і почав кланятися делегатам з'їзду, які одразу ж закукали: «На трибуну!», після чого президія пішла запрошувати його до виступу⁷⁵. Увійшовши до зали, П. Скоропадський звернувся до зібрання з промовою: «Панове[,] дякую Вам за те[,] що Ви мені передаєте цю владу[,] Не для своєї користі беру я на себе тяготи тимчасової влади[,] одначе Ви самі добре знаєте[,] що анархія всюди почала панувати і що тільки на Вас[,] хлібороби[,] і на здоровомислячі верстви ми будемо спиратися[,] Прошу Бога[,] щоб Він дав нам силу та міцність врятувати Україну»⁷⁶. Після цього, заведені до краю хлібороби, підійняли на руки новообраного гетьмана і по залі полинуло голосне «Слава!»⁷⁷.

Як тільки натовп вгамувався, Шемет виступив із зверненням* до П. Скоропадського, яке в перерві між засіданнями з'їзду написали Д. Гейден та В. Липинський. Від імені з'їзду новообраного гетьмана привітав граф Д. Гейден⁷⁸. Учасники з'їзду одногосно ухвалили й подали йому резолюцію з низкою вимог щодо подальшого розвитку країни в земельному питанні, еконо-

* Д. Гейден і В. Липинський написали звернення до П. Скоропадського російською мовою, яку В. Липинський одразу переклав на українську. Після цього, як згадував сам Д. Гейден, «закликали Шемета. Липинський кілька разів наголос прочитав це звернення, майстерно деклямуючи. Після того заставив Шемета в нашій присутності голосно його прочитати та вивчити на пам'ять, а Липинський кожний раз поправляв при читанні Шеметом наголоси та у відповідних місцях інтонацію. Після перерви, як тільки розпочалось засідання, Шемет і виступив зі своїм зверненням до Скоропадського, після обрання» (Король Н. Як Павло Скоропадський став гетьманом України (уринок зі спогадів). — Нью-Йорк, 1967. — С. 14–15).

мічних принципів державної політики та виборчого законодавства, підготовлену ініціативною групою й зачитану присутнім І. Дуссаном⁷⁹.

Хтілося б звернути увагу в цьому контексті не стільки на анти-хаосну (вважай — антирадівську) риторичку П. Скоропадського, що була у тих стінах очікуваною та логічною, скільки на окремі інші нюанси його коротенької промови. Перш за все генерал одразу ж подякував присутнім за «передачу» йому влади, не вдаючись при цьому до таких «сентиментів», як таємне голосування та інших належних при цьому процедур тощо. Крім того, такою заявою він підняв статус зібрання (а отже й кожного з присутніх) до рівня вершителів долі Батьківщини та її рятівників. Слова «не для своєї користі», «тяготи» та «тимчасової» щодо влади, мали показати делегатам з'їзду на відсутність у нього не лише особистих амбіцій і готовність з легкістю відмовитись від такого тягара та ще й за умов безладу та руїни, проте й на певною мірою самопожертву. Класичний прийом, який спонукає присутніх ще більш наполягати на своїй пропозиції і, таким чином, дає свого роду «індульгенцію» диктаторові від закидів в узурпації влади. Важливим психологічним кроком у промові було також те, що П. Скоропадський, говорячи про майбутню владу, не ототожнював її (принаймні перед делегатами з'їзду) із власною персоною; він постійно наголошував: «ВИ мені передаєте цю владу», «тільки на ВАС, ХЛІБОРОБИ, і на здравомислячі верстви будемо МИ спиратися», «щоб Він [Бог] дав НАМ силу та міцність врятувати Україну». Таким чином учасники проголошення його гетьманом мали відчувати свою власну дотичність до влади як у ту мить, так і в перспективі, а отже ще раз (до того ж у запалі усвідомлення творців історії) переконатися у вірності свого вибору: як щодо потреби країни у диктатурі, так і щодо вибору кандидата на неї — гетьманського нащадка, отамана Вільного Козацтва, бойового генерала і людини, яка є однією з них, — Павла Скоропадського. У такій справі, як державний переворот, дрібниць не буває і його організатори, як видно, це чітко усвідомлювали.

Думаю, акція була ретельно зрежисована прибічниками генерала, які вміло використали загальне незадоволення присутніх політикою Центральної Ради й так званий «ефект юрби», що врешті й призвело до овацій та загального екстазу серед присутніх на з'їзді, більшість з яких, вочевидь, навіть не підозрю-

вала не лише про позалаштункові приготування до цієї події, а й про подальший сценарій безпосереднього втілення їхнього пориву в життя.

Так закінчився державний переворот 29 квітня 1918 року, після здійснення якого було проголошено про створення Української Держави у формі Гетьманату П. Скоропадського, який кардинально змінив не лише форму, але й суть української державної моделі. Гетьман здобув диктаторські повноваження. Конституційними документами Української Держави стали гетьманська Грамота «До всього українського народу» та «Закони про тимчасовий державний устрій України». Водночас П. Скоропадський відкинув будь-які спроби довічної абсолютизації влади. Його диктатура мала бути лише тимчасовою, до стабілізації політичного й фінансово-економічного становища в країні, після чого демократично обраний Соїм (парламент) повинен був би визначити державний устрій Української Держави і форми правління в ній. До скликання Соїму законодавчі функції здійснювали фахівці міністерств, після чого закони ухвалювалися урядом і затверджувалися гетьманом. Виконавчу владу здійснювала Рада міністрів.

Українська Держава забезпечувала право приватної власності, влада взяла курс на побудову ліберального капіталізму (за економічною сутністю) із значною часткою державних монополій та впливовим прошарком великої буржуазії. Це була унітарна держава диктаторського типу із тимчасовим обмеженням демократичних свобод. Разом з тим Гетьманат був державою українського територіального націоналізму сучасного зразка (соборницька політика, українцями вважалися усі громадяни УД без різниці етнічного походження тощо), що базувався на основі українських консервативних традицій та ідеології. За час свого нетривалого існування гетьманський режим дістав визнання більш як 20-ти країн світу. Суверенітет Української Держави, як і владні повноваження самого гетьмана, де-юре були повносяжними, проте де-факто частково обмежувалися військово-політичною залежністю з боку окупаційного командування (головно — німецького), що дозволяє кваліфікувати УД як сателіта провідних Центральноєвропейських держав — Німеччини та Австро-Угорщини.

Водночас, поряд з утиском діяльності партій соціалістичного спрямування, гетьманська влада не квапилася скликати

Сойм, вирішити земельне питання (хоча б в обсязі заявлених П. Скоропадським 25 десятин) тощо, а отже село залишалося без землі й чим далі нарощувало протестні сили. Через протидію Берліна та Відня П. Скоропадський не встиг організувати регулярну армію і коли ці країни зазнали революцій та поразки у світовій війні, влада гетьмана залишилася без надійного захисту. Прагнучи заручитися підтримкою Антанти, П. Скоропадський змушений був 14 листопада змінити українوفільський уряд Ф. Лизогуба на русофільський на чолі з С. Гербелем. Прихильність Антанти до ідеї єдиної Росії, а також реальна небезпека більшовизму за умови відсутності боєздатного українського війська примусили гетьмана до активізації дій зі створення єдиного антибільшовицького фронту. Швидкоплинність й непередбачуваність подій вже не давала ані часу, ані змоги ні створити армію, ні організувати військовий блок України з Доном, кавказькими народами та прикавказькими козаками, який виношувався гетьманом раніше. Українські ж збройні формування були ненадійними і небезпідставно підозрювались гетьманськими спецслужбами у змові з радикальними соціалістами та плануванні перевороту. Карколомність військово-політичної ситуації вимагала швидких, адекватних і рішучих дій. Виявилося, що ані П. Скоропадський, ані його оточення не були готові до таких різких і, головно, радикальних перемін у вкрай стислий час. Відтак колишній бойовий генерал П. Скоропадський фактично розгубився й підпав під вплив русофільської частини свого оточення, яке досить легко вселило в нього віру в те, що за таких умов лише Антанта, а отже й «біла» Росія (читай — Добровольча армія та нашвидкуруч сколочені загони російських офіцерів у Києві), стануть гарантами існування Гетьманату. Проте задля цього слід було переглянути статус Української Держави. Як наслідок, 14 листопада П. Скоропадський підписав Грамоту про федерацію з «білою» Росією, що остаточно позбавило його будь-якої підтримки навіть з боку українських консервативних кіл. У підсумку Гетьманат було повалено 14 грудня 1918 року внаслідок пучку Січових стрільців на чолі з Директорією (14 листопада) та Української соціальної революції (народного повстання).

Цілком природно, що тоді, за часів революційних перетворень та вибуху соціально-політичних протиріч тощо, такі заходи, можливо, були прийнятними, дієвими та й «легітимними»

з огляду на так звані «потреби наведення ладу в країні в умовах соціальної анархії» чи «державотворчої (консервативно-революційної) доцільності в боротьбі з соціалістичною вакханалією». Визначень може бути стільки, скільки й бажаючих виправдати або звинуватити у чомусь ту чи іншу сторону в цю добу зламів суспільних, моральних і навіть державних, проте, за будь-яких оцінок діяльності Центральної Ради та обставин її краху, вона на світанку українського відродження «збудила національний рух» і, як зазначав Л. Жебуньов, «заслуга ж та ніколи не забудеться, як і ті люде, що сотворили її»⁸⁰.

-
- ¹ Пиріг Р. Я. Державна служба Гетьманату Павла Скоропадського // Нариси історії державної служби в Україні. — К.: Ніка-Центр, 2008. — С. 185.
- ² Народня воля. — 1917. — 31 жовт.; Нова Рада. — 1917. — 3 листоп.
- ³ Нова Рада. — 1917. — 3 листоп.
- ⁴ ЦДАВО України. — Ф. 3543. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 4.
- ⁵ Там само. — Ф. 1076. — Оп. 1. — Спр. 6. — Арк. 2.
- ⁶ Там само.
- ⁷ Вісти Всеукраїнського з'їзду Демократів-Хліборобів. — 1918. — 29 квіт.
- ⁸ Солдатенко В. Ф. До питання про механізм державного перевороту 29 квітня 1918 р. // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контроверсії. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. — С. 41.
- ⁹ Листи Леоніда Жебуньова до Євгена Чикаленка. 1907–1919 роки. — К., 2005. — С. 201.
- ¹⁰ ДНАБ, м. Київ. — Од. зб. 23.
- ¹¹ Ereignisse in der Ukraine 1914–1922 deren Bedeutung und historische Hintergünde / Von. Theophil Hornykiewicz.– Philadelphia: Ferdinand Berger & Söhne, OHG, Horn, N.Ö., 1966. — Band I. — S. 350.
- ¹² Ibid. — S. 348–349.
- ¹³ Ibid. — S. 349.
- ¹⁴ Ibid. — S. 347.
- ¹⁵ Киевская мысль. — 1918. — 12 квіт.; Народня воля. — 1918. — 13 квіт.
- ¹⁶ ЦДАВО України. — Ф. 3543. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 57.
- ¹⁷ Див.: Гай-Нижник П. П. Фінансова політика Центральної Ради та урядів Української Народної Республіки (березень 1917 р. — квітень 1918 р.) // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук: 07.00.01. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. — 32 с.
- ¹⁸ Ereignisse in der Ukraine 1914–1922 deren Bedeutung und historische Hintergünde / Von. Theophil Hornykiewicz.– Philadelphia: Ferdinand Berger & Söhne, OHG, Horn, N.Ö., 1966. — Band I. — S. 385.
- ¹⁹ Робітнича газета. — 1918. — 26 берез.
- ²⁰ Нова Рада. — 1918. — 3 берез.
- ²¹ ЦДАГО України. — Ф. 44. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 1; Нова Рада. — 1918. — 28 квіт.
- ²² Киевская мысль. — 1918. — 10 марта.
- ²³ Известия Союза промышленности, торговли, финансовъ и сельскаго хозяйства Украины. — 1918. — 28 (15) апр.

- ²⁴ *Дорошенко Д.* Історія України 1917–1923 рр. — Ужгород; Нью-Йорк: Накладом др. Осипа Цюпки, 1932. — Т. 2. — С. 16–17.
- ²⁵ *Несвіцький О. О.* Полтава у дні революції та в період смуту 1917–1922 рр. — Полтава, 1995. — С. 52–53.
- ²⁶ *Папакін Г.* Українська народна громада і Павло Скоропадський навесні 1918 р. // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. — К., 2008. — Вип. 39. — С. 137.
- ²⁷ *Геращенко Т. С.* Українська народна громада // Український консерватизм і гетьманський рух: історія, ідеологія, політика / Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Історія. Економіка. Філософія. — К.: Видавн. Центр КДЛУ, 2000. — Вип. 4. — С. 199.
- ²⁸ *Отт-Скоропадська О., Гай-Нижник П.* Павло Скоропадський. Коротка хроніка життя (1873–1945) // Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918. — Київ; Філадельфія, 1995. — С. 40.
- ²⁹ *Солдатенко В. Ф.* До питання про механізм державного перевороту 29 квітня 1918 р. // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. — С. 44.
- ³⁰ ЦДАВО України. — Ф. 3543. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 51 зв.
- ³¹ Там само.
- ³² Там само. — Арк. 51 зв. — 52.
- ³³ Там само. — Арк. 52 зв.
- ³⁴ *Скоропадський П.* Від початку 1918-го року до проголошення Гетьманства // Хліборобська Україна. — Кн. IV. — 36. VII і VIII. — Відень, 1922–1923. — С. 45–46.
- ³⁵ ЦДАВО України. — Ф. 3543. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 52 — 52 зв.
- ³⁶ Там само. — Арк. 117 зв.
- ³⁷ Там само. — Арк. 77 — 77 зв.
- ³⁸ *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918. — Київ; Філадельфія, 1995. — С. 141.
- ³⁹ *Скоропадський П.* Від початку 1918-го року до проголошення Гетьманства // Хліборобська Україна. — Кн. IV. — 36. VII і VIII. — Відень, 1922–1923. — С. 74.
- ⁴⁰ *Федюшин О.* Украинская революция. 1917–1918. — М.: ЗАО «Центрполиграф», 2007. — С. 156–157.
- ⁴¹ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. — К.: Наукова думка, 1997. — Т. 2. — С. 347.
- ⁴² *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918. — Київ; Філадельфія, 1995. — С. 142.
- ⁴³ *Федюшин О.* Украинская революция... — С. 162–163.
- ⁴⁴ Там же. — С. 158.
- ⁴⁵ *Чернин О.* В дни мировой войны. Воспоминания бывшего австрийского министра иностранных дел. — М.; Пг.: Гиз, 1923. — С. 271.
- ⁴⁶ ЦДАВО України. — Ф. 2592. — Оп. 1. — Спр. 65. — Арк. 84–85 зв.
- ⁴⁷ *Чернин О.* В дни мировой войны... — С. 271–272.
- ⁴⁸ *Федюшин О.* Украинская революция... — С. 160.
- ⁴⁹ *Дорошенко Д.* Історія України 1917–1923 рр. — Ужгород; Нью-Йорк: Накладом др. Осипа Цюпки, 1932. — Т. 2. — С. 31–32.
- ⁵⁰ *Скоропадський П.* Спогади. — С. 148.
- ⁵¹ Там само. — С. 148–149.
- ⁵² ЦДАВО України. — Ф. 3543. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 81.

- 53 *Людендорф Э.* Мои воспоминания о войне. 1914–1918 гг. — М., 1924. — С. 274.
- 54 Нова Рада. — 1918. — 27 квіт.
- 55 ЦДАВО України. — Ф. 3543. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 113.
- 56 Там само. — Арк. 112.
- 57 Там само. — Арк. 79 — 79 зв.
- 58 Там само. — Арк. 117 зв.
- 59 Там само. — Арк. 77.
- 60 *Коновалець Є.* Спомини й уваги // *Кучабський В., Безручко М., Коновалець Є.* Золоті ворота. Історія Січових Стрільців. 1917–1919. — Львів, Рочестер, 2004. — С. 267.
- 61 Там само. — С. 268.
- 62 Там само. — С. 268–269.
- 63 *Скоропадський П.* Спомини. — К., 1992. — С. 89, 109–110, 140; *Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З.* Історія українського війська. — Львів, 1992. — С. 44.
- 64 *Юридична енциклопедія.* — Т. 1. — К., 1998. — С. 463–464.
- 65 *Павленко І.* Відновлення Української Держави. — Буенос-Айрес, 1951. — С. 14.
- 66 Державний архів Миколаївської обл. (ДАМО). — Ф. р-5547. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 1.
- 67 Голос Юга (Єлисаветград). — 1918. — 3 мая.
- 68 ДАМО. — Ф. р-5547. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 1.
- 69 Там само.
- 70 *Король Н.* Як Павло Скоропадський став гетьманом України (уришок зі спогадів). — Нью-Йорк, 1967. — С. 14.
- 71 Там само.
- 72 Голос Юга (Єлисаветград). — 1918. — 3 мая.
- 73 *Полонська-Василенко Н.* Історія України. — Т. 2. — Мюнхен, 1976. — С. 489–490; *Кущинський А.* Патріот і Державний Муж України. — Чикаго, 1974. — С. 16.
- 74 ДАМО. — Ф. р-5547. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 1.
- 75 Голос Юга (Єлисаветград). — 1918. — 3 мая.
- 76 ДАМО. — Ф. р-5547. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 1–2.
- 77 Там само. — Арк. 2.
- 78 *Король Н.* Як Павло Скоропадський став гетьманом України (уришок зі спогадів). — Нью-Йорк, 1967. — С. 14–15.
- 79 Голос Юга (Єлисаветград). — 1918. — 3 мая.
- 80 *Листи Леоніда Жебуньова до Євгена Чикаленка.* — К., 2005. — С. 210.

Микола Дорошко

Народився 1962 р. в с. Цвітне Олександрівського району Кіровоградської області. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Доктор історичних наук, професор кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Автор понад 120 наукових та навчально-методичних праць з історії України ХХ ст., міжнародних відносин і країнознавства, зокрема монографій «Компартійно-державна номенклатура УСРР у 20–30-ті роки ХХ століття: соціоісторичний аналіз» (2004), «Номенклатура: керівна верхівка Радянської України (1917–1938 рр.)» (2008), навчально-методичних праць: «Країнознавство (країни СНД): Курс лекцій» (2006), «Демократичне врядування і культура миру: Навчально-методичний комплекс» (2006, у співавторстві), «Країнознавство: Країни СНД: Навчальний посібник» (2007), «Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД: Навчально-методичний комплекс» (2008), «Країнознавство. Країни СНД і Балтії: Навчальний посібник» (2008), «Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки» (2009, у співавторстві).

ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДУ УСРР У ВІДСТОЮВАННІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРЕРОГАТИВ РЕСПУБЛІКИ (1922–1923 РР.)

Достеменно знаючи про насильницький характер утвердження в Україні радянської влади, а також про те, що всі найважливіші зовнішньополітичні рішення ухвалювалися центральним комітетом більшовицької партії у Москві, доволі непросто поділяти твердження англійського дослідника історії Радянської Росії Е. Карра, що УСРР на початку 1920-х років «була єдиною республікою договірної федерації, яка широко користувалася правом здійснювати свою зовнішню політику, а саме: укладати договори з державами, що визнали УСРР, відкривати власні дипломатичні і торговельні представництва»¹. Усе це відповідає істині, але роботу дипломатів радянської України на тлі жорсткого кураторства московського партійного центру над

зовнішньополітичною діяльністю УСРР у 1921–1922 рр. можна охарактеризувати як своєрідний феномен.

З'ясовуючи походження цього феномену, український історик С. Кульчицький висловив припущення, що це стало можливим завдяки тому, що наркомат закордонних справ (НКЗС) УСРР у 1919–1923 рр. очолював за сумісництвом голова Раднаркому УСРР Християн Раковський, відряджений в Україну лідером більшовиків В. Леніним. У тому, що УСРР дістала вихід на міжнародну арену, відіграли свою роль не тільки дипломатичні здібності, зв'язки та особисті знайомства Раковського з багатьма європейськими політиками, а й відсутність у нього коренів у середовищі партійно-радянської номенклатури УСРР. Вважаючи Раковського своїм, Кремль міг не турбуватися про небезпеку похвалення українського сепаратизму².

Про «сепаратизм» партійно-радянського керівництва УСРР на початку 1920-х років і справді турбуватися не доводилося, позаяк більшовицький Кремль зробив усе, щоб його персональний склад був переважно неукраїнським. І все ж Москва ретельно оберігала «незалежні» республіки від широких контактів із закордоном, бо активність національних республік у зовнішньополітичній сфері загрожувала у перспективі перетворити формальну незалежність на справжню. Адже попри те, що «договірна федерація», яка об'єднувала радянські республіки у 1919 – грудні 1922 років, давала можливість контролювати практично всі сфери життя національних республік, у царині зовнішньої політики контроль Кремля з абсолютного перетворювався на відносний.

Хоч як парадоксально, але саме «пролетарський інтернаціоналіст» Х. Раковський — відомий діяч міжнародного робітничого руху і неформальний лідер УСРР на початку 1920-х років, став найзапеклішим опонентом Кремля у питанні збереження за республіками майбутнього Союзу РСР права на самостійні зовнішні зносини. І саме УСРР, вже після створення Радянського Союзу, відмовилася ліквідувати власний наркомат закордонних справ, що дало підстави окремим дослідникам у час горбачовської перебудови заявити, що «болгарин Раковський зробив для України більше, ніж деякі інші урядовці-українці»³. Немає сумніву, таку оцінку зумовило передусім те, що Х. Раковський став жертвою сталінських політичних репресій, але його позиція щодо збереження за союзними республіками статусу суб'єкта між-

народних відносин заслуговує на повагу і пильну увагу дослідників.

Позбавити радянські республіки права на самостійні зовнішні зносини можна було лише об'єднавши їх у складі федерації під зверхністю Росії, що й передбачав сталінський план «автомізації». Для його реалізації ЦК РКП(б) в січні 1922 р. розіслав у республіки договірної федерації циркуляр про ліквідацію республіканських наркоматів закордонних справ. У розділі документа, де визначалися центральні органи керівництва зовнішньою політикою договірних держав (автором цього розділу вважають наркома закордонних справ РСФРР Г. Чичеріна), представництво країн-учасниць договору у міжнародній сфері покладалося на НКЗС РСФРР. Натомість особливі інтереси республік мали забезпечувати «особливі комісаріати із закордонних справ», які підпорядковувалися НКЗС РСФРР і діяли за його директивами. Згідно зі статтями 20 і 21 циркуляру у віданні НКЗС РСФРР перебували: питання оголошення війни й укладення миру, визначення державного кордону з сусідніми країнами, проведення зовнішньоекономічної і торговельної діяльності, дипломатичне, зовнішньоторговельне і консульське представництва сторін договору. Виключне право укладати міжнародні договори з іноземними державами надавалося уряду РСФРР. За республіками залишалося право підписувати двосторонні міждержавні угоди з питань, які становили їх окремий інтерес (ст. 22). Проте й ці міжнародні угоди НКЗС республік мав погоджувати з НКЗС РСФРР (ст. 24)⁴.

Обмеження Раднаркомом РСФРР повноважень республік у сфері зовнішньої політики й міжнародних відносин у майбутній федерації викликало невдоволення дипломатів та урядовців УСРР. Що підтверджує листування між українськими дипломатами Л. Ковалівим, В. Аусемом і В. Яковлевим у вересні-жовтні 1922 р.⁵ і лист Х. Раковського до першого секретаря ЦК КП(б)У Д. Мануїльського від 29 вересня 1922 р., в якому він зокрема зазначає, що «збереження незалежності України мало б великий міжнародний резонанс, в тому числі й тому, що мільйони українців за кордоном, орієнтуються і будуть орієнтуватися все більше і більше на радянську Україну»⁶.

Така лінія поведінки українських урядовців пояснюється передусім тим, що у 1921–1922 рр. УСРР офіційно визнала і встановила дипломатичні відносини Грузія, Литва, Латвія,

Естонія, Польща, Чехо-Словаччина, Італія, Австрія, Туреччина, Німеччина⁷. Дипломатичні зв'язки УСРР з іншими державами давали можливість налагоджувати взаємовигідне економічне співробітництво. За ініціативою Х. Раковського у складі РНК УСРР утворено наркомат зовнішньої торгівлі, а в кінці 1921 р. — експортний фонд, що становив 60 млн крб золотом. Голова українського уряду домогся істотної самостійності в роботі наркомату зовнішньої торгівлі (НКЗТ), до сфери інтересів якого увійшли Польща, Чехо-Словаччина, Румунія, Туреччина, балканські держави.

У 1922 р., з відомих причин, ініціативи уряду Раковського в галузі зовнішніх відносин все частіше натикаються на протидію Кремля: спочатку УСРР не дозволили відкрити повноважне представництво в Італії, а у квітні 1922 р. український уряд змушений був ліквідувати свою дипломатичну місію в країнах Балтії. Щоправда, у вересні 1922 р. Москва прийняла рішення про заснування української місії в Туреччині, а в листопаді 1922 р. відкрито місію УСРР в Німеччині. Це були останні вагомі здобутки уряду УСРР у зовнішньополітичній сфері.

Боротьба уряду УСРР за збереження зовнішньополітичних прерогатив нерозривно пов'язана не лише з активізацією процесу утворення СРСР, а й збіглася у часі з жорсткою боротьбою за владу в керівництві правлячої партії — РКП(б), що точилася після фактичного відходу від справ через хворобу більшовицького вождя В. Леніна. У ній, як відомо, зішлись амбіції Л. Троцького та претензії на лідерство з боку так званого «керівного ядра» політбюро ЦК РКП(б) у складі Й. Сталіна, Л. Каменєва та Г. Зінов'єва. Оскільки обидва процеси відбувалися паралельно, то голова Раднаркому УСРР автоматично був втягнутий у боротьбу за владу: й тому, що очолював найбільшу після РСФРР національну республіку, й через те, що вважався (й небезпідставно) соратником Л. Троцького.

Враховуючи те, що підтримка керівництва УСРР була бажаною для кожного з претендентів на ленінську політичну спадщину, боротьба за Україну набувала особливого підтексту, оскільки обидва головні претенденти на лідерство в більшовицькій партії і радянській державі — Й. Сталін і Л. Троцький — будь-що намагалися залучити на свій бік найчисельнішу периферійну партійну організацію — українську. Безпосередньої участі у цій боротьбі Х. Раковський не брав, але його симпатії цілковито

належали давньому політичному соратнику Л. Троцькому, що автоматично перетворювало його на супротивника Й. Сталіна.

Прагнучи нівелювати вплив Раковського і заручитися підтримкою КП(б)У, Сталін ставить за мету відкликати Раковського з України, зробивши ставку на підтримку цього кроку Д. Мануїльським — першим секретарем ЦК КП(б)У. Освічений, честолюбний й, що важливо для Сталіна, противник будь-якої, навіть обмеженої, самостійності України і КП(б)У, Д. Мануїльський, отримавши запевнення генерального секретаря партії більшовиків у своєму майбутньому членстві в ЦК РКП(б) взамін на підтримку сталінського плану національно-державного будівництва, рішуче підтримав ідею відкликання Х. Раковського з України. Хоча на початку 1922 р., коли постало питання про можливий перехід Х. Раковського на іншу роботу, але пленум ЦК КП(б)У 23 березня 1922 р. ухвалив «категорично вимагати не знімати з України т. Раковського», то за це рішення голосував і Д. Мануїльський⁸.

Коли і за яких обставин відбулася кардинальна зміна ставлення Д. Мануїльського щодо подальшої роботи Х. Раковського в Україні? З'ясувати це дозволяє листування з найважливіших політичних питань, що його вели між собою керівники РКП(б) та КП(б)У. Зокрема, гіпотезу про те, що Д. Мануїльський висловив згоду підтримати Й. Сталіна, підтверджує його лист до генсека, надісланий влітку 1922 р. В ньому, як писав пізніше Х. Раковський, перший секретар ЦК КП(б)У «оголосив себе прихильником автономізації України і входження її до меж РСФРР»⁹.

Переконують у підтримці Д. Мануїльським сталінського плану «автономізації» й міркування, висловлені ним у листі до Й. Сталіна на початку вересня 1922 р. з приводу проекту рішення ЦК РКП(б) «Про взаємини РСФРР з незалежними республіками». В ньому автор листа обґрунтовує необхідність «ліквідації самостійних республік і заміни їх широкою реальною автономією»¹⁰, вдаючись при цьому до суто сталінських «аргументів» і висловлюючи свої пропозиції щодо реалізації плану «автономізації». «Утворення на окраїнах самостійних республік із своїми ЦВК і Раднаркомом, — писав Д. Мануїльський, — відповідало певному етапу нашої революції, який було б неточно називати „національним” етапом, але в період якого пролетарській диктатурі довелося розв'язувати національне питання.

Це була неминуха поступка національній стихії, яку революція привела в рух, і яка, спираючись на невдоволення селянської маси, могла перетворитися в найсерйознішу „вандео“. Зміна економічної політики внесла заспокоєння в село, вибивши ґрунт з-під ніг політичних сепаратистів, які намагалися використати економіку для своїх цілей. Український мужик „національним“ питанням не цікавиться і більше брати участь в бандах політичного характеру не хоче. Треба тільки, я вважаю, провести реалізацію цього заходу таким чином, щоб ініціатива виходила від національних з'їздів рад, отримавши своє законодавче затвердження на Всеросійському з'їзді в грудні»¹¹.

Про те, що в особі Д. Мануїльського Й. Сталін отримав надійного союзника у боротьбі з прихильниками якомога більшої самостійності республік, передусім з Х. Раковським, промовляє й той факт, що навіть після того, як прихильники сталінського плану в керівних структурах РСФРР відмовилися від його реалізації, Д. Мануїльський продовжував пропагувати його в Україні аж до повторного засудження плану «автономізації» XII з'їздом РКП(б) у квітні 1923 р.

Ставку на Д. Мануїльського та на розкол у верхівці КП(б)У Сталін зробив не випадково, адже вплинути на тверду і послідовну позицію Раковського з питання утворення союзної держави не видавалося можливим. Як показують матеріали комісії з підготовки проекту рішення з удосконалення відносин національних республік з РСФРР, створеної оргбюро ЦК РКП(б) у серпні 1922 р. у складі п'яти членів ЦК РКП(б) (В. Куйбишева, Й. Сталіна, Г. Орджонікідзе, Г. Сокольнікова і Х. Раковського) і представників республік (УСРР представляв Г. Петровський), лише Х. Раковський твердо й послідовно висловлювався проти сталінського плану «автономізації», але оскільки на час прийняття рішення він перебував у відпустці, то за його відсутності одностайна підтримка сталінському плану була забезпечена (при голосуванні за проект утримався лише представник Грузії К. Цінцадзе).

Обстоюючи проект «автономізації», Й. Сталін у листі В. Леніну від 22 вересня 1922 р. стверджував, що «окраїни в усьому безумовно повинні підпорядковуватись центру», підкріплюючи цей висновок аналогічною думкою «липового українця» (вислів Й. Сталіна. — *Авт.*) Д. Мануїльського, і вказуючи на те, що «нелиповий українець» Х. Раковський, «як

говорять, проти автономізації»¹². Цей лист є свідченням того, як Й. Сталін з притаманним йому особливим «хистом» використав Д. Мануїльського для створення реальної противиagi Х. Раковському.

Попри прагнення керівництва уряду УСРР на чолі з Х. Раковським відстояти зовнішньополітичні інтереси республіки в союзному об'єднанні, Конституційна комісія, утворена жовтневим (1922 р.) пленумом ЦК РКП(б), ухвалила створити в союзному Раднаркомі 10 комісаріатів двох категорій: злитих (що перебували в Москві) та об'єднаних (місцевий апарат яких підпорядковувався Москві не безпосередньо, а через відповідні уряди союзних республік). НКЗС і НКЗТ віднесли до першої категорії.

На виконання рішення ЦК РКП(б) політбюро ЦК КП(б)У 18 жовтня 1922 р. прийняло постанову «Про згортання апарату НКЗС», а 20 жовтня заступник глави НКЗС УСРР В. Яковлев отримав доручення розпочати, спільно з НКЗС РСФРР, об'єднання наркоматів закордонних справ¹³. Це рішення, як і постанова сесії ВУЦВК від 14 грудня 1922 р. про намір України ініціювати утворення Союзу РСР, зі слів останнього посла УСРР у Польщі М. Хургіна, стали повною несподіванкою для тих країн, з якими Україна підтримувала дипломатичні відносини.

На I Всесоюзному з'їзді Рад 30 грудня 1922 р. Союзний договір, через опір делегацій УСРР і СРР Грузії, не був ухвалений остаточно, а був прийнятий за основу. За пропозицією представника УСРР М. Фрунзе, доопрацювати його, із залученням представників республік, доручили ЦВК СРСР. Розгляд і ратифікацію остаточного варіанта Союзного договору делегати з'їзду вирішили відкласти до II Всесоюзного з'їзду Рад. Це означало, що попри те, що керівництво КП(б)У підпорядковувалося ЦК РКП(б), а голова уряду УСРР Х. Раковський перебував на той час поза її межами¹⁴ (протягом листопада–грудня 1922 р. він, без особливого, як зазначають дослідники, ентузіазму перебував на Лозаннській конференції. І, можна припустити, це було не випадково. На початку грудня Х. Раковський просив ЦК РКП(б) дозволити повернутися в Україну. 7 грудня політбюро ЦК РКП(б) йому відмовило, тому з Лозанни він виїхав лише 4 січня і повернувся в Харків, після відвідин Берліна й Москви, лише 29 січня 1923 р.¹⁵), центр не зміг відразу від-

кинути прагнення УСРР до більшої самостійності у проведенні зовнішньої і внутрішньої політики.

Після повернення Х. Раковського з Лозанни уряд УСРР спробував переглянути й укласти Союзний договір на засадах, які відповідали інтересам республіки. Союзна комісія з вироблення положення про наркомати (Україну у ній представляв В. Яковлев) засідала 1–2 лютого 1923 р. й, розглядаючи структуру злитих народних комісаріатів, вирішила, що вони мають бути колегіальними, а інтереси республік в них мають представляти уповноважені представники. Згідно з положенням уповноважені злитих наркоматів при урядах союзних республік призначалися НКЗС СРСР за погодженням з республіканськими Раднаркомом, були вищими представниками цього комісаріату у республіці, діяли на основі положення про загальносоюзні наркомати і мали право дорадчого голосу в республіканських урядах (представник УСРР В. Яковлев наполягав, щоб їх наділили вирішальним голосом і залишився при особливій думці). 2 лютого комісія ухвалила поправки до проекту «Положення про НКЗС СРСР» і передала на розгляд Конституційної комісії пропозицію українського уряду про внесення до Конституції СРСР статті, яка надала б РНК УСРР право мати при собі спеціальних дипломатичних представників, через яких Україна, в окремих випадках, могла б виступати окремо від СРСР.

Щодо цієї пропозиції уряду УСРР, то вона додатково обґрунтовувалась в доповідній записці заступника НКЗС УСРР В. Яковлева до ЦК КП(б)У від 16 лютого 1923 р. під назвою «Положення про НКЗС СРСР у частині, які можуть викликати суперечки». В ній міститься пропозиція ввести до складу колегії НКЗС СРСР у якості заступника наркома представника від УСРР для оперативного вирішення у Москві спеціальних українських дипломатичних завдань. Аргументується вона тим, що попередня практика узгодження дій НКЗС УСРР з центром часто не спрацьовувала. Зокрема, В. Яковлев наводить приклади, коли дипломатичні ноти уряду УСРР урядам Польщі й Румунії ставали неактуальними через тривале узгодження їх тексту з НКЗС РСФРР.

Далі В. Яковлев пропонував, щоб кандидатури на посади повпредів СРСР у країнах, у яких політичні й економічні інтереси України переважали російські (до них дипломат відніс Польщу, Чехо-Словаччину, Австрію, балканські країни), а також

у державах з чисельною українською еміграцією пропонувалися урядом УСРР. Окреслено було й коло держав, у яких інтереси УСРР визначалися значними, зокрема йшлося про Італію, Туреччину, США і Канаду. В них, на думку Яковлева, представники УСРР мали б стати радниками повпредств СРСР¹⁶.

14 квітня 1923 р. В. Яковлев представив РНК УСРР і політбюро ЦК КП(б)У текст доповіді під назвою «Факти, які можуть бути використані, як приклади неконституційного ставлення НКЗС РСФРР до НКЗС УСРР (лише за останній час)», в якій навів приклади грубого втручання російського зовнішньополітичного відомства в роботу українського НКЗС. Йшлося, наприклад, про те, як у першій декаді листопада 1922 р. НКЗС РСФРР намагався об'єднати українське консульство в Німеччині з російським, попри те, що 5 листопада УСРР уклала угоду «Про поширення дії Раппальського договору», згідно з яким Німеччина офіційно визнала її і встановила дипломатичні відносини. Писав Яковлев і про конфлікт, що трапився у березні 1923 р., коли торгпред РСФРР у Німеччині Стомоньяков ще до юридичного оформлення СРСР оголосив себе торгпредом СРСР. Він змінив російські бланки на загальносоюзні і почав видавати ліцензії за підписом — «торговельне представництво СРСР» на ввіз товарів на всю територію Союзу, в тому числі й України. Повпред УСРР у Німеччині В. Ауссем і торгпред Я. Шиндель направили 16 березня 1923 р. до наркоматів закордонних справ УСРР й РСФРР листи, у яких вказали, що такі дії російського торговельного представника у Берліні є незаконними¹⁷.

Таким чином, якщо в період подолання міжнародної ізоляції (1920 — 1921 рр.) наявність значних розбіжностей між наркоматами закордонних справ УСРР і РСФРР ретельно приховували, то на завершальному етапі творення Союзної держави (1922–1924 рр.) про українсько-російські суперечки, зокрема у сфері зовнішньої політики, заговорили відкрито.

23 березня Х. Раковський поставив на розгляд політбюро ЦК КП(б)У питання «Про перенесення союзного НКЗС з категорії злитих наркоматів у категорію директивних». Політбюро ухвалило це рішення і 26 березня ЦК КП(б)У вирішив «просити політбюро ЦК РКП(б) переглянути злиття наркоматів закордонних справ, а союзний НКЗС перенести з категорії злитих до категорії директивних наркоматів». 7 квітня 1923 р.

Х. Раковський під час заключного слова на VII Всеукраїнській партійній конференції повідомив присутнім відповідальним працівникам КП(б)У, що УСРР хоче зберегти власний наркомат закордонних справ¹⁸. 11 квітня III сесія ВУЦВК, розглядаючи питання «Про союзний договір СРСР» доручила Президії ВУЦВК і РНК УСРР спільно переглянути проект Союзного договору у частині про союзні наркомати. 12 квітня політбюро ЦК КП(б)У постановило: доручити Х. Раковському, Г. Петровському, М. Фрунзе й В. Чубарю поставити на політбюро ЦК РКП(б) питання про НКЗС СРСР¹⁹.

Наполегливість Раковського в обстоюванні прав національних республік, у тому числі й на збереження їх представництва на міжнародній арені, не могла не бентежити Сталіна. Особливо упевнився він у своїй думці про необхідність відкликання Х. Раковського з України під час роботи XII з'їзду РКП(б) (квітень 1923 р.). Адже як ніхто інший голова українського Раднаркому передбачив і прорахував наслідки впровадження сталінського плану національно-державного будівництва і намагався завадити його реалізації. Х. Раковський не приховував своєї обізнаності з далекосяжними планами генсека, тому був максимально відвертим у своїй промові з національного питання, яку виголосив на з'їзді: «...Я пам'ятаю одне слово тов. Сталіна, надзвичайно характерне. Коли я повернувся з-за кордону і після прийняття програми про Союз тов. Сталін мені сказав: «Ви знаєте, це ненадовго, чи це не дипломатичний крок?»²⁰. Тобто йшлося про те, що формула утворення Союзу суверенних республік слугувала лише зовнішнім прикриттям плану, який передбачав створення унітарної держави.

Це підтвердила практика зосередження центральними органами влади практично усіх важелів і функцій управління найважливішими сферами життєдіяльності суспільства. Зі слів Х. Раковського, процес централізації управління пішов особливо стрімко одразу ж після того «як тільки була вотирувана союзна конституція»²¹. «...Центральним органам, — продовжував оратор, — було дано в десять, в двадцять разів більше прав, ніж вони мали раніше, до союзної конституції. Замість того, щоби... зменшити їх права, їм, навпаки, як винагороду, як премію за всю ту головотяпську політику, яку вони в національному питанні вели, на шкоду і партійній, і господарській політиці..., — цим органам були надані ще нові функції. Вони після...

першого Союзного з'їзду Рад стали господарями всього нашого життя»²².

Відстоюючи свою позицію і намагаючись схилити на свій бік делегатів з'їзду, Х. Раковський вдався до останнього аргумента, зауваживши, що думка про те, щоб «...відібрати від союзних комісаріатів дев'ять десятих їхніх прав і передати їх національним республікам... не тільки моя, це є думка Володимира Ілліча»²³. Але посилення на авторитет хворого В. Леніна не спрацювало, як не переконало делегатів з'їзду й визнання Х. Раковського у тому, що він не переймається «спеціально долею України», а опікується усім цим лише тому, що «...наша національна політика відбивається на революційній ролі усієї нашої партії»²⁴. Тобто як професійного революціонера, що прагнув світової комуністичної революції, голову українського Раднаркому більше хвилювало питання, який вигляд матиме СРСР в очах світового пролетаріату, вирішуючи національне питання у спосіб, який не мав нічого спільного із більшовицьким програмним гаслом про право кожної нації на самовизначення.

Вочевидь, що саме промова Раковського на XII з'їзді стала тією краплею, яка переповнила чашу терпіння Сталіна. Розуміючи, що голова українського уряду озвучив не лише свою позицію, а й думку інших впливових очільників УСРР (ідею надання республікам більших повноважень, у тому числі й у царині зовнішньої політики, публічно обстоювали Г. Гринько, М. Скрипник і М. Фрунзе), Сталін не міг зволікати з прийняттям рішення про відкликання Х. Раковського з України. Тим паче, що саме на вимогу ЦК КП(б)У, 27 квітня 1923 р. ЦК РКП(б) доручив Президії ЦВК СРСР створити нову розширену Конституційну комісію, а отже ідеї керівників УСРР знаходили підтримку й у центрі.

Тим часом робота над узгодженням положень прийнятого за основу Союзного договору й Основного закону продовжувалась, зокрема й в Україні²⁵. 19 травня 1923 р. на об'єднаному засіданні комісії РНК УСРР з вироблення Конституції СРСР було прийнято український проект «Договору про створення СРСР». 23 травня на об'єднаному засіданні Президії ВУЦВК і РНК УСРР затверджено «Проект Конституції СРСР»²⁶. Ухвалені документи істотно відрізнялися від проектів ЦВК СРСР і передбачали, що загальносоюзними мали бути лише три наркомати: військових і морських справ, шляхів сполучення, пошти і телегра-

фу, які в республіках мали бути представлені на рівні наркомів. Наркомати закордонних справ і зовнішньої торгівлі переводилися з розряду злитих (загальносоюзних) до розряду директивних (об'єднаних), а за республіками залишалось право укладати договори про зовнішні позики та концесії, здійснювати (у межах, визначених союзним законодавством) представництво у зовнішніх зносинах від власного імені, а також право адміністративних і господарських відносин із сусідніми державами. На початку червня 1923 р. український проект Конституції СРСР передали до розширеної Конституційної комісії ЦК СРСР, яка, щоправда, ініціативи УСРР не підтримала.

Гостра дискусія між українськими (Х. Раковський, Д. Мануїльський, М. Скрипник, М. Фрунзе) й російськими представниками відбулася 5–6 травня 1923 р. на засіданні комісії ЦК РКП(б) з вироблення практичних пропозицій про СРСР. Під час слухання питання про кількість злитих наркоматів, Х. Раковський запропонував вважати злитими наркомати шляхів сполучення, пошти й телеграфу, військових справ, а НКЗС і НКЗТ перенести до категорії об'єднаних, проте комісія відхилила це. Пропозицію М. Фрунзе перенести до об'єднаних наркомати закордонних, зовнішньоторговельних і військових справ комісія також заперечила (при особливій думці залишилися Х. Раковський і М. Фрунзе). Натомість за пропозицією Й. Сталіна комісія ухвалила створити усі вищезгадані наркомати як злиті із уповноваженими при республіканських урядах.

Пропозицію М. Фрунзе найменувати уповноважених злитих наркоматів наркоматами комісія також відхилила (при особливій думці залишилися Х. Раковський і М. Фрунзе). Водночас вона ухвалила ввести до складу закордонних місій НКЗС і НКЗТ СРСР, згідно з постановою пленуму ЦК РКП(б) від 6 травня 1923 р., представників від зацікавлених республік²⁷.

На IV Нараді відповідальних працівників республік і областей у Москві (9–12 червня 1923 р.) делегати від України Х. Раковський, М. Скрипник і М. Фрунзе продовжували відстоювати потребу безпосередньої участі УСРР у зовнішній політиці. В результаті Й. Сталін звинуватив їх у «конфедералізмі», прагненні виокремити й «усамостійнити» Україну від Союзу РСР. Генсек свою позицію аргументував тим, що якщо до союзних не будуть належати наркомати закордонних справ і зовнішньої торгівлі, то «перед зовнішнім світом СРСР не виглядатиме

як єдина держава». Керівництво РКП(б) засудило й остаточно відхилило ініціативу делегації УСРР. У резолюції наради записали: «Українці пропонують НКЗС і НКЗТ перенести з розряду злитих до розряду директивних, тобто залишити ці комісаріати в республіках паралельно із НКЗС і НКЗТ Союзу, підпорядкувавши їх директивам останнього. Ця пропозиція неприйнятна, коли вважати, що ми дійсно творимо одну союзну державу, яка може виступати перед зовнішнім світом як єдине ціле. Те ж саме треба сказати про концесійні договори, укладення яких повинно бути зосереджено в Союзі республік»²⁸. Особливо гостро Й. Сталін критикував Х. Раковського, бо саме він очолював Конституційну комісію РНК УСРР²⁹.

Під час пленуму ЦК КП(б)У 20–22 червня 1923 р. Х. Раковський знову спробував схилити на свій бік у питанні союзного будівництва керівників української парторганізації, однак ця спроба, зі слів Д. Мануїльського, завершилася повним фіаско українського прем'єра, оскільки, «пропозиції т. Раковського систематично провалювались переважною більшістю пленуму»³⁰, а голова уряду УСРР та керований ним апарат були звинувачені в тому, що «ввели в оману Політбюро, перевищили його директиви, ухвалюючи рішення ними не передбачені»³¹. Оскільки таке формулювання означало, по суті, несхвалення діяльності Х. Раковського на посаді голови уряду, 22 червня 1923 р. він подав заяву про свою відставку, не знаючи про те, що напередодні, 21 червня, політбюро ЦК РКП(б), не поставивши до відома ні самого Х. Раковського, ні уряд УСРР, прийняло постанову про призначення Х. Раковського заступником наркома закордонних справ СРСР і повпредом СРСР у Великій Британії³². ВУЦВК прийняв постанову про звільнення Х. Раковського від обов'язків голови РНК УСРР і призначення на цю посаду В. Чубаря уже постфактум — 13 липня³³.

Між тим, уряд Великої Британії відмовився видати агреман Х. Раковському, звинувачуючи його у діяльності, несумісній з дипломатичною, зокрема роботі у Комінтерні³⁴. Посилалися британці й на окремі антибританські висловлювання новопризначеного повпреда в його праці «Росія та Англія»³⁵. Дещо згодом уряд Великої Британії все-таки погодився з призначенням Х. Раковського радянським повпредом і, всупереч попереднім застереженням, 1 лютого 1924 р. першим із західних держав ви-

знав Радянський Союз. Значна заслуга у цьому визнанні належить Х. Раковському³⁶.

Чому позиція Х. Раковського та його однодумців на відстоювання інтересів України в новостворюваному Союзі РСР зазнала поразки? Збагнути це дозволяє лист Д. Мануїльського від 27 липня 1923 р., в якому він, звертаючись до Й. Сталіна та членів ЦК КП(б)У, зокрема, писав: «Перші розбіжності... між т. Раковським і частиною української делегації з питання про союзне будівництво мали місце на партійному з'їзді. Українські товариші, які голосували на VII партійній конференції (КП(б)У. — *Авт.*) пропозицію т. Раковського про утворення Другої палати виключно з представників автономних республік і областей, на партійному з'їзді були переконані аргументами доповідача з національного питання (Й. Сталіна. — *Авт.*) і частина з них голосувала проти поправки, внесеної т. Раковським від імені української делегації»³⁷. Озвучив позицію цієї частини українських делегатів, яка «зрозуміла свою помилку» наступник Мануїльського на посаді секретаря ЦК КП(б)У Е.Квірінг в «декларації» з мотивів голосування³⁸.

Таким чином, цитований вище лист дозволяє дійти висновку, що розкол до лав української делегації на XII з'їзді РКП(б) з питання національно-державного будівництва було внесено безпосередньо генсеком ЦК РКП(б) Й. Сталіним за сприяння двох затятих «централістів» у керівництві республіки — члена ЦК РКП(б) і ЦК КП(б)У Д. Мануїльського і призначеного у квітні 1923 р. на посаду першого секретаря ЦК КП(б)У Е. Квірінга. Зваживши на це, Х. Раковський, вже після своєї відставки, констатував, що «лінія, яку проводив Центральний Комітет України провалилася в Москві тому, що ті, які накресливали цю лінію Політбюро і ті товариші української організації, які є членами або кандидатами ЦК РКП у своїй переважній більшості працювали проти директиви, наміченої і затвердженої ними»³⁹. Ці слова є зайвим свідченням того, що всього лише за рік перебування на посаді генерального секретаря ЦК РКП(б) Й. Сталін зумів взяти під свій контроль найчисельнішу з периферійних партійних організацій — КП(б)У, що дозволило йому здолати опір керівників уряду УСРР у питанні конструювання Союзу РСР.

Останньою з пропозицій, спрямованих на збереження зовнішньополітичних прерогатив республіки в Союзній державі,

стала озвучена під час сесії ВУЦВК 29 червня 1923 р. ідея здійснювати зовнішню політику республік через НКЗС СРСР тільки під час війни і зовнішньої небезпеки, а в мирний час — через республіканські НКЗС. Але й ця пропозиція була відхилена⁴⁰.

В результаті, 2 липня 1923 р. ВУЦВК затвердила проєкт, підготовлений розширеною конституційною комісією ЦВК СРСР, а 6 липня 1923 р. ЦВК СРСР видав постанову «Про затвердження і негайне введення в дію Конституції СРСР»⁴¹. Щоправда, заклики представників республік бодай формально дотриматися юридичних вимог оформлення Союзу змусили відкласти ратифікацію Конституції СРСР до II з'їзду Рад СРСР 31 січня 1924 р.

Щодо Союзного договору, то його текст було вмонтовано в Конституцію СРСР, зокрема в її II розділ, що отримав назву «Договір про створення СРСР». Згідно з «Договором» до відання союзних органів належали: 1) представництво у міжнародних відносинах, 2) зміна зовнішніх кордонів СРСР, 3) оголошення війни та укладення миру, 4) ратифікація міжнародних договорів, 5) укладення зовнішніх державних позик, 6) визначення зовнішньої і внутрішньої торгівлі, 7) укладення концесій. Наркомати закордонних справ і зовнішньої торгівлі остаточно переводилися до категорії злитих наркоматів⁴².

23 липня 1923 р. Раднарком УСРР повідомив уряди іноземних держав, що передає право на здійснення зовнішньої політики загальносоюзним органам⁴³. У серпні 1923 р. консулати і дипломатичні служби УСРР були злиті з апаратом союзного НКЗС. Остаточно апарат НКЗС УСРР припинив своє існування 20 вересня 1923 р. Натомість при уряді УСРР було створено представництво уповноваженого наркомату закордонних справ СРСР, яке очолив О. Шліхтер⁴⁴.

Працевлаштування співробітників вже колишнього НКЗС УСРР було покладено на українську сторону, оскільки центр практично відмовився від послуг досвідчених українських дипломатів. Окремих з них працевлаштовано в державних установах республіки: М. Полоза — у Держплані УСРР, Д. Богомолова — у ВУКСі, С. Канарського призначено членом Верховного трибуналу, М. Лебединця — прокурором Донецької губернії⁴⁵. Деяких фахівців-міжнародників керівництво УСРР намагалося провести на керівні посади у НКЗС СРСР, зокрема на посади повпредів СРСР за кордоном. Про це

засвідчує листування заступника наркома закордонних справ УСРР В. Яковлева з главами дипмісій УСРР в Німеччині — В. Ауссеом⁴⁶ й Австрії — Ю. Коцюбинським⁴⁷. Москва підтримала лише деякі кадрові пропозиції уряду УСРР. Так, наприклад, М. Левицького в листопаді 1923 р. призначили повпредом СРСР в Австрії⁴⁸, а секретарем дипмісії СРСР у Німеччині став Ю. Коцюбинський, що згодом обійняв посаду радника повпредства СРСР в Австрії.

Ліквідація власного НКЗС поставила питання про подальшу участь УСРР у міжнародному комуністичному русі, зокрема в пропаганді ідеї світової революції в сусідніх Польщі і Румунії. 18 вересня 1923 р. уповноважений НКЗС СРСР при РНК УСРР О. Шліхтер скаржився на засіданні політбюро ЦК КП(б)У, що з ліквідацією у Варшаві повпредства УСРР між комуністичними організаціями Східної Галичини, Західної Волині й УСРР перрвався зв'язок. Дипломат нагадав, що до цього галицькі й волинські комуністи фінансувалися, забезпечувалися агітаційною літературою з УСРР і цим займався спеціальний співробітник повпредства УСРР у Польщі. Тепер же штатний розклад повпредства СРСР не передбачав працівника для виконання такої роботи, бо уряд СРСР не був у ній зацікавлений. Тому управління уповноваженого просило НКЗС СРСР залишити у складі радянського посольства у Варшаві «співробітника в українських справах» Репу⁴⁹.

Із створенням СРСР було обмежено участь УСРР в дезорганізації української еміграції. Тепер дозвіл на повернення до України того чи іншого емігранта надавав лише уряд СРСР⁵⁰. Вхідження УСРР до складу СРСР і створення НКЗС СРСР прискорило й згортання зміновіхівського (чи поворотівського) руху.

Таким чином, із створенням СРСР уряд УСРР втратив право безпосередньо займатися зовнішньополітичною діяльністю. У процесі створення Союзної держави УСРР позбулась усіх установ, які працювали в сфері зовнішньої політики: було згорнуто діяльність НКЗС УСРР, Закордонного відділу при ЦК КП(б)У, Іноземного відділу ДПУ УСРР⁵¹. Із створенням Союзу РСР Українська СРР перестала виступати суб'єктом міжнародних відносин, втратила право проводити дипломатичні переговори, укладати міжнародні договори. Це трапилося й тому, що частина партійного-радянського керівництва УСРР підтримала, влас-

не через особисті інтереси, сталінський проект Союзного договору й Конституції СРСР. Відтоді Україна, як писав Д. Соловей, «...повністю втратила навіть паперові ознаки самостійності»⁵².

- ¹ *Карр Э.* История Советской России. Большеви́стская революция 1917–1923: В 2 кн. — М., 1990. — Кн. 1. — С. 309.
- ² *Кульчицкий С. В.* УСРР в добу нової економічної політики (1921–1928 рр.). — К., 1995. — С. 129.
- ³ *Волковинський В. М., Кульчицкий С. В.* Християн Раковський: Політичний портрет. — К., 1990; *Гросул В. Я.* Раковский Х. Г. — революционер, дипломат, публицист // Новая и Новейшая история. — М., 1988. — № 6. — С. 167–172; *Мельниченко В. Ю.* Х. Г. Раковский і державні відносини Радянської України з Радянською Росією (1919–1920 рр.) // УІЖ. — 1989. — №3. — С. 34–45.
- ⁴ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі — ЦДАГО України). — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 1639. — Арк. 54–55.
- ⁵ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО України). — Ф.Р.-4 сч. — Оп. 1с. — Спр. 591. — Арк. 82, 87.
- ⁶ *Мельниченко В.* Христиан Раковский: неизвестные страницы жизни и деятельности. — К., 1992. — С. 58.
- ⁷ *Сальга Л. П.* Х. Г. Раковский и проблемы национально-государственного строительства на Украине (1918–1923 гг.): Автореф. ... канд. истор. наук. — К., 1992. — С. 13–14; *Мельниченко В. Е.* Раковский против Сталина. — М., 1991. — С. 4.
- ⁸ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 89. — Арк. 1–1 зв.
- ⁹ Російський державний архів соціально-політичної історії (далі — РДАСПІ). — Ф. 82. — Оп. 2 — Спр. 154. — Арк. 130.
- ¹⁰ Известия ЦК КПСС. — 1989. — № 9. — С. 193.
- ¹¹ Там само. — С. 193–194.
- ¹² Страницы истории КПСС: Факты. Проблемы. Уроки. — М., 1988. — С. 235.
- ¹³ ЦДАВО України. — Ф.Р.- 4 сч. — Оп. 1с. — Спр. 572. — Арк. 141, 183.
- ¹⁴ Там само. — Спр. 87. — Арк. 148.
- ¹⁵ *Головко В. А., Станчев М. Г., Чернявский Г. И.* Между Москвой и Западом: Дипломатическая деятельность Х. Раковского. — Х., 1994. — С. 123–124, 128–131.
- ¹⁶ ЦДАВО України. — Ф.Р.- 4 сч. — Оп. 1с. — Спр. 57. — Арк. 14–15.
- ¹⁷ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 1673. — Арк. 63–65.
- ¹⁸ Вісти ВУЦВК. — 1923, 12 квітня.
- ¹⁹ *Салига Л. П.* Боротьба Х. Г. Раковського за розширення прав України під час конституційного оформлення СРСР (травень–липень 1923 р.) // УІЖ. — 1992. — № 1. — С. 119.
- ²⁰ Національні моменти в партійнім і радянським будівництві (Доклад т. Сталіна і промови тт. Раковського, Скрипника і Гринька на XII з'їзді РКП) з резолюцією з'їзду по національному питанню. — Харків, 1923. — С. 45.
- ²¹ Там само. — С. 51.
- ²² Там само. — С. 52–53.
- ²³ Там само. — С. 53.
- ²⁴ Там само. — С. 50.
- ²⁵ Вісти ВУЦВК. — 1923, 11 квітня.
- ²⁶ Вісти ВУЦВК. — 1923, 25 травня.

- ²⁷ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 1639. — Арк. 1–6, 8, 40–44, 57.
- ²⁸ Там само. — Арк. 8.
- ²⁹ *Марценюк Л. М.* Українська радянська державність в контексті реалізації більшовицької моделі централізованої держави. 1918–1929 рр. (історичні аспекти проблеми): Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1998. — С. 113–115.
- ³⁰ РДАСПІ. — Ф. 82. — Оп. 2. — Спр. 154. — Арк. 123.
- ³¹ Там само. — Арк. 127.
- ³² Вісти ВУЦВК. — 1923, 13 липня.
- ³³ Вісти ВУЦВК. — 1923, 11 липня.
- ³⁴ Вісти ВУЦВК. — 1923, 5 серпня.
- ³⁵ Вісти ВУЦВК. — 1923, 15 серпня.
- ³⁶ *Волковинський В. М., Кульчицький С. В.* Вказана праця. — С. 225.
- ³⁷ РДАСПІ. — Ф. 82. — Оп. 2. — Спр. 154. — Арк. 122.
- ³⁸ Там само.
- ³⁹ Там само. — Арк. 127.
- ⁴⁰ Вісти ВУЦВК. — 1923, 30 червня.
- ⁴¹ Вісти ВУЦВК. — 1923, 7 липня.
- ⁴² ЦДАВО України. — Ф.Р.- 4 сч. — Оп. 1с. — Спр. 88. — Арк. 272; ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 1639. — Арк. 9–11.
- ⁴³ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 57. — Арк. 32–32 зв.
- ⁴⁴ ЦДАВО України. — Ф.Р.- 4 сч. — Оп. 1с. — Спр. 604. — Арк. 155.
- ⁴⁵ Там само. — Арк. 2, 4, 12, 16, 26, 36, 48, 134, 186, 198, 207, 238, 280.
- ⁴⁶ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 591. — Арк. 87–87 зв.
- ⁴⁷ Там само. — Спр. 1735. — Арк. 29.
- ⁴⁸ ЦДАВО України. — Ф.Р.- 4 сч. — Оп. 1с. — Спр. 604. — Арк. 246.
- ⁴⁹ Там само. — Арк. 187, 235, 254–255.
- ⁵⁰ Там само. — Арк. 228.
- ⁵¹ *Білас І.* Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953 рр.: В 2 т. — К., 1994. — Т. 1. — С. 81.
- ⁵² *Соловей Д.* Голгота України. — Дрогобич, 1993. — С. 43.

Борис Гуменюк,

доктор історичних наук, професор, ректор Дипломатичної академії України при МЗС України, Надзвичайний і Повноважний Посол України

ГЛОБАЛЬНИМ ВИКЛИКАМ – ГЛОБАЛЬНІ РІШЕННЯ

*«Головна задача –
жити без брехні»*

Вацлав Гавел

Наслідки глобальної фінансової кризи та оцінка нових викликів, які постануть перед міжнародним співтовариством за її наслідками, вимагають серйозного аналізу. На міжнародній арені продовжуються дебати про те, чи маємо ми справу з черговою циклічною кризою загальносвітового масштабу, яка завершиться найближчим часом, чи мова йде про якісно нове явище з симптомами колапсу всієї системи міжнародних економічних відносин, яке не вдасться подолати без якісної їх перебудови.

Пошуками відповідей на запитання про те, які ж реальні перспективи сучасного світового розвитку, нові глобальні виклики та глобальні рішення, необхідні для їхнього подолання, переймається значна частина команд державних аналітиків та науковців у всіх куточках світу. Значний досвід прогнозування глобального розвитку накопичило, зокрема, й розвідувальне співтовариство США, яке глобальним аналізом світових тенденцій займається починаючи з 1996 року. В листопаді 2008 року був оприлюднений його черговий прогноз під назвою «Global Trends 2025»¹. Як зазначають його автори, він, як і попередні дослідження, базувався на припущенні того, що процеси глобалізації і надалі триватимуть та поглиблюватимуться. Однак на відміну від прогнозу «Global Trends 2020» він скромніше характеризує роль США у майбутньому посткризовому світі та при-

пускає, що значення альтернативних джерел енергії буде більшим, ніж прогнозувалося раніше.

На перший погляд, прогноз американських фахівців є цілком переконливим. Вони вважають, що США до 2025 року збережуть свій статус держави № 1, хоч їхні відносні можливості виступати у ролі світового лідера скоротяться, а система міжнародних відносин набуде яскраво виражених рис багатополярності. Державою № 2 стане Китай, якщо цій країні вдасться зберегти високі темпи зростання економіки (можливо не 10–12%, а хоча б 6–8%). Також прогнозується, що Китай в період до 2040–2045 років не лише зможе обігнати США за валовими показниками виробництва ВВП, а й претендуватиме на роль світового лідера.

Крім цього, до середини XXI століття, за цим прогнозуванням, питома вага країн групи БРІК (Бразилія, Росія, Індія та Китай) у світовій економіці має стати більшою, ніж у «сімки» найрозвиненіших країн сучасного світу (США, Франції, Німеччини, Канади, Великобританії, Італії та Японії). За оцінками американських фахівців, уже через 10–15 років Китай та Індія зможуть наздогнати США за науковим та дослідницьким потенціалом — людським капіталом, який бере активну участь у науково-дослідних та конструкторських роботах, та готовності застосовувати досягнення науково-технічного прогресу на практиці.

Хоча у доповіді використано аббревіатуру «БРІК», її автори не зовсім упевнені в можливостях Бразилії, яка не має таких людських ресурсів, як, наприклад, Індія чи Китай. З приводу ж Російської Федерації прогноз американських фахівців також неоднозначний. Ними робиться припущення, що у випадку, якщо Росії вдасться реалізувати амбіційні проекти, відомі під назвою «план Путіна», то вона зможе, за показниками економічного розвитку, вийти на параметри Франції з точки зору впливу на розвиток світової економіки. Водночас багато американських експертів вважають це малоімовірним. Скоріш за все, Росія, на їх думку, зіштовхнеться з надзвичайно гострими демографічними проблемами та не зможе вирішити проблему односторонньої сировинної орієнтації своєї економіки². Зважаючи на вищевикладене, Російська Федерація, на думку багатьох американських фахівців, не може розглядатися у якості серйозного партнера США. І це не дивлячись на те, що інтереси США,

як і інших країн Заходу, без сумніву, потребують покращання відносин з Росією, адже існує потреба в отриманні допомоги від РФ для продовження військової кампанії в Афганістані, вирішення проблем, пов'язаних з ядерною програмою Ірану, забезпечення стабільності енергопостачання в країни ЄС, запобігання розповсюдженню зброї масового ураження тощо.

За наслідками глобальної фінансової кризи, а також у результаті загострення економічних проблем у багатьох країнах світу, світовий порядок, на думку американських фахівців, стане менш стабільним та прогнозованим, ніж сьогодні. Це, на їхню думку, обумовлено в першу чергу скороченням можливостей США контролювати процеси розвитку у вибухонебезпечних регіонах світу, зростанням кількості активних акторів, що функціонують на міжнародній арені (не лише держав, а й недержавних суб'єктів, під якими слід розуміти як корпорації, так і неурядові організації), що мають різноманітні інтереси, які вони, ймовірно, намагатимуться реалізувати всіма засобами, включаючи й насильницькі, як на міжнародній арені, так і в рамках окремих держав. Подібна ситуація може викликати серйозні проблеми для таких структур, як ООН, НАТО, Європейський Союз та ін., посилити регіональну специфіку міжнародних відносин. В першу чергу це стосуватиметься ООН, з позицією якої все менше і менше рахуватимуться. Якщо вслід за США на шлях ігнорування її позиції стане й Китай, роль ООН взагалі може стати мізерною, як це трапилося із Лігою Націй у 30-х роках минулого століття³.

Європейський Союз також уже стикається зі значними труднощами. До традиційних для нього протиріч між Великобританією та континентальними країнами додалися колізії у відносинах між «старими» та «новими» східноєвропейськими членами міжнародного утворення. Аналогічні зіткнення інтересів спостерігаються і в рамках функціонування НАТО⁴.

Загальним висновком стосовно процесів глобального розвитку, на думку американських експертів, може стати виникнення дефіциту керованості світового розвитку, що негативно позначиться на можливості вирішення глобальних проблем сучасності, попередження локальних військових конфліктів, розповсюдження ядерної зброї, надання допомоги у розвитку. Як наслідок, може зрости кількість «неспроможних», тих, що остаточно не відбулися, країн (особливо на території Африканського кон-

тиненту, на південь від пустелі Сахара). Вплив глобальної економічної кризи у прогнозуванні американськими експертами не ігнорується, але водночас зводиться до констатування того, що вона зможе лише тимчасово призупинити розвиток процесів глобалізації, викликавши при цьому не лише відхід від принципів ліберальної демократії, яка передбачає відкритість економічних кордонів, а й посилення протекціонізму та зниження рівня активності міжнародної торгівлі. Скоріш за все, матиме місце зростання ролі національних держав.

До чергового аналізу розвідувального товариства США слід, звичайно ж, прислухатися та взяти до уваги його висновки, особливо в тій частині, де мова йде про зростання хаосу на міжнародній арені, майбутнє послаблення міжнародних організацій, проблеми у розв'язанні глобальних питань. Мабуть, справедливою є думка про те, що створений після розпаду СРСР американо-центристський світ поступово відходить у минуле. Іншим питанням є те, що на заміну йому приходять хаотична мультиполярність. І не виключено те, що за аналогією щодо ностальгії за колишнім СРСР, певним колам не вистачатиме й американського світового лідерства, яке вносило певні організуючі основи в міжнародні відносини, хоча принципи, на яких вони будувалися, не влаштовували багатьох акторів світової політики. Водночас слід визнати, що дії США все ж таки були передбачуваними, в той час як носії нових викликів — це здебільшого позасистемні сили, як, скажімо, сомалійські пірати. Вони мають інтереси та устремління, що не вкладаються в рамки звичної на цей час військової, політичної та дипломатичної практики.

Повністю згодні з тим, що розвиток світу й надалі йтиме шляхом глобалізації в усіх сферах міжнародного життя, що відрізнятиметься високою динамічністю та взаємозалежністю подій, і автори затвердженої указом президента РФ від 12.05.2009 року № 537 «Стратегії національної безпеки Російської Федерації до 2020 року»⁵.

Так, зокрема, російськими фахівцями констатується, що останнім часом між державами загострилися протиріччя, пов'язані з нерівномірністю їхнього розвитку внаслідок, в першу чергу, глобалізаційних процесів. Розрив між рівнем благополуччя країн посилюється. Цінності та моделі розвитку стали предметом глобальної конкуренції. Зріс рівень уразливості усіх членів міжнародного співтовариства перед виникненням нових

викликів та загроз. В результаті укріплення нових центрів економічного зростання та політичного впливу складається якісно нова геополітична ситуація. Простежується тенденція до пошуку рішень наявних проблем та врегулювання кризових ситуацій на регіональній основі без участі нерегіональних сил. Недієздатність існуючої глобальної та регіональної архітектури безпеки, яка орієнтована, особливо в Євроатлантичному регіоні, лише на Організацію Північноатлантичного договору (НАТО), а також недосконалість правових інструментів та механізмів створює загрозу належному забезпеченню міжнародної безпеки.

В період до 2020 року на забезпечення національних інтересів Російської Федерації негативно впливатимуть імовірні рецидиви односторонніх силових підходів у міжнародних відносинах, протиріччя між основними учасниками світової політики, загроза розповсюдження зброї масового знищення та його потрапляння до рук терористів, удосконалення форм протиправної діяльності в кібернетичній та біологічній сферах, в галузі високих технологій. Посилиться глобальне інформаційне протистояння, зростуть загрози стабільності індустриальних країн світу та країн, що розвиваються, їхньому соціально-економічному розвитку та демократичним інститутам. Отримають розвиток націоналістичні настрої, ксенофобія, сепаратизм та насильницький екстремізм, в тому числі й під лозунгами релігійного екстремізму. Загостряться й світова демографічна ситуація та проблеми охорони природного середовища, зростуть загрози, пов'язані з неконтрольованою та незаконною міграцією, наркоторгівлею та торгівлею людьми, іншими формами транснаціональної злочинності. Ймовірним є поширення епідемій, викликаних новими, раніше не відомими вірусами. Більш відчутним стане дефіцит питної води у світі.

Увага міжнародної політики у довгостроковій перспективі, на думку російських фахівців, зосереджуватиметься на проблемах забезпечення контролю над джерелами енергетичних ресурсів, у тому числі й у регіоні Близького Сходу, на шельфі Баренцевого моря та інших районах Арктики, в басейні Каспійського моря та в Центральній Азії. В умовах конкурентної боротьби за ресурси не виключена й можливість вирішення проблем, які виникатимуть, із застосуванням військової сили. Можливим є порушення балансу сил поблизу кордонів Російської Федерації та кордонів її країн-партнерів. Негативний вплив на міжнародну

обстановку в середньостроковій перспективі продовжуватимуть справляти наслідки ситуації в Іраку та Афганістані, конфлікти на Близькому та Середньому Сході, в низці країн Південної Азії та Африки, на Корейському півострові. Критичний стан фізичного збереження небезпечних матеріалів та об'єктів, особливо в країнах з нестабільною внутрішньополітичною ситуацією, а також неконтрольоване державами розповсюдження звичайних озброєнь можуть призвести до загострення існуючих та виникнення нових регіональних та міждержавних конфліктів. Зростає ризик збільшення кількості держав, що володітимуть ядерною зброєю⁶.

Світ розвивається швидкими темпами та буде зовсім іншим у 2020 році — йдеться також і в положеннях щогорічної комунікації ЄК під назвою «Європа 2020: стратегія розумного, стійкого та всебічного розвитку» (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth)⁷. На думку європейських фахівців, не зважаючи на те що ЄС продовжує отримувати дивіденди від того, що зараз її економіка є однією із найвідкритіших економік світу, конкуренція з боку країн, що розвиваються, в майбутньому посиляться. Такі країни, як Китай та Індія, останнім часом значно збільшили рівень власного інвестування в НДКР з метою активізації інтеграції їхньої промисловості у процеси глобального економічного розвитку. Проблеми в системі глобальних фінансів залишаються невирішеними. Можливість отримання легких кредитів, а також лише короткострокові аналізи виникнення можливих ризиків на світових фінансових ринках можуть призвести до так званого «бульбашкового» зростання (bubble-driven growth) та нової дестабілізації ситуації. Таким чином, саме Європа має віднайти глобальне вирішення проблеми стабільного функціонування фінансової системи. Активних дій в період до 2020 року потребуватимуть виклики, пов'язані із зміною клімату та боротьбою за ресурси. Збільшення чисельності населення планети з 6 до 9 млрд найближчим часом створить передумови для активізації глобального протистояння за природні ресурси, а також поставить під загрозу навколишнє середовище планети. Таким чином, ЄС разом з іншими країнами світу планує продовжити пошук вирішення проблеми зміни клімату та вдосконалення власної енергетичної стратегії.

Своєю чергою, китайські експерти переймаються проблемою встановлення найближчим часом нового міжнародного політич-

ного та економічного порядку. Так, зокрема, в офіційній позиції МЗС КНР з цього приводу від 18 серпня 2008 року під назвою «Позиція Китаю стосовно встановлення нового політичного та економічного порядку» (China's Position on Establishing a New International Political and Economic Order) йдеться про необхідність забезпечення відповідності цього нового порядку п'яти основним принципам мирного співіснування, якими є: забезпечення поваги до суверенітету та територіальної цілісності, принципу невтручання у внутрішні справи; вирішення міжнародних проблем мирним шляхом; забезпечення рівного суверенітету для всіх країн світу; поваги до національної належності, а також принцип взаємовигідного співробітництва та спільного розвитку⁸.

Для того, щоб визначити роль та місце України в системі загальноєвропейської архітектури безпеки, доцільно, на наш погляд, в першу чергу визначити основні особливості сучасного світоустрою на континенті, встановити наявність їх системної організованості, покликаної забезпечувати стабільність розвитку та безпеку в регіоні. Найбільш загальною тенденцією світового розвитку наприкінці ХХ – початку ХХІ століть без сумніву, стала активізація процесів глобалізації, які формуються під впливом сукупності світових зв'язків, відносин та взаємодії між різноманітними суб'єктами, зокрема в сфері забезпечення колективної безпеки. Зараз на Європейському континенті сформувалася, мабуть, найвища у світі щільність механізмів багатосторонньої міждержавної взаємодії з питань забезпечення регіональної безпеки. Основними її структурами при цьому є ООН, ОБСЄ, Рада Європи, Європейський Союз, НАТО, ОДКБ та СНД, з яких лише в ООН, Раді Європи та ОБСЄ Україна бере повноправну, але досить рідко активну участь.

Водночас слід визнати й те, що світова система міжнародних відносин, що склалась після розпаду СРСР, перебуває сьогодні на вирішальному етапі нової якісної трансформації, та певною мірою усе ще розглядається у форматі «Єдина світова наддержава США – всі інші держави». Початок глобальних змін поклали події 11 вересня 2001 року, коли екстериторіальні терористичні угруповання утвердились в якості окремого актора міжнародних відносин й фактично змусили національні уряди до кардинальної трансформації системи забезпечення безпеки у контексті протидії міжнародному тероризму.

Остаточно традиційні для «вестфальського світу» норми міжнародного права, включаючи й повну юрисдикцію уряду на всій території національної держави, девальвовано хоча й частковим, але визнанням сербського краю Косово суверенною державою. Проголошення 17 лютого 2008 року парламентом Косово від'єднання цієї території від Сербії та проголошення незалежності краю — подія, яка фактично розділила систему міжнародних відносин на «до» та «після» Косово. Визнання суверенітету сербського краю Косово «Великою сімкою» та більшістю країн Європейського Союзу стало каталізатором руйнації геополітичного статус-кво. Більше того, незалежність Косово спричинила так званій «ефект доміно», коли й інші самопроголошені та невизнані на міжнародному рівні національно-територіальні утворення отримали прецедент можливої міжнародно-правової легітимізації свого статусу. Підтвердженням цього є результати російсько-грузинської війни 2008 року та проголошення незалежності Абхазії та Південної Осетії, яку визнала чотири країни світу, а саме: Російська Федерація, Нікарагуа, Венесуела та Республіка Науру.

Таким чином, сучасний стан системи міжнародної безпеки характеризується поступовою втратою міжнародно-правовими категоріями «національний суверенітет», «територіальна цілісність», «міжнародні гарантії безпеки», «норми міжнародного права» свого визначального для міждержавних відносин змісту. «Право сили» фактично заступило «силу права»⁹.

Останнім часом у середовищі російської політичної еліти панує переконання щодо необхідності укладання так званого «Великого європейського договору про безпеку». Ця ідея навіть була закріплена в основоположному зовнішньополітичному документі Росії — «Концепції зовнішньої політики Російської Федерації»¹⁰. Однак влітку минулого року поряд з питанням укладання *Договору про європейську безпеку (ДЄБ)*, російська сторона акцентувала увагу міжнародної спільноти і на проблемі *реформування ОБСЄ — одній з найвпливовіших міжнародних організацій з питань забезпечення безпеки на європейському просторі*. Оскільки Росія наголошує на тому, що проект ДЄБ та реформування ОБСЄ не є тотожними, хоча й мають взаємодоповнюючий характер, доцільно розглядати ці ініціативи окремо.

Російський проект «Договору про європейську безпеку» було представлено Президентом РФ Д. Медведєвим 29 листопада

2009 року. Головну мету зазначеного проекту документа визначено в преамбулі, а саме: «створити дієві та оперативні механізми взаємодії для врегулювання суперечок та розбіжностей, що виникають, зняття занепокоєнь, вироблення адекватної реакції на виклики та загрози у сфері безпеки»¹¹. Слід наголосити, що зазначена теза цілком відповідає сучасній російській позиції щодо недієздатності сучасних організацій та майданчиків у безпековій сфері.

Президент РФ у своїх виступах неодноразово висловлював переконання, що новий договір може розглядатися як договір «Гельсінкі+», тобто підтверджувати та розвивати раніше узгоджені принципи, включати й розробку ефективних інструментів застосування гельсінського процесу, але «вже у XXI сторіччі... з урахуванням появи нових суб'єктів міжнародного права». Однак в якості основної загрози положеннями «Договору про європейську безпеку» передбачена потенційна можливість військової агресії проти одного або ж групи учасників договору. Цим, відповідно, й зумовлені механізми взаємодії учасників договору, зокрема статтею 7 передбачається право на колективну оборону¹².

Іншим напрямком російської зовнішньополітичної активності у європейській безпековій сфері стала також нещодавня ідея Кремля щодо необхідності *реформування ОБСЄ*. Певні пропозиції були висловлені міністром закордонних справ РФ С. Лавровим 23 червня минулого року на відкритті Щорічної конференції ОБСЄ з огляду проблем у сфері безпеки, яка пройшла у Відні (Австрія). Міністр зазначив, що проблема європейської безпеки могла б бути легко вирішена шляхом забезпечення «послідовної інституалізації ОБСЄ, перетворення її в повноцінну регіональну організацію за змістом Розділу VIII Статуту ООН»¹³. Тобто ОБСЄ займалася б усім спектром проблем на євроатлантичному просторі і, насамперед, забезпечувала б функціонування в регіоні відкритої системи колективної безпеки на основі юридичних зобов'язань країн-учасниць. І вже на наступному неформальному саміті міністрів закордонних справ держав-членів ОБСЄ на о. Корфу (Греція) 27 червня 2009 року за спільною згодою було започатковано новий діалог з питань європейської безпеки — так званий «процес Корфу». На сьогодні, в тому числі й за результатами проведення 17-ї Наради міністрів ОБСЄ, яка відбулася 1–2 грудня 2009 року, зрозуміло,

що «процес Корфу» буде досить тривалим¹⁴. Саме ж оновлення ОБСЄ вірогідно полягатиме в прийнятті статуту цієї організації та перегляді або ж підтвердженні її міжнародно-правового інструментарію, в тому числі й Гельсінського Заключного Акту.

Слід зазначити, що потреба вдосконалення роботи ОБСЄ усвідомлюється всіма країнами-учасницями, що і зумовило загальне схвалення «процесу Корфу». Водночас держави-члени ЄС та НАТО не вбачають необхідності в переформатуванні основ та механізмів європейської безпеки таким чином, як це пропонується проектом ДЄБ. У відповідності з їхньою позицією діючі механізми (насамперед НАТО) є цілком адекватними і потребують лише певної корекції діяльності, пов'язаної з появою нових викликів міжнародній безпеці.

Одним з головних «донорів безпеки» для європейського та євроатлантичного простору залишаються й Сполучені Штати Америки. Саме військова присутність США на Європейському континенті, наявність американської ракетно-ядерної «парасольки» залишається одним з ключових чинників колективної системи безпеки Організації Північноатлантичного договору.

Водночас слід зазначити, що відверто стримана позиція адміністрації Білого дому стосовно перебігу російсько-грузинського збройного конфлікту 2008 року та російсько-українських «газових війн» засвідчила про неготовність Сполучених Штатів до чергового раунду геополітичного протистояння з Російською Федерацією за контроль над пострадянським простором. Останньою ланкою у ланцюгу геополітичних втрат США стала відмова керівництва Киргизії подовжити термін перебування на своїй національній території американської військової бази. Це дає підстави для висновку, що сьогодні зовнішньополітична стратегія Сполучених Штатів в Європі в цілому, та на пострадянському просторі зокрема, зайшла в «глухий кут»¹⁵.

На додаток до ряду об'єктивних чинників (безпрецедентна фінансова криза, концентрація зусиль на фактично провальних геополітичних проектах в Іраку та Афганістані) такий стан справ пов'язаний зі зміною владної еліти у Вашингтоні, що зумовило необхідність формування демократичною адміністрацією Президента Б. Обама нового бачення місця та ролі Сполучених Штатів Америки у світі. Цей процес ще не завершено. Будівничі архітектури нової американської зовнішньої по-

літики віце-президент США Дж. Байден та державний секретар Х. Клінтон визначили лише її основні напрями, якими стали:

1. Деідеологізація зовнішньої політики. При збереженні стратегічного партнерства з країнами НАТО, Ізраїлем, Саудівською Аравією зовнішня політика Сполучених Штатів повинна ґрунтуватися, насамперед, на засадах прагматизму й врахування соціокультурних особливостей інших держав.

2. Повернення у правову площину відносин з країнами-паріями: Іраном, Північною Кореєю, Кубою.

3. Посилення ролі ООН у міждержавних відносинах¹⁶.

Відносини ж США з Російською Федерацією розпочинаються «з чистого аркуша». Спірні питання (розміщення елементів системи протиракетної оборони в Європі; скорочення стратегічних наступальних озброєнь та ядерного потенціалу; інтереси в Центральній Азії, на Південному Кавказі, в Україні) повинні вирішуватися, по можливості, на основі врахування позицій сторін.

Характерною особливістю трансформованої конфігурації американсько-російських відносин при цьому є підвищення ролі неформальних міжнародних форумів (Мюнхенська міжнародна конференція з питань безпеки, економічний форум у Давосі, саміт «Великої двадцятки» тощо) з метою пошуку консолідованого вирішення питань, що мають обопільну зацікавленість, на рівні двосторонніх домовленостей.

На даний час, ані держави-члени ЄС, ані держави-члени НАТО не бачать нагальної необхідності у створенні нової громіздкої системи європейської безпеки, яка б означала руйнацію існуючої. Саме тому європейська система безпеки, що має в основі Північноатлантичний альянс, залишатиметься пріоритетом для європейських держав. Україна в цьому контексті може солідаризуватися з позицією щодо відсутності потреби кардинального переформатування існуючої системи європейської безпеки та наполягати на тому, що принцип неприпустимості забезпечення своєї безпеки за рахунок інших повинен включати право держав на суверенний вибір приєднання до безпекових об'єднань. В інтересах України також наполягати на ролі ОБСЄ як основного майданчика для обговорення питань загальноєвропейської безпеки, необхідності підтвердження всіма державами-членами ОБСЄ закріплених у Гельсінському Заключному акті основоположних принципів, особливо принципу непорушнос-

ті існуючих кордонів у Європі. В контексті останнього особливої актуальності для України набуває питання делімітації українсько-російського кордону в азово-керченській акваторії. Не менш важливим питанням залишається необхідність демаркації східного кордону України — зважаючи на загальноєвропейську актуальність цієї проблеми варто винести її на міжнародне обговорення та запропонувати у цьому процесі тристороннє співробітництво ЄС—Україна—Росія.

Принципово важливим напрямом зовнішньої політики України в контексті посилення загальноєвропейської та субрегіональної безпеки є продовження активної участі України в розблокуванні заморожених конфліктів на території СНД. Особливу увагу Україна приділятиме розв'язанню придністровського конфлікту із залученням усталених міжнародних механізмів.

І, звичайно ж, завданням номер один для України залишатиметься розбудова рівноправних, взаємовигідних, прагматичних відносин з одним із найвпливовіших акторів континентальної та глобальної систем безпек — Російською Федерацією, що матиме позитивні наслідки як для регіону, так і світу в цілому¹⁷.

«Румунія знову має територіальні претензії до України» — такими заголовками рясніли у квітні 2010 року майже всі без винятку українські друковані ЗМІ¹⁸. Йдеться про невеликий (1500 на 800 метрів) безлюдний острів Майкан на Дунаї, по якому проходить кордон між містами Кілія і Вилкове. За міжнародним правом, коли кордон між країнами встановлений по річці, він проходить по фарватеру, якщо сторони не домовилися інакше. Але фарватер, що проходив між великим островом Бабин (Румунія) та українським островом Майкан, обмілів, замулився, і тепер судна ходять між Майканом і саме українським берегом. На цій підставі рік тому румуни вперше заявили про перенесення кордону, після чого Майкан став би румунським. Проведений аналіз вказує на те, що у проблеми є і економічне підгрунття: з тих пір, як Україна п'ять років тому побудувала глибоководний вихід з Дунаю у Чорне море через гирло Бистре, все більше кораблів воліють йти по ньому, а не по румунських протоках, адже українська сторона бере за прохід дешевше. Це вже не перший випадок територіальних претензій до України з боку Румунії: рік тому вона відсудила в України кілька десятків квадратних кілометрів чорноморського шельфу

біля острова Зміїний. Аналогічна проблема є і в Чорному морі з Керч-Єнікальським каналом на кордоні Росії і України. Канал український, по ньому йдуть судна, проте межа проходить південніше.

І тому цілком оперативною, доречною та конструктивною була відповідь на це з боку МЗС України¹⁹. Українське зовнішньополітичне відомство підкреслило, що, по-перше, такі твердження, якщо вони аргументовані, мають носити офіційний характер, щоб мати можливість спільно проаналізувати стан речей і виробити оптимальні рішення. По-друге, природоохоронний чи екологічний аспект даного питання справді потребує фахового аналізу, що є предметом експертного обговорення у рамках спеціальної змішаної українсько-румунської комісії, засідання якої тривають в Одесі, та, у разі необхідності, на двосторонньому політичному рівні. При цьому українська сторона відкинула будь-які твердження щодо коригування лінії державного кордону і виходила з незмінності проходження лінії на будь-якому відрізьку державного кордону. Українська сторона керується виключно існуючими двосторонніми документами, зокрема, відповідними статтями Договору між Україною і Румунією про режим українсько-румунського державного кордону від 17 червня 2003 року, іншими документами та протоколами з питань демаркації²⁰. А Договір чи будь-яке його положення не можуть тлумачитися як такі, що передбачають зміну лінії державного кордону між договірними сторонами, як її визначено та описано у цьому Договорі, підкреслив представник МЗС України. Таким чином, лінія державного кордону між Україною та Румунією, як вона описана у демаркаційних документах та позначена на місцевості прикордонними знаками, підтверджується обома сторонами у їхніх договірних документах. Згідно з Договором, сторони взяли на себе зобов'язання утримувати у належному стані державний кордон на усій його протяжності і, зокрема, утримувати в належному стані прикордонні води та вживати належних заходів для запобігання навмисному руйнуванню берегів та усувати несподівані перешкоди, які могли б спричинити зміну річища прикордонних вод²¹.

Проведений аналіз національної нормативно-правової бази України свідчить про відсутність ефективного внутрішньодержавного законодавства, спрямованого на системне просування інтересів нашої держави в сфері забезпечення та захисту прав

національних меншин на міжнародній арені, в першу чергу шляхом участі України в основоположних універсальних та загальноєвропейських регіональних механізмах. Положення ст. 5 Закону України «Про дипломатичну службу» від 20.09.2001 року № 2728-III про те, що забезпечення представництва України у міжнародних організаціях повинно бути однією з основних функцій дипломатичної служби України, ефективно не виконуються²². Таким чином можна констатувати нагальну потребу у внесенні значних змін та доповнень до чинної нормативно-правової бази України, або ж підготовки проекту єдиного системного нормативно-правового акту в сфері належного забезпечення участі України в універсальних і регіональних механізмах та інструментах забезпечення і захисту прав національних меншин.

Зазначені прогалини в українському національному праві, відсутність адекватних політичних оцінок та реальних механізмів впливу України на міжнародному рівні на ситуацію із захистом прав української діаспори за кордоном можуть створити передумови для поглиблення проблем національних меншин українського походження, особливо в прикордонних з Україною державах, представники яких продовжують відчувати загрозу українській культурі, мовній ідентичності, усвідомлюють нерозуміння своїх проблем як з боку влади, так і з боку представників титульної нації, що може призвести до посилення напруги в регіоні. Активізація ж діяльності України на вказаному напрямку, отримання нею реальних важелів впливу на формування міжнародної політики у сфері забезпечення та захисту прав людини та, зокрема, національних меншин, дозволить підтвердити позитивний імідж України на міжнародній арені як держави, яка на практиці переймається та бере активну участь у процесі формування та реалізації міжнародної політики з питань захисту прав людини.

Позитивне сприйняття України міжнародними організаціями, іноземними державами та громадянами, зокрема інвесторами, є фактором, який безпосередньо впливає на розвиток нашої держави і сприяє задоволенню її зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних потреб, розв'язанню внутрішніх соціально-економічних проблем, зокрема шляхом активізації роботи з інформування міжнародного співтовариства про національний економічний потенціал та позитивну динаміку обсягів надхо-

дження іноземних інвестицій, а також на інтенсифікацію інноваційного процесу, збільшення експорту продукції, зростання обсягу отриманих від діяльності туристичної галузі коштів, зміцнення гуманітарних контактів. Таким чином, формування позитивного міжнародного іміджу України є необхідним для забезпечення захисту її національних інтересів, дотримання стратегічного курсу на європейську інтеграцію, успішної конкурентної боротьби на міжнародному ринку збуту та інвестицій.

На жаль, аналіз інформаційної активності найвпливовіших телекомпаній більшості країн світу стосовно України вказує на те, що негативна інформація, як і раніше, домінує на іноземному телебаченні, а позитивні сюжети про Україну продовжують мати безсистемний та випадковий характер. Українська тематика досить часто використовується у якості зручного медіаважеля, покликаного опосередковано сприяти формуванню негативного іміджу України. Значну стурбованість викликає і зосередженість окремих іноземних репортерів на пошуці лише «розважально-сенсаційних» сюжетів з України, що формують в іноземного телеглядача стереотипи про Україну як державу скандалів, аварій та катастроф.

Недостатня представленість України в інформаційному просторі інших держав, а також поширення серед іноземних громадян різного роду хибних та упереджених уявлень про неї є наслідком впливу ряду факторів, зокрема низького рівня інтегрованості у світовий інформаційний простір внаслідок слабого розвитку необхідної для цього матеріально-технічної бази. Для підвищення рівня поінформованості громадян іноземних держав про Україну необхідно забезпечити, зокрема, налагодження функціонування культурно-інформаційних центрів, здійснення супутникового мовлення в інформаційному просторі іноземних держав українською та іноземними мовами, включення вітчизняних телепередач до пакетів програм, що транслюються за кордоном кабельними мережами. Враховуючи, що для розв'язання зазначеної проблеми необхідні значні за обсягом бюджетні кошти, такий процес є довготривалим. Основним кроком на загальнодержавному рівні, спрямованим на організацію скоординованої та комплексної роботи органів виконавчої влади щодо забезпечення формування позитивного міжнародного іміджу України, повинно стати належне виконання положень Концепції Державної цільової програми формування позитив-

ного міжнародного іміджу України на 2008–2011 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 року № 379-р²³.

Вибух на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС 26 квітня 1986 року став «прородичем» наймасштабнішої техногенної катастрофи в світовій історії. Аварія розцінюється як найбільша за всю історію ядерної енергетики як за кількістю потерпілих від її наслідків, так і за економічним збитком. Вона відбулася на території СРСР, з розпадом якого головний біль від проблемного об'єкту дістався Україні. Правда, лихоманить й сусідні країни. На відміну від бомбардувань Хіросіми і Нагасакі, аварія на ЧАЕС нагадувала вибух могутньої «брудної бомби» — основним вражаючим чинником стало радіоактивне забруднення. Хмара «радіації» — дотепер страшне для українця слово — пройшла над європейською частиною СРСР, Східною Європою і Скандинавією. Приблизно 60% радіоактивних опадів осіли на території Білорусі. Майже 200 000 чоловік були евакуйовані із забруднених зон. Ось тільки про загрозу нових викидів з «Укриття», що будувалося в надзвичайній ситуації похапцем, згадують зрідка — до роковин і міжнародних засідань²⁴.

Тим часом «саркофаг», зведений над четвертим енергоблоком, поступово руйнується. У разі його обвалення, небезпека в основному полягатиме у тому, наскільки багато радіоактивних речовин знаходиться усередині. На сьогоднішній день можна вважати встановленим, що в «Укритті» залишилося майже 95% палива, яке було в реакторі на момент аварії, зараз його сумарна активність складає приблизно 16 млн кюрі. Кількість радіоактивного пилу, за консервативними оцінками, складає близько 1,5 тонн. Існує потенційний ризик її викидів в навколишнє середовище. Якщо ця оцінка вірна, то руйнування «саркофага» може призвести до масштабної катастрофи.

В той же час будівництво нового «панцира», який накрив би вже існуючий і тим самим залишив би всередині всі викиди у разі падіння старого, все ще не розпочате. Будівництвом мають займатися французи, які виграли тендер. У вересні 2007 року ЧАЕС і французький концерн Novarka підписали контракт на будівництво нового безпечного конфайнмента (НБК) над об'єктом «Укриття». Проектний термін експлуатації НБК — 100 років, термін будівництва об'єкту — 5 років. Таким чином, до 2012 року, якби почалося будівництво, якраз для спокою всіх

футбольних уболівальників, він би був побудований. Але терміни кожного разу переносяться. Заявлялося про завершення будівництва в 2013 році²⁵.

Що ж заважає розпочати будівництво? Як вважають в Рахунковій палаті, план здійснення заходів на об'єкті «Укриття» не виконується, і ЧАЕС залишається потенційно небезпечним об'єктом через неефективне використання коштів і погану організацію. Щорічні програми робіт на майданчику Чорнобильської АЕС носили формальний характер і не відображали заявленої в бюджетних запитах потреби, затверджувалися і корегувалися фактично по закінченню фінансового року під уже виділені обсяги фінансування і виконані роботи. В результаті планування робіт і управління коштами держбюджету здійснювалося безсистемно, а фінансування витрат бюджетних програм на ці цілі — за залишковим принципом. Це свідчить про незадовільну організацію і управління коштами, направленими з усіх наявних джерел фінансування на його виконання (як з боку уряду України, так і з боку ЄБРР), і не виключає подальшого зростання вартості будівництва. За окремими даними, вже на сьогодні через тяганину з початком будівництва розрахункова вартість робіт зросла з 758 млн євро до 1,6 млрд євро і збільшуватиметься в майбутньому.

Загалом залишилося дочекатися початку будівництва, а там подивимося, як країни-донори виконуватимуть домовленості з фінансування. Адже якщо зараз зведення «Укриття» затримують відсутність проекту і погана організація, то потім, цілком можливо, прийде черга браку коштів. До складу асамблеї донорів Чорнобильського фонду «Укриття» входять 28 країн під управлінням Європейського банку реконструкції і розвитку. 15 травня 2008 року ухвалено рішення виділити на фонд «Укриття» 135 мільйонів євро, а 15 липня того ж року на засіданні ради країн-донорів було прийнято постанову про надання ще 60 мільйонів євро²⁶.

Неефективність діалогу влади з бізнесом та громадянським суспільством щодо питань міжнародної інтеграції та співпраці, а також практична відсутність фінансової підтримки учасників зовнішньоекономічної діяльності з боку держави, на нашу думку, є одними з основних проблем, що перешкоджають ефективній інтеграції України у світовий економічний простір. Зважаючи на це, суттєвим кроком на шляху їх вирішення мог-

ло б стати створення окремого системного державного органу або ж структурного підрозділу в МЗС України з питань підтримки експорту товарів та послуг українського виробництва, а також прямих українських інвестицій за кордон, який би переймався проблематикою захисту економічних інтересів національного бізнесу на міжнародній арені, підвищенням рівня інвестиційної привабливості української економіки та сприянням просуванню українських товарів і послуг на зовнішні ринки. Іноземний досвід вказує на достатню ефективність такого кроку. Так, зокрема, як приклад експансії середнього бізнесу на світові ринки можна навести досвід бразильської Агенції з питань просування експорту та інвестицій (Brazilian Agency for Export Promotion and Investments (APEX))²⁷. Агенція активно допомагає малим та середнім підприємствам Бразилії виходити на світові ринки не лише для просування товарів та послуг, а й здійснення прямих іноземних інвестицій. Вона працює разом із урядом Бразилії, здійснює консультаційну підтримку бразильських компаній та, у випадку необхідності, лобіює їхні інтереси на зовнішніх ринках. Такий досвід можна застосувати для підтримки українських компаній, що планують вести активну діяльність за кордоном.

За інформацією Держкомстату України станом на 1 січня 2010 року, загальний обсяг прямих інвестицій України в розвиток економік країн світу становив 6,2 млрд доларів США, 5,8 млрд з яких (або ж 94%) припадали на єдину країну — Кіпр²⁸. Легітимне міжнародне податкове планування на цей час стало нормою зовнішньоекономічної діяльності, а Республіка Кіпр уже давно не є офшорною зоною у класичному розумінні цього терміна. Зараз доцільним є внесення до положень Стратегії тез про необхідність повернення України до питання денонсації підписаної у 1982 році угоди між СРСР та Республікою Кіпр і чинної для України угоди про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна та укладення якісно нової взаємовигідної угоди між Україною та Республікою Кіпр з питань уникнення подвійного оподаткування. Аналогічні угоди потрібно укласти і з іншими, так званими юрисдикціями «ризик». Динамічний розвиток внутрішньоекономічної ситуації в країні, а також ефективність наповнення державного бюджету нашої держави не повинні страждати від можливості заниження окремими господарюючими суб'єктами власних податкових зобов'язань в Україні,

що до того ж дозволить посилити конкуренцію між вітчизняними компаніями на внутрішньому ринку.

Реалізація двовекторної зовнішньоекономічної стратегії України, спрямованої на одночасне створення зони вільної торгівлі з державами — учасницями СНД, окремі з яких (РФ, Казахстан та Республіка Білорусь) не є членами СОТ, але водночас є членами Митного союзу, та створення зони вільної торгівлі з ЄС на практиці, на жаль, є неможливою, зважаючи, в першу чергу, на зовнішні, незалежні від України чинники, зокрема досить слабку лібералізацію торгівлі ЄС із вказаними країнами. Про це вже заявив представник ЄК, що відповідає за підписання з Україною угоди про асоціацію з ЄС, Х. Мінгареллі²⁹. Таким чином зазначену двовекторність можливо використовувати лише з метою опосередкованого стимулювання ЄС до створення з Україною зони вільної торгівлі. Входження України до зони вільної торгівлі країн-членів СНД до завершення процесу значної лібералізації зовнішньоекономічної діяльності РФ та її партнерів стане проблематичним.

Глобальна зміна клімату — одна з найгостріших екологічних проблем, які стоять перед людством. Згідно з прогнозами провідних міжнародних наукових центрів з дослідження клімату, протягом наступного століття температура підвищиться на 2-5 градусів за Цельсієм. Такі темпи глобального потепління спричинять серйозні кліматичні зміни і різні екосистеми опиняться під загрозою зникнення. Сьогодні можна зі впевненістю сказати, що значні кліматичні зміни вже відбуваються. Ми повинні замислитися та зрозуміти, що людство не має права використовувати атмосферу планети для забруднення. Якщо не розпочнемо активно діяти, то вже незабаром наблизимося до межі, коли глобальну зміну клімату зупинити буде вже неможливо і життя на планеті опиниться під загрозою. **Основною причиною зміни клімату** є використання викопного палива та неефективне споживання енергії, що виробляється. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, викликають посилення парникового ефекту. Надмірна кількість газів, які утворюються в результаті діяльності ТЕЦ, транспорту, сільського господарства, промисловості, а також лісових пожеж, утримують сонячне тепло у нижніх шарах атмосфери, не даючи йому повертатись до космосу. Найбільш помітним наслідком зміни клімату буде поступове потепління, а «надзвичайні ситуації», зокрема сильні

посухи, повені, шторми, урагани, надзвичайно спекотні дні, які відбуватимуться частіше. Рівень світового океану підніметься й океанічні течії можуть істотно змінитись. Людство буде змушене зіткнутися з проблемами водопостачання та з деградацією сільськогосподарських земель та лісів.

Екологічна ситуація в Україні є ще більш кризовою та загрозливою. Значна частина водних об'єктів втратила природну чистоту, порушена їхня здатність до самоочищення. У державі накопичено понад 35 млрд тонн відходів, 17% її території знає підтоплення, понад 18% — вражено інтенсивною ерозією. За роки незалежності площа земель природно-заповідного фонду збільшилася вдвічі, але займає тільки 4,95% території країни, що значно менше за середній показник для Європи (15%). В Україні найвищий в Європі рівень розораності земель, споживання енергетичних ресурсів і води, вирубування лісів. Цей перелік можна продовжувати й продовжувати. Складність і наскрізний характер екологічних проблем України вимагають від уряду, політиків, громадськості рішучих дій для їхнього вирішення³⁰.

Сьогодні наша держава знаходиться на 10 місці за викидами парникових газів у світі — після США, Росії, Японії, Німеччини, Канади, Великобританії, Франції, Італії та Австралії. 15 березня 1999 року Україна підписала Кіотський протокол, який передбачає певні зобов'язання з боку нашої держави. Умови протоколу виявилися дуже м'якими для України, оскільки не вимагають зменшення викидів парникових газів, а навіть дозволяють їх збільшення до рівня 1990 року. Це дозволило Україні на початку 2009 року укласти з Японією угоду про продаж 30 млн тонн квот на викиди парникових газів на загальну суму 300 млн євро³¹. Основною умовою угоди з японцями було цільове використання коштів на проекти, що призведуть до зниження викидів парникових газів та інші екологічні цілі (схема зелених інвестицій). Проте згідно з угодою кошти, не використані від продажу квот на екологічні проекти до 2012 року, Україна має повернути Японії³².

Окрім неурядові організації України зі зміни клімату вважають, що торгівля порожніми квотами, або «гарячим повітрям», без належного міжнародного регулювання не приносить ані екологічного, ані економічного ефекту для нашої країни. А наявне національне законодавство щодо торгівлі квотами не мо-

же забезпечити прозорого та ефективного використання коштів. Про те, що отримані у 2009 році за угодою з Японією кошти розкрадені, підтвердив і Президент України В. Янукович 22 квітня 2010 року на зустрічі з представниками регіональних ЗМІ³³.

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. По-перше, після холодної війни, з настанням періоду багатополлярності, пронизаного процесом глобалізації, в світовому геополітичному просторі все здавалося прозорим, ясним та стабільним. Проте на зміну головному протистоянню по лінії США—СРСР періоду холодної війни, з усіма його прямими та опосередкованими суперечностями, найнебезпечнішими з яких були небачені темпи зростання озброєнь, включаючи такі його компоненти, як ядерна, хімічна, бактеріологічна зброя, людство на початку ХХІ століття зіштовхнулось з новими, не менш серйозними загрозами та болючими проблемами, серед яких головними є енергетичні, продовольчі, екологічні, знову ж таки безпекові (в їхніх нових іпостасях: поширення міжнародного тероризму, кібертероризму, питання морського піратства тощо), в цілому постали проблеми елементарного виживання. Світова фінансова криза, активна фаза розвитку якої припадає на середину 2008 року, ще більше загострила вузол світових та регіональних питань, а відтак ще з більшою переконливістю продемонструвала, що: а) необхідно негайно здолати старі моделі міжнародних відносин, які дісталися у спадок з періоду холодної війни; б) такі радикальні реформи як на глобальному, так і на регіональному рівнях можна здійснити лише на принципах консенсусу, тобто колективними діями. Іншими словами, глобальні виклики потребують глобальних рішень, тільки спільними зусиллями людства можна зробити цивілізаційний прорив і забезпечити своє існування в майбутніх століттях.

По-друге, Україна має в цьому швидкоплинному, багатоаспектному процесі виробити правильну парадигму свого розвитку. Процес так званого перезавантаження, який сьогодні спостерігаємо по лінії ЄС—США, США—Росія, перезавантаження всередині самих структур, як НАТО, так і ЄС, надає Україні унікальний шанс напередодні 20-річчя своєї незалежності здійснити власне перезавантаження у відносинах з провідними політичними гравцями глобального та євроконтинентального масштабів. Піднесення Китаю, Індії, Бразилії, решти тигрів та драконів змушує керівництво Старого Світу (США, Європа) пе-

реосмислювати вчорашні політичні доктрини та підходи, що при виваженій, конструктивній зовнішній політиці України (з відповідними внутрішніми реформами) неодмінно принесе Україні суттєву додану вартість, перетворивши її в могутню європейську державу з достойними стандартами життя та надійними гарантіями безпечного суверенного розвитку.

-
- 1 Global Trends 2025: A Transformed World / The National Intelligence Council. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html.
 - 2 Ibid.
 - 3 Ibid.
 - 4 Ibid.
 - 5 Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года / Совет Безопасности Российской Федерации. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>.
 - 6 Там же.
 - 7 Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / European Commission. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ec.europa.eu/eu2020/index_en.htm.
 - 8 China's Position on Establishing a New International Political and Economic Order / Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/wjzc/t24883.htm>.
 - 9 Трансформація європейського та євроатлантичного простору безпеки. Наслідки для України / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/41.htm>.
 - 10 Концепция внешней политики Российской Федерации / Президент России. Официальный сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>.
 - 11 Проект Договора о европейской безопасности / Президент России. Официальный сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.kremlin.ru/news/6152>.
 - 12 Там же.
 - 13 Выступление Министра иностранных дел России С. В. Лаврова на открытии Ежегодной конференции ОБСЕ по обзору проблем в области безопасности, Вена, 23 июня 2009 года / Сообщение МИД РФ № 996-23-06-2009. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.mid.ru/ns-dos.nsf/44a7dafc231dc11ac32576d6002f70c1/96f2efaa932b1251c32576d60045141e?OpenDocument>.
 - 14 Процесс Корфу / Агенція «inoСМИ.ru» за матеріалами німецького видання «Frankfurter Allgemeine Zeitung». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/world/20090701/250327.html>.
 - 15 Трансформація європейського та євроатлантичного простору безпеки. Наслідки для України / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/41.htm>.
 - 16 National Security Strategy / Foreign Policy Magazine. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://hillary.foreignpolicy.com>.
 - 17 Підсумки діяльності у 2009 році та пріоритети на 2010 рік / МЗС України. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/data/upload/content/mfa/ua/poll/presentation2009.pdf>.

- ¹⁸ Див.: Румунія знову має територіальні претензії до України / Інформаційна агенція «ZIK». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zik.com.ua/ua/news/2010/04/14/224688>.
- ¹⁹ Відповідь речника МЗС України щодо ситуації навколо острова Майкан / Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://news.ligazakon.ua/news/2010/4/15/23033.htm>.
- ²⁰ Там само.
- ²¹ Там само.
- ²² Закон України «Про дипломатичну службу» від 20.09.2001 року № 2728-III / Верховна Рада України. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2728-14>.
- ²³ Концепція Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008–2011 роки / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 року № 379-р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=379-2007-%F0>.
- ²⁴ *Пижиков Р.* Україну від нового вибуху на ЧАЕС відокремлюють 5 балів шкали Ріхтера?.. / Інформаційна Агенція «УНІАН». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/44742>.
- ²⁵ Зняття з експлуатації / ГСП Чернобыльская АЭС. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.chnpp.gov.ua/articles.php?lng=ua&pg=46>.
- ²⁶ Там само.
- ²⁷ The Brazilian Trade and Investment Promotion Agency. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.apexbrasil.com.br/portal_apex/publicacao/engine.wsp?tmp.area=145.
- ²⁸ Прямі інвестиції з України в економіку країн світу / Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- ²⁹ Моніторинг тижня: 12–18 квітня 2010 року / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/rubrika/2010/12_18042010.pdf.
- ³⁰ Див.: Відкрита заява національних екологічних громадських організацій щодо загроз громадянському суспільству України / Національний екологічний центр України. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.necu.org.ua/zagrozy-gromadyanskomu-suspilstvu-2010>.
- ³¹ Україна продала Японії квоти на парникові гази / Інформаційна агенція «INTV.ua». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.intv.ua/news/article/?id=57763083>.
- ³² Там само.
- ³³ Торгівля квотами CO₂ — нуль для екології та економіки України — експерти / Інформаційна агенція «Німецька хвиля». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5521585,00.html>.

Вячеслав Циватий

Народився в 1966 році в м. Нікополь Дніпропетровської області. Закінчив історичний (1991) та юридичний (1994) факультети Запорізького державного університету. Кандидат історичних наук, доцент кафедри зовнішньої політики і міжнародного права. Перший проректор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України. Заступник головного редактора фахового видання з історичних, політичних і юридичних наук — «Науковий вісник Дипломатичної академії України» (видається з 1998 року). Член редакційної колегії наукового журналу «Зовнішні справи».

Коло наукових інтересів — компаративна історія і теорія дипломатії; дипломатичний протокол і церемоніал; зовнішня політика і дипломатія держав Європи і Північної Америки.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ ДИПЛОМАТА ХХІ СТОЛІТТЯ

Пріоритетними шляхами розвитку освіти ХХІ століття є формування високого рівня інформаційної культури кожного громадянина своєї держави, впровадження сучасних інформаційних технологій у практику навчального та культурно-виховного процесу, підготовку сучасних дипломатів, фахівців у сфері зовнішніх зносин.

Розвиток і конкурентоспроможність українських фахівців у світовому просторі безпосередньо пов'язані з розвитком людських ресурсів, джерелом яких є система освіти з властивими їй гнучкістю, відповідністю глобальним викликам і загрозам сучасності, світовим тенденціям та національним інтересам.

Зміни, що відбуваються у вищій освіті, вимагають глибокої перебудови педагогічної та психологічної науки, розробки нових інституціональних моделей підготовки фахівців (зокрема, моделей підготовки дипломатів), відповідно до нових реалій сучасного життя, перспектив інституціонального, суспільно-політичного і науково-технічного розвитку нашої держави. Сучасне суспільство потребує підготовки кадрів, здатних відповідати викликам часу і ефективно здійснювати свою професійну діяльність.

Головним результатом упровадження нової інституціональної моделі підготовки дипломата має стати підготовка особистості компетентної та висококваліфікованої, патріотично вихованої та налаштованої на саморозвиток і навчання впродовж усього життя; особистості, якій притаманне інноваційне мислення та європейське світобачення¹.

Однією із характерних рис сучасного світу є перехід до інформаційного суспільства. Інформаційні технології все глибше проникають в усі сфери діяльності людини, стають потужною продуктивною силою суспільства загалом. Тому в найближчому майбутньому від рівня інформаційної культури молодого покоління, зокрема дипломатів, залежатиме науковий, технічний, інтелектуальний, соціально-економічний потенціал української держави.

Нині інформатизація освіти розглядається як система взаємопов'язаних організаційно-правових, науково-технічних, соціально-економічних, інституціональних, навчально-методичних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх, інформаційних, телекомунікаційних потреб учасників навчального та культурно-виховного процесу.

Саме тому інформатизація освіти як невід'ємна складова загальної інформатизації суспільства має вирішити завдання підготовки нового покоління дипломатів щодо їх продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Запровадження в навчальний процес сучасних інформаційних, зокрема комп'ютерно орієнтованих і телекомунікаційних технологій, відкриває нові шляхи й надає широкі можливості для подальшої індивідуалізації підготовки фахівців у сфері зовнішніх зносин, всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно-орієнтованих комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності запитам дипломатичної та консульської практики².

Основним завданням діяльності **Дипломатичної академії України при МЗС України** в навчальній сфері є підготовка кваліфікованих кадрів для Міністерства закордонних справ України та інших органів державної влади, що займаються питаннями зовнішніх зносин.

Дипломатичну академію України при МЗС України було створено на виконання п. 3 Указу Президента України від **30 травня 1995 р.** № 397/95 «Про підготовку спеціалістів для

роботи у сфері міжнародних відносин». Статут ДАУ було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 року № 779³.

Академія є головним державним вищим навчальним закладом у системі підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби та державних службовців, що займаються питаннями зовнішніх зносин України, інших органів державної влади, що підтверджує її загальнодержавне значення в цій галузі.

Одним із важливих завдань діяльності Академії є підготовка фахівців для дипломатичних служб зарубіжних країн, крім того, Академія встановлює та постійно розвиває співробітництво з навчальними закладами та науково-дослідницькими центрами іноземних держав, що свідчить про міжнародне визнання Академії.

Дипломатична академія за роки своєї діяльності утвердилась як авторитетний навчальний заклад в Україні і за її межами, фактично стала невід'ємною частиною Міністерства закордонних справ, оскільки була створена як відгук на гостру потребу в кадрах для дипломатичної та консульської служби України.

Академія сьогодні є сучасним вищим навчальним закладом з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері зовнішніх відносин, впевнено продовжує нарощувати свій потенціал та виконувати важливі державні завдання у відповідності до затвердженої 29 жовтня 2007 року рішенням Колегії МЗС України **Концепції розвитку Дипломатичної академії України на 2008–2012 роки**.

Так чи інакше, стратегії залучення України до світової та європейської системи цінностей через конкретні інституції стимулюють цілеспрямоване прискорене реформування багатьох сфер суспільного життя, у т. ч. — й інституціональних моделей підготовки дипломатів. Таке залучення дозволяє подолати інертність у функціонуванні освітніх інституцій.

Відбувається дієва актуалізація знань, які є невід'ємними від конкретних практичних завдань, що не можуть бути ефективно розв'язаними поза інституційними рамками. Мова йде про продуктивне співвідношення між теорією і практикою, а в контексті зазначеної теми — про конкретне практичне наповнення інституціональних моделей, пов'язаних з програмами підготовки дипломата, професія якого є міждисциплінарною за своєю природою⁴.

Таким чином, кажучи про фах дипломата і перспективи розвитку дипломатичної освіти, ми неминуче доходимо висновку щодо нагальної потреби удосконалення існуючих інституціональних моделей підготовки дипломатів. Дипломатична академія України при МЗС України працює саме над розробкою таких теоретико-методологічних засад підготовки дипломатів ХХІ століття.

На сьогодні навчальний процес в Академії за спеціальністю 8.18010006 – Зовнішня політика (освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр) забезпечується трьома циклами навчальних дисциплін, що дає можливість здійснення базової професійної підготовки та відповідних спеціалізацій: 1) блок дисциплін загальнопрофесійної підготовки, 2) блок професійно-орієнтованих дисциплін, 3) блок дисциплін спеціалізацій.

У новому приміщенні Дипломатичної академії України при МЗС України (вул. Велика Житомирська, 2) навчальний процес набув нового якісного рівня, оскільки цьому сприяє відповідне оновлене матеріально-технічне оснащення, а саме – сучасні лінгафонні кабінети, мультимедійний клас, тренінгові аудиторії, спеціалізовані аудиторії, сучасні технічні засоби навчання, комп'ютерні класи, сучасна комп'ютеризована наукова бібліотека та інформаційне забезпечення.

В умовах всезростаючого інформаційного навантаження якість підготовки фахівців-дипломатів значною мірою залежить від інтенсифікації та оптимізації навчального процесу на основі ефективного використання класичних та активно впровадження нових методик, що базуються на відповідних науково-методологічних засадах, ефективному інформаційному забезпеченні й найширшому використанні різноманітних найсучасніших технічних засобів навчання (ТЗН).

Науково-технічний прогрес та сучасна педагогічна наука, забезпечуючи викладача найновішими методиками і технічними засобами подачі навчального матеріалу, вимагають від нього постійної самоосвіти та зусиль щодо вдосконалення педагогічної майстерності, як однієї з найвагоміших умов забезпечення належного рівня підготовки фахівців у сфері зовнішніх зносин.

Одним з ефективних шляхів оптимізації навчального процесу та підвищення його якості є комплексне використання технічних засобів навчання. Цей факт варто розглядати як прояв

однієї із суттєвих об'єктивних закономірностей сучасного навчального процесу.

Вплив ТЗН на процес пізнання залежить від обраної моделі навчання та методичного підходу до викладу матеріалу. З точки зору інформаційного впливу викладача на слухача, можна виділити наступні три моделі навчання: перша — це система взаємовідносин за лінією «викладач—слухач—викладач»; друга — «викладач—слухач—візуальні ТЗН»; третя модель навчальних занять із комплексним інформаційним впливом стала можливою з упровадженням у навчальний процес новітніх інформаційних технологій: мультимедійної проекції, інтерактивних дощок, комп'ютерно-програмних засобів інтенсивного вивчення предмета, комп'ютеризованих лінгафонних комплексів, перспективних технологій навчання через інтернет (у т. ч. дистанційного навчання) тощо. Фактично мова йде про нову модель системи передачі — отримання знань, що базується, на відміну від систем традиційних, на зовсім інших психологічних і педагогічних аспектах. Викладач стає не наставником, а навігатором у світі інформації, що передбачає набагато більшу самостійність слухачів у пошуках і засвоєнні нових знань. Таким чином досягається високий рівень інтенсифікації навчального процесу.

Одним із чинників, що перешкоджають широкому впровадженню в педагогічну практику комплексної моделі загалом або її окремих складових, є недостатня підготовленість науково-педагогічного складу до роботи із сучасними мультимедійними та комп'ютеризованими технічними засобами навчання. Технічні засоби навчання в Дипломатичній академії України успішно використовуються для організації пізнавальної діяльності слухачів, передачі їм інформації, управління їх пізнавальною діяльністю, подолання мовного бар'єра слухачами, що недостатньо володіють українською або будь-якими іноземними мовами.

Наочні посібники, які входять в навчально-методичний комплекс (НМК), підбираються або спеціально готуються таким чином, щоб вони працювали, зокрема на досягнення мети конкретного заняття, а в цілому на вирішення завдань оволодіння певними знаннями, формування необхідних умінь і навичок слухачів Академії. Разом з тим комплекси посібників за змістом, побудовою, методичною структурою повинні відповідати формі того заняття, де вони реалізуються. Таким чином, зв'язок між окремими посібниками комплексу, застосовуваними

на занятті зі слухачами, повинен виявлятися в змісті, побудові, що визначає види і форми навчальної діяльності, у методичному вирішенні навчально-виховних завдань у Дипломатичній академії України при МЗС України.

Наша держава перебуває на важливому етапі свого історичного розвитку. У ХХІ столітті відбуваються докорінні перетворення у всіх сферах суспільного життя, які супроводжуються появою відповідних моделей розвитку, спрямованих на подолання протиріч суспільства і держави та формування нової парадигми їх взаємодії. Не має залишитись поза увагою і українська дипломатія. Адже саме сьогодні першочергово постало питання про інституціональну модель сучасного українського дипломата і пріоритетні завдання навчальних закладів, які здійснюють їх підготовку, зокрема Дипломатична академія України при МЗС України⁵.

З урахуванням змін, що відбуваються у сфері функціонального управління дипломатичною службою та її інституціонального розвитку, виникає необхідність наблизити зміст і форми професійного навчання дипломатів і державних службовців, які займаються питаннями зовнішніх зносин, до нових вимог і завдань сучасного державного управління. А також визначити, що воно є не лише однією з пріоритетних серед наукових та освітніх галузей, а, насамперед, сферою практичного управління державними (публічними) ресурсами. Це стосується як працівників дипломатичної служби, які обіймають посади в центральному апараті Міністерства закордонних справ України, так і працівників закордонних дипломатичних і консульських установ України.

Одним із таких пріоритетних напрямів є навчання іноземних мов⁶. А однією із обов'язкових вимог щодо прийому працівників на дипломатичну службу — володіння двома іноземними мовами⁷.

На кафедрі іноземних мов ДАУ при МЗС України реалізується інтегрований підхід до вирішення навчальних завдань відповідно до авторських методик навчання дорослих іноземних мов:

- телекомунікаційні технології;
- комп'ютерне навчання іноземних мов;
- технології мультимедіа;
- методи інтенсивного навчання;

- інтерактивні методи;
- альтернативні підходи.

Ці завдання реалізуються завдяки технічним і мультимедійним засобам навчання, якими обладнані навчальні аудиторії ДАУ, зокрема: мультимедійний клас, комп'ютерні класи, аудиторії зі супутниковим телебаченням та відео-, аудіообладнанням. Слухачі мають можливість користуватися всіма наявними технічними засобами як під час аудиторських занять згідно з розкладом, так і для самостійної підготовки. Особливо активно для самостійної підготовки з іноземної мови використовуються комп'ютерні класи.

Мультимедійний підхід до навчання іноземних мов, що застосовує кафедра іноземних мов, забезпечує такі переваги навчального процесу, як:

- індивідуалізація навчання залежно від рівня підготовки групи та кожного окремого слухача з урахуванням швидкості та складності виконання навчальних вправ;
- збільшення обсягу навчального матеріалу для одночасного опрацювання під час занять;
- збільшення кількості видів робіт і швидкості їх виконання;
- комплексне навчання всіх основних видів мовної діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо);
- ефективна обробка великого обсягу інформації;
- оптимізація навчання перекладу;
- оптимізація процесу тестування та перевірки виконаних завдань⁸.

Сучасні можливості новітніх комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, до яких сьогодні належать мультимедійні засоби навчання, віртуальна реальність, інтернет, електронна пошта, чат-технології, створюють нові можливості не тільки для спілкування людей на відстані, але й для навчання слухачів у режимі он-лайн на міжнародному рівні.

В умовах швидкого накопичення інформації змінюється роль викладача, який повинен не тільки дати слухачам базові знання та сформулювати основні вміння і навички, а й навчити їх самостійно вести пошук необхідної інформації.

Застосування ІКТ в навчальному процесі надає можливість отримувати кращі світові знання у всіх куточках світу через супутникові, кабельні, комп'ютерні засоби та оперувати значною кількістю інформації⁹.

Методика мультимедіа є сучасною комп'ютерно-інформаційною технологією, що забезпечує можливість об'єднувати в одній комп'ютерній програмі анімацію, звук, текст, графічне зображення та відео тощо.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження відкрили величезний дидактичний потенціал таких технологій, довели, що мультимедійне подання навчальної інформації дозволяє значно підвищити ефективність засвоєння матеріалу, тому що при роботі з такими засобами навчання в слухачів активізуються всі види розумової діяльності. А правильна побудова навчального процесу дає можливість досягти необхідної якості¹⁰.

Переваги мультимедіа, порівняно з іншими засобами навчання, полягають у використанні їх у навчальному процесі як інтерактивного багатоканального інструмента пізнання. Але, незважаючи на те що в останні роки створено велику кількість мультимедійних засобів навчального призначення (різні енциклопедії, словники, довідники, презентації та ін.), використання їх у навчальному процесі вищої школи носить епізодичний характер. Це пояснюється цілою низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, а саме: недостатня кількість або відсутність готових мультимедійних навчальних засобів, орієнтованих на конкретні предмети, недостатня підготовка викладачів у галузі інформаційно-комп'ютерних технологій, що не дозволяє їм самостійно розробляти або адаптувати вже розроблені засоби навчання, які базуються на мультимедійних технологіях, до своїх лекційних або практичних занять.

Дипломатична академія України впроваджує в навчальний процес спільно з канадськими партнерами електронні підручники і навчальні посібники, які дозволяють поєднати переваги модульної побудови навчально-методичного комплексу дисципліни і мультимедійну ефективність його використання в навчальному процесі¹¹.

Протоколом про співпрацю між Академією та Йоркським університетом з міста Торонто (Канада) передбачена реалізація проекту на 2007–2010 роки «Сприяння глобальній інтеграції України», в рамках якого заплановано: 1) надання допомоги у підготовці фахівців з питань міжнародної торгівлі, які згодом працюватимуть у відділах з економічних питань у складі дипломатичних представництв України за кордоном, шляхом проведення навчальних семінарів у Канаді та в Україні; 2) використання сучасних комп'ютерних технологій в навчальному

процесі, зокрема використання з цією метою мультимедійного класу та методики дистанційного навчання; 3) розробка і розміщення на сайті Академії нових навчальних курсів практичного спрямування для їх використання співробітниками зовнішньополітичної служби України; 4) використання можливостей для стажування викладачів у Канадському інституті закордонної служби; 5) сприяння в розвитку матеріально-технічної бази Академії. Зазначений проєкт фінансується Канадським агентством з міжнародного розвитку і є найбільшим за обсягами допомоги серед усіх міжнародних проєктів Академії.

Використання нових інформаційних технологій у навчальному процесі дозволяє реалізувати значною мірою переорієнтацію навчання з інформативної форми на розвиток особистості людини, здійснення індивідуально-диференційованого підходу в навчанні та, відповідно, забезпечує ефективність оцінювання навчальних досягнень слухачів Академії як фахівців у сфері зовнішніх зносин.

Сьогодні ми перебуваємо в умовах оновлення всієї системи освіти на основі принципів гуманізації, впровадження в навчально-виховний процес нових інформаційних технологій (НІТ), орієнтації на творчу діяльність, на особистість слухача, забезпечення диференціації та індивідуалізації навчання¹².

Інформатизація Дипломатичної академії України при МЗС України суттєво впливає на зміст, організаційні форми і методи навчання та управління навчально-пізнавальною діяльністю при підготовці дипломатичних кадрів, а також спричиняє істотні зміни у діяльності слухачів і викладачів, а тому стосується всіх напрямів їхньої діяльності.

Рівень використання електронних засобів має важливе значення для виховання та навчання сучасної інформованої особистості. Отже, виходячи з цього, необхідно враховувати, що основними принципами впровадження електронних засобів у процесі підготовки магістрів у сфері зовнішньої політики є доступність, науковість, гуманізація, інтеграція, диференціація та індивідуалізація, цілісність і системний виклад змісту, професіоналізація.

Узагальнюючи досвід попередніх років практичного використання електронних засобів під час викладання в Академії, досить ефективним є застосування мультимедійних технологій, які дають змогу в аудиторії проєктувати інформацію на великий екран. Це забезпечує можливість одночасного подання та сприй-

няття нового навчального матеріалу всіма слухачами. У таких умовах електронний підручник є дуже ефективним засобом доповнення в роботі викладача.

Інтенсифікація навчання відбувається за рахунок миттєвої подачі інформації (таблиці, схеми, діаграми, малюнки тощо) на екран. Викладач, коментуючи навчальний матеріал, сприяє створенню всіх необхідних умов для засвоєння знань і формування практичних умінь і навичок слухачів.

Мультимедія-системи мають унікальну можливість надавати величезну кількість корисної та цікавої інформації в максимально зручній і доступній формі. Саме завдяки цьому вони знаходять дедалі ширше застосування в різних сферах діяльності: в науці, освіті, професійному навчанні тощо.

Об'єктивна потреба підвищення ефективності навчання час від часу спричиняє оновлення засобів навчально-виховного процесу. А розв'язання проблеми інтеграції навчальних предметів потребує модернізації методик викладання навчальних дисциплін.

Отже, підбиваючи підсумки вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що керівництво і професорсько-викладацький колектив Дипломатичної академії України при МЗС України докладають всіх необхідних зусиль, щоб ефективно поєднувати як традиційні, класичні форми навчання, так і знайти можливості для широкого застосування найсучасніших інноваційних технологій, в основі яких лежить якісне інформаційне забезпечення із залученням найсучасніших технічних засобів навчання (ТЗН)¹³.

В основу професійних стандартів та оновленої інституціональної моделі підготовки дипломатів, фахівців у сфері зовнішніх зносин необхідно закласти компетентності, необхідні для реалізації освітніх стандартів підготовки нового покоління дипломатів. Тільки в такому поєднанні, на наше глибоке переконання, можна досягти успіху на шляху виконання головного завдання Дипломатичної академії України — підготовки висококваліфікованих кадрів як для потреб МЗС України, так і інших органів державної влади у сфері зовнішніх зносин, підготовки дипломатів ХХІ століття, нового покоління української дипломатії сьогодення.

¹ Див.: Гуменюк Б.І. Диплом для дипломата // Україна дипломатична. Науковий щорічник' 2008. — Вип. ІХ. — К., 2008. — С. 42–45; Гуменюк Б.І. Нові підходи в підготовці кадрів

- у Дипломатичній академії України при МЗС України // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — К., 2008. — Вип. 14. — С. 10–15; *Купінич М.А.* Освітня підготовка сучасного дипломата: міжнародний вимір // Україна дипломатична. — К., 2005. — Вип. V. — С. 33–40; *Ціватий В.Г.* Значення та роль гуманітарних наук у підготовці дипломата XXI століття // Україна дипломатична. — К., 2005. — Випуск VI. — С. 636–652.
- ² *Ціватий В.Г.* Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — К., 2004. — Вип. 10. — Ч. I. — С. 26–29.
- ³ Див. дет.: *Ціватий В.Г.* Дипломатична академія при МЗС України // Енциклопедія сучасної України. — К., 2007. — Т. 7. — С. 599–600.
- ⁴ Див. дет.: *Гуменюк Б.І.* Болонський процес і фах дипломата // Зовнішні справи. — 2009. — № 12. — С. 42–46.
- ⁵ *Ціватий В.Г.* Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — К., 2004. — Вип. 10. — Ч. I. — С. 29–31.
- ⁶ Див. дет.: Інтерактивні методи і мультимедіа в навчанні іноземних мов: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Дипломатична академія України при МЗС України, 14 листопада 2008 року) / За заг. ред. В.Г. Ціватого, Н.А. Шпак — К., 2009. — 134 с.
- ⁷ Див.: *Ціватий В.Г.* Дипломат і іноземна мова: інституціональні витоки і модель підготовки // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — К., 2007. — Вип. 13. — С. 231–234; *Ціватий В.Г.* Іноземна мова як системотворчий елемент моделі підготовки сучасного дипломата // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інтерактивні методи і мультимедіа в навчанні іноземних мов» (Київ, 14 листоп. 2008 р.). — К., 2009. — С. 3–9.
- ⁸ Див. дет.: *Шпак Н.А., Вінчук В.В.* Сучасні підходи до вивчення англійської мови в Дипломатичній академії України при МЗС України в контексті Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — К., 2009. — Вип.15. — С. 320–324.
- ⁹ *Гуревич Р.С., Коломієць Т.Д.* Методичні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2010. — № 1 (188). — С. 60–67.
- ¹⁰ Див.: *Пометун О., Пироженко Л.* Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. — К.: АПН, 2002. — 136 с.; *Тихоненко О.М.* Інформаційні технології у навчанні: дидактичний аспект // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2010. — № 1 (188). — С. 117–123; *Гуревич Р.С., Коломієць Т.Д.* Методичні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2010. — № 1 (188). — С. 60–67; *Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность / М.З. Биболетова и др.* — М., 2010. — 198 с.
- ¹¹ *Johanna Strandh.* Alternative Teaching and Participatory Pedagogic Methods: Training of trainers Reference materials/SIPU. — Stockholm, 2007. — 22 p.; *Nataliya Shpak.* The Role of Multilingualism in Training Ukrainian Diplomats / Favorita Papers. — No. 04/2005 / Diplomatic Academy of Vienna. — P. 88–90.
- ¹² *Ціватий В.Г.* Значення та роль гуманітарних наук у підготовці дипломата XXI століття // Україна дипломатична. — К., 2005. — Випуск VI. — С. 650–652.
- ¹³ Див. дет.: *Ціватий В.Г.* Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — К., 2004. — Вип.10. — Ч. I. — С. 11–31.

Павло Ігнат'єв

Доцент кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, автор 60 наукових та навчально-методичних праць, навчального посібника «Країнознавство. Країни Азії», монографії «Індія на шляху до лідерства в Південній Азії», книги «Шрі-Ланка: країнознавчий портрет».

УКРАЇНА ТА КРАЇНИ ПІВДЕННОЇ АЗІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

До цього регіону належать Індія, Пакистан, Бангладеш, Шрі-Ланка, Непал, Бутан і Мальдівські острови, в яких мешкає майже чверть населення людства, а Індія, Пакистан і Бангладеш входять до 10 країн світу з найбільшим населенням. Вперше за свій постнезалежний розвиток Індія перетворилася на експортера великого капіталу і високих технологій. На цьому тлі вважаємо за доцільне з'ясувати, які вагомні кроки для налагодження міждержавної взаємодії необхідно зробити Україні, щоб посилити свою присутність у важливому стратегічному регіоні світу. У цьому контексті постала необхідність привернути увагу громадськості до таких моментів:

1) набуття Україною статусу спостерігача в Південноазійській асоціації регіонального співробітництва (СААРК). За кілька останніх років інтерес до участі в роботі організації виявили члени ЄС, Японія, Південна Корея, КНР, США, Російська Федерація, Іран і Австралія, причому більшість із цих країн згодом здобула статус спостерігачів. Це свідчить про зростання значення СААРК у світових глобалізаційних процесах. Спостерігач від України зможе отримувати важливу інформацію про інтеграційні заходи країн-членів, виступати на самітах, робити внески до фондів розвитку, які діють під егідою органі-

зації. У 2004 році міністрами інформації цих країн було створено інформаційний центр Південноазійської асоціації регіонального співробітництва у Катманду, доступ до матеріалів якого сприятиме ознайомленню зі специфікою регіональних починань під егідою СААРК із другої половини 80-х років і дотепер [1];

2) активна участь України у проектах ООН та її спеціалізованих агенцій, що передбачають надання гуманітарної допомоги країнам регіону. Кліматичні умови в Південній Азії відзначаються непередбачуваністю і залежністю від сезону мусонних дощів весняно-літнього періоду. Зокрема, Індія та Бангладеш посідають перше і друге місця у світі за кількістю щорічних паводків. Країни, що беруть активну участь у ліквідації наслідків природних катаклізмів, суттєво поліпшують свій регіональний імідж. Прикладом цього може слугувати гуманітарна допомога Індії Шрі-Ланці на початку третього десятиліття, яка дала змогу усунути негативну спадщину двосторонніх відносин, характерну для кінця 80-х років ХХ століття, коли індійських миротворців ввели на острів за наполяганням прем'єр-міністра Раджива Ганді. На жаль, вони перетворилися на сторону у сингало-гамільській громадянській війні [2]. Доцільно зауважити: регіон є другим за бідністю населення після «Чорної Африки», що актуалізує питання надання йому допомоги через фонди СААРК. Подібні дії матимуть вагомий пропагандистський ефект, оскільки в Південній Азії мешкає 51 відсоток бідних людей світу, а ця проблема вже набула міжнародного резонансу [3]. Зазначимо також, що перед Непалом і Шрі-Ланкою постало завдання відновлення інфраструктури після громадянських війн, тому потребується допомоги від якомога більшої кількості держав для нормалізації життя біженців;

3) постачання недорогих транспортних засобів на субконтинент має вагому перспективу. Південна Азія — досить компактний регіон, але сполучення в його межах завжди залишалося проблематичним через конфліктні відносини країн, низьку якість доріг і незначну пропускну спроможність портових терміналів. Оскільки багато країн убачають перспективи економічного зростання в туристичній галузі, невдовзі вони перетворяться на великих імпортерів авіалайнерів, більшість із яких буде представлена середньомагістральними літаками з оптимальним співвідношенням ціна—якість. У 2005 році члени СААРК ухвалили рішення про інтенсифікацію зв'язків між регіональними

столицями, насамперед за рахунок авіаційного сполучення. Для заохочення цієї ініціативи сторони проголосили на XII саміті організації в Ісламабаді 2005 рік Роком південноазійського туризму. Одночасно прем'єр-міністр Манмохан Сінгх заявив, що Індія готова поєднати повітряними маршрутами Делі, Колкату, Мумбаї, Ченнаї і ще 18 найбільших населених міст сусідніх країн. Сторони відзначили, що для зростання туристичних потоків необхідно поживити, насамперед, регіональний туризм за рахунок налагодження транспортних маршрутів і запровадження візової системи, аналогічної Шенгенській [4].

Через два роки після саміту в Ісламабаді з'ясувалося, що до регіону, де мешкає 1,4 млрд чоловік і зберігається велика кількість історико-культурних пам'яток під захистом ЮНЕСКО, приїхало тільки 1,1 відсотка відвідувачів (9,7 млн), із тих, які подорожували світом [5]. Ця статистика стала імпульсом дії політичних еліт, які ухвалили рішення створити якісну транспортну інфраструктуру і започаткувати комбіновані туристичні тури, що поєднують кілька країн регіону за участю бюджетних авіаліній, поромів, потужностей залізничного транспорту. Реалізація подібних починань відкриває перед вітчизняними підприємствами можливість для постачання недорогих регіональних авіалайнерів, морських і річкових суден до більшості країн Південної Азії.

Варто також врахувати можливе виникнення попиту на авіаперельоти серед учасників проекту Ганг-Меконг. Угода про це була підписана у В'єтъяні в 2000 р., а її учасниками стали Індія та країни, що прилягають до цієї річки, тобто М'янма, Таїланд, Лаос, В'єтнам і Камбоджа. Сторони досягнули домовленості про розбудову дорожньої інфраструктури та створення туристичних маршрутів, які включатимуть також місця буддиського паломництва у Непалі й на півночі Індії, а також у регіоні Південно-Східної Азії [6]. Інтенсифікація зв'язків на цьому напрямку свідчить про те, що у таких країнах АСЕАН, як М'янма, Лаос і Камбоджа, а також і в самій Індії суттєво зростає попит на недорогу авіаційну техніку, з радіусом польотів до 4 тис. кілометрів. Значний відсоток авіаційного парку у цих країнах представлено старими пропелерними повітряними суднами, для яких подорожі на значні відстані неможливі, що відкриває перед підприємствами українського авіабудування певні перспективи.

Південноазійський ринок легкового і вантажного автомобільного транспорту монополізовано продукцією компаній «Маруті», «Ашок Лейланд», «Тата», китайськими і японськими виробниками вантажівок. Тому доцільніше зосередитися на постачанні плавзасобів для забезпечення ефективності річкового сполучення у Бангладеш (густа мережа з 700 річок, основу якої становлять водні артерії Ганг, Брахмапутра і Мегхна), у Пакистані (Інд та його західні притоки), в Індії (річки Джамна і Ганг, водні артерії штату Керала, транспортні шляхи штатів північного сходу), а також для здійснення перевезень туристів і продовольства між 200 островами Мальдівського архіпелагу.

У цьому контексті особливий інтерес для української сторони може представляти Бангладеш. Аварійність на поромках у цій країні є найвищою у світі через складні погодні умови і застарілість суден, термін технічної експлуатації 90 відсотків яких перевищує 25 років. Отже, флот річкових перевізників потребує суттєвого оновлення не тільки для забезпечення власних потреб, а й для розвитку прикордонної торгівлі зі східними й північно-східними регіонами Індії, які поєднані з Бангладеш єдиною мережею річок. У країні функціонує власна суднобудівна галузь, що виготовляє пороми з матеріалів, отриманих після утилізації океанічних суден на розбірних майданчиках порту Чіттагонг, однак цей технологічний процес є застарілим і примітивним, хоч Бангладеш має намір до 2015 року стати найбільшим у світі експортером малих суден і поромів, що відкриває перед Україною перспективи співпраці у цій галузі за рахунок створення спільних технологій та підприємств з цією країною [8]. Разом з тим суттєвою проблемою на перспективу залишається низька платоспроможність бангладешської сторони, її залежність від імпорту товарів із традиційних країн-донорів і обмеженість вільного капіталу для здійснення спільних інвестиційних проектів.

Можливі також ремонт і постачання вагонів, локомотивів, двигунів і турбін, оскільки чимала кількість із них була виготовлена ще у британську колоніальну добу і в ранній постнезалежний період. Південна Азія має об'єктивну потребу у будівництві розгалужених ліній метро, адже на її території знаходяться сотні міст із населенням, що перевищує кілька мільйонів чоловік. Цю тенденцію, викликану демографічним вибухом, також доцільно використовувати в українських інтересах;

4) перспективним може виявитися обслуговування потреб із модернізації підприємств переробної промисловості країн регіону та створення мережі складів для зберігання продовольства, оскільки значний відсоток продукції сільського господарства втрачається внаслідок неналежних умов її зберігання. Наприклад, згідно зі статистикою Індія посідає перше місце у світі за надоями молока, у 2008/2009 роках фермери отримали 110 млн тонн молока, яке, щоправда, спожило місцеве населення. Індія може стати найбільшим експортером молочних продуктів у світі, якщо придбає необхідне холодильне обладнання [9]. Подібна ситуація складається й на ринку овочів і фруктів, третина яких втрачається під час перевезень від постачальників до споживачів навіть у самій Індії. Відсутність холодильного обладнання і мережі складів також не дає країні повною мірою використовувати потенціал океанічної біомаси у її територіальних водах. Така ж проблема характерна для сусідніх М'янми і Бангладеш, які мають значну берегову лінію, проте практично не експортують морепродукти у комерційних обсягах;

5) збут українського продовольства у країнах регіону, для яких характерна проблема голоду. Зазначимо, що навіть Індія, яка кілька десятиліть намагається стати самодостатньою у продовольчих культурах за рахунок проведення витратної «Зеленої революції» у Пенджабі, Харьяні та західній частині штату Уттар-Прадеш, в окремі роки змушена імпортувати пшеницю і м'ясо, оскільки нерегулярна кількість опадів під час сезону весняно-літніх мусонних дощів не в змозі забезпечити належне водне живлення сільськогосподарських угідь. Індія є зараз найбільшим у світі споживчим ринком для олії. Щоправда, на ньому помітна присутність дешевої малайзійської пальмової продукції, а в останні роки зростає частка соєвої олії з США та з Латинської Америки. Статистика свідчить, що в 2009 році країна ввезла 8,18 млн тонн олії, з яких тільки 0,5 млн тонн припадало на соняшникову. Раніше індійський ринок забезпечували постачання тільки Малайзії, але після поліпшення індійсько-американських відносин країна почала закуповувати соєву олію ще й у США. Це свідчить про те, що Україна також може спробувати розширити присутність деяких видів своєї сільськогосподарської продукції в Індії [10]. Усі країни регіону завозять у великій кількості горох, квасолю, бобові культури, виступаючи імпортером питної води у пляшках та інших ємностях (за ви-

нятком Непалу та Бутану), бо ця рідина у річках і підземних резервуарах відзначається високим ступенем забруднення, будучи джерелом різноманітних інфекцій. Практично всі країни регіону є імпортерами добрив через свою диспропорційну залежність від сільського господарства.

Серед проблем зі збутом українських товарів у Південній Азії виділимо: великі відстані між найбільшими населеними пунктами і збереження проживання двох третин населення регіону в сільській місцевості; наявність неформального кустарного сектора, продукція якого є досить дешевою; постачання міжнародними організаціями і країнами-донорами значних обсягів продовольчих товарів гуманітарними каналами; орієнтацію країн регіону на традиційних торговельних партнерів у США та Західній Європі;

б) приватизація українських підприємств металургійної галузі індійською стороною чи створення СП для експорту до Індії їхньої продукції. Потреба у металі в індійській економіці об'єктивна — його поглинають величезний ринок транспортних засобів і запчастин, на якому працюють місцеві, японські й американські корпорації; сектори житлового та промислового будівництва; ВПК; трубопровідна галузь. До початку світової фінансової кризи на півдні Індії спостерігався бум житлового будівництва і придбання автомобілів, пов'язаний з грошовими переказами від мігрантів і представників діаспори своїм родичам у цьому регіоні. Однак навіть сьогодні, в умовах світової глобальної кризи, Індія залишається єдиною країною Південної Азії, що має вільний капітал і лібералізовані закони з його експорту. Зокрема, федеральне законодавство передбачає, що верхня межа щорічних «автоматичних» (не потребуючих згоди державного наглядового органу) інвестицій до країн СААРК становить 150 млн доларів на рік, а до країн далекого зарубіжжя — 100 млн. При цьому індійським підприємцям заборонено вкладати кошти лише в економіку Пакистану та у нерухомість за кордоном, оскільки ці сфери представляють значний інвестиційний ризик [11];

7) індійські готельні групи досить активні у Південній Азії, зокрема корпорація «Тадж» в останні роки відкрила низку закладів дозвілля і готелів у самій Індії, Непалі, на Шрі-Ланці та Мальдівських островах. Відомо, що її підприємства будують по всьому світу заклади відпочинку кількох цінних категорій:

«Тадж» (сучасні готелі), «Тадж екзотика» (екоготелі у мальовничих місцях, що зливаються із ландшафтом), «Тадж сафарі» (будинки на околицях природних заповідників), дешеві готелі із дешевими номерами для «малобюджетних» туристів [12]. Індійські компанії також спорудили велику кількість готелів у нафтовидобувних монархіях Перської затоки, замовники яких відзначаються високою вимогливістю. Такі країни регіону, як Індія, Шрі-Ланка, Мальдівські острови, мають досвід швидкої і якісної відбудови інфраструктури гостинності після природних катаклізмів, зокрема азіатського цунамі 2004 року. Подібний досвід може стати в нагоді і нашій державі, яка потребує, згідно з основною вимогою УЄФА, розгалуженої готельної мережі для багатьох категорій туристів, які приїдуть до країни під час чемпіонату Європи з футболу в 2012 році. Отже, будівництво готелів індійськими компаніями у містах України, що готуються до міжнародних футбольних змагань, може стати взаємовигідною формою співпраці сторін;

8) доцільно звернути увагу на можливість використання вітчизняними експортерами численних транспортних коридорів, у створенні яких бере участь Індія як країна з центральним геополітичним розташуванням на Індостані, а також Пакистан, що займає вигідне положення на кордоні півострова із Західною Азією і є немовби умовними воротами до західних районів КНР. Це забезпечить скорочення транспортних витрат і проникнення на ринки відособлених регіонів, раніше закритих для вітчизняного товаровиробника. До основних транзитних коридорів, на які доцільно звернути увагу, віднесемо: Південь—Північ, що може бути використаний як альтернатива Суецькому каналу (Мумбаї—Бендер-Аббас—Бендер-Ензелі—Астрахань—Санкт-Петербург), Сіккімський коридор (штат Сіккім — перевал Натху-Ла — Тибетський автономний район КНР), Мізорамський коридор (річковий порт Мобу в штаті Мізорам — порт Сітуе в М'янмі на узбережжі Бенгальської затоки).

Започаткований в 2001 році маршрут Південь—Північ покликаний застосувати природний кордон, утворений Каспійським морем між Іраном і Російською Федерацією для транспортування індійських товарів на російську територію за посередництва іранських портів. Сіккімський коридор є доволі новим, оскільки функціонує лише 4 останні роки після остаточного визнання офіційним Пекіном Сіккіму невід'ємною частиною індійської

федерації в 2006 році. Цей маршрут транспортування відкритий для торгівлі протягом 4 місяців весняно-літнього сезону і обмежений асортиментом товарів, якими обмінюються сторони [13]. Однак у майбутньому планується його розширення і залучення до торговельно-економічної співпраці третіх країн, бо Китай та Індія зацікавлені у зростанні добробуту своїх віддалених регіонів, де раніше спостерігалися сепаратистські настрої бідного місцевого населення.

Мізорамський коридор (Каладанський маршрут), проект якого Індія та М'янма впроваджують з 2008 року, цікавий тим, що це перша спроба забезпечити повноцінний доступ через м'янмарську територію до семи багатих природними ресурсами штатів північного сходу Індії, які від Бенгальської затоки відокремлені невеликою смугою землі Бангладеш. Між Мобу та Сітуе 539 км відстані, майже половина якої припадає на м'янмарську судноплавну річку Каладан. Але цей коридор сприятиме відкриттю ринків північно-східних штатів для інших індійських регіонів та експортерів із третіх країн світу. Потреба у транспортному коридорі виникла давно, адже північно-східний район Індії має найвищі ціни на продовольчу продукцію і зацікавлений у їхньому зниженні за рахунок імпорту великих імпортних партій із різних джерел [14].

Нарешті, Україна може взяти участь у проектах, що поєднують відсталі південно-західні райони КНР із Південною Азією, використовуючи потенціал пакистанського регіонального мегапорту Гвадар і потужності Каракорумського шосе. Потреба у постачанні всього необхідного для відбудови Афганістану після суттєвого поліпшення ситуації у цій країні може актуалізувати інтерес українських експортерів як до пакистанського порту Гвадар, так і до інфраструктури його найближчого іранського регіонального конкурента — Чабегара. В 2010 році в Афганістані знайшли колосальні родовища мінералів (золотої та залізної руди, літію, кобальту), вартість яких оцінюється приблизно в 1 трлн доларів. Це означає, що країна потенційно може перетворитися на одного з найбільших світових експортерів природних ресурсів і імпортерів [15];

9) ще однією перспективною сферою співпраці є надання освітніх послуг, оскільки країни регіону займають одне з останніх місць у світі за коефіцієнтом людського розвитку, а значний відсоток їхнього населення не вміє писати і читати. Наявність

кастових суперечностей на тлі демографічного вибуху в Індії створює напругу на освітньому ринку і конкуренцію за місця у вищих навчальних закладах, особливо медичних, оскільки попит на лікарів у країні, що має надзвичайно складну епідеміологічну обстановку й високий рівень забруднення води й повітря, є досить значним. Виникають проблеми й у галузі шкільної освіти. За даними організації ЮНІСЕФ у 2009 році в Індії до школи не ходило 8,1 млн дітей, а потреба країни у шкільних вчителів сягає 1,2 млн осіб [16]. Тим не менш, Україна не враховує цей потенціал належним чином. Наймасовішим контингентом іноземців у нашій країні залишаються російські та китайські студенти. У цьому контексті доцільно звернути увагу і на молодь Індії та інших країн регіону, які дадуть змогу не тільки зацікавити абітурієнтів у навчанні в Україні, а, можливо, відкрити відділення українських вищих навчальних закладів на субконтиненті, послуговуючись наявним потенціалом надавати такі послуги на південноазійському освітньому ринку;

10) необхідно інтенсифікувати туристичні обміни з країнами регіону, враховуючи їхні цивілізаційно-культурні пам'ятки та наявність в Індії середнього класу (300 мільйонів населення), які фінансово спроможні подорожувати до України [16]. Разом з тим проблемним залишається візове питання, адже лише Непал, Шрі-Ланка і Мальдівські острови надають візи українцям по прибутті, а Індія та Пакистан подібних послуг не практикують. Зі свого боку, Україна не може погодитися на відміну візового режиму з країнами регіону, оскільки вона виступає головною транзитною зоною, через яку південноазійські нелегали намагаються їхати на територію Європейського Союзу;

11) цікавим видається запозичення досвіду регулювання експорту робочої сили та залучення коштів мігрантів і представників діаспори у національні проекти. Стисло торкнемося історії питання. Зокрема, в 1983 році федеральним парламентом було прийнято «Еміграційний закон щодо рекрутування індійських громадян для роботи за кордоном». Він передбачав отримання індійцями спеціального сертифіката безпечності майбутнього працевлаштування і змушував будь-яку агенцію з рекрутування громадян Індії для закордонної роботи надавати певні кошти у заклад державі, які вона мала право залишити собі, якщо цей заклад позбавлять реєстрації за грубі порушення у роботі. Чим більше громадян Індії обслуговує агенція — тим значнішу су-

му закладу вона тимчасово передає державі. Реєстрація такої установи проводиться тільки після ретельної перевірки фінансового стану, приміщень та інформації про власників, кваліфікацію працівників [17]. Тому в Індії зазвичай не виникає значних проблем з людським трафікінгом, а найбільші у світі грошові перекази мігрантів, які у 2009 році перевищили 50 млрд доларів, відіграють важливу роль в економічному розвитку держави [18].

З 2004 року у структурі федеральних органів влади розпочало роботу Міністерство у справах закордонних індійців, а також здійснюється низка державних програм, які передбачають соціальну адаптацію робітників після їхнього повернення на батьківщину. Зокрема, йдеться про реєстрацією таких індійців на біржах праці; державну допомогу в їхньому діловому знайомстві з представниками приватного сектора, що мають намір заповнити англомовні вакансії; надання рекомендацій мігрантам щодо вигідного інвестування зароблених коштів. Держава також створила центр сприяння інвестиційній діяльності закордонних індійців, працівники якого роз'яснюють усім бажаючим особливості прибуткового вкладання коштів у галузі IT-технологій, промисловості та будівництва, а також спільно з Індійською конфедерацією промисловців організують тематичні виставки у країнах, де мешкає індійська діаспора. Для індійців, що мають намір вперше виїхати за кордон, організують спеціальні курси, на яких надається базова мовна підготовка і забезпечується вивчення найважливіших законів країни подальшого перебування. До інших заходів, які мають значний позитивний резонанс, віднесемо створення міжнародних аеропортів у регіонах, звідки походить більшість мігрантів; відкриття консульств у великих містах країн перебування емігрантів, які, крім своїх основних функцій, також надають фінансову допомогу, тимчасовий притулок, консультації юристів і психологів співвітчизникам, котрі мають серйозні проблеми з роботодавцями; сприяння ефективності та швидкості грошових переказів шляхом пожвавлення конкуренції серед надавачів таких послуг, спрощення процедури їх отримання, залучення мережі банківських відділень до обслуговування цього процесу і до надання пільгових телефонних дзвінків у країни, де мешкає індійська діаспора [19].

Індія намагається використовувати інвестиційний потенціал діаспори для зростання власної економіки. В 2003 році з'явився термін «закордонні громадяни Індії», а з 2005-го категорії іноземців, що підпадали під це визначення, отримали низку пільг. Зокрема, закордонні індійці (якщо вони не є громадянами Пакистану) мають право на отримання довгострокової візи; звільнені від процедури реєстрації у поліцейських дільницях за місцем тимчасового мешкання; можуть працювати і займатись інвестуванням в усіх галузях економіки, окрім аграрної та плантаційної [20]. В Індії вже кілька років видається «картка закордонного громадянина», яка по суті замінює довготермінову візу. Станом на 2010 рік було розповсюджено 500 тисяч подібних карток, що спростили приїзд до країни представників діаспори [21];

12) заслуговує на увагу успішна практика створення високотехнологічних майданчиків в Індії та надання пільг інвесторам, які мають намір працювати в найменш розвинених регіонах Південної Азії. Зокрема, уряд країни суттєво зменшив мито на ввезення програмних продуктів і обладнання, забезпечив податкові «канікули» транснаціональним корпораціям (ТНК) і сприяв працевлаштуванню у їхніх індійських відділеннях обдарованих англомовних випускників місцевих технічних закладів, за умови, що продукція цих підприємств буде спрямована на експорт, а результати досліджень стануть доступними для кваліфікованої місцевої робочої сили. Згодом найбільш підприємливі працівники відділень ТНК відкрили власну справу, використовуючи потужності створених державою технологічних майданчиків. Нині до лідерів ІТ-індустрії належать компанії «Infosys», «Ranbaxy» та «Reliance», багато з яких завчасно готують спеціалістів для себе у вищих навчальних закладах Індії. У країні налічується пул із 4 млн англомовних фахівців у галузі ІТ-технологій, які можуть працювати за значно нижчу платню, ніж їхні колеги у західному світі. Це сприяє аутсорсингу і зростанню потужностей високотехнологічних секторів економіки країни [22].

Отож налагодження міжрегіональних зв'язків у Азії та лібералізація економік країн Південної Азії, що відбувається на тлі демографічного вибуху в Індії, Пакистані та Бангладеш, відкриває перед Україною вагомі перспективи для збуту товарів і послуг у найбільш населеному регіоні світу. Доречним видається

вивчення досвіду створення і успішного розвитку нових виробництв у Індії та особливостей ефективного регулювання експорту робочої сили, який виступає важливим підґрунтям збереження високих темпів зростання індійської економіки навіть на тлі світової фінансової кризи.

Використана література

1. SAARC information centre (SIC, Nepal). — Режим доступу до сайту: http://www.sczmc.org/sczmc/regional_centres/SIC.html.
2. Disaster diplomacy // India today. — 2004. — January 17.
3. South Asia houses half of a world poor: report // The Himalayan times. — 2010. — August 24.
4. SAARC ministers vow to promote regional tourism // Daily news (Colombo). — 2005. — July 30.
5. Renton de Alvis. Beyond SAFTA. Promoting tourism in South Asia: New Delhi: 2010. — P. 260.
6. Myanmar shows India the road to Southeast Asia // Asia times. — 2001. — February 21.
7. Lee, Seung Heon. History of transportation in South Asia // World history at KMLA. — Режим доступу до сайту: <http://www.zum.de/whkmla/sp/1011/lemur/lemur1.html>.
8. Bangladesh set to emerge as a new shipbuilding hub // Financial Express. — 2008. — February 5.
9. India retains No 1 ranking in milk production // Commodity online. — Режим доступу до сайту: <http://www.commodityonline.com/news/India-retains-No1-ranking-in-milk-production-24147-3-1.html>.
10. India may import 9 mln. tn of vegetable oil this year // Business standard. — 2010. — September 2.
11. India outward investment: a giant awakening? // UNCTAD publication of 20 October 2004. — P. 9.
12. Taj hotels group site. — Режим доступу до сайту: <http://www.tajhotels.com/abouttaj/companyinformation/default.htm>.
13. China and India's ancient trade routes // China economic review. — 2007. — June 27.
14. Kaladan project — a key to North-East progress // Hindu business line. — 2008. — February 17.
15. Afghanistan: the Saudi Arabia of lithium? // Discovery news. — 2010. — June 14. — Режим доступу до сайту: <http://news.discovery.com/earth/afghanistan-minerals-lithium.html>.
16. India UNICEF education // UNICEF org. — Режим доступу до сайту: <http://www.unicef.org/india/education.html>.
17. Who are the middle class in India // Indian Express. — 2009. — March 24.
18. Emigration clearance // NamastheNRI. — Режим доступу до сайту: <http://www.namasthenri.com/passport/emigrationclearance.html>.
19. President asks overseas Indians to join in «growth story» // Asian Tribune. — 2010. — October 10.
20. Welfare fund to help overseas Indians in difficulty // The Times of India. — 2010. — August 11.
21. Opportunities for overseas Indians // Business portal of India. — Режим доступу до сайту: http://business.gov.in/overseas/policies_schemes_incentives.php.
22. Те ж, що й 18.
23. Neeraj Mukhi. Outstanding growth of IT-sector in India. — Режим доступу до сайту: works.bepress.com/context/neeraj_mukhi/article/1003/.

Василь Гарагонич,

кандидат історичних наук, доцент, докторант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, заслужений працівник освіти України.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем транскордонного співробітництва та його ролі в євроінтеграційній стратегії України

ЄВРОРЕГІОНИ У ТРАНСКОРДОННОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ УКРАЇНИ

Домінуючою тенденцією сучасного світового розвитку дедалі більше стає потужний регіональний рух. Поглиблення процесів євроінтеграції і розширення Європейського Союзу сприяють приверненню уваги до прикордонних регіонів як до зон міждержавної взаємодії теоретиків і практиків транскордонного співробітництва.

Регіони на сьогодні виступають важливим фактором як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Регіональна політика європейських країн актуалізує роль регіонів у налагодженні взаємовигідної співпраці [1, с. 139]. Для сучасної України — другої за величиною території країни Європи — діяльність єврорегіонів має особливо актуальне значення, оскільки 19 з її 25 регіонів є прикордонними, а зовнішній кордон — найдовшим серед європейських країн [2, с. 8].

3-поміж важливих стратегічних завдань України в галузі зовнішньої політики чільне місце займає реалізація курсу на європейську інтеграцію, що має на меті наближення і вступ країни до Європейського Союзу. У здійсненні євроінтеграційної стратегії України помітна роль належить транскордонному співробітництву (ТКС), під яким розуміють будь-які спільні дії між територіальними громадами або владними структурами, які зна-

ходяться під юрисдикцією двох або більше договірних сторін, і на укладання з цією метою необхідних договорів або досягнення відповідних домовленостей [3, с. 8].

Таким чином, транскордонне співробітництво є організованою і, як правило, інституційованою формою транскордонних потоків. У системі відносин Схід–Захід транскордонне співробітництво на новому східному кордоні ЄС виконує три основні функції: практичну, комунікаційну та геополітичну.

Реалізація першої – практичної – функції пов'язана з вирішенням конкретних економічних, соціальних, екологічних та інших проблем жителів прикордонних територій. Вона зорієнтована на щоденні турботи людей, їхні інтереси, здоров'я, благополуччя.

ТКС виконує й другу, не менш важливу, функцію – комунікаційну, спрямовану на наведення містків між Сходом і Заходом, встановлення діалогу народної дипломатії.

Втілення геополітичної функції спрямоване на запобігання конфліктам, формування у громадян східноєвропейських держав взаємного неупередженого ставлення як до сусідніх країн, так і до Європейського Союзу загалом [4, с. 20].

Варто наголосити, що транскордонне співробітництво хоч і є ефективним засобом вирішення багатьох регіональних проблем, проте може бути лише допоміжним, доповнюючим чинником регіонального розвитку. Це важливо усвідомити й тому, що, як показує досвід, часом у частини регіональних еліт і населення окремих східноєвропейських прикордонних територій спостерігаються завищені очікування щодо результатів ТКС, яке сприймається як свого роду панацея від усіх бід, головний і універсальний засіб виходу регіону з кризи.

Об'єктивний науковий аналіз показує, що такі очікування є безпідставними, оскільки ТКС не в змозі підміняти собою внутрішні ресурси прикордонного регіону і державну підтримку його розвитку. Втім, за належної організації, транскордонне співробітництво здатне продемонструвати вражаючі результати.

Інституціональну структуру транскордонного співробітництва становлять єврорегіони, які вважаються однією з потенційно найдієвіших форм ТКС, що володіють значними можливостями. Їхня роль і місце в системі сучасних міжнародних відносин, що динамічно змінюються, вимагають глибокого наукового вивчення на основі нових методологічних підходів з урахуван-

ням реалій сьогодення і стратегічної перспективи України, синтезу різноманітних аспектів визначальних тенденцій глобально-го та регіонального розвитку [5, с. 116].

Діяльність єврорегіонів знайшла певне відображення у працях багатьох дослідників. Серед них — Єва Кіш, Надія Мікула, Наталія Буглай, Сергій Гакман, Ігор Студенніков, Ігор Ілько, Микола Палінчак, Мирослава Лендъел. Найбільш повно історіографія проблеми представлена у колективній монографії «Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього» [1, с. 23–81]. Проте чимало аспектів функціонування єврорегіонів вимагають подальшого дослідження і вивчення, що і є метою статті.

Реалізація регіональної політики в країнах ЄС має досить вагомий результат. Тому вивчення досвіду розвитку європейського регіоналізму, без сумніву, є актуальним і корисним для України на етапі формування принципово нової схеми взаємин між центром і регіонами.

Основний принцип міжнародного транскордонного співробітництва полягає у тому, щоб створювати в прикордонних зонах такі зв'язки і договірні відносини, які б робили можливим спільний пошук рішень, а отже, й взаємовигідне розв'язання спільних проблем [3, с. 8; 6, с. 139].

Головною метою, яка ставилася перед центральноєвропейськими єврорегіонами, була гармонізація відносин між сусідніми територіями, зниження негативного ефекту кордону з огляду на те, що його проходження не завжди зумовлювалося етнічними або історичними факторами [7, с. 228].

Ми поділяємо думку дослідників про те, що єврорегіони мають стати інструментом зовнішньої політики окремих суверенних держав, які прагнуть до встановлення і підтримання добросусідських відносин на регіональному рівні [8, с. 127–128].

Перший єврорегіон було утворено у 1958 році, а на початку нинішнього століття на Європейському континенті за різними джерелами налічувалося від 120 до 183 єврорегіонів, хоча деякі з них лише задекларували своє створення [9, с. 17]. Проте окремі автори вперто наполягають на тому, що на сьогодні в Європі «функціонує понад 50 єврорегіонів» [3, с. 9].

Започаткуванню єврорегіонів, згідно з переказами, сприяв випадок. В одній з європейських країн за кілька кілометрів від кордону сталася аварія. До найближчої лікарні у сусідній краї-

ні було кілька хвилин їзди, а до медустанови у своїй державі — понад дві години. Кордон і неврегульовані митно-прикордонно-медичні формальності стали причиною того, що постраждалий дорогою до вітчизняної лікарні помер. Хоча у разі отримання своєчасної медичної допомоги у лікарні сусідньої держави життя людині можна було б урятувати. Проте на заваді стали бюрократичні формальності, для врегулювання яких не потрібно було домовленостей на державному рівні — достатньо, щоб про це домовились між собою місцеві територіальні органи влади або громадські організації сусідніх країн. Такий прикрий трагічний випадок став поштовхом до започаткування єврорегіонів.

Загальний підхід ЄС до регіонального розвитку базується на трьох головних принципах: партнерство, субсидіарність і доповнюваність, які становлять основу концепції розвитку взаємодії прикордонних територій.

Отже, що ж таке єврорегіон?

Єврорегіон — це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють територію по обидва боки державного кордону [10, с. 34].

Метою створення єврорегіонів в Україні є нормалізація і гармонізація відносин між сусідніми територіями, мінімізація негативного ефекту близькості кордону, стимулювання діяльності, яка б сприяла зближенню локальних спільнот та органів влади прикордонних регіонів, економічна співпраця, розвиток комунікацій, захист довкілля, культурно-освітня діяльність, туризм тощо [11, с. 277].

Науковці виділяють ряд ознак, що характеризують єврорегіони.

Головні з них наступні:

— географічна, суть якої полягає у тому, що єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне розташування;

— політична — частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон;

— адміністративна — єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав зі спільним кордоном;

— функціональна — єврорегіон є формою транскордонного співробітництва.

Окрім того, єврорегіони мають ряд інших особливостей:

— історичні. Єврорегіони охоплюють території, що можуть мати спільне історичне минуле, могли колись входити до складу однієї держави. В окремих випадках до складу єврорегіонів входять території, які у недалекому минулому мали так званий «спірний статус», тобто право володіння такою територією, що належала одній державі, оспорювалося сусідньою країною, яка має з нею спільний кордон;

— багатонаціональний склад населення прикордонних територій єврорегіону. Як правило, це багатонаціональні території або регіони, де живуть представники кількох етнічних груп. Часто на територіях суміжних прикордонних регіонів мешкають представники досить чисельної національної меншини, яка репрезентує більшість країни, розташованої по інший бік кордону [12, с. 116–117];

— периферійність щодо адміністративних національних центрів;

— існування спільних соціально-економічних проблем. Для їхнього розв'язання є необхідним поєднання зусиль територіальних громад або місцевих органів влади держав-сусідів.

Здебільшого до таких проблем відносяться екологічні та природоохоронні, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту та комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин;

— існування чітких спільних інтересів та проблем учасників єврорегіонів [9, с. 17]. Типовими є спільні торгово-економічні інтереси, а також у сфері спільного розвитку туристичної діяльності, наданні взаємних послуг через державний кордон, створенні системи співробітництва в сферах науки, освіти та культури. Універсальною сферою спільних інтересів для учасників будь-якого єврорегіону є визначення спільної стратегії просторового розвитку [13, с. 7–8].

З приводу правових аспектів функціонування єврорегіонів варто зауважити, що створення єврорегіону не призводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення із статусом юридичної особи. Правове регулювання на терито-

рії кожного з учасників єврорегіону здійснюється відповідно до національного законодавства. Керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть підмінювати собою органи влади, які діють на території кожного з його учасників.

Щодо політичних аспектів діяльності єврорегіонів, то вони не діють проти інтересів національної держави, не є наддержавними утвореннями і у своїй діяльності не підмінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їхніми учасниками [8, с. 35].

Існуючі інституційні, правові та організаційні моделі побудови єврорегіонів, які до того ж є вже давно апробованими на території Європейського континенту, демонструють, що залучення певної території до діяльності єврорегіону, а також до процесів транскордонного співробітництва взагалі, є шансом для вирішення традиційних проблем соціально-економічного розвитку, налагодження співпраці з партнерами по інший бік кордону, залучення інвестицій та налагодження контактів між різними етнічними групами населення.

Утворення єврорегіонів є засобом активізації транскордонного діалогу держав-сусідів, формою пошуку ефективних шляхів співпраці самоврядних одиниць по різні боки кордонів. Правові засади розвитку єврорегіонів визначені в Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво територіальних утворень та їхніх органів урядування (Мадрид, 1980 р.), до якої Україна приєдналася у 1993 році. Транскордонне співробітництво регулюється також Європейською хартією місцевого самоврядування (1985 р.), ратифікованою Верховною Радою України у 1997 році [14, с. 102].

Для України проблема створення й ефективного функціонування єврорегіонів є актуальною ще й тому, що вони виступають у якості своєрідних локомотивів посилення регіоналізму в Європі та утворення різного роду міжтериторіальних об'єднань, і через наявність 76 відсотків регіонів із статусом прикордонних. Нині в Україні діють сім єврорегіонів: «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Ярославна» (Україна, Росія) та «Слобожанщина» (Україна, Росія) [15,

с. 23]. У стадії обговорення перебувають проекти єврорегіонів «Сян» (Львівська область, Україна та Підкарпатське воєводство, Польща) та «Донбас» (Луганська область, Україна та Ростовська область, Росія) [16, с. 110]. У 2008 році з ініціативи Ради Європи було утворено Чорноморський єврорегіон. Із створенням єврорегіону «Донбас» (Україна, Росія) має бути завершено процес інституціалізації транскордонного співробітництва у вигляді єврорегіонів по всьому периметру державного кордону України [17, с. 205].

Таким чином, Україна має значний потенціал для реалізації численних проектів у рамках єврорегіонів. На «сьогоднішньому кордоні» Україна—ЄС прикордонне співробітництво між регіонами та територіями України, Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії розвивається в рамках чотирьох єврорегіонів — Карпатського, «Буг», «Нижній Дунай» та «Верхній Прут». Розвиток кожного зі згаданих єврорегіонів має деякі проблеми формування та функціонування [1, с. 427].

Найдавнішим в Україні є Карпатський єврорегіон. Ідея його створення сягає кінця 80-х років. Теоретична модель цього єврорегіону розроблялася за участі експертів Інституту «Схід—Захід». Концепцію єврорегіону та пріоритети регіональної взаємодії прикордонних адміністративно-територіальних одиниць Польщі, Словаччини та України було сформовано у листопаді 1991 року у місті Міхаловце (Словаччина) на міжнародній конференції «Регіони у міжнародному співробітництві» [18, с. 1].

На основі ініціатив двостороннього характеру згодом виник задум об'єднати окремі проекти і за досвідом Західної Європи створити єдину платформу для співробітництва — Карпатський єврорегіон [19, с. 400]. На транскордонному семінарі «Можливості співробітництва між транскордонними регіонами Польщі, Чехословаччини, Угорщини та України», що проходив у місті Ясло (Польща) була підписана Декларація, яка започаткувала Міжрегіональну раду з питань співробітництва у зоні Карпат. Наступним організаційним кроком стала травнева 1992 року конференція у місті Ніредьгаза (Угорщина), на якій було внесено пропозицію об'єднати українську, угорську та польську ініціативи щодо формування Карпатського єврорегіону. Уже в червні того ж року на нараді представників зацікавлених регіонів, що проходила у місті Ужгороді (Україна), ство-

рено комітет, який підготував установчі документи нового між-регіонального об'єднання — Угоду і Статут [20, с. 1].

Після тривалої підготовчої роботи 14 лютого 1993 року у місті Дебрецені (Угорщина) керівники урядових структур та органів місцевого самоврядування України, Польщі та Угорщини ухвалили декларацію про створення Карпатського євро регіону. Участь у цій події Генерального секретаря Ради Європи Катрін Лалюм'єр свідчила про її значущість і важливість [21, с. 312]. Тоді ж були схвалені Статут та Угода, які становлять правову основу функціонування Карпатського євро регіону, а його концепція як за змістом, так і за формою відповідала Мадридській конвенції з транскордонного співробітництва 1980 року і враховувала досвід міждержавної кооперації в Західній Європі.

Становлення і розвиток Карпатського євро регіону проходили досить непросто. До проблем Карпатського євро регіону науковці Інституту європейських досліджень НАН України відносять його вже стартову «етно-політизацію», наслідком якої стало залучення до транскордонних ініціатив Міністерства закордонних справ та інших центральних урядових структур більшою мірою, ніж місцевих та регіональних органів влади та економічних інституцій та структур. На думку дослідників, це призвело до неприродного збільшення його території (161 192 кв. км з населенням 16 млн чол.), що стало однією з причин фактичної стагнації функціонування цього євро регіону [1, с. 427].

Хоча більшість євро регіонів створена у 90-х роках минулого століття, процес їхнього формування активно триває і на початку нинішнього століття. Вчені це пояснюють наступним чином. По-перше, минулий період виявив позитивні та негативні сторони функціонування євро регіонів та надав можливість зробити висновки щодо подальшого їхнього розвитку. Ефективна діяльність євро регіонів спостерігалася лише у випадках наявності спільних проблем, для вирішення яких доцільно було об'єднувати зусилля. Це в подальшому визначило коло питань, які лягли в основу формування та діяльності євро регіонів.

По-друге, для більшості країн співпраця між територіальними органами влади — новий вид міжнародних відносин. У перші роки проходив етап його становлення, формувався і відпрацьовувався організаційно-фінансовий та інформаційний механізми забезпечення транскордонної співпраці, проходила її інституціалізація, кадрове забезпечення.

По-третє, удосконалювалася законодавча та нормативно-методична база щодо транскордонної співпраці на європейському та національному рівнях.

По-четверте, удосконалювалися механізми фінансової допомоги ЄС щодо транскордонної співпраці, яка передусім надавалася проектам, які реалізували стратегічні напрямки розвитку транскордонного регіону. Це зумовило необхідність мати спільну концепцію розвитку суміжних територій транскордонного регіону, яка б базувалась на відповідних регіональних стратегіях розвитку, враховувала загальноєвропейські та національні пріоритети.

I, нарешті, по-п'яте. Єврорегіони відігравали важливу роль своєрідних полігонів для відпрацювання механізмів та інструментів інтеграційних процесів. Досвід створення внутрішніх єврорегіонів між країнами-членами ЄС був перенесений на зовнішні кордони ЄС, далі на кордони країн Центральної та Східної Європи з країнами — майбутніми членами ЄС та західні кордони країн СНД [9, с. 17–20].

З досвіду розвитку інституційних інструментів транскордонного співробітництва єврорегіону «Буг» дослідники виділяють лише створення в рамках єврорегіону Депозитно-кредитного банку в м. Луцьк [1, с. 427].

У серпні 1998 року був створений єврорегіон «Нижній Дунай». Як наголошують експерти, ідея єврорегіонів сприяє формуванню нових горизонтів мислення і діяльності, які вже не зводяться до муніципальних і національних територій, а включаються в нову міжнародну сферу, що формує розуміння європеїзації [22, с. 81–82].

Дослідники визнають певний прогрес, досягнутий завдяки транскордонному співробітництву між регіонами України, Румунії і Молдови в рамках єврорегіону «Нижній Дунай», у вирішенні проблем розвитку прикордонних територій, розв'язанні проблем транскордонного характеру та зняття напруги у прикордонних зонах трьох держав. Втім діяльність єврорегіону вважається надто бюрократизованою. І це не єдина проблема цієї структури. Так, залишається низьким рівень залучення до транскордонного співробітництва бізнесових структур і громадського сектору. Дуже відмінним є ступінь розвиненості реальної інституціональної основи регіонального розвитку та транскордонного співробітництва країн-членів єврорегіону. На думку

експертів, найвищим він є в румунській частині євро регіону, де завдяки спільним зусиллям місцевих влад, бізнесових структур, а після прийняття 18 липня 1998 р. Закону «Про регіональний розвиток у Румунії» — і державній підтримці, створено розгалужену мережу реально працюючих інституцій регіонального розвитку, які безпосередньо залучені до просування транскордонного співробітництва на румунській частині євро регіону [22, с. 82; 1, с. 428]. У той час як в українській частині євро регіонів такий інституційний базис лише формується і то без суттєвої підтримки та контролю з боку держави.

Оскільки ініціатива створення євро регіонів «Верхній Прут» та «Нижній Дунай» (як, зрештою, і Карпатського євро регіону та євро регіону «Буг») належала не регіонам, а центральним органам виконавчої влади країн-учасниць, вони, на думку науковців, є не тільки формою міжрегіонального, а й складовою частиною міждержавного транскордонного співробітництва [23, с. 123].

До особливостей євро регіону «Верхній Прут» експерти відносять апробацію в його рамках такої моделі транскордонного співробітництва, як екоєвро регіон, чим, власне, і обмежується зміст його функціонування.

Отже, загальною проблемою прикордонного співробітництва на сучасному етапі є звужений спектр мотивації та інтересу до безпосереднього співробітництва громад і територій.

На жаль, часто основним мотивом партнерства в рамках євро регіонів є не стільки можливість розв'язання спільних проблем транскордонного характеру, скільки задоволення інтересів місцевих еліт, які виступають рушійною силою транскордонних проектів. Саме тому експерти радять знайти спосіб переходу від контактної ролі інституту «євро регіон» до реальної інтегративної та планувально-координуючої функції в розвитку прикордонних територій.

Доводиться констатувати, що діяльність євро регіонів України виявилася попередньо не підготовленою до процесу розширення ЄС у 2004–2007 роках і безпосереднього сусідства України з Європейським Союзом. Не вдалося автоматично сформулювати нові механізми інтенсифікації транскордонного співробітництва на українсько-євро союзовському кордоні. Українські євро регіони не змогли адаптуватися до нових геополітичних умов та ви-

йти за рамки здебільшого декларативно-політичного співробітництва.

Таким чином, єврорегіони, які діють на західних кордонах України, потребують докорінних змін організаційних механізмів та філософії свого подальшого існування. Та й загалом з огляду на вищесказане, система єврорегіональної співпраці, як і транскордонного співробітництва України, в цілому очікує системної якісної трансформації і постійного науково-аналітичного супроводу.

1. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / за редакцією доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченка. — К.: Фенікс, 2009. — 544 с.

2. Троян С. С. Демократичні процеси як чинник оптимізації транскордонного співробітництва на просторі Центрально-Східної Європи // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — Міжнародні відносини. — 2009. — № 3. — С. 8–17.

3. Рік Шарль, Толкованов Вячеслав. Український та європейський досвід розвитку транскордонного співробітництва // Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів / під редакцією В. С. Куйбіди, А. Ф. Ткачука, В. В. Толкованова. — К.: Крамар, 2009. — С. 8–31.

4. Транскордонне співробітництво як альтернатива новій «залізній завісі» та конфліктам: комплексне дослідження. — Ужгород: Карпати, 2007. — 240 с.

5. Кіш Є. Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: монографія. — Ужгород: Ліра, 2008. — 440 с.

6. Європейська інтеграція: крок за кроком: Посібник для журналістів / Д. Корбут, В. Зам'ятін, І. Підлуська та ін. — К.: Фонд «Європа XXI», 2001. — 216 с.

7. Артьомов І. В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: Навчальний посібник. — Ужгород: Ліра, 2007. — 384 с.

8. Гарагонич В. В. Роль єврорегіонів у транскордонному співробітництві України // Функціонування єврорегіонів в умовах трансформаційної економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 травня 2009 року. — Чернівці, 2009. — С. 127–129.

9. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. — Львів: ІРД НАН України, 2003. — 222 с.

10. Гарагонич В. В. Єврорегіони — важливий інструмент реалізації євроінтеграційної стратегії України // Регіональні аспекти розвитку в умовах європейського вибору. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, 25–27 вересня 2009 р. — Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. — С. 34–36.

11. Булаї Наталія. Особливості й перспективи функціонування єврорегіонів України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. — Вип. 17: Міжвідомчий збірник наукових праць / відп. ред. С. В. Віднянський. — К.: Ін-т історії України НАН України, 2008. — С. 277–290.

12. Гарагонич Василь. Роль діаспори у розвитку Карпатського єврорегіону // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації. Тези доповідей другої міжнародної науково-практичної конференції, 18–20 червня 2008 р. — Львів, 2008. — С. 116–117.

13. Посібник з транскордонного співробітництва. — Ужгород, 2005. — 66 с.

14. Енциклопедія історії України: В 5 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. — К.: Наукова думка, 2005 — т. 3. — 672 с.

15. *Гарагонич Василь*. Особливості й перспективи функціонування єврорегіонів за участі України // Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми. Збірник тез доповідей п'ятої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 30 жовтня 2009 р. — Тернопіль, 2009. — С. 22–24.

16. *Верменич Я. В.* Територіальна організація в Україні як наукова проблема: регіонально-історичний та політико-адміністративний виміри. — К., 2008. — 160 с.

17. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів / під редакцією В. С. Куйбіди, А. Ф. Ткачука, В. В. Толкованова. — К.: Крамар, 2009. — 242 с.

18. Карпатський єврорегіон. 5 років діалогу та співробітництва. Спецвипуск. — Ужгород, 1998. — 12 с.

19. *Гарагонич В. В.* Становлення, правове оформлення та еволюція міжрегіонального співробітництва України та країн Центральної та Східної Європи (1991–2004 рр.) // П'ять юридичні читання: матеріали Міжнародної наукової конференції 23–24 квітня 2009 р. — К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. — С. 398–401.

20. Карпатський єврорегіон. — Ужгород, 1996. — 6 с.

21. *Гарагонич В. В.* Проблеми становлення та розвитку Карпатського єврорегіону і його участь в інтеграційних процесах // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 16–17 жовтня 2008 р. / за ред. В. Й. Лажніка і С. В. Федонюка. — Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2008. — С. 310–314.

22. *Балабко Александр*. Єврорегіон «Нижній Дунай»: шаг к сотрудничеству // Людина і влада, 1999. — № 11–12, — С. 78–86.

23. *Гакман С. М.* Єврорегіон «Верхній Прут» у контексті транскордонного співробітництва України, Республіки Молдова та Румунії // Вісник Держкомнаціміграції України. — 2002. — № 2. — С. 122–131.

Розглянуто роль єврорегіонів та їх місце у транскордонному співробітництві України. Акцентовано увагу на проблемних питаннях діяльності євро-регіональних утворень та перспективах їхнього розвитку.

Ключові слова: єврорегіони, транскордонне співробітництво, Європейський Союз, Україна, новий східний кордон ЄС, регіональна політика.

Рассмотрена роль еврорегионов и их место в трансграничном сотрудничестве Украины. Акцентировано внимание на проблемных вопросах деятельности еврорегиональных образований и перспективах их развития.

Ключевые слова: еврорегионы, трансграничное сотрудничество, Европейский Союз, Украина, новая восточная граница ЕС, региональная политика.

The role of euro of regions and their place is considered in the transfrontal collaboration of Ukraine. Attention is accented on the problem questions of activity of euroregional educations and prospects of their development.

Key words: European regions, transfrontal collaboration, European Union, Ukraine, new east border of EU, regional policy.

Сергій Назорний,
старший консультант відділу
зовнішньополітичних страте-
гій Національного інституту
стратегічних досліджень

Денис Назорний,
журналіст, м. Дюссельдорф,
Німеччина

УДК 327 (477: 5–15)(045)

ПРІОРИТЕТНІ ПИТАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА БЛИЗЬКОМУ І СЕРЕДНЬОМУ СХОДІ

Зовнішня політика України на Близькому і Середньому Сході (БСС) у 2005–2009 роках стала логічною складовою стратегічного курсу Президента України В. Ющенко на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Зовнішня політика України на БСС протягом 2005–2009 років позначилася збалансованістю політичного діалогу. Це дозволило зберегти рівновагу партнерських взаємин з усіма країнами регіону, що є особливо важливим з огляду на складні регіональні політичні процеси та їх вплив на глобальну систему безпеки. Таким чином, близькосхідний напрямок зовнішньої політики України став важливою складовою сталого державного зовнішньополітичного курсу та підтвердив статус нашої держави як надійного партнера у сфері підтримки міжнародного миру та безпеки.

Близькосхідний регіон важливий для України насамперед власним економічним потенціалом, перспективами інвестиційного співробітництва та можливостями співпраці в енергетичній сфері. Поза тим, національні інтереси України у безпековій сфері вимагають участі у подальшій міжнародній кооперації з підтримки миру, безпеки, протидії розповсюдженню зброї масового знищення, тероризму тощо.

Головними національними інтересами України, які реалізувались у процесі здійснення її зовнішньополітичного кур-

су в регіоні, були **надійне забезпечення національної безпеки України, а також закріплення України на перспективних ринках регіону через розвиток торговельно-економічного співробітництва та інвестиційної співпраці з країнами регіону.**

Розширення співробітництва з країнами БСС в енергетичній сфері сприяло перетворенню України на важливу ланку інтеграції енергетичного потенціалу Балто-Чорноморсько-Каспійського та Близькосхідного регіонів у контексті формування євразійського енергетичного простору та диверсифікації джерел енергопостачання.

Водночас негативно позначилися на результативності політики України у регіоні БСС такі чинники, як відчутне загострення напруженості у регіоні протягом зазначеного періоду, ускладнення, пов'язані із різким порушенням балансу сил на БСС. Мав місце й негативний вплив деяких внутрішньоукраїнських чинників — хронічна внутрішньополітична нестабільність у самій Україні.

На думку експертів, українській дипломатії на цьому напрямку бракувало стратегічного аналізу ситуації, чіткого уявлення перспектив та потенціалу зовнішньополітичного курсу України на БСС.

Станом на 2004 рік Українська держава відіграла доволі помітну роль на БСС. Цьому сприяли виважені позиції України в регіоні після трагічних подій 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку, активні зусилля української дипломатії, спрямовані на розвиток співробітництва з країнами БСС. Обсяг торгівлі України з країнами регіону сягнув 4,88 млрд дол. США, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) країн БСС — майже 132,5 млн дол. США.

Водночас політика України на БСС в цей час стала певною мірою заручником різкого погіршення відносин між президентом України Л. Кучмою та лідерами провідних західних держав. За таких умов близькосхідний напрям використовувався тодішнім керівництвом України у його спробах відновити свою репутацію на міжнародній арені. Цьому завданню було значною мірою підпорядковано відправлення до Іраку українського військового контингенту до складу Коаліційних сил із забезпечення стабільності та безпеки Іраку у 2003 році.

В українському суспільстві зростали вимоги щодо якнайшвидшого повернення українського миротворчого контингенту з

Іраку у зв'язку з посиленням негативного впливу цього чинника на забезпечення національної безпеки України та її позиції на БСС. Саме тому питання повного виведення українського миротворчого контингенту з Іраку стало одним з пунктів програми Президента України В. Ющенка «Десять кроків назустріч людям».

Досягнення, проблеми та перспективи зовнішньої політики України на БСС протягом 2005–2009 рр. досліджувались низкою наукових та науково-аналітичних установ, передусім, Національним інститутом стратегічних досліджень, а також Національним інститутом проблем міжнародної безпеки, Інститутом світової економіки та міжнародних відносин НАН України, Дипломатичною академією України при МЗС України.

Питанням здійснення зовнішньої політики України на Близькому та Середньому Сході присвятили праці такі українські науковці: О. Волович, В. Гура, А. Захарченко, С. Корсунський, Ю. Кочубей, Д. Кушнір, В. Нагайчук, С. Нагорний, Б. Парахонський, Ю. Рилач, Д. Серов, Ю. Скороход, Л. Токар, В. Швед, Г. Яворська та інші. В їх роботах висвітлювались проблеми політичного та економічного розвитку регіону, його конфліктогенного потенціалу, а також роль України у реалізації міжнародних зусиль із боротьби з міжнародним тероризмом, необхідність формування стратегії політики України на БСС, значення співпраці у регіоні із структурами трансатлантичної спільноти для реалізації національних інтересів України. *Головним висновком праць зазначених науковців стало твердження про набуття близькосхідним напрямком ваги як однієї з фундаментальних парадигм зовнішніх орієнтацій України та про його значний потенціал. Разом з тим, зазначений напрям ще не набув певної самодостатності й не закріплений у зовнішньополітичній концепції Української держави.*

Активний політичний діалог з низкою провідних країн та лідерів регіону сприяли створенню сприятливого політичного фундаменту зростання обсягів торговельно-економічного співробітництва України з країнами БСС майже у 2,3 рази. Водночас у структурі українського експорту в регіоні продовжувала переважає продукція низького ступеню переробки і, відповідно, з низьким рівнем доданої вартості. Співпраця в інвестиційній

сфері не відповідала ані потребам України, ані потенційним можливостям регіону.

Україна зарекомендувала себе як надійний партнер світових центрів політики й регіональних країн у розв'язанні найгостріших конфліктів у регіоні мирними політичними засобами та у створенні нової системи регіональної безпеки і стабільності. Наприкінці 2005 року за ініціативою Президента України В. Ющенка Україна завершила виведення свого миротворчого контингенту з Іраку. Разом з тим, на новому етапі своєї політики в Іраку, Україна продовжила миротворчу діяльність через перебування в цій країні українського миротворчого персоналу та участі у Тренувальній місії НАТО в Іраку.

Протягом 2005–2009 років Україна зберегла і зміцнила свій позитивний імідж у регіоні та забезпечила збалансовані відносини як з арабськими країнами, так і з Ізраїлем.

Разом з тим негативно позначилися на результативності політики України у регіоні БСС такі чинники, як відчутне загострення напруженості протягом зазначеного періоду, ускладнення, пов'язані із різким порушенням балансу сил на БСС.

Мав місце й негативний вплив деяких внутрішньоукраїнських чинників — хронічна внутрішньополітична нестабільність у самій Україні, загострення російсько-українських відносин тощо, що відволікали увагу та ресурси від реалізації питань зовнішньої політики на БСС.

На думку експертів, українській дипломатії на цьому напрямку бракувало стратегічного аналізу ситуації, чіткого уявлення перспектив та потенціалу зовнішньополітичного курсу України на БСС. Це стало особливо відчутним із входженням України у фазу гострої фінансово-економічної кризи, коли українська влада виявилася неспроможною оперативно, своєчасно опрацювати ефективний механізм використання потенціалу співробітництва України з країнами БСС з метою формування та реалізації загальнонаціональної програми боротьби з кризою.

Формування концепції зовнішньої політики України на БСС

Пріоритетними національними інтересами України в регіоні БСС є: по-перше, **надійне забезпечення її національної безпеки внаслідок зростання напруженості та ускладнення ситуації**

на БСС, що містило збільшення загроз для національної безпеки України.

У Стратегії національної безпеки України зазначалось, що мінливе і суперечливе зовнішнє становище характеризується посиленням дії чинників, які ставлять під загрозу стратегічну стабільність у світі. При цьому вказувалось на посилення активізації боротьби за природні ресурси, насамперед за контроль над джерелами енергоносіїв та шляхами їх доставки, загострення проблеми неконтрольованого розповсюдження зброї масового ураження та засобів її доставки. Україна, як підкреслювалось у Стратегії національної безпеки, з її науково-технологічним потенціалом, ядерними, хімічними, ракетно-космічними виробництвами може бути об'єктом зацікавленості міжнародних терористичних угруповань [1]. У цьому контексті найсерйознішу небезпеку для світової спільноти та окремих держав, зокрема України, наголошується у Стратегії національної безпеки України, створює тероризм [2]. Саме БСС через низку чинників, передусім через хронічну довгострокову невирішеність арабо-ізраїльського конфлікту, посилення протиріч між сунітами та шіїтами, активізацію курдського сепаратизму тощо, створює небезпеку використання терористичними угрупованнями території України. *Зазначені висновки мають безпосереднє відношення до розвитку ситуації у 2005–2009 рр. на БСС, де протягом зазначеного періоду відбулось різке порушення балансу сил, викликане негативними результатами американської політики в Іраку. Особливо серйозним викликом глобальній стабільності є перспектива отримання Іраном ядерної зброї. У такому випадку на БСС неминуче розпочнуться перегони ядерних озброєнь, що дестабілізує ситуацію в регіоні та може призвести до вкрай тяжких наслідків.*

На думку українських науковців, в Експертній доповіді «Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку» були визначені головні тренди розвитку сучасних політичних процесів на БСС: 1) в основі кризової ситуації в регіоні — «драматичний вибір між традицією і модернізацією, який здійснюють мусульманські суспільства»; 2) головною причиною її загострення є різке порушення балансу сил у регіоні: «До існуючого майже шість десятиліть арабо-ізраїльського конфлікту і тривалої ліванської кризи додалися такі центри напруги та насильства, як Ірак і Афганістан, сут-

тево загостилась курдська проблематика» [3, с.157]. *Посилення загроз з боку вищезазначених чинників зумовили спрямування зовнішньополітичної діяльності України у регіоні БСС на зниження їх негативного впливу щодо реалізації стратегічних інтересів України та організації спільних зусиль з державами, які залучені до процесу гарантування миру й стабілізації Близькосхідного регіону.*

По-друге, **національні інтереси України на БСС** полягають у **максимальному використанні потенціалу співробітництва України з країнами регіону, активному просуванні інтересів України на містких та перспективних ринках БСС.** Президент України В. Ющенко наголосив, що Україна послідовно розвиває політичний діалог та економічні відносини з державами БСС і «практичні можливості для розвитку двосторонньої торгівлі, інвестиційної співпраці з країнами регіону є досить значними» [4].

При цьому принциповими питаннями, які потрібно врахувати українській дипломатії при забезпеченні національних інтересів України на БСС, є такі:

- **Націленість на отримання реальних практичних результатів у справі розвитку співробітництва з країнами регіону.** Успіхи зовнішньої політики України у регіоні БСС, як і загалом, потрібно оцінювати не за кількістю візитів, заяв і декларацій, а за обсягами залучених в Україну інвестицій, просуванням вітчизняних товарів на міжнародні ринки. Цей імператив чітко визначає вимоги Президента до оцінки реальних досягнень у здійсненні зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсу України у регіоні БСС.

- **Ефективне використання у здійсненні завдань політики на БСС географічного розташування Української держави.** Україна, зазначив В. Ющенко, є перехрестям різних культур і цивілізацій, місцем перетину важливих транзитних, міграційних, фінансових, політичних, інтеграційних та інших процесів. На переконання Президента України, «сьогодні це наша колональна перевага і величезний невикористаний резерв» [5].

Важливе значення для формування сучасної концепції зовнішньої політики України на БСС мала участь Президента В. Ющенка у роботі Мюнхенської конференції 2007 року з питань безпеки. У промові Президента України на конференції було сформовано основні принципи сучасної політики України

на БСС: 1) відзначено активні миротворчі та посередницькі зусилля нашої держави на Близькому і Середньому Сході; 2) Україна підкреслила свою значущість та потенційні можливості у формуванні загальноєвропейської енергетичної системи, де відіграла б роль країни-транзитера до Європи газу та нафти з Каспійсько-Центральноазійського, а також і Близькосхідного регіонів; 3) прагнення України стати повноправною частиною усєї загальноєвропейської системи безпеки, послідовне впровадження її європейського та євроатлантичного курсу передбачає тісне співробітництво і координацію дій нашої держави з Євросоюзом, зокрема й у Близькосхідному регіоні [6].

Забезпечення політичного діалогу з країнами БСС та внесок України у формування нової системи регіональної безпеки та стабільності

Активізація політичних контактів та консультацій з провідними країнами БСС розглядається Україною як необхідна умова закріплення та подальшого зміцнення позицій України у цьому перспективному регіоні.

Протягом 2005–2009 років Президентом України В. Ющенком було здійснено 10 важливих робочих та офіційних візитів до країн БСС – Туреччини, Іраку, Ізраїлю, Палестинської Національної Автономії, Єгипту, Лівії та ОАЕ.

Принципове значення мав одноденний робочий візит В. Ющенка до Республіки Ірак 26 грудня 2005 року. У ході візиту було наголошено на завданні розвитку довгострокового співробітництва України з Іраком. Це засвідчує участь українських компаній у розробці покладів нафти в Іраку та її транспортування до Європи з використанням транзитних можливостей України [7, с. 230]. Під керівництвом Президента України відбулось остаточне виведення українського миротворчого контингенту з Іраку. Тим самим було виконано один з найважливіших пунктів програми Президента В. Ющенка «Десять кроків назустріч людям», у якому говорилося про необхідність повного виведення українського миротворчого контингенту з Іраку.

У виступах Президента України під час перебування в Іраку було узагальнено значення миротворчої місії України в Іраку для підвищення її міжнародного авторитету та зміцнення позицій на БСС. По-перше, за час перебування українців в Іраку між двома країнами почалось налагодження економічних, торго-

вельних і політичних відносин. По-друге, відзначив В. Ющенко, своєю присутністю в Іраку Україна значно зміцнила свої позиції на міжнародній арені [8].

Також під час візиту було окреслено основні контури нового етапу політики України щодо Іраку.

1. Ірак залишається зоною важливих стратегічних інтересів України і після завершення нею миротворчої місії у складі Багатонаціональних сил.

2. Україна продовжує свою активну присутність у цій країні за одночасної зміни основних форм і пріоритетів цієї присутності, зокрема заміщення військової присутності в Іраку на політичні, економічні та військово-технічні проекти.

3. *Спираючись на вже завойовані та серйозні позиції, Україна має перевести політичний капітал на економічні здобутки й вигоди [9] та «втїлити політичний капітал, здобутий в Іраку, в економічні досягнення й вигоди, особливо у сфері вирішення диверсифікації постачання енергоносіїв; створення надійної системи енергетичної безпеки; вирішення завдання щодо отримання доступу до іракської нафти. Успішна реалізація завдання отримання та постачання іракської нафти залежить від співпраці України безпосередньо з самим Іраком, з країнами-сусідами та найбільшими світовими силами, які мають значний вплив на Ірак. Для вироблення такої тактичної лінії потрібно глибоке розуміння сутності тих процесів, що відбуваються нині в Іраку навколо його нафти» [10, с. 80].* У цьому контексті Україна має визначити свою роль у трансформації економіки Іраку та бути активним суб'єктом міжнародних політичних й економічних процесів щодо закріплення на перспективних ринках БСС та брати участь у формуванні нової системи енерготранспортних комунікацій між ЄС та БСС.

На новому етапі своєї політики щодо Іраку Україна бере активну участь у спільних зусиллях із забезпечення нормалізації ситуації в цій країні. З урахуванням того, що розвиток довготривалого співробітництва України з Республікою Ірак сприятиме зміцненню міжнародного миру й безпеки та відповідатиме національним інтересам держави, Президент України видав Указ № 337/2008 від 11 квітня 2008 року «Про направлення миротворчого персоналу для участі України у місії Організації Об'єднаних Націй з надання допомоги Республіці Ірак». Згідно з цим указом Україна має направити до Іраку миротворчий пер-

сонал з числа військовослужбовців та працівників Збройних сил України загальною чисельністю до 15 осіб [11]. Разом із військовослужбовцями чотирнадцяти країн НАТО українські військові спеціалісти беруть участь у Тренувальній місії НАТО в Іраку.

На сучасному етапі основні напрями співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору на БСС знайшли своє відображення у Річній Національній Програмі на 2009–2010 роки [12]. Відзначимо наступні напрями цієї співпраці:

- по-перше, участь України у миротворчих місіях НАТО в Іраку та Афганістані. Україна залишається єдиною державою-учасницею Партнерства заради миру та бере участь у навчальній місії НАТО в Іраку;

- по-друге, в Афганістані Україна підтримує зусилля НАТО, спрямовані на консолідацію суспільства, економічну відбудову держави, підвищення рівня безпеки та контролю на її території [13].

Протягом 2005–2009 років Президент України здійснив три візити до **Турецької Республіки** — 5–8 червня 2005 року, 25–26 червня 2006-го та 27 жовтня 2007 року. Переговори із вищим політичним керівництвом Туреччини, укладені угоди та інші документи, виступи Президента України, зокрема у Центрі стратегічних досліджень Євразійського регіону (ASAM) 7 червня 2005 року та на Десятій щорічній Стамбульській конференції «Схід зустрічає Захід: нові кордони енергетичної безпеки» 26 червня 2006 року заклали підвалини енергетичного партнерства України з Туреччиною не лише у Чорноморсько-Каспійському регіоні, а й на близькосхідному напрямі.

В першу чергу йдеться про збільшення ролі українсько-турецької співпраці на БСС у формуванні в регіоні нової регіональної системи безпеки. Як зазначав Президент України В. Ющенко у своєму виступі у Центрі стратегічних досліджень Євразійського регіону, «вже зараз Україна і Туреччина стають дедалі важливішим фактором стабільності і безпеки на великому просторі від Дунаю до Євфрату» [14].

Нарощування інтенсивності політичного співробітництва та діалогу України з Туреччиною у спільних зусиллях щодо формування на теренах БСС зони стабілізації і безпеки має велику перспективу, **враховуючи значне посилення протягом останньо-**

го часу ролі Туреччини у регіоні як одного з найважливіших стратегічних партнерів США і найвпливовішого посередника у розв'язанні низки конфліктів на БСС.

Нині Туреччина активно сприяє нормалізації ситуації в Іраку, зокрема щодо курдського питання, є важливим посередником у здійсненні переговорів між Ізраїлем та Сирією тощо. Не випадково Туреччину обрали однією з країн, де президент США Б. Обама перебував під час свого першого європейського турне 6–7 квітня 2009 року. Під час зустрічі президентів США Б. Обами і Туреччини А. Гюля обговорювалися питання щодо сучасної ситуації в Іраку, у відновленні якого Туреччина прагне грати активну роль, та інші регіональні проблеми (Афганістан та іранська ядерна програма). Головним лейтмотивом промови Б. Обами в парламенті Туреччини було, по-перше, бажання Америки перегорнути сторінку стосунків із мусульманським світом; по-друге, США підтримують прагнення Туреччини стати членом ЄС. *За висновками експертів, за допомоги Туреччини США здійснюють комплекс заходів, спрямованих на відрив Сирії від альянсу з Іраном та входження її до кола дружніх до США країн, з тим, аби не допустити використання території та потенціалу Сирії у діях, спрямованих на витіснення позицій США в Іраку та на заміну вектора іракської влади.*

Протягом останніх років особливу увагу Україна приділяла участі щодо врегулювання одного з найбільших питань Близькосхідного регіону — **ізраїльсько-палестинському конфлікту**. Державний візит Президента України до Ізраїлю 13–15 жовтня 2007 року, а також до Палестинської національної автономії 15 жовтня цього ж року, участь у роботі пленарної сесії «Президенти обговорюють майбутнє» Міжнародної конференції з нагоди 60-річчя Держави Ізраїль 13 травня 2008 року продемонстрували готовність України сприяти врегулюванню ізраїльсько-палестинського конфлікту та формуванню нової архітектури безпеки Близькосхідного регіону. Україна, як зазначив Президент України В. Ющенко у своїй промові у Кнесеті Держави Ізраїль, «повністю підтримує всі конструктивні зусилля світового співтовариства у справі утвердження стійкого миру на Близькому Сході». [15]. *Зустрічі й переговори Президента України В. Ющенка як з керівництвом Ізраїлю, так і Палестини підтвердили дотримання балансу диплома-*

тичних й політичних відносин України як з Ізраїлем, так і з Палестиною. В. Ющенко підкреслював, що Україна визнає права на існування обох держав — Ізраїлю та Палестини. Також було наголошено, що Україна, розуміючи існування ключових міжнародних посередників у питанні врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту, все ж таки вважає «незайвим» запропонувати для переговорного процесу свою територію [16].

У серпні 2009 року Україна набула статусу спостерігача при Лізі арабських держав (ЛАД). 26 вересня 2009 року в рамках участі в 64-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку, виконуючий обов'язки міністра закордонних справ України В. Хандогій провів зустріч з генеральним секретарем Ліги арабських держав (ЛАД) А. Мусою. У ході зустрічі В. Хандогій та А. Мусой підписали *Меморандум про співробітництво між МЗС України та ЛАД*. У документі фіксується прагнення сторін розвивати традиційні дружні взаємини згідно зі статутом ООН і визначаються їх пріоритетні напрями в політичній, економічній і культурній галузях.

Знаковими подіями у піднесенні рівня політичного діалогу та всебічного співробітництва України з провідними арабськими та країнами БСЄ стали офіційні візити високого рівня Президента України до Лівії 7–8 квітня 2008 року, 9 квітня 2008 року до Єгипту, державний візит до України лівійського Лідера М. Каддафі 4 листопада 2008-го, а також 16–17 листопада 2009 року до Об'єднаних Арабських Еміратів. Розвиток співробітництва України з Лівією дозволяє Україні розглядати її як ворота до Африканського континенту. *Президенти України та ОАЕ домовилися про відкриття Посольства ОАЕ в Україні вже у 2010 році та обговорили участь України у проекті будівництва об'єднаної залізниці країн Перської затоки (загальна вартість проекту — 8 млрд дол. США). За результатами візиту українська сторона підготувала 15 документів на рівні міністерств та відомств, які мають сприяти активізації політичного і дипломатичного діалогу між двома країнами.*

Довідка: Об'єднані Арабські Емірати — одна із провідних країн регіону як за економічними показниками, так і за своєю активною роллю в організації РСАДПЗ (Рада співробітництва арабських держав Перської затоки). Основний напрям співпраці між Україною та ОАЕ — авіаційна сфера. ОАЕ мають інтерес до продукції українського авіаційного комплексу, зокрема, до літаків АН-148. Другий основний напрям співпраці між Україною та

ОАЕ — нафтогазова сфера. Спільні проекти, які вже здійснюють Україна та ОАЕ, є успішними і перспективними для обох країн.

Візити Президента України до низки країн БСС, контакти з вищим політичним керівництвом цих країн забезпечили створення необхідної політичної бази розвитку всебічного співробітництва України з країнами регіону та зміцнення позицій Української держави на Близькому і Середньому Сході [17, с. 627].

Розвиток торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва

Активний політичний діалог України з провідними регіональними акторами БСС, виважена позиція України з найважливіших проблем регіону, її вагомий внесок у формування системи регіональної безпеки та стабільності сприяли поступальному зростанню обсягів економічного співробітництва між Україною та країнами БСС.

Нині договірно-правова база забезпечує юридичне підґрунтя для розвитку співробітництва між Україною та країнами БСС у торговельно-економічній сфері. На сьогодні між нашими країнами укладені та діють документи, які регулюють відносини у цій сфері [18].

Спільні міждержавні комісії (СМК), які Україна має з країнами БСС, залишаються дієвим механізмом узгодження взаємоприйнятних та ефективних рішень, спрямованих на активізацію співробітництва в різних сферах [19]. Також важливим фактором двостороннього економічного співробітництва можна назвати проведення засідань ділових рад з Алжиром і Йорданією. **Доцільною є активізація співробітництва на рівні ділових рад між нашими країнами.** *Аналіз роботи ділових рад, які створено з країнами БСС*, свідчить про значні можливості та потенціал такої співпраці. Однак без підтримки на рівні СМК така співпраця не є міцною.*

Якщо у 2005 році загальний обсяг торгівлі з арабськими та країнами БСС становив 7 млрд 142 млн дол. США, то у 2008-му він сягнув найбільшого показника за часи незалежності України — 16 млрд 370 млн дол. США (див. рис. 1).

* Туреччиною, КСА, ОАЕ, Іраном, Іраком та Сирією.

Зовнішньоторговельний обіг України з арабськими державами та країнами БСС у 2009 році скоротився порівняно з 2008-м на 43,2% і склав 9,7561 млрд дол. США (див. рис. 2) [20]. Падіння як експортних, так і імпортних показників двосторонньої торгівлі між Україною та країнами регіону зумовлено, в першу чергу, впливом глобальної фінансової кризи.

При цьому, у 2009 році сальдо склалося позитивним з усіма країнами регіону крім Бахреїну (негативне сальдо — 1,2 млн дол. США). Найбільше позитивне сальдо склалося з Туреччиною та Сирією — 1174 та 738 млн дол. США відповідно.

Основними торговельними партнерами України в регіоні БСС є Туреччина, Іран, Сирія, Ліван та Саудівська Аравія. На ці 5 країн припадає 78,2% товарообороту з регіоном БСС (див. рис. 3).

Статистичні дані по п'яти основних партнерах України на БСС за 2009 р. фіксують:

1. Товарообіг між Україною і Туреччиною склав 3,079 млрд дол. США. Частка Туреччини у загальному експорті по регіону становить 33,7%.

Експорт до Туреччини скоротився на 54% і склав 2127 млн дол. США. Основний вплив на скорочення обсягів експорту мало змен-

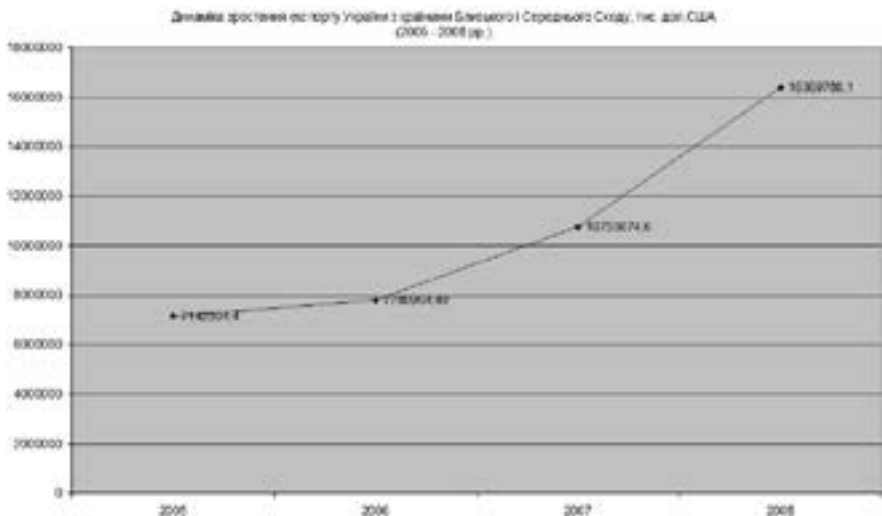

Рис. 1. Джерело: Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Рис. 2. Джерело: Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Рис. 3. Джерело: Державна митна служба України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>

шення поставок прокату плоского з вуглецевої сталі (на 77% у дол. США та на 60% у тоннах), напівфабрикатів зі сталі (на 42,5%, водночас обсяги поставок у натуральному вираженні зросли на 8%), мінеральних добрив (на 67% та 47% відповідно). Таким чином, ціновий фактор мав визначальний вплив на зменшення експорту.

Мали місце також і певні позитивні тенденції у структурі експорту. Відбулось зростання поставок насіння соняшнику (у 5,2 разу у вартісних та у 6,2 у натуральних показниках, питома вага цієї продукції зросла з 0,13% до 1,46%), залізних руд (на 38% у доларах та у 3 рази у тоннах), мідного дроту (у 8,3 разу у доларах та у 13 разів у тоннах).

Частка Туреччини у загальному імпорті з регіону становить 82,7%. Імпорт з Туреччини скоротився на 51,2% і склав 952 млн дол. США. Найбільше скоротився імпорт легкових автомобілів (на 160 млн дол. США, або на 71%), частин до моторних транспортних засобів (на 43,5 млн дол. США, або на 95,7%), моноволокон (на 39,2 млн дол. США, або на 85%), поставок кузовів до моторних транспортних засобів та двигунів не відбувалось. Одночасно відбулось зростання поставок цитрусових (на 50%), помідорів (на 84%).

2. Товарообіг між Україною та Іраном склав 789 млрд дол. США. Частка Ірану у загальному експорті регіону становить 11,96%.

Експорт до Ірану скоротився на 13% і склав 756 млн дол. США. Основний вплив на скорочення обсягів експорту мало зменшення поставок ячменю (на 70% у дол. США та на 47% у тоннах), 7207 напівфабрикатів зі сталі (на 76,7% та на 36,6% відповідно), 7213 прутків та брусків (на 95,6% та 92% відповідно). Таким чином, ціновий фактор мав визначальний вплив на зменшення експорту.

Мали місце також і певні позитивні тенденції у структурі експорту. Відбулось зростання поставок кукурудзи (у 8,6 разу у вартісних та у 7,7 — у натуральних показниках, питома вага цієї продукції зросла з 1,1% до 10,9%), соняшникової олії (у 2,1 разу у доларах та у 3 рази у тоннах), коксу (у 3,8 разу у доларах та у 6,8 разу у тоннах).

Частка Ірану у загальному імпорті з регіону становить 2,9%. Імпорт з Ірану скоротився на 54% і склав 32,8 млн дол. США.

Найбільше скоротився імпорт легкових автомобілів (на 23 млн дол. США або на 95,2%), горіхів (на 4 млн дол. США, або на 66,6%), лікарських засобів (на 3,8 млн дол. США, або на 38,4%), соків (на 2,2 млн дол. США, або на 57%). Одночасно відбулось зростання поставок полімерів етилену (у 37 разів), але обсяги не є значними.

3. Товарообіг між Україною та Сирією склав 768 млн дол. США. Частка Сирії у загальному експорті регіону становить 11,92%.

Експорт до Сирії скоротився на 27,4% і склав 753,3 млн дол. США. Основний вплив на скорочення обсягів експорту мало зменшення поставок ячменю (на 75% у дол. США та на 55,6% у тоннах), прутків та брусків (на 85,8% та на 72% відповідно), прокату плоского (на 50,5% та 17,6% відповідно). Таким чином, ціновий фактор мав визначальний вплив на зменшення експорту.

Мали місце також і певні позитивні тенденції у структурі експорту. Відбулось зростання поставок кукурудзи (у 4 рази у вартісних та

у 6 — у натуральних показниках, питома вага цієї продукції зростає з 3,3% до 18,3%) та пшениці (у 3,8 разу у доларах та у 6,2 разу у тоннах).

Частка Сирії у загальному імпорті з регіону становить 1,4%. Імпорт з Сирії скоротився на 85% і склав 15,6 млн дол. США. Найбільше скоротився імпорт фосфатів (на 71,9 млн дол. США, або на 83,3%). Слід зазначити, що фосфати у 2008 році були основною імпортною позицією з Сирії — на їх поставки припадало 74% імпорту.

Зростання поставок спостерігається лише по одній позиції — помідори, яка збільшилась з 72 тис. дол. США у 2008 році до 2,5 млн дол. США у 2009.

4. Товарообіг між Україною та Ліваном склав 697 млн дол. США. Частка Лівану у загальному експорті регіону становить 11%.

Експорт до Лівану зріс на 104% і склав 694 млн дол. США. Основний вплив на збільшення обсягів експорту мало значне збільшення поставок напівфабрикатів зі сталі (у 4,2 разу в дол. США та у 5,7 разу в тоннах).

Частка Ірану в загальному імпорті з регіону становить 0,3%. Імпорт з Лівану скоротився на 46% і склав 3,5 млн дол. США. Імпорт з Лівану складається з двох основних товарних позицій: автотранспорту, поставки яких склали 45,4% імпорту (у 2009 поставки зросли з 162 тис. дол. США до 1,6 млн дол. США) та тютюнової сировини — 44% (зменшення поставок на 51,5%).

5. Товарообіг між Україною та КСА склав 506 млн дол. США. Частка Саудівської Аравії у загальному експорті регіону становить 7,9%.

Експорт до КСА скоротився на 47,9% і склав 498 млн дол. США. Основний вплив на скорочення обсягів експорту мало зменшення поставок ячменю (на 33,8% у дол. США при зростанні на 20,8% поставок у тоннах) та відсутність поставок напівфабрикатів зі сталі.

Частка КСА у загальному імпорті з регіону становить 0,7%. Імпорт з КСА скоротився на 32,3% і склав 8,3 млн дол. США.

Основа саудівського імпорту складають три товарні позиції: полімери етилену — 76,6% всього імпорту з КСА (збільшення поставок у 2,1 разу до 6,4 млн дол. США), конструкції будівельні збірні — 8,1% (зменшення на 88,4%), полімери пропілену — 1,1% (зменшення на 93,3%).

Протягом 2005–2009 рр. поступово оформлювалися такі тенденції в економічній співпраці України з країнами БСЄ, як перехід на довгострокові, багатокомплексні програми і плани співробітництва. Так, у ході візитів Президента України до Лівії та Єгипту було підписано Програму співробітництва між Україною та Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською

Джамахірією на 2008–2009 роки, а також ініційовано оприлюднення Плану дій Україна–Єгипет на 2008–2009 роки.

Розвивається співпраця у сфері високих технологій та передових галузей промисловості. *Наочним прикладом цього є українсько-єгипетське співробітництво у космічній галузі. Під час свого візиту до Єгипту Президент України взяв участь у церемонії офіційного відкриття Станції управління єгипетським супутником «МісрСат-1», виготовленого в Україні. Єгипетський супутник «МісрСат-1» був успішно запущений 17 квітня 2007 року з космодрому Байконур українським ракетоносієм «Дніпро-1». Під час зустрічі Президента України з президентом Єгипту також було приділено значну увагу питанням подальшої співпраці в космічній сфері. «Це є унікальна співпраця, її треба продовжувати», – зазначив глава Української держави.*

Розпочалося опрацювання багатопрофільних спільних проєктів, у яких поєднуються аграрна, фінансова та енергетична складові. На спільній прес-конференції за результатами зустрічі з Лідером Лівійської революції М. Каддафі 4 листопада 2008 року Президент України підкреслив, що Україна зацікавлена у співпраці з лівійською стороною на фазі фінансування виробництва тих чи інших видів сільськогосподарської продукції та її переробки тут, в Україні, формування оптових сфер поставки до Лівії або країн Африканського континенту. За словами В. Ющенко, успішним прикладом двостороннього співробітництва у сільському господарстві буде спільний аграрний проєкт «100 тисяч гектарів» [21].

Водночас аналіз товарної структури експорту України до країн БСС дозволяє зробити висновок про її надмірну сировинно-орієнтовану спеціалізацію (див. рис. 4).

Основою національного експорту в цей регіон є метали та вироби з них, а також продукція хімічної промисловості, на які припадає майже 75% товарного експорту до країн БСС. **Така структура товарного експорту до країн регіону робить його, особливо останнім часом, з початком глобальної фінансово-економічної кризи, надто вразливим.** До того ж потрібно враховувати швидку товарну експансію Китаю, інших держав на традиційні для України близькосхідні ринки збуту металургійної, хімічної та машинобудівної продукції, що призводить до

**Товарна структура експорту України в країни
Близького та Середнього Сходу у 2008р.. %**

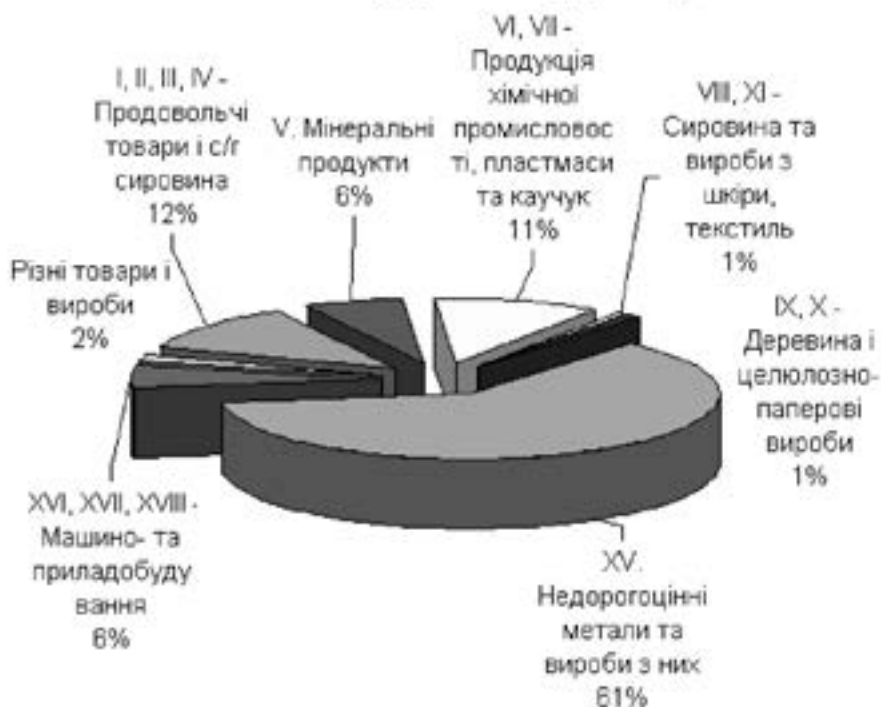

Рис. 4. Джерело: Державна митна служба України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>

відчутної втрати позицій українського національного виробника на ринках БСС.

З огляду на вищевикладене, для збереження і зміцнення економічних позицій України необхідно докласти серйозних зусиль до зміни структури експорту і послуг на ринках БСС, переорієнтовуючись передусім на високотехнологічну продукцію та нарощуючи експорт науково-технічних, інжинірингових, інформаційних, освітніх та інших послуг. Перспективними в цьому плані є продукція космічної, авіаційної галузей, продукція машинобудування, суднобудівної галузі тощо. Також необхідно навчитися ефективно використовувати можливості зон вільної торгівлі, преференційних режимів індустріальних зон, посеред-

ницьких можливостей та потенціалу окремих впливових арабських країн для просування і закріплення на ринках інших країн, а також перспективних форм просування навіть традиційних для України товарів.

Незважаючи на винесення Президентом України завдання розвитку співпраці України з країнами БСС в інвестиційній сфері, ситуація із його реалізацією є **незадовільною** (див. рис. 5).

Таким чином, якщо у 2005 році прямі іноземні інвестиції (ПІІ) з країн Близького та Середнього Сходу в економіку України склали 162,9 млн дол. США, що становило 1,8% від загального обсягу ПІІ, то у 2009-му їх обсяг склав 300 млн дол. США, що становило 0,7% від загального обсягу ПІІ. Отже, протягом 2005–2009 років відбулось достатньо відчутне зменшення питомої ваги ПІІ з країн БСС.

Арабські країни неодноразово надавали сигнали про своє бажання прийти на ринок України із широкомасштабними інвестиціями на вигідних умовах. Так, колишній посол Кувейту в Україні заявляв на початку 2007 року про наміри своєї країни надати Україні інвестицій в обсязі 10–12 млрд дол. США [22].

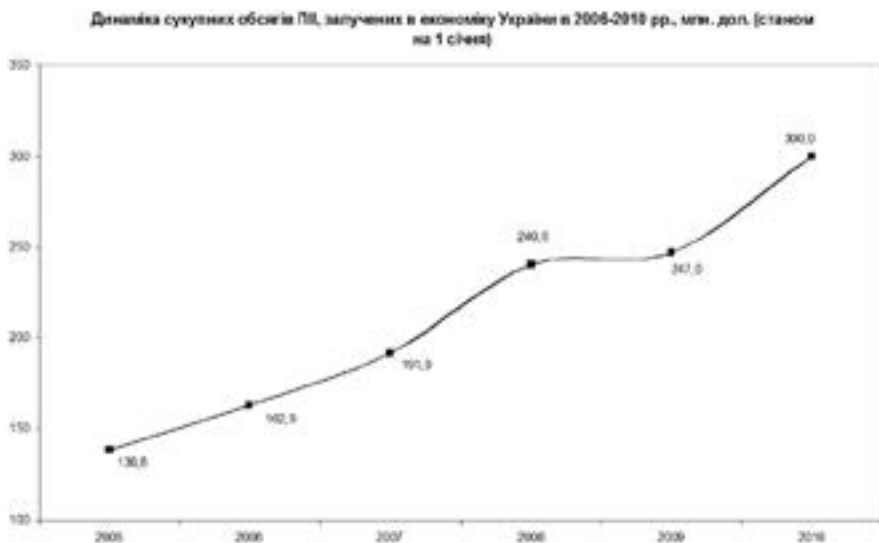

Рис. 5. Джерело: Державний комітет статистики України.
[Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

На сьогодні можна констатувати про фактично втрачений час для використання інвестиційних можливостей такого могутнього фінансово-інвестиційного центру, як арабські держави Перської затоки. Основні причини низького рівня співробітництва між Україною та країнами БСС щодо інвестиційної діяльності: **1)** відсутність реальних правових гарантій захисту інвестиційних проектів та існуючі проблеми з поверненням вже вкладених капіталів, відсутність гарантованої виплати процентів за інвестиційними вкладеннями; **2)** невирішеність проблеми налагодження прямих банківських розрахунків, що змушує комерційні структури обох країн здійснювати їх через треті країни або із запровадженням різноманітних непрозорих схем. Зазначена ситуація створює умови для переведення частини фінансової діяльності комерційних структур обох країн у «тіньовий» сектор; **3)** слабка взаємна поінформованість сторін.

Певним поштовхом покращання співробітництва між Україною та країнами БСС у 2009 році стало проведення низки бізнес-форумів: 1) 12–13 квітня 2009 року в еміраті Дубаї (ОАЕ) відбулась перша зустріч представників ділових кіл ОАЕ та України «*Інвестиції в Україну*» [23], а другий бізнес-форум пройшов в Україні 19–21 травня 2009 року (у м. Києві та Криму) [24]; 2) 4 червня 2009 року в Києві відбувся *Українсько-іранський бізнес-форум*. На форумі було представлено іранські та українські бізнес-проекти і компанії та обговорено економічні можливості щодо інвестиційних проектів. Програмою заходу було передбачено проведення індивідуальних переговорів між представниками ділових кіл Ірану та України тощо.

На думку таких арабських експертів, як Я. Абдул Рахмана, С. Абдул Азіза, М. Ар-Рефая та інших, сьогодні серед країн Західної Європи в арабських інвесторів залишились пріоритетними Велика Британія та Італія, а у Східній Європі — Росія та Україна» [25, с. 29, 33]. *До сфери пріоритетних інвестиційних інтересів країн Перської затоки входить сільське господарство, виробництво будівельних матеріалів, металургія, енергозберігаючі та інноваційні технології, нерухомість і роздрібна мережа.*

Арабські експерти зазначають, що до кінця 2010 року відбуватиметься безпрецедентно різке зростання співробітництва України з країнами БСС в інвестиційній та економічній діяль-

ності, передусім використання можливостей фінансово-інвестиційних центрів держав Перської затоки.

За даними фахівців Центру Карнегі, на початок 2009 року арабські країни Перської затоки мали 1,5 трлн дол. США фондів суверенного багатства (ФСБ) [26]. На початку світової фінансової та економічної кризи Саудівська Аравія виділила майже 500 млрд дол. США на підтримку програми економічного відновлення президента США Б. Обами. Також країни Перської затоки, в першу чергу ОАЕ, Саудівська Аравія, Катар та ін., надали 250 млрд дол. США для Міжнародного валютного фонду [27]. **Фонд розвитку (Абу Дабі) — один з провідних інвестиційних фондів ОАЕ, який реалізує близько 270 проектів загальною вартістю понад 6 млрд дол. США у 53 країнах світу.**

Довідка: Сьогодні у регіоні БСС найбільшим центром інвестиційної діяльності є Кувейт. Країна володіє розвиненим місцевим ринком капіталу, а її населення тримає на банківських депозитах більше грошей, ніж населення Саудівської Аравії, Абу-Дабі (емірат у складі ОАЕ) і Катару, разом узятих. Кувейт — найбільший інвестор довгострокових капіталів за кордоном, проте суб'єктом є вже не приватний капітал, а уряд.

Протягом 2005–2010 років співробітництво між Україною та країнами Близького Сходу (БС) у вільних економічних зонах (ВЕЗ) усе ще не набуло належного рівня.

Тенденція до лібералізації економіки і процеси глобалізації світових економічних відносин привели до того, що в країнах БСС (Перської затоки) все більшої популярності набуває ідея створення вільних економічних зон (ВЕЗ)*. У регіоні БС швидко формується ринок капіталу і з'являються потужні фінансові центри. Останнім часом особливу активність у цьому напрямі проявляє Бахрейн.

За ступенем відкритості економіки Бахрейн ставлять на третє місце у світі після Гонконгу і Сінгапуру. В країні відсутні податки на доходи фізичних і юридичних осіб, немає обмежень на вивіз капіталу, прибутки і конвертацію валюти. Встановлений безмитний режим увезення сировини, напівфабрикатів і грошей для місцевого виробництва. Дозволено створення компаній зі 100-процентним іноземним капіталом і спрощено процедуру їх реєстрації.

* До найбільш успішної ВЕЗ в арабському світі можна зарахувати «Джебель Алі» в еміраті Дубаї (ОАЕ), в якій налічується понад дві тисячі компаній з 97 країн світу. В процесі становлення перебувають ВЕЗ у Бахреїні, Катарі й Кувейті.

Нині з метою розвитку торговельно-економічного співробітництва ведуться переговори щодо створення зони вільної торгівлі між Україною і Туреччиною. У майбутньому планується розпочати такі переговори з низкою інших країн, зокрема Сирією та Ізраїлем. *За даними Генеральної організації інвестицій і вільних зон Єгипту станом на кінець 2009 року створено 65 спільних українсько-єгипетських компаній [28].*

Співробітництво в енергетичній сфері

Особливе значення щодо співробітництва між Україною та країнами БСС має **енергетична сфера**. В Енергетичній стратегії України на період до 2030 року перспективними джерелами імпорту енергоносіїв визначаються, зокрема, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Ірак, Кувейт тощо [29, с. 60, 65–66, 68, 72, 82–83].

Важливість подальшого розвитку співпраці України з країнами БСС зумовлена тим, що: 1) це надасть потужний імпульс розвитку вітчизняного машинобудування, нафтохімічного комплексу та науково-дослідних робіт у цій сфері, створенню нового рівня співпраці зі світовими нафтогазовими компаніями та інститутами; 2) сприятиме співпраці між Україною та Лівією, Єгиптом, Іраком, Іраном, ОАЕ тощо в енергетичній сфері щодо вирішення завдань диверсифікації джерел надходження енергоносіїв до України; 3) визначається особливим значенням (Іраку) для України в енергетичній сфері, як його енергетичним потенціалом [30], так і розташуванням на перетині найважливіших енерготранспортних коридорів, до яких може залучатися й Україна. *У цьому випадку Ірак — один із найвірогідніших постачальників нафти і газу в Україну з Близькосхідного регіону через відповідні транспортні коридори. Враховуючи зазначене, в Україні ще з перших років незалежності покладались великі надії на отримання безпосереднього доступу до вуглеводнів Іраку [31]. У цьому контексті найбільш перспективним нафтогазовим проектом диверсифікації іракських джерел постачання енергоносіїв в Україну у співпраці з ЄСЄ «Транскаспійський газопровід», який має стати частиною проекту «Набукко» з подальшим підключенням Іраку. ЄС розглядає доступ до цих енергоресурсів як пріоритетний та реалізує «Транскаспійський газопровід» (США підтримує цей проект).*

Протягом 2005–2009 років актуалізувалося значення співпраці України з країнами БСЄ в енергетичній сфері, передусім з такими країнами, як Лівія, Єгипет, Ірак, Об'єднані Арабські Емірати тощо.

Пріоритетні завдання співробітництва України з Лівією та Єгиптом в енергетичній сфері були визначені під час візиту Президента України до цих країн. Було обговорено можливості розширення енергетичної співпраці, починаючи зі спільної розвідки родовищ нафти й газу та закінчуючи нафтопереробкою на території України [32]. У ході зустрічі Президента України та Лідера лівійської революції у Києві було розглянуто лівійський проект розбудови нафтопереробного заводу та створення мережі власних автозаправних станцій по всій території України. Також у ході візиту було обговорено можливості відновлення переговорів про виділення нафтових полів для ведення розробки родовищ українськими компаніями в Лівії [33].

Сьогодні з урахуванням стабілізації воєнно-політичної ситуації в Іраку та зміцнення там нової демократичної влади створюються більш сприятливі умови для відновлення участі України у відбудові та розвитку нафтогазового комплексу цієї країни. Водночас доцільно розпочати разом із зацікавленими сторонами опрацювання необхідних політичних, організаційних, проектних та фінансових передумов реалізації проекту нового нафтогазового маршруту **Північний Ірак—Туреччина— Європа** через територію України.

У 2009 році НАК «Нафтогаз України» отримав перші результати своєї діяльності у Єгипті та ОАЕ, що підтверджує перспективність розвитку співпраці України з країнами арабського Сходу в енергетичній сфері. *24 лютого 2009 року НАК «Нафтогаз України» отримала перші результати з видобутку нафти в Єгипті. В рамках реалізації Концесійної угоди на проведення нафтової розвідки та експлуатації українська Компанія продовжує здійснювати активні кроки з освоєння концесійної ділянки Алам Еш-Шавіш на території Західної Пустелі Єгипту. Вже у другій половині 2010 року передбачається вийти на комерційний рівень видобутку продукції із подальшою її реалізацією. НАК «Нафтогаз України» в ході реалізації проекту з розвідки та розробки родовищ вуглеводнів на території емірату Ель-Фуджейра (ОАЕ) 29 березня 2009 року розпочала буріння першої пошу-*

кової свердловини Хамад-1 на суходолі в рамках Контракту про пайовий розподіл продукції, укладеного між Урядом емірату Ель-Фуджейра, НАК «Нафтогаз України» та компанією «Нафтогаз Мідл Іст».

Таким чином реалізація планів економічного співробітництва України з Близькосхідними країнами характеризується відсутністю проблем та принципових протиріч, які б заважали розбудові двосторонніх торговельно-економічних відносин між нашими державами, але існує низка необхідних кроків, вирішення яких позитивно вплине на розвиток відносин у сфері двостороннього економічного співробітництва:

- **Лібералізація візового режиму та усунення штучно створених бюрократичних перешкод, що виникають при перетині українського кордону іноземними громадянами.** Незважаючи на суттєвий прогрес у розширенні договірно-правової бази, яка регулює режим взаємних поїздок громадян України та країн регіону, мають місце непорозуміння при перетині українського кордону іноземними бізнесменами стосовно прийняття рішення щодо допуску/недопуску цих громадян на територію нашої держави [34].

- **Спрощення митних процедур в Україні, що є сучасною тенденцією у світі.** У цьому контексті доцільно запровадити електронну митницю. Згідно з українським законодавством, для здійснення будь-яких експортно-імпорتنних операцій обов'язковим є підписання експортно-імпорتنних контрактів з подальшим представленням їх оригіналів до митниці із мокрими печатками [35]. *Перевізники скаржаться на складну і недосконалу систему митного контролю за транзитом товарів через митну територію України (особливо підакцизних товарів), що нерідко призводить до простоїв транспорту під час перетину кордону та перевищує терміни всього транспортування товарів.*

- **Врегулювання питання щодо власності на землю.** *Невизначеність питання процедури придбання земельних ділянок іноземними суб'єктами стримує надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з країн регіону [36].*

- **Взаємне визнання рішень судів щодо торговельних спорів.** Зволікання із розв'язанням цього питання призводить до того, що будь-яке рішення Міжнародного арбітражного суду при ТПП України чи іншого арбітражного суду стосовно пога-

шення боргів перед українською компанією за надану послугу (поставлений товар) потребує додаткового розгляду. З метою врегулювання зазначених питань пропонується укладення відповідних Угод з країнами регіону.

Висновки

У відносинах України з країнами БСС склались тісні взаємовигідні стосунки практично в усіх сферах економіки і є значні перспективи для подальшого розширення співробітництва.

Протягом 2009–2010 років для України країни БСС залишаються основними торговельними партнерами в регіоні. Падіння як експортних, так і імпорتنих показників двосторонньої торгівлі зумовлено передусім впливом глобальної фінансової кризи.

Структура товарного експорту України до країн БСС робить його на тлі глобальної фінансово-економічної кризи надто вразливим. Проведений аналіз товарної структури експорту України до країн БСС дозволяє зробити висновок про її надмірну сировинно-орієнтовану спеціалізацію.

Основними чинниками, що гальмували прихід до України серйозних інвестицій з країн БСС, є несприятливі умови інвестування, нестабільна політична ситуація в Україні та відсутність належної роботи з потенційними інвесторами з боку органів державної влади України.

Низка факторів економічного, соціального та політичного характеру обумовлюють можливість подальшого розвитку двостороннього торговельно-економічного співробітництва між Україною та країнами БСС, збільшення експорту вітчизняних товарів та послуг у ці країни [37].

Рекомендації щодо зміцнення зовнішньоекономічних інтересів України на БСС:

— докласти серйозних зусиль щодо зміни структури експорту й послуг на ринках БСС, переорієнтовуючись передусім на високотехнологічну продукцію;

— розширювати договірно-правову базу економічного характеру, що призведе до збільшення експорту українських товарів та послуг до країн регіону. Це можливо за умови розширення номенклатури українського експорту [38];

— активізувати співробітництво в інвестиційній сфері [39];

— розширювати співпрацю у ВЕЗ з країнами БС (Ізраїль, Туреччина, ОАЕ);

— розпочати переговори щодо розвитку торговельно-економічного співробітництва з низкою інших країн БС, в першу чергу Ізраїлем та Сирією;

— підписати Угоду «Про безвізовий режим між Україною та Ізраїлем» до кінця 2010 р.;

— забезпечити належне висвітлення ролі і місця близько-східного вектора в реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію в проекті Закону «Про основні напрями зовнішньої політики України»;

— провести техніко-економічні роботи щодо альтернативних шляхів поставок нафти й газу в Україну та Європу на кшталт прокладання нового маршруту постачання близькосхідних енергоносіїв Північний Ірак–Туреччина–Європа, який проходить територією України.

На загальнодержавному рівні

1. Розробка Державної програми підтримки експорту, яка б передбачала наступні заходи:

— створення в Україні відповідної державної структури по страхуванню експорту та наданню експортних кредитів з урахуванням досвіду діяльності іноземних експортних кредитних агенцій;

— заходи для своєчасного відшкодування ПДВ українським експортерам.

2. Активізація переговорного процесу щодо створення зон вільної торгівлі.

3. Розробка та реалізація комплексних заходів щодо покращання інвестиційного клімату в Україні, створення умов для залучення іноземних інвестицій в експортоорієнтовані виробництва.

4. Опрацювання на державному рівні Концепції і Стратегії близькосхідної політики України, що дозволить створити необхідну політико-правову базу практичної реалізації стратегічних завдань зовнішньої політики України на Близькому Сході.

На двосторонньому рівні

1. Зосередити діяльність двосторонніх міжурядових комісій навколо питань, вирішення яких прямо чи опосередковано сприятиме розвитку українського експорту та подоланню імпортозалежності української економіки, зокрема:

— реалізації перспективних міжнародних проектів, у т. ч. пов'язаних з диверсифікацією поставок енергоносіїв в Україну та країни ЄС, розвитком транспортної та прикордонної інфраструктури;

— залучення іноземних інвестицій, в першу чергу в експортоорієнтоване виробництво та розвиток виробничої кооперації у машинобудівній галузі, включаючи винесення частини виробничих потужностей на територію України.

Примітки

1. Стратегія національної безпеки України. Затверджено Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.rainbow.gov.ua/documents/104.html>.

2. Там само.

3. Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку: Експертна доповідь. — К.: НІСД, 2007. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // http://www.niss.gov.ua/book/Eks_d2007/Exp2007_5.pdf.

4. Президент України прийняв вірчі грамоти Послів десяти іноземних держав. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/news/12108.html>.

5. Звернення Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році» // Урядовий кур'єр. — 2006. — 9 лют.

6. Rede auf der 43. Münchner Konferenz für Sicherheitspolitik 10.02.2007. Präsident, Ukraine. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // http://www.securityconference.de/archive/konferenzen/rede.php?menu_2007=&menu_konferenzen=&sprache=de&id=181&; Промова Президента України Віктора Ющенка на конференції з питань політики безпеки «Глобальні кризи — глобальна відповідальність». 10.02.2007. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/news/5338.html>; Україна ставить за мету стати повноправною частиною загальноєвропейської системи безпеки — Віктор Ющенко. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/news/5339.html>.

7. Політична ситуація навколо прийняття нового закону Про нафту в Іраку: завдання для України // Нагорний С. С., Нагорний Д. С. Український науково-теоретичний часопис київського університету права. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. — 2008. — № 4. — С. 229–234.

8. Українські миротворці повністю виконали свою місію в Іраку — Віктор Ющенко. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/news/2052.html>.

9. Зазначена праця. Політична ситуація навколо прийняття нового закону Про нафту в Іраку: завдання для України. — С. 230.

10. Параграф 1.2. Перспективи використання енергетичного потенціалу Близькосхідного регіону у реалізації стратегічних завдань Української держави (Варбанець П. А., Нагорний С. С., Серов Д. І.). Азійський напрям зовнішньої політики України: проблеми і перспективи. Аналітичні оцінки: монографія / В. О. Швед [та ін.]; за ред. В. О. Шведа. — К.: НІСД, 2008. — С. 47–85.

11. Про направлення миротворчого персоналу для участі України у місії Організації Об'єднаних Націй з надання допомоги Республіці Ірак. Указ Президента України № 337/2008 від 11 квітня 2008 року. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/documents/7729.html>.

12. Указ Президента України № 600/2009 від 7 серпня 2009 р. «Про затвердження Річної національної програми на 2009 рік з підготовки України до набуття членства в Організації Північноатлантичного договору». [Електронний ресурс] — Режим доступу:// <http://www.president.gov.ua/documents/9686.html>.

13. Розпорядження КМУ від 23 вересня 2009 р. № 1135-р «Про затвердження заходів щодо виконання Річної національної програми на 2009 рік з підготовки України до набуття членства в Організації Північноатлантичного договору». [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1135-2009-%F0>.

14. Тези виступу Президента України Віктора Ющенка у Центрі стратегічних досліджень Євразійського регіону (ASAM). [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/news/484.html>.

15. Промова Президента України Віктора Ющенка у парламенті Держави Ізраїль — Кнесеті. [Електронний ресурс] — Режим доступу: //<http://www.president.gov.ua/news/8166.html>.

16. Віктор Ющенко відзначає «унікальний баланс дипломатичних, політичних відносин» України з Ізраїлем та Палестиною. [Електронний ресурс] — Режим доступу: //<http://www.president.gov.ua/news/8171.html>.

17. Україна в 2005–2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. Монографія / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. — К.: НІСД, 2009. — С.655. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // http://www.niss.gov.ua/book/Zel_book/ocinkiindd-rozd-7.pdf.

18. Договори про торговельно-економічне співробітництво; про уникнення подвійного оподаткування; про сприяння та взаємний захист інвестицій; про співробітництво в боротьбі зі злочинністю; про міжнародні автомобільні перевезення; про морське торговельне судноплавство; про культурне співробітництво тощо.

19. Протягом 2009–2010 рр. були проведені та готуються до проведення чергові спільні засідання українсько-марокканської, українсько-туніської, українсько-лівійської українсько-сирійської, українсько-саудівської, українсько-кувейтської та українсько-йорданської комісій з торговельно-економічного співробітництва.

20. Показники торгівлі між Україною та арабськими і країнами БСС значною мірою відрізняються від українських даних. Наприклад, дані Держкомстату України щодо обсягів торгівлі не враховують значну кількість товарів українського походження, які поставляються на БСС через треті країни.

21. Президент України відзначає активний розвиток українсько-лівійських відносин. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/news/11909.html>.

22. *Ар-Роудан Х. Ю.* Україну жде блестящее будущее, но страсти его должны в первую очередь сами украинцы // Киевский телеграф. — 2007. — 9–15 февр.

23. У рамках заходу шість українських компаній презентували потенційним арабським інвесторам свої проекти. На форумі були присутні 28 провідних інвестиційних компаній і фондів ОАЕ, Кувейту, Катару, Оману, Бахреїну та Саудівської Аравії («Сауді Арамко», «Дубай Портс Ворлд», «Глобал Інвестмент Хаусе Кувейт» та інші).

24. Головна мета зустрічі — залучення інвестицій у найперспективніші та прибуткові бізнеси на території України. З боку інвесторів були присутні представники державних, приватних, акціонерних інвестиційних компаній, фондів і промислових підприємств, а також представники заможних сімей ОАЕ, Кувейту, Оману, Катару, Бахреїну і Саудівської Аравії.

25. Radhika Madana Mohan. Investing Islamically Gaining the Upper Hand. Islamic Finance. № June 2010. — P.65; Unicorn's Majid Al-Refai: Bahrain's Dark Horse. № December 2009/January 2010. — P.24. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://IslamicFinanceAsia.com>; Марказ аль-імарат ліль-дірасат ва аль-бахвас аль-істратеджія (Еміратський центр стратегічних до-

сліджень, Абу Дабі / ОАЕ. (арабською мовою). [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ecssr.ac.ae/CDA/ar/Activities/ActivitiesListEventMoreInfo/0,2027,3200,00.html>; аш-Шарк аль-Іктісад. — 2009. — № 7847. — 10 грудня. — С. 1-16. (арабською мовою) [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.al-sharq.com/pdfs/files/economics_20091210.pdf.

26. *Managing Arab Sovereign Wealth in Turbulent times — and Beyond*. Ed. by Behrenendt S, Kodmany B. Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C. Carnegie Papers № 16, April 2009. — P. 29.

27. *Ibid.* — P. 24.

28. У галузі зв'язку та інформаційних технологій (9), будівництва (13), послуг (23), сільськогосподарства (6), туризму (11), хімічної і будівельної промисловості (3), у статутний капітал яких вкладено 18,5 млн дол. США, з них 14,5 млн дол. США становить український капітал.

29. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>.

30. За висновками експертів, в Іраку розташовані найбільші нафтогазові поклади у світі. Собівартість видобутку лівійської та іракської нафти становить у середньому 1-2 дол. США за барель.

31. Нафтопровід Одеса–Броди створювався передусім із розрахунком на його використання для надходження іракської нафти в Україну. Були зроблені перші кроки у напрямку створення необхідної політико-правової бази для вирішення цього завдання. У червні 1996 р. підписано Договір з Туреччиною про спорудження нафтопроводу Джейран–Самсун, а у грудні 1997 р. його ратифікувала Верховна Рада України.

32. Лідер Великої Вересневої Революції зустрічає керівника Віктора Ющенка Президента Української Республіки / (арабською мовою) // http://foreign.gov.ly/online/news_details.php?id_news=1308.

33. Україна пропонує Лівії розвивати співпрацю в енергетичній сфері. [Електронний ресурс] — Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/news/11908.html>

34. Існують непоодинокі випадки, коли навіть за наявності дійсних віз, оформлених консульськими установами України в країнах регіону, іноземним громадянам (в основному представникам середнього і малого бізнесу) забороняється в'їзд в Україну органами прикордонного контролю за результатами проведеної співбесіди.

35. В деяких країнах регіону, наприклад в Туреччині, не потрібно подавати до митниці копію контракту (укладення контракту є власною справою самої компанії).

36. Необхідно чітко визначити порядок придбання ділянок для здійснення підприємницької діяльності та ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать інвесторам на праві приватної власності або довготермінової оренди.

37. Серед них: відсутність політичних перешкод для подальшої розбудови співробітництва; заохочення урядами більшості іноземних сучасних технологій; курс на подальший розвиток нафтового сектору економіки; необхідність забезпечення продуктами харчування населення, що динамічно збільшується; пошук нових ринків збуту своєї продукції.

38. За рахунок наукомісткої продукції, надання транспортних та будівельних послуг, залучення українських технологій у різноманітні галузі економіки країн, створення спільних підприємств та відкриття представництв українських компаній, участі українських організацій та підприємств у міжнародних тендерах, участі у міжнародних ярмарково-виставкових заходах на території країн БСС.

39. Економічна стратегія більшості країн БСС передбачає підтримку виконання проектів соціально-економічного розвитку країн, заохочення інвестування національного приватного капіталу в закордонні перспективні проекти та залучення сучасних іноземних технологій.

Анотація

Стаття присвячена аналізу сучасного стану зовнішньої політики України на Близькому і Середньому Сході та розвитку відносин співробітництва України з країнами регіону протягом 2005–2009 рр.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано висновок, що для України близькосхідний напрям зовнішньої політики України став важливою складовою сталого державного зовнішньополітичного курсу та підтвердив статус нашої держави як надійного партнера у сфері підтримки міжнародного миру і безпеки.

Ключові слова: зовнішня політика, безпека, економічна сфера, Україна, Близький Схід, Середній Схід.

Аннотация

Статья посвящена анализу современного состояния внешней политики Украины на Ближнем и Среднем Востоке и развитию отношений сотрудничества Украины со странами региона в течение 2005–2009 гг.

На основе проведенного анализа обоснован вывод, что для Украины Ближневосточное направление внешней политики Украины стало важной составляющей устойчивого государственного внешнеполитического курса и подтвердило статус нашего государства как надежного партнера в сфере поддержания международного мира и безопасности.

Ключевые слова: внешняя политика, безопасность, экономическая сфера, Украина, Ближний Восток, Средний Восток.

Annotation

Nagornyy Sergiy Priority foreign policy questions of Ukraine in the Middle and Near East

The article analyses the current state of Ukraine's foreign policy in the Middle and Near East and development of cooperation between Ukraine and the countries of the region during 2005–2009.

On the basis of the analysis substantiates the implication that Middle Eastern trend for Ukraine's foreign policy has become an important component of state foreign policy and confirmed the status of our country as a reliable partner in maintaining international peace and security.

Keywords: foreign policy, security, economic sphere, Ukraine, the Middle East, the Near East.

Олексій Кийков,

*заступник директора дирекції «Колцентр»
Генеральної дирекції з обслуговування
іноземних представництв*

МІСТА-ПОБРАТИМИ КИЄВА – ВИТОКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИПЛОМАТІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Київ із набуттям статусу столиці незалежної України має значення одного із провідних чільників зовнішньополітичної діяльності, насамперед регіональної двосторонньої дипломатії. Обмеженість міськими можливостями і водночас історична слава вічного міста зобов'язувала утримувати першість і в цій, новій, формі міжнародного спілкування. Є всі підстави здійснити дослідження впливу регіональної дипломатії Києва у створенні міжнародного іміджу України в контексті соціокультурного європростору.

Київ належить до міст, які ще із сивої давнини відігравали важливу роль у регіональному співробітництві на теренах Європи та Азії в усіх його напрямках: суспільно-політичному, економічному, культурному. Від давніх торговельних (варто згадати торговий шлях «з варягів у греки» і «шовковий шлях») і аж до сучасних транс'європейських коридорів, Київ залишається на перехресті інтенсивних, багатопланових відносин групи держав у євразійській зоні. В цьому насамперед полягає особливість і визначальна роль міста як об'єкта регіональної дипломатії. Власне ці відносини є дуже важливими з огляду забезпечення зовнішніх ринків для економіки столиці, їхнє сприяння у вирішенні нагальних проблем розвитку соціальної сфери міста. Безперечно, звідси витoki новітньої регіональної дипломатії київської міської влади, у якій «міжнародному співробітництву відводиться важлива роль у забезпеченні сталого соціально-економічного та суспільно-політичного становища Києва»¹. До

цього також зобов'язував і статус столиці як економічного та інтелектуального центру держави, лідера у впровадженні європейських норм і принципів організації місцевого самоврядування, яка утримувала на початку ХХІ століття першість серед регіонів держави за масштабом і глибиною наявних міжнародних зв'язків. Столична політика міжнародного співробітництва спиралася на Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про столицю України — місто-герой Київ», базувалася на співробітництві із зарубіжними містами-партнерами, а також на роботі в міжнародних організаціях і акумулювалася у вирішенні наступних завдань:

- формування й підтримання позитивного міжнародного іміджу Києва — столиці європейської держави;

- підвищення ефективності управління розвитком міста, забезпечення стабільного функціонування всіх сфер його життєдіяльності завдяки використанню позитивного досвіду зарубіжних міст;

- збільшення збуту продукції, послуг через експорт, включаючи розвиток товарного експорту, в'їзного туризму, експорту інших послуг;

- підвищення конкурентоспроможності економіки завдяки іноземним інвестиціям та імпорту через упровадження нових технологій, організацію виробництва нових виробів (послуг) тощо;

- розвиток усіх сфер життя суспільства за рахунок культурних обмінів та обмінів професійним досвідом;

- сприяння зближенню культур і тісно пов'язаний з цим розвиток туризму².

При багатовекторності міжнародних зв'язків, які визначаються економічним прагматизмом, політичною доцільністю, історичними реаліями та пріоритетним напрямком у міжнародних зв'язках, Київ був і залишається у координатах європейського вибору. В основі практичної реалізації обраного курсу закладені побратимські та дружні відносини з європейськими містами та організаціями, встановлені як після набуття Україною незалежності, так і давніші, що мають уже свою історію.

Скажімо, підвалини дружнього співробітництва Києва з німецькими партнерами закладено ще в радянську епоху, коли у 1956 та 1989 роках були підписані угоди про побратимство із

Лейпцигом та столицею найзаможнішої західнонімецької землі Баварії — Мюнхеном.

Принагідно слід згадати, що рух поріднення між містами започатковано у 1942 році, коли захисники і мешканці Сталінграда отримали телеграму від адміністрації та громадян англійського міста Ковентрі, в якій вони висловлювали своє захоплення мужністю оборонців та запропонували встановити дружні відносини між містами.

Перша угода про поріднення була підписана між Києвом і фінським містом Тампере у 1954 році. Згодом кількість двостороннього побратимства значно зросла.

подаємо таблицю укладання угод між містами-побратимами.

№	Назва документа	Місто, країна	Дата підписання
1	2	3	4
1.	Угода про поріднення	Тампере, Фінляндія	30.12.1954
2.	Спільна заява про встановлення партнерських зв'язків Меморандум про поглиблення співробітництва	Лейпциг (НДР) Лейпциг	07.10.1956 03.02.1998
3.	Договір про дальший розвиток дружніх зв'язків	Флоренція, Італія	27.07.1967
4.	Договір про дружбу	Братислава (Чехословаччина)	03.04.1969
5.	Договір про поріднення міст-побратимів	Киото (Японія)	07.09.1971
6.	Договір про дружні зв'язки	Тулуза (Франція)	09.06.1975
7.	Договір про встановлення дружніх зв'язків	Оденсе (Данія)	22.04.1989
8.	Договір про дружні зв'язки	Единбург (Великобританія)	17.07.1989
9.	Договір про поріднення міст	Мюнхен (ФРН)	07.10.1989
10.	Угода про встановлення дружніх зв'язків	Ухань (Китай)	19.10.1990
11.	Договір про співпрацю та розвиток дружніх та ділових стосунків Меморандум про поглиблення співробітництва	Вільнюс (Литва) Вільнюс (Литва)	21.06.1991 05.11.1998
12.	Спільна заява про поріднення Підтвердження Заяви про поріднення між Києвом і Чикаго	Чикаго (США) Чикаго (США)	17.06.1991 16.10.1998
13.	Договір дружби	Торонто (Канада)	29.07.1991
14.	Меморандум про дружбу та співробітництво	Анкара (Туреччина)	10.02.1992
15.	Меморандум про співробітництво	Відень (Австрія)	26.05.1992
16.	Протокол про дружбу та співробітництво	Париж (Франція)	10.1992

1	2	3	4
17.	Договір про співпрацю Угода про встановлення поріднених зв'язків	Москва (Росія) Москва (Росія)	22.10.1992 02.02.2000
18.	Угода про співпрацю міста Києва в Україні та міста Кракова в Республіці Польща як споріднених міст	Краків (Польща)	19.02.1993
19.	Меморандум про дружбу та співробітництво Меморандум про поглиблення співробітництва	Гельсінкі (Фінляндія) Гельсінкі (Фінляндія)	12.03.1993 11.09.1998
20.	Договір про економічне, науково-технічне і культурне співробітництво Угода про встановлення поріднених зв'язків	Кишинів (Молдова) Кишинеу (Молдова)	01.10.1993 22.12.1999
21.	Угода про дружбу і співробітництво	Преторія (Півден- но-Африканська Республіка)	05.10.1993
22.	Угода про дружбу та співробітництво	Будапешт (Угорщина)	19.10.1993
23.	Угода про встановлення дружніх зв'язків	Пекін (Китай)	13.12.1993
24.	Угода про дружбу та співробітництво	Варшава (Польща)	04.02.1994
25.	Угода про встановлення дружніх зв'язків	Гавана (Куба)	21.02.1994
26.	Меморандум про дружбу та співробітництво	Таллінн (Естонія)	07.12.1994
27.	Меморандум про дружбу та співробітництво	Єреван (Вірменія)	14.09.1995
28.	Угода про дружбу та співробітництво	Афіни (Греція)	12.11.1996
29.	Угода про співпрацю	Мінськ (Білорусь)	05.06.1997
30.	Угода про довгострокове співробітництво	Софія (Болгарія)	11.09.1997
31.	Угода про співпрацю	Баку (Азербайджан)	12.09.1997
32.	Угода про встановлення дружніх зв'язків	Мехіко (Мексика)	25.09.1997
33.	Угода про співпрацю	Бішкек (Киргизстан)	02.10.1997
34.	Угода про дружбу і співробітництво	Брюссель (Бельгія)	08.12.1997
35.	Угода про співробітництво	Ташкент (Узбекистан)	16.01.1998
36.	Угода про співробітництво	Астана (Казахстан)	11.06.1998
37.	Угода про співробітництво	Рига (Латвія)	30.05.1998
38.	Угода про поріднення	Сантьяго де Чилі	5.08.1998
39.	Протокол про співробітництво	Стокгольм (Швеція)	24.03.1999
40.	Угода про встановлення дружніх поріднених зв'язків	Тбілісі (Грузія)	29.05.1999
41.	Протокол про дружбу та співробітництво	Рим (Італія)	02.11.1999
42.	Протокол про співробітництво між Києвом та Єрусалимом	Єрусалим (Держава Ізраїль)	20.02.2000
43.	Меморандум про співробітництво	Ріо-де-Жанейро (Бразилія)	04.09.2000

1	2	3	4
44.	Угода про встановлення поріднених зв'язків	Бразилія (ФРБ)	05.09.2000
45.	Угода про встановлення дружніх зв'язків	Буенос-Айрес (Аргентина)	07.09.2000
46.	Угода про дружбу та співробітництво	Лісабон (Португалія)	26.10.2000

В основі кожної програми співпраці поріднених міст лежали угода, меморандум або протокол, які підписують мери обох міст, в яких викладені обопільні прагнення розбудовувати стосунки між громадами, громадськими та культурними установами, діловими колами, окремими людьми, ознайомлювати з досягненнями, знаходити спільні рішення проблем.

7 вересня 1971 року керівники Києва і Кіото обмінялися офіційними заявами про поріднення. Японський мегаполіс-побратим одним із перших простягнув руку допомоги після катастрофи на Чорнобильській атомній станції, подарувавши набори медичних інструментів та ліки. Особливо дружні відносини склалися в культурній сфері, галузі охорони здоров'я та спорту. Понад 30 років співпрацюють Київське хореографічне училище і Кіотська школа балетного мистецтва Терада, Київська музична школа ім. Миколи Лисенка і Кіотська муніципальна музична школа Хорікава, київські спортсмени успішно виступають у престижному легкоатлетичному змаганні «Напівмарафон Кіото». Київ активно підтримав ініціативу Кіото про створення впливової міжнародної організації — Асоціації історичних міст, діяльність якої надзвичайно важлива у зв'язку з негативними наслідками техногенної небезпеки та урбанізації. З нагоди 30-річчя поріднення міст японському місту-побратиму Кіото було подаровано пам'ятний знак Києва у вигляді кубка із білого мармуру, який виготовили скульптори Віталій Сивко, Володимир Щур та майстер Тарас Мельников. На кожній із чотирьох сторін — моделі Малого герба України (тризуба), герба столиці з Архистратигом Михаїлом, зображення Софії Київської та української писанки, прикрашеної маленьким лелекою. Увінчувала кут мініатюрна бронзова з позолотою статуетка Святого Архистратига Михаїла, обрамлена чотирма каштановими листочками. З цього приводу керівництво обох міст-побратимів підписали декларацію, де заявили «про твердий намір і надалі всіляко сприяти розвитку дружніх зв'язків жителів цих міст, співробітництву у культур-

ному житті, спорті, обміні досвідом у різних галузях комунального господарства, охороні здоров'я, шкільній освіті, особливо у сфері вивчення української та японської мов»³.

Один із найвагоміших напрямків міжнародних контактів — суспільно-політичний. Це об'єктивно обумовлюється важливими геополітичними процесами у світі, що відбуваються останнім часом. Закономірно, що цей період позначений низкою важливих міжнародних суспільно-політичних заходів, у яких брала участь київська міська влада. У 2004 році відбулися міжнародна конференція «Україна в Європі та світі», форум мерів міст за мир (Москва), конференція з питань ядерної безпеки під егідою ООН (Нью-Йорк). Слід зазначити, що такі заходи відрізнялися високим рівнем представництва.

За останні роки сталися відчутні зміни у змістовному наповненні діяльності такої форми міжнародного спілкування, як міста-побратими. Якщо раніше головна увага у стосунках з ними приділялася здебільшого розширенню культурного співробітництва, проведенню Днів культури, організації виставок, поїздкам місцевих колективів, то після проголошення незалежності України починається активна співпраця в різних галузях економіки, міського господарства, управління, транспорту, охорони навколишнього середовища, залучення інвестицій. Розглядаючи побратимство міст як складову частину регіональної дипломатії, відповідно і міські міжнародні заходи спрямовувалися на вирішення таких проблем:

- розвиток дружніх відносин із столицями зарубіжних країн, з якими після проголошення незалежності України були підписані угоди про дружбу та співробітництво;
- розвиток відносин з порідненими зарубіжними містами, з якими Київ підписав такі угоди ще за існування СРСР;
- активна участь у роботі міжнародних організацій, членом яких Київ уже став чи збирається стати⁴.

Нова політична ситуація дала можливість Києву — столиці незалежної держави — вступити у контакти з такими впливовими міжнародними організаціями, як Асоціація європейських міст (Euro cities), Міжнародний союз місцевих влад (IULA), Організація об'єднаних міст (UTO), Всесвітня ліга історичних міст (WLHC), Всесоюзний союз міст за мир (WUCP), Міжнародна асоціація міст-посланців миру (IAPMT) тощо. Крім того, Київ став членом Міжнародної Конференції сто-

лиць країн Південно-Східної Європи (International Conference of Southeastern European Capitals) та організації столиць країн Причорномор'я (Organization of the Black Sea Capitals).

Проілюструємо участь у роботі міжнародних організацій, яка здійснювалася за підтримки Європейського Союзу чи національних урядів і в якій було задіяно київську владу наприкінці 90-х років ХХ століття, а саме:

1995–1996 рр., проект ECOS «Соціально-психологічні основи підготовки службовців муніципалітету», «Оптимізація управління комуною», «Фінансово-податкова система комуни». Учасники: Оденсе (Данія – місто-пілот), Київ (Україна), Шверін (Німеччина), Брно (Чехія), Катовіце (Польща);

1995–1997 рр., проект фонду NOW NOW Форін Офіс-Велика Британія «Роль жінки в управлінні комуною», «Поліпшення менеджменту парків та зон рекреації м. Києва з використанням досвіду служби парків м. Единбурга»;

1996–1997 рр., проект ECOS/OUVERTUR «Роль місцевих органів влади у розвитку малого та середнього бізнесу». Учасники: Лейпциг (Німеччина – місто-пілот), Київ (Україна), Амстердам (Нідерланди);

1996–1997 рр., за рахунок мерії м. Тулуза (Франція) було організоване навчання фахівців фінансових органів України і Києва;

1997 р., за рахунок мерії м. Відень (Австрія) група співробітників Київської міської державної адміністрації здійснила поїздку до столичного магістрату для ознайомлення з роботою міських органів влади;

1998 р., проект Європейського Союзу «Підтримка стратегії міського планування». Учасники: Мюнхен (Німеччина), Київ (Україна);

1999 р., проект ECOS/OUVERTUR «Реконструкції будинків і підтримка постійного розвитку історичних центрів». Учасники: Флоренція (Італія), Единбург (Велика Британія), Братислава (Словаччина), Київ (Україна), Любляна (Словенія).

Лише у 1998 році були укладені і підписані угоди про дружбу та співробітництво Києва з Ташкентом (Узбекистан), Сантьяго де Чилі (Чилі), Ригою (Латвія), Астани (Казахстан).

Була також організована виставка художників міст-побратимів Оденсе – Київ – Тулуза. Містами-побратимами Києвом та Мюнхеном у рамках міжнародної програми «TACIS – поріднені міс-

та» підготовлено спільний проект «Підтримка стратегії міського планування».

У жовтні 1998 року в Києві була проведена міжнародна конференція з проектів програми «ТАСІС — поріднені міста», у якій брали участь 150 представників із 38 країн світу.

З метою прискорення реформ та соціально-економічного розвитку міста було проведено низку заходів, спрямованих на налагодження тісних міжнародних зв'язків, залучення іноземних інвестицій в економіку міста, формування сучасної інфраструктури міського господарства та забезпечення високого рівня розвитку галузей промислового виробництва, сфери послуг у Києві. Значна увага приділялася створенню позитивного іміджу Києва, що мав активізувати приплив іноземних інвестицій та сприяти інтеграції економіки України у світовий економічний простір. Велика робота проводилася щодо виходу нашої столиці на міжнародні фінансові ринки з метою збільшення можливостей міста із залучення кредитних коштів.

До знакових міжнародних подій слід віднести щорічні збори керуючих Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), що відбулися у травні 1998 року у Києві⁵.

Міжнародне співробітництво Києва впродовж останніх років посилило динаміку високої інтенсивності зв'язків, а їхня якісна оцінка вказує на зміни у змістовному навантаженні заходів, зростання їхнього суспільно-політичного, економічного та культурного значення.

Серед поточних заходів міжнародних зв'язків міст-побратимів 2009 року варто виділити наступні:

- реалізація проекту ТВО «Творча архітектурна майстерня «Аркологія» спільно з фірмою «Камелія» у I міжнародному фестивалі садового мистецтва «Талліннський квітковий фестиваль» (2–7 червня);

- відкриття пам'ятника Ш. Петефі (12 грудня);

- візит делегації м. Тбілісі щодо обміну досвіду регулювання чисельності безпритульних тварин гуманними методами (10–14 серпня);

- переукладення Угоди про співробітництво у галузі освіти між Головним управлінням освіти і науки Київської міської державної адміністрації та Департаментом освіти мерії м. Стамбул, а також дня участі в якості співорганізатора у проведенні Міжнародної олімпіади з турецької мови (23–26 квітня);

— відзначення 20-ї річниці укладення Угоди про поріднення Києва і земельної столиці вільної держави Баварії Мюнхена, підготовка до конференції на тему: «Громадянське суспільство Хараре, Києва та Мюнхена» (6 жовтня);

— участь у мотоциклетному поході Міжнародного клубу мотоциклістів EURO BIKAR під девізом «Перетинаючи кордони — зв'язуємо культури» (27 липня);

— проведення Дня Європи (16 травня);

— встановлено фрагмент Берлінської стіни біля будівлі Посольства ФРН в Україні (серпень);

— 26–30 квітня у м. Чикаго перебувала делегація м. Києва на запрошення мера Чикаго з метою участі у Всесвітньому форумі міст «Міжнародний діалог муніципальних лідерів»;

— участь у програмі «Світ мистецтва у Чикаго», створеній за підтримки Міжнародної програми міст-побратимів Чикаго, шкіл Чикаго та міста Чикаго, що пропонує школярам навчальних шкіл Чикаго, Києва та інших міст світу можливість створювати, експонувати та ділитися своїми роботами на публічній он-лайн галереї та заохочує обмін та співробітництво між студентами всього світу.

— у період з 28 червня до 2 липня у Києві перебували представники міжнародної програми міст-побратимів Кеннет Старал та Ентоні Вандаракіс з метою встановлення безпосередніх контактів київської школи «Гармонія» з поглибленим вивченням англійської мови із загальноосвітньою чиказькою міжнародною школою «Огден Скул» та підписання відповідної угоди про поріднення між школами у 2010 році.

Завершую прислів'ям, що немов народжене сучасністю: «Людина багата братами, місто — побратимами».

¹ Яловий Володимир. На рубежі Європи та Азії: київські сюжети міжнародних відносин // Україна дипломатична. — 2003. — Вип. IV. — С. 20.

² Там само. — С. 22.

³ Яловий Володимир. Роль Києва як столиці в становленні та розвитку дипломатичних відносин сучасної української держави // Україна дипломатична. — 2002. — Вип. III. — С. 13–19.

⁴ Яловий Володимир. Поріднені міста Києва: досвід і перспективи регіональної дипломатії // Україна дипломатична. — 2001. — Вип. II. — С. 17.

⁵ Там само. — С. 18.

**Олег
Яценківський,**
*відповідальний секретар
Національної комісії України
у справах ЮНЕСКО;*

**Олександра
Присяжнюк,**
*аташе Національної комісії
України у справах ЮНЕСКО*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЮНЕСКО

«Думки про війну виникають у головах людей, тому саме у свідомості людей слід укорінювати ідею захисту миру». Ця фраза, виписана у статутному документі ЮНЕСКО — Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури — стала одним із її гасел, що якнайкраще відображає основну мету її діяльності. Адже ЮНЕСКО створювалася у 1946 році після завершення II світової війни, в умовах, коли духовне відродження повоєнного світу було як ніколи актуальним.

Сьогодні членство України в ЮНЕСКО стратегічно орієнтоване на розширення міжнародного співробітництва вітчизняних наукових, освітніх та культурних інституцій шляхом сприяння їхній участі у програмній діяльності Організації.

Співробітництво України та ЮНЕСКО передбачає зміцнення культурного та освітньо-наукового потенціалу країни і залучення держави до загальносвітових процесів у гуманітарній сфері, а також використання в національних інтересах можливостей ЮНЕСКО та міжнародного досвіду в сферах її компетенції.

Національна комісія України у справах ЮНЕСКО як міжвідомчий орган при МЗС України здійснює координацію співпраці національних інституцій з ЮНЕСКО, а також забезпе-

чує робочі зв'язки зі структурними підрозділами Секретаріату ЮНЕСКО, національними комісіями іноземних держав у справах ЮНЕСКО, міжнародними неурядовими організаціями, створює умови для розвитку міжнародного співробітництва національних державних органів, установ та організацій у сферах діяльності Організації.

В рамках ЮНЕСКО українські інституції та фахівці залучаються до таких ініціатив Організації, як забезпечення освіти для всіх, інновації та дослідження для поступального розвитку, сприяння міжкультурному діалогу та збереженню культурного різноманіття, становлення глобального суспільства знань, використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, збереження світової культурної та природної спадщини, вирішення проблем етики в науці та біоетика.

Членство України в ЮНЕСКО спрямоване також на зміцнення регіонального і двостороннього співробітництва в сферах компетенції Організації, посилення координуючої ролі країни в регіональному співробітництві в гуманітарній сфері.

Одним із важливих аспектів, який визначає активність України та її роль у діяльності ЮНЕСКО, є також представленість нашої країни у керівних та програмних органах цієї міжнародної організації.

ЮНЕСКО ставить перед собою завдання *«сприяти зміцненню миру й безпеки шляхом розширення співробітництва народів у галузі освіти, науки й культури в інтересах забезпечення загальної поваги до справедливості, законності і прав людини, а також основних свобод, проголошених у Статуті ООН для всіх народів без розрізнення раси, статі, мови чи релігії»*.

Відповідно до свого основного мандату, прописаного у статутних документах, Організація працює над створенням умов для діалогу між цивілізаціями, культурами і народами, який будується на повазі до загальних цінностей. ЮНЕСКО виходить із того, що саме через діалог між країнами та цивілізаціями світ може прийти до глобального розуміння необхідності зміцнювати мир, викорінювати злидні та забезпечити сталий розвиток усіх регіонів світу. Механізмами забезпечення такого діалогу і мають слугувати освіта та наука, культура і культурне співробітництво, комунікація та інформація.

У своїй діяльності ЮНЕСКО керується пріоритетами, що визначаються такими документами, як Середньострокова стра-

тегія, розрахована на 6-річний період, дворічні програми та бюджет. Зазначені документи ухвалюються Генеральною конференцією ЮНЕСКО – найвищим керівним органом Організації.

У цьому контексті, а також з урахуванням існуючих нині соціально-гуманітарних проблем, масштабних змін та глобальних викликів, Організація визначила для себе на середньострокову перспективу (2008–2013 рр.) два глобальних пріоритети – Африканський континент та гендерну рівність. Крім того, сформульовано низку всеохоплюючих напрямів, які стосуються, зокрема, забезпечення якісної освіти для всіх та освіти впродовж життя, мобілізації наукових знань та політики у цілях сталого розвитку, вирішення соціальних, етичних завдань та проблем, що виникають, заохочення культурного різноманіття, міжкультурного діалогу та культури миру.

Остання, 35-та, сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО (6–23 жовтня 2009 р.) була позначена завершенням подвійного мандату Генерального директора ЮНЕСКО К. Мацуури. На цю посаду було обрано Посла, Постійного представника Болгарії при ЮНЕСКО Ірину Бокову. Слід відзначити, що в історії ЮНЕСКО вперше її очолила представник 2-ї Східноєвропейської виборчої групи; також уперше на посаду керівника міжнародної організації системи ООН обрано жінку.

Головним лейтмотивом своєї діяльності на посаді Генерального директора І. Бокова проголосила пропагування та втілення ідеї «нового гуманізму», що базується на визнанні й повазі права на співіснування та рівність при прийнятті рішень і пошуку консенсусу, а також на етиці, толерантності, солідарності та взаємній довірі, соціальній та економічній відповідальності, дотриманні основоположних прав людини, розвитку демократії. Цією ідеєю вона керуватиметься також при розробці стратегій протидії глобальним викликам, насамперед у сфері охорони навколишнього середовища.

В основі всіх галузевих стратегій, програм та заходів ЮНЕСКО лежить широкий спектр конкретних завдань, що постають перед світовим співтовариством. До вирішення цих завдань, узгоджених на міжнародному рівні, безпосередньо долучається й Україна. Характер співпраці України з ЮНЕСКО обумовлюється серед іншого глобальним контекстом та світовими викликами, які об'єктивно впливають на формування порядку денного діяльності Організації.

Україна є членом ЮНЕСКО з 12 травня 1954 року. Отже, станом на сьогодні її членський «стаж» в Організації є досить значним — понад 56 років. Як символ української присутності в ЮНЕСКО, у холах штаб-квартири Організації експонуються деякі твори мистецтва, подаровані Україною. Зокрема, у будинку штаб-квартири встановлено керамічне панно (загальною площею 55 кв. м) під назвою «Земля посилає флюїди життя та розквіту мирам Всесвіту», яку було подаровано Україною у 1987 році (автор — художник Л. Мешкова). Ще один дарунок України експонується у залі засідань Виконавчої ради ЮНЕСКО — три голограми із зображенням української ікони та золотих коштовностей.

Координацію співпраці національних інституцій з ЮНЕСКО покладено на Національну комісію України у справах ЮНЕСКО. Цей міжвідомчий орган створено при МЗС України Указом Президента України від 26 березня 1996 року.

Постійне представництво України при ЮНЕСКО функціонує у Парижі з грудня 1962 року. Головним його завданням є представлення та просування інтересів нашої держави у цій авторитетній міжнародній Організації.

Беручи до уваги, що однією із важливих функцій Організації є функція «лабораторії ідей», метою співробітництва України з ЮНЕСКО є зміцнення інтелектуального потенціалу країни, використовуючи в національних інтересах широкий спектр можливостей і ресурсів ЮНЕСКО та міжнародний досвід співпраці у сферах її компетенції — освіти, науки, культури, навколишнього середовища, інформації та комунікації.

Одним із важливих аспектів, який визначає місце та роль України в діяльності ЮНЕСКО, є участь представників нашої держави у керівних та програмних органах ЮНЕСКО. У контексті своєї регулярної та активної діяльності у рамках як керівних (Генеральна конференція та Виконавча рада), так і робочих галузевих органів ЮНЕСКО, Україна, як, до речі, й інші держави-члени, має можливість впливу на процес формування загальної політичної лінії, а також конкретних напрямів діяльності Організації.

Як повноправний член ЮНЕСКО, Україна вносить свої пропозиції стосовно формування заходів як на короткострокову, так і на середньострокову перспективу. Наприклад, під час 35-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (6–23 жовтня 2009 р.) Україна внесла свої пропозиції до Програми та бюджету на

2010–2011 рр., які відображають бачення нашою державою основних напрямів діяльності Організації у цей період.

За час свого членства в ЮНЕСКО Україна тричі обиралася до Виконавчої ради: у 1981–1985 рр., 1995–1999 та у 2001–2005 рр.

Сьогодні Україна висуває свою кандидатуру на обрання до Виконавчої ради ЮНЕСКО на період 2011–2015 рр. під час виборів, що відбудуться в ході роботи 36-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (жовтень 2011 р.).

Україна активно виступає ініціатором багатьох міжнародних програм та проектів. У цьому зв'язку для ілюстрації варто навести декілька прикладів.

Свого часу наша країна була однією з ініціаторів використання засобів інформації для зміцнення миру, недопущення пропаганди війни, насильства і ненависті між народами. Результатом її зусиль стала розробка та прийняття відповідної Декларації ЮНЕСКО (1978 рік). Крім того, Україна є також одним з авторів розробки Декларації ЮНЕСКО про раси і расові перестороги.

У ході 27-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (1993 рік) Україна виступила з ініціативою розробки «Програми культури миру». Як відомо, ця ініціатива лягла в основу переорієнтації діяльності ЮНЕСКО та розробки міждисциплінарного проекту «На шляху до культури миру». Сьогодні — це один із стратегічних напрямів програмної діяльності Організації.

Також у 1997 році під час 29-ї сесії Генконференції Україна ініціювала звернення до ООН з метою проголошення Міжнародного року захисту та збереження культурної спадщини. У ході 31-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН ця ініціатива знайшла своє відображення — 2002 рік було проголошено Міжнародним роком світової культурної спадщини.

Результатом однієї з останніх ініціатив України (разом із Азербайджаном, Вірменією, Казахстаном та Росією) у цьому напрямі стало проголошення Генеральною Асамблеєю ООН Міжнародного року зближення культур—2010.

Міжкультурний діалог — це також один із визначальних напрямів діяльності Організації. Заходи, які проводяться у рамках Року зближення культур—2010, внесено до спеціального плану дій, а їхня реалізація перебуває на особливому контролі Генерального директора ЮНЕСКО.

Слід зазначити, що проголошення Року дало поштовх створенню Групи експертів високого рівня із питань зближення культур, широко медіатизоване перше засідання якої відбулося під час офіційного відкриття Року 18 лютого 2010 року у штаб-квартирі ЮНЕСКО.

В рамках проголошеного ООН та ЮНЕСКО 2010 року Міжнародним роком зближення культур в Україні заплановано проведення міжнародного семінару «Роль релігійних громад в управлінні об'єктами всесвітньої спадщини» за участі Центру всесвітньої спадщини (ЦВС) ЮНЕСКО, який відбувся у Києві у листопаді 2010 року. Ініціатива України щодо проведення такого семінару базувалася на актуальності вказаної проблематики, яка є спільною для багатьох держав-членів міжнародної інституції. На думку керівництва Центру, він став «візитною карткою» Міжнародного року зближення культур. Основна мета семінару полягала у створенні платформи для дискусій і діалогу, із залученням відомих міжнародних експертів, національних директивних органів, місцевих керівників і представників релігійних структур усього світу, які повинні дійти до спільного рішення щодо поліпшення довгострокового управління об'єктами всесвітньої спадщини. Учасники семінару мали можливість обговорити та розробити спільні програми захисту пам'яток і об'єктів, якими управляють релігійні громади самостійно чи спільно з державними установами. Також у роботі семінару було зосереджено увагу на вивченні та практичному застосуванні національного та міжнародного права в сфері співпраці між державою і релігійними громадами щодо збереження цих об'єктів, ролі релігійних громад у справі охорони культурної спадщини.

З огляду на проголошення ГА ООН 2010 року «Міжнародним роком біорізноманіття» Україна бере активну участь і відзначає актуальність реалізації Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та зростаючу роль у цьому плані Всесвітньої мережі біорезерватів. Зокрема, на завершальній стадії втілення в життя знаходиться спільний проєкт України, Білорусі та Польщі щодо створення транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся».

Україна і ЮНЕСКО підтримують регулярний *політичний діалог* на найвищому рівні. За роки членства країни в ЮНЕСКО відбулося п'ять візитів генеральних директорів Організації в Україну: Амаду Махтар М'Боу (Сенегал) відвідав нашу країну у травні 1982 року; два візити Федеріко Майора

(Іспанія) відбулися у квітні 1991 року та у листопаді 1997 року; два візити Коїчіро Мацуури (Японія) — вересень 2000 року та квітень 2006 року.

Під час останнього візиту в Україну у квітні 2006 року Генеральний директор ЮНЕСКО К. Мацуура брав участь у заходах, приурочених до 20-ї річниці Чорнобильської катастрофи, зокрема у відкритті міжнародної конференції «Двадцять років Чорнобильської катастрофи. Погляд у майбутнє». К. Мацуура відкрив також міжнародну конференцію «Право на освіту в країнах перехідного періоду», організовану за підтримки ЮНЕСКО Національною комісією України у справах ЮНЕСКО та кафедрою ЮНЕСКО «Права людини, мир, демократія, толерантність та взаєморозуміння між народами» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія».

Галузева співпраця України з ЮНЕСКО

Освіта. Традиційно однією з ключових сфер компетенції ЮНЕСКО є освіта. В освітній галузі нашою державою проводиться активна робота, зокрема щодо ефективного функціонування та розширення мережі Кафедр ЮНЕСКО в Україні, координації роботи мережі Асоційованих шкіл ЮНЕСКО в Україні, проведення науково-методичних та освітніх конференцій під егідою Національної комісії України у справах ЮНЕСКО, сприяння реформуванню системи освіти України, її диверсифікації та інтеграції до світового освітнього простору, розвитку освіти протягом життя, включаючи освіту для дорослих, превентивну (профілактичну), спеціальну, професійно-технічну та екологічну.

Нині пріоритетними для ЮНЕСКО є завдання та цілі, визначені на Дакарському форумі «*Освіта для всіх*» (2000). Вони стосуються, перш за все, забезпечення якісної освіти для всіх та навчання протягом усього життя. Представники України беруть участь у міжнародних освітніх форумах, що проходять під егідою ЮНЕСКО. Останнім помітним заходом за участі українських фахівців стала Міжнародна конференція з вищої освіти «*Нова динаміка вищої освіти та наукових досліджень задля соціального прогресу і розвитку*» (Париж, 5–8 липня 2009 р.). Її найголовнішим підсумком є висновок про відповідальність за розвиток вищої освіти всіх причетних сторін і, в першу чергу, урядів країн. Цей висновок відображено у фінальному Комюніке

за результатами конференції. У відповідних розділах документа містяться конкретні заходи, яких мають вжити як держави-члени з метою розробки політики та стратегії вищої освіти на системному та інституційному рівнях, так і ЮНЕСКО, якій належить провідна роль у цій сфері.

У галузі середньої освіти основним інструментом діяльності Організації є мережа Асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Така мережа ефективно функціонує і в Україні, виконуючи з 1953 року роль лабораторії для інноваційних розробок та формулювання програм зі сприяння якісній освіті. Наразі вона об'єднує 63 загальноосвітні школи з різних міст нашої країни, що реалізують проекти в рамках програмної діяльності ЮНЕСКО.

Загалом проект Асоційованих шкіл ЮНЕСКО нараховує сьогодні 8500 шкільних навчальних закладів у 180 країнах світу (дитячі садки, початкову та середню школи, а також інститути підготовки шкільних викладачів), які вирішують конкретні питання забезпечення якісною освітою. Серед найбільш вагомих міжнародних проектів варто згадати «Діалог культур та цивілізацій», «Превентивна освіта проти СНІДу», «Поширення серед дітей усього світу культури ненасильства та миру» та «Охорона довкілля».

Ще однією важливою складовою співробітництва України з ЮНЕСКО у сфері освіти та виховання молоді є багатопланова діяльність Міжнародного дитячого центру «Артек», яка відповідає цілям та завданням ЮНЕСКО. Ця діяльність регулюється Угодою між Урядом України та ЮНЕСКО, підписаною у листопаді 2006 року. Згідно з цією Угодою «Артек» отримав статус центру під егідою ЮНЕСКО. Важливо відзначити також, що МДЦ «Артек» став першим центром під егідою ЮНЕСКО, діяльність якого присвячена виключно молоді.

Для ефективного функціонування Центру у новій якості було окреслено конкретні завдання, які мають гармонізувати із цілями та завданнями ЮНЕСКО. Зокрема, через проведення різноманітних міжнародних заходів міждисциплінарного характеру Центр покликаний сприяти забезпеченню реалізації важливих положень Програми ЮНЕСКО «Якісна освіта для всіх», заохоченню культурного розмаїття, діалогу між цивілізаціями, культурами і народами, зміцненню миру і мирному вирішенню спільних проблем, а також формуванню у юнацтва різних країн, субрегіонів і регіонів культури миру.

Що стосується практичної діяльності «Артеку», то одним із перших заходів, організованих на базі Центру за підтримки та участі ЮНЕСКО, став міжнародний освітній форум «Артеківські діалоги», який відбувся у вересні 2008 р. У форумі взяв участь другий заступник Генерального директора з питань освіти К. Танг, який, до речі, з 1 липня 2010 року посів посаду заступника Генерального директора з питань освіти.

Всеукраїнським благодійним фондом «Надії та Добра», Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту й Міжнародним дитячим центром «Артек» з 2001 року проводиться щорічний Міжнародний дитячий фестиваль «Змінимо світ на краще!». Активне сприяння організаторам фестивалю надають Міністерство закордонних справ України та Національна комісія України у справах ЮНЕСКО. Проведення Фестивалю відіграє важливу роль у ствердженні позитивного міжнародного іміджу України, зокрема така ініціатива відповідає рішенням 31-ї Спеціальної Сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей», а також є елементом практичної реалізації Угоди між Урядом України та ЮНЕСКО про надання Міжнародному дитячому центру «Артек» статусу «під егідою ЮНЕСКО».

Фестиваль покликаний забезпечити спілкування між дітьми шляхом знайомства з національними традиціями та звичаями, обміну творчими досягненнями у фольклорному, вокальному, хореографічному, музичному, образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві. Цей захід також сприяє розвитку дитячої дипломатії, зміцненню громадської позиції дітей щодо встановлення в світі миру та стабільності, донесенню дитячих ідей до керівників держав та світової спільноти.

31 липня 2009 року в Міжнародному дитячому центрі «Артек» під час проведення 8-го Міжнародного дитячого фестивалю «Змінимо світ на краще!» було засновано Всесвітню Дитячу Лігу Націй. У цьогорічному, 9-му, Фестивалі взяли участь представники дитячих делегацій з більш як 50-ти країн світу, які реалізували унікальну за своїм змістом ініціативу — ухвалили спільне Звернення учасників Першої сесії Генеральної асамблеї міжнародної громадської організації «Всесвітня Дитяча Ліга Націй» до Генеральної Асамблеї ООН та керівників урядів.

Основним механізмом міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти є Програма кафедр ЮНЕСКО/UNITWIN

(т. зв. «університетські побратимські та мережеві зв'язки» — UNITWIN — university twining and networking), яку почали впроваджувати з 1992 року. Її метою є підготовка та розвиток програм у сфері вищої освіти, заохочення міжуніверситетського співробітництва та створення мережі обміну знаннями.

Загалом, у рамках Програми наукових досліджень, підготовки кадрів та міжнародного співробітництва працюють 655 кафедр ЮНЕСКО та 63 кафедральні мережі UNITWIN, до яких залучено 770 установ із 127 країн.

У провідних вищих навчальних закладах Києва, Харкова, Донецька, Одеси, Луганська та Сімферополя *створено та діють 14 кафедр ЮНЕСКО/UNITWIN*. Українські науковці беруть активну участь у розвитку такої важливої складової міжнародної діяльності, як міжуніверситетські наукові контакти та спільні програми. Цей процес сприяє створенню освітніх та наукових потенціалів, обміну досвідом та знаннями, розробці спільних досліджень тощо.

Діяльність українських кафедр ЮНЕСКО охоплює сфери як гуманітарних, так і точних наук. Так, у сфері гуманітарних дисциплін працюють кафедри: «Філософія людського спілкування» (Харківський державний технічний університет сільського господарства, «Превентивне виховання та соціальна політика» (Академія педагогічних наук України), «Права людини, миру, демократії та міжнародного взаєморозуміння» (Національний університет «Києво-Могилянська академія»).

У сфері комунікації та інформації важливо відзначити діяльність кафедр «Інформаційно-комунікаційні технології» (Міжнародний науково-технічний університет, м. Київ), «Вища технічна освіта з аналізу інформаційно-прикладних систем» (Київський політехнічний інститут «Національний технічний університет») та «Нові інформаційні технології в інтересах освіти для всіх» (Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій і систем НАН України та МОН України).

Важливо визнати внесок українських кафедр ЮНЕСКО у такі перспективні сфери науки, як екологія, відновлювальна енергетика, кріобіологія, молекулярна та клітинна біотехнологія. Відповідні кафедри діють, зокрема, у Національній академії наук, Донецькому державному університеті, Інституті фізіології імені О. Богомольця та Таврійському університеті ім. В.І. Вернадського (м. Сімферополь).

Однією з останніх в Україні було створено кафедру ЮНЕСКО «Духовно-культурні цінності виховання та освіти» у Науково-дослідному інституті духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету імені В. Даля (м. Луганськ). У травні 2009 року Секретаріат ЮНЕСКО вручив Інституту відповідний сертифікат про заснування кафедри, а вже у жовтні того ж року на її базі було проведено IV міжнародну науково-практичну конференцію «Духовні цінності у вихованні та освіті». Секретаріат ЮНЕСКО надіслав вітальне послання учасникам заходу.

Варто відзначити, що ЮНЕСКО високо оцінює діяльність українських кафедр та їхній внесок у виконання програмних завдань Організації.

Точні та природничі науки. Основними завданнями ЮНЕСКО у сфері науки є сприяння науковим дослідженням та створенню технічного потенціалу в інтересах раціонального використання природних ресурсів, посилення національних та регіональних систем наукових досліджень та інновацій, використання технологій та створення наукових мереж, інтенсифікація співробітництва в рамках міжурядових програм у галузі природничих наук, таких як «Людина та біосфера», Міжнародна гідрологічна програма та інших проектів.

У цьому напрямі активно співпрацює з ЮНЕСКО *Міжнародна асоціація академії наук*, штаб-квартира якої функціонує на базі НАН України. У 2003 році Асоціація отримала статус офіційного партнера ЮНЕСКО і є важливим механізмом зміцнення координуючої ролі України у регіоні в галузі науки.

Одним із головних пріоритетів ЮНЕСКО у сфері природничих наук є прісноводні ресурси та пов'язані з ними екосистеми. Ведеться також інтенсивна робота з проблематики океанографічних досліджень з управління океанами та морськими середовищами з метою захисту їхніх ресурсів та прибережних зон. Така робота проводиться у рамках програми Міжурядової океанографічної комісії ЮНЕСКО (МОК). Без перебільшення можна стверджувати, що Україна є активним учасником цього процесу. Починаючи з 1989 року, Україна постійно обирається до Виконавчої ради — керівного органу Міжурядової океанографічної комісії, що свідчить про високий рівень океанографічної науки в Україні. Результатом останньої 25-ї сесії Генеральної асамблеї МОК (14–25 червня 2009 р.) стало пере-

обрання (в одинадцятий раз поспіль) представника України до Виконавчої ради Комісії.

У щорічних сесіях Виконавчої ради та Генеральної асамблеї Комісії традиційно бере участь делегація України на чолі з директором Океанологічного центру НАН України, академіком В.М. Єремєєвим. Крім того, Україна бере активну участь у роботі сесійних галузевих комісій та робочих груп Комісії, зокрема з питань регіональної політики, у засіданнях міжсесійної групи допоміжних регіональних органів МОК (в якості члена Регіонального Чорноморського комітету МОК).

Однією з останніх ініціатив Організації з питання управління океанами стало проведення у рамках 35-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (жовтень 2009 р.) тематичного круглого столу на рівні міністрів «Створення системи керування океанами: внесок ЮНЕСКО у відповідальне управління океанами». Від України у заході взяв участь перший заступник міністра охорони навколишнього природного середовища України С. Лизун, який відзначив важливість поєднання зусиль країн Чорноморського регіону з метою розвитку морських наук і технологій, а також поінформував про створення в українській частині Чорного моря окремих збалансованих зон екосистем — своєрідних національних морських екологічних заповідників.

Такі виклики сьогодення, як урбанізація, кліматичні зміни, швидке зменшення біорізноманіття та впливи цих процесів на екосистему і суспільне життя розглядаються у рамках *Міжнародної програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (МАБ)*.

У 2007 році Україну було обрано членом Міжнародної координаційної ради Програми «Людина та біосфера». Її представником у Раді є заступник голови Національного комітету Програми «Людина та біосфера» П.М. Чернінько (НАНУ).

Для вирішення означених питань Координаційна рада мобілізує науковий та технологічний потенціал, а також опікується створенням Всесвітньої мережі біосферних резерватів. Ця мережа є міждисциплінарною лабораторією, покликаною поліпшити базу даних та знань щодо впливів на планетарні кліматичні зміни.

До Всесвітньої мережі внесено низку українських біосферних резерватів: «Чорноморський» (1984); «Асканія-Нова» (1985), «Карпатський» (1992), «Дунайський» (1998), транскордонний румунсько-український біосферний резерват «Дельта

Дунаю» (1998), тристоронній польсько-словацько-український біосферний заповідник «Східні Карпати» (1998), «Шацький» (2002) та «Деснянський» (2009).

У ході 35-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО було ухвалено резолюцію «Внесок програми ЮНЕСКО „Людина і біосфера” (МАБ) та Всесвітньої мережі біосферних резерватів у сталий розвиток». Україна виступила співавтором цього документа. Резолюція була ініційована Німеччиною і підтримана Австрією, Австралією, Бахрейном, Грецією, Ізраїлем, Іспанією, Канадою, РФ та іншими державами.

Комунікація та інформація і знання розглядаються ЮНЕСКО як головні інструменти та рушійні сили забезпечення сталого розвитку планетарного людства. В інтересах створення інклюзивних суспільств знань ЮНЕСКО приділяє значну увагу гуманітарному виміру у цифрових технологіях — культурному та мовному різноманіттю інформаційного змісту, доступу та розширенню прав і можливостей громадянського суспільства. А також національних ініціатив у галузі формування інформаційного суспільства та суспільства знань, збереження світової інформаційно-цифрової спадщини, демократизації кіберпростору, а також зміцнення вітчизняного потенціалу щодо розробки та застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій з метою їхньої подальшої імплементації у сферах науки та освіти.

Однією з ключових стратегій ЮНЕСКО є сприяння розвитку загального доступу до інформації та знань, у тому числі шляхом створення можливостей підготовки фахівців у галузі інформаційних і комунікаційних технологій. Особливо це стосується жінок та молоді, а також розробки й розповсюдження вільного програмного забезпечення для всіх та кожного.

У цьому плані провідна роль належить *Програмі ЮНЕСКО «Інформація для всіх»*, яка розглядає питання отримання інформації та знань шляхом доступу до засобів масової інформації та використання нових інформаційних і комунікаційних технологій. Її компетенцією є також питання свободи слова та преси.

Національним координатором співпраці з ЮНЕСКО у цій галузі визначено Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій і систем НАН України та МОН України (директор Центру В.І. Гриценко).

На виборах до міжурядових і робочих органів Організації, що відбулися під час 35-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, Україну було обрано до Міжурядової ради Програми «Інформація для всіх» (IFAP).

Слід зазначити, що на цій сесії Україна виступила, зокрема, співавтором поправок до Програми і бюджету на 2010–2011 роки у частині «Інформація та комунікація».

Соціальні та гуманітарні науки. ЮНЕСКО прагне, щоб вони слугували справі миру та розвитку. *Програма ЮНЕСКО з управління соціальними перетвореннями* спрямована на вироблення ґрунтовних рекомендацій для прийняття рішень відповідними керівниками та політиками.

Використовуючи потенціал Міжнародного комітету біоетики, Міжурядового комітету біоетики, Всесвітньої комісії етики наукових знань і біоетики, керуючись відповідними нормативними документами, зокрема Загальною декларацією стосовно біоетики та прав людини, ЮНЕСКО вивчає сучасні етичні виклики та виступає інтелектуальним форумом для міждисциплінарного, плюралістичного та міжкультурного аналізу з питань етики науки та наукових технологій. У 2005 році Україна підтримала прийняття зазначеної Декларації.

Сьогодні Україною вивчається також актуальне питання доцільності розробки універсальної декларації етичних принципів у контексті кліматичних змін.

Одним із пріоритетів ЮНЕСКО у сфері соціальних та гуманітарних наук, на важливості якого наголосила Україна під час 35-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, має бути реалізація гуманістичної місії Організації. У цьому контексті слід розглядати, зокрема, і прийняття 34-ю сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО ініційованої Україною резолюції «*Вшанування пам'яті жертв Великого Голоду (Голодомору) в Україні*» 1932–1933 рр. Резолюція стала важливим кроком у рамках ЮНЕСКО щодо відновлення історичної пам'яті нашої держави.

Підтриманий 191 країною-членом ЮНЕСКО, цей документ є також надзвичайно важливим у плані визнання Голодомору в Україні міжнародною спільнотою та першою резолюцією міжнародної організації універсального характеру, присвяченою проблематиці Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.

Це рішення надає можливість поширювати через освітні та науково-дослідні програми держав-членів ЮНЕСКО інформацію про трагічну сторінку в історії українського народу.

Організована Українським інститутом національної пам'яті під патронатом ЮНЕСКО у Києві (25 вересня 2008 р.) Міжнародна наукова конференція «Голодомор – штучний голод в Україні. 1932–1933» стала одним із перших міжнародних заходів у рамках цієї Резолюції.

Комплекс *проблематики соціального* характеру, який розглядає ЮНЕСКО, включає також питання спорту і молоді.

У 2007 році Україну було обрано на 4-річний термін членом *Міжурядового комітету з фізичного виховання та спорту*. Програма ЮНЕСКО з фізичного виховання та спорту сконцентрована на таких темах, як спорт заради миру і розвитку, якісне фізичне виховання, жінки і спорт, боротьба з допінгом.

Важливо відзначити також роль інституту «Чемпіонів спорту ЮНЕСКО», започаткований з метою формування у молоді здорових навичок життя, а також поширення позитивних рольових прикладів для людей «нового покоління». Звання «Чемпіон спорту ЮНЕСКО» надається найкращим спортсменам світового рівня, які мають унікальні або видатні досягнення у тому чи тому виді спорту.

Такий титул було присвоєно Генеральним директором ЮНЕСКО К. Мацуурою олімпійському чемпіону зі стрибків у висоту із жердиною Сергію Бубці (у листопаді 2003 р.) та українським боксерам братам Віталію і Володимирі Кличкам (у грудні 2006 р.) за їхній вагомий внесок у пропагування цінностей ЮНЕСКО через спорт. Цієї відзнаки удостоєні лише 12 спортсменів різних країн.

Культура. Як відомо, ЮНЕСКО знаходиться в авангарді міжнародних зусиль із збереження матеріальної та нематеріальної культурно-історичної спадщини.

Україна здійснює діяльність щодо забезпечення ефективного виконання Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, зокрема вжиття заходів щодо покращання стану збереження та використання українських об'єктів, що вже знаходяться у Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також включення нових українських об'єктів до відповідних реєстрів ЮНЕСКО.

Також важливим напрямком роботи в галузі культури є запобігання й боротьба з нелегальним вивезенням культурних цінностей та сприяння їхньому поверненню до країн походження; залучення експертної допомоги з боку ЮНЕСКО з метою збереження пам'яток культурної та природної спадщини України;

приєднання до міжнародно-правових документів в галузі охорони матеріальної і нематеріальної спадщини шляхом виконання необхідних внутрішньодержавних процедур.

Координація спільних зусиль у цій сфері здійснюється через Центр всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у рамках Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972). Відповідно до її положень було засновано Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО з метою внесення до нього об'єктів культурної і природної спадщини, які мають виключну універсальну цінність. Цей Список нараховує 911 об'єктів.

Україна, яка з 1988 року долучилася до Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972), здійснює заходи з метою включення нових об'єктів до Списку ЮНЕСКО. З іншого боку, в державі подекуди не дотримуються норм щодо використання та збереження вже включених до Списку ЮНЕСКО культурних пам'яток — київського Собору Св. Софії, Києво-Печерської лаври та прилеглих монастирських споруд (1990) та Ансамблю історичного центру м. Львова (1998).

Об'єкт усесвітньої спадщини має охоронну (або буферну) зону, стосовно якої відповідно до пункту 172 «Настанов щодо застосування Конвенції 1972 року» Центру всесвітньої спадщини ЮНЕСКО держави повинні: «...інформувати Комітет всесвітньої спадщини через Національну комісію (у нашому випадку — Україну) у справах ЮНЕСКО про їхні наміри розпочати або дозволити в зоні, що охороняється Конвенцією, значні роботи з реставрації, відновлення чи нового будівництва, які б могли вплинути на цінність об'єкта всесвітньої спадщини». Тому реалізація будівельних проектів на території та в межах охоронної зони об'єктів всесвітнього значення без погодження з ЮНЕСКО буде порушенням як національного законодавства, так і міжнародних зобов'язань України у цій сфері. Це стосується, зокрема, Закону України «Про міжнародні договори України» (статей 16 «Виконання міжнародних договорів України» та 19 «Дія міжнародних договорів України на території України».

В умовах підвищення транснаціональної мобільності суспільства в епоху глобалізації, швидкого розвитку сучасних транспортних комунікацій, туристичного бізнесу та інформаційних технологій статус об'єкта всесвітнього значення ЮНЕСКО для пам'ятки був і залишається певним чином гарантією її унікальності як з пам'яткоохоронної та наукової, так і з культур-

ної та естетичної точок зору, що, безумовно, робить територію розташування привабливою для традиційного і альтернативного туризму.

Наразі до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО входять чотири українські культурно-архітектурні та природні перлини, а саме: *Київ — Собор Св. Софії, Києво-Печерська лавра та прилеглі монастирські споруди, Ансамбль історичного центру м. Львів; Букові праліси Карпат та Геодезична дуга Струве.*

Про неабиякі перспективи України свідчить перелік об'єктів, які сьогодні знаходяться у попередньому Списку всесвітньої спадщини (Tentative List), зокрема Археологічний комплекс «Кам'яна могила», Бахчисарайський палац кримських ханів, комплекс об'єктів Судацької фортеці VI–XVI ст., Культурний ландшафт та каньйон м. Кам'янець-Подільський, Руїни античного міста Херсонес, IV ст. д. н. е. — XII ст. н. е., Історичний центр міста-порту Одеса, Дерев'яні церкви Карпатського регіону України та Польщі, Канівський заповідник «Могила Тараса Шевченка», Національний біосферний заповідник «Асканія-Нова» та ін. З моменту внесення відповідного об'єкта до Попереднього списку починається кропітка робота з включення його до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Також у рамках ЮНЕСКО створено т. зв. *Реєстр «Пам'ять світу»*, до якого включено 193 документальні пам'ятки. Україна внесла у 2005 році до Реєстру єврейську фольклорну музику, записану на початку XX століття на воскових валиках Едісона, що зберігаються у Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського, а також «Архів Радзивілла та бібліотеку м. Несвиж». Остання номінація подана у 2009 році спільно з Білоруссю, РФ, Фінляндією, Литвою та Польщею.

У рамках культурного співробітництва Україна проводить у штаб-квартирі ЮНЕСКО заходи, які демонструють рівень культурного та духовного розвитку нашої держави. Іноді такі заходи проводяться також спільно з сусідніми країнами регіону, підкреслюючи спільність та актуальність відповідних тематик.

Так, у рамках *Програми діяльності ЮНЕСКО щодо сприяння культурному різноманіттю, міжкультурному діалогу та культурі миру* 8–15 квітня 2008 року в штаб-квартирі експонувалася фотовиставка «Дерев'яна архітектура церков східного (візантійського) обряду в Україні та Польщі». Виставку було організовано спільними зусиллями Постійних представництв

України і Польщі при ЮНЕСКО та Французькою асоціацією «Дерев'яна архітектура в Польщі».

Ще одним важливим напрямом співпраці з ЮНЕСКО та, відповідно, поширення у світі позитивного іміджу нашої держави є діяльність щодо внесення пропозицій від України до Календаря пам'ятних дат ЮНЕСКО, а також їх відзначення. За період з 1996 до 2011 року до зазначеного переліку внесено 21 українську ювілейну дату. Серед останніх можна назвати такі: у 2006 році — 150-річчя від дня народження письменника І. Франка та 100-річчя від дня народження письменника І. Багряного; у 2008 році — 100-річчя від дня народження фізика Л.Д. Ландау; у 2009 році — 100-річчя від дня народження художниці Марії Примаченко та 200-річчя від дня народження письменника М.В. Гоголя.

Крім того, відповідно до затвердженого ЮНЕСКО Календаря пам'ятних дат, що відзначатимуться за участю Організації у 2010–2011 роках, внесено такі запропоновані Україною річниці: 1000-ліття заснування собору Софія Київська (2011 рік); 150-річчя з дня смерті письменника Т. Шевченка (2011 рік); 500-річчя з дня народження Івана Федорова, засновника друкарства в Білорусі, Росії та Україні (2010 рік — спільна заявка з Білоруссю та РФ).

Україна є також стороною низки конвенцій ЮНЕСКО у сфері культури. Так, у 2008 році Україна приєдналася до *Конвенції про збереження нематеріальної культурної спадщини*, прийнятої у 2003 році. Ця Конвенція присвячена збереженню культурних традицій та звичаїв, які передаються з покоління в покоління в різних куточках окремих країн та регіонів. Сьогодні українська сторона запропонувала включити проект «Національний Сорочинський ярмарок» до Списку світових шедеврів нематеріальної спадщини, який містить приклади традиційної культури і фольклору.

У рамках *Конвенції про захист підводної культурної спадщини* започатковано широке міжнародне співробітництво нашої країни як чорноморської держави з багатою та різноманітною підводною спадщиною. Метою такої співпраці є захист від пограбування та руйнування культурних цінностей, які знаходяться під водою. Вітчизняні фахівці з Департаменту підводної спадщини України беруть регулярну участь у сесіях Конференції держав-учасниць Конвенції та Консультативній науково-технічній раді Конференції.

У рамках названих вище напрямів співпраці Україна має можливість залучати кошти ЮНЕСКО для фінансування пріоритетних та перспективних національних проєктів. Таке фінансування здійснюється відповідно до т. зв. Програми участі ЮНЕСКО. Загалом на фінансування національних проєктів країн-членів ЮНЕСКО у 2010–2011 роках Генеральна конференція затвердила бюджет у розмірі 19 млн дол. США. Українські наукові інституції, навчальні заклади, зокрема Асоційовані школи ЮНЕСКО та Кафедри ЮНЕСКО можуть подавати свої пропозиції щодо проєктів, які мають відповідати програмним напрямам діяльності ЮНЕСКО у сферах розвитку освіти, науки, збереження культурної та нематеріальної спадщини, інформації та комунікації, захисту навколишнього середовища тощо.

Торкаючись такої важливої функції ЮНЕСКО, як *нормотворча діяльність*, слід зазначити, що Організацією розроблено 27 міжнародних конвенцій та багатосторонніх договорів, а також 44 рекомендації і декларації, які регулюють міжнародну діяльність у сферах освіти, науки, комунікації, обміну та збереження культурних цінностей.

Україна бере досить активну участь у нормотворчій діяльності ЮНЕСКО. У 2010 році Україна приєдналася до одного з останніх розроблених ЮНЕСКО нормативних інструментів у сфері культури — Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005). Зазначена Конвенція підтверджує право держав на розробку культурної політики, визнає особливий характер культурної діяльності та культурних товарів та послуг як носіїв самобутності, цінностей та сутності і заохочує міжнародне співтовариство до підтримки форм культурного самовираження усіх країн.

Станом на сьогодні Україна є стороною низки міжнародних конвенцій та рекомендацій цієї Організації, а саме:

- Всесвітня конвенція про авторське право (1952);
- Конвенція про охорону культурних цінностей на випадок збройного конфлікту та Протокол до неї (1954);
- Конвенція про міжнародний обмін виданнями (1958);
- Конвенція про обмін офіційними виданнями та урядовими документами між державами (1958);
- Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960);

- Конвенція про визнання учбових курсів, дипломів про вищу освіту та вчених ступенів у державах регіону Європи (1979);
- Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970);
- Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972);
- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 1971);
- Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (Конвенція про фонограми) (1971);
- Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (1997);
- Конвенція про захист підводної культурної спадщини (2001);
- Конвенція про збереження нематеріальної культурної спадщини (2003);
- Конвенція про боротьбу із допінгом у спорті (2005);
- Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005).

Сьогодні світова спільнота зацікавлена надати глобалізації більш справедливий, гуманний і керований характер на основі політичного консенсусу. Політика ЮНЕСКО у сферах компетенції спрямована на досягнення політичної згоди між державами у проведенні єдиної стратегії щодо забезпечення якісної освіти, розвитку науки та інновацій, захисту культурної різноманітності планети, здійснення рівноправного діалогу культур, релігій і цивілізацій. Політична лінія ЮНЕСКО отримує широку підтримку в світі, однак потребує додаткових зусиль з мобілізації національних еліт та громадянського суспільства.

Україна є активним членом ЮНЕСКО, робить вагомий внесок у нормотворчу та програмну діяльність Організації, визначаючи напрями її політики як на середньострокову, так і короткострокову перспективу.

Водночас, на тлі усіх позитивних моментів слід об'єктивно визначити, що загалом українські установи не використовують повноцінно можливості та потенціал співпраці з ЮНЕСКО. Основними причинами такого стану речей є неналежне фінансу-

вання їхньої участі у програмних заходах, а також відсутність фахівців, які володіють робочими мовами ЮНЕСКО.

Слід відзначити також і наявність конкретних проблемних питань у співпраці з ЮНЕСКО. Зокрема, з боку Центру все-світньої спадщини ЮНЕСКО уже протягом тривалого часу висловлюється стурбованість щодо стану збереження українських об'єктів культурної спадщини, внесених до Списку всесвітньої спадщини у зв'язку із проектами забудов, що здійснюються чи плануються в охоронних зонах цих об'єктів. По суті це означає для ЮНЕСКО, що наша держава не може забезпечити збереження зазначених пам'яток і, відповідно, не дотримується положень Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини.

Існує нагальна потреба активізації на національному рівні діяльності зі збереження історико-культурної спадщини України, у т. ч. й об'єктів всесвітнього значення, та удосконалення самої схеми контролю за її використанням. Також важливим є внесення змін і доповнень до чинного пам'яткоохоронного законодавства, які б чітко визначали механізм збереження українських об'єктів всесвітнього значення та відповідальність суб'єктів за здійснення щодо них протиправної діяльності. Зокрема, в українському національному законодавстві відсутнє визначення «об'єкта всесвітньої культурної спадщини», існує лише визначення «об'єкта культурної спадщини національного значення».

З іншого боку, накопичений протягом багатьох років досвід співпраці українських інституцій із ЮНЕСКО, участь України у роботі керівних та робочих органів Організації дозволяють значно активізувати це співробітництво, надати йому більшої динаміки та змістовного наповнення. Очевидні переваги поглиблення плідного співробітництва — можливість залишатися в авангарді тенденцій розвитку у галузях науки, освіти, культури, інформації та комунікації, налагодження широких партнерських зв'язків та розробка спільних досліджень та інновацій, обмін найкращим світовим досвідом, популяризація у світі української культури та традицій, участь у численних заходах по лінії ЮНЕСКО, а в кінцевому результаті — забезпечення процвітання України.

Юрій Костенко,

*Надзвичайний і Повноважний Посол України
у Китайській Народній Республіці*

НА ШЛЯХУ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Епохальним назвала державний візит Президента України В.Ф. Януковича до КНР провідна пекінська англо-мовна газета «Чайна дейлі» від 3 вересня 2010 року. Проривним, історичним, доленосним — такими дефініціями характеризували цей візит як офіційні чинники двох держав, так і представники ЗМІ України та Китаю.

На запрошення Голови КНР Ху Цзіньтао та Глави Спеціального адміністративного району КНР Сянган Д. Цанга 2–5 вересня 2010 року відбувся державний візит Президента України В.Ф. Януковича до Китаю та офіційний візит Глави держави до Гонконгу.

До складу офіційної делегації увійшли глава Адміністрації Президента України С. Львовчкін, перший віце-прем'єр-міністр А. Ключев, міністр закордонних справ К. Грищенко, міністр палива та енергетики Ю. Бойко, міністр оборони М. Єжель, міністр промислової політики Д. Колесніков, міністр культури та туризму М. Кулиняк, міністр економіки В. Цушко, міністр вугільної промисловості Ю. Яценко, голова фракції Комуністичної партії України, народний депутат П. Симоненко, голова Національного банку В. Стельмах, заступники глави Адміністрації Президента України А. Гончарук, Г. Герман, Ю. Ладний, керівник Державного управління справами А. Кравець, президент Українського союзу промисловців та підприємців, народний депутат А. Кінах та Посол України в КНР Ю. Костенко.

Президента В.Ф. Януковича у ході його візиту до Китаю супроводжувала представницька делегація політиків, підпри-

ємців та промисловців, а також представників ЗМІ. Серед них були радник Президента України А. Фіалко, радник Президента України, віце-президент ДАТ «Альфа-Банк Україна» Р. Шпек, народні депутати В. Богуслаєв, Г. Скудар, В. Каськів, В. Коновалюк, О. Маліч, М. Деменко, П. Климець, Л. Кожара, В. Лук'янов, В. Рибак, Д. Святаш, Є. Геллер, О. Єдін, голова Державної митної служби І. Калетник, генеральний директор Національного космічного агентства Ю. Алексеев, голова Донецької обласної державної адміністрації А. Близнюк, голова Житомирської обласної державної адміністрації С. Рижук, генеральний директор ДК «Укрспецекспорт» Д. Саламатін, голова правління Державного експортного банку М. Удовиченко, голова НАК «Укргролізинг» М. Шпак, голова Державного агентства з інвестицій та розвитку О. Таран, заступник голови правління НАК «Нафтогаз України» В. Чупрун, ректор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Л. Губерський, голова правління «Місто банк» І. Фурсін, голова інвестиційного фонду «ICON» К. Дмитрієв, голова спостережної ради групи ДСН О. Ярославський, головний конструктор ДП «Антонов» Д. Ківа, генеральний директор ДП «Міжнародний аеропорт «Бориспіль» Б. Шахсуваров, директор Національного інституту стратегічних досліджень А. Єрмолаєв.

У рамках перебування в м. Пекіні відбулися переговори Глави Української держави з Головою КНР Ху Цзіньтао, зустрічі з Головою Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників (парламенту) У Банго, Прем'єром Державної Ради (уряду) КНР Вень Цзябао, членом політбюро ЦК КПК, віце-прем'єром Держради КНР Чжан Децзяном. В.Ф. Янукович брав участь у масштабному бізнес-форумі, організованому під егідою УСПП та ТПП України і Китайського комітету сприяння міжнародній торгівлі. Делегація українських бізнесменів провела в Пекіні переговори з китайськими партнерами з питань двосторонньої співпраці на міжгалузевому рівні.

Культурно-іміджева складова візиту включала передачу Президентом України В.Ф. Януковичем Національній бібліотеці КНР факсимільної копії «Пересопницького Євангелія» та покладання міністром закордонних справ України К. Грищенком квітів до погруддя Т.Г. Шевченка в пекінському парку Чаоян. Під час відвідання м. Шанхай Глава Української держави провів зустріч з членом Політбюро ЦК КПК, секретарем

Шанхайського міськкому КПК Юй Чженшеном, а також ознайомився з роботою Всесвітньої виставки «ЕКСПО-2010» (український та китайський національні павільйони).

Програма офіційного візиту до Гонконгу включала переговори Президента України з Головою САР Сянган Д. Цангом, участь у бізнес-ланчі з провідними представниками ділових кіл Сянгану, відвідання Гонконгівської фондової біржі, а також ознайомлення з економічними і транзитними можливостями місцевого морського порту. Перебуваючи в Гонконгу, В.Ф. Янукович вшанував пам'ять українських моряків, які загинули в результаті аварії судна «Нафтогаз-67» у квітні 2008 року.

У ході візитів було підписано 22 двосторонні документи, найважливішими з яких є Спільна заява України та КНР щодо всебічного підвищення рівня українсько-китайських відносин дружби і співробітництва, Основні напрямки розвитку українсько-китайських відносин на 2010–2012 роки, Програма співробітництва в галузі дослідження і використання космічного простору на 2011–2015 рр., а також Угода між КМУ та Урядом САР Сянган про взаємне скасування віз.

Історичне значення підписаної Главами двох держав Спільної заяви полягає, зокрема, у:

- готовності сторін до продовження активної роботи з наповнення двосторонньої взаємодії стратегічним змістом з метою встановлення між двома країнами відносин стратегічного партнерства;

- згоді сторін підтримувати інтенсивний міждержавний політичний діалог на найвищому рівні;

- підтвердженні незмінності позицій обох сторін із «чутливих» питань, у т. ч. щодо політики «одного Китаю» (Україна) та гарантій безпеки Україні (КНР); принципово важливою є готовність офіційного Пекіна до проведення консультацій щодо посилення і конкретизації гарантій ядерної безпеки України;

- прийнятті політичного рішення щодо підвищення рівня українсько-китайської Міжурядової комісії з питань ТЕС до міждержавної (зі співголовами у ранзі віце-прем'єр-міністрів) та створення у її складі низки профільних підкомісій, що дозволить суттєво підвищити ефективність двосторонньої співпраці в усіх сферах.

На переговорах Президента України В.Ф. Януковича з Головою КНР Ху Цзіньтао сторони високо оцінили стрімку тен-

денцію до активізації усього комплексу українсько-китайських відносин, яка спостерігається з початку року, а також стан реалізації домовленостей, досягнутих під час зустрічі глав держав у Вашингтоні 12 квітня 2010 р., і висловили наміри продовжувати співпрацю на основі дружби і конструктивізму.

«Я та українська делегація із великим задоволенням прибули до Китайської Народної Республіки на зустріч із Вами та китайським народом», — сказав В.Ф. Янукович на початку розмови. «Ми багато років із великим зацікавленням та доброзичливістю дивимось, як ви будете сучасну сильну країну», — зазначив Президент.

Китайський лідер наголосив, що офіційний Пекін надає великого значення відносинам з Україною та висловив готовність КНР до подальшого поглиблення взаємодії з Україною в політичній (підтримання високої динаміки міждержавного діалогу, розширення взаємодії на міжнародній арені), торговельно-економічній, інфраструктурній (реалізація спільних масштабних проєктів), науково-технічній, військово-технічній та гуманітарній сферах з метою виконання в повному обсязі положень Спільної заяви щодо всебічного підвищення рівня українсько-китайських відносин. Ху Цзіньтао підтвердив принципову позицію КНР щодо поваги до обраного українським народом шляху розвитку, законодавчо закріплених засад внутрішньої та зовнішньої політики України, її суверенітету і територіальної цілісності. Він також висловив сподівання на незмінне дотримання Україною раніше проголошеної політики з «тайванського», «тибетського» питань, а також щодо діяльності секти «Фалуьгун».

Ця позиція була підтримана Главою Української держави — В.Ф. Янукович висловився на користь подальшої активізації двосторонніх відносин, докладання зусиль з метою їхнього наповнення стратегічним змістом, інтенсифікації політичного діалогу, у т. ч. на рівні керівництва законодавчих та виконавчих органів державної влади України і КНР, політичних партій, стосовно розширення українсько-китайської торговельно-економічної та науково-технічної співпраці, взаємодії в аерокосмічній сфері, у галузях сільського господарства та інфраструктурного будівництва. Президент України також підтвердив незмінність позиції нашої держави щодо «чутливих» для Китаю питань, зокрема «тайванського».

В.Ф. Янукович наголосив на важливому значенні політичних документів, підготовлених до підписання в рамках візиту, і висловив зацікавленість України в укладенні з КНР міждержавного політичного договору, який би документально закріпив встановлення двосторонніх відносин стратегічного партнерства. Ху Цзіньтао запропонував доручити причетним міністерствам і відомствам двох країн прискорити процес опрацювання і погодження тексту цього документа.

Пізніше на зустрічі із представниками ЗМІ після підписання документів Президент України сказав:

«Ті угоди, які сьогодні підписано, за нашими підрахунками, становлять не менше як 4 млрд дол. Це дуже важливо для нашої країни, і перспектива розвитку стратегічних відносин між Україною і Китаєм — це питання лише невеликого проміжку часу. Ми домовилися з Головою Ху Цзіньтао про те, що виберемо зручний час, і наші співробітники вже найближчим часом будуть готувати нову стратегічну угоду, яка відкриє фактично новий період у відносинах між Україною та Китаєм», — підкреслив В.Ф. Янукович.

Головним завданням у сфері торговельно-економічної співпраці на період до 2012 р. глави держав визначили збільшення обсягу двосторонньої торгівлі до 10 млрд дол. США. Надзвичайно важливим слід вважати рішення щодо підвищення рівня Міжурядової українсько-китайської комісії з питань ТЕС до Міждержавної. Сторони домовилися розпочати інтенсивні консультації з метою прискорення виконання цієї домовленості, а також доручити урядам опрацювати конкретні пропозиції щодо поглиблення співпраці у перспективних сферах.

Ху Цзіньтао оголосив рішення Уряду КНР надати Україні безвідплатну допомогу в розмірі 25 млн юанів (приблизно 3,7 млн дол. США) для реалізації технічних проектів.

Сторони висловили готовність до активізації взаємодії у спільній реалізації масштабних інвестиційних та інфраструктурних проектів у рамках підготовки до проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 року.

Президент України високо оцінив успіхи Китаю в реалізації політики реформ та відкритості зовнішньому світу, відзначивши вагомий позитивний внесок країни у подолання негативних наслідків глобальної фінансово-економічної кризи.

На завершення Голова КНР висловив упевненість, що нинішній візит Глави Української держави до Китаю сприятиме виведенню двосторонніх відносин на новий рівень. Президент України запросив Ху Цзіньтао відвідати Україну з державним візитом у зручний час. Запрошення було з вдячністю прийняте.

У ході зустрічі з Головою ПК ВЗНП КНР У Банго Президент України високо оцінив роль китайського парламенту в забезпеченні ефективної реалізації політики соціально-економічних реформ у Китаї. Глава держави наголосив, що українська сторона приділяє значну увагу розвитку двостороннього співробітництва на міжпарламентському рівні. В.Ф. Янукович від імені Голови Верховної Ради України В.М. Литвина запросив У Банго відвідати Україну з офіційним візитом.

У Банго висловив готовність до інтенсифікації контактів з Верховною Радою України на рівні керівництва парламентів, профільних комітетів і груп дружби, а також до активізації взаємних обмінів у галузі законодавчої діяльності.

Обговоренню питань динамізації українсько-китайського співробітництва в перспективних сферах, а також інтенсифікації контактів на рівні керівників урядів України та Китаю була присвячена зустріч Глави держави з Прем'єром Держради КНР Вень Цзябао. На початку розмови Глава Української держави підкреслив, що із задоволенням зустрічається із високопосадовцем, від якого значною мірою залежатиме успішна реалізація домовленостей, досягнутих під час зустрічей із Головою КНР. «Я знаю, що таке робота прем'єр-міністра, тому я вважаю, що у нас з вами буде можливість знайти такі моделі реалізації дуже амбітних планів України та Китаю, які б дали змогу ближчим часом українському та китайському народам відчутти поступ у наших взаєминах», — сказав Президент України.

У ході зустрічі китайський Прем'єр виділив низку пріоритетних сфер двосторонньої співпраці, у т.ч. економіку і торгівлю, інвестиції та інфраструктурне будівництво, сільське господарство, науку і техніку. Вень Цзябао підкреслив важливість належного інституційного забезпечення діяльності майбутньої Міждержавної комісії зі співробітництва між Україною і КНР.

Президент В.Ф. Янукович поінформував про плани української сторони найближчим часом організувати візит до КНР прем'єр-міністра України М. Азарова, а також поновив запро-

шення керівникові китайського уряду відвідати нашу державу з офіційним візитом.

Під час бесіди Президента України з віце-прем'єром Держради КНР Чжан Децзяном було обговорено окремі питання двосторонньої торговельно-економічної, інвестиційної, інфраструктурної, кредитно-фінансової, банківської, наукової, а також гуманітарної сфер.

У Гонконгівському експоцентрі відбувся масштабний бізнес-ланч на честь Глави держави за участю членів української офіційної делегації, народних депутатів України, лідерів українського і сянганського бізнесу (понад 100 керівників провідних корпорацій та компаній Гонконгу). Звертаючись до присутніх, В.Ф. Янукович, серед іншого, зазначив:

«Скажу відверто: Китай — особливо приваблива для України зовнішня сила. Бо це сила толерантна. Вона не тягнучиме Україну направо чи наліво, не намагатиметься перетворити на зону свого впливу. Вплив Китаю — це економічна вигода, повага та принцип політичного невтручання. Чи можна собі побажати кращого економічного партнера? До того ж Китай — це сила, яка може принести в Україну не лише капітал, а й постійний досвід модернізації. Тому не буду приховувати: я здійснюю цей візит не лише, аби пропагувати нову Україну як потенційний інвестиційний “клондайк”. Я приїхав і для того, аби вчитися — вашому досвіду і вашому успіху».

Перебування Президента України в КНР широко висвітлювалось світовими електронними та друкованими ЗМІ. «Підписані українсько-китайські угоди можуть стати передвісниками відкриття нового Шовкового шляху» — писала в ті дні у передовій статті на першій сторінці пекінська газета «Чайна дейлі». А «Радіо Франс інтернасьональ» звернуло увагу на те, що В.Ф. Янукович окрім стратегічного партнерства в економіці розраховує і на політичне партнерство Партії регіонів та Комуністичної партії Китаю. «Відповідну заяву Януковича можна назвати родзинкою візиту» — вважає це інформаційне агентство.

Глибокий аналіз візиту був зроблений українськими періодичними виданнями. Наприклад, журналістка А. Образцова у тижневику «Профіль» зазначала: «І от тепер довгоочікуваний і без перебільшення ключовий момент для України. Вже з третьої спроби вивести двосторонні відносини в стадію безперерв-

ного продуктивного діалогу. Без злетів і падінь — на стабільно якісному рівні. Глави держав таки домовились, що нарешті підпишуть угоду про стратегічне співробітництво, яке закладалось ще в часи президента Кучми. Хочеться сподіватись, що формулювання підписання „у зручний для сторін час” буде означати — „у максимально короткі строки”. А журнал «Weekly.ua» у статті із красномовною назвою «Китай порожняк не жене» наголошував: «До цього більшість візитів на найвищому рівні — як з України в Китай, так і у відповідь — мали в основному загально-зміцнюючий характер в розумінні дружби, геополітичного балансу та інших речей, що важко піддаються обрахункам у вільно конвертованій валюті. Нині ж українська делегація (до складу якої окрім офіційних осіб увійшла сотня бізнесменів) підкреслено зосередила увагу на прагматичній стороні справи, зробивши лише два принципових політичних акценти. По-перше, Янукович запевнив керівництво КНР у тому, що ніяких контактів із заколотним Тайванем підтримувати не буде. По-друге, було обумовлено плідне співробітництво двох стовпів партійного будівництва — Партії регіонів і Комуністичної партії Китаю. На цьому, власне, з політикою було закінчено. В економіці ж почесне місце було відведено накресленим на найближче майбутнє інвестиційним проектам в енергетиці».

Підсумовуючи зазначене, можна зробити наступні висновки.

Державний візит Президента України В.Ф. Януковича до КНР та офіційний візит до САР Сянган проходили у надзвичайно теплій, дружній та конструктивній атмосфері. Сторони продемонстрували готовність вжити дієвих заходів для наповнення двосторонніх відносин стратегічним змістом і максимально ефективно використати наявний потенціал українсько-китайського співробітництва у перспективних сферах.

Сторони підтвердили раніше висловлені позиції з найбільш актуальних для двох країн питань. Для нашої країни принципово важливим є досягнення домовленості щодо продовження консультацій стосовно подальшого посилення гарантій ядерної безпеки, наданих Україні Китаєм ще у 1994 році.

Перетворення нині чинної Міжурядової у Міждержавну комісію з питань торговельно-економічного співробітництва значною мірою сприятиме більш ефективній роботі цього важливого механізму співпраці.

Підписані документи, проведені двосторонні переговори представниками ділових кіл України, які супроводжували Президента України, створюють реальні перспективи активізації взаємовигідного інвестиційного співробітництва сторін.

Враховуючи, що міжпартійний діалог є вагомою складовою дипломатичних зусиль КНР, велике значення має домовленість лідерів двох держав започаткувати партнерські відносини між Партією регіонів та КПК.

(Для тих, хто цікавиться досягнутими у ході державного візиту Президента України до КНР домовленостями, додаємо перелік підписаних документів і тексти Спільної заяви та Основних напрямків розвитку відносин на 2010–2012 роки.)

ПЕРЕЛІК
угод, підписаних під час державного візиту
Президента України В.Ф. Януковича до КНР
та офіційного візиту Глави держави до САР Сянган

№ п/п	Назва документа
1	2
1.	Спільна заява України та КНР щодо всебічного підвищення рівня українсько-китайських відносин дружби і співробітництва.
2.	Основні напрямки розвитку відносин між Україною та КНР на 2010–2012 рр.
3.	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом КНР про співробітництво в галузі захисту і карантину рослин.
4.	Угода між Урядом України та Урядом КНР про надання Уряду України безоплатної допомоги.
5.	Протокол між Державною митною службою України та Державною митною адміністрацією КНР про взаємну допомогу в перевірці достовірності задекларованої вартості товарів.
6.	Програма українсько-китайського співробітництва в галузі дослідження і використання космічного простору в мирних цілях на 2011–2015 рр.
7.	Угода про створення спільної Ділової ради між Торгово-промисловою палатою України та Китайським комітетом сприяння міжнародній торгівлі.
8.	Угода про співробітництво між Міністерством палива та енергетики України, Китайською компанією промислового машинобудування, Китайською міжнародною машинобудівною компанією, а також Експортно-імпортним банком КНР у будівництві парогазової електростанції в м. Щолкіно (АР Крим, Україна).
9.	Угода про співробітництво у вугледобувній галузі між Міністерством вугільної промисловості України та Державним банком розвитку КНР.

1	2
10.	Рамкова угода про партнерство і співробітництво між Українським національним комітетом Міжнародної торгової палати, Асоціацією експортерів та імпортерів «ЗЕД» та Експортно-імпортним банком КНР.
11.	Рамкова угода між Державним підприємством «Міжнародний аеропорт “Бориспіль”» та Банком розвитку КНР, Китайською державною корпорацією машинобудування та комплексних підрядів (СМСЕС), Китайською корпорацією «Sinasure» щодо впровадження проекту «Організація залізничного сполучення м. Київ — міжнародний аеропорт Бориспіль».
12.	Контракт між державним підприємством «Міжнародний аеропорт “Бориспіль”» та Банком розвитку КНР, Китайською державною корпорацією машинобудування та комплексних підрядів (СМСЕС) щодо реалізації проекту побудови ЗПС та проекту спорудження швидкісної залізничної лінії «Бориспіль–Київ».
13.	Угода між Урядом України та Урядом САР Сянган (КНР) про взаємне скасування віз.
14.	Угода між Державною митною службою України та Департаментом митних зборів та акцизів САР Сянган (КНР) про співробітництво і взаємну допомогу в митних справах.
15.	Меморандум про співробітництво між Асоціацією українсько-китайського співробітництва та «Genertec International Advertaising & Exhibition Co., Ltd.».
16.	Угода про співробітництво між Державним експортно-імпортним банком України та Державним експортно-імпортним банком КНР.
17.	Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва та сприяння іноземним інвестиціям між Державним агентством України з питань інвестицій та розвитку і Державним експортно-імпортним банком КНР.
18.	Договір між авіакомпанією «Аеросвіт» та китайською аерокомпанією «Hainan Airlines» про спільне використання кодів («кодшеринг»).
19.	Меморандум про взаєморозуміння між НАК «Укргролізинг» та Китайською національною корпорацією з експорту-імпорту машинобудівного обладнання в сфері поставок зернових елеваторів та допоміжного обладнання для них.
20.	Рамкова угода між ТОВ «Актив Солар», Державним експортно-імпортним банком України, Китайською національною корпорацією машинобудування та Експортно-імпортним банком Китаю про співробітництво у сфері сонячної енергетики.
21.	Меморандум про взаєморозуміння між НАК «Нафтогаз України» та китайською корпорацією «Sinopet International Petroleum Exploitation&Production Corporation» (SIPC).
22.	Угода між Українським союзом промисловців та підприємців та «Beijing Bogdan International Trade Co. Ltd.» про відкриття представництва УСПП в КНР.

Спільна заява України та Китайської Народної Республіки стосовно всебічного підвищення рівня українсько- китайських відносин дружби і співробітництва

На запрошення Голови Китайської Народної Республіки Ху Цзіньтао Президент України В.Ф. Янукович у період з 2 по 5 вересня 2010 року здійснив державний візит до Китайської Народної Республіки. Відбулися переговори Глав двох держав у м. Пекін. У ході візиту Голова Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників КНР У Банго та Прем'єр Державної Ради КНР Вень Цзябао провели окремі зустрічі з Президентом В.Ф. Януковичем. Крім Пекіна, Президент В.Ф. Янукович відвідав м. Шанхай та САР Гонконг.

Глави двох держав згадали шлях розвитку українсько-китайського співробітництва з часу встановлення дипломатичних відносин між двома країнами та висловили задоволення досягнутими результатами двосторонніх відносин. Глави держав були єдині в тому, що на нинішньому етапі в українсько-китайських відносинах склалися нові сприятливі можливості, а подальше підвищення рівня двосторонніх відносин та всебічне розширення співробітництва в усіх сферах відповідає корінним інтересам двох держав та їхніх народів.

Виходячи зі спільного бажання всебічно поглиблювати та підвищувати рівень відносин дружби і співробітництва між двома країнами, Сторони заявляють про таке:

1. Сторони підтверджують відданість базовим принципам, зафіксованим у «Спільному комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Китайською Народною Республікою» (від 4 січня 1992 р.), «Спільному комюніке між Україною та Китайською Народною Республікою» (від 31 жовтня 1992 р.), «Спільній декларації між Україною та Китайською Народною Республікою» (від 6 вересня 1994 р.), «Спільній декларації між Україною та Китайською Народною Республікою про розвиток та поглиблення відносин дружби і співробітництва» (від 4 грудня 1995 р.), «Спільній декларації між Україною та Китайською Народною Республікою про зміцнення відносин дружби і співробітництва в XXI столітті» (від 21 липня 2001 р.), а також у «Спільній декларації між Україною та Китайською Народною Республікою» (від 18 листопада 2002 р.).

Сторони докладуть спільних зусиль щодо наповнення двосторонніх відносин стратегічним змістом з метою започаткування і розвитку відносин стратегічного партнерства.

Сторони вважають, що взаємні візити між двома країнами на вищому рівні та політичний діалог є надзвичайно корисними для поглиблення взаєморозуміння, координації взаємних позицій та активізації взаємовигідного співробітництва. Сторони продовжать підтримувати контакти на вищому рівні, постійно зміцнюючи політичну основу розвитку двосторонніх відносин.

2. Сторони вважають, що взаємна підтримка з питань, що стосуються державного суверенітету, єдності та територіальної цілісності, лежить в основі українсько-китайських відносин.

Українська сторона підтвердила, що підтримує і в подальшому підтримуватиме політику «одного Китаю», виступає проти «незалежності Тайваню» в будь-якій формі, проти вступу Тайваню до міжнародних організацій, членами яких можуть бути тільки суверенні держави, а також не здійснюватиме жодних офіційних контактів з Тайванем. Українська Сторона підтримує мирний розвиток відносин між берегами Тайванської протоки та справу мирного об'єднання Китаю, вважає тайванське питання виключно внутрішньою справою КНР.

Китайська Сторона підтверджує свою повагу до незалежності України, її суверенітету та територіальної цілісності.

Китайська Сторона високо оцінює рішення Української Сторони позбутися в односторонньому порядку ядерної зброї та вступ України в статусі без'ядерної держави до «Договору про нерозповсюдження ядерної зброї», а також підтверджує, що згідно із Заявою Уряду КНР від 1994 року принципова позиція Китаю щодо незастосування ядерної зброї або загрози її застосування проти неядерних держав та без'ядерних зон поширюється на Україну. Сторони готові до проведення консультацій щодо подальшого посилення гарантій без'ядерної безпеки.

3. З метою підвищення ефективності існуючих механізмів двосторонньої співпраці Сторони ухвалили рішення про створення Комісії зі співробітництва між Україною та Китайською Народною Республікою зі співголовами на рівні віце-прем'єр-міністрів двох країн, а також у її рамках — підкомісії з питань співробітництва в сфері економіки та торгівлі, науки і техніки, сільського господарства, космосу, культури, освіти.

4. Сторони вважають, що між двома країнами існують широкі перспективи розширення співробітництва в торговельно-економічній, інфраструктурній, інвестиційній, транспортній та інших сферах. Сторони використовуватимуть можливості двостороннього співробітництва, а також Світової організації торгівлі та інших багатосторонніх інститутів для безперервного підвищення рівня взаємодії.

Сторони відзначають появу позитивних тенденцій зростання в двосторонньому торговельно-економічному співробітництві, яке пододало негативний вплив міжнародної фінансової кризи. Сторони повинні скористатися нинішнім сприятливим моментом для регулювання структури двосторонньої торгівлі та зміни моделі її зростання, докласти зусиль для збільшення обсягів торгівлі машинно-технічною та високотехнологічною продукцією, упорядкувати торгівлю, побудувати сучасні логістичні та торговельні майданчики, активізувати обмін та співпрацю у сфері захисту прав інтелектуальної власності, прискорити реалізацію масштабних двосторонніх проектів з метою створення умов для здорового, стабільного та сталого розвитку українсько-китайського торговельно-економічного співробітництва.

Сторони підтвердили готовність сприяти розвитку інвестиційного співробітництва між Україною і КНР.

Сторони розширять співпрацю між Торгово-промисловою палатою України, Українським союзом промисловців і підприємців та Китайським комітетом сприяння міжнародній торгівлі, проводитимуть спільні інвестиційні форуми, виставки та ярмарки.

2. Сторони посилять туристичні обміни між двома країнами, прискорять узгодження «Меморандуму про взаєморозуміння між Національною туристичною адміністрацією

страцією КНР та Міністерством культури і туризму України стосовно імплементаційного плану організації групових поїздок китайських туристів в Україну».

3. Сторони продовжуватимуть розвивати співпрацю в галузі спорту, заохочувати спортивні обміни, взаємодіяти в рамках Міжнародного олімпійського комітету та інших міжнародних спортивних організацій.

4. Сторони продовжуватимуть здійснювати міжособистісні зв'язки шляхом двосторонніх культурних, освітніх та професійних обмінів, зокрема для дітей і молоді.

5. Сторони відзначають важливість розвитку співробітництва в консульській сфері і сприяння міжлюдським обмінам. Виходячи з розуміння цього, Сторони шляхом здійснення двосторонніх консультацій обговорять першочергові заходи, спрямовані на спрощення процедур отримання в'їзних віз, дозволів на проживання та інших процедур, а також питання посилення захисту законних прав і безпеки громадян іншої Сторони на території даної держави з метою створення сприятливого клімату для двосторонніх міжлюдських контактів та ефективного сприяння безперервному розвитку двосторонніх відносин.

Для гарантування нормального режиму перетину кордону громадянами двох країн, боротьби з нелегальною міграцією та іншою транскордонною злочинною діяльністю Сторони продовжать консультації щодо укладення «Протоколу між Міністерством громадської безпеки КНР та Адміністрацією Державної прикордонної служби України щодо співробітництва з прикордонних питань».

Вчинено 2 вересня 2010 року в м. Пекін у двох примірниках, кожний китайською, українською та російською мовами, при цьому усі тексти мають однакову силу.

**За Китайську Народну
Республіку**

За Україну

Основні напрямки розвитку відносин між Китайською Народною Республікою та Україною на 2010–2012 рр.

Китайська Народна Республіка та Україна (надалі іменуються «Сторони»):

— базуючись на принципах взаємної поваги державного суверенітету та територіальної цілісності, взаємного ненападу, невтручання у внутрішні справи один одного, рівності та взаємної вигоди, а також мирного співіснування,

— у відповідності з цілями та принципами Статуту ООН, а також загальновізнаними нормами міжнародного права,

— враховуючи широкі обопільні інтереси сторін у захисті міжнародного миру, сприянні спільному розвитку, мирному вирішенні міжнародних спорів та актуальних проблемних питань, в активізації співробітництва в галузі міжнародної та регіональної безпеки, у захисті державного суверенітету, безпеки та територіальної цілісності, створенні умов для сталого і гармонійного розвитку суспільства, орієнтованого на всебічне задоволення матеріальних і духовних потреб населення, а також у захисті довілля та інших сферах,

Вважають, що подальше поглиблення двостороннього співробітництва в політичній, економічній, науково-технічній, гуманітарній, військовій, військово-технічній, безпековій та інших сферах виведе китайсько-українські відносини на рівень стратегічного партнерства, що відповідатиме інтересам двох держав та їхніх народів.

З метою стимулювання подальшого розвитку китайсько-українських відносин, планування двостороннього співробітництва в усіх сферах Сторони досягли домовленості щодо основних напрямків розвитку китайсько-українських відносин на 2010–2012 роки.

I. Політичний діалог

1. Сторони вважають, що активізація взаємних візитів на вищому рівні та політичного діалогу між двома країнами мають велике значення для всебічного підвищення рівня китайсько-українських відносин.

а) Сторони докладуть зусиль для реалізації домовленостей, досягнутих між лідерами двох держав у ході державного візиту Президента України В. Ф. Януковича до КНР у 2010 р., здійснення активної підготовки до візиту в Україну в 2011 р. державного керівника Китайської Народної Республіки, розглядаючи взаємні візити вищого рівня як такі, що мають ключове значення для виведення китайсько-українських відносин на новий рівень;

б) розвиток співпраці між вищими законодавчими органами двох країн є важливою складовою двосторонніх відносин. Сторони докладатимуть зусиль з метою активізації співробітництва між Всекитайськими зборами народних представників КНР і Верховною Радою України, сприятимуть здійсненню взаємних візитів керівників ВЗНП і Парламенту України, комітетів у закордонних справах та груп дружби законодавчих органів обох країн;

в) Сторони вважають, що взаємні візити та зустрічі на рівні керівників урядів двох країн мають велике значення для інтенсифікації практичного співробітництва в усіх сферах та реалізації двосторонніх масштабних проектів співпраці в торговельно-економічній, інвестиційній, інфраструктурній, науково-технічній, військово-технічній та гуманітарній сферах. Сторони здійснюватимуть підготовку до проведення у 2010–2012 рр. взаємних візитів на рівні Глав урядів двох країн.

2. Сторони розглядають як важливий діалоговий механізм регулярні консультації на рівні міністрів закордонних справ, заступників міністра та керівників структурних підрозділів. Сторони домовилися підтримувати в майбутньому активні контакти між міністерствами закордонних справ двох країн, регулярно проводити консультації (щонайменше раз на рік).

3. Сторони заохочуватимуть та підтримуватимуть двосторонні міжпартійні контакти. З цією метою домовлено щодо активізації обмінів між Комуністичною партією Китаю та основними легітимними політичними партіями України, а також сприяння здійсненню упродовж 2010–2012 рр. взаємних візитів керівників КПК та українських політичних партій.

4. Сторони відзначають важливість «народної дипломатії» для зміцнення взаєморозуміння між народами Китаю та України, а також поглиблення дружніх відносин між двома країнами. Сторони і надалі підтримуватимуть активні зв'язки між громадськими організаціями двох країн, активізуватимуть протягом 2010–2012 рр. взаємні

візити та проведення спільних заходів на території двох держав. Сторони в подальшому просуватимуть співпрацю на регіональному рівні, активізуватимуть зв'язки між містами-побратимами, сприятимуть цілісному розвитку двосторонніх відносин.

5. Сторони посилять взаємодію в рамках ООН, її спеціалізованих установ та інших важливих міжнародних організацій.

II. Політико-безпекові питання

1. Українська Сторона підтверджує тверду прихильність до політики «одного Китаю».

Китайська Сторона підтверджує підтримку державного суверенітету та територіальної цілісності України.

Українська сторона також вдячна Китайській Стороні за оприлюднення в 1994 р. Заяви Уряду КНР у зв'язку з приєднанням України у статусі без'ядерної держави до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, яка підтверджує надання в односторонньому порядку гарантій безпеки Україні.

2. Розглядаючи взаємну повагу до державного суверенітету і територіальної цілісності як визначальний принцип сучасних міжнародних відносин, Сторони домовилися і надалі всебічно підтримувати зусилля одна одної, спрямовані на захист державного суверенітету та територіальної цілісності своїх держав.

3. Сторони посилять свою взаємодію у спільній боротьбі з міжнародним тероризмом, організованою транскордонною злочинністю, торгівлею людьми, піратством, незаконним обігом зброї, наркотиків, психотропних препаратів, отруйних хімічних речовин, а також іншими видами транскордонної злочинної діяльності. Сторони підтримуватимуть співпрацю з цих питань у рамках відповідних механізмів багатостороннього співробітництва.

4. Сторони докладатимуть зусиль для протидії розповсюдженню матеріалів та технологій, пов'язаних зі створенням зброї масового знищення та засобів її доставки. З цією метою вони продовжать співпрацю в рамках відповідних режимів експортного контролю та заходів міжнародного рівня, здійснюватимуть взаємний обмін інформацією щодо політики та практики у галузі нерозповсюдження та експортного контролю.

III. Практичне співробітництво

1. Сторони відзначають наявність широких перспектив для розвитку двостороннього співробітництва в галузі економіки та торгівлі, інфраструктурного будівництва та інвестицій. Сторони в подальшому зміцнюватимуть взаємодію в Світовій організації торгівлі, сприятимуть переговорному процесу щодо Дохійського раунду переговорів у рамках Організації, протистоятимуть торговельному протекціонізму в будь-яких формах. У зв'язку з цим Сторони домовилися вжити таких заходів:

а) підвищити ефективність діяльності Міжурядової китайсько-української змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва;

б) розробити та підписати середньостроковий План заходів з реалізації пріоритетних напрямків двосторонньої торговельно-економічної співпраці;

в) сприяти збалансуванню взаємної торгівлі, розширенню обсягів експортно-імпорتنних операцій між двома країнами, подальшій оптимізації структури тор-

гівлі; сприяти діяльності підприємств і компаній кожної зі Сторін на ринках іншої Сторони;

г) посилити двостороннє співробітництво в інвестиційній сфері, стимулювати активне обговорення підприємствами двох країн можливостей інвестиційної співпраці, створити сприятливі умови для налагодження контактів між підприємствами обох країн;

д) активно заохочувати відповідні органи Китаю та України до розвитку співробітництва в банківській, фінансовій, податковій та митній сферах задля збільшення обсягів двосторонньої торговельно-економічної співпраці та підвищення її загально-го рівня;

е) розширити співробітництво між Китайським комітетом сприяння міжнародній торгівлі, Торгово-промисловою палатою України та Українським союзом промисловців та підприємців у налагодженні безпосередніх контактів між діловими колами Китаю та України, організації бізнесових та інвестиційних форумів; запрошення компаній двох країн до участі у важливих галузевих виставках та ярмарках, які проходять в обох країнах;

є) посилити співпрацю підприємств обох Сторін в галузі автомобіле- та машинобудування, авіа- та двигунобудування, нафтогазовій сфері, гірничодобувній промисловості, будівництві об'єктів транспортної інфраструктури, залізничного та авіаційного транспорту, хімічної промисловості, медицини, фармацевтики та фармакології, у телекомунікаційній сфері, текстильній промисловості, в сфері праці, будівельних підрядних робіт тощо;

ж) розвивати співробітництво двох країн у сфері атомної та альтернативної енергетики, енергозбереження тощо, реалізовувати спільні проекти, наприклад співпрацювати в розробці Новокосятинівського уранового родовища; брати участь у спеціалізованих виставках та семінарах в обох країнах, присвячених паливно-енергетичній галузі. Сторони готові розвивати активну співпрацю в сферах розробки природного урану, виробництва ядерного палива, реалізації проектів будівництва об'єктів атомної енергетики та інших сферах, включаючи обладнання для АЕС та підготовку персоналу, здійснити дослідження в сфері розвідки та розробки запасів нафти та природного газу на шельфі Чорного моря;

з) поглибити співробітництво та обміни в усіх сферах сільського господарства, сприяти двосторонній торгівлі сільськогосподарською продукцією, підтримувати науково-дослідні організації аграрної сфери у налагодженні багатопланової співпраці шляхом заснування сільськогосподарського технопарку, створити платформу для співробітництва підприємств двох країн у рослинництві, тваринництві та переробній промисловості; прискорити процес підписання «Меморандуму взаєморозуміння між Міністерством сільського господарства КНР та Міністерством аграрної політики України щодо спільного створення парку сільськогосподарського співробітництва», «Угоди між Урядом КНР та Урядом України про співробітництво в галузі ветеринарної медицини» та інші документи з питань співробітництва.

2. Українська Сторона вдячна за багаторазове надання Урядом КНР безоплатної допомоги Уряду України і висловлює сподівання щодо продовження ефективної та плідної співпраці в цій сфері.

3. Китайська Сторона висловила готовність передати свій досвід підготовки та проведення масштабних заходів (Пекінська Олімпіада 2008 р., Всесвітня виставка «ЕХРО-2010» у м. Шанхай). Домовлено активізувати двостороннє співробітництво в галузі будівництва спортивних та інфраструктурних об'єктів у процесі підготовки до проведення в Україні в 2012 р. фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу, підтримувати фінансові установи та підприємства двох країн у налагодженні співробітництва в сфері фінансування та технологічних обмінів.

IV. Співробітництво в науково-технічній та освітнянській сферах

1. Сторони надають важливого значення співпраці в сфері науки, високих технологій та освіти, вживатимуть заходів з метою всебічного поглиблення цього співробітництва, заохочуватимуть інноваційний розвиток двох держав та підвищення практичної результативності наукових досліджень.

2. Сторони докладатимуть зусиль для забезпечення виконання чинних угод у сфері науково-технічного співробітництва, у т. ч. «Угоди про співробітництво між Китайською академією наук та Національною академією наук України» (від 2005 р.). Буде продовжено та активізовано реалізацію спільних наукових проектів та обміни науковим персоналом.

3. Сторони повною мірою використовуватимуть механізми співпраці в НТС, зокрема Міжурядової китайсько-української комісії з питань науково-технічного співробітництва та Підкомісії у галузі дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, стимулюватимуть спільні дослідження в галузі базових, високих і передових технологій, розширюватимуть практичне співробітництво в промисловому освоєнні результатів наукових досліджень.

4. Сторони поглиблюватимуть співпрацю між вищими навчальними закладами двох країн, збільшать кількість українських студентів у Китаї та китайських студентів в Україні.

5. Сторони розглянуть можливості продовження взаємодії з питань ліквідації наслідків Чорнобильської аварії та перетворення об'єкту «Укриття» на безпечний для людей та навколишнього середовища.

6. Сторони переконані, що глобальний виклик протидії кліматичним змінам вимагає поєднання зусиль усіх держав, та домовилися вивчити можливості започаткування співпраці в сфері реагування на зміни клімату.

7. Сторони посилять обмін досвідом та взаємодію у сфері попередження та ліквідації наслідків стихійних лих та техногенних катастроф.

V. Співробітництво у військовій сфері

1. Сторони домовилися продовжити розширювати взаємні візити на рівні керівників міністерств оборони та збройних сил двох країн.

2. Сторони докладатимуть спільних зусиль для інтенсифікації обмінів та співробітництва між збройними силами двох країн на інших рівнях, а також між родами та видами військ.

3. Сторони висловили готовність започаткувати активний обмін досвідом підготовки миротворців. Українська Сторона запрошує Китайську Сторону до викорис-

тання можливостей Міжнародного центру миротворчості та безпеки на Яворівському загальновійськовому полігоні.

VI. Співпраця у військово-технічній сфері

1. Сторони докладатимуть зусиль для подальшого поглиблення та розширення двостороннього співробітництва в рамках «Угоди між Урядом КНР та Урядом України про співробітництво у військово-технічній галузі».

2. Сторони вважають високоєфективною роботу Міжурядової координаційної комісії з питань ВТС та такою, що відіграє важливу роль у сприянні розвитку двостороннього співробітництва у військово-технічній сфері, а також погоджуються проводити щорічно засідання цієї Комісії.

3. Сторони забезпечать реалізацію в повному обсязі «Угоди між Урядом КНР та Урядом України з військово-технічного співробітництва щодо будівництва десантних кораблів на повітряній подушці».

4. Сторони погодилися вжити активних та різнопланових заходів для поглиблення практичної співпраці в сфері виробництва важкого транспортного літака, великотоннажних кораблів, авіаційних двигунів тощо.

5. Сторони вважають, що китайсько-українське ВТС здійснюється за високого рівня конфіденційності. Для цього Сторони вживатимуть відповідні заходи, спрямовані на захист секретів двостороннього військово-технічного співробітництва.

VII. Гуманітарне співробітництво та культурні обміни

1. Сторони вважають, що розвиток зв'язків у культурно-гуманітарній сфері та взаємне ознайомлення з цінностями та культурним надбанням Китаю та України має велике значення для подальшого поглиблення взаєморозуміння та дружніх відносин між двома країнами.

У зв'язку з цим Сторони домовилися:

а) підвищити ефективність роботи змішаної китайсько-української комісії з питань співробітництва в галузі культури, заохочувати та підтримувати встановлення робочих контактів між компетентними урядовими організаціями двох країн у галузі культури;

б) сприяти проведенню в країнах взаємних Днів культури;

в) надавати сприяння обмінам між творчими спілками, організаціями та установами, а також відомими творчими особистостями двох країн;

г) продовжити практику спільного святкування визначних дат в історії, мистецтві та літературі двох країн;

д) підтримувати зусилля організацій та митців двох країн у започаткуванні співробітництва в галузі культурного виробництва та культурного продукту, проводити двосторонні заходи та брати спільну участь у мистецьких виставках, ярмарках та аукціонах;

е) розширити контакти між телевізійними, радіомовними та книговидавничими компаніями двох країн; розвивати обміни радіо-, теле- та кінематографічною продукцією; заохочувати видавництва кожної зі Сторін знайомити, перекладати та видавати мовою своєї країни найкращі твори літературного та культурного спрямування іншої Сторони, а також надавати належну матеріальну допомогу; заохочувати видав-

ництва кожної зі Сторін брати активну участь у міжнародних книжкових виставках, які організуються іншою Стороною. Компетентні органи двох країн завчасно узгоджують проведення конкретних заходів дипломатичними каналами.

Сторони погодились розглянути можливість започаткування постійно діючого механізму Українсько-китайського бізнес-форуму.

7. Сторони вважають, що співробітництво в гуманітарній сфері сприяє довірі та дружбі народів двох країн, зміцнює соціальну основу двосторонніх відносин. Сторони вирішили і надалі розширювати співпрацю в сферах освіти, культури, спорту, туризму та молоді, зокрема, провести Дні культури та інші масштабні заходи.

8. Сторони підтримуватимуть та заохочуватимуть політичні партії двох країн та громадські організації до розширення взаємних контактів. Сторони ухвалили рішення активізувати зв'язки та співпрацю між побратимськими містами двох держав, сприяти цілісному розвитку двосторонніх відносин.

9. Сторони вважають, що розвиток співробітництва між двома країнами в консульській сфері та сприяння міжлюдським контактам має велике значення. Сторони вживатимуть активних заходів для створення сприятливих умов для поїздок громадян двох країн, захищатимуть на території своєї держави законні права та інтереси громадян іншої Сторони, а також спільно попереджатимуть та протидіятимуть нелегальній міграції.

10. Сторони спільно з міжнародним співтовариством докладатимуть активних зусиль для спільного реагування на глобальні виклики, дотримання та захисту норм міжнародного права, формування багатопольярного світу та демократизації міжнародних відносин з метою створення більш гармонійного світу, в якому пануватимуть довготривалий мир та спільне процвітання.

11. Сторони вважають, що у світовій економіці намічаються загальні тенденції до оздоровлення, однак основа відновлення не є міцною, його процес не є рівномірним, а значний негативний вплив світової фінансової кризи все ще відчувається. Сторони виступають за необхідність збереження всіма державами спадковості та стабільності макроекономічної політики, посилення координації макроекономічної та фінансової політики, подальшого просування реформи міжнародної фінансової системи, удосконалення механізмів управління глобальною економікою, протидії та недопущення протекціонізму в усіх формах, а також активного сприяння динамічному, сталому та збалансованому зростанню світової економіки.

12. Сторони вважають, що міжнародна безпекова ситуація в цілому стає менш напруженою, однак все ще зберігаються фактори нестабільності та невизначеності; що міжнародні суперечки та регіональні конфлікти повинні вирішуватися у мирний спосіб, а не військовими методами. Сторони посилять координацію на двосторонньому та багатосторонньому рівнях з метою попередження розповсюдження зброї масового знищення, спільно боротимуться з міжнародним тероризмом, транскордонною організованою злочинною діяльністю, а також з іншими нетрадиційними загрозами безпеці, спільно захищатимуть мир і стабільність у світі.

13. Сторони відзначають центральну роль Організації Об'єднаних Націй у підтримці міжнародного миру, безпеки та розвитку. Сторони підтверджують зобов'язання зміцнювати ООН для підвищення її авторитету та ефективності, вважають, що ре-

формування ООН повинно максимально відповідати потребам усіх держав-членів, в тому числі, потребам та інтересам країн, що розвиваються. Держави-члени ООН повинні провести відкриті, транспарентні, всебічні та демократичні консультації для досягнення консенсусу з широкого кола питань реформування ООН.

14. Сторони приділяють значну увагу проблемі кліматичних змін, визнають ключову роль «Рамкової конвенції ООН з питань змін клімату» та її «Киотського протоколу», підтримують принцип «спільної, але диференційованої відповідальності», висловлюють готовність спільно з усіма сторонами докласти зусиль для просування переговорного процесу щодо «Балійської дорожньої карти» з метою активізації міжнародного співробітництва в цій сфері, а також зробити активний внесок у спільні зусилля з реагування на виклики, пов'язані з кліматичними змінами.

Президент В. Ф. Янукович висловив вдячність Голові КНР Ху Цзіньтао та Уряду КНР за теплий і дружній прийом, а також запросив Голову Ху Цзіньтао здійснити державний візит в Україну у зручний для обох Сторін час. Голова КНР Ху Цзіньтао із задоволенням прийняв це запрошення.

м. Пекін, 2 вересня 2010 року

**Президент України
В. Ф. Янукович**

**Голова Китайської
Народної Республіки
Ху Цзіньтао**

Олександр Мошик,

*Надзвичайний і Повноважний
Посол України в США (2010),
Надзвичайний і Повноважний
Посол України в Польщі
(2006–2010)*

ЄДНАЄ НАС КУЛЬТУРА Україна і Польща – культурне співробітництво

Сьогодні не потрібно когось переконувати, наскільки велике значення відіграє культура у міждержавних стосунках. Культура має неабияку силу, сприяючи добрим взаєминам, співробітництву, взаємній повазі й розумінню між народами. Культурні зв'язки підтримують розмаїття, водночас захищають культурну ідентичність, створюють можливості для розвитку як націй, так і окремих особистостей.

Отож розбудова міжкультурного діалогу України і Польщі, створення можливостей для промоції досягнень у цій галузі є одним із ключових пріоритетів у двосторонніх стосунках.

Оскільки відносини українського і польського народів розвивалися протягом віків, це надало нашим культурам багато спільних рис, а напрацювання української та польської сторін у сфері культури є цікавими як для України, так і Польщі.

Культурне життя наших сусідів значно активізувалося після того, як Польща стала членом Європейського Союзу. Значні кошти європейських фондів, державного бюджету та місцевих органів самоврядування спрямовані на розвиток і промоцію культури, реалізацію мистецьких та історичних проєктів.

Практично щомісяця у різних воєводствах та містах Польщі відбуваються сотні різнопланових культурних заходів, у яких

беруть участь українські митці, ансамблі, виконавці, талановита молодь. Значну частину заходів організовує Посольство України у Польщі разом з відділеннями Об'єднання українців Польщі. Також польська сторона активно запрошує українські колективи до участі у різних культурних проектах.

Відкриття Культурно-інформаційного центру Посольства України в Республіці Польща 1 грудня 2006 року значно посилило нашу діяльність в культурно-просвітницькому та інформаційному просторі, позитивно вплинуло на поглиблення зв'язків у галузі культурного співробітництва, сприяло більшому поширенню інформації про Україну та присутності української тематики у Республіці Польща.

Напрями діяльності Культурно-інформаційного центру формувалися за такою структурою: ініціювання та реалізація проєктів, підтримка ініціатив українських організацій та митців, підтримка польських організацій та української громади Польщі щодо українських проєктів, теоретичне опрацювання, систематизація та аналіз культурно-мистецьких потоків українського спрямування на території Польщі, забезпечення широкого висвітлення українсько-польських ініціатив через засоби масової інформації.

До моменту відкриття Культурно-інформаційного центру Посольства України в РП присутність на польському мистецькому просторі української сучасної культури була здебільшого не зовсім систематизованим і координованим явищем, мала часом спонтанний характер та ініціювалася окремими митцями чи творчими фундаціями.

Започаткування роботи Центру дозволило надати системного характеру багатьом ініціативам, вдосконалити їхнє творче наповнення, утвердити у свідомості польського суспільства високоякісне українське мистецтво, яке має підґрунтя та традиції європейської школи, показати Україну як країну з великими можливостями та потенціалом.

Тому за останні кілька років вдалося інтенсифікувати різнопланову гуманітарну співпрацю між Україною та Польщею. Поглиблювався культурний обмін, поширювалась співпраця у галузі культури на рівні органів самоврядування столиць та регіонів обох держав. Здійснювалася активна робота, спрямована на підтримку позитивного іміджу України, продовження процесу примирення і поєднання, задоволення потреб української

національної меншини в Польщі, поглиблення співробітництва в галузі освіти, науки, туризму, спорту, охорони здоров'я, екології, соціальної політики, обміну молоді, організації образотворчих виставок, концертів, фестивалів українського мистецтва тощо.

Посилено діалог та співпрацю з представниками української громади Польщі, вирішувалися актуальні питання забезпечення культурних і інформаційних потреб української меншини в Республіці Польща, облаштування місць пам'яті, пов'язаних з українською історією.

Для підтримання позитивного іміджу України в польському суспільстві активно використовуються можливості українсько-польського співробітництва у галузі культури. Заходи спрямовані на сприяння подальшому зближенню українського та польського народів, ліквідацію історичних стереотипів за допомогою представлення польському суспільству самотності та культурного надбання України, пропагування ідеї цивілізаційної та духовної близькості двох народів.

З метою інформування польського суспільства про Україну, її інвестиційні можливості, історію, культуру, туристичні центри, регулярно проводяться заходи в усій Польщі.

Пожвавлено контакти спеціалістів обох країн з питань реставрації історичних пам'яток, повернення втрачених і незаконно переміщених під час Другої світової війни цінностей. Активізувалася співпраця музейних і архівних установ України і Польщі, суттєво розширилися культурні контакти та зросла кількість молодіжних обмінів на міжрегіональному рівні у проєкті партнерських зв'язків міст України і Польщі.

З метою розширення міжнародного співробітництва України і Польщі організовано низку музейно-театральних фестивалів, виставок образотворчого, прикладного й декоративного мистецтва, фотографій, обмінів художніми колективами, гастролей театрів, відбувались презентації українських фільмів у рамках показу українського кіно.

Відчутною стала тенденція до збільшення культурно-гуманітарної присутності України в регіонах Польщі. Запровадження нових підходів у співпраці з польською стороною та представниками української громади дозволили реалізувати заходи міждержавного значення, зокрема фестиваль культури «Українська весна» у Познані.

Під час фестивалю польські глядачі мали можливість побачити виступи Державного камерного ансамблю «Київські солісти», рок-гуртів «Тартак», «Leo She», «Дримба Да Дзига». Велике зацікавлення викликав футбольний товариський матч між командами «Київська весна» (Україна) та «Одлев» (Познань), проведений у межах акції. Почесним гостем фестивалю з української сторони став актор Богдан Ступка, а з польської — режисер Єжи Гофман. Різноманітна програма, високий рівень учасників і організації піднесли фестиваль «Українська весна» на рівень найяскравіших культурних акцій Польщі.

Посольство України також виступило співорганізатором фестивалів української культури у Щецині, Білостоці, Ольштині, а також «Лемківської ватри» у Ждині. Польські глядачі мали можливість ознайомитись з творчістю відомих українських рок-колективів «Атмосфера», «Шоколад», «Тартак», «Leo She», «Т.Н.К.», «Перкалаба», «Гайдамаки», групи «The Ukrainians» з Великобританії, а також танцювальних колективів «Черемош», «Метелиця», «Черемха» та «Лемко Тауер».

Велика увага приділяється співпраці з організаторами відомих міжнародних фестивалів у Польщі з метою залучення українських учасників. Зокрема, завдяки співпраці з організатором Міжнародного фестивалю «Gaude Mater» у м. Ченстоховій та Сілезькому воєводстві виступила Національна заслужена академічна капела «Думка». На Міжнародному фестивалі церковної музики у м. Гайнувка відбувся концерт Академічного камерного хору ім. В. Палкіна Харківської обласної філармонії.

Під час Міжнародного фестивалю танцювальних колективів національних меншин у Вармінсько-Мазурському воєводстві виступили дитячі та молодіжні колективи «Подільські мальви» (Вінниця), «Говерла дербі» (Великобританія), «Ярана» і «Сонячне коло» (Харків), «Сауле града» і «Колесо» (Дніпропетровськ).

У Міжнародному фестивалі «Українська культура здалека і зблизька» взяли участь ансамбль «Крайня хата» (Яворів) та танцювальний колектив «Закаблучки» Харківського культурно-просвітнього училища.

У Міжнародному фестивалі культур у Щецині, який у 2009 році проходив у рамках заходів до Дня незалежності України, відбулись концерти київської рок-групи «Атмосфера», львівського ансамблю бандуристок «Чарівні струни», камерного хо-

ру української меншини Польщі «Журавлі», лемківського ансамблю «Кучера». Гості фестивалю мали можливість придбати вироби українських народних майстрів з Луцька, Рівного та Тернополя, а також покуштувати страви української кухні.

У Міжнародному фестивалі «Барви України», який у 2009 році проходив у Жешуві, взяли участь музичні та танцювальні колективи з міст-побратимів Івано-Франківська, Львова, Луцька, зокрема гурти «Перкалаба», «Цвіт кульбаби», «Лама».

Традиційною культурною подією став торішній концерт на українсько-польському кордоні «Кордон 803», який проходить щороку під час Європейських днів добросусідства, за участі українських та польських рок-колективів. Згаданий захід має велике пропагандистське значення, показуючи через культуру устремління українського суспільства жити в об'єднаній Європі без ліній поділу. Щороку у Днях добросусідства беруть участь 15–20 тисяч молоді з обох боків кордону.

Не тільки у Варшаві, а й по всій Польщі активно пропагується українське малярство. 2009 року у варшавському театрі «Рампа» відбулась виставка малярства заслуженого художника України Євгена Безніска (Львів), а у варшавській галереї «Артту» реалізовано українські проекти «Єднеє нас мистецтво» та «Мальована Україна», під час яких було показано вернісажі заслужених художників України Анатолія Марчука, Миколи Євтушенка, Олександра Добродія, Оксани Войцехівської, Інни Пантелеймонової, Олексія Іванюка, Євгена Марчука, Марії Тертичної, а також Алли Скури та ін., фотографії київських фотохудожників Володимира Нікітенка і Надії Фроні, батіку кримської художниці Ельміри Сейт-Аметової, вишивок української майстрині Ольги Сагринь у Підкарпатському та Малопольському воєводствах. Малярство львівського художника Ігоря Яновича було показано у Малопольському воєводстві і Варшаві.

Визначною подією стала виставка ікон викладачів та студентів Львівської національної академії мистецтв, яка народилася під час спільного мистецького пленеру української і польської творчої молоді у с. Новиця, на батьківщині видатного українського поета Богдана-Ігоря Антонича. Відкриття виставки відбулось у столичному «Будинку Полонії» за участі колишнього маршалка Сейму Республіки Польща Мацея Плажинського.

У Підкарпатському та Малопольському воєводствах було реалізовано проект «Ікона — вікно до минулого», який включав в себе виставку карпатських ікон майстерні «Вераікон» з м. Цісна (Малопольське воєводство), перегляд документального фільму «Карпатська ікона і її святині. Лопінська Св. Матір», присвяченого долі греко-католицьких святинь на польсько-українському пограниччі, лекцію з історії та техніки іконопису керівника майстерні Ядвіги Денисюк, а також виступ режисера фільму Варвари Лабуз-Шумовської.

У містах Познань, Кельце, Венгожево відбулись виставки скульптури та кераміки Володимира Хижинського з Луцька, В'ячеслава Борецького зі Львова та Василя Гнатка з Яворова.

Виставка художньої фотографії «Корозія металу» Віктора Кудіна з Києва демонструвалася в містах Кельце та Сташів. У Національному музеї Республіки Польща проведено виставки фотографій, присвячених українсько-польській археологічній експедиції у Керчі «Тіритакка — античне місто» та «Крим — краєвиди Боспору».

Значною популярністю користувалась фотовиставка «Сім чудес Вінниччини» Вінницького обласного краєзнавчого музею. У м. Ярославі Підкарпатського воєводства організовано виставку фотографій Марії Каневської «Мовчазна скарга», присвячену християнським святиням на українсько-польському пограниччі. У Варшаві та Константині показано виставку фотографій Марії Тополевської «Чарівна Україна». У Сташові, Шидлові, Ритвянах Свентокшиського воєводства відбувся показ виставки художньої фотографії «Українські народні традиції» Анджея Лойка. У Кракові та Гданську відбулися фотовиставки «Архітектурні пам'ятки Львова».

Посольство долучилося до організації міжнародної жіночої фотовиставки «Різні погляди — наш спільний погляд», що є частиною регіонального проекту, фінансованого Європейським Союзом. Його метою став показ засобами фотомистецтва проблем, з якими стикаються жінки в країнах Східної Європи, Балканського півострова і Центральної Азії. У конкурсі взяли участь представниці України, Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Боснії і Герцеговини, Грузії, Казахстану, Македонії, Сербії, Узбекистану, Албанії. Більшість експонатів виставки — роботи українських учасниць.

Було підготовлено нові виставки Клубу фотографів Святошинського району Києва та Товариства фотохудожників району Бемово польської столиці, присвячені подорожам до Криму та Києва.

Великою популярністю у Польщі користується виставка оптикологографічних копій золотих коштовностей України, що дозволила демонструвати унікальні музейні пам'ятки, високохудожні вироби з коштовних металів скіфо-сарматського періоду (V ст. до н.е. — II ст. н. е), прикраси візантійських майстрів (VII–VIII ст.), ювелірні вироби Київської Русі (XIII ст.), мистецькі шедеври іконопису (XVIII–XIX ст.).

Філателістична виставка «Україна у поштових марках» ознайомила поляків за допомогою української марки з історією, туристичними атракціями, культурою, традиціями, флорою та фауною нашої країни. Виставку високо оцінили професіонали — Спілка філателістів Польщі.

Літературні вечори, презентації книжок українських авторів та книг, пов'язаних з українською тематикою, систематично відбувалися як у Посольстві України у Варшаві, так і в бібліотеках, культурних центрах, навчальних закладах Польщі. Презентацію книги «Польща—Україна. Розмови з Богданом Осадчуком» у Посольстві України в Польщі здійснив особисто автор. У Познані відбулись літературні дебати, в яких взяли участь відомий український літературний критик, публіцист та поет Микола Рябчук, молода українська поетеса Мар'яна Кияновська, літературознавець, кандидат філологічних наук Галина Коробич та професор університету ім. А. Міцкевича в Познані Богуслав Бакула.

У Національному музеї Польщі відбулась презентація першої українсько-польської публікації, яка стала результатом багаторічної програми співпраці між Національним музеєм Польщі, Керченським історико-археологічним музеєм та українською фундацією «Деметра» «Vosporan Funerary Stelae» — двомовного каталогу грецьких надгробних стел з колекції музею у Керчі. Він буде розповсюджуватися серед науковців Європи.

До ювілею відомого представника української меншини Польщі поета Остапа Лапського та з нагоди вручення йому Національної премії імені Тараса Шевченка під дахом Посольства у жовтні 2008 року відбувся авторський літературний вечір.

У приміщенні Посольства пройшли презентації наукових публікацій викладачів кафедр україністики Варшавського і Вармінсько-Мазурського університетів.

У книгарнях «Емпік» відбулася презентація книги відомого польського етнографа, професора Анджея Беньковського, який здійснює пошуки автентичних пісень у різних регіонах України. Результатом його експедицій стала книга «1000 кілометрів музики. Варшава–Київ».

Тема Євро-2012 зараз є однією з найактуальніших як у Польщі, так і в Україні. У цьому зв'язку важливим аспектом роботи Посольства є залучення до пропагування цієї події серед української та польської молоді, створення спільних проєктів.

На загальнопольський конкурс, присвячений Євро-2012 під патронатом Посла України в Польщі надійшло понад 300 робіт з різних регіонів. Переможцям було вручено нагороди Посольства України, Маршалка Сейму РП, Польської федерації футболу. До робіт польських дітей долучили композиції на спортивну тему учнів Київської дитячої академії мистецтв. Була сформована виставка «Євро-2012 у творчості дітей та молоді», показ якої відбувся у Сеймі Республіки Польща.

Одними з найефективніших заходів у справі промоції України у Польщі є «Дні України» та «Дні української культури», які дозволяють здійснити різнопланові заходи, спрямовані на різні прошарки польського населення.

Під час «Днів України» відбуваються зустрічі українських дипломатів з представниками місцевих влад, бізнесових кіл, студентською та шкільною молоддю. Проводяться конкурси на знання України, покази рекламних документальних фільмів про Україну, розповсюджуються друковані матеріали, пропагується туристична привабливість нашої країни. Доповнюють різнобарвну гаму різнопланові культурні заходи — виступи українських музичних колективів, виставки, вистави, звіти художніх майстерень, зустрічі молоді, художників, фотографів, філателістів.

2009 року у Польщі відбувся показ фільму «Стародавній Херсонес Таврійський — перлина світової археології», метою якого була промоція Національного заповідника «Херсонес Таврійський» (м. Севастополь), номінований до Списку світової спадщини ЮНЕСКО. Цим фільмом було привернуто увагу європейської спільноти до наукових здобутків українських археологів та істориків.

З метою промоції десятиріччя включення Львова до Списку світової спадщини ЮНЕСКО, у Краківській мистецькій академії організовано презентацію українсько-польського реставраторського проекту «Врятована спадщина», який репрезентувала професор Гданської політехніки Романа Целентковська.

Надзвичайно цікавими є промоційні заходи, які рекламують українські туристичні перлини, зокрема Криму, Закарпаття. Так, наприклад, у Зеленій Гурі (Любуське воєводство) під патронатом Посла України в Польщі відбувся промоційний захід «Відкриваємо Крим», організований туристичною фірмою «Мандрівник». Його учасники ознайомились з мультимедійною презентацією «Найчарівніші куточки України: Крим». Перед глядачами виступив відомий польський мандрівник, викладач Олексій Курніков, який народився в Ялті. Учасники дізнались про історичні місця Криму та традиції виробництва вина на півострові. Студентська молодь декламувала вірші з циклу «Кримські сонети» Адама Міцкевича, а наприкінці зустрічі відбувся конкурс на знання туристичних атракцій Криму, нагородою конкурсу став альбом про Україну та колекційні вина з Массандри. Лунали українська та татарська музика, пісні.

Культурно-інформаційний центр Посольства у співпраці з Національним музеєм Республіки Польща у Варшаві організував перегляд документального фільму «Срібні врата», який представляє українсько-польський проект реставрації Царських врат собору Святої Софії в Києві. Конкурс на проведення реставраційних робіт одного із шедеврів українського ювелірного мистецтва виграли польські реставратори. Срібні Царські врата іконостасу Софійського собору повернулися до України у 2008 році після реставрації у Кракові. Документальна стрічка розповідає про історію мистецької пам'ятки та співпрацю українців і поляків задля повернення її до експозиції Національного заповідника «Софія Київська». Польські ювеліри відновили рідкісну пам'ятку ювелірного мистецтва тими ж засобами та інструментами, за допомогою яких її було виготовлено українськими майстрами XVIII століття.

З метою поширення знань з історії України з Малопольським центром культури «Сокол» з м. Новий Сонч під патронатом Посла України в Польщі реалізовано історико-пізнавальний проект «Козаки», який включав лекції українських та польських науковців для студентської молоді Вищої школи бізнесу

про Запорозьку Січ, виступи народного ансамблю пісні і танцю Львівської політехніки, концерт козацької пісні, арт-класи володіння шаблею, показ фотовиставки «Святині Києва».

Можливості новітніх технологій для промоції українського мистецтва нової хвилі були використані в інтермедійній презентації в рамках проекту «Сучасне мистецтво України» творів Дениса Колокола (м. Запоріжжя). Вона пройшла у Кракові, Ярославі та Щецині.

У відомому польському курорті м. Медзиздрое (Західнопоморське воєводство) відбувся Міжнародний фестиваль зірок, в організації української частини якого взяв участь Культурно-інформаційний центр Посольства України. «Фестиваль зірок» має багаторічну традицію. Участь у ньому беруть відомі польські актори театру та кіно, режисери та діячі культури. Зіркою цьогорічного фестивалю був відомий український актор Богдан Ступка. Перед глядачами фестивалю з цікавою танцювальною програмою виступив шоу-балет «А6» з Києва, який показав танцювальні подорожі країнами світу, високий рівень хореографії та сценічної майстерності. Нестандартним був також виступ на міському бульварі «Променада зірок» Київського експериментального театру, що є лауреатом багатьох міжнародних фестивалів та конкурсів. Українська студія театрального мистецтва «Ані Руш» (Київ) підготувала не щоденні майстер-класи та лялькові вистави для наймолодших гостей м. Медзиздрое.

Посольство України брало активну участь у XIII Днях української культури, присвячених Дню Конституції України у Вармінсько-Мазурському воєводстві. Перед польськими глядачами із виставами «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка та «На першій гулі» С. Васильченка виступив Народний театр міського будинку культури м. Дубно Рівненської області. Під час гала-концерту виступили також група «ДрамбаДаДзига» (м. Івано-Франківськ), танцювальний ансамбль «Мрія» (м. Львів), ансамбль пісні і танцю «Душа» Дубненського коледжу культури і мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету, народний артист України Степан Гіга, рок-гурт «Оратанія» (м. Львів), квартет «Зорепад» з м. Бані-Мазурські.

У лемківському селищі Новиця, де народився видатний український поет Богдан-Ігор Антонич, разом з польським товариством «Друзі Новиці», мистецьким об'єднанням «Дзига»

(м. Львів) відбувся концерт Міжнародного джазового фестивалю «Джаз Без» львівського гурту «Шоколад». Учасники фестивалю мали можливість оцінити вітчизняний джаз-бенд «Шоколад», який виступив у справжній лемківській хаті перед численними поціновувачами українського джазу, які приїхали з Варшави, Кракова, Лодзі, Жешува, Горлиць, Гродна, Львова та Києва.

У замку поморських князів у Щецині відбувся благодійний концерт італійського тенора Франческо Малапени, зібрані кошти від якого було призначено на підтримку української школи у Білому Борі.

Отже, багатовимірний і різноплановий співпраця дає прекрасну можливість поглибити знайомство поляків із сучасною Україною, її народом, історією і культурою, цивілізаційними здобутками і величезним потенціалом для взаємовигідного співробітництва.

Для України це дуже важливо, адже лише 19 років тому українці, велика європейська нація, почали утверджувати своє суверенне буття на континенті.

Тому природним є прагнення показати внесок України у розвиток європейської цивілізації, як і курс України на європейську інтеграцію. Культура України — невід'ємна частина європейського духовного простору. Переконали, що до об'єднаної Європи Україна привнесе високі мистецько-культурні здобутки свого народу, суттєво збагачуючи Європу молодого енергією українського народу і світлим поглядом на майбутнє.

**Амангельди Жумабаєвич
Жумабаєв,**

*Надзвичайний і Повноважний
Посол Республіки Казахстан
в Україні та Республіці Молдова*

**«КАЗАХСТАНСЬКИЙ
ШЛЯХ»**

На початках державності і друзі, і недоброзичливці — хто з неприхованим сумом, хто з таємною радістю пророкували в Казахстані внутрішній розлад, хаос і розвал. Однак понурі прогнози не справдились завдяки сильному і далекоглядному Президенту, який усунув розбіжності між людьми різних вірувань і своєрідних культур. За роки становлення держави Президентом Нурсултаном Абишевичем була реалізована власна модель збереження і укріплення міжнаціональної згоди, яка ввійшла в новітню історію як «казахстанський шлях», або «модель Назарбаєва».

«Казахстанський шлях» отримав визнання в усьому світі. Політика й економіка розвиваються в одному зв'язку — підтримують і зміцнюють одна одну. Це вирішальна умова громадянського миру і неухильного зростання життєвого рівня. В Казахстані проживає майже 130 етносів і народностей, існує 46 релігійних конфесій. Громадяни, хоч якою мовою вони спілкуються чи вони ходять до мечеті, церкви чи синагоги — в усьому повноправні. Помітно зростає їхній достаток і ніхто не знає іншого ставлення, крім шанобливого і дружнього.

З перших днів незалежності Нурсултан Абишевич не втомлюється нагадувати: мир і згода — це не збіг обставин. Те, що ми збудували за роки незалежності, — це найбільша робота держави й нашого суспільства. Це — наш загальний здобуток, який ми повинні берегти.

У сучасних реаліях практично в будь-якій частині світу ми спостерігаємо різні за характером, але єдині за суттю соціальні конфлікти як наслідок відсутності толерантності в суспільстві. Не випадково однією із головних ідеологічних опор наш Президент визначив зміцнення міжнаціонального миру і згоди, наявність унікального міжконфесійного діалогу між представниками різноманітних релігій.

Основою такого принципу є не тільки історична спадковість традицій толерантності в Казахстані, але й цілеспрямована політика Голови держави, який зумів у складних соціально-економічних і політичних умовах перехідного періоду втримати «тонку сферу» людських відносин у руках, не припускаючи навіть у думці про прояви сепаратизму, національної чи конфесійної ворожнечі.

До досягнень у цій сфері, без сумніву, можна віднести ініціативу Нурсултана Абишевича щодо створення Асамблеї народу Казахстану, її регіональних представництв і етнокультурних об'єднань. А участь Асамблеї в законотворчій діяльності дозволяє у правовому полі вирішувати проблеми і протиріччя міжетнічних відносин. Іншою міжнародно визнаною ініціативою глави нашої держави є становлення унікальної «духовної площини» міжконфесійного діалогу — З'їзду лідерів світових і традиційних релігій. Напевно, в жодній країні світу подібна ідея не отримала б такого реального втілення, як у Казахстані.

Сучасний світ переживає фундаментальні й динамічні зміни. На наших очах змінюється конфігурація світової фінансової системи, що показала нездатність до вирішення глобальних проблем. Ми пам'ятаємо азіатську кризу 1997–1998 років. Тоді завдяки проведенню рішучих економічних реформ Казахстан відносно безболісно подолав і швидко оговтався від тієї кризи. Наша країна добре засвоїла той урок і постійно укріплювала фінансовий потенціал, відкладаючи кошти для складних часів. Було зроблено все, щоб державні фінанси і приватна банківська система стали стійкими до зовнішніх потрясінь. І недаремно. Криза вперше зачепила Казахстан два роки тому, але ми були до цього готові. На тлі дефолту, банкрутств великих фінансових інститутів на Заході казахстанська фінансова система виявилась досить стабільною.

За дорученням Президента Казахстану урядом і Нацбанком було проведено детальний аналіз впливу зовнішньої кон'юнктури

і вироблено відповідні контрзаходи, прийнято антикризову програму, за допомогою якої країна сьогодні вийшла з фінансово-економічної кризи.

Казахстан належить до «групи прориву» країн з позитивними темпами розвитку. Варто зазначити, що з урахуванням світової кризи за 2009 рік зростання економіки становило 1,1%, а за підсумками першого півріччя 2010 року Казахстан збільшив обсяг ВВП на 8%, зростають інші макроекономічні показники. 2009 року, за даними статистики, ВВП дорівнював 107 млрд дол. США. Надходження до державного бюджету за 2009 рік склали понад 23,3 млрд дол. Дефіцит бюджету — 3,28 млрд дол. при запланованому 4,4 млрд дол. Валові міжнародні резерви й активи Національного фонду вже сьогодні перевищили 50 млрд дол. США та зросли за останні 10 років майже у 25 разів. Завдяки Нацфонду було проведено не лише антикризові заходи, а й повернено державі великі активи.

Казахстану вдалося захистити свою фінансову систему і врятувати системні банки, при цьому не залишивши в біді малий і середній бізнес країни. Оперативна реалізація програми «Дорожня карта», що перебувала під особистим контролем глави держави, сприяла соціально-економічному розвитку регіонів Республіки.

У рамках антикризової програми минулого року було створено більше 400 тисяч нових робочих місць. До кінця поточного року буде відкрито ще 200 тисяч. У всій країні створено сотні нових підприємств, шкіл, вишів, лікарень та інших соціальних об'єктів, відремонтовано дороги.

Загалом, порівняно з 1996 роком, рівень доходів населення зріс у 14 разів, у 4 рази збільшилась народжуваність, зросла середня тривалість життя. Цього року Казахстан розпочав виконання нового десятирічного Стратегічного плану до 2020 року. Прийнята державна програма форсованого індустріально-інноваційного розвитку. Згідно з цим планом буде реалізовано 162 проекти із загальним обсягом інвестицій у 6,5 трлн тенге (майже 44 млрд дол.), а це більше 40% від ВВП країни, які дозволять нам напряму створити близько 200 тисяч нових робочих місць у найближчі 3 роки. Окрім того, у наступні 5 років буде введено в експлуатацію потужний газохімічний комплекс, заводи з виробництва мінеральних добрив, ряд великих електроенергетичних станцій. До 2014 року будуть реконструйовані всі

три НПЗ, що дасть можливість повністю забезпечувати внутрішню потребу всього спектра нафтопродуктів. Ці та інші плани за стійкого розвитку економіки та диверсифікації виробництва завжди в центрі уваги нашого Президента, уряду, всіх державних органів і суспільства.

Сьогодні Казахстан виконує функцію одного з важливих міжнародних центрів міжкультурного і міжконфесійного діалогу і приділяє серйозну увагу питанню розвитку міжетнічної згоди, а ці питання є нагальними для сучасних міжнародних відносин.

На відкритті третього З'їзду лідерів світових і традиційних релігій в липні 2009 року президент Н.А. Назарбаєв виступив з ініціативою оголосити 29 серпня Всесвітнім днем відмови від ядерної зброї. Згадана ініціатива глави казахстанської держави знайшла широкий відгос серед соціально-політичних, культурних і ділових кіл закордонних країн. 2 грудня 2009 року була прийнята резолюція Генеральної Асамблеї ООН про оголошення 29 серпня Міжнародним днем дій проти ядерних випробувань. Це визнання світовою спільнотою важливості дати 29 серпня — дня офіційного закриття Семіпалатинського полігону. Наразі, коли йде подальше розповсюдження зброї масового знищення світом, внесок Казахстану, який заклав другий за величиною ядерний полігон на Землі і добровільно відмовився від четвертого ядерного арсеналу у світі, важливий як ніколи.

Суттєвою зовнішньополітичною подією стало головування Казахстану в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у цьому році. Головування нашої країни у цій авторитетній міжнародній організації має історичне і символічне значення для країни. Казахстан — перша країна СНД, всього пострадянського простору, перша країна Центральної Азії і Азійського субконтиненту, переважно з мусульманським населенням, яка очолила цю впливову європейську організацію. Це дуже важливе досягнення нашої країни за роки незалежності і, безумовно, чинник зростання її авторитету. Наша головна мета на посаді чинного Голови ОБСЄ — сприяння всесвітньому укріпленню потенціалу й авторитету ОБСЄ як одного з основних механізмів безпеки і співпраці на обширному євроатлантичному і євразійському просторі «від Ванкувера до Владивостока».

У своєму програмному зверненні у зв'язку з початком головування Республіки Казахстан в ОБСЄ 14 січня цього року

Президент Н.А. Назарбаєв виклав основні пріоритети і принципи, якими керуватиметься Казахстан у діяльності організації. На основі цього стратегічного бачення з перших днів головування було забезпечено повноцінну взаємодію з усіма інститутами і підрозділами ОБСЄ, а також уперше за останні 5 років своєчасне прийняття бюджету організації. В період свого головування Казахстан вносить перспективні інноваційні пропозиції і буде нові амбіційні плани. Серед них головною інновацією є необхідність проведення цього року Саміту ОБСЄ, який не проводився з 1999 року. 3 серпня 2010 року Рада міністрів іноземних справ країн-учасниць ОБСЄ прийняла одностайно рішення про проведення 1–2 грудня 2010 року Саміту ОБСЄ в Астані.

Астанінський саміт, що скликається вперше після 11-річної перерви за ініціативою Президента Казахстану, є унікальним шансом для наших країн і їхніх політичних лідерів продемонструвати світу, що принципи забезпечення всеохоплюючої безпеки і співробітництва, на яких було засновано ОБСЄ, і на початку XXI століття теж актуальні та затребувані. Цей факт є знаком високої поваги міжнародної спільноти до успіхів народу Казахстану, досягнутих за роки незалежності. Приємно зазначити, що казахстанський успіх був високо оцінений і з боку українського керівництва. Свідченням цього є телефонна розмова Президента Казахстану Н.А. Назарбаєва з Президентом України В.Ф. Януковичем, що відбулася 18 серпня 2010 року з ініціативи української сторони. В ході бесіди Президент України привітав нашого лідера і народ Казахстану з прийняттям згаданого історичного рішення. До того ж дружня для нас Україна, що одна з перших підтримала заявку Казахстану на посаду Голови ОБСЄ, схвалює ряд інших казахстанських ініціатив з питань забезпечення безпеки, включно СВМДА. Своєю чергою, Київ висунув свою кандидатуру на посаду Голови ОБСЄ у 2013 році і має всі підстави розраховувати на підтримку Казахстану з цього питання. В контексті головування нашої країни у цій організації 30–31 березня цього року відбувся візит Державного секретаря — Міністра закордонних справ Республіки Казахстан К. Саудабаєва в Київ у рамках турне чинного Голови ОБСЄ країнами Східної Європи. Під час візиту К. Саудабаєв провів переговори з керівництвом України для обговорення актуальних проблем порядку денного ОБСЄ, а також нинішнього стану і перспектив розвитку двосторонньої взаємодії.

Збіг політичних інтересів дозволяє активізувати співробітництво між Казахстаном і Україною не тільки у площині ОБСЄ, а й в інших сферах. Регулярні й досить насичені взаємні візити Президентів обох держав підтверджують прагнення до подальшого розвитку двосторонніх відносин.

З перших днів незалежності керівництво держави на чолі з Президентом Н.А. Назарбаєвим заявило, що розвиток дружніх партнерських стосунків з Україною має для Казахстану пріоритетний характер. Нині закладено міцні основи якісно нових відносин, що базуються на високому рівні політичної довіри, взаємній повазі і рівноправному партнерстві. Всі роки своєї дипломатичної роботи в Києві я спостерігаю, як Україна високо цінує дружні стосунки з Казахстаном — надійним партнером як у сфері розвитку двосторонніх відносин, так і в спільних діях, спрямованих на вирішення актуальних проблем глобального й регіонального розвитку, збереження і підтримку миру, безпеки, боротьби з новими загрозами.

Варто зазначити важливу роль Президента Нурсултана Абишевича Назарбаєва у становленні й розвитку відносин Казахстану та України на сучасному етапі. Слушно вважати його архітектором динамічного розвитку різнопланових відносин між двома країнами. В Україні не тільки добре знають Президента Казахстану, а й високо цінують його особистий вклад у формування, розвиток і поглиблення відносин між нашими народами і державами. Це природно, оскільки Україні належить особливе місце в навчальній, трудовій і політичній біографії нашого Президента. Скажу навіть більше — в серці і душі Нурсултана Абишевича. Один красномовний штрих: у 1994 році Президент Н.А. Назарбаєв приїхав у Дніпродзержинськ і власноручно зробив унікальний запис у книзі поважних гостей свого рідного училища. Там є такі проникливі слова: «...пройшло 34 роки, все пам'ятається як сьогодні... через усе життя бережу роки навчання тут. Саме тут я почав формуватися тим, ким є зараз». Такі слова мають велику цінність. Тому чи варто дивуватися, що у Нурсултана Абишевича особливе, тепле ставлення до України, її народу, культури та історії. У зв'язку з цим зазначимо, що ставлення в Україні і простих людей, і політиків до нашого Президента теж сповнене позитиву та доброзичливості. Це значно полегшує роботу посла і дипломатів в країні, але, водночас, накладає більш високий рівень відповідальності.

Мені, наприклад, ніколи не забути проведення президентських виборів 2005 року. Відповідно до вимог була організована виборча комісія, відкрито дільницю. Тут, у Києві, голосувати тоді повинні були здебільшого етнічні українці, що повернулися на свою історичну Батьківщину, але ще залишалися громадянами Казахстану. Уявіть наше хвилювання: люди назавжди залишили обжиті місця, поїхали з Казахстану. З яким серцем? З якими думками? Перше, про що думалось: чи прийдуть вони голосувати взагалі? Друге, якщо прийдуть, то кому віддадуть перевагу? Яке ж було задоволення у всіх нас, казахстанських дипломатів, коли виборча комісія Посольства підрахувала бюлетені, підбила підсумки волевиявлення: 97% людей, що проголосували, надали перевагу Нурсултану Абишевичу Назарбаєву. І це був один із найяскравіших епізодів діяльності Посольства. Мені не раз доводилось зустрічатися з деякими з цих людей. Вони розповідали про себе, про долю своїх близьких. Дехто потрапив у Казахстан під час воєнної евакуації, інших покликала романтика цілини. Вони повернулися додому, возз'єдналися з родинами в Україні, але в душі назавжди зберегли прихильність до своєї другої Батьківщини — Казахстану і доброзичливе ставлення до нашого Президента. Кожен приїзд Н.А. Назарбаєва в Україну відзначався важливими двосторонніми заходами. За роки незалежності відбулося 6 візитів Глави держави в Україну. Зміна політичного керівництва в Україні жодного разу не спричинила напруження у відносинах з Казахстаном. Нурсултан Абишевич незмінно підкреслює, що між Україною і Казахстаном немає ні економічних, ні політичних проблем, що підтверджується нашою співпрацею.

7 квітня 2010 року відбувся офіційний візит Президента України В.Ф. Януковича в Республіку Казахстан, під час якого був підписаний План дій Україна–Казахстан на 2010–2011 роки (Дорожня карта-3) і Протокол про внесення змін і доповнень до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Казахстан про взаємні поїздки громадян від 19 травня 2000 року. 5 липня 2010 року до Астани прибув з робочим візитом Президент України В.Ф. Янукович, а 10 липня в рамках неформальної зустрічі Глав держав — учасниць СНД у Ялті Президент Республіки Казахстан Нурсултан Абишевич Назарбаєв зустрівся з Віктором Федоровичем Януковичем.

14–15 вересня цього року відбувся 7-й офіційний візит Президента Республіки Казахстан Нурсултана Назарбаєва в Україну. Провідною темою переговорів стали питання активізації торгово-економічного співробітництва між двома країнами. Особливу увагу було звернено на потенціал розвитку ділових зв'язків у таких перспективних галузях, як нафтогазовий сектор, атомна енергетика, транспорт, машинобудування, космос і агропромисловий комплекс. За підсумками переговорів двох Президентів були досягнуті домовленості про відновлення транзиту казахстанської нафти через українську територію і збільшення його обсягу до 8 млн тонн на рік, участь українських компаній у розробці казахстанських нафтогазових родовищ, у будівництві підприємств з виготовлення ядерного палива, транспортного коридору Західний Китай–Західна Європа, а також про проведення Днів культури Казахстану в Україні і України в Казахстані. Після переговорів Главами держав був підписаний Протокол про внесення доповнень та змін до Плану дій Казахстан–Україна на 2010–2011 роки (Дорожня карта-3).

Міністрами закордонних справ двох країн було підписано міждержавну Угоду про умови розміщення дипломатичних представництв Казахстану в Україні та України в Казахстані.

На міжвідомчому рівні були підписані Угоди про співпрацю в галузі освіти, фізичної культури і спорту, про співпрацю між Омбудсменом Республіки Казахстан та Омбудсменом України, про створення сприятливих тарифних умов на перевезення вантажів залізничним транспортом, Меморандум про співпрацю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, а також План співпраці в космічній сфері на 2010–2011 роки.

Також у ході переговорів відбувся обмін думками з віхових питань міжнародного порядку денного, зокрема про співпрацю в рамках ОБСЄ, СНД та інших міжнародних організацій.

Крім того, в межах офіційного візиту Президента Республіки Казахстан в Україну відбувся казахстансько-український бізнес-форум. Під час проведення зазначеного заходу казахстанські представники ознайомили українську сторону з основними положеннями Державної програми форсованого індустріально-інноваційного розвитку, а також зі станом справ у підприємницькій і бізнес-сфері.

Загалом у роботі форуму взяли участь 120 представників бізнесових кіл обох країн, з яких 50 учасників є представниками казахстанських компаній, таких як АТ «ФНБ „Самрук-Казина”», АТ «НК „Казмунайгаз”», АТ «НАК „Казатомпром”», АТ «НУХ „КазАгро”», АТ «Казахтелеком», НЕПК «Атамекен», АТ «Агромашхолдинг» та інші.

Вересневий дводенний візит Президента Казахстану Нурсултана Назарбаєва в Київ безсумнівно можна вважати історичним та переломним, адже в його основі відбувся прорив у торгово-економічних відносинах двох країн, які для нашої внутрішньої політики є пріоритетними. Слід зазначити, що за останні п'ять років двосторонній товарообіг зріс майже у шість разів. 2006 року внутрішній торговельний обіг досяг майже 5 млрд доларів і Казахстан зайняв 5–6 місце серед основних торговельних партнерів України. Не зважаючи на вплив світової фінансової кризи, товарообіг між Казахстаном і Україною в 2009 році несуттєво знизився порівняно з 2008 роком — до 3,4 млрд доларів. Проте, не дивлячись на зниження динаміки товарообігу, Казахстан продовжує утримувати 3–4 позицію серед основних торгових партнерів України. Що, погодьтесь, також вселяє оптимізм.

Будучи великим імпортером вуглекислого добрива і маючи значний потенціал виробництва нафтогазового обладнання, Україна виявляє довгостроковий інтерес до розробки родовищ у басейні Каспійського моря, до шляхів їх транспортування і доставки.

Не втрачає своєї актуальності питання участі казахстанських компаній у використанні морських портів Чорного моря, припускається й активізація співробітництва Казахстану і України у сфері транспортування вантажів морем, залізницею і автотранспортом, що значно розширить географію торговельних шляхів з Азії в Європу і навпаки. Великі можливості відкриваються для спільної діяльності у сфері ядерної енергетики, видобування і переробки урану, підготовки казахстанських спеціалістів для цієї галузі.

Ефективне співробітництво Казахстану й України у сфері космосу — один з найважливіших стратегічних напрямів і показник успішності двох держав в умовах сучасного, все більш технологічного світу. Національні космічні агентства обох країн

продовжують координацію робіт з питань співробітництва в реалізації спільних космічних проектів.

Так, сьогодні досягнута домовленість про придбання Казахстаном акцій компанії «Космотраса». 4 серпня 2010 року Кабінет Міністрів України прийняв спеціальну постанову, відповідно до якої підприємства третіх країн можуть входити в українсько-російське ЗАТ «Міжнародна космічна компанія „Космотраса”». Зокрема, передбачається розширення складу акціонерів шляхом розміщення додаткової емісії акцій компанії. Позитивне вирішення цього питання і підтримка української сторони є необхідною умовою для входження Казахстану як рівноправного партнера до акціонерів «Космотраси».

Діє Міждержавна казахстансько-українська комісія з економічного співробітництва. Перед офіційним візитом Президента Казахстану Н.А. Назарбаєва в Україну, 8 серпня відбулося 9-те засідання міждержавної комісії. У рамках згаданого засідання вирішено розпочати спільні дії зі встановлення позитивних тенденцій в українсько-казахстанській торгівлі і розширенні економічного співробітництва, що спостерігалось до світової фінансово-економічної кризи. Головна ціль — це виведення двосторонніх відносин на якісно новий рівень ділового партнерства.

Щодо паливно-енергетичного комплексу досягнуто домовленість продовжувати співробітництво у сфері транзиту казахстанської нафти через територію України до інших країн зі створенням конкурентних, економічно взаємовигідних умов. Також досягнуто домовленості з активізації праці суспільної робочої групи щодо розгляду питань співробітництва у сфері видобутку і переробки урану, виготовлення паливних пігулок, підготовки казахстанських спеціалістів у сфері ядерної енергетики у вищих України.

У рамках взаємодії у сфері транспорту є намір продовжити у 2011 році роботу із залучення обсягів транспортування вантажів маршрутами, що проходять через територію України і Казахстану. Міністерством транспорту обох країн доручено прискорити проведення засідання українсько-казахстанської робочої групи з питань співробітництва у цій сфері. Результатом 9-го засідання стало підписання першими віце-прем'єрами урядів двох країн У. Шукеевим і А. Ключевим Протоколу засідання

Міждержавної комісії, який увібрав у себе всі необхідні заходи з активізації економічної взаємодії Казахстану й України.

Активно розвивається культурно-гуманітарне співробітництво. Важливими факторами, які позитивно впливають на взаємодію в цій сфері, є досить виважена зовнішня політика Казахстану щодо України, використання оптимальних підходів в етнонаціональному контексті, наявність української діаспори (майже 333 тисячі мешканців), ряд історичних подій, що тісно пов'язали долі обох народів.

Українська діаспора є третьою за чисельністю етнічною групою після казахів і росіян. Функціонує 23 українські національно-культурні центри, видається щотижнева газета українською мовою «Українські новини», яка фінансується за рахунок державного бюджету. Виходять телевізійні передачі українською мовою, працюють недільні школи, творчі колективи. Проводиться активна діяльність з розвитку мови, культури, національних традицій і звичаїв українського народу Асоціацією «Українці Казахстану». У цьому контексті не можна не згадати про казахську діаспору, що проживає в Україні. Незважаючи на малочисельність, близько 4 тисяч чоловік, вони проживають у різних регіонах України: у Києві працює казахська культурна спілка «Достик», у Харкові і Криму «Бірлік», у Дніпропетровську — суспільне об'єднання казахів «Земляки Казахстану». Вже стало доброю традицією збиратися на початку року з керівниками культурних центрів у неформальній обстановці, аналізувати проведену роботу у минулому році та ставити цілі й завдання на рік майбутній. Існування двох діаспор — чинник, що позитивно впливає на стан двосторонніх культурно-історичних відносин. Адже наші країни об'єднує не тільки політика й економіка, але й історія і культура.

Проведення Року Казахстану в Україні у 2007 році і України у Казахстані в 2008-му стали найважливішими міждержавними акціями. Два великих заходи дозволили урізноманітнити багато аспектів культурно-гуманітарного, інформаційно-іміджевого, торгово-економічного співробітництва, а також розширити контакти між громадянами двох країн. У рамках Року Казахстану в Україні було проведено 200 заходів, Року України у Казахстані — близько 130. Впродовж «років» українці познайомились із самобутньою та неповторною культурою казахського народу, а казахстанці — з багатовіковою культурою народу

українського. З успіхом пройшли Дні Астани в Києві, Алмати в Одесі, Мангістауської області у Львівській, Карагандинській у Дніпропетровській. У той період Посольством були презентовані перекладені українською мовою і видані збірники праць Н.А. Назарбаєва, куди увійшли твори «У потоках історії», «Казахстан—2030» та «Критичне десятиліття», книги «Нурсултан Назарбаєв — засновник казахстанської моделі міжетнічної та міжконфесійної згоди», «Політика світу і згода» та «Казахстанський шлях».

Значний внесок у культурне єднання казахстанського і українського народів зробив великий поет Тарас Шевченко. В Казахстані з повагою ставляться до його творчості й обереігають ті місця, де він майже 11 років провів у засланні. Наприклад, в одному з населених пунктів Мангістауської області, де Шевченко жив і написав багато творів, створено музей. Збереглась навіть землянка, у якій він відпочивав і переховувався від спеки. Практично в усіх містах є вулиці, названі його ім'ям, а в Актау — найбільший у світі пам'ятник Кобзарю. Доброю традицією у культурному житті нашої країни стали щорічні Шевченківські читання. Твори Тараса Григоровича Шевченка любив і високо цінував великий казахстанський поет і мислитель Жамбил Жабаєв. Його син Алгадай Жамбилов героїчно загинув у лютому 1943 року, визволяючи українську землю від німецько-фашистських загарбників. У 2009 році Посольство спеціально відреставрувало у Музеї бойової слави міста Синельникове кімнату-музей Алгадая Жамбилова і 9 травня офіційно відкрили її. Минулого року з ініціативи Посольства київською міською владою перейменовано одну з вулиць столиці на честь Жамбила Жабаєва, а в березні цього року місцеві виконавчі органи Києва дали офіційний дозвіл на встановлення пам'ятника поету. Наступного року в лютому місяці йому виповнюється 165 років від дня народження. Посольство до цієї важливої дати вже спланувало проведення презентації збірки його поезій «Дорога в степу», перекладену українською мовою, а також «Літературний вечір» за участю письменників, поетів, вчених, наукових працівників, представників громадсько-політичних кіл Казахстану й України.

В науково-освітньому просторі потенціал двосторонніх зв'язків полягає у можливостях підготовки спеціалістів, ліцензуванні, атестації і акредитації навчальних закладів, спільному

розвитку нормативно-правової та методичної баз, підготовці й перепідготовці спеціалістів у сфері вищої освіти. Співробітництво Академії наук, науково-пошукових закладів та вишів двох країн активно розвивається.

В українських ВНЗ навчаються понад 100 казахстанських студентів, а між деякими навчальними закладами є домовленості про співробітництво й обмін студентами технічних спеціальностей. Наприклад, Євразійський національний університет імені Л. Гумільова і Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара домовились про обмін магістрантами технічних спеціальностей та професорсько-викладацьким складом. Наразі в Дніпропетровському національному університеті імені О. Гончара навчається 12 наших магістрантів. Нещодавно, під час поїздки у м. Дніпродзержинськ, зустрівся з нашими студентами, що навчаються в Дніпродзержинському державному технічному університеті (за спеціальностями, пов'язаними з передовими технологіями) в рамках двосторонніх домовленостей між вишами Казахстану й України.

З розширенням торгово-економічних зв'язків неодмінно буде виникати необхідність у двосторонньому обміні студентами, спільній підготовці кадрів, будуть затребувані наукові контакти. У зв'язку з цим є велика перспектива співпраці.

Сьогодні ми живемо у складному світі, де є не тільки спільні надії, але й тривоги, що зачіпають інтереси держав та їх громадян. Тому ми зацікавлені мати спільну, скоординовану позицію з усіх нагальних питань сучасності. Мене радує, що ми маємо спільні погляди та позиції з керівництвом України. Для співпраці у нас є всі передумови, а головна з них — добра воля, прагнення до цього керівництва наших країн, народів наших держав.

На урочистому відкритті Року Казахстану в Україні у 2007 році Нурсултан Абишевич сказав: «Я відчуваю особливі почуття до вашого гостинного краю, де пройшла моя студентська юність. Я з великим теплом згадую роки навчання у Дніпродзержинську, де пізнав силу духу і красу українського народу...». У цих словах Президента — великий потенціал зміцнення дружби, співробітництва і подальшого проживання Казахстану і України у братерстві та взаємопорозумінні.

Чжан Сіюнь,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Китайської Народної Республіки в Україні*

КИТАЙ ТА УКРАЇНА – ДОБРІ ДРУЗІ, ЯКІ ДОВІРЯЮТЬ ОДИН ОДНОМУ

В січні 1992 року Китай та Україна встановили дипломатичні відносини. Після проголошення Україною відмови від ядерної зброї в 1994 році Китай одразу надав гарантії безпеки Україні. За 18 років відносини дружби і всебічного співробітництва між Китаєм та Україною стабільно розвиваються, політична довіра двох країн безперервно поглиблюється, вони підтримують одна одну у важливих питаннях. Китай підтримує незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, поважає вибраний її народом шлях розвитку за реаліями своєї країни. Україна постійно надає китайській стороні тверду підтримку в питаннях Тайваню, Тибету і «Фалуньгун», які порушують кровні інтереси Китаю.

Зберігається позитивна тенденція в контактах на високому рівні між Китаєм та Україною. В 2009 році три члени політбюро ЦК КПК – перший заступник голови Всекитайського комітету Народної політичної консультативної ради Китаю Ван Ган, секретар міського партійного комітету м. Шанхая Юй Чженшен і заступник прем'єра Державної ради КНР Чжан Децзян здійснили візити до України, провели переговори і зустрічі з керівниками країни. Сторони досягли низки домовленостей про поглиблення двосторонніх відносин і розширення

практичної співпраці у важливих галузях. У вересні 2009 року віце-прем'єр-міністр України Григорій Немиря брав участь у Літньому Давосі в місті Даляні в Китаї, зустрівся з прем'єром Державної ради Китаю Вень Цзябао. Сторони поглиблено обговорили питання з розширення практичної співпраці між двома країнами. Китай та Україна мають однакові або схожі позиції з багатьох важливих міжнародних і регіональних питань, підтримують хороші контакти і координацію, що захищає корінні інтереси обох країн.

Китай та Україна досягли високих результатів співпраці в торгово-економічній, науково-технічній, освітній і гуманітарній галузях. Торговельна співпраця загалом розвивається успішно. З 2006 до 2008 року товарообіг між нашими країнами зріс удвічі і перевищив 8,6 млрд доларів США. Через вплив світової фінансової кризи в 2009 році товарообіг між Китаєм та Україною знизився до 5,7 млрд доларів США. За перші п'ять місяців 2010 року спостерігалася тенденція швидкого зростання товарообігу, який становив 1,8 млрд доларів США, що порівняно з відповідним періодом попереднього року більше на 14,8%.

Україна має солідну міць у науково-технічній сфері. Китай та Україна створили велику кількість конкретних взаємовигідних проектів співпраці в галузі авіації, космосу, суднобудівництва і нових матеріалів. Китайською стороною було відкрито три Інститути Конфуція в національних університетах Києва, Харкова і Луганська. Збільшується інтерес української молоді до вивчення китайської мови і культури. Нині понад 8 тисяч китайських студентів навчаються в Україні, а близько 20 тисяч українців щороку відправляються в Китай на навчання, займатися бізнесом або мандрувати. Співпраця і контакти між регіонами двох країн поглиблюються, часто здійснюються візити на рівні регіонів.

Контакти між народами обох країн безперервно розширюються, взаєморозуміння і дружба посилюється. У травні 2008 року в китайській провінції Сичуань стався сильний землетрус. Україна одразу надала китайській стороні гуманітарну підтримку. Наприкінці 2009 року Україну охопила масштабна

епідемія грипу. Для боротьби з нею Китай вчасно надав свою допомогу.

Україна як велика європейська країна з міцним промисловим фундаментом та багатими природними ресурсами і один з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі має великий потенціал для розвитку. Китай приділяє значну увагу поліпшенню відносин з Україною, розглядає її як щирого друга і надійного партнера. Збереження довгострокових дружніх відносин і поглиблення взаємовигідної співпраці — незмінна політика Китаю у розвитку відносин з Україною. Тепер перед обома країнами стоять нелегкі задачі: розвивати економіку і підвищувати рівень життя свого народу. Для цього є хороший механізм і бажання співпраці.

Цьогоріч з'явилися надзвичайні можливості й широкі перспективи для розвитку китайсько-українських відносин. Під час Квітневого саміту з питань ядерної безпеки у Вашингтоні голова КНР Ху Цзиньтао провів зустріч з Президентом України Віктором Януковичем. У травні і липні цього року міністри закордонних справ Китаю й України успішно обмінялись візитами. Під час зустрічей обидві сторони висловили бажання подальшого поглиблення двосторонньої співпраці в конкретних галузях і майбутніх проектах.

Духовна дипломатія

Яків Дов Блайх,

*головний рабин Києва та України,
голова Об'єднання іудейських
релігійних організацій України,
віце-президент Усесвітнього
єврейського та європейського
єврейського конгресу*

УКРАЇНА – НАША ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ

Сьогодні більшість віруючих євреїв в Україні становлять ортодокси, які сповідують давній іудаїзм. Іудаїзм (сам термін увійшов в обіг у грекомовних громадах єврейської діаспори в I ст. н. е.) є релігією єврейського народу, яка почала формуватися з II століття до нашої ери і в месіанському вияві мала великий вплив на християнство, пророкуючи народження Ісуса Христа. Євреєм, згідно з традицією, вважається людина, яка народилася від матері-єврейки або прийняла іудаїзм відповідно до своїх поглядів і переконань. Комплекс класичних текстів та релігійних обрядів, яким користуються сучасні віруючі євреї, складався поступово. Вірування в єдиного Бога – захисника єврейського народу – виникають у 2-й половині II тис. до н. е. Формування класичного іудаїзму відбувалося в I–VI ст. Саме тоді були створені основи Закону, теології та устрою повсякденного буття, що стали взірцем для наступних поколінь.

Велика кількість громад входять до Об'єднання іудейських релігійних організацій України. Ведучи мову про іудаїзм, слід зазначити, що це назва релігії. Бо, скажімо, за царських часів казали, що є іудеї, а також є євреї, не беручи до уваги, що іудаїзм – це релігія, а євреї – національність.

Маємо усвідомлювати, що іудаїзм – давня монотеїстична релігія, яка лежить в основі єврейської духовності й культури, був поширений в усьому світі ще 3700 років тому. На території

сучасної України іудаїзм з'явився в IX столітті, коли його прийняв кочовий хазарський народ. Тоді ж на півдні України почали селитися і караїми, релігія яких є різновидом іудаїзму. В Галичині євреї вперше згадуються у 1030 році. Потрапляли вони в Україну через Німеччину в середні віки. У другій половині XIV століття євреї знаходилися під опікою польських королів та магнатів, влада яких поширювалася на значну частину нинішньої України. Згодом їхні поселення, громади з'явилися й на інших землях України та Білорусі, під владою Російської імперії, яка дозволяла євреям проживати тільки в певних місцях, так званій межі осілості.

Нині загальна кількість євреїв у світі за різними даними коливається від 13 до 14 мільйонів. Скільки ж з них є послідовниками іудаїзму? Відповісти на це питання досить складно. У деяких державах (переважно західних) під час перепису населення враховується релігійна належність людини, а у колишньому Радянському Союзі — нині у країнах СНД — тільки національність.

Найбільше євреїв за переписом 1996 року (5,8 мільйона) проживають у Сполучених Штатах Америки, 4,6 мільйона в Ізраїлі та 1,3 мільйона у країнах колишнього Радянського Союзу. Єврейські громади, до яких входять понад 100 тисяч людей, є в Росії, Франції, Україні, Канаді, Великобританії, Аргентині, Бразилії, ПАР, Австралії, Угорщині.

Історична і духовна пам'ять у євреїв досить сильна. І те, що я, уродженець Сполучених Штатів Америки, приїхав в Україну і став головним рабином Києва та України, не є випадковим. Мій прадід народився і жив на Тернопільщині, приїхав до Америки 120 років тому. Моя прабабуся теж була з України, із Станіславщини (нині це Івано-Франківська область). Отож мої корені в Україні, про яку я раніше знав мало і тільки з розповідей рідних. Важко передати мої почуття, коли ми з батьком, що народилися в іншій державі, приїхали в Хоростків Тернопільської області, ступили на землю своїх предків. На жаль, нині там уже немає єврейського кладовища, все було знищено під час Другої світової війни та за радянських часів. Але життя триває. Багато хто з євреїв, розкиданих по світах, за останні двадцять років отримали змогу побувати в місцях, де жили їхні діди і прадіди, батьки, відчуті подих часу і землі, яка давала прихисток протягом багатьох століть представникам

нашого народу. За незалежної України розпочався процес передачі культових споруд, що залишилися і використовувалися за іншим призначенням, релігійним організаціям різних конфесій, у тому числі синагог єврейській громаді. І те, що тепер в Україні діють десятки єврейських шкіл, коледжів, синагог, а в усіх обласних центрах є рабини і маємо можливість вільно вчити своїх дітей, сповідувати свою релігію та працювати в різних сферах людського буття, є свідченням демократичного розвитку держави. Така політика сприяє позитивному іміджу України у світі. Звичайно, не все так просто, як видається на перший погляд. Є певні обставини, за яких вирішити ту чи іншу проблему досить складно. В країні залишається ще чимало єврейських релігійних культових споруд, синагог, колишніх єврейських шкіл, які ще не передані у користування нашим громадам. На жаль, цей процес ускладнюється й тим, що такі окремі будівлі приватизуються іншими фізичними та юридичними особами і ми їх втрачаємо. Це досить важливе для нас питання. Його вирішення залежить від уряду та прийняття такого закону, який би забезпечував передачу всіх культових споруд громаді, якій вони раніше належали.

В Україні є особливі історичні місця, які шануються євреями всього світу, зокрема хасидами. Це знамените місто Умань, де похований рабин Нахман — один з лідерів хасидського релігійного руху. За останні 20 років лише за моїми підрахунками приїхало до 1,5 мільйона туристів-паломників. І якби там були кращі умови, на що ми всі сподіваємося, приїхало б набагато більше. Тільки за цей рік Умань відвідало 100 тисяч євреїв-паломників.

Сприятиме історичній пам'яті іудаїзму в Україні спорудження величного меморіалу рабина Нахмана з синагогою на 5 тисяч прихожан, яка має стати найбільшою у світі.

Позитивний імідж України — складова частина діяльності нашої релігійної громади.

Муфтії України шейх Ахмед Тамім,

*голова Духовного управління
мусульман України*

Голова Духовного управління мусульман України Муфтії України шейх Ахмед Тамім народився в 1956 році в Лівані. Громадянин України. Одружений, має п'ятеро дітей. Ісламську теологічну освіту здобув на теологічному факультеті «Імам Ауза'ї» в Арабському університеті м. Бейрута. Має ступінь бакалавра богослов'я. Є автором низки книг з різних ісламських наук. Значні знання з теології ісламу шейх Ахмед Тамім одержав від свого вчителя і духовного наставника, видатного теолога сучасності, відомого вченого-мухаддуса Шама Шейха Абдуллага Аль-Гарарій, який дав йому 'іджаза (дозвіл) на викладання ісламських наук у своїх книгах і на передачу Тарикатів «Рифа'ійя» та «Кадірійя». Шейх Ахмед Тамім також має 'іджа-

за на передачу Тариката «Накшабандійя» від глави імамів-хатибів емірату Дубаї (ОАЕ) Шейха Мухаммада Аділя Азізата Аль-Каялій Аль-Хасаній.

До України приїхав у 1976 році. Навчався на факультеті обчислювальної техніки Київського політехнічного Інституту. Має вищу технічну освіту. В 1982 році одержав ступінь магістра за фахом «Мікропроцесорні системи і локальні мережі».

ІСЛАМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Іслам на території України має більш ніж тисячолітню історію, що має глибоке коріння, оскільки поширення Ісламу на українських землях — це закономірний процес, обумовлений розташуванням України на межі різних цивілізацій, а також складним етнічним складом її населення, частина якого сповідує Іслам. Місцеві народи вперше почули про мусульман і їх релігію з вуст купців з арабських країн, які приїжджали у торгових справах ще до виникнення Київської Русі. Цей період можна охарактеризувати як ознайомлювальний. Сучасна

Україна належить до групи європейських країн, які мають власне корінне мусульманське населення.

Іслам в Україні не має якоїсь особливої специфіки, тому що не призвів до появи нових течій, напрямів, суспільних груп. Іслам поширюється також серед корінних східнослов'янських народів — етнічних українців і росіян. Для них Іслам не є чинником, що підтримує національну самосвідомість, він став чинником світоглядного самовизначення особи. В останні два століття громада мусульман на теренах України розрослася і нині в країні проживає близько двох мільйонів послідовників Ісламу, а у столиці їх майже 60 тис. У Києві згідно з офіційною історією перші мусульманські поселення з'явилися ще у XIII столітті і аж до 1917 року релігійне життя мусульман столиці та всієї України поступово розвивалося, але з приходом радянської влади виникли перешкоди для відкритого дотримання ритуалів, хоча мусульмани все одно продовжували слідувати шляхом своїх предків, зберігаючи релігійну та культурну спадщину.

З початку 1990-х років сталися різкі зміни в житті мусульманської громади України у зв'язку з демократичними перетвореннями, що почалися в СРСР, та принциповими змінами в державно-конфесійних стосунках. Мусульмани дістали можливість відкрито заявляти про свою релігійну приналежність, вільно задовольняти свої релігійні потреби, виконувати обряди Ісламу, дотримуючись традицій своїх предків. Нині Ісламу належить помітне місце в духовному, культурному, соціальному і політичному житті українського народу.

9 вересня 1992 року було організовано Духовне управління мусульман України (ДУМУ), до якого наразі входять багатонаціональні мусульманські громади з усієї України. Головою ДУМУ став визнаний серед мусульман України релігійний наставник Муфтії України шейх Ахмед Тамім.

Про нормалізацію релігійного життя мусульман України також свідчить поява можливості здійснення Хаджу — паломництва в Мекку та Медину. З початку 1990-х років в Хаджі вже побували сотні мусульман України.

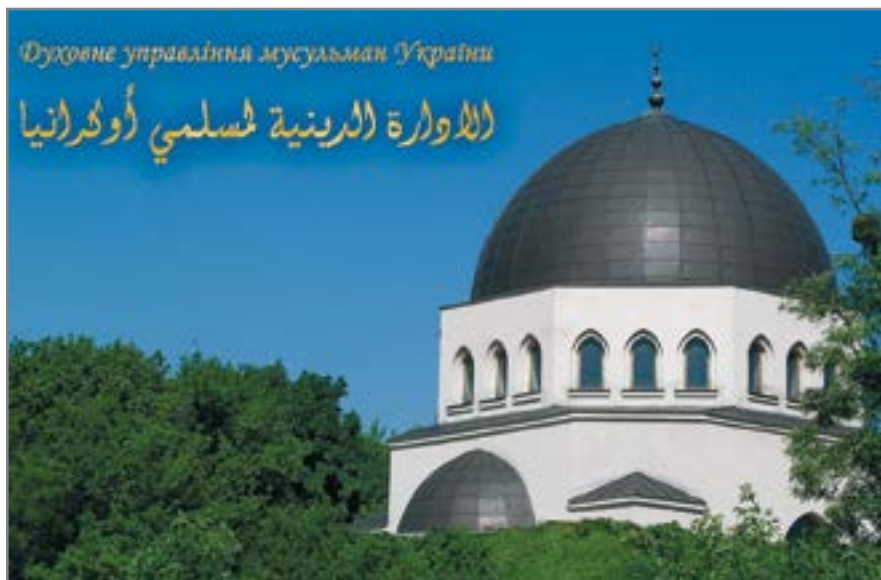
На території України існують підприємства, які частково забезпечують потреби мусульман у халяль-продукції (халяль — це дозволені ісламськими нормами продукти харчування та інші

товари). Багато компаній починають налагоджувати виробництво халяльної продукції, що також сприяє позитивному розвитку економічних стосунків України з багатьма мусульманськими країнами. Україна тепер є експортером багатьох вітчизняних товарів. Завдяки сертифікаційному відділу ДУМУ стало можливим сертифікувати халяль-продукцію компаній, які бажають просувати вітчизняний товар в країни Близького Сходу, Азії та Африки.

Духовне управління мусульман України входить до складу ВРЦіРО при Президентові України. Участь у такого роду проєкті сприяє розв'язанню багатьох соціальних проблем сучасного суспільства — це і боротьба зі СНІДом, і підтримка екологічних програм, і підняття морально-культурного рівня населення, і багато іншого. Робота ДУМУ в цілому направлена на розвиток та процвітання країни.

ДУМУ веде активну міжнародну діяльність. Має давні дружні зв'язки з муфтіятами країн СНД, Ісламським університетом «Аль-Азгар» (Єгипет), міністерствами у справах релігій арабських та інших мусульманських країн. Також бере участь у міжнародних і регіональних ісламських конференціях. Муфтії України шейх Ахмед Тамім виступає з доповідями, що засуджують екстремізм та тероризм, на міжнародних конференціях і симпозіумах, які проходять по всьому світу, зокрема в Єгипті, Росії (Північний Кавказ, Казань, Уфа, Москва), Азербайджані, Казахстані, Узбекистані, Таджикистані, Македонії, Індонезії, Індії, Катарі та інших країнах. З 1996 року Муфтії України бере участь в авторитетному науковому міжнародному ісламському форумі «Хасанійські читання», які проводяться за особистого сприяння Короля Марокко, який є дійсним членом Комісії учасників дебатів за доповідями, що звучать на форумі. Серед 500 світових релігійних організацій, визнаних Королем Абдуллагом II Бін Аль-Хусейном, є і Духовне управління мусульман України.

Для мусульман України стало Великою подією зведення в Києві першого комплексу соборної мечеті Ар-Рахма (Милосердя). Турботу про цю благу справу взяло на себе ДУМУ. У 2000 році на куполі нової мечеті було встановлено півмісяць. 6 липня 2007 року було отримано всю документацію, що дозволило за-

Мечеть Ар-Рахма в Києві

вершити будівництво Ісламського комплексу, урочисте відкриття якого планується навесні 2011-го. Також ДУМУ веде роботу з відкриття мечетей і молитовних будинків для мусульман як у столиці, так і в інших містах та областях України.

У 1994 році при ДУМУ був відкритий Ісламський університет м. Києва. Ісламський університет підтримує тісні контакти із загальновідомим у мусульманському світі каїрським Ісламським університетом «Аль-Азгар» (Єгипет), завдяки цьому студентів навчають викладачі, які направляються цим авторитетним навчальним закладом.

Високий рівень підготовки духовних кадрів київським Ісламським університетом був відзначений діячами світової ісламської наукової думки. Наказом за № 60 від 11.06.2001 Ісламським університетом «Аль-Азгар» ухвалено, що диплом, виданий Ісламським університетом м. Києва, визнається університетом «Аль-Азгар». Ісламський університет м. Києва має філії в кількох містах України із центром у м. Києві.

ДУМУ займається підготовкою і випуском ісламської релігійної літератури російською та українською мовами а та-

Іфтар місяця Рамадан

кож мовами народів, які традиційно сповідують Іслам (арабською, татарською, турецькою, мовою турків-месхетинців, таджицькою, чеченською, узбецькою, туркменською, азербайджанською та ін.) ДУМУ випускає аудіо- та відеоматеріали на релігійно-просвітницьку тематику, а також газету «Минарет» («Мінарет») (виходить російською та арабською мовами, а згодом і українською), що сподобалася читачам України, Росії, інших країн СНД і далекого зарубіжжя. Випуск такого періодичного видання, як газета «Минарет», дає можливість розкрити духовно-етнічні, гуманістичні цінності Ісламу, викрити вигадані міфи про Іслам, а також відокремити поняття екстремізм і тероризм від релігії. Це також перешкоджатиме проникненню деструктивних ідеологій і сприятиме мирному співіснуванню та конструктивному діалогу між різноманітними конфесіями України. Для юних читачів видається додаток до газети «Минарет» («Мінарет») дитячий релігійний журнал «Светлячок» («Світлячок»). На телеканалі УТР щонеділі транслюється телепередача «Мінарет».

**У Києві з благословення Митрополита Володимира
розпочалася міжнародна конференція з питань паломництва**

**Митрополит Володимир взяв участь у відкритті міжнародної конференції
з питань паломництва 20 жовтня 2010 року в Києві.**

КИЇВ, 20 жовтня. Сьогодні у столиці з благословення Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Володимира розпочалася міжнародна конференція з питань паломництва за участю представників усіх єпархій УПЦ, а також співробітників паломницьких служб Росії, Ізраїлю, Греції, Сербії, Чорногорії, Румунії, Німеччини, Італії

В Умані іудеї з усього світу святкують Рош-а-Шана

Паломники-хасиди цілують сувій Тори під час святкування Рош-а-Шана в Умані Черкаської області 8 вересня 2010 року.

Умань Черкаської області. Іудеї всього світу відзначають одне з найбільш важливих іудейських свят Рош-а-Шана — початок року в єврейському календарі. Іудеї ведуть літочислення не від Різдва Христового, а від створення світу. У 2010 році 5771 рік за іудейським літочисленням настав після заходу сонця 8 вересня. Цього року паломники відзначать 200-річчя від дня смерті засновника брацлавського хасидизму — цадика Нахмана. За повір'ям, цадик Нахман обіцяв благословення усім своїм послідовникам (хасидам), які в це свято прийдуть молитися на його могилу. Державна прикордонна служба України очікувала прибуття близько 20 тисяч паломників-хасидів із 23 країн світу. Лише організованими групами окремими чартерними рейсами через аеропорт «Бориспіль» їх мало прибути понад 12 тисяч осіб. Відсвяткувати новий рік і вклонитися могилі цадика Нахмана, за даними місцевих властей, до Умані прибули близько 30 тисяч паломників-хасидів

Сергій Брага,
головний редактор
газети «Урядовий кур'єр»

З ВІКНА РЕДАКЦІЇ ВИДНО ВЕСЬ СВІТ

Не помилюся, якщо скажу, що добір та подача інформації, у тому числі із зовнішньополітичної тематики, на сторінках «Урядового кур'єра» відбувається не за загальними законами газетярства. Це обумовлено його особливим статусом — газета центральних органів виконавчої влади України. І якщо інші друковані ЗМІ висвітлюють вітчизняну зовнішню політику досить вибірково, обираючи лише резонансні візити чи сенсаційні події, то «Урядовий кур'єр» відстежує всі візити перших державних осіб (президента та прем'єр-міністра) від робочого до державного, всі їхні міжнародні зустрічі, які відбуваються в Києві не лише з першими особами зарубіжних країн, а й з керівниками неурядових організацій, фінансових установ, колишніми політичними лідерами інших держав тощо. Тобто для людей, які професійно стежать за зовнішньополітичним життям України, «Урядовий кур'єр» може бути справжньою знахідкою. Адже саме за такого роду публікаціями можна простежити, як формується і як реалізується зовнішньополітичний курс країни. Оскільки, згідно з Конституцією, Президент країни формує зовнішню політику, а Кабінет Міністрів та Верховна Рада забезпечують її належне виконання.

Це можна проілюструвати на прикладі втілення одного із зовнішньополітичних пріоритетів, проголошених Президентом Віктором Януковичем, — європейській інтеграції України. У публікаціях про останні візити Президента до Німеччини, Франції, Брюсселя саме висловлювання щодо європейських

Зустріч з делегацією журналістів китайської газети «Женьминь жибао»

прагнень України були винесені до заголовків та підзаголовків: «У Німеччині Віктор Янукович переконував посадовців у наданні перспективи членства в Євросоюзі», «Україна та Євросоюз домовилися прискорити підготовку угоди про створення вільної торгівлі», «Україна очікує від ЄС більшого». А у матеріалах про візити до європейських столиць прем'єр-міністра Миколи Азарова та про його переговори з політиками країн ЄС у Києві можна помітити, що євроінтеграційна тематика, так би мовити, «обростає» прагматичною конкретикою не лише щодо відносин з ЄС, а й у рамках двостороннього діалогу. Так, напередодні саміту Україна–ЄС Микола Азаров здійснив низку візитів до столиць ЄС (Гельсінкі, Таллінн, Варшава), щоб переконатися, що наші партнери в Європі працюють в унісон з Україною. А от у Києві під час зустрічі з керівником парламенту Болгарії пропонує Софії спільно реконструювати південні гілки української ГТС, нагадуючи при цьому, що Київ розраховує на її підтримку у переговорах з євроінтеграції.

На жаль, журналістам редакції доводиться готувати публікації про зарубіжні поїздки керівництва держави переважно за ма-

теріалами прес-служб, саме цим зумовлений їхній часом сухий, суто інформативний стиль. Проте коли все-таки випадає нагода супроводжувати прем'єра у закордонний візит, жанр таких повідомлень змінюється і вони стають, безперечно, цікавішими для пересічного читача. Так, матеріал про візит Миколи Азарова до Варшави із заголовком «Прем'єра вразила “Дама з горностаєм”» вийшов під рубрикою «Неофіційний репортаж». Він написаний за всіма канонами сучасної журналістики, і читач має змогу разом не лише дізнатися про підписані документи та найцікавіші цитати зі спільної прес-конференції двох прем'єрів, а й відчувати так званий ефект присутності: чути, бачити, відчувати. Зовнішньополітичну тематику відстежують і власні кореспонденти газети у регіонах. Так, наприклад, власкор із Харківської області подав репортаж «Правда торжествує над насильством» про спільні траурні заходи із вшанування пам'яті польських офіцерів, а також українців, росіян та представників інших національностей, котрі стали жертвами сталінських репресій. У цих заходах брали участь український прем'єр Микола Азаров та Президент Польщі Броніслав Комаровський.

Журналісти «Урядового кур'єра» намагаються працювати і на випередження подій, подаючи матеріали до початку важливих візитів. Так, наприклад, до візиту Президента до Нью-Йорка на Генасамблею ООН вийшло інтерв'ю з директором Інституту ядерних досліджень, присвячене актуальній темі вивезення високозбагаченого урану з України. А до поїздки Президента у Францію був опублікований інформаційно-аналітичний матеріал з прогнозами щодо візиту.

Для висвітлення зовнішньої політики «Урядовий кур'єр» вдається і до такого жанру, як інтерв'ю, зокрема і з послами інших держав, представлених в Україні, і з українськими дипломатами. Звичайно, інтерв'ю з послом рідко стає сенсаційним матеріалом, оскільки посол як особа, яка представляє главу держави, перед главою держави не має права на різкі заяви чи відверті зізнання. Проте напередодні важливих візитів чи в моменти певних загострень двосторонніх відносин інтерв'ю з послом відіграє роль свого роду декларації стану та перспектив двосторонніх відносин. Коли ж посол дозволяє собі критичні висловлювання, то це також є важливим свідченням того, що тональність двостороннього діалогу змінюється. Так, наприклад, посол Європейської Комісії в Україні Жозеф-Мануель Пінту

Тейшейра в інтерв'ю «Урядовому кур'єру» зробив кілька різких заяв на тему корупції в державі, яка, на його думку, є серйозним гальмом українських реформ. Варто зауважити, що іноземні дипломати охоче погоджуються на зустріч з кореспондентами газети, оскільки можливість виступити на її сторінках означає для них донести напряду свій «месидж» до найвищих керівних кіл країни. Останнім часом на сторінках газети публікувалися інтерв'ю з послами Німеччини, Аргентини, Індонезії, Швеції, Представником Верховного Комісара ООН у справах біженців, керівником Міжнародної організації з питань міграції, директором Корпусу Миру США, а також з послами України в Румунії, Лівії, Франції, представниками в ООН, ЮНЕСКО та ін.

Загалом, зовнішньополітична тематика на сторінках «Урядового кур'єра» охоплює не лише двосторонні відносини України, а й ті її аспекти, котрі зачіпають простих українців: тема піратських заручників, консульського захисту, питання видачі віз, життя у прикордонних регіонах тощо. Звичайно, не варто чекати, що на своїх сторінках «Урядовий кур'єр» детально висвітлюватиме відносини України з усіма країнами, з якими офіційно встановлені дипломатичні зв'язки (їх понад 130). Проте зацікавлений читач неодмінно знайде у нашій газеті потрібну для себе інформацію, яка охоплює відносини Києва з низкою держав — стратегічних партнерів та з впливовими міжнародними організаціями.

Віктор Чамара,

генеральний директор Укрінформу

Народився 8 жовтня 1952 р. на Полтавщині. Закінчив Академію суспільних наук у 1986 р. У засобах масової інформації працює з 1975 р. Директор ДІНАУ—Укрінформ

УКРІНФОРМ І МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНИ

Поняття «міжнародний імідж держави» можна трактувати по-різному. Зокрема, тому, що воно являє собою не одну, а сукупність характеристик. Частина з них формувалася впродовж довгого історичного часу і належить до стереотипних уявлень. Інша — динамічно оновлюється залежно від того, як сприймаються зовні нинішні державні та громадські лідери країни, дії влади, розвиток суспільно-політичної, соціально-економічної, науково-технічної та культурно-гуманітарної сфер.

Водночас імідж держави у глобалізованому світі — не лише її історія, політика, економіка, культура, але й те, яким чином це відбивається у сучасному інформаційному просторі. Така «інформаційна репутація» країни з часом стає все важливішою.

За своєю статутною діяльністю Укрінформ в межах компетенції реалізує державну політику у сфері інформації шляхом розповсюдження новин, фото та іншої інформаційної продукції про події внутрішнього та міжнародного характеру. Серед напрямів роботи агентства, що націлені на роботу над іміджем держави, виокремимо три головні: поширення новин про Україну для зарубіжних реципієнтів, розбудова власної закордонної кореспондентської мережі та розвиток міжнародного співробітництва.

Після набуття незалежності однією з важливих проблем іміджу України за кордоном було те, що більшість закордонних країн про події в нашій державі дізнавалися здебільшого з ма-

теріалів великих міжнародних медіа-корпорацій (причому, вони могли мати одне кореспондентське бюро на регіон з центром у Москві) чи з російських ЗМІ. Не можна не враховувати й реалій медіа-ринку, зокрема те, що частіше увагу зарубіжних засобів масової інформації привертають події негативного характеру, ніж позитивного. Водночас національним інтересам України відповідає донесення за кордон повної інформації про ситуацію в державі, а також об'єктивне висвітлення подій за кордоном (особливо тих, що стосуються України) із першоджерел, а не в інтерпретації зарубіжних медіа.

Розуміючи, що така ситуація шкодить не лише іміджу України, але й інформаційній безпеці, Укрінформ одним із перших вітчизняних ЗМІ розпочав практику роботи своїх журналістів на зарубіжжі. Згодом таке рішення було підтримано на нормативному рівні. Так, саме з метою забезпечення інформаційної присутності України серед інших держав у 2000 році була прийнята Постанова КМУ щодо розширення кореспондентських пунктів агентства за кордоном, а у 2001 році — постанова про затвердження графіка створення корпунктів на 2001–2005 роки (усього в 26-ти країнах). На жаль, відсутність необхідного фінансування не дала змогу реалізувати все повною мірою. Проте упродовж цього часу було й багато зроблено.

Наразі корпункти Укрінформу працюють у стратегічно важливих для України зарубіжних столицях — Москві, Брюсселі, Вашингтоні, Пекіні, Берліні, сусідніх державах — Польщі, Угорщині, Болгарії. Кореспонденти агентства є також в ОАЕ, Італії, Молдові, Швеції. Щомісяця на стрічки агентства виходить близько тисячі повідомлень про події за кордоном. Важливою складовою роботи кореспондентської мережі Укрінформу є оперативна робота зі збору, обробки та передачі достовірних журналістських матеріалів про події в інших країнах світу, які мають вагомe значення для забезпечення національних інтересів України, у яких беруть участь її офіційні представники. Крім того, власкори агентства регулярно готують інтерв'ю із відомими зарубіжними політичними та громадськими діячами, представниками влади, дипломатами, спортсменами, митцями, аналітичнi коментарі, огляди закордонних ЗМІ, у яких представлено українську тематику.

У ряді міжнародних форумів, які проходили за кордоном за участю українських делегацій, Укрінформ через свої корпунк-

ти забезпечував інформаційну підтримку, допомагаючи роботі представників органів української влади та наших дипломатичних представництв.

Більшість зарубіжних власкорів мають змогу готувати як інформаційні повідомлення, так і фотоматеріали, а також працювати з радіо та телебаченням. Відповідно, Укрінформ намагається рухатися відповідно до вимог часу, коли контент новин стає все більше мультимедійним.

У подальших планах агентства — розширення мережі зі створення корпунктів, насамперед у країнах розташування штаб-квартир впливових міжнародних організацій, країнах-сусідах України, в регіонах геополітичних інтересів України — Великій Британії, Франції, Австрії, Румунії, Словаччині, Білорусі, Канаді, Аргентині, Швейцарії, на Близькому Сході.

Укрінформ планує розширювати географію покриття, зокрема, у напрямку розповсюдження інформації про Україну закордоном. Досягнувши серйозних якісних і кількісних результатів у випуску експортної стрічки «Україна: хроніка подій», а також англomовних продуктів, спеціально адаптованих для потреб зарубіжного споживача, Укрінформ нині веде роботу зі створення потужної іншомовної служби для підготовки інформації про Україну: поряд з англійською також іспанською та арабською мовами.

Створення сегмента, наприклад, іспаномовної служби відкриє можливості поширення інформації про Україну для 400 млн населення світу, яке використовує іспанську мову для спілкування (у 21 країні вона є державною). Це, насамперед, Іспанія та країни Латинської Америки, де діють спільні з Україною торгово-промислові палати, асоціації ділового партнерства, основними завданнями яких є налагодження прямих ділових контактів тощо. Латиноамериканські держави співпрацюють з українською стороною в науково-технічній сфері, мають важливі спільні проекти та напрацювання з використання космічного простору.

Розширення сфери впливу української інтерпретації арабською мовою як внутрішніх подій у державі, так і двосторонніх, а також багатосторонніх контактів дасть змогу збалансувати інформаційну активність України у Близькосхідному регіоні з урахуванням його економічної та політичної специфіки. Енергетичний потенціал близькосхідних країн грає вагомую роль у забезпеченні глобальної економічної стабільності. Регіон та-

кож відрізняється підвищеною загрозою виникнення конфліктів та є джерелом багатьох проявів міжнародного тероризму.

На зовнішньополітичний імідж України як європейської держави впливає й те, що Укрінформ є членом Європейського альянсу інформаційних агентств від України, впливового професійного об'єднання агентств новин із 31 країни. Крім того, Укрінформ регулярно запрошують брати участь у Всесвітніх конгресах інформаційних агентств, на яких раз на три роки збираються керівники близько 80 провідних агентств з усіх континентів. На рівні асоціативного членства триває наша участь в Асоціації національних інформагентств країн СНД.

У 2006 році Українське національне інформаційне агентство, активно підтримуючи курс держави щодо взаємовигідної співпраці з сусідніми країнами в інформаційній сфері, виступило з ініціативою створити Асоціацію інформаційних агентств країн Причорномор'я. Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням про проведення установчої конференції Асоціації в Києві схвалив ідею Укрінформу. Надалі нашим агентством було розроблено трьохмовний інтернет-ресурс «Новини ПАНІА», який вже понад три роки відвідують численні зарубіжні й вітчизняні споживачі. Серед головних тем — загальнополітична та економічна інформація (головні політичні події, які впливають на розвиток регіону, співробітництво в енергетичній, інвестиційній, транспортній, безпековій, екологічній, туристичній сферах). Авторитет Асоціації серед зарубіжних колег був підтверджений також тим, що своє бажання приєднатися до ПАНІА висловили національні агенції ряду закордонних країн, які безпосередньо не належать до Чорноморського регіону — Хорватії та Македонії.

Загалом на сьогодні Укрінформ має 27 угод про співробітництво у галузі обміну інформацією із зарубіжними агентствами новин та інституціями міжнародних організацій, а також 28 інших міжнародних документів із закордонними представництвами та медіа інших країн. У 2010 році було поглиблено роботу в напрямку підготовки договірних документів із суб'єктами, зокрема, арабського та Південно-Азійського регіону. Так, укладено угоду з еміратським агентством новин ВАМ; продовжується робота щодо укладення угод про обмін інформацією з йорданським агентством «Петра», сирійським «Сана», кувейтським

«Куна», лівійським «Джанна» та індійським «Прес Траст оф Індія».

Робота з підтримки зовнішньополітичного іміджу України відбувається не лише під час закордонних заходів. Укрінформ має налагоджене співробітництво з дипломатичними місіями іноземних держав в Україні (США, Франції, Бельгії, Нідерландів, Польщі, Румунії, Казахстану, Білорусі, Молдови, Росії, Китаю та багатьох інших), представництвами міжнародних організацій та фондів (ЄС, НАТО, РЄ, МКЧХ, РАУСІ, Фондами Ф. Наумана та Ф. Еберта тощо).

Агентство приділяє серйозну увагу донесенню об'єктивної інформації про позицію української сторони з усіх важливих аспектів у двосторонніх та багатосторонніх відносинах. Наведу ще один конкретний приклад. Упродовж останнього часу агентство періодично висвітлювало події, пов'язані з придністровським врегулюванням. При цьому на стрічку виходили як матеріали новинно-інформаційного характеру, так і аналітичні публікації. У тому числі були представлені розгорнуті коментарі та інтерв'ю, які висвітлювали офіційні позиції учасників процесу врегулювання, а також оцінки та думки впливових осіб на останні події. Слід зауважити, що ці матеріали готувалися кореспондентами агентства в ході їх безпосередньої роботи, зустрічей з офіційними особами як в Україні, так і за кордоном.

Така щоденна праця мала свій результат. За підсумками незалежного експертного дослідження, проведеного в рамках проекту Групи стратегічних та безпекових студій (м. Київ) «Придністровська проблема: погляд з України», Укрінформ посів провідну позицію серед усіх центральних ЗМІ України за кількістю та якістю матеріалів з придністровської тематики. Так, за даними дослідження, у 2008 році агентство підготувало 95 публікацій на цю тему при середній кількості близько 25 матеріалів серед усіх мас-медіа, що брали участь у дослідженні. Водночас у 2009 та 2010 роках Укрінформ не змінив підходу до інформаційного наповнення цієї теми та продовжує залишатися одним із передових інформаційних ресурсів України, який подає оперативну та вичерпну інформацію з питань врегулювання придністровського конфлікту.

Ще один дуже важливий аспект. Уже кілька років триває активна робота у напрямку висвітлення підготовки України й Польщі до чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012». Над цією

темою активно працюють як спортивна редакція Укрінформу, так і власний кореспондент агентства в Польщі, а також регіональні кореспонденти. На базі агентства створений та успішно діє Інформаційний Центр Євро-2012. Крім того, Укрінформом було ініційовано й укладено протокол про співробітництво у царині Євро-2012 з провідним польським інформагентством PAP. У прес-центрі Укрінформу проходили телемости з Варшавою за участю відповідальних високопосадовців обох країн.

Паралельно із цим Українське національне інформаційне агентство впродовж останнього року активно працює над розширенням співпраці з Міністерством закордонних справ України в галузі інформації. «Де-юре» і «де-факто» Укрінформ — один із небагатьох інформаційних ресурсів, який виконує функцію інформаційної підтримки управління державою, здійснення її внутрішньої та зовнішньої політики. У цьому контексті, з огляду на існування у світовому мас-медійному просторі локальних та глобальних інформаційних війн, де Україна часто опиняється в програшній позиції через запізніле оприлюднення реакції на ту чи іншу подію, саме такий «тандем» зможе значно підвищити оперативність інформаційного реагування Української держави. Тому наразі налагоджені прямі контакти з відповідальними особами в МЗС України, які мають компетенцію коментувати події, формулюючи таким чином офіційну позицію Києва. До того ж завчасні матеріали агентства, підготовлені перед певною подією міжнародного масштабу в рамках нашого співробітництва з дипломатичним відомством, можуть послужити випереджальним фактором — відповіддю на виклики сьогодення.

Підсумовуючи, зазначимо, що Укрінформ сьогодні має великий потенціал у наповненні інформаційного поля як України, так і медіа-простору зарубіжних країн. Причому агентство у своїй роботі використовує основні сучасні принципи подачі інформації — оперативність, об'єктивність, точність, достовірність, послідовність тощо. Утім, на цьому Укрінформ не зупиняється — ми розуміємо, наскільки можемо розвинути наш потенціал та планомірно покращуємо свою роботу, аби досягнути вищого рівня — рівня світових стандартів.

Валерій Солдатенко

Народився 13 квітня 1946 р. в м. Селидове на Донеччині. Закінчив історичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (1970). Працював на викладацькій роботі, старшим науковим співробітником Інституту історії партії, завідувачем відділу Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Членкор НАН України, доктор історичних наук, професор. З липня 2010 року — голова Українського інституту національної пам'яті. Опублікував понад 500 наукових праць, з них 17 індивідуальних монографій з проблем суспільно-політичного, національно-визвольного руху в Україні перших десятиліть ХХ ст., національного державотворення. Лауреат Міжнародної премії ім. В. Винниченка та НАН України.

УКРАЇНЬСКА ПАМ'ЯТЬ ТА ЇЇ ІНСТИТУТ: МІРКУВАННЯ ІСТОРИКА

Напевно, це той випадок, коли можна (виправдано) не звертатися до енциклопедичних чи словникових тлумачень таких висхідних термінів, як «пам'ять», «національна пам'ять», означення авторського ставлення до них, з'ясування сутності розходжень, уточнень, тощо. Одразу хотілося б зазначити, що мова йде не про тонкі нюанси, філігранні акценти, багатозначні дефініції.

Однак сказане зовсім не означає, що на меті — прагнення зігнорувати наукові критерії і підходи, відійти від них. Передбачається зосередити увагу на головних, домінантних сутностях і говорити про них максимально просто, дохідливо, неускладненою термінологією.

Пам'ять особистості завжди пов'язана з минулим, пережитим, вивченим, засвоєним, якоюсь мірою осмисленим, оціненим, наче б то відкладеним до часу для вжитку в потрібній ситуації, а якоюсь мірою — неусвідомленим, рефлекторним, часом незбагненим, іманентно генетично зумовленим. Іншими словами — це те, що треба мати в своєму інтелектуальному, мис-

ленному арсеналі, як і те, що не можна забути, попри будь-яке суб'єктивне бажання.

Зрозуміло, що національна пам'ять не може бути простою, механічною сумою складених до купи «індивідуальних пам'ятей» всіх членів етнічної спільноти. Серед іншого тут важливо враховувати надзвичайно різний, тематичний, якісний, значною мірою фаховий, об'єктивно обсяговий рівень конкретних «складників». Неабияке значення має і поліетнічність таких спільнот, до яких вживають означення «українська нація», «українська політична нація», «український народ», «народ України». Мова знову-таки не про відмінності і правомірність застосування термінології, а неоднозначність навіть умовного сумарного результату непростого синтезованого «конгломерату». Зазначимо, що в реальному житті окремі індивідуальні пам'яті не складаються, а більше вступають у своєрідну взаємодію, надскладну реакцію, зазнають взаємовпливів, «сплавляються», так, що рівнодіюча виявляється дуже складно, а ще важче вираховується.

Пам'ять може сягати углиб віків настільки, наскільки про них відклалася інформація, а об'єкти, які в ній фіксуються — найрізноманітніші: для когось, хто споглядає за процесом збоку, — дивними, мало вмотивованими й важко зрозумілими, для інших — такими, без генетичного співвідношення з якими часом втрачається сенс життя.

Тож «національна пам'ять» — визначення складно-синтетичне, та водночас — не абсолютне, значною мірою відносне, умовне. І це варто мати на увазі, вдаючись до його вжитку згідно з прямою логікою.

Так сталося, що за особливих історико-індивідуальних обставин гучномовне, привабливе словосполучення було використане зі специфічною метою.

31 травня 2006 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про створення Українського інституту національної пам'яті» «як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом». Звісно, брався до уваги і приклад створення та функціонування подібних інституцій у низці східноєвропейських країн. 5 липня того ж року було затверджено «Положення про Український інститут національної пам'яті».

Коли приймався Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», підписаний Президентом України В. Ющенком (28 листопада 2006 р.), до його прикінцевих положень внесли

пункт — доручення Кабінету Міністрів України: «Визначити статус і функції Українського інституту національної пам'яті та забезпечити його утримання за рахунок коштів державного бюджету України як спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу».

Після змін, внесених Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2007 р. та 26 березня 2008 р., нині чинне «Положення про Український інститут національної пам'яті» так визначає статус останнього:

«1. Український інститут національної пам'яті (Інститут національної пам'яті) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Інститут національної пам'яті є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу».

Визначення головних напрямків роботи інституту достатньо швидко набуло істотних трансформацій.

В урядовій постанові основними завданнями інституту було визначено:

«... посилення уваги суспільства до власної історії, поширення об'єктивної інформації про неї в Україні та світі;

реалізація державної політики та координація діяльності у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

забезпечення всебічного вивчення етапів боротьби за відновлення державності України у ХХ столітті, історичного минулого Українського народу;

здійснення комплексу заходів увічнення пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій, учасників національно-визвольної боротьби».

Очевидно, включення спеціального пункту про інститут до згаданого вище Закону про Голодомор, імовірно суб'єктивно-специфічне розуміння пріоритетів у роботі установи призвело до того, що першочерговим завданням виявилось вивчення проблеми Голодомору 1932–1933 років (про це неодноразово керівництво інституту заявляло публічно). Тобто умовно, звичайно, з четвертої позиції, як це визначалось у постанові уряду, вона перейшла на перше. Про це ж свідчить і здійснений основний по-

ліграфічний проект, виданий під егідою УІНП, — дев'ятнадцятитомний мартиролог.

Спеціально залишаючи осторонь питання про наукову якість довідкового корпусу (зауваження, почасти істотні, концептуально-критеріальні, безумовно, є), в цьому випадку варто наголосити більше на позитивному ефекті проведеної роботи: зібрано дані більше як про 880 тисяч громадян України, життя яких скінчилося в ті лихі роки.

Інститут почав роботу над створенням електронного банку даних про розкуркулених у процесі здійснення колективізації сільського господарства. Паралельно брав участь у випуску літератури про Голодомор, тематичних конференціях, засіданнях круглих столів тощо. Вирішальним виявився вплив колективу інституту на формування ідеології комплексу Національний музей «Меморіал пам'яті жертв Голодоморів».

Тож перший напрямком, на якому було зроблено основний акцент, — це донесення знань про голодні 1932–1933 роки до свідомості народу України.

Другим головним напрямком, який реалізовувався в діяльності колективу, були заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій (тут знову сталася, подібна до попередньої ситуації, метаморфоза — з четвертого місця серед пріоритетних проблем, які визначалися для Інституту урядом, вона «перекочувала» на другу позицію). Домінантною стало створення електронної бази даних про репресованих жителів України в добу «радянського тоталітаризму». В сферу управління Інституту було передано Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили».

Можна припустити, що не зовсім чітке формулювання третього з напрямків діяльності інституту, визначених урядом, точніше, хронологічне «звуження» його першої частини до рамок ХХ століття, зумовило те, що вивчення досвіду боротьби за національну державність обмежилось лише одним історичним відтинком — 1917–1991 роками, з особливим акцентом на 1930–1950-х роках, участі народу України в Другій світовій війні. При цьому превалювали аспекти, пов'язані з історією ОУН і УПА, звеличення їх провідників — С. Бандери та Р. Шухевича, досвідом боротьби УПА за незалежність проти «радянських окупантів», пошуком варіантів таких кваліфікацій дій Червоної армії, радянського партизансько-підпільного руху, які б зобра-

жували їх в максимально непривабливому вигляді. Під егіду інституту було передано Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр».

Серед учасників національно-визвольних процесів ХХ століття незмінно виділяли таких діячів, як П. Скоропадський, С. Петлюра, А. Шептицький та їм подібних історичних постатей.

І, нарешті, щодо четвертого напрямку докладання зусиль колективу Українського інституту національної пам'яті можна сказати, що здебільшого це стосувалося моніторингу шкільних підручників з історії України, спроби створення концепцій та програм викладання історії України в школі. Власне тут акумулювалася реалізація трьох перших завдань, поставлених Кабінетом Міністрів України перед колективом зі статусом центрального органу виконавчої влади. І це стало єдиним напрямком, де інтерес виходив за межі ХХ століття, точніше за хронологічні рамки 1918–1991 років («періоду несвободи»).

Зазначеного достатньо, щоб дійти, можливо, й суб'єктивного, та все ж значною мірою очевидного висновку: переважні зусилля фахівців Українського інституту національної пам'яті (свідомо чи ні) спрямовувалася на те, щоб імплементувати в національну пам'ять елементи, пов'язані передусім з інтелектуальною реанімацією трагічних сторінок вітчизняної історії. І виправдувалося це тим, що жодна нація не заплатила за свою волю і незалежність такими жертвами, як українська. Твердження суперечливе, хоча воно й не раз повторювалося у відповідних публікаціях співробітників інституту.

Втім, таке враження може бути і суб'єктивним. Так чи інакше, та все ж більше не хотілося б загострювати питання на певній невваженості, однобічності вчорашніх позицій, підходів. Конструктивніше вважати, що перші чотири роки існування закладу йшов пошук підходів до феномена національної пам'яті, визначення можливостей впливу на її формування. Зрозуміло, що всіх проблем охопити за наявного кадрового потенціалу в короткий строк було неможливо. Тож, беручи на озброєння все зроблене, водночас виявляючи до нього природну міру критичного ставлення, доцільніше провадити дальшу мову про те, як поліпшити роботу Інституту національної пам'яті, як надати їй більшої ефективності й суспільної значущості.

Передусім з'являється перспектива хронологічного розширення, охоплення історичного масиву, який слід використовувати

ти, турбуючись про розвиток свідомості народу, закріплення в його пам'яті уявлення про якомога триваліший шлях поступу — від найдавніших наших предків до сьогодення. Зайве переконувати, що такий підхід здатен істотно збагатити пам'ять знаннями про велетенські пласти досвіду попередників, з яких можна й потрібно виводити багато повчальних уроків.

По-друге, нагромаджений досвід обов'язково слід брати в його сукупності, аналізувати комплексно, не викривляючи ні в бік лише позитивів, «зручних», виграшних сторінок, ані в бік суцільних негативів, трагічних явищ і епізодів. Чим повнішою, адекватнішою буде уява про минуле, тим легше знайти шлях до творчого використання кращих набутоків попередників, продовжити естафету «добрих справ», а з іншого боку — намагатися уникнути повторення допущених прикрих, часом трагічних, помилок, убезпечитися від невиправданих суспільною практикою кроків, ліній поведінки.

Кон'юнктурній вибірковості, штучній селекції фактів, документів, тим більше — їх упередженим підтасовкам, довільним маніпулюванням (якими б аргументами доцільності це не намагалися виправдати) варто рішуче покласти край.

Великий розрахунок тут на академічну, вишівську історичну науку, яка останніми роками характеризується істотними якісними зрушеннями щодо розробки значної низки періодів і проблем. Однак на цьому факті ще рельєфніше проступає проблема розв'язання загальних, стрижневих, концептуальних складових історичного знання.

Аналізуючи сучасну історіографію, неважко дійти висновку, що ми все ще не можемо вибудувати систему координат, у якій доцільно досліджувати і відтворювати вітчизняну історію. Ми схилиємося то до проросійської системи координат, то до антиросійської, то до пропольської, то до антипольської, то до прорадянської, то до антирадянської... З такою ж легкістю «вмонтуємо» в них факти і явища нашого минулого. Скажімо, у проросійській системі координат в козацько-гетьманську добу на особливе, безумовне місце висувався Б. Хмельницький, а поведінка І. Мазепи рішуче засуджувалася. Настав час застосування антиросійської схеми і все змінилося на протилежні оцінки. Карколомна еквілібрстика демонструється щодо подачі Гадяцького трактату І. Виговського. Те ж стосується кваліфікацій автономістсько-федералістської та самостійницької течій

в національно-визвольному русі ХХ століття. Інтернаціональна допомога з боку Радянської Росії у встановленні в Україні робітничо-селянської влади раптом перетворюється на агресію, війну північного сусіда проти української нації, окупацію, підкорення України. А австро-німецька окупація України в 1918 р., навпаки, починає видаватися за союзницьку допомогу УНР.

Якщо б пересічний читач міг познайомитися з кількома варіантами подачі матеріалу про Другу світову війну, то навряд чи, без спеціальної підготовки, зміг би зрозуміти, хто визволив Україну від німецько-нацистських загарбників — Червона армія чи Українська повстанська армія...

Продукування ж суперечливих точок зору зрештою вкрай деструктивно позначається на сприйнятті публікацій на історичну тематику. Зростає недовіра до історичної науки загалом, яку дедалі частіше вважають «слухняною служницею» чергової влади чи її керівництва. В очах українства до неймовірно низької позначки падає авторитет фахових істориків, хоча для власних потреб з наявного різнобою схем, висновків, оцінок кожен вибирає те, що більше до вподоби і, звісно, це неминуче веде до неспівпадіння поглядів, зростання невдоволення, суспільної напруги, протистояння та розколу.

Конструктивна відповідь одна і лежить, як мовиться, «на поверхні».

По-перше, за точку відліку в історичній системі координат варто поставити український суспільний інтерес. Критерії його визначення щодо минулого не такі вже складні — об'єктивна, неупереджена оцінка тих чи інших подій, фактів, документів, явищ, процесів з точки зору того, що вони дали з погляду прогресу української нації, її цивілізаційного поступу, на який щабель виводили у порівнянні з попередніми етапами та з іншими, хоча б сусідніми, етносами, соціумами, країнами.

По-друге, цілком очевидно, що, лише обравши відправним власний, національний чинник і послідовно слідуючи вимогам конкретно-історичного підходу, можна врешті збагнути, що в різних обставинах саме українська ідея, українська справа були путівною зорею, яка вказувала шлях, надихала на дії М. Грушевського, і М. Міхновського, В. Винниченка і П. Скоропадського, С. Петлюру і Є. Петрушевича... Це зовсім не значить, що всіх їх варто урівняти в оцінках історичної значимості чи вивести поза будь-яке критичне поле. Однак, ма-

буть, варто припинити протиставляти їх один одному, ставлячи на різні полюси. Звісно, позитивний ефект має дати застосування подібних критеріїв не лише щодо згаданих особистостей, а й значно ширшого, по можливості, якнайширшого кола історичних діячів.

Сьогодні у вітчизняній історіографії оформилася парадоксальна ситуація, коли, здається, в українському визвольному русі не було жодного помітного функціонера, якого б ті чи інші сили, серед них і історики, не спробували дискредитувати, звинуватити у багатьох гріхах, як дійсних, так і вигаданих. Кінцевий ефект не просто непривабливий, він неповноцінний і з морально-психологічної точки зору несе в собі негативний етично-виховний заряд, не може повноцінно жити національну пам'ять.

По-третє, надзвичайно важливо зрозуміти тісну взаємопов'язаність соціальних і національних чинників історичного прогресу. Очевидні прогалини в цьому аспекті особливо наочно проглядаються у ставленні до Т. Шевченка, оцінки його творчості. На місце попередніх, переважно соціальних акцентів, останніми десятиліттями фахівці (не лише історики, не меншою мірою і літературознавці) намагалися поставити козацьке минуле пращурів Кобзаря, його національну заангажованість. В результаті одна штучна асиметрія поступилася місцем іншій.

Але особливо масштабних «розходжень» між соціальними і національними чинниками можна спостерігати на прикладі вивчення революційної доби 1917–1920 рр. І як не дивно, позитивні зрушення, які стали помітними з цього питання в останній час, привели до не менших проблем.

Давно пройшли часи, коли вивчення, висвітлення подій в Україні в 1917–1920 рр. здійснювалося під кутом зору національно-визвольної (демократичної) революції лише за межами нашої Вітчизни. Завоювання Україною незалежності, процеси наступних років створили неможливу до того, надзвичайно сприятливу ідейно-політичну ситуацію для дослідження історії національно-демократичної революції, привели до помітних наукових надбань. На початку 90-х років минулого століття домінуючою серед істориків на деякий час залишалася соціальна концепція революції, однак поступово було спродуковано нову, принципово іншу парадигму, віднайдено нові площини концентрації дослідницької уваги. Вони визначали-

ся певною самодостатністю революційних подій в Україні, наявністю в них внутрішньої логіки і досить швидко освоювалися та узагальнювалися. Першу важливу методологічну допомогу дослідники почерпнули з праць активних учасників революційних подій, а згодом істориків-емігрантів, мемуаристів В. Винниченка, М. Грушевського, М. Лозинського, Д. Дорошенка, М. Ковалевського, І. Мазепи, П. Христюка, М. Шаповала та багатьох інших, публікації яких поступово звільнялися з полону спецховищ, ставали загальнодоступними. Одночасно відбувалося фактологічне насичення нової парадигми. Вона дістала назву Української революції. Поняття «Українська революція» використовувалося ще в історіографії 20-х років, проте трактувалося дещо звужено і було синонімічно близьким поняттям «визвольні змагання». В сучасних інтерпретаціях це поняття набуло розширеного значення, охопило весь комплекс проблем періоду 1917–1920 рр. До середини 90-х років була сформульована історіографічна концепція Української революції, яка, не відділяючи подій 1917–1920 років в Україні від подій у Росії, водночас виходила з їх самодостатності і, насамперед, національної специфіки. Передусім вона виявилася у послідовній боротьбі за проголошення і відстоювання української державності, була пов'язана з правом нації на самовизначення. Для Української революції було характерним тісне переплетення соціальних та національних чинників, істотне зростання рівня національної свідомості і соціальної мобільності мас. Осердям концепції Української революції став показ готовності української еліти до творення державних інститутів та консолідації нації. Переважна більшість істориків вивчає політичну складову революційних процесів, які сьогодні набули форми чергування різних політичних режимів та державних утворень. Детально аналізується історія політичних партій, діяльність окремих політичних діячів. Зважаючи на національний характер революції, досить гостро звучать питання про міжнаціональні та міжетнічні взаємини в цей період, їх загострення. Проте, поряд з природною актуалізацією зазначеної тематики, дія кон'юнктурних підходів у цій сфері виявилася особливо сильною, призвела до істотних деформацій, негативних нашарувань і навіть викривлень, спотворень історичної ретроспективи. Наростання критичних атак на феномен революції як засіб суспільного розвитку, на наріжні засади концепції національної революції і державнос-

ті, стратегічним осердям яких були курс на народоправство (соціалізм), уособлений у демократичній республіці, і реалізація принципу федералістських стосунків у оновленій, децентралізованій Росії, вилились у науково необґрунтовані оцінки, узагальнення, висновки, породили відрив штучно створених умоглядних схем від конкретно-історичної основи, ігнорування фактів і документів. Подолати «нездорові» підходи наразі, на жаль, не вдалося. Більше того, існують підстави (серед них на чільному місці — очевидна відсутність чіткої суспільної стратегії) для передбачень, що цей процес затягуватиметься й не так швидко, як того хотілося б, звільниться від негативних впливів непередбачуваної кон'юнктури.

На заваді прогресу у вивченні подій 1917–1920 рр. стоїть штучно створений у свідомості розрив між соціальною і національною революціями, нерозуміння взаємозв'язку, механізму співдії між ними. Тому практично занедбаною в останні десятиліття виявилася проблематика соціальної революції (тут описуються лише епізоди ворожого ставлення соціалістичних рухів, у першу чергу більшовицько-радянського, до національно-визвольних прагнень української нації). А без її розробки просто не збагнути сутності того, що відбувалося в українському національно-демократичному таборі. Комплексне вивчення періоду 1917–1920 рр. як складної взаємодетермінованої системи революцій (з усіма їх своєрідностями, суперечностями, альтернативними розрахунками й стратегіями) — нагальна потреба, яка диктується як життєвою, так і науковою логікою, прагненням збагнути реальну дійсність.

По-четверте, далеко не найкраще новітній історіографічний процес позначився на формуванні фахових якостей молодшої (почасти й не такої вже молодшої) генерації сучасних дослідників. Безапеляційне засудження і відкидання набутків радянської історіографії (як потенційно негативного чинника), а також не критичне залучення, засвоєння надбань зарубіжної діаспорної літератури (як практично істинних, об'єктивних) виявилось типовим, дуже полегшеним шляхом до входження у наукове середовище, закріплення у ньому значного кола недостатньо освічених, зрілих, підготовлених кадрів. Для вироблення їх світоглядних позицій, справжніх наукових критеріїв діяльності очевидним негативом обернулося ствердження домінантних нині концепцій не шляхом відвертих інтелектуальних змагань, твор-

чих дискусій, широких обговорень, а здебільшого, через накидання, насадження поглядів, що уявлялися потрібними для нинішнього ідейно-політичного життя. Позначилася й ейфорія, невміння (здебільшого — й небажання) реалістично оцінювати суспільні та наукові набутки.

Не зважаючи на рішуче засудження марксистського підходу до історичного минулого, войовнича позиція чималого числа дослідників-дилетантів, при слабкому освоєнні ними наукової методології, дуже часто призводить до позиції банальних заангажованих захисників певних корпоративно-станових інтересів (звісно, на історичних ристалищах), основний зміст їхньої роботи зводиться до полярної заміни вчорашніх оцінок. За таких обставин істотно ускладнюється прорив до істини.

По-п'яте, досвід останніх двох десятиріч років повною силою засвідчив, наскільки важливі для історика не лише наукова, а й моральна позиція. Особливо високі вимоги до моральних якостей дослідника висуває вивчення переломних етапів суспільного розвитку, коли надзвичайної ваги набувають особистісні орієнтації в проблемах добра і зла, гуманізму й нелюдності, честі й негідності, справедливості й паразитизму, істинності й нечесності. В моменти збудження, вирування пристрастей, коли людина нерідко потрапляє в екзистенціальну ситуацію і неодмінно має робити життєвий вибір (часто усвідомлюючи неможливість змінити, навіть вплинути на невідвладні процеси), принципового значення набувають мірки, з якими підходити до оцінки вчинків, глибинної мотивації, зумовленості кроків, поведінки індивідуумів, різних груп. Навіяна новітньою кон'юнктурою зневага до діячів, організацій, які в критичні моменти віддавали пріоритет загальнолюдським, національним інтересам і цінностям над особистими, жертвували індивідуальними вигодами заради суспільного прогресу, ставили завдання досягнення загального добробуту вище за власний, що пронизує чимало праць про давні й новітні історичні події, засвідчує: справді науковому розумінню минулого, його виваженим, ґрунтовним оцінкам це лише заважає, веде в бік від істинного, повноцінного знання.

Як з'ясувалося, поважне ставлення до історичних діячів, які зробили перші, найскладніші й найвідповідальніші кроки до відродження нації у всіх сферах життя після довгих століть залежного, бездержавного існування, не прищеплюється самопливом, а вимагає суспільної турботи.

Надзвичайної ваги набуває об'єктивне, правдиве з'ясування питання про роль соціалістичної ідеї у революційних процесах ХХ століття в Україні. Переведення дискусій з політичної у суто науково-теоретичну площину дозволить не лише «пробитися» до глибинних підвалів воістину тектонічних зсувів, які відбулися в суспільній свідомості, захоплювали настрої мас, збуджували неймовірну енергію, піднімали на вчинки епохальних масштабів. Тільки так, вочевидь, можна буде пізнати й те, чому практично увесь цвіт нації, демократичної інтелігенції тією чи іншою мірою пов'язував у буревійні часи свою долю з боротьбою за реалізацію цієї ідеї, яка ототожнювалася з торжеством соціальної і національної справедливості, справжнього гуманізму.

По-шосте, предметом спеціальної турботи українських істориків має стати координація дослідницьких зусиль з фахівцями інших регіонів, інших національних утворень, що виникли на пострадянському просторі. Було б зовсім невиправдано чекати, що закріплення не лише в українській, а й у світовій історіографії уяви про події в Україні з позицій вітчизняного національного інтересу слід чекати від закордонних фахівців. Однак їх реакція неодмінно буде позитивною, якщо відповідні праці дослідників України будуть достатньо переконливими, високоякісними, повноцінно науковими. Можливо, тоді й представники інших національних регіонів, чуйно реагуючи на український приклад, прислухаються до них і, в разі наявності достатніх підстав, зможуть вийти на новий рівень кваліфікації подій у відповідних регіонах. Тоді взагалі загальна картина процесів ХХ століття може набрати значно іншого вигляду, ніж вона уявляється сьогодні.

Природно, при цьому має виявитися граничний науковий і, водночас, взаємний національний такт, повага до всіх аргументів, а не бажання реалізувати старі образи, інші емоції, покласти їх в основу досліджень.

Навряд чи хто зважиться заперечувати проти знайомства з навчальним досвідом діяльності подібних нашому інституту установ, які створені раніше й масштабно функціонують у Польщі, Угорщині, Румунії, Болгарії, Німеччині, Чехії, Словаччині, Литві.

Однак уже нині можна з упевненістю стверджувати, що спроби простого копіювання чужого «готового» досвіду не в

уському продуктивні, перспективні, а в багатьох випадках й неможливі. Та кристалізація власного шляху, ознайомлення з міжнародними напрацюваннями, формами і методами роботи може істотно допомогти.

Звісно, не варто обмежуватися запозиченнями зразків лише тих країн і спільнот, які вийшли на рівень близьких, схожих організаційних форм діяльності. Не менший імпульс і ефект здатні викликати предметні знайомства з поширенням історичних знань, культурних, цивілізаційних, наукових надбань, якими озброюють народи й нації через блискуче поставлені енциклопедичні видання, художню літературу, кіно, театр, пресу, електронні засоби інформації в усьому сучасному світі.

Є підстави сподіватися, що розширення та інтенсифікація міжнародних контактів даватиме певну поживу, зрештою позитивно позначиться на інтегральному рівні спільної для людства пам'яті, стане своєрідним «бумерангом», що обов'язково повернеться на національний рівень, однак уже в «удосконаленому» варіанті...

Гадається, є серйозний сенс подумати над перекладом іншими мовами, перевидання і поширення набутоків сучасної української історіографії.

Вище викладені (точніше, позначені) лише окремі міркування щодо феномена національної пам'яті та можливого впливу на нього Українського інституту національної пам'яті. Автор цілком свідомий того, що окресленим далеко не вичерпується щонайскладніша проблема, хоча б через те, що за відправний момент взято поки що один історичний ракурс, яким, при всій його заданій ролі й важливості, все ж, природно, не вичерпується арсенал національної пам'яті. Однак для історика це не просто ближче і ясніше, а й те, з чого слід почати аналіз поставленої проблеми в розрахунку на її поглиблене й розширене дослідження в наступному.

Юрій Кочубей,

*Надзвичайний і Повноважний Посол,
голова Національної Комісії
в справах ЮНЕСКО (1981–1987),
Постійний представник України
при ЮНЕСКО (1971–1977 і 1992–1997),
заступник Генерального директора
ЮНЕСКО (1987–1992)*

ЮНЕСКО І УКРАЇНЬСКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

П'ятдесят п'ять років тому, 12 травня 1954 року у зв'язку з новим зигзагом радянської зовнішньої політики Україна, яка була складовою СРСР, вступила як окрема держава-член до ЮНЕСКО, що мало непересічне значення в її новітній історії. Здавалося, нічого нового і незвичайного не трапилося. Українська РСР ще з 1945 року була членом, і навіть членом-фундатором ООН — світової міжнародної організації, покликаної забезпечити мир і безпеку на нашій планеті. Звичайно, це був важливий історичний з погляду майбутнього факт — Україна знову нібито стала дійовою особою на міжнародній арені. Насправді ж Українська РСР не мала власної зовнішньої політики, бо була по суті квазі-державним утворенням, а тому й участь її у вирішенні міжнародних політичних і безпекових питань на форумах ООН була ефемерною і слугувала тільки і виключно інтересам супердержави, якою на той час був СРСР.

Принципово інше, на наш погляд, значення мала участь УРСР та БРСР в роботі спеціалізованих установ ООН, таких як ВООЗ, МОП, МАГАТЕ, ЮНЕСКО та ін. Ці організації крім розгляду неминучих, часто нав'язаних СРСР, політичних питань займалися також програмною діяльністю з розвитку міжнародного співробітництва в конкретних галузях.

Важливе місце в системі міжнародних міждержавних організацій в «сім'ї ООН» займає ЮНЕСКО — Організація Об'єд-

наних Націй з питань освіти, науки і культури, до чого згодом стала додаватися й інформація. Членство в ній відкривало певні можливості й для України у вигляді УРСР. І ці можливості патріотично налаштована громадськість і свідомі дипломатичні працівники намагалися використати. З грудня 1962 року стало функціонувати Постійне представництво УРСР при Штаб-квартирі організації в Парижі. В самій республіці діяла як координуючий орган Комісія УРСР в справах ЮНЕСКО. Характерний штрих для характеристики епохи: в усіх країнах-членах така установа називалася згідно зі Статутом організації «національна комісія», а в нас слова «національний» боялися як вогню, тому його вилучили.

Активна робота розгорталася практично в усіх галузях, що входять до компетенції ЮНЕСКО. Цілий ряд наукових програм ЮНЕСКО, такі як океанографічна (через автономну Міжнародну океанографічну комісію — МОК), «Людина і біосфера» — МАБ, гідрологічна, геологічної кореляції, інформатики, а також Міжнародне бюро освіти давали нагоду нашим науковцям включитися у міжнародний науковий обмін, поширюючи таким чином інформацію про нашу країну, її науковий потенціал і творчі здобутки. Протягом майже десяти років (з 1991 р.) діяла спеціальна позабюджетна гуманітарна програма «ЮНЕСКО—Чорнобиль». За цією програмою в трьох містах, що найбільше постраждали від катастрофи, було створено три центри соціально-психологічної реабілітації населення, зокрема дітей та молоді.

Не менше значення для України мали також різні «юнесківські» програми, спрямовані на розвиток міжнародного співробітництва та обміну знаннями в галузі освіти, точних і гуманітарних наук, культури та інформації.

Молоді вчені з АН УРСР та деяких вищих навчальних закладів одержали змогу за рахунок програми стипендій ЮНЕСКО виїжджати до відомих наукових центрів за кордоном, стажуватися там, знайомитися з новітніми досягненнями зарубіжних учених у відповідних галузях і разом з тим нести інформацію про Україну. З відомих причин через союзу Академію наук чи Міністерство вищої освіти СРСР отримати такі можливості було надзвичайно важко. Співпраця у реалізації відкривала шлях нашим ученим до участі в міжнародних конференціях, симпозіумах і семінарах, одержувати деяке устаткування та свіжу спе-

ціальну літературу, для чого використовувалися Програма участі і «тверда» валюта у вигляді так званих «бон ЮНЕСКО». Через іноземних друзів у Секретаріаті ЮНЕСКО мені вдалося налагодити викуп за радянські рублі «бонів ЮНЕСКО», які були по суті «твердою валютою», бо виплачувалися у доларах США. У їх використанні існувало тільки одне обмеження: за них можна було придбати лише матеріали, устаткування і таке інше пов'язане з діяльністю в галузі освіти, науки, культури, а не будь-що. Одного року вдалося придбати для нашої Академії наук (уявіть собі!) аж 13 копіювальних машин, і це трапилося у 80-ті роки, коли такі машини в Києві були рідкістю.

Безперечно, розширення міжнародних контактів наших науковців загалом благотворно впливало на розвиток української науки, зміцнення її потенціалу, що відчувається і досі, бо обміни, започатковані в попередні роки, продовжували позитивно діяти навіть у важкі для нашої науки 90-ті роки. Слід зауважити, що керівництво АН УРСР цілком адекватно розуміло важливість співробітництва по лінії ЮНЕСКО і підтримувало відповідні ініціативи Комісії у справах ЮНЕСКО. Звісно, вся робота проходила під неусипним контролем ЦК партії, але оскільки вона здійснювалася на користь нібито безадресної «советської науки», то заперечень особливих не викликала, хоча й були певні труднощі при митному оформленні, бо такого роду вантажі з-за кордону зазвичай приходили спочатку на станцію Бутово під Москвою.

Інакше велося щодо справ з участю в реалізації програм ЮНЕСКО в галузі гуманітарних наук і культури. Як знаємо, у 60–80-ті роки процес творення «єдиного радянського народу» набрав потворних форм, самі слова «Україна» та «український народ» намагалися не вживати: все, що хоча б якось вказувало на етнічну особливість українців, вважалося проявом націоналізму. Замість поняття «український народ» активно запроваджувалося в практику означення «робітники, колгоспники і трудова інтелігенція Радянської України». На Заході Україну сприймали не інакше як частину Росії, ідентичність нашого народу здавалася неясною і невиразною навіть для інтелектуалів США та Європи. Програми ЮНЕСКО в галузі культури давали можливість представникам України хоч якось знайомити чужинців з нашими духовними надбаннями, поширювати інформацію про свій край та його людей. Саме ці програми стали засобом

ствердження ідентичності українського народу, обґрунтування нашого права на рівноправне життя у сім'ї народів світу.

Як член організації Україна була і є учасником здійснення започаткованого ще 1953 року Проекту асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Головною метою Проекту є забезпечення якісної шкільної освіти, яка сприяла б реалізації заходів з підтримки знань у галузі прав людини, демократії, міжкультурних зв'язків та захисту довкілля. Сьогодні в Україні діють 58 різних типів навчальних закладів — асоційованих шкіл ЮНЕСКО: школи — дитячі садочки, середні загальноосвітні школи, спеціалізовані школи з поглибленим вивченням іноземних мов, гімназії, ліцеї, професійно-технічні училища. Першим навчальним закладом України, що приєднався до проекту асоційованих шкіл ЮНЕСКО, була Слов'яногірська середня школа Донецької області (1967 р.). Мережа учасників Проекту охоплює 15 регіонів нашої держави, проводяться всеукраїнські конференції таких шкіл.

Іншим важливим проектом є проект, що стосується вищої освіти: йдеться про створення кафедр ЮНЕСКО. На сьогодні у провідних вищих навчальних закладах створено 13 кафедр ЮНЕСКО, які ведуть активну дослідницьку роботу, організовують міжнародні конференції, наради експертів тощо. Наприклад, у лютому 2005 року кафедрою ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету було проведено наукову конференцію «Мовна освіта в контексті Болонських реалій». Успішно працює кафедра ЮНЕСКО «Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика» в НТУУ «КПІ», зокрема бере участь в розробці найавторитетнішого рейтингу українських ВНЗ «Топ-200 Україна», що допомагає нашим навчальним закладам розвивати міжнародне співробітництво (останній рейтинг оприлюднено 30 травня 2009 р.).

Важливе значення для ствердження української національної ідентичності мали публікації матеріалів у періодичних виданнях організації, насамперед, в «Кур'єрі ЮНЕСКО», який поширюється у світі кількома десятками мов. Тут нами було організовано публікацію статей про Тараса Шевченка, Леся Курбаса, Богдана Хмельницького та ін. Спеціальний номер було присвячено 1500-річчю Києва. Різного роду інформаційні матеріали про Україну знаходили місце в бюлетенях ЮНЕСКО «Хроніка» та «Новини». Особливу вагу мали публікації про

наш край у спеціалізованих виданнях, таких як «Журнал соціальних студій», «Музеум», Бюлетень ІКОМОС, де з'являлися дослідницькі статті українських фахівців. Спеціальний номер журналу «Музеум» знайомив читачів з українськими музеями, такими як Києво-Печерський заповідник, Музей народного декоративного і прикладного мистецтва, Музей коштовностей і, звичайно ж, музеї ідеологічного спрямування: Музей В.І. Леніна і Музей Великої Вітчизняної війни.

У серії «Культурна політика: дослідження і документи» видано працю «Культурна політика в Українській РСР», а на кожну сесію Міжнародного бюро освіти готувалася доповідь «Розвиток освіти в Українській РСР». Ці публікації іноземними мовами поширювалися по всьому світу і таким чином розповідали про Україну та український народ.

З фінансовою допомогою організації було видруковано французькою мовою дві книги Великого Кобзаря: одну — прозову, другу — збірку поезій у перекладах відомого французького поета Е. Гієвіка, а також антології української поезії англійською та іспанською мовами. Маємо надію, що буде видано і збірку творів Івана Франка. Отримано субсидію на видання ще не публікованих та малодоступних наукових праць академіка А. Кримського, вже вийшло три томи.

Національна Комісія в справах ЮНЕСКО дбала про те, щоб відомості про нашу країну знаходили відбиття в «Календарі ЮНЕСКО видатних особистостей і визначних подій» та бібліографічному покажчику «Index Translationum», завдяки чому інформація про Україну поширювалася по всьому світові. Цей покажчик започатковано ще 1932 року Інститутом інтелектуального співробітництва Ліги Націй, він фіксує всі переклади тією чи іншою мовою, або з неї іншими усього світу. Поява у ньому даних про перекладацьку діяльність в Україні вважаємо важливим досягненням у роботі зі ствердження нашої ідентичності. Питання про включення до «Календаря» тих чи інших імен видатних діячів минулого було під пильним контролем ЦК партії. Автор цієї статті за включення до «Календаря» імені Павла Чубинського мав серйозні неприємності. Проте за ініціативою нашої Комісії сама організація брала участь у відзначенні роковин Тараса Шевченка і Лесі Українки, 1500-ліття Києва, 1000-ліття Хрещення Русі, 400-річчя від дня народження Петра

Могили, 100-річчя від дня народження Марії Приймаченко та інших знаменних дат в історії українського народу.

Поширенню знань про Україну і українську духовну спадщину значною мірою посприяла широка участь ЮНЕСКО у відзначенні 1500-річчя Києва. В урочистостях у Києві взяв участь Генеральний директор ЮНЕСКО А.М. М'Боу, відзначення відбулося і в Штаб-квартирі організації в Парижі. Як згадувалося, вийшов спеціальний номер журналу «Кур'єр ЮНЕСКО», в якому побачили світ статті видатних фахівців про історію і культурну спадщину нашої столиці, про її внесок у світову культуру. Було організовано фотовиставку та виставки книг та виробів народних майстрів.

Неабияке значення має й те, що низку українських пам'яток включено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: «Софія Київська — Печерська лавра» (з 1990-го), історичний центр Львова (з 1998-го) та «Дуга Струве» (геодезичні пункти Баранівка, Катеринівка, Старонекрасівка, Фельштин) (з 2005-го), букові праліси Карпат (2007). Крім того, до попереднього списку включено ще 9 об'єктів, з-поміж яких Бахчисарайський ханський палац, заповідник «Могила Тараса Шевченка» в Каневі, археологічний комплекс «Кам'яна могила», заповідники «Асканія-Нова» і Херсонес Таврійський та ін. Останнім часом Україна звернулася до ЮНЕСКО з пропозицією взяти під опіку ще два заповідники: Деснянський і Росточчя. Налагоджується при посередництві ЮНЕСКО співробітництво в галузі охорони підводної культурної спадщини. Міжнародний дитячий центр «Артек» одержав статус закладу «під егідою ЮНЕСКО».

Представники України в усі часи намагалися використувати виставкові можливості організації, щоб розповісти про Україну й українців.

У приміщеннях Штаб-квартири ЮНЕСКО постійним представництвом України при організації, попри всі труднощі фінансового характеру, було організовано цілий ряд виставок: української книжки, картин художників української діаспори, петриківських розписів, мікромініатюр М. Сядристого, малюнків на корі берези харківського умільця В. Чурилова, дитячої книжки, голограм (дві з них постійно експонуються), фотографій; влаштувалися концерти, перегляди окремих кінофільмів виробництва українських кіностудій. Високохудожнє керамічне панно народної художниці України Людмили Мешкової, пода-

роване організації українським урядом, прикрашає одне з приміщень Штаб-квартири ЮНЕСКО в Парижі поряд з творами Пікассо, Бена, Церетелі, Глазунова. Відбулася також виставка-презентація «Україна — світові», під час якої показано унікальні експонати трипільської доби з фондів Національного музею історії України. Це все мало і має значення для створення іміджу нашої країни, бо залами осідку ЮНЕСКО впродовж цілого року проходять групи туристів з усього світу. Немале значення мають відзначення в рамках діяльності ЮНЕСКО заслуг наших видатних сучасників — хореографа Є. Писарева, спортсменів Віталія і Володимира Кличків, Сергія Бубки.

Необхідно зазначити, що 34-та сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО одноголосно прийняла резолюцію про «Вшанування пам'яті жертв Голодомору в Україні», який було названо трагедією, хоча в офіційному тексті резолюції слово «геноцид» не фігурує. Делегати Генеральної конференції звернулися до країн-членів ЮНЕСКО із закликом поширювати інформацію про Голодомор шляхом її включення до просвітницьких та науководослідних програм з метою засвоєння майбутніми поколіннями уроків цієї трагічної сторінки історії.

Особливо важливу роль у ствердженні національної ідентичності українського народу відіграв так званий «Слов'янський проект» ЮНЕСКО, який офіційно називався «Вивчення і поширення слов'янських культур». Початки його реалізації сягають 1971 року. Представники України його активно підтримали й узяли участь у розробці програми, з думкою, насамперед, про те, що хоч яка б була «лінія партії», виключити українців з переліку слов'янських народів не вдасться нікому. Можна було діяти. Створений 1973 року в АН УРСР комітет для координації нашої участі в цьому проекті, керівником якого став відомий славіст, членкор АН УРСР Г. Д. Вервес, котрий виявив себе людиною ініціативною і наполегливою, відіграв у цьому плані непересічну роль. Він зайняв помітне місце серед експертів з реалізації «слов'янських проектів» і в створеній (1976) для координації діяльності всіх держав-членів організації Міжнародній асоціації вивчення і поширення слов'янських культур (МАІРСК). В рамках проекту було видано кілька інформаційних матеріалів, в тому числі монографію про творчість Тараса Шевченка англійською мовою (автор — членкор АН УРСР Л. Новиченко), альбом «Дерев'яна скульптура та архітектура», низку інших публі-

кації в зарубіжних виданнях. В Україні було проведено міжнародну конференцію «Сучасні слов'янські культури: розвиток, взаємодія, міжнародний контекст».

Багатотомна «Історія української культури», яка нині виходить у світ в Києві, бере свій початок теж у цьому проєкті ЮНЕСКО: за рішенням комітету експертів створення історій культур кожного зі слов'янських народів має бути першим етапом створення капітальної історії культури слов'янства. Опрацьовані в кожній слов'янській країні такі національні історії мали б послужити для цього фундаментом. Таку загальнослов'янську «Історію» має видати ЮНЕСКО кількома поширеними мовами світу. На жаль, фінансові ускладнення загальмували цю роботу, яка, враховуючи наступ глобалізаційних процесів, відіграла б велику роль у збереженні і поширенні, хоч як прикро, мало відомої у світі культурної спадщини слов'ян.

Стосовно ж України роль ЮНЕСКО у збереженні її національної ідентичності важко переоцінити: її програми за умов бездержавності українського народу стали одним з інструментів утвердження його права на існування і гідне місце в колі народів світу і сьогодні несуть світовій громадськості інформацію про нашу культуру і наш внесок у світову цивілізацію.

Ігор Лоссовський,

заступник директора 3-го
територіального департаменту
МЗС України, кандидат
фізико-математичних наук

АНТИКРИЗОВА СТРАТЕГІЯ ТА НОВА ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ МАЛАЙЗІЇ: КОРИСНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*«...шукajte — і знайдете,
стукайте — і відчинять вам».*

(Євангелія від Святого
Матвія, 7.-7.)

На перший погляд може здатися дивним і нелогічним, що до епіграфу статті, присвяченої питанням економічної стратегії країни, офіційною релігією якої відповідно до Державної Конституції є Іслам, винесені відомі слова з Нового Заповіту, але, на наш погляд, ця християнська мудрість, як і зміст іншої відомої давньоіндійської мудрості, що наведено в епілозі цієї статті, цілком відповідають тим процесам і суспільним настроям, які останніми роками, а можливо і протягом більшого проміжку часу, принаймні останні 40 років, спостерігаються в Малайзії.

Країна, яка на сьогодні в окремих сферах економіки та соціального розвитку є визнаним лідером серед держав ісламського світу, країн, що розвиваються (держав так званого «третього світу»), регіону Південно-Східної Азії, прикладом економічно та соціально успішної, просвіченої, толерантної мусульманської держави, за останні десятиліття досягла помітного прогресу на шляху фундаментальних соціально-економічних трансформацій. Малайзія пройшла складний шлях перетворень від відсталого сільськогосподарської колоніально залежної країни з нерозвинутою економікою ресурсної орієнтації через стан побудови міцної індустріальної незалеж-

ної держави з експорто-орієнтованою економікою і ставить сьогодні перед собою складні та амбітні завдання розбудови сучасної, успішної мусульманської держави з передовою та лібералізованою економікою інноваційного характеру, досягнення до 2020 року рівня економічних показників розвинутих країн світу.

Такі масштабні завдання, хоча і викликають певний скептицизм у окремих аналітиків [1], потребують, з одного боку, генерації нових ідей і стратегій, творчого та компетентного менеджменту керівництва та Уряду країни, а з іншого — злагоджених партнерських зусиль для досягнення спільної мети як державного, так і приватного секторів економіки. В сучасних же геоekonomічних умовах вирішення цих завдань обтяжується також необхідністю подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 років.

Стратегія економічної трансформації країни та нові ініціативи уряду. У 2008–2009 роках, як і більшість інших держав світу, в тому числі країни Південно-Східної Азії, Малайзія зазнала чутливого удару чи не найбільшої після Другої світової війни фінансово-економічної кризи. У першому кварталі 2009 року, в період найбільшого розпаду кризи національна економіка країни скоротилася на 6,2%, але вже до другої половини року завдяки активним зусиллям нового уряду Малайзії ситуація покращилася і в четвертому кварталі року було зафіксовано зростання 4,5% [2].

Зміна уряду для будь-якої країни світу є досить важливою подією в її історії, проте для Малайзії, в якій за 53 роки державної незалежності при владі перебувало лише 6 прем'єр-міністрів, призначення нового керівника уряду є непересічною, навіть визначною подією в історії. З моменту призначення у квітні 2009 року на посаду прем'єр-міністра Малайзії Наджиба Разака новим урядом країни, окрім вирішення завдання подолання фінансово-економічної кризи, було взято курс на реалізацію досить амбітного завдання досягти до 2020 року в економічному розвитку показників розвинутих країн світу, стати державою з високим рівнем доходів на душу населення (зокрема, з сьогоднішнього показника в 7000 дол. США на душу населення вийти на рівень 17 000 дол. США через 10 років) [3].

Слід відзначити, Н. Разаку самою долею було уготовано стати 6-м прем'єром країни, оскільки він був сином 2-го прем'єр-міністра Абдули Разака (1971–1976 рр.) і племінником 3-го прем'єра Хусейна Онна (1976–1981 рр.), отримав економічну освіту у Великій Британії і вже у 23 роки почав політичну кар'єру будучи обраним до Малайзійського парламенту [4].

З метою забезпечення такої масштабної трансформації країни прем'єром було представлено відповідну стратегію, яка базується на восьми ініціативах («опорах»), що складаються з чотирьох головних і чотирьох додаткових компонентів. Чотирма головними компонентами («опорами») трансформаційної стратегії є такі фундаментальні ініціативи: **концепції «Єдина Малайзія»** і **«Служити людям сьогодні»** [1, 5], **Програма Урядової Трансформації (ПУТ)** [2], **Нова Економічна Модель (НЕМ)** [6], а також **10-й п'ятирічний план** розвитку Малайзії (2011–2015 рр.) [7]. Допоміжними компонентами (ініціативами) трансформаційної стратегії уряду Малайзії є: розвиток творчості, креативності та інноваційності як складових загальної культури; прискорення процесів прийняття рішень та вжиття практичних заходів; забезпечення реальної цінності національної валюти; наголос на перевагах інтеграції [3].

Якщо попередній прем'єр-міністр Малайзії Абдула Ахмад Бадаві (2003 – березень 2009 рр.) зосередив свою ідеологічну діяльність на концепції «цивілізаційного ісламу» (Іслам Хадхарі), яка дозволяла частково гармонізувати відносини між національними громадами країни, то Наджиб Разак пішов у цьому напрямі далі, запропонувавши у вересні 2008 року, ще будучи віце-прем'єром, **концепцію «Єдина Малайзія»** [1, 5], яка сьогодні активно пропагується урядом. Концепція полягає в розбудові єдиного багатокультурного та багатоконфесійного суспільства на засадах рівності та взаємоповаги до всіх рас, націй і релігій в країні, її мета є очевидною: збереження та зміцнення расової гармонії, усунення взаємних підозр між національними групами країни. За словами Н. Разака, ця концепція заснована на практичному досвіді інших багатонаціональних країн, де суспільство ідентифікує себе в першу чергу з громадянством певної держави, а не за етнічними, релігійними або расовими ознаками. При цьому наголос робиться на національній єдності, міжетнічній гармонії та ефективному управлінні. Концепцією також проголошуються 8 ключових цінностей, сповідання яких

має сприяти втіленню її в життя, це: наполегливість, найвища майстерність та професіоналізм, прихильність, лояльність, освіченість, скромність, чесність і гідність. Таким чином, саме єдність нації проголошується ключовим елементом на шляху досягнення спільної мети — розбудови розвинутої процвітаючої держави.

Програма Урядової Трансформації [2] розрахована на три роки і має дві основні цілі, які відповідають головним завданням державного будівництва, сформульованим у головному стратегічному програмному документі «Бачення 2020». *Першою ціллю* є зробити діяльність уряду більш ефективною, чутливою до потреб людей та відповідальною за результати. *Другою* — зробити Малайзію передовою та об'єднаною, у світлі концепції «Єдина Малайзія», країною із суспільством з високими стандартами життя. В цілому ПУТ є сміливим та рішучим планом, спрямованим на активізацію усіх урядових механізмів та можливостей у подоланні існуючих проблем у ключових галузях діяльності. ПУТ визначено шість Національних Ключових Сфер Досягнення Результатів (НКСДР), серед яких: зниження рівня злочинності; боротьба з корупцією; покращання системи та рівня освіти; підвищення стандартів життя домогосподарств з низьким рівнем доходів; поліпшення сільської інфраструктури; покращання міського громадського транспорту. У кожній із зазначених шести сфер НКСДР відповідними міністерствами, агентствами і відомствами країни розроблені спеціальні програми та комплекс необхідних заходів з метою ефективного досягнення поставлених цілей. Згадані сфери не обмежують інші напрямки, що потребують прискіпливої уваги Уряду Малайзії, який не припинятиме своїх зусиль до досягнення очевидних позитивних результатів Програми трансформації. При цьому встановлюються чіткі критерії оцінки досягнення прогресу в тій чи іншій сфері, відповідно до компетенції окремих міністерств та відомств країни, оцінки проводяться кожні півроку (першу проведено у листопаді 2009 — січні 2010 рр., другу липні–серпні 2010 р.).

Ініціативи уряду з питань економічної лібералізації передбачають вжиття спеціальних заходів з метою залучення прямих іноземних інвестицій шляхом активної участі у всесвітніх змаганнях за глобальні фінансові ресурси, життєво необхідні для подальшого розвитку економіки країни. Деякі з цих заходів

включають: надання дозволу іноземним компаніям на отримання контрольних пакетів акцій будь-яких підприємств і компаній за виключенням окремих стратегічних галузей (телекомунікації, енергетика, банківська справа, фінансові інституції); послаблення владних повноважень та лібералізація діяльності урядового Комітету з іноземних інвестицій (тепер його дозволу потребують лише такі іноземні компанії, які проводять операції з нерухомістю, які заторкують інтереси держави і на суму, що перевищує 7 млн дол. США); скорочення мінімальної квоти щодо етнічних малайзійців — власників публічних компаній, зареєстрованих на біржі, з 30% до 12,5%. Такі заходи в цілому отримали позитивні відгуки іноземних інвесторів [8].

Урядом Малайзії було здійснено низку заходів з підвищення прозорості та відповідальності, серед яких, зокрема, використання НКСДР та Ключових Індикаторів Діяльності для забезпечення реальної відповідальності міністрів та їх міністерств за конкретні результати своєї роботи. Інші аналогічні заходи включають практику відкритості для публічного моніторингу та участі у раніше закритих державних тендерах, а також публічного звітування стосовно урядових витрат через механізм спеціальної громадської комісії за участі незалежних громадських експертів та керівників приватного бізнесу.

Було дозволено збільшення частки іноземного капіталу в інвестиційних банках з 49% до 70%. Протягом 2009 року Національний Банк Негара уповноважив видати ліцензії двом великим іноземним ісламським банкам (з капіталом не менше 1 млрд дол. США), у 2010 році — ще двом, а в 2011-му — трьом комерційним банкам світового класу. Таким чином, до 2012 року в країні може з'явитися 7 нових іноземних банків на додаток до 13 вже існуючих [1, 2].

З метою подолання фінансово-економічної кризи урядом в оперативному порядку було запроваджено два Стимуляційних пакети [2, 6] для захисту економіки та запобігання її можливо-му «вільному падінню» (Перший пакет — у листопаді 2008 року у розмірі 2 млрд дол. США; Другий пакет — березень 2009 року у розмірі 16,5 млрд дол. США). Другим Стимуляційним пакетом було передбачено фінансування протягом 2009–2010 років таких основних заходів: скорочення рівня безробіття та створення нових робочих місць; зменшення економічного тиску на уразливі групи населення (зокрема, етнічних малайзійців, місцевих

аборигенних груп); надання допомоги та сприяння приватному сектору; розбудова інфраструктури та нових перспективних проєктів. Таким чином, зазначені Пакети спрямовані не лише на стимулювання економіки на близьку перспективу, але також на створення довготермінових можливостей в умовах перспектив глобального економічного одужання.

Вже перші результати упровадження Стимуляційних пакетів свідчать про їх своєчасність та ефективність. Хоча протягом перших трьох кварталів 2009 року і спостерігалось негативне зростання (падіння) економіки країни, але вже у четвертому кварталі було забезпечено незворотне позитивне зростання. Вдалося також значно послабити наслідки для Малайзії та вплив світової фінансово-економічної кризи.

Подальші кроки уряду із **запровадження НЕМ** [2, 6] як **нової економічної стратегії** мають на меті твердо поставити Малайзію на шлях стійкого розвитку, зробити економіку та бізнес країни більш інноваційними, ініціативними, спрямованими на досягнення вищого рівня ефективності, якості, доданої вартості, а також вийти на рівень високорозвинених країн світу.

30 березня 2010 року прем'єр-міністр країни представив першу частину нового програмного документа уряду «Нова економічна модель» Малайзії. Як зазначав Глава уряду, метою НЕМ є досягнення швидкого економічного зростання та подолання наслідків фінансової кризи. НЕМ було розроблено Національною економічною радою, до якої входять провідні економісти країни, міжнародні аналітики, представники найбільших банків та бізнес-корпорацій країни. Головні ідеї документа зосереджені на трьох основних напрямках: посилення самоідентифікації малайзійської нації та розбудова єдиного багатокультурного суспільства, яке ідентифікує себе в першу чергу з громадянством, а не за етнічними або расовими ознаками (концепція «Єдина Малайзія»); економічний розвиток має базуватись на запровадженні найновітніших технологій і високому рівні освіти та професійної підготовки національних кадрів; конкурентоспроможність економіки країни забезпечуватиметься останніми досягненнями науки і техніки.

Друга частина НЕМ була представлена Національною економічною радою і включає конкретні напрями та заходи подальшої імплементації НЕМ, якими буде закладено новий фунда-

мент на наступне десятиліття для забезпечення Малайзією економічного рівня розвинутих країн.

Останні три десятиліття Малайзія активно розвивала виробничий сектор своєї економіки, відбулася трансформація країни від сільськогосподарсько-ресурсної економіки до індустріальної, експорто-орієнтованої, що стало результатом успішної реалізації Нової економічної політики, запровадженої урядом прем'єр-міністра Абдулі Разака (батька нинішнього прем'єра) у 1971 році. Сьогодні Малайзія є серед найбільших країн-експортерів світу (*понад 157 млрд дол. США – 21-ше місце на початок 2009 року; Україна на той час посідала 45-те місце у світі за обсягом експорту – близько 65 млрд дол. США*) [9].

Новий фокус НЕМ спрямований на підвищення та максимізацію економічного потенціалу країни. Значна увага приділятиметься приватному сектору, подальшій лібералізації сектору послуг, як головного контрибутора національного ВВП. Відповідно до Третього Індустріального Мастер-плану Малайзії (2006–2020) сектор послуг (без урядових послуг) має щороку зростати на 7,5% і до 2020 року скласти 59,7% ВВП країни [2, 3].

Значна увага приділятиметься урядом розвиткові ринку праці та людського капіталу. Планується запровадження спеціальних заходів з метою залучення молодих талановитих малайзійців, які сьогодні працюють за кордоном.

Зусилля спрямовуватимуться на збільшення прямих іноземних інвестицій в економіку країни. Для цього запроваджуватимуться такі спеціальні заходи з підвищення конкурентоспроможності Малайзії: скорочення витрат та оптимізація організаційних моментів при веденні бізнесу; зміцнення людського потенціалу (зокрема, збільшення бюджетних асигнувань на навчання та перепідготовку кадрів); створення необхідної інфраструктури (парки високих технологій, промислові об'єкти нерухомості, підприємства громадського користування та логістики) тощо.

Показники економічного розвитку та рейтинги конкурентоспроможності країни. За інформацією Національного банку Малайзії [10, 11], через негативний вплив світової фінансової кризи темпи зростання економіки Малайзії у 2009 році знизилися на 1,7%. Колапс світового ринку протягом першого кварта-

лу 2009 року та стрімке зниження попиту спричинили рекордні темпи падіння ВВП Малайзії за останнє десятиліття (-6,7%). Однак завдяки вжитим урядом країни заходам (гарантування державою безпеки вкладів населення, зниження ставок на позики, зменшення фіскальних ставок, фінансове стимулювання економічних процесів та інше) темпи падіння ВВП вдалось стримати до 1,0%.

Протягом першого кварталу 2009 року внутрішній попит знизився на 2,9%, однак завдяки підвищенню витрат державного сектору економіки, наданню фіскальних стимулів та іншим заходам, спрямованим на розвиток економіки, уряду Малайзії вдалося стабілізувати внутрішній попит.

Зростання показників сектору послуг протягом 2009 року зменшилось на 4,6% порівняно з відповідними показниками 2008 року, однак залишились позитивними (2,6%), що надало змогу уряду країни підтримувати національну економіку під час світової фінансової кризи. Частка сектору послуг у ВВП Малайзії підвищилась до 57,4% (55,0% — 2008 рік). Головними складовими цього сектору протягом 2009 року були такі підсектори: зв'язок (зростання на 6%); фінансові послуги та страхування (4,4%); оптова та роздрібна торгівля (1,2%); житлові та ресторанны послуги (2,7%); інші послуги (4,4%). Транспортування та складування є єдиним підсектором сектору послуг економіки країни, в якому спостерігалось зниження темпів зростання (на 2,8%).

Через різке зменшення світового попиту виробничий сектор економіки Малайзії значно знизив показники зростання протягом 2009 року. Темпи виробництва електроніки та електропобутових приладів знизилась на 22,8%. Виробництво сировинних товарів також зазнало різкого зменшення, та все ж підвищення попиту на внутрішньому ринку у четвертому кварталі уможливило підприємствам зазначеної галузі досягти 1% зростання. Виробництво споживчих товарів, транспортного обладнання, автомобільних двигунів також було суттєво зменшено. Однак завдяки збереженню стабільного попиту на їжу, напої та тютюн вже у другому кварталі 2009 року вдалося досягти зростання у цьому секторі на 7,7%. Обсяги виробництва будівельних матеріалів (в т.ч. метал) були різко зменшені протягом першого кварталу 2009 року, однак своєчасне надання державної підтримки

будівельному сектору економіки дозволило досягти у четвертому кварталі показників зростання.

Протягом 2009 року спостерігалось також падіння темпів зростання агропромислового комплексу Малайзії — 0,4%. Виробництво пальмової олії (головного експортного продукту сільськогосподарського комплексу) було знижено на 1% до 17,6 млн тонн. Стрімке зниження світових цін на каучук протягом першого кварталу 2009 року, а також несприятливі погодні умови призвели до зниження його виробництва на 20,2% — до 0,86 млн тонн.

Темпи зростання видобувного сектору Малайзії знижено на 3,8%. Через зниження світового та внутрішнього попиту кількості свердловин з видобутку нафти та газу було закрито на обслуговування. Видобуток нафти (включаючи конденсат) склав 659,845 барелів щоденно (на 4,0% менше, ніж у 2008 році). Обсяги видобутку природного газу також було знижено на 4% (1604,715 млн м³ щоденно).

Відповідно до Дев'ятого п'ятирічного плану розвитку економіки Малайзії (дія якого завершується у 2010 році), а також завдяки вжитим урядом заходам зі стимулювання економіки країни, будівельний сектор розвивався стабільно — +5,7% зростання.

Через негативний вплив фінансово-економічної кризи на світову економіку, зменшення попиту та інші негативні фактори, обсяги зовнішньої торгівлі Малайзії у 2009 році впали на 14,6%, загальний товарообіг склав 341,73 млрд дол. США. Однак торговельне сальдо для Малайзії залишилось позитивним та становило 42,55 млрд дол. США [10, 11].

Протягом 2009 року до економіки Малайзії було залучено прямих іноземних інвестицій на суму 9,29 млрд дол. США, своєю чергою, Малайзія інвестувала за кордон 8,97 млрд дол. США [8]. Резерви країни минулого року зросли на 4,05 млрд дол. США та становили 97,44 млрд дол. США. Протягом року зовнішній борг Малайзії було зменшено до 67,7 млрд дол. США (35,3% від ВВП країни). Індекс споживчих цін протягом року підвищено на 0,6% (2008 — 5,4%). Індекс виробничих цін зменшився на 7,1% (2008 рік — зростання на 10,3%).

Не зважаючи на негативні наслідки світової фінансової кризи, банківська система Малайзії залишається сьогодні стабільною. За даними Центрального банку, загальна кількість непо-

вернутих кредитів у банківському секторі країни не перевищує 2,2%. Свідченням здатності економіки країни виживати в непростих умовах кризи є покращання позиції країни у міжнародних рейтингах серед найбільш конкурентоспроможних економік світу. Відповідно до показників «конкурентоспроможності» економіки міжнародного рейтингового агентства (травень 2010 року), Малайзія вперше з 1999 року посіла 10 місце, у минулому році країна займала 18 місце серед 60 країн. Основними індексами, за якими розраховувався рівень конкурентоспроможності економіки Малайзії, є такі: економічна діяльність (8 місце); ефективність роботи уряду (9); ефективність роботи бізнесу (4); інфраструктура (25) [12].

Цікаво розглянути і деякі інші рейтингові показники сучасного стану економічного розвитку Малайзії: за *рейтингом «легкості ведення бізнесу» у 2009–2010 рр.* Малайзія займає 23 місце, перше місце у цьому рейтингу посів Сінгапур, Україна — 142 місце [13]; серед країн з «найбільш глобалізованою економікою» Малайзія посідає 24 місце, перше місце — Швейцарія, Україна — 82 [14]; відповідно до рейтингу «конкурентоспроможності економіки» Малайзія займає 10 місце, перше місце — Сінгапур, Україна — 57 [12]; згідно з «індексом економічної свободи» у 2010 Малайзія посіла 69 місце (перше місце — Гонконг, Україна — 162 місце) [15].

Відповідно до статистичної інформації Національного банку Малайзії [10, 11], починаючи з 4 кварталу 2009 року, завдяки успішним заходам уряду країни, спрямованим на оздоровлення національної економіки, вдалось стримати інфляцію та підвищити внутрішній попит, що, своєю чергою, стало значним стимулом подальшого розвитку економіки країни. Показники зростання ВВП у четвертому кварталі 2009 році сягнули 4,5% замість очікуваних 3,2%. У першому кварталі 2010 року вдалось підвищити загальні обсяги експорту на 30% та досягти 10,1% зростання ВВП. Показники зростання малайзійського ВВП загалом 2009 році становили «мінус» 1%, інфляція в країні — близько 1%.

Сьогодні спостерігається тенденція подальшого зростання внутрішнього споживання. Закордонні інвестори також продовжують підтримувати економіку Малайзії. Позитивні зрушення в господарстві країни відбуваються завдяки активному стимулюванню приватного сектору та загальній лібералізації державної

економічної політики. Як відзначалося вище, з метою уникнення загострення негативних тенденцій в економіці країни, а також продовжуючи позитивний досвід 2008 року, у березні 2009 р. уряд Малайзії запровадив **Другий стабілізаційний пакет в обсязі близько 16,5 млрд дол. США**, який, зокрема, передбачав: здійснення проектів у стратегічних секторах економіки (телекомунікація, інноваційні технології, туризм, сільське господарство); стимулювання приватного сектору економіки (80% — державне фінансування позик обсягом не більше 2,77 млн дол. США строком на 5 років); **стимулювання розвитку будівельного сектору, розширення та поліпшення міської інфраструктури; проведення модернізації виробництва** шляхом виділення цільових позик на розвиток, **впровадження «зелених» технологій та надання пільгових позик і державної підтримки для виходу малайзійських компаній на міжнародний ринок.** До кінця 2009 року двома стабілізаційними пакетами було профінансовано 83 939 проекти, середня тривалість започаткованих програм — 2 роки.

Завдяки своєчасному впровадженню згаданих заходів уряду країни вдалося суттєво знизити негативні наслідки світової фінансової кризи та зберегти позитивні темпи зростання економіки країни. За попередніми прогнозами Міністерства фінансів Малайзії, темпи зростання малайзійської економіки у 2010 році становитимуть 2–3%, доходи на душу населення зростуть на 2,5% (7361 дол. США), через зниження державних витрат дефіцит бюджету складатиме 5,36% від ВВП і буде покритий за рахунок внутрішніх позик.

Державний бюджет Малайзії 2010 року, як інструмент закріплення посткризових тенденцій та відправна точка подальшого інноваційного розвитку [10, 11, 16]. У кінці жовтня 2009 року, офіційно представляючи у Парламенті Малайзії проєкт Державного бюджету на 2010 рік, прем'єр-міністр, міністр фінансів країни Н. Разак відзначив, що Малайзія, незважаючи на цілеспрямовані запобіжні антикризові заходи уряду, відчула на собі негативні наслідки світової фінансово-економічної кризи. Беручи до уваги обмеження фінансових ресурсів країни, здатних стимулювати економічні процеси, уряд був змушений приймати досить сміливі та, водночас, виважені рішення [3].

Як відомо, у 70–80-х роках ХХ століття Малайзія успішно трансформувала свою економіку із сільськогосподарської на індустріальну, однак сьогодні слід перебудувати економіку країни на основі інноваційної моделі. Лише з таких умов Малайзія залишиться країною, здатною витримати світову конкуренцію. У зв'язку з цим бюджет 2010 року став відправною точкою у процесі перетворення малайзійської економічної моделі та фундаментом для наступного десятого 5-річного плану економічного розвитку країни. У бюджеті відображено головну роль приватного сектору у розвитку економіки Малайзії, що зосереджується на трьох основних стратегіях: розвиток національної економіки до високоприбуткового рівня; забезпечення процесу стабільного зростання економіки; підвищення рівня життя населення.

Прем'єр-міністром наголошено на особливій важливості таких напрямів реалізації бюджету-2010 [16]:

Підвищення активності приватного інвестування. В часи подолання наслідків фінансово-економічної кризи 1997–1998 років, яка охопила весь Азійський регіон, приватне інвестування відіграло важливу роль у процесі зростання національної економіки, однак за останні роки спостерігається негативна тенденція зниження відсотка приватного інвестування (з 30% до 10% ВВП). У зв'язку з цим поставлено завдання активізувати процес залучення приватних інвестицій шляхом створення сприятливих умов для місцевих компаній-донорів, надання їм широкого спектра заохочень. Відзначено також вагому роль залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Малайзії. Для цього передбачається надання дозволу іноземним інвесторам купувати частки в малайзійських компаніях та засновувати спільні підприємства з часткою іноземного капіталу.

Створення сприятливого середовища для ведення бізнесу. Урядом проводяться структурні зміни, а також створюються додаткові структури, діяльність яких спрямовуватиметься на покращання умов ведення бізнесу та перетворення економічної системи на більш орієнтовану до вимог сучасного світового ринку. Беручи до уваги брак висококваліфікованого місцевого персоналу, планується активно залучати відповідних іноземних фахівців, для яких пропонується спростити процедуру отримання візових документів, дозволу на працю та надання статусу тимчасового мешканця Малайзії.

Відзначено також нагальну потребу у подальшій електрифікації країни (не зважаючи на той факт, що Малайзія експортує електроенергію) та реалізації проектів будівництва гідроенергетичних об'єктів, Національній енергогенеруючій компанії виділено для цього 1,4 млрд дол. США.

Інтенсифікація науково-дослідних робіт (НДР) та їх комерціалізація. Сьогодні частка науково-дослідних робіт в економіці Малайзії сягає 0,6% ВВП, в той час як відповідні показники США — 3%, Південної Кореї — 3,5%, Тайваню — 2,4%. Для формування високоприбуткової економічної моделі необхідно підвищити відсоток проведення НДР та їх комерціалізацію, для цього передбачається впровадження таких заходів: підвищення ефективності надання позик на проведення НДР; заснування Національного інноваційного центру, діяльність якого буде підтримуватись Міністерством технологій та інновацій і Міністерством вищої освіти Малайзії; виділення коштів для забезпечення патентного захисту результатів НДР; забезпечення податковими пільгами малих та середніх підприємств, що впроваджують НДР.

Розвиток туристичної індустрії. Не зважаючи на негативні наслідки світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 років та пандемії грипу H1N1 2009 року, темпи відвідування Малайзії туристами постійно зростають (понад 2 млн туристів щомісяця в'їжджають до країни). Для забезпечення подальшого розвитку туристичної галузі передбачено виділення з бюджету 2010 року 265 млн дол. США. Серед головних програм розвитку слід відзначити: залучення до програми «Малайзія мій другий дім» представників Великої Британії, Японії, Республіки Корея, країн Середнього Сходу, Індії та Китаю; підвищення якості туристичної інфраструктури тощо. Для активізації індустрії охорони здоров'я та туризму урядом країни передбачаються податкові привілеї для компаній, що пропонують відповідні послуги іноземним туристам.

Розвиток сектору сільського господарства. Оскільки сільське господарство є одним з основних джерел прибутків у місцевих бюджетах та однією з рушійних сил економіки країни, передбачено впровадження заходів з подальшого розвитку цієї галузі. Для цього поточним бюджетом передбачено виділення 1,77 млрд дол. США, з яких планується здійснити фінансування таких програм: переоснащення та поліпшення іригаційної

системи полів; реалізація проектів будівництва дамб, яка підвищить якість водопостачання окремих регіонів; надання допомоги підприємствам, що працюють в галузі рибного господарства; розвиток фермерської індустрії (фрукти, овочі — 45 млн дол. США); розвиток виробництва м'яса — 17 млн дол. США; упровадження програми підготовки персоналу підприємств-інкубаторів.

Розвиток будівельної галузі. Не зважаючи на негативні наслідки фінансової кризи будівельна індустрія зберігає позитивні темпи зростання. Для стимуляції цієї тенденції урядом виділено додаткове фінансування під егідою урядових програм будівництва. В бюджеті на 2010 рік в обсязі 2,66 млрд дол. США передбачено фінансування програм будівництва доріг та мостів, розвитку інфраструктури залізниць, морських та авіапортів.

Зміцнення сегменту малого та середнього бізнесу. Уряд Малайзії продовжує роботу з підтримки ініціатив малого та середнього бізнесу, для чого в країні засновано 79 відповідних фондів, загальне фінансування яких становить 2,6 млрд дол. США, однак передбачається підвищити цю суму до 9,7 млрд дол. США. У 2010 році під егідою уряду впроваджується низка програм підтримки малого та середнього бізнесу, серед яких: виділення фінансування (83 млн дол. США) для фондів Державної корпорації розвитку економіки; підтримка малих спільних підприємств; виділення фінансування (16,86 млн дол. США) для забезпечення потреб підприємств згаданого сектору у приміщеннях та обладнанні, створення відповідної інфраструктури поза межами індустріальних районів країни.

Підвищення освітнього рівня робочої сили. Продовжується робота з підготовки та підвищення кваліфікації робочої сили, для цього передбачається:

— підвищення рівня освіти в політехнічних коледжах, а також надання освітніх позик для 32 000 студентів (384 млн дол. США);

— підвищення рівня освіти в інститутах індустріального профілю (150 млн дол. США); фінансування центрів розвитку професійних навичок (технічні, виробництва меблів, сфери послуг).

Для забезпечення фінансових програм, що упроваджуються у 2010 році, затверджено річний державний бюджет в обсязі 56,65 млрд дол. США (на 11,2% менше бюджету попередньо-

го року) з огляду на наслідки для країни світової фінансово-економічної кризи. Фінансування в обсязі 72,2% (40,91 млрд дол. США) передбачено на операційні витрати, а витрати на розвиток забезпечуватимуться в обсязі 27,8% (15,73 млрд дол. США).

У частині операційних витрат серед іншого передбачено фінансування винагород та заробітної плати в обсязі 6,15 млрд дол. США, а також 21,86 млрд дол. США на виплату фіксованих заробітних плат. У частині витрат на розвиток 7,51 млрд дол. США виділено на потреби підтримки інфраструктури економічного сектору, сільського господарства та розвитку регіонів. 6 млрд дол. США виділено на потреби соціального сектору — освіта, охорона здоров'я, житлове господарство та розвиток суспільства. Передбачено також виділення окремого фінансування в обсязі 1,09 млрд дол. США на розвиток сектору безпеки, 532 млн дол. США — на загальне адміністрування та 591 млн дол. США — на непередбачені витрати. *Дохідну частину бюджету 2010 року, порівняно з бюджетом 2009-го, зменшено на 8,4% (43,9 млрд дол. США). Дефіцит бюджету закладено на рівні 5,6% ВВП (7,4% у 2009 році).*

Амбітні завдання Десятого 5-річного плану розвитку Малайзії [3, 7]. 10 червня 2010 року, виступаючи у парламенті з презентацією Десятого плану розвитку економіки Малайзії (2011–2015 рр.), Н. Разаком було зазначено, що у зв'язку зі стрімкими змінами світового економічного середовища Малайзія має залишатись країною із конкурентоспроможною економікою та не сподіватись на низьку вартість власної інфраструктури. Глобалізація, лібералізація та високі темпи розвитку економік Китаю, Індії, Бразилії, Росії та країн Середнього Сходу підштовхують Малайзію до забезпечення високого рівня конкурентоспроможності у сферах міжнародної торгівлі та інвестицій.

Уряд продовжуватиме наполегливу роботу з метою виведення Малайзії до п'ятірки найбільш конкурентноспроможних країн світу. Значну увагу буде приділено проблемі підвищення рівня життя населення країни.

Головними цілями упровадження Десятого плану є покращання основних показників розвитку економіки держави, насамперед ВВП на душу населення: відповідно до задекларованих цілей, цей показник у 2015 році має досягти 12 140 дол.

США. Також відзначається необхідність досягнення показників річного зростання ВВП на рівні 6%.

Головною рушійною силою зростання малайзійської економіки має стати сектор послуг, промислове виробництво та виробництво товарів з доданою вартістю в секторі сільського господарства за рахунок розвитку біотехнологій та інших інновацій.

Іншим завданням та ключовим викликом Десятого плану стане розвиток та упровадження стимуляційних привілеїв процесу внутрішнього приватного інвестування для досягнення зростання показників внутрішніх інвестицій в національну економіку на рівні 12,8% щороку (35 938 млн дол. США). Передбачається, що у 2015 році буде зменшено державний фіскальний дефіцит до менш ніж 3% від ВВП (сьогодні цей показник дорівнює 5,3%).

Планується створення спеціального Фонду сприяння в 6 млрд дол. США для допомоги приватному сектору у фінансуванні спільних партнерських проектів підприємств державного та приватного секторів. Завдяки цьому фонду уряд очікує залучення приватних інвестицій на суму близько 60 млрд дол. США.

У системі Департаменту прем'єр-міністра буде створено спеціальний підрозділ, який визначатиме напрямки та діяльність державного інноваційного органу — Національної інноваційної системи. Ця інституція розроблятиме загальну політику та стратегії інновацій.

Маючи на меті досягнення перспективних цілей програми «Бачення 2020», *Десятий план розвитку економіки Малайзії базується на таких головних принципах*: розвиток економіки згідно з вимогами світового економічного середовища; активне використання системи міжнародної диверсифікації; завдяки підвищенню рівня спеціалізації перетворення Малайзії у країну з розвинутою економікою; запровадження інновацій з метою підвищення рівня продуктивності виробництва; підготовка та ефективне використання висококваліфікованих кадрів; упровадження системи рівних можливостей для кожного та підтримки незахищених верств населення; подальша стимуляція процесів розвитку економіки; підтримка ефективного співробітництва; збільшення інвестицій у проекти з охорони навколишнього середовища; форматування роботи уряду за моделлю конкурентоспроможних корпорацій.

Головними стратегічними цілями Десятого плану розвитку Малайзії визначено: відпрацювання нової моделі та державної ідеології з метою забезпечення економічної трансформації; для забезпечення стабільних темпів зростання економіки формування відповідних внутрішніх умов та сприятливого економічного клімату в державі; подальший розвиток соціально-економічного середовища; розвиток Малайзії як центру підготовки висококваліфікованих фахівців; вжиття необхідних заходів, спрямованих на підвищення рівня життя населення країни.

З метою досягнення наведених цілей, уряд Малайзії вживатиме активних заходів, спрямованих на стимулювання розвитку визначених головними 12-ти «ключових національних галузей економіки»:

— *видобуток нафти та газу.* Беручи до уваги тенденції відновлення світової бізнес-активності, слід очікувати, що протягом наступних п'яти років темпи споживання нафти та газу зростатимуть приблизно на 20% щороку. Для збереження позитивних темпів зростання економіки Малайзії планується здійснити подальші геологорозвідувальні роботи щодо пошуку нових покладів, налагодження безперервного використання працюючих свердловин та подальшої оптимізації їх роботи. Очікується, що надходження від цієї галузі становитимуть 5,8% — 5,3% від ВВП, або 13 437 — 12 437 млрд дол. США.

Національною нафтогазовою компанією Petronas планується також будівництво в м. Мелакка (на південь від м. Куала-Лумпур) нового заводу з виробництва зрідженого газу, що коштуватиме 1 млрд дол. США;

— *пальмова олія та пов'язані з нею товари.* Відповідно до прогнозів фахівців, існують значні перспективи подальшого розвитку цієї галузі. Метою уряду Малайзії є стимулювання розширення виробництва пальмової олії та отримання надходжень від виробництва в обсязі 6843 млрд дол. США та експортних надходжень в обсязі 21 656 млрд дол. США. Для досягнення поставлених цілей планується створити в Малайзії регіональний центр виробництва пальмової олії за рахунок впровадження урядових програм, спрямованих на стимулювання розвитку виробництва та надходження інвестицій;

— *фінансові послуги.* Темпи зростання сектору страхування та фінансових послуг плануються на рівні 8,3%, а надходження

від цієї галузі становитимуть 12,7% від ВВП. Планується також вжити заходів з подальшого розвитку цього сектору з метою досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності, диверсифікації та стабільності. Головну увагу буде приділено підвищенню ліквідності малайзійського ринку цінних паперів;

— *оптова та роздрібна торгівля*. Очікується, що темпи зростання оптової та роздрібною торгівлі становитимуть 8,3% щороку, а у 2015 році надходження від цієї галузі сягнуть 15,1% від ВВП. Для цього передбачається модернізувати торговельний сектор та підвищити якість обслуговування споживачів. Із зазначеною метою впроваджуватимуться ініціативи подальшої лібералізації цього сектору та підвищення темпів залучення інвестицій;

— *туризм*. З метою досягнення задекларованих цілей розвитку галузі туризму до 2015 року основні зусилля будуть спрямовані на підвищення активності високо-бюджетного туристичного сектору, популяризацію малайзійського туризму серед таких країн, як Росія, Індія, Китай, країн Середнього Сходу та подальше зростання кількості туристів. Вживатимуться заходи щодо стимулювання екологічного, культурного, родинного туризму, збільшення кількості виставкових та ярмаркових заходів;

— *виробництво електроніки та електро побутових приладів*. Головним завданням є збільшення частки виробництва продукції з підвищеною доданою вартістю на підприємствах державної та приватної форм власності. Передбачається вжити заходів, спрямованих на підвищення рівня автоматизації та подальшої структуризації виробництва, підвищення якості та збільшення обсягів виробництва напівпровідників, комплектуючих комп'ютерної техніки, оптоелектроніки, радіо та бездротових систем;

— *приватне медичне обслуговування*. Головною метою розвитку сектору охорони здоров'я є досягнення темпів зростання на рівні 10% щорічно та перетворення Малайзії у країну з найвищим рівнем медичного обслуговування у Південно-Східній Азії. Для цього передбачається налагодити співробітництво між національними медичними центрами та відповідними всесвітньо відомими міжнародними установами, підвищити рівень міжнародної інтеграції малайзійського медичного страхування;

— *освіта*. Протягом планового періоду очікується підвищення рівня прибутків приватних навчальних установ Малайзії у 1,5–2 рази та зростання кількості іноземних студентів у 2015 році до 150 000. Незважаючи на те що малайзійська освіта вже досить відома й визнана у регіоні, триватиме вжиття заходів, спрямованих на її популяризацію та визнання в інших країнах світу;

— *інформаційні та комунікаційні технології*. Надходження від інформаційної та комунікаційної індустрії у 2015 році мають досягнути 10,2% ВВП Малайзії. Очікується, що збільшення темпів зростання цього сектору економіки не тільки підвищить його частку у ВВП країни, але й у цілому — рівень конкурентоспроможності економіки Малайзії. Однак для цього слід вжити заходи з перетворення виробничих потужностей країни з виробництва загальних інформаційних та телекомунікаційних виробів та послуг на виробництво спеціалізованих видів відповідної продукції;

— *бізнес-послуги*. Передбачається, що протягом 2010–2015 років внесок сектору бізнес-послуг у ВВП дорівнюватиме 3%. Для досягнення поставленої мети планується продовжувати розбудову необхідної інфраструктури. Стратегія розвитку цього сектору полягає у проведенні маркетингових досліджень, налагодженні стабільної взаємодії з відповідними урядовими інституціями та міжнародними організаціями, зокрема країнами АСЕАН, Індії, Китаю, Організації ісламської конференції;

— *сільське господарство*. Окрему увагу буде приділено сільськогосподарському комплексу Малайзії та підвищенню обсягів виробництва товарів цього сектору з доданою вартістю, передбачається, що внесок підприємств агропромислового комплексу країни до ВВП у 2015 році становитиме 2%. З метою налагодження співробітництва між фермерськими, рибальськими та іншими господарствами пропонується створення відповідних аграрних консорціумів;

— *розвиток столиці країни — м. Куала-Лумпур*. З метою нарощування потенціалу подальшого економічного зростання та впровадження провідних стратегій передбачається проведення заходів, спрямованих на розвиток головного економічного та фінансового центру Малайзії, найбільшого міста країни — Куала-Лумпур як міста світового класу. Планується також заснувати в місті Міжнародний фінансовий інститут (підрозділ світового

фінансового центру) зі спеціалізацією у сфері Ісламських фінансів. Іншим напрямком розвитку міста та сусідніх регіонів є створення так званої «Долини Сайм Дарбі» (масштабний проєкт розбудови соціальної інфраструктури, передбачено фінансування близько 10 млрд дол. США протягом 20 років), що також підвищить туристичну привабливість міста, розширить міську систему транспорту тощо.

Підсумовуючи можна відзначити, що у *Десятому п'ятирічному плані розвитку Малайзії сформульовано ключові стратегії та програми, які планує реалізувати уряд країни протягом наступних п'яти років (2011–2015) для надійного забезпечення подальшого сталого розвитку Малайзії та досягнення амбітних перспективних цілей стратегічної програми «Бачення–2020».*

Висновки

1. Високі цілі та складні завдання, поставлені урядом Малайзії і сформульовані в проаналізованих у цій статті програмних документах країни, є настільки масштабними та амбіційними, що можуть викликати певний скептицизм стосовно реальних можливостей їх досягнення та вирішення. Але, поперше, вже сьогодні очевидними є факти помітних успіхів країни на цьому шляху, а, по-друге, як уявляється, чим вищими та амбітнішими є цілі, тим більшою та вищою є налаштованість, мотивація і концентрація колективних зусиль нації на їх досягнення. Як провіщає давньоіндійська мудрість з релігійних текстів «Гімни Рігведи» (XI–X століття до н. е.), *«Дорогу подужає той, хто йде».*

2. Досить помітні успіхи Малайзії у подоланні негативних наслідків фінансово-економічної кризи 2008–2009 років проявилися сьогодні як у відновленні позитивного зростання ВВП економіки країни, так і у зростаючих показниках зовнішньої торгівлі за перше півріччя 2010 року [10, 11]. Зазначених успіхів було досягнуто в результаті активних реформаторських антикризових зусиль уряду країни, програми яких сформульовано у низці стратегічних документів, проаналізованих автором.

3. Позитивний приклад Малайзії як одного з лідерів регіону Південно-Східної Азії та країн, що розвиваються, є повчальним не лише для держав регіону, але й для країн з «перехідною економікою», зокрема європейських, серед яких і Україна.

Література

1. Пагадаев В. А. «Одна Малайзия» Премьера Наджиба Разака // Азия и Африка сегодня. — 2009. — № 12. — С. 41.
2. The Leaders Magazine. — Special edition. Government transformation program. — Malaysia. — 2010. — Volume 3. — April. — pp. 2–31.
3. Матеріали публікацій центральних малайзійських щоденних англомовних газет New Strates Times (NST) — (www.nst.com.my) і The Star — (www.thestar.com.my).
4. Ahmad M. Y. 50 Years of Malaysia's economic diplomacy: The continuing struggle for peace, security and development // The journal of diplomacy and foreign relations (IDFR, MFA of Malaysia). — 2008. — № 1. — Vol. 10. — P. 45.
5. One Malaysia Concept. — www.1malaysia.com.my.
6. National Economic Advisory Council of Malaysia. — www.neac.gov.my.
7. Tenth Malaysia Plan 2011–2015. — www.epu.gov.my.
8. Foreign Investment Committee of Malaysia. — Офіційний урядовий портал Малайзії — www.Malaysia.gov.my.
9. Список країн світу за показником обсягів експорту — www.en.wikipedia.org/wiki/list_of_countries_by_exports.
10. National Bank of Malaysia. — www.bnm.gov.my.
11. Statistics Department of Malaysia. — www.statistics.gov.my.
12. World Competitiveness Yearbook — 2010. — www.imd.ch/research/publications.
13. International Finance Corporation. Doing business: Measuring business regulations. — www.doingbusiness.org/economyranking.
14. World Economic Forum. Centre for Global Competitiveness and Performance. — www.weforum.org/en.
15. 2010 Index of Economic Freedom. Ranking the Countries. — www.heritage.org/index/ranking.aspx.
16. Malaysia Budget 2010. — www.finance.klmanagement.com.my.

Мирослав Романюк,

генеральний директор Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, журналіст, дослідник історії української періодики

ГОРИЗОНТИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

На початок ХХІ ст. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника — провідна всеукраїнська установа, загальнодержавний бібліотечно-інформаційний, бібліографічний, науково-дослідницький, освітній та культурний центр; державне сховище унікальних рукописних і друкованих пам'яток української та світової книжкової культури, творів українського та зарубіжного мистецтва, інших документів, в яких зосереджено національний інформаційний потенціал на всіх різновидах інформації, що створюються в Україні та світі. Де-юре бібліотеку було створено згідно з постановою Ради народних комісарів УРСР від 2 січня 1940 р. «Про організацію наукових установ у Західних областях УРСР».

Унікальний та рідкісний фонд бібліотеки включає рукописні пам'ятки ХІ — поч. ХХ ст., особові архівні фонди ХVІІІ–ХХ ст., інкунабули, палеотипи, стародруковані видання ХVІ–ХІХ ст.; картографічні видання ХVІ–ХVІІІ ст.; українську й іншомовну періодику ХІХ — першої половини ХХ ст.; зібрання творів українського й світового мистецтва — гравюр, рисунків, акварелей, гуашей та нот (ХVІ — початку ХХ ст.). Станом на 01.01.2010 р. загальний обсяг фонду становить понад 8 мільйонів одиниць зберігання.

Бібліотека, визнана в Україні як науково-дослідний інститут у галузях бібліотекознавства, книгознавства, пресознавства, ар-

хівознавства, джерелознавства, здійснює широкомасштабні дослідження української книги і періодики XVIII — поч. XX ст., укладаючи багатотомні монографічні дослідження, біобібліографічні покажчики, каталоги та численні науково-довідкові видання.

Нелегкою була доля нашої бібліотеки. Її складна, а іноді драматична історія ще потребує об'єктивного дослідження. Не маємо за мету характеризувати історіографію проблеми — це тема окремого дослідження, але відзначимо, що у радянський період міжнародна співпраця бібліотеки була обмежена ідеологічними заборонами і «берлінською стіною». Після її падіння бібліотека почала інтенсивно шукати партнерів для співпраці, щоб зрозуміти, як краще організувати свою роботу. Сьогодні можемо констатувати — наші зусилля не були марними. Впродовж останніх двох десятиліть читачами бібліотеки були представники 124 країн світу, а нашими співпартнерами з міжнародного книгообміну стали понад 70 книгозбірень і гуманітарних інституцій, зокрема Австралія, Австрія, Аргентина, Англія, Білорусь, Болгарія, Італія, Канада, Латвія, Литва, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, США, Франція, Чехія та багато інших.

Після проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) перед нами постала проблема як налагодити міжнародну співпрацю з Національним закладом ім. Осолінських (Республіка Польща, м. Вроцлав). Ця подія зумовила формування зовсім нових відносин між українцями і поляками. Стверджую, що дві наші інституції — Національний заклад ім. Осолінських і Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаніка за вісімнадцять останніх років пройшли нелегкий шлях від суперечок до різноформатної та багатогранної співпраці. Це були два періоди в історії наших бібліотек. Перший період — це десятиліття суперечок, іноді розмов на високих тонах, дискусій, як кажуть у народі, до хрипоті. Кожен вимагав свого, що було, звичайно, закономірно, але не вмів слухати іншого. Не дивлячись на те, що 18 травня 1992 р. між нашими країнами був підписаний «Договір про добросусідство, дружні взаємини і співпрацю», минулі роки засвідчили, що до найсерйозніших польсько-українських проблем і дискусій належать суперечки про належність культурних цінностей.

Обидві сторони постійно висували вимоги щодо їх негайного повернення, і не лише на офіційному рівні, через представників

своїх країн, але й у вигляді претензій у пресі, дебатах і публічних дискусіях. Таким прикладом були претензії Польщі передати їй частину колекції Національного інституту ім. Оссолінеуму), що залишилася у Львові після Другої світової війни.

Проблема культурних цінностей виникла ще в момент розробки згаданого «Договору про добросусідство», зокрема стаття 13, яка визначила кроки спільної співпраці у сфері охорони культурної спадщини. Важливе значення мала також «Домовленість про співпрацю з питань охорони і повернення культурних цінностей, втрачених і незаконно переміщених під час Другої світової війни». Цей документ Польща і Україна підписали 25 червня 1996 р. Для його виконання було створено українсько-польську комісію з питань охорони і повернення втрачених і незаконно переміщених культурних цінностей під час Другої світової війни. Перше засідання комісії відбулося у Львові в травні 1997 р. Тоді було ухвалено рішення створити чотири робочі експертних групи, серед яких була і група у справі колекцій «Оссолінеуму».

У 1997 р. польська сторона пред'явила українській владі вісім ревіндикаційних заяв. Всі звернення українська сторона спростувала, інформуючи натомість про перелік об'єктів, які сьогодні перебувають у Польщі, але становлять частину української культурної спадщини.

Я, як учасник другого, третього і четвертого засідань експертних груп з питань «Оссолінеуму» Міжнародної українсько-польської комісії з питань охорони і повернення втрачених і незаконно переміщених культурних цінностей під час Другої світової війни, можу констатувати, що впродовж десятиліття переговори завжди були складними.

Українська сторона, демонструючи глибоке розуміння прагнення польських колег використовувати всі можливі заходи заради повернення до Польщі незаконно переміщених реліквій, акцентувала увагу на принципі паритетних і взаємовигідних польсько-українських відносин у межах стратегічного партнерства між нашими країнами. Ми ж подали свою позицію, суть якої зводиться до того, що «повернення» колекцій колишнього Національного інституту ім. Оссолінеуму (тепер — Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника) не може бути предметом обговорення, оскільки не встановлений

факт визнання цих культурних цінностей як втрачених або таких, що незаконно переміщені на територію іншої країни.

У міжнародно-правовому аспекті питання реституції польській стороні фондів колишнього Національного інституту ім. Оссолінських суперечить нормам чинного міжнародного права — Віденській конвенції «Про правонаступництво країн з питань державної власності, державних архівів і державних боргів» від 08.04.1983 р.; Статуту Організації Об'єднаних Націй у питаннях освіти, науки і культури від 16.11.1945 р.; Статуту Міжурядового комітету зі сприяння поверненню культурних цінностей країнам їх походження або їх реституції у разі їх незаконного привласнення від 24.10.1978 р.

Як відомо, події 1939 р. призвели до возз'єднання земель Західної України (Галичини) з УРСР, що було затверджено 22 жовтня 1939 р. Оскільки діяльність бібліотеки ім. Оссолінських безумовно була пов'язана з історичною територією України (Галичиною), що за своїм правовим статусом була її невід'ємною частиною, Україна в особі Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника на законних підставах стала правонаступником зібрань колишнього Національного інституту ім. Оссолінських.

Юридичний аспект проблеми полягає в тому, що зібрання колишнього Національного інституту ім. Оссолінських сьогодні є майном України, як і все решта, що залишилося внаслідок політичних змін, які відбулися в країні. Відокремлювати його від загальної маси майна, щодо якого не було ухвалено рішення на міжнародному рівні, не було підстав. Дебати про повернення окремої культурної цінності порушує принцип рівності сторін і справедливого вирішення проблем власності, оскільки Україною і Республікою Польща не було ухвалено рішення про двосторонню реституцію всього майна.

Окрім цього, увагу польської сторони було звернуто на такі моменти: фонди Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника — є загальнонаціональним надбанням, де зберігаються унікальні історичні джерела XIII–XX ст., комплексний науково-інформаційний, культурно-просвітницький і видавничий центр нашої країни. Бібліотека має близько вісім млн одиниць зберігання, найбагатшу у світі колекцію україніки: українські книги XVIII — початку XX ст., українську та іноземну періодику XIX — першої половини XX ст.: унікальні колек-

ції першодрукованих видань, палеотипів, інкунабул XV–XIX ст. і картографічних видань XVI–XVIII ст. Унікальними є зібрання творів українського і світового мистецтва: гравюри, малюнки, акварелі, ноти; найбільша в Україні колекція творів вітчизняних і зарубіжних композиторів (350 тис.); рукописна україніка XI–XVIII ст. і особові архівні фонди XVII–XX століть.

Постановою Кабінету Міністрів України № 1709 від 19.12.2001 р. ці унікальні колекції і зібрання бібліотеки внесені до переліку наукових об'єктів, які є національним надбанням. Загальний обсяг фондів, які мають виняткове значення для української науки і не можуть бути відтворені при їх втраті або знищенні, становить 3 млн 735 тис. одиниць зберігання.

Сьогодні бібліотека є однією з провідних установ у сфері книгознавства, джерелознавства, бібліотекознавства та історії преси, яка здійснює дослідження української книги і періодики XVIII – початку XX ст., видає багатотомні енциклопедичні й науково-дослідні праці та збірники наукових статей, джерелознавчі дослідження, науково-популярну і мемуарну літературу, чисельні бібліографічні покажчики.

Фондами бібліотеки щороку користуються понад 300 тис. користувачів, а документовидача становить близько 2 млн одиниць зберігання. Унікальні колекції розміщені у дев'яти окремих будівлях, які є пам'ятками архітектури XVII – початку XX ст. Тут для послуг користувачів є спеціалізовані читальні зали, інформаційний центр, у яких одночасно може працювати понад 500 читачів.

Трагічною була доля нашої бібліотеки у воєнні та післявоєнні роки. В цей період шість разів вивозили книжкові та рукописні колекції, мистецтвознавчі збірки. Перше пограбування Оссолінеуму було здійснене відразу після захоплення Львова німецькими військами. Відповідальний на той час за бібліотеку професор М. Гембарович змушений був віддати представникові гітлерівської ставки одну з найцінніших мистецьких колекцій – 25 рисунків Альбрехта Дюрера. Наступні три акції вивозу літератури, на цей раз до Кракова, відбулися вже за участю польських фахівців за підтримки німецьких окупаційних властей. Це були тисячі книг, зокрема церковних стародрукованих видань, рукописів, грамот, малюнків. З 450 львівських інкунабул у Львові залишилося тільки 46. З листів тодішнього керівника бібліотеки Оссолінських М. Гембаровича дізнаємося, що тоді було вивезено

також 40 скринь радянських книг з техніки, сільського господарства, економіки, статистики й військової справи.

Четвертий і п'ятий вивіз літератури у липні і грудні 1946 р. чітко характеризують ситуацію, яка склалася у цей період на західноукраїнських землях. Згідно з розпорядженням Й. Сталіна з фондів відновленої академічної бібліотеки передано «в дар польському народу» 217 тис. одиниць зберігання.

Можна згадати і останню передачу книг до Польщі у 1987 р. (2400 видань), яка була здійснена за розпорядженням М. Горбачова, а також про примусову передачу польської літератури до Москви. Вивезення 80 скринь юдаїки до Києва (доля цих книг досі невідома), нищення, спалювання української літератури зі «спецфонду», оскільки її вважали ворожою для радянського режиму... Ось коротко про долю бібліотеки.

На жаль, окремі представники польської сторони досі висловлюють вимоги про передачу їм решти фондів Оссолінеуму, хоча це суперечить усім правовим нормам, оскільки «поверненню» підлягають лише цінності, які були вивезені звідкись або викрадені. Що стосується цінностей наших сховищ, то вони не були увезені, колекції їх формувалися на місці і сьогодні належать перш за все культурі двох народів — українського і польського. Саме Україна мала би повне право вимагати повернення своїх цінностей, які століттями вивозилися з її території. На жаль, у цьому напрямі робиться дуже мало. Історія України, хоя як прикро, значною мірою — це історія втрат, зокрема культурних цінностей. Наприклад, згідно з даними Міністерства культури колишнього СРСР серед втрат часів Другої світової війни дві третини цінних експонатів належали Україні.

У сучасній практиці культурної співпраці фігурують два поняття, які вже набули юридичного сенсу. Це поняття реституції і поняття повернення культурних цінностей. Тут варто конкретизувати смислове наповнення цих двох понять. **Поняття реституції** характеризує ситуацію або відображає вимоги обов'язкового повернення тих чи інших культурних цінностей законним власникам при їх втраті шляхом незаконного відчуження (під час війн, збройних конфліктів, крадіжок, унаслідок колоніальної експлуатації або іншого відчуження примусовим способом). **Поняття повернення культурних цінностей** асоціюється з добровільною передачею прав власності на культурні цінності у вигляді подарунка або обміну. Треба визнати: реституція і повернення

культурних цінностей «на місце їх дислокації» вже визнані міжнародним правом і продиктовані етикою, але на початку ХХІ ст. вимагають нових підходів, оскільки розвиткові цієї сфери значною мірою заважає невідповідність законів різних країн.

Крім того, питання повернення або навіть необхідності серйозного наукового дослідження деяких культурних цінностей, які є надбанням багатьох культур, дуже часто набуває яскравого політичного характеру. Такий стан справ існував би ще довго, але тепер можемо констатувати: багаторічні двосторонні українсько-польські переговори про долю колишнього «Оссолінеуму» завершені. Природно, що кожна сторона переслідувала у цих переговорах свою мету, але кожен етап таких зустрічей, навіть у найважчі моменти, демонстрував зближення сторін.

В історії наших двох бібліотек розпочався другий період — це час серйозної співпраці. Як доказ — підписання у квітні 2004 р. Угоди про реалізацію спільного документаційно-інформаційного проекту, що стосується культурної спадщини українського і польського народів у фондах тоді ще Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та Національного закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Згідно з цією угодою дослідникам обох інституцій була надана можливість повного доступу до архівних і бібліотечних фондів, продовжена робота з опрацювання полоніки, яка зберігається у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника (тоді — Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України), і україніки — у Національному інституті ім. Оссолінських у Польщі. Представниками двох установ ведуться дослідження і підготовчі роботи для створення збірників документів з історії Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, а також з історії діяльності інших львівських інституцій під час Другої світової війни і в післявоєнний період.

Конкретна реалізація угоди про співпрацю між Львівською науковою бібліотекою ім. В. Стефаника НАН України і Національним інститутом ім. Оссолінських у Вроцлаві розпочалась 5 жовтня 2004 р. Польська сторона для проведення робіт з оцифрування встановила три могутні сканери і вирішила кадрове питання — забезпечила оплату праці трьом технічним працівникам. ЛННБ України ім. В. Стефаника забезпечила якісне

копіювання документів у спеціальному приміщенні і рукописних матеріалів, відібраних раніше фахівцями з м. Броцлава.

Технічним виконавцем проекту є фірма Digital-Center. Поки що оцифруванням охоплено рукописні матеріали: особові та родинні архіви, автографи, кореспонденція відомих осіб (політиків, суспільних діячів, вчених, літераторів), інші джерелознавчі матеріали господарського, політичного, військового та культурного характеру.

Станом на 1 вересня 2010 року переведено у цифровий формат 28 великих за обсягом і цінних за своїм значенням рукописних фондів, загальною кількістю понад 19 тисяч одиниць зберігання (близько 3 млн сторінок документів). Наступним етапом стане оцифрування друкованих періодичних видань XVIII — початку XX ст., зокрема — польських часописів, яких немає у бібліотеках та архівах Польщі і які дивом збереглися у нашій бібліотеці.

Крім цього, у рамках співпраці з Digital-Center та Суперкомп'ютерним та мережевим Центром (м. Познань) ЛННБ України ім. В. Стефаника отримала можливість приєднання до мережі польських цифрових бібліотек «dLibra». Триває підготовка щодо інсталяції програмного забезпечення та тестового впровадження документів, а відтак введення у дію цифрової бібліотеки «dLibra» на базі оцифрованих документів відділу рукописів.

На сьогодні польська система «dLibra» є найпопулярнішим програмним забезпеченням для створення електронних бібліотек. Вона використовується у понад 150 установах Польщі, які об'єднані у Федерації Цифрових Бібліотек, і може співпрацювати з іншими системами на основі відкритих комунікаційних стандартів.

Співробітники Національного закладу ім. Оссолінських та його директор доктор А. Юзвенко надали посильну допомогу нашим фахівцям у виборі та впровадженні в роботу однієї з найкращих бібліотечних систем «ALEPH-500». Бібліотека віддала перевагу відомому продукту знаного розробника, оскільки відоме прислів'я: ми не такі багаті, аби купувати дешеві речі. Численні переваги цієї системи добре відомі спеціалістам. Обмежимося лише нагадуванням, що інтегрована бібліотечно-інформаційна система ALEPH-500 сьогодні функціонує у бібліотеках більш як п'ятдесяті країн світу: зокрема (для нас це

важливо), у національних бібліотеках Великобританії, Китаю, Росії, Австрії, Чехії, Болгарії та ін.

Впровадження системи ALEPH-500 розпочалося у бібліотеці з конвертування записів, створених на базі програмного забезпечення ISIS (224 тис. записів). У 2007 р. були впроваджені модулі каталогізації та комплектування. Міжнародним форматом каталогізації бібліотечних документів було обрано формат MARC 21, який дає можливість вільного обміну бібліографічними даними з найбільшими бібліотеками світу згідно із клієнт-серверним протоколом Z39.50. При виборі формату враховувалось чимало факторів: недостатню сумісність українського продукту — УКРМАРКу з усіма іншими міжнародними форматами, обмежену кількість бібліотек, які працюють в ЮНІМАРКу, загальносвітову тенденцію до повної уніфікації формату опису і поступовий перехід великих національних бібліотек на формат MARC 21 (Німецька, Австрійська національні бібліотеки та багато інших), можливість використати багаторічний досвід бібліотек Республіки Польща, з якими ми маємо багаторічний досвід плідної співпраці і які з початку створення електронних баз даних діють у даному форматі і, відповідно, могли надати потрібну допомогу. Ми врахували і той факт, що за розвиток та динамічність формату відповідають такі потужні організації, як Американська бібліотечна асоціація та Бібліотека Конгресу. Тоді ж ми відмовились від Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) і перейшли на Універсальну десяткову класифікацію (УДК) та створення предметних рубрик на всі типи документів, оскільки пошук за предметом, згідно з опитуваннями користувачів бібліотек, є найпоширенішим.

За період з червня 2007 р. і до сьогодні у Бібліотеці опрацьовано понад 60 тисяч видань, серед яких: монографії, видання, що продовжуються, журнали та газети. Тепер в електронному каталозі бібліотеки нараховується понад триста тисяч записів про книги, періодику, картографічні та нотні видання. На початку 2009 р. паралельно зі створенням бібліографічної бази даних вперше в Україні у форматі MARC 21 розпочато формування авторитетної бази авторської відповідальності. У найближчих планах Відділення наукової каталогізації та організації системи каталогів — розробка моделі для створення авторитетних записів на предметні рубрики на основі предметизації Бібліотеки Конгресу США.

Світова бібліотечна практика переконала нас у доцільності кооперації зусиль бібліотек у створенні інформаційних ресурсів та у наданні до них широкого доступу користувачам за допомогою новітніх інформаційних технологій. Основна мета таких заходів — економія фінансових, матеріальних та трудових ресурсів окремої бібліотеки, уникнення дублювання процесів, надання інформаційного сервісу на якісно новому рівні мінімальними засобами. Інтеграція ресурсів та кооперація роботи бібліотек набуває все більшого поширення і в Україні. Враховуючи вимоги часу, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія», Наукова бібліотека імені Григорія Івановича Денисенка Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» та Публічна бібліотека імені Лесі Українки ухвалили рішення про створення системи корпоративної каталогізації. Ці бібліотеки мають однакове програмне забезпечення — інтегровану бібліотечну систему «ALEPH-500» та використовують один формат обміну даними — MARC 21. Завершується створення робочих груп з врегулювання та гармонізації бібліографічних стандартів, на яких базуватиметься зведений каталог бібліотек — учасниць проекту. Наразі вже налагоджено механізм запозичення/обміну бібліографічними даними між бібліотеками — учасницями проекту.

У 2008 р. було сконвертовано базу даних читачів бібліотеки та адаптовано нове програмно-апаратне забезпечення TCard для виготовлення читачьких квитків, після чого введено в дію модуль циркуляції для обслуговування читачів абонементу. Сьогодні ця база даних читачів містить понад 30 тис. записів.

Паралельно з каталогізацією здійснюємо рекаталогізацію документів, а також ретроспективну конверсію карткових бібліотечних каталогів, оскільки створення електронного каталогу, який повною мірою відображає весь бібліотечний фонд — актуальне завдання для будь-якої бібліотеки. Працюємо з частиною генерального алфавітного карткового каталогу (видання до 1990 р.), не відображеного в електронному каталозі. Першим кроком ретрокаталогізації є сканування каталожних карток і створення на їх базі так званого імідж-каталогу. Для вирішення цього питання працівники бібліотеки розробили програмне забезпечення, яке полегшує роботу з цим каталогом.

Станом на 1 жовтня 2009 р. у бібліотеці впроваджено 4 модулі системи ALEPH: Web OPAC, каталогізація, комплектування (серійні видання, книговидача). Маємо 20 робочих ліцензій одночасного доступу для бібліотекарів і 15 ліцензій — для користувачів.

Усі відділення бібліотеки комп'ютеризовано (близько 120 ПК), організовано локальні мережі з доступом до інтернету, які, своєю чергою, об'єднано в одну загальнобібліотечну мережу, яка забезпечує автоматизацію бібліотечних процесів у всіх шести філіях нашої установи та спрощує вирішення усіх повсякденних робочих питань. Окрім комп'ютеризованих робочих місць у бібліотеці впроваджено та функціонує комп'ютерно-інформаційний центр (25 комп'ютерів) та термінали (12 одиниць) зі швидким доступом до електронного каталогу.

У рамках впровадження новітніх інформаційних технологій у бібліотечній системі уже шостий рік триває робота над виконанням «Угоди про реалізацію документально-інформаційного проекту, що стосується культурної спадщини українського і польського народів». Партнерами угоди виступають: Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, Національний заклад ім. Оссолінських у Вроцлаві, а також Діджитал-Центр (Digital-Center) у м. Познань. У системі архівізації документів Digital-Center, директором якого є А. Хойнацький, займає провідне місце в Польщі. У його диспозиції — апаратура німецьких фірм найкращої якості і фахово підготовлені кадри. Три інституції зорганізували роботу над оцифруванням архівних документів і матеріалів, які зберігаються у відділі рукописів нашої бібліотеки.

Документальний комплекс цього унікального підрозділу містить, переважно, оригінальний склад фондів, які не дублюють інформації інших вітчизняних та зарубіжних архівних установ і належить до однієї з найбільших бібліотечних рукописних збірок Західного регіону України. Загалом документальна спадщина відділу рукописів відображає суспільно-політичні, культурні, економічні процеси, що відбувалися на західноукраїнських землях починаючи від другої половини XI ст. до наших днів. Містить фонди старопольського періоду, австро-угорського панування в Галичині, міжвоєнної Польщі, періоду німецької окупації, значний масив документів радянського та періоду української незалежності. Окрім україніки, у фондах відді-

ду зберігається значна частина полоніки, яка разом з фондами Національного закладу ім. Оссолінських у Львові, згідно з тес-таментом його власника Максиміліана Оссолінського заповідалася м. Львову. Впровадження новітніх технологій дозволили обом сторонам знайти шлях до порозуміння. Тепер спільними зусиллями ми оцифруємо колишні фонди «Оссолінеуму», які ще залишилися у Львові. За роки радянської влади «помилково» було вивезено і українські документи, які, як передбачено в угоді, тепер ми повертаємо у наші фонди в електронній версії. Над виявленням і підготовкою списків документів для оцифрування узгоджено працюють групи як польських, так і наших співробітників.

Основними напрямками міжнародної співпраці є: виконання спільних документаційних проєктів, які забезпечують використання архівних і бібліотечних фондів та копіювання документів; участь науковців бібліотеки у конференціях, семінарах та різних наукових заходах, які проводяться науковими інституціями інших країн, а також публікація результатів наукових досліджень у зарубіжних наукових виданнях; книгообмін з бібліотеками та науковими установами.

У квітні 2004 р. ЛННБУ ім. В. Стефаника підписала Угоду про реалізацію спільного документаційно-інформаційного проєкту з Національним закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві, що передбачає виявлення і введення в науковий обіг культурної спадщини українського і польського народів з фондів ЛННБУ ім. В. Стефаника та Національного закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві. Згідно з цим документом було надано повний доступ до архівних і бібліотечних фондів, що зберігаються в обох інституціях, а також продовжено роботу з опрацювання полоніки, що зберігається у ЛННБУ ім. В. Стефаника та україніки — у Національному закладі ім. Оссолінських.

Важливим напрямом співпраці із Національним закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві є проведення спільних Оссолінських читань (під патронатом Генерального Консула Республіки Польща у Львові Веслава Осуховського).

Діє угода з Міською публічною бібліотекою в Сяноку ім. Гжегожа з Сянока (в рамках європроєкту «Спільна культурна спадщина — кордони не мусять роз'єднувати»), що передбачає взаємне сприяння дослідженням, оцифруванню та введенню до наукового обігу культурної спадщини регіону Підкарпаття і Лемківщини на базі ЛННБУ ім. В. Стефаника та Міської пуб-

лічної бібліотеки м. Сянока ім. Гжегожа з Сянока, Історичного музею і Музею побутової архітектури м. Сянока. У 2007 р. в Сяноку проведено спільну Міжнародну наукову конференцію «Відкривачі й будителі Лемківщини» («Odkrywcy i budziciele Lemkowszczyzny»), видано збірник матеріалів.

Проводяться документальні розшуки у Національній бібліотеці у Варшаві та інших книгозбірнях та архівосховищах Польщі з метою поповнення джерельної бази «Довідника про українські книжкові та рукописні зібрання Центрально-Східної Європи», а також збірника документів про переміщення і втрати книжкових і рукописних колекцій під час Другої світової війни та в післявоєнний період.

Міжнародна співпраця виявилась також і у фінансовій допомозі, яку надав нашій бібліотеці Національний заклад ім. Оссолінських, Міністерство культури і старожитностей Польщі, а також благодійні організації Польщі у відбудові та реконструкції колишнього відділу мистецтв бібліотеки, що розташований на вул. Бібліотечній, 2 (м. Львів). Після урочистого відкриття, в якому взяли участь Міністр культури Польщі, мер Вроцлава, представники Генерального консульства Польської Республіки у Львові, відділ отримав назву Відділення «Палац мистецтв ім. Тетяни та Омеляна Антоновичів» (імені головного фінансового спонсора та відомого українського мецената, засновника Фундації ім. Тетяни та Омеляна Антоновичів). Згідно з домовленостями між нашими установами у бібліотеці відкрито представництво Закладу Народового ім. Оссолінських, а також чотири виставкові зали для проведення спільних виставок. Сподіваюся, що з часом у Вроцлаві буде постійне представництво нашої бібліотеки.

Національний заклад ім. Оссолінських брав безпосередню участь у проведенні капітального ремонту колишнього спецфонду та приміщень будинку, що на вул. Ковжуна, 10, у якому буде здійснюватись оцифрування періодичних видань XIX — поч. XX століть.

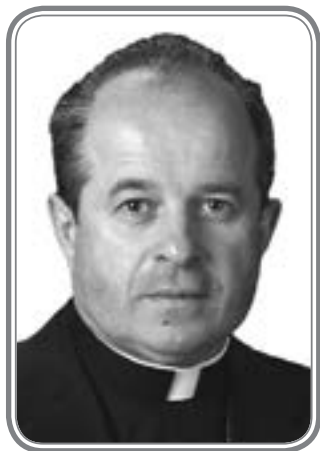
Щороку наші співробітники мають можливість підвищувати фахові знання, зокрема з наукової реставрації та консервації рідкісних видань, а також працівників відділення «Наукової каталогізації та організації системи каталогів» і відділу автоматизованої обробки наукової інформації та комп'ютеризації.

16 грудня 2008 р. була підписана угода про участь нашої бібліотеки в організації виставки «Історичні скарби Польщі —

Національний заклад ім. Оссолінських гостює у Відні». З метою підготовки документів з наших фондів для експонування, а також ознайомлення з новими методиками реставрації рукописних та стародрукованих видань у відрядження до консерваційно-інтролігаційного відділу Національного закладу ім. Оссолінських до Вроцлава було відряджено провідного реставратора А. Макаровського. Вказану виставку було відкрито 26 лютого 2009 р. у Відні. На спільній виставці з фондів нашої бібліотеки експонувалися 40 одиниць збереження — це 13 творів образотворчого мистецтва і 27 рукописів. Співробітники нашої бібліотеки Лариса Купчинська і Мирослава Дядюк взяли участь у підготовці каталогу виставки, виданого польською, німецькою і англійською мовами. На відкритті виставки були три наші співробітники. В особистому привітанні до учасників виставки колишній президент Польщі світлої пам'яті Лех Качинський відзначив: «Одна з найзаслуженіших польських архівних та музейних установ — Оссолінеум, що знаходиться сьогодні у Вроцлаві, у співпраці з Львівською національною науковою бібліотекою України ім. В. Стефаніка підготували виставку, яка буде експонована в Австрійській національній бібліотеці у Відні. Отже, тут сходяться три нації, котрі вже століттями живуть у цьому регіоні і плекають разом свою національну спадщину, не дивлячись на всі історичні зміни. Зустрічаються три великі центральноєвропейські міста, які були на своїх землях (Сілезії, Галичини та Австрії) від давніх-давен центром культурного і політичного життя. Я дуже радий, що такі зустрічі відбуваються щоразу частіше, що ми маємо змогу краще пізнати одні одних і що нам стає все легше й легше говорити про минуле, котре нас вже не роз'єднує, а пов'язує».

Вірю і щиро переконаний, що в цьому напрямку і надалі будуть працювати наші дві бібліотеки.

24 червня 2010 р. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаніка стала учасницею Світової цифрової бібліотеки, проект якої ініційований Бібліотекою Конгресу США у співпраці з 85-ма партнерськими інституціями 55-ти країн світу за сприяння ЮНЕСКО, а також фінансової підтримки різних компаній та приватних фондаций. Ми розпочали серйозну співпрацю, яка передбачає представлення у мережі інтернет унікальних колекцій і збірок нашої бібліотеки, що сприятиме розвитку міжкультурної та міжнаціональної співпраці.

Іван Юркович,

Апостольський Нунцій в Україні

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ, СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ ТА ДЕРЖАВИ-МІСТА ВАТИКАН

I. Деякі загальні зауваження

1. Католицька Церква вже за природою своєї побудови є в повному сенсі установою міжнародною, проявляючи свою наднаціональну та міжнародну сутність. Йдеться, можливо, про одну з таких суспільних установ, які вже за своєю внутрішньою структурою сформовані як міжнародна юридична інституція. Деякі вважають, що, власне, міжкультурна та інтернаціональна природа Католицької Церкви роблять її міжнародною інституцією *par excellence*. Тим не менш, питання **правосуб'єктності Церкви** та її інституцій у різні історичні моменти трактувалося цивільною владою по-різному. В деяких історичних контекстах певні режими відмовлялися визнавати міжнародну правосуб'єктність Церкви, вважаючи, що релігійні організації не можуть бути нею наділені. Зокрема, заперечувалося визнання міжнародної правосуб'єктності не лише Католицької Церкви як такої, але й Святого Престолу, що є головним органом управління Церкви.

Проте з іншого боку, майже всі уряди, й навіть ті, які не виявляли особливої симпатії до Церкви, визнали правосуб'єктність Держави-міста Ватикан, вважаючи його маленькою державою, подібною до Сан-Марино чи Андорри. Святий Престол був завжди проти такого бачення Держави-міста Ватикан. Для Церкви існування Ватикану — це не лише історичний залишок Папської держави, а, насамперед, юридична інституція міжнародного права, з усіма прерогативами суверенної держави, існу-

вання якої повністю присвячене забезпеченню функціонування Католицької Церкви та Святого Престолу.

На сьогодні можна стверджувати, що правосуб'єктність як Католицької Церкви, Святого Престолу, так і Ватикану загалом є визнаною майже всіма членами міжнародної спільноти (державами, міжнародними організаціями тощо). Також держави, які ще не мають дипломатичних зносин зі Святим Престолом, не заперечують щодо участі Святого Престолу в міжнародних урядових організаціях, визнаючи таким чином принаймні в непрямої спосіб його міжнародну правосуб'єктність.

Кодекс Канонічного Права не говорить про міжнародну правосуб'єктність Церкви та Святого Престолу. Канон 113, 2 стверджує лише існування юридичних осіб у Церкві: *«У Церкві, крім осіб фізичних, є також особи юридичні, які в канонічному праві є суб'єктами обов'язків і прав, що відповідають їхньому характерові»*. Стосовно них додається опис, але без заглиблення у специфіку їхньої природи: вони є суб'єктами в канонічному праві з обов'язками та правами, що відповідають їхньому характерові. Зрештою для канонічного устрою, здається, є достатнім твердження того, що в Церкві існують юридичні (моральні) особи, які є суб'єктами права і відрізняються від фізичних осіб.

2. Але крім Католицької Церкви як такої, **міжнародною правосуб'єктністю** наділені також Святий Престол та Державо-місто Ватикан. І саме це є головною темою цієї статті, основні положення якої спираються на працю Маркуса Вініціуса Бріто де Маседо: *Папська дипломатія як Петрове служіння та її участь в організації Об'єднаних Націй [La Diplomacia Pontificia como servicio petrino y su participaciyn en la organizaciyn de las Naciones Unidas, Libreria Editrice Vaticana 2010]*.

Базис для міжнародної правосуб'єктності Католицької Церкви, Святого Престолу та Держави-міста Ватикан походить насамперед з їхньої внутрішньої природи та проявляється у здатності брати на себе обов'язки та функції, якими наділені кожен суб'єкт міжнародного права.

Класичним вираженням цих обов'язків та функцій є: *ius legationis*, тобто право надсилати та приймати дипломатичних представників; *ius tractatum*, тобто право укладати й ратифікувати міжнародні угоди та *ius foederum*, тобто здатність бра-

ти активну участь у пошуку мирних розв'язань конфліктів, а також у міжнародних конференціях та інших видах діяльності міжнародних організацій.

а) *Ius legationis*

Ius legationis — це право на активне і пасивне посольство, згідно з яким держава (юридична інституція) надсилає іншій представництво (активне посольство), та, з іншого боку, приймає представництво держави, до якої надсилає власну дипломатичну місію (пасивне посольство). Все це є результатом взаємних угод між державами згідно зі ст. 2 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року: «встановлення дипломатичних відносин між державами та заснування постійних дипломатичних представництв здійснюється за взаємною згодою».

Нині Святий Престол підтримує дипломатичні відносини з 178 країнами¹: Австралія (1973), Австрія (1946^{2*}), Азербайджан (1992), Албанія (1991), Алжир (1972), Ангола (1997), Андорра (1995), Антигуа і Барбуда (1986), Аргентина (1877), Багамські острови (1979), Бангладеш (1972), Барбадос (1979), Бахрейн (2000), Беліз (1983), Бельгія (1835), Бенін (1971), Білорусь (1992), Болгарія (1990), Болівія (1877), Боснія і Герцеговина (1992), Ботсвана (2008), Бразилія (1829), Буркіна-Фасо (1973), Бурунді (1963), Вануату (1994), Великобританія (1982), Венесуела (1881), Вірменія (1992), Габон (1967), Гаїті (1881), Гайана (1997), Гамбія (1978), Гана (1975), Гватемала (1936), Гвінея (1986), Гвінея-Бісау (1986), Гондурас (1908), Гренада (1979), Греція (1979), Грузія (1992), Данія (1982), Джибуті (2000), Домініка (1981), Домініканська Республіка (1881), Еквадор (1877), Екваторіальна Гвінея (1981), Еритрея (1995), Естонія (1991*), Ефіопія (1957), Єгипет (1947), Ємен (1998), Замбія (1965), Зімбабве (1980), Ізраїль (1994), Індія (1948), Індонезія (1950), Ірак (1966), Іран (1953), Ірландія (1929), Ісландія (1976), Іспанія (XV століття), Італія (1929), Йорданія (1994), Кабо-Верде (1976), Казахстан (1992), Камбоджа (1994), Камерун (1966), Канада (1969), Катар (2002), Кенія (1965), Киргизія (1992), Китай (Тайвань) (1942), Кіпр (1973), Кірибаті (1995), Колумбія (1835), Конго (Демократична Республіка) (1963), Конго (Республіка) (1977), Корея (1963), Коста-Ріка (1908), Кот-д'Івуар (1970), Куба (1935), Кувейт (1968), Кука

Острови (1999), Латвія (1991*), Лесото (1967), Литва (1991*), Ліберія (1927), Ліван (1946), Лівія (1997), Ліхтенштейн (1985), Люксембург (1891), Маврикій (1970), Мадагаскар (1966), Македонія (1994), Малаві (1966), Малі (1979), Мальта (1965), Марокко (1976), Маршалові Острови (1993), Мексика (1992), Мікронезія (1994), Мозамбік (1995), Молдова (1992), Монако (1875), Монголія (1992), Намібія (1995), Науру (1992), Непал (1983), Нігер (1971), Нігерія (1975), Нідерланди (1829), Нікарагуа (1908), Німеччина (1920), Нова Зеландія (1973), Норвегія (1982), Об'єднані Арабські Емірати (2007), Пакистан (1951), Палау (1998), Панама (1923), Папуа-Нова Гвінея (1977), Парагвай (1877), Перу (1877), Південно-Африканська Республіка (1994), Польща (1989*), Португалія (XVI століття), Росія (2009*), Руанда (1964), Румунія (1990*), Сальвадор (1922), Самоа (1994), Сан-Марино (1926), Сан-Томе і Принсіпі (1984), Свазіленд (1992), Сейшельські Острови (1984), Сенегал (1961), Сент-Вінсент і Гренадіни (1990), Сент-Кітс і Невіс (1999), Сент-Люсія (1984), Сербія (1970*), Сирія (1953), Сінгапур (1981), Словаччина (1993*), Словенія (1992), Соломонові Острови (1984), Судан (1972), Суринам (1994), Східний Тимор (2002), США (1984), Сьєрра-Леоне (1996), Таджикистан (1996), Таїланд (1968), Танзанія (1968), Того (1981), Тонга (1994), Тринідад і Тобаго (1978), Туніс (1972), Туреччина (1960), Туркменістан (1996), Уганда (1966), Угорщина (1990*), Узбекистан (1992), Україна (1992), Уругвай (1877), Фіджі (1978), Філіппіни (1951), Фінляндія (1942), Франція (XVI століття), Хорватія (1992), Центральноафриканська Республіка (1967), Чад (1988), Чехія (1990*), Чилі (1877), Чорногорія (2006), Швейцарія (XVI століття), Швеція (1982), Шрі-Ланка (1975), Ямайка (1979), Японія (1942).

Крім цього, Святий Престол підтримує дипломатичні відносини з Європейським Союзом (1970) та Суверенним Військовим Орденом Госпітальєрів святого Йоана Єрусалимського, Родоського і Мальтійського (1930), а також відносини особливого характеру з Організацією визволення Палестини (1994).

б) *Ius tractatumum*

Ius tractatumum здійснюється через укладання чинних договорів та міжнародних угод.

Святий Престол є учасником Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року. Вона була ратифікована Святим Престолом 22 травня 1977 року.

Як відомо, міжнародні конвенції можна поділити на двосторонні та багатосторонні.

Святий Престол вже здавна укладає **двосторонні договори**, а відтак має багатий досвід у підписанні угод з державами щодо головних питань спільних інтересів. Ця практика отримала новий етап розвитку, зокрема в нещодавній період, пов'язаний з утворенням нових держав. Ці угоди повинні трактуватися в контексті власної внутрішньої структури Католицької Церкви, яка, будучи втіленою у конкретній нації, зберігає, тим не менш, свій універсальний та вселенський вимір. Згідно з канонічним правом, Святий Престол є інституція, яка представляє Католицьку Церкву у стосунках з державною владою окремих країн. Для підтримки таких стосунків Церква використовує власні інструменти, до яких належать також і дипломатичні місії, акредитовані при урядах.

Предмет двосторонніх угод залежить від конкретних ситуацій, в яких перебуває Католицька Церква, та узгоджується обома сторонами. Загалом вони стосуються: а) юридичних за характером питань; б) співпраці в різних сферах спільних інтересів: освіта, культура, медична допомога; в) духовної опіки деяких особливих категорій віруючих (збройні сили, пенітенціарна система тощо). Очевидно, мова може йти і про інші питання спільних інтересів.

Ці угоди підписуються, використовуючи форми, які найбільше відповідають позиції Церкви в певній державі:

— комплексні угоди, які називаються *конкордати*, в минулому були характерними для країн з католицькою більшістю. В останні десятиліття Святий Престол намагається не йти шляхом цих конкордатів, оскільки йдеться про надзвичайно складні договори, які включають багато різноманітних питань, щодо яких важко досягнути консенсусу.

Замість конкордатів перевага віддається укладанню часткових угод, присвячених окремим пунктам (статус юридичної особи, освітні питання, душпастирська опіка військовослужбовців, визнання чинності церковних шлюбів, збереження мистецької спадщини тощо). Ця формула дозволяє більшу гнучкість також

з огляду на майбутні поправки та зміни. Юридична цінність обох інструментів (конкордат і угода) є однаковою.

Часткові угоди, які стосуються майже всіх сфер стосунків між Церквою та державою, укладені, наприклад, з Хорватією, Словаччиною, Литвою та Угорщиною. Загалом ці угоди мають повноцінність справжнього міжнародного договору та набувають чинності з обміном інструментів ратифікації, проведеним компетентними органами (Папа для Святого Престолу, національний парламент з боку держави);

— якщо договір обмежується лише окремими питаннями, тоді він називається не конкордат, а *часткова угода, договір, протокол, модус вівенді (modus vivendi)* тощо, та обмежується лише деякими найсуттєвішими питаннями у відносинах Церква—Держава; така угода укладена, наприклад, з Латвією та Казахстаном; ці угоди також повинні отримати ратифікацію парламентів;

— у певних випадках Святий Престол укладає також угоди лише з обміном вербальних нот, або іншим подібним дипломатичним інструментом, між Державним Секретаріатом та Міністерством закордонних справ. Такі угоди, які не підлягають парламентській ратифікації, мають лише політичний характер, оскільки виражають угоду між виконавчою владою та Святим Престолом у різних актуальних питаннях. Ці форми більш придатні для країн, де католицька спільнота є меншістю. Типовий приклад такого юридичного інструменту є обмін вербальними нотами про юридичний статус Церкви між Святим Престолом та урядом Естонії від 23 грудня 1998 / 15 лютого 1999 року.

Згідно з підрахунками різних авторів, у другому тисячолітті (від 1098 до 2003) Святий Престол уклав понад 370 угод. З інформативною метою нижче наведені лише ті угоди, які були укладені за понтифікатів Папи Павла VI та Івана Павла II: 1965: Німеччина — Нижня Саксонія (конкордат); 1966: Німеччина — Баварія (теологічний факультет); Аргентина (угода про церковні організації); Югославія (протокол про дипломатичні відносини); Гаїті (протокол: єпископські призначення); 1968: Сальвадор (душпастирська опіка військових); Німеччина — Земля Саар (кафедра теології); Швейцарія (дієцезія Тічіно); Австрія (дієцезія Фельдкірх); Баварія (угода про

навчання); 1969: Німеччина — Рейнланд-Пфальц (зміни щодо діючих угод в освітній сфері); Австрія (шлюбні питання); Німеччина — Земля Саар (кафедри теології); 1970: Баварія (теологічний факультет); 1972: Австрія (католицькі школи); 1973: Німеччина — Рейнланд-Пфальц (католицькі школи); Колумбія (конкордат); 1974: Баварія (зміни та доповнення до конкордату); 1975: Німеччина — Земля Саар (угода про приватні католицькі школи); Португалія (визнання чинності церковних шлюбів); 1976: Австрія (визнання чинності церковних шлюбів); Іспанія (угода про єпископські призначення); 1978: Швейцарія (дієцеція Базеля); Баварія (зміни конкордату); Еквадор (душпастирство Збройних сил та національної поліції); 1979: Іспанія (угода про юридичні питання, навчання, душпастирство Збройних сил, економічні питання); 1980: Перу (загальна угода); 1981: Князівство Монако; 1984: Гаїті; 1985: Італія (норми щодо церковних установ та майна, церковних призначень, релігійних свят); Німеччина — Саарланд; 1986: Болівія (душпастирство Збройних сил); 1988: Баварія; 1989: Німеччина — Нижня Саксонія (зміна конкордату від 26 лютого 1965); Австрія (питання церковного майна та фінансування); Бразилія (душпастирство Збройних сил); 1992: Кот-д'Івуар (про «Міжнародну фундацію Нашої Володарки Миру Ямоуссоукро»); Сан-Марино (співпраця в питаннях спільних інтересів); 1993: Мальта (суспільні наслідки канонічного подружжя); Польща (конкордат); Ізраїль (основна угода); 1994: Угорщина (душпастирство Збройних сил та Прикордонної служби); Італія; 1996: Хорватія (угоди); 1997: Габон та Угорщина (угоди); 1998: Казахстан (загальна угода); 1999: Естонія (юридичний статус Церкви); 2000: Палестинська влада (договір); Словаччина (договір); Литва (угода про юридичні аспекти відносин між Католицькою Церквою та державою; про співпрацю у сфері освіти і культури; про душпастирство католиків, які служать у війську); 2001: Словенія (угода про юридичні питання); 2002: Албанія (врегулювання взаємостосунків); Словаччина (душпастирство католиків у Збройних силах).

Поряд з двосторонніми угодами Святий Престол укладає та приєднується також до різних багатосторонніх конвенцій, тобто до таких, в яких беруть участь більше двох суб'єктів міжнародного права.

Найважливішими конвенціями, підписаними Святим Престолом, є:

— Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року (ратифікована 17 квітня 1964 р.);

— Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 року (ратифікована 8 жовтня 1970 р.);

— Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації від 7 березня 1966 року (ратифікована 1 травня 1969 р.);

— Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року (ратифікована 15 березня 1956 р.);

— Єдина конвенція про наркотичні засоби від 30 березня 1961 року (ратифікована 1 вересня 1970 р.);

— Конвенція про психотропні речовини від 21 лютого 1971 року (ратифікована 7 січня 1976 р.);

— Протокол про Єдину конвенцію про наркотичні засоби від 1961 року (ратифікований 7 січня 1976 р.);

— Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 року (ратифікована 1 травня 1969 р.).

в) *Ius foederum*

Ius foederum полягає у здатності брати безпосередню участь у мирному розв'язанні міжнародних конфліктів. Така участь традиційно вважається показником того, що учасник подібних процесів є суб'єктом міжнародного права.

Існує багато випадків, в яких Святий Престол виконував це завдання засобом добрих послуг, посередництва чи арбітражу, які будуть викладені нижче без вдавання до історичних деталей. Мова йде про зобов'язання, яке брав Святий Престол у силу свого загального морального авторитету у випадках, коли йшлося про суперечку між країнами з католицькою більшістю. Очевидно, таке втручання є можливим лише у разі, коли обидві сторони погоджуються на посередництво Святого Престолу. Найтипівшими формами такого втручання є наступні:

— Добрі послуги.

Добрі послуги та втручання третього юридичного суб'єкта мають на меті полегшити переговори між двома частинами у певній суперечці, якщо безпосередні стосунки між цими сторонами є надто напруженими або навіть розірвані. Добрі послуги

ги — це дуже делікатний спосіб, зі скромним ступенем втручання. Третя сторона, яка їх пропонує, обмежується використанням свого морального чи політичного впливу, щоб встановити чи відновити стосунки між сторонами у суперечці та полегшити, таким чином, організацію прямих переговорів між ними. Ця форма посередництва особливо відповідає такій інституції, як Святий Престол, чия духовна природа та місія є дуже специфічними, тобто є аполітичними;

— Посередництво чи арбітраж.

Посередництво — це юридична фігура, яка надає більшій ваги функції третьої сторони. Її перша функція, як і у випадку добрих послуг, полягає у зближенні сторін, але посередник має також дозвіл пропонувати основу переговорів, а також втручатися в переговорний процес через повідомлення та узгодження позицій, проте без їхнього нав'язування.

Суттєва різниця порівняно з добрими послугами полягає у ступені активності посередника в розвитку переговорів до кінця їх дійсного й результативного завершення.

Одним з нещодавніх посередництв Святого Престолу такого характеру була його співпраця у розв'язанні суперечки між Аргентиною та Чилі щодо протоки Бігль (1978–1984);

— Участь у міжнародних конференціях або міжнародних організаціях.

В широкому сенсі вже сама по собі участь у житті міжнародної спільноти підтверджує визнання міжнародної правосуб'єктості.

Найчастіше мова йде про різні міжнародні конференції, організовані для вирішення міжнародних питань, в яких Церква бере участь, щоб заявити про свої моральні принципи та гуманітарні цілі.

Таким чином, ця діяльність дозволяє Святому Престолу та Католицькій Церкві бути співрозмовником з урядами в дуже широкому контексті міжнародних організацій, включно з неурядовими. Міжнародні католицькі неурядові об'єднання часто відіграють важливу роль у процесі консультацій чи співпраці з представниками неурядових організацій різної релігійної приналежності (як Всесвітня Рада Церков, Всесвітня Ісламська Рада тощо).

Крім цього, Святий Престол представлений в міжнародних організаціях та установах, найвідомішими серед яких є наступні:

UN	Організація Об'єднаних Націй, як <i>спостерігач</i>
UNOG	Офіс Об'єднаних Націй в Женеві, <i>спостерігач</i>
UNOV	Офіс Об'єднаних Націй у Відні, <i>спостерігач</i>
UNHCR	Верховний комісар ООН у справах біженців, <i>член Виконавчого комітету</i>
UNCTAD	Конференція ООН з торгівлі та розвитку, <i>член</i>
WIPO	Всесвітня організація інтелектуальної власності, <i>член</i>
IAEA	Міжнародне агентство з атомної енергії, <i>член</i>
OPCW	Організація із заборони хімічної зброї, <i>член</i>
CTBTO	Організація підготовчої комісії договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань, <i>член</i>
ICMM	Міжнародний комітет військової медицини, <i>член</i>
FAO	Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй, <i>спостерігач</i>
ILO	Міжнародна організація праці, <i>спостерігач</i>
WHO	Всесвітня організація охорони здоров'я, <i>спостерігач</i>
UNESCO	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, <i>спостерігач</i>
UNIDO	Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку, <i>спостерігач</i>
IFAD	Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку, <i>спостерігач</i>
UNWTO	Всесвітня туристична організація, <i>спостерігач</i>
WTO	Світова організація торгівлі, <i>спостерігач</i>
UNDP	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй, <i>спостерігач</i>
UN-HABITAT	Центр ООН з питань людських поселень, <i>спостерігач</i>
UNEP	Програма ООН з навколишнього середовища, <i>спостерігач</i>
WFP	Всесвітня продовольча програма, <i>спостерігач</i>
INOSAI	Міжнародна організація вищих органів фінансового контролю, <i>член</i>
CIEC	Міжнародна комісія з громадянського стану, <i>спостерігач</i>
LU	Латинський союз, <i>постійний посланник</i>
OSCE	Організація з безпеки та співробітництва в Європі, <i>член</i>
CE	Рада Європи, <i>спостерігач</i>
OAU	Організація Африканської Єдності, <i>неакредитований член</i>
OAS	Організація американських держав, <i>спостерігач</i>
LAS	Ліга арабських держав, <i>Член двосторонньої угоди про співпрацю</i>
AALCO	Азіатсько-африканський правовий консультативний комітет, <i>посланник</i>
UNIDROIT	Міжнародний інститут уніфікації приватного права, <i>член</i>

II. Правосуб'єктність Святого Престолу як вищого органу управління Церкви

Згідно з 361-м каноном Кодексу Канонічного Права, під Святим Престолом розуміється «не лише Папа Римський, але й, якщо з самої суті справи чи з контексту не впливає іншого, Державний Секретаріат [...] та інші органи Римської Курії».

Якщо стисло, Святий Престол — це орган центрального управління Католицької Церкви. Як Католицька Церква, так і Святий Престол мають міжнародну правосуб'єктність. Ця суб'єктність дорівнює правосуб'єктності окремих держав і є визнаною на інтернаціональному рівні.

Часто офіси Святого Престолу називають загальною назвою Римська Курія. Етимологічно слово *курія* походить від *covehria*, що означає зібрання, асамблея. В давньому Римі цим словом позначали місце засідання Сенату, і фактично римська курія була адміністративним центром імперії.

Паралельно до цивільної курії існувала також курія церковна, що служила Папі, метою якої було управління справами Церкви. Термін *курія* в папських документах з'явиться вперше за часів понтифікату Урбана II (1088–1099).

Римська Курія складається з Державного Секретаріату Його Святості, конгрегацій, папських рад, судів та інших органів.

Державний Секретаріат має два відділи: перший — з функціями, що дорівнюють Міністерству внутрішніх справ (Відділ Загальних питань), а другий — Міністерству закордонних справ (Відділ Відносин з державами).

а) Існує дев'ять **конгрегацій**:

— Конгрегація з питань віровчення (*Congregazione per la Dottrina della Fede*), завданням якої є захист цілісності католицької віри та моралі. Вона поділена на три офіси: доктринальний, дисциплінарний та з шлюбних питань;

— Конгрегація у справах Східних Церков (*Congregazione per le Chiese Orientali*) сприяє росту та захисту Католицьких Церков східного обряду: Олександрійського, Антіохійського, Візантійського, Халдейського та Вірменського. З цієї конгрегацією підтримує постійний зв'язок також і Українська Греко-Католицька Церква;

— Конгрегація у справах Богослужіння і Таїнств (*Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti*) займа-

ється укладанням, перевіркою та тлумаченням текстів та літургійних обрядів;

— Конгрегація у справах канонізації святих (*Congregazione delle Cause dei Santi*) займається всіма питаннями, пов'язаними з канонізацією людей, що відзначилися героїчним духом, з яким вони пережили своє християнське покликання;

— Конгрегація у справах єпископів (*Congregazione per i Vescovi*) зобов'язана стежити за життям партикулярних Церков, церковних провінцій та конференцій єпископів, а також за призначенням єпископів латинського обряду (окрім місійних територій). У своєму складі має Папську Комісію у справах Латинської Америки;

— Конгрегація з євангелізації народів (*Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli*) координує справу євангелізації та призначає єпископів латинського обряду на місійних територіях, які їй доручені: частина Америки, майже вся Африка, Близький Схід та майже вся Океанія;

— Конгрегація у справах духовництва (*Congregazione per il Clero*) займається всіма питаннями, які стосуються священників та дияконів латинського обряду. Вона складається з 4 офісів: Офіс духовництва, Катехитичний офіс, Адміністративний офіс та Офіс у справах звільнення від обов'язків духовного сану;

— Конгрегація інститутів посвяченого життя та спільнот апостольського життя (*Congregazione per gli Istituti di Vita Consacrata e le Societa di Vita Apostolica*) займається всіма питаннями щодо Інститутів посвяченого життя, товариств апостольського життя та всіх аспектів посвяченого життя;

— Конгрегація з питань католицької освіти (семінарій та навчальних закладів) (*Congregazione per l'Educazione Cattolica (dei Seminari e degli Istituti di Studi)*) слідкує за широким світом католицьких шкіл (приблизно 400 000 навчальних закладів різного рівня) та католицьких університетів (майже 1000). Одним з особливих завдань є також керування навчальним процесом у католицьких семінаріях.

Конгрегації можна порівняти з міністерствами в державних урядах. На чолі кожної стоїть кардинал, якому допомагає архієпископ як секретар, а також інші працівники.

б) **Суди** існують: Апостольський пенітенціарний трибунал *Penitenzieria Apostolica*, Верховний трибунал *Segnatura*

Apostolica, Трибунал *Rota Romana*, що функціонує як звичайний апеляційний суд. До їхньої компетенції входить сфера питань, пов'язаних з життям Церкви та найважливішими адміністративними актами.

в) Окрім конгрегацій та судів Святий Престол має 11 **папських рад**: у справах мирян; сприяння єдності християн; у справах сім'ї; з питань справедливості та миру; «*Cor Unum*» (для сприяння справ милосердя в Церкві); душпастирської опіки мігрантів та подорожуючих; у справах медичних працівників; з питань законодавчих текстів; з питань міжконфесійного діалогу; у справах культури; з питань засобів соціальних комунікацій. Наприкінці червня 2010 року Папа Бенедикт XVI оголосив про створення нової Папської Ради для сприяння оновленій євангелізації. Кожне відомство має президента, який є кардиналом або архієпископом, секретаря та кількох службовців.

Серед цих установ деякі мають більшу вагу в міжнародному праві, як-от, наприклад: *Державний Секретаріат*; *Папська Рада у справах мирян*, яка бере участь у міжнародному житті через Міжнародні Католицькі Організації (МКО); *Папська Рада справедливості та миру*, завданням якої є вивчати та поглиблювати знання в питаннях, пов'язаних зі справедливістю, миром, сприянням принципам гуманності та правам людини; *Папська Рада у справах культури* має завдання сприяти координуванню культурної діяльності Святого Престолу та співпрацювати з міжнародними організаціями, як-от з ЮНЕСКО; та, зрештою, *Папська Рада «Cor Unum»*, завданням якої є підтримка соціального розвитку та допомоги у надзвичайних ситуаціях.

г) **Синод єпископів** є асамблеєю єпископів різних регіонів світу, який скликає Римський Понтифік для обговорення актуальних питань Католицької Церкви.

Ця структура Католицької Церкви має абсолютно іншу природу, ніж православні синоди. У православних церквах Синод є найвищим вираженням уряду Церкви, в Католицькій Церкві він є органом насамперед консультативним, з функцією пропонувати Понтифіку аналіз та поради для розв'язання конкретних питань управління Вселенською Церквою.

г) Існують деякі інституції, які **юридично не належать до Римської Курії**, але тісно співпрацюють з нею. Три з них є автономними й керуються власними законами:

– *Секретний Ватиканський архів*, доручений кардиналу-архівісту, був заснований Павлом V у 1611–1614 роках. Наразі займає площу 17 тисяч кв. м і налічує майже 3 мільйони документів. При ньому діє Школа палеографії, заснована Папою Левом XIII 1 травня 1884 року. Після дворічного навчального курсу слухачам видається диплом архівіста-палеографа.

– *Ватиканська Апостольська бібліотека*, заснована 15 червня 1475 року Папою Сикстом IV, доручена протекції кардинала-бібліотекаря і керується префектом-єпископом. Тут зберігається 70 тисяч манускриптів та 1 300 000 каталогізованих творів. З 1934 до її складу входить також Школа бібліотекономії, в якій навчається майже сто учнів.

– *Папська Академія наук*, заснована в 1603 році та відновлена Папою Пієм IX у 1847-му. Виняткова за своїм наднаціональним характером. Тут навчається 70 папських науковців, кандидатури яких обирає Академія наук і затверджує Римський Понтифік незалежно від віросповідання чи національності, виключно за наукові заслуги. Існують також Папська Академія соціальних наук та Папська Академія життя.

П'ять інших інституцій підпорядковані безпосередньо Державному Секретаріату або певному відомству, згідно із власним статутом: *Ватиканська друкарня*, яка має назву «*Poliglotta*», заснована Папою Сикстом V 27 квітня 1587 року; *Видавництво «Libreria Editrice Vaticana»*; *Газета L'Osservatore Romano*, періодичне видання Святого Престолу, засноване 1861 року на прохання Папи Пія IX; *Радіо Ватикан*, яке працює з 1931 року; *Телецентр Ватикану*, заснований 24 жовтня 1983 року; *Фабрика Святого Петра*, заснована Папою Клементом VIII (ця установа зберегла свою давню назву, «*Fabbrica di San Pietro*», і наразі опікується всіма питаннями, які пов'язані з Базилікою Святого Петра, як у справах догляду та декору самої будівлі, так і догляду за внутрішньою дисципліною доглядачів та паломників, які відвідують храм); *Апостольська гвардія*, утворена Папою Григорієм X у XIII столітті. Водночас, окремо від Апостольської гвардії, існує *Корпус папської швейцарської гвардії*, що складається зі 100 осіб, які служать виключно як охорона апостольського палацу.

III. Міжнародна правосуб'єктність Держави-міста Ватикан

Держава-місто Ватикан утворилася з моменту підписання Латеранських угод 11 лютого 1929 року, завдяки яким вдалося досягнути юридичного розв'язання так званого римського питання, або проблеми, яка виникла внаслідок приєднання Папської держави та Рима до Італійського Королівства у 1870 році.

Зникнення Папської держави не призвело до скасування правосуб'єктності Святого Престолу. Він продовжував діяти як суб'єкт міжнародного права, укладаючи договори з іншими суб'єктами міжнародного права, як-от договір з Росією 1882 року, конкордат з Гватемалою 1884 року, а також у цей період було укладено багато інших міжнародних договорів.

Навіть сам факт, що Святий Престол вважався партнером у договорі з Італією, підтверджував те, що італійська сторона визнавала його правосуб'єктність навіть за умов відсутності будь-якої території.

Як відомо, в результаті Латеранських угод було визнано суверенітет Римського Понтифіка на території 0,44 км² разом з деякими іншими правами щодо існування та функціонування Держави-міста Ватикан.

До Латеранських угод існував «Закон про гарантії» від 1871 року, в якому уряд Італії визнавав недоторканність особи Папи, його свободу дій, необхідну для виконання своїх функцій, право на активне й пасивне посольство, користування певними палацами та церквами. Тим не менш, «Закон про гарантії» не мав ефективного застосування, відтак Папа Пій IX відмовився від нього з причини односторонності його походження, що залишала Понтифіка без захисту перед можливим порушенням та, більш суттєво, через відсутність юридичного визнання територіального базису.

1) Походження Держави-міста Ватикан

11 лютого 1929 року Святий Престол та Королівство Італії підписали Латеранські угоди, які, на противагу від уже існуючого «Закону про гарантії», санкціонували існування двостороннього суверенітету, діяльність обох сторін як суверенних сил у межах міжнародного права та визнання територіальної бази нової держави. На Латеранські угоди посилається і Конституція

Італії від 1947 року. Текст угод складається з низки договорів: політичний трактат, конкордат та фінансова конвенція.

Латеранські угоди були ратифіковані 7 червня 1929 року, в них обидві сторони виражали бажання виключити будь-яку причину суперечки через врегулювання, яке встановлювало їхні взаємні стосунки. Зі свого боку, уряд Італії визнавав католицьку релігію єдиною державною релігією, міжнародну правосуб'єктність Святого Престолу, його повну власність та суверенну юрисдикцію над Ватиканом, через створення Держави-міста Ватикан. Саме від цієї дати починається відлік існування Держави-міста Ватикан.

Того дня Папа Пій XI оприлюднив шість законів, які врегульовували новий суб'єкт міжнародного права: в першому вказувалися конституційні органи держави, в другому встановлювалися джерела права, в третьому врегульовувалися питання ватиканського громадянства та резиденції, в четвертому врегульовувалася адміністративна організація, в п'ятому — економічна організація та в шостому — вимоги щодо громадської безпеки.

Держава-місто Ватикан — це справжня держава, оскільки має, навіть якщо і в особливий спосіб, усі традиційні реквізити, які вимагаються правом для того, щоб вважати визначену установу як державу; тобто має власну територію, населення, уряд та достатню спроможність встановлювати стосунки з іншими суб'єктами міжнародного права.

Територія, площа якої складає 44 гектари всередині Рима, належним чином описана в плані, що додається до Латеранських угод. Вона включає апостольські палаци та ватиканські музеї, а також сади, що розташовані поруч з Площею та Базилікою Святого Петра.

Заслугує на увагу той факт, що територія Міста Ватикан має щодо Італії певний перелік міжнародних служб, які розташовані в Римі; ця ситуація зумовлює різні обов'язки для Італії.

Ця територіальна основа, яку надає Держава-місто Ватикан Святому Престолу, Іван Павло II у своїй першій промові до Організації Об'єднаних Націй у 1979 році описав наступними словами: *«Причина мого сьогоднішнього виступу — є, безумовно, особливий зв'язок співпраці, який поєднує Святий Престол з Організацією Об'єднаних Націй, підтверджен-*

ням якого є присутність постійного спостерігача Святого Престолу в цій організації. Цей зв'язок, який Святий Престол високо цінує, має свою причину існування в суверенітеті, який Апостольський Престол має вже століттями; суверенітет, який, в територіальних межах, прописаний до маленької Держави-міста Ватикан, але яка потрібна папству для виконання з повною свободою своєї місії та дає йому можливість підтримувати стосунки з будь-яким співрозмовником — урядом чи міжнародною організацією — незалежно від будь-якого іншого суверенітету».

Крім того, Італія зобов'язалась, що не буде дозволяти нові будівництва довкола міста Ватикан. Зрештою, це питання регулюється також і вимогами ЮНЕСКО, оскільки Ватикан є пам'яткою світової культурної спадщини.

2) Внутрішнє законодавство

Щодо населення, громадянами Ватикану є: кардинали, що є резидентами Рима; особи, що постійно мешкають в місті Ватикан з причин посади, уряду чи обов'язків, за умов, якщо це проживання призначене законом або статутом; а також ті особи, що не включені в ці дві категорії, але яким Папа, здійснюючи свою суверенну владу, розпоряджається надати громадянство Ватикану. Воно поширюється на дружину/чоловіка, дітей та інших членів родини громадянина Ватикану, якщо вони живуть з ним і отримали дозвіл жити у Ватикані від самого Понтифіка, кардинала Державного Секретаря або іншого компетентного органу влади.

Стосовно уряду, стаття 1 закону I, що називається Основний Закон Міста Ватикан, виданий Папою Пієм XI 7 червня 1929 року, стверджує, що Римському Понтифіку належить «...повнота законодавчої, виконавчої та судової влади», оскільки Ватикан є державою-інструментом та гарантією для духовного суверенітету Папи. Аналогічну думку висловив і Папа Іван Павло II в 1989 році: «Держава-місто Ватикан є незалежним, але не має всіх характеристик, що є звичними для політичної спільноти. Йдеться про нетипову державу: вона існує для належної гарантії реалізації духовної свободи Апостольського Престолу або ж як засіб для забезпечення реальної та видимої незалежності у своїй керівній діяльності на благо вселенської Церкви, а також у своїй пастирській діяльності, спрямова-

ній на весь людський рід. Вона не має власного населення, для якого була побудована, а також не спирається на форми соціальної дії, які, як правило, визначають структуру та організацію будь-якої іншої держави. Крім того, особи, які працюють в уряді всередині держави Ватикан, не є, за небагатьма винятками, її громадянами, ані, як наслідок, не мають прав і обов'язків (насамперед податкових), які походять зазвичай від приналежності до певної держави».

У сучасній практиці Папська Комісія у справах Держави-міста Ватикан здійснює за дорученням Папи судову владу, виконуючи також завдання, призначені губернатору держави. Нормативні положення для держави Ватикан набувають чинності лише після оприлюднення в спеціальному додатку до офіційного реєстру Святого Престолу *Acta Apostolicae Sedis*.

Законодавство Ватикану в питаннях адміністративного характеру пов'язане насамперед з урегулюванням таких служб, як громадська безпека, служба здоров'я (включно із законом, що забороняє вживання тютюну в закритих приміщеннях), збереження та охорона культурної спадщини, а також положень щодо руху транспорту, торгівлі, з їхнім відповідним юридичним регулюванням. У грудні 2000 року Святий Престол від імені Держави-міста Ватикан підписав Монетну конвенцію з Італійською Республікою, яка виступала від імені Європейського Союзу. З цим договором Ватикан отримав право використовувати євро як власну монету та періодично карбувати погоджену кількість монет. Ця Монетна конвенція є наслідком обов'язків, які брала на себе італійська держава щодо Ватикану, коли її національною валютою була ліра.

3) Організація держави

Управління та Офіси, які утворюють структуру держави Ватикан:

— **Рахункове управління** (*Direzione di Contabilita dello Stato*) займається всім, що стосується бухгалтерського контролю;

— **Управління загальних служб** (*Direzione dei Servizi Generali*), з яким працюють служби транзиту товарів, служба транспорту та служба «*floreria*» обладнання приміщень;

— **Управління Служб безпеки та громадського захисту** (*Direzione dei Servizi di Sicurezza e Protezione Civile*), яке ра-

зом зі Швейцарською гвардією та іншими ватиканськими структурами займаються безпекою та забезпеченням громадського порядку. Цьому управлінню підпорядковані *Корпус жандармерії* та *Корпус пожежників*;

– **Управління здоров'я та гігієни** (*Direzione di Sanita e Igiene*) організовує діяльність медичного та санітарного порядку для службовців Святого Престолу у співпраці з *Ватиканською аптекою*;

– **Управління музеїв** (*Direzione dei Musei*) займається безпекою, зберіганням, реставрацією та оцінюванням пам'яток. В середині музеїв розташований *Відділ з продажу публікацій та репродукцій* для поширення публікацій про твори, які зберігаються в музеях. Асоціація *Patrons of the Arts in Vatican Museums* займається поширенням знання про мистецьку спадщину музеїв та забезпечує фінансові фонди для реставрації та зберігання мистецьких творів;

– **Управління технічних служб** (*Direzione dei Servizi Tecnici*) займається технічним обслуговуванням нерухомого майна та наглядом за технічним обладнанням. Включає також *Будівельну службу* та *Службу майстерень та обладнання*;

– **Управління телекомунікацій** (*Direzione di Telecomunicazioni*) займається поштою, телеграфом і телефонною системою. Включає *Поштову, Телеграфну, Телефонну служби*;

– **Управління економічних служб** (*Direzione dei Servizi Economici*) займається регулюванням торгівлі деякими товарами, як-от продуктами харчування, паливом тощо;

– **Управління папськими віллами** (*Direzione delle Ville Pontificie*) створене для обслуговування екстра-територіальної зони Кастель-Гандольфо;

– **Центральні відділи**, які отримали цю назву, оскільки підпорядковані безпосередньо президенту губернаторства:

1) Правовий відділ, у справах судового характеру;

2) Відділ кадрів, що вирішує усі питання, пов'язані з персоналом губернаторства;

3) Відділ у справах цивільного стану, реєстрації осіб та нотаріальні служби;

4) Філателістичний і нумізматичний відділ, який займається карбуванням монет та виданням марок;

5) Відділ інформаційних систем, який керує інформаційними засобами губернаторства;

6) Відділ паломників і туристів, що забезпечує надання інформації та послуг туристам;

7) Відділ безпеки праці.

— **Державний Архів;**

При губернаторстві існує також структура, яка займається науковою діяльністю і називається *Specola Vaticana*, або, іншими словами, **Астрономічна обсерваторія.**

Фонд Медичної допомоги та Пенсійний фонд Ватикану підпорядковані адміністрації Святого Престолу.

4) Міжнародні трактати

Держава-місто Ватикан підписала та ратифікувала міжнародні договори щодо предметів практичного характеру та технічного типу.

Серед таких міжнародних трактатів можна згадати угоди міжнародного характеру щодо різних служб (пошти, грошової одиниці, доріг тощо), як, наприклад:

— Паризька конвенція 1883 року про охорону промислової власності, Бернська конвенція від 1886 про охорону літературних та художніх творів та Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), ратифікована 20 січня 1975;

— Конвенція всесвітнього поштового союзу (ратифікована 1929 р.) та угоди щодо пошти, як-от Всесвітня (Брюссельська) поштова конвенція від 1952 року (ратифікована 31 грудня 1953 р.);

— Конвенція Міжнародного союзу електрозв'язку (1932) та Міжнародна Конвенція електрозв'язку (ратифікована 21 березня 1962 р.);

— Конвенція про дорожній рух 1949 року (приєднання 5 жовтня 1953 р.), Протокол щодо позначення доріг від 1949 року (приєднання 1 жовтня 1956 р.), Додаткова європейська угода до Конвенції про дорожній рух та до Протоколу про дорожні знаки та позначення доріг від 1950 року (приєднання 1 жовтня 1956 р.);

— Конвенція про боротьбу з підробкою грошових знаків (прийнята Лігою Націй 20 квітня 1929 р.). Приєднання відбулося 1 квітня 1965 р.

Однією з останніх міжнародних угод був протокол від 15 лютого 2007 року для виконання пунктів 4 та 8 Митної конвенції 1930 року як наслідок утворення Союзного Митного Кодексу,

інший показник впливу нового європейського законодавства на Ватикан. Крім того, Держава-місто Ватикан є членом міжнародних міжурядових організацій технічного типу, як-от:

UPU	Всесвітній поштовий союз
ITU	Міжнародний союз електрозв'язку
IGO	Міжнародна рада з питань зерна
ITSO	Міжнародна організація супутникового зв'язку
EUTELSAT IGO	Європейська організація супутникового зв'язку
CEPT	Європейська конференція адміністрацій зв'язку
IISA	Міжнародний інститут з адміністративних наук

IV. Підсумовуючи, можна визначити Державу-місто Ватикан як формальну державу з усіма власними елементами, нейтральною, тобто такою, яка не бере участі у конфліктах між державами та не долучається в мирний час до ініціатив, які можуть до них призвести. Держава-місто Ватикан — це інституція, яка гарантує незалежність Апостольському Престолу та водночас має ранг суб'єкта міжнародного права. Обидві вищезгадані інституції мають власну юридичну суб'єктність, навіть якщо вони об'єднані тим фактом, що мають єдиного Главу, який є Римським Понтифіком.

Держава-місто Ватикан виконує базові технічні служби на невеликій території держави. Святий Престол, здійснюючи вселенський уряд Католицької Церкви, має на меті досягнення морального й духовного порядку.

Держава-місто Ватикан бере участь у міжнародних організаціях загалом в якості членства, тоді як Святий Престол, як правило, лише представляє себе через своїх постійних спостерігачів. У деяких випадках Святий Престол бере участь у міжнародних організаціях в якості члена (Міжнародна агенція з атомної енергії, ОБСЄ тощо).

Для свого головного уряду Католицька Церква послуговується обома суб'єктами, наділеними міжнародною правосуб'єкцією: Святий Престол та Держава-місто Ватикан.

Для підтримки міжнародних зв'язків Верховний Понтифік використовує дипломатичну службу Святого Престолу. Сама собою дипломатія Церкви — це завжди «дипломатія Святого Престолу», що виступає як «дипломатія Ватикану» лише у випадках, для яких отримує окреме повноваження. Також і цей факт свідчить про те, що Держава-місто Ватикан має функціо-

нальну допоміжну природу для Святого Престолу, як мінімальна територіальна база для гарантії територіального суверенітету особі Римського Понтифіка. Таким чином, Папа не повинен підпорядковуватися юрисдикції жодної іншої держави.

Зі сказаного вище вочевидь постає, що Католицька Церква виступає як сутність, наділена ієрархічною та централізованою організацією, яку у стосунках з цивільною владою представляє Святий Престол на чолі з Папою. У такий спосіб Святий Престол хоче дати всім людям та всім народам свій особливий внесок заради досягнення справедливості та миру між націями, враховуючи спільне благо та цілісний розвиток людей та народів.

Такий юридичний профіль Католицької Церкви, Святого Престолу та Держави-міста Ватикан відіграв надзвичайну роль особливо в останні 80 років історії Європи, тобто від дати утворення, власне, Держави-міста Ватикан. Наскільки важливо для Церкви було мати власний територіальний суверенітет, засвідчили події II Світової війни. Як за умов тиску тоталітарних режимів, так і загрози військової окупації, Папа зміг зберегти високий рівень незалежності, виконуючи свою місію допомоги постраждалим та сприяючи примиренню.

Після II Світової війни ситуація на міжнародній арені значно змінилася. З утворенням Організації Об'єднаних Націй розвинулася концепція можливого існування «суверенітету» без власної території. Мова йде про великий прогрес для людства, оскільки на сьогодні також і міжнародні організації можуть гарантувати деякі фундаментальні права тим людям, які опинилися в умовах переслідування, війни чи соціальної несправедливості.

Але шлях історії Церкви був іншим, і тому у XXI столітті, добі великих соціальних і культурних змін, за беззаперечної згоди міжнародної спільноти своє існування продовжує зберігати маленька Держава-місто Ватикан, яка є не лише престолом Римського Понтифіка, але й серцем Вічного міста, завжди готовим прийняти усіх паломників та людей доброї волі.

¹ Згідно з даними статті *Relazioni bilaterali e multilaterali della Santa Sede* (станом на 22 жовтня 2009 р.), розміщеної на сайті www.vatican.va. До цього переліку була додана Російська Федерація, з якою Святий Престол відновив дипломатичні відносини 9 грудня 2009 року.

² Зірочкою позначено рік, коли дипломатичні відносини було відновлено.

Василь Кирилич,

*кандидат політичних наук,
радник-посланник посольства
України в Республіці Австрія*

Народився 28 травня 1964 року у Львівській області. 1985 року закінчив філологічний факультет (спеціальність «Українська мова і література») Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка.

1985–1991 рр. — викладач кафедри методики і педагогіки початкового навчання Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, директор загальноосвітньої школи у Львівській області. 1991–1999 рр. — начальник відділу освіти Старосамбірської районної держадміністрації Львівської області. 1999–2001 рр. — магістрант Дипломатичної академії України. З 2001 року працює у системі МЗС України.

Кандидат політичних наук. Автор низки статей з проблематики етнополітики та Балканського регіону.

РЕЛЯЦІЇ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПОСЛІВ XVI–XVIII СТ. ПРО УКРАЇНУ ЯК ІСТОРИКО- ПОЛІТИЧНЕ ДЖЕРЕЛО

Вмасиві джерел з історії України реляції іноземних послів займають важливе значення. Багатим на увагу іноземних послів до України є період XVI–XVIII ст. З-поміж низки повідомлень привертають увагу реляції західноєвропейських послів Е. Лясоти, М. Литвина, С. Герберштейна, А. Віміні.

Особливо вартісним у цьому контексті є щоденник посла германського імператора Рудольфа II до козаків австрійця Еріха Лясоти. У його спогадах про подорож на Запорозьку Січ улітку 1594 року зафіксовано відомості про міста, якими він подорожував, — Прилуки, Кам'янець-Подільський, Київ, Переяслав. Еріх Лясота був першим послом європейської держави, який відвідав Січ, і ця подія стала однією з важливих віх в історії козацтва. Формально австрійський посол мав завдання лише найняти козаків на службу на час війни, але реально факт прямого звернення імператора Священної Римської імперії по допомо-

гу до козацтва свідчив про визнання його самостійною і досить потужною військово-політичною силою в міжнародних відносинах. Крім того, звернення до козаків в обхід польського уряду фактично означало визнання незалежності козацтва від державної влади Речі Посполитої, позаяк навіть для простого набору найманців потрібен був дозвіл уряду [1].

Австрія пішла на цей неординарний крок тому, що для неї було життєво важливим знайти нового союзника, розширити театр воєнних дій проти османських турків на Північне Причорномор'я і Молдавію, відтягуючи таким чином сили противника від балканських земель. Переговори закінчились успішно, і козакам було передано прапор імператора та гроші. Еріх Лясота був спостережливим дипломатом і уклав докладний щоденник своєї подорожі, який є першим відомим описом Запорозької Січі. Посол залишився надзвичайно задоволений результатом посольства, позаяк повністю виконав свою місію і, як він сам зазначав, заручився допомогою великого і досвідченого війська.

Лясота прибув у Січ, коли вона була на острові Базавлук. Він першим із авторів ужив термін «Січ». «Прибув на острів, — пише він, — який зветься Базавлук, що лежить біля одного із дніпровських річищ — Чортomlaка... Тут була в той час козацька Січ» [2].

Цікавими є описи переговорів Лясоти з козаками. На честь посла стріляли з гармат. Прибувши на Січ, Лясота не застав там козацького отамана Богдана Микошинського. Ось як про це сказано в «Щоденнику»: «Дев'ятого травня прибули ми до острова Базавлука біля рукава Дніпра Чортomlaка, або, як вони висловлюються, біля Чортomlaцького Дніприща близько двох миль. Тут була тоді Січ козаків, котрі послали нам назустріч кількох із головних осіб свого товариства й вітали наше прибуття великим залпом із гармат. Потім вони провели нас у коло, якому ми просили передати, що нам було вельми приємно застати все тамтешнє лицарське товариство в повному здоров'ї. Та оскільки за кілька днів до цього, тобто 30 квітня, начальник Богдан Микошинський рушив до моря з 50 галерами й 1300 чоловіками, то ми побажали відкласти виконання свого доручення до повернення начальника та його сподвижників, поки все війсьсько не буде на місці» [3].

«Начальник» повернувся з походу тільки через 40 днів з великою здобиччю і полоненими, серед яких був і ханський придворний Біляк. Він повідомив Лясоті, що хан виступив походом з 80-тисячною ордою на Угорщину.

Далі Лясота описав, як поводитися запорожці при обговоренні його пропозиції. «Чернь без застережень» згодилася воювати на боці імператора Рудольфа II. Але обачливіші вирішили виділити до Імператора своїх послів, щоб конкретно домовитись про умови походу і його забезпечення.

Загалом козаки справили на Лясоту позитивне враження, зокрема з питання їхньої військової вправності. «Вони мають власні гармати і багато з них вміє поводитися з цією зброєю, так що при них зайвим наймати і утримувати окремих гарматників» [4]. Е. Лясота привіз козакам від імператора прапор і 8 тис. червінців. Але й козаки, випроваджуючи посла, обдарували його багатими дарунками.

«Щоденник» Е. Лясоти був оприлюднений, на жаль, після його написання тільки через 260 років — 1854-го, коли був виданий німецькою мовою. Звичайно, від цього його джерелознавче значення не постраждало. Однак для свого часу «Щоденник» не став джерелом інформації про українське козацтво, як і не став складовою частиною європейських знань про Україну.

Важливим джерелом про Україну є записи посла Венеції Альберто Віміні. Записи А. Віміні є цікавими не так своїм політичним змістом, як тим, що їх автор об'єктивно і без упередженості описує уклад життя народу, козаків як людей і як військо, гетьмана Хмельницького та його оточення. У квітні 1650 року А. Віміна одержав від венеційського посла у Відні Ніколя Сагрета, котрому була доручена ця справа, інструкцію для посольства до Б. Хмельницького і листи гетьману — писані в дуже загальних виразах, з огляду на непевність козацьких настроїв.

Альберто Віміна як посол Венеції 1650 року відвідав Б. Хмельницького з метою схилити його до війни проти Османської імперії на боці Венеції. З-поміж багатьох його описів виразним є зображення козацького гетьмана: «росту скоріше високого, ніж середнього, широкий в костях і міцної будови. Його мова і спосіб правління вказують, що він володіє розсудливою думкою і проникливим розумом. У поведінці він м'який і простий, і тим з'єднує собі любов вояків, але, з другого боку,

він тримає їх у дисципліні» [5]. Віміна описав також побут гетьмана, обіди, вживання пива, меду і вина, коли є гості, наголосив на гуморі українців. Коли ж він похвалився, «яка то велика Венеція і які широкі її вулиці, що самі її громадяни, трапляється, в них блукають», один козак сказав, що з ним таке буває у тісній хаті: коли посидить трохи за столом, то вже не може втрапити у двері, щоб повернутися додому [6].

Перед цим Віміна записав враження про високу землеробську культуру в Україні, яка «не тільки може бути поставлена поруч з найбільш культурними країнами Європи, але й задовольнити вимоги найзавзятішого хлібороба». Високо відгукнувся автор про характер відносин у середовищі козаків, котрі відстоюють свої погляди без чванства, а за мету вважають «спричинитися для загального добра. Я сказав би, — писав Віміна, — що ця Республіка може рівнятися Спартанській» [7].

Неабияку історичну цінність мають спогади данського посла в Росії Юста Юля, який 1711 року проїхав усією Україною. Посол з особливою приємністю пише, що всюди в Україні його вітали, пригощали й виявляли особливу увагу не тільки в містах, а й у селах. «Місцеві мешканці, як і все населення Козацької України, відзначається великою ввічливістю й охайністю, одягаються чисто і чисто утримують оселі», — пише Ю. Юль [8]. За своє коротке перебування в Києві Юль устиг відвідати тільки Печерську лавру. Про візит до митрополита він згадує: «Митрополит — гожий, ввічливий старець, що дуже добре розмовляє латинською мовою» [9]. Посла вразило, що в Лаврі з монахами можна залюбки розмовляти латинською мовою. Зокрема, він пише, що в українських селах люди ходять до церкви з молитовниками, тобто грамотні, водночас зазначаючи, що «друга особа після царя» не вміє ні читати, ні писати! Сягнувши Немирова, який був дуже зруйнований, Юль зазначає: «Однак і найскромніший його будиночок чистіший від найпишніших царських палат» [10].

Юль зауважив прояви непокори козаків перед царем. «Повинності... викликають у козаків невдоволення царем. Вважаючи себе вільним народом і не бажаючи визнавати над собою нічиєї влади, вони скаржаться, що постійно повинні бути готовими служити царю і виконувати його накази», — відзначав Ю. Юль [11].

Особливо цікавим є щоденник подорожі Михалона Литвина, литовського дипломата в Кримському ханстві, який 1550 року подорожував Україною й зібрав цінні відомості про Київ, надто багато — про ґрунти й природні багатства Київщини та всього Придніпров'я [12].

Опис України і Києва у Литвина переповнений деякими перебільшеннями і скоріше нагадує утопічний центр багатства (земний рай), ніж конкретний географічний об'єкт. Можливо, його краще розглядати як уявлення жителя Вільнюса про заможне й розкішне життя. Тоді й перелік країн, з якими, за Литвином, Київ веде міжнародну торгівлю, треба було б сприймати просто як список країн, товари яких є атрибутами заможності й розкоші. Але оскільки складно виявити припущення щодо мети включення цього опису до складу трактату (щодо значення такого характеру опису для досягнення основної цілі трактату), то й не легко висловити припущення щодо мети таких перебільшень [13].

Трактат має багато спільних точок із «Записками про московські справи» С. Герберштейна. Є підстави припустити, що Литвин використав чорнові записи Герберштейна в редакції, що передувала друкованій книзі. Опис України в трактаті Литвина та в записках Герберштейна, можливо, походить від географічного опису, складеного під час перебування литовського канцлера Ольбрахта Гаштольда у київському воєводстві (1471–1482 рр.). Треба зауважити, що М. Литвин — не географ. Він практично не подає відомостей з географії власне Литви, тобто землі, яка була йому добре відома. Отже, можна вважати, що даний опис річок, замків, урочищ — слід використання якогось письмового джерела.

Попри деякі зауваження до походження джерел Трактату, він усе ж є цінним джерелом для історії суспільної думки та реформації в Литві.

До початку XVI ст. належать «записки» С. Герберштейна, відомого дипломата австрійських цісарів, «вірного служителя-дорадника чотирьох цісарів». Описуючи географічне положення України, автор «Записок» наводить інформацію про Дніпро, Дністер і Дон. З-поміж міст згадує Стародуб, Брянськ, Новгород-Сіверський, Чернігів, Путивль, Київ, Канів, Черкаси, Бересте, подає також деякі відомості про чорноморські степи, Крим і Кубань.

Хоча конкретних свідчень про перебування Герберштейна в Україні не залишилось, він народився у Крайні, знав слов'янські мови, тому міг безпосередньо спілкуватися і з українцями, і з росіянами. Його книга «Записки про московські справи» присвячена переважно політиці Василя III, звичаям при московському дворі, російській етнографії. Але тут міститься чимало описів українських місцевостей.

Про Київ Герберштейн писав: «Пишність і справді королівська велич цього міста підтверджується самими його руїнами і пам'ятками, від котрих залишилися рештки». Він згадує про норму звичаєвого права в Києві, за якою нібито в купця забиралися всі товари, якщо при переїзді через одну гору в його возі ламалося колесо. Новгород-Сіверська земля згадується багатою на фортеці та міста, «серед них найбільш знамениті Стародуб, Путивль і Чернігів. Грунти, оскільки вони обробляються, плодородні. У лісах дуже велика кількість горностаїв, білок і куніць, а також меду. Народ у зв'язку з постійними битвами з татарами дуже войовничий» [14].

Герберштейн подає характеристику козацького отамана Євстахія Дашкевича: «муж дуже досвідчений у військовій штуці і славний визначною хоробрістю... він часто ставив перед великою небезпекою і самого царя московського, у котрого колись був у полоні» [15].

Аналіз повідомлень західних послів про Україну дає підстави зробити такі узагальнення:

1. Повідомлення західних послів про Україну нерідко відзначалися хронологічною і тематичною фрагментарністю. Така особливість реляцій надає їм значення допоміжного джерела у вивченні історико-політичних особливостей України XV–XVII ст.

2. Не всі повідомлення відзначаються науковою достовірністю. Окремі з них не позбавлені художніх вимислів.

3. Переважна більшість реляцій мають мемуарний характер. А джерела мемуарного характеру зберігають помітний вплив суб'єктивного чинника.

4. Реляції західноєвропейських послів про Україну мають і свої переваги. Іноземці фіксують передусім ті сторони життя народу, яких вони не помічали в історії своїх народів.

5. Попри допоміжне значення повідомлень іноземних послів про Україну серед масиву джерел з історії України, вони таки підсилюють докази того, що українці — давній історичний народ.

1. Поп Ю. І. Еріх Лясота й переговорний процес про перехід козаків на службу до австрійського імператора Рудольфа II // Збірник наукових праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. — Вип. 16. — 2008. — С. 4–13.

2. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. — Т. II. — Львів, 1991. — С. 69–79.

3. Щоденник Е. Лясоти із Стеблева 1588–1594 рр. — Дн., 2005. — С. 159–218.

4. Кулинич І. М. «Щоденник» Еріха Лясоти як джерело для вивчення історії України другої половини XVI ст. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. — Вип. 5. — К., 1995.

5. Наливайко Д. С. Рецепція України в Італії середини XVII ст. // Україна XVII ст. між Заходом і Сходом Європи / Матеріали I українсько-італійського симпозиуму. — Київ-Венеція, 13–16 вересня 1994 р. — С. 34–49.

6. Наливайко Д. С. Рецепція України в Італії середини XVII ст. — С. 40.

7. Там само. — С. 41.

8. Юль Ю. Записки датского посланника в России при Петре I // Лавры Полтавы. — М., 2001. — С. 285–289.

9. Там же. — С. 286.

10. Там же. — С. 258.

11. Там же. — С. 259.

12. Жарких М. І. Трактат Михалона Литвина 1615 року як соціальна утопія та історичне джерело // Записки Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Т. 240. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) дисциплін. — Львів, 2000. — С. 7–42.

13. Литвин М. І. О нравах татар, литовцев и москвитян. — М., 1994. — С. 23.

14. Stökl G. Siegmund Freiherr von Herberstein Diplomat und Humanist // Ostdeutsche Wissenschaft. Jahrbuch des Ostdeutschen Kulturrates. — München, 1960. — Bd. VII. — S. 74.

15. Ibid. — С. 69.

Антон Найчук,

кандидат філософських наук, доцент кафедри політології та соціології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Автор наукових праць з проблем філософії політики, історії світової філософсько-політологічної думки.

Докторант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Сфера інтересів пов'язана з дослідженням сутності та ролі держави в контексті суспільно-історичного розвитку.

ДЕРЖАВНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І СУВЕРЕННА ЗАЛЕЖНІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Найсуттєвішою політичною та юридичною умовою існування незалежної держави як територіальної організації населення вважається її суверенітет. Підвалини сучасного розуміння суверенітету були закладені ще Жаном Боденом. У праці «Шість книг про республіку» він визначав суверенітет як вищу владу над громадянами й підданими, яка сама творить закони і є вільною від підпорядкування якимось іншим законом. Таке визначення суверенітету було спрямоване проти поширеного на той час феодального, удільного сепаратизму, на обґрунтування незалежної світської централізованої держави, вільної від претензій церкви на владу в суспільстві. Цей принцип суверенітету став причиною того, що з XVI століття вся політика будується на світській основі, організаційним виявом якої виступає історична держава. Принцип суверенітету стає політичним явищем протягом усієї новітньої доби, бо саме він формував життя людської спільноти, яка прямо залежить від збереження цілісності свого буття і своєї свободи. Проте XXI століття ото-

тожнюється з поширенням і злиттям світових ринків капіталу, інформації, послуг, зростом взаємозалежності держав і можливостями спілкування та пересування людей [1, с. 27]. В таких умовах нового значення набуває зміст суверенітету та сутності держави, що знайшло відображення у працях М. ван Кревельда, З. Баумана, У. Бека, Е. де Ясаї, В. Малахова, М. Михальченка та інших.

Метою нашого дослідження виступає суверенітет держави в глобалізаційному світі в контексті філософсько-політологічного дискурсу.

В сучасних умовах суверенітет (нім. *souveranitat*, франц. *souveraineté* — верховна влада) найчастіше розглядається як державне верховенство влади в країні та її незалежність від влади будь-якої держави [3, с. 343]. Відповідно в основу суверенітету покладено два начала — внутрішнє і зовнішнє, які базуються на праві держави на самостійну внутрішню і зовнішню політику, право на власний розсуд вирішувати внутрішні і зовнішні справи. Це політико-юридичне вираження самостійності держави, її незалежності від зовнішнього впливу.

Однак суверенітет не зводиться цілком до самої тільки державної незалежності, а полягає ще й у власному, самостійному визначенні своїх зв'язків, тобто суверенних залежностей. У чому полягає сутність поняття «суверенна залежність»? Певною формою державної залежності, але вже такої, що встановлена свідомо й суверенно, слід вважати членство країн у різних міждержавних організаціях та об'єднаннях, делегування їм частини власних повноважень. Коли окрема особа вступає до певної організації, то бере зобов'язання дотримуватися її статуту, тобто сама суверенно обмежує свою свободу заради якоїсь мети чи вигоди. Будь-яка угода між двома суверенними суб'єктами є вираженням їхньої обопільної згоди на взаємне обмеження свого суверенітету. Так само і держава втрачає частину свого суверенітету, вступаючи до того чи іншого міждержавного об'єднання, укладаючи двосторонні угоди або приєднуючись до угоди колективної [3, с. 147].

Такий підхід лежав в основі світобудови останніх століть. Водночас світова система — це людство в динамічному розвитку, взаємодії його складових елементів. Світова система існувала протягом усієї історії людської цивілізації. Розвиток світової системи постійно спрямовувався на досягнення цілісності, кос-

мічної універсальності, і переломним моментом в цьому напрямі можна вважати перехід від епохи розвитку світової системи в рамках локальних цивілізацій до сучасної світової системи як глобалізаційної цілісності.

Щодо сутності глобалізації, то слід зазначити, що поняття «глобальний» (global, англ. — всезагальний, globus, лат. — куля) має щонайменше два значення. Під першим розуміють такі характеристики, як всесвітній, охоплюючий усю земну кулю, під іншим — всебічний, повний, всезагальний, універсальний. При цьому слід зазначити, що хоча термін «глобалізація» набув поширення в наш час, він, однак, не має чіткого визначення [4, с. 76]. Кожен із напрямів науки, відповідно до сфери діяльності, акцентує увагу на тих особливостях глобалізації, які пов'язані з його специфікою.

Серед політичних аналітиків також застосовують різні трактування глобалізації. Прибічники реалістичної парадигми розуміють її в дусі зіткнення цивілізацій (С. Хантінгтон), як геополітична побудова світу, за якої належність до одного з регіонів відіграє важливу роль, але вже не головну (Ф. Сашвальд). Неоліберали розглядають глобалізацію як кінець історії (Ф. Фукуяма), остаточну перемогу і поширення на увесь світ західних цінностей — ринкової економіки, плюралістичної демократії тощо; як процес групового ігнорування державою своїх національних інтересів і створення «співтовариства цивілізаційних країн» (Р. Ліпшуц).

Дж. Розенау доводить, що процеси глобалізації відрізняються тим, що вони не знають ніяких територіальних і юридичних бар'єрів, легко долають державні кордони і здатні зачепити будь-яку соціальну спільність у тому чи іншому місці світу. На його переконання, будь-яка сукупність взаємодій, яка має потенціал необмеженого розповсюдження і здатна без перешкод подолати національні юрисдикції, повинна розглядатися як процес глобалізації [1, с. 69–70].

Відтак, розглядаючи глобалізацію як цивілізаційний процес, не можна не визнати, що вона формує певну системну якість планетарного масштабу — сучасну світову систему, побудовану на нових взаємозв'язках, цінностях, які охоплюють усі сфери суспільної діяльності: політичну, економічну, культурну. Ці зміни безпосередньо зачіпають, хоча і в різних межах, усі національні держави, одночасно піднімаючи проблему «державної

незалежності» і «суверенної залежності» держави в зазначеному вище трактуванні [5, с. 16–19].

Сьогодні не існує єдиної думки щодо подальшої долі національної держави і суверенітету як якісної характеристики державної влади. З одного боку, державний суверенітет зазнає впливу ззовні — за участю нових акторів на світовій арені — транснаціональних компаній як виразників інтересів світової капіталістичної економіки і великих міжнародних організацій та союзів держав — суб'єктів глобалізаційної політики. З іншого боку — різних національних, релігійних меншин, кількість яких нині продовжує збільшуватися [1, с. 179]. Сама дискусія набирає яскраво виражений ідеологічний характер, часто набуваючи фундаментально протилежного змісту. Загалом у підході до з'ясування сутності суверенітету можна виділити два напрями:

— під тиском глобалізації держави втрачають свій суверенітет в управлінні соціальними і політичними процесами, які відбуваються як на їхній території, так і за її межами;

— глобалізація не вносить якісно нових змін у сформовану міжнародну систему, де суверенні держави є головними акторами [6, с. 128].

Проте мова йде не про категоричний вибір між двома напрямками — збереження або зникнення державного суверенітету як про два альтернативних варіанти. Дослідники, що притримуються тієї або іншої позиції, розходяться в оцінці масштабів і характеру самого явища «деградації суверенітету».

Перший напрям складають науковці, одні з яких вважають, що держава за сучасних умов втратить повністю свій суверенітет, інші — що суверенітет лише частково буде втрачений державою, за умов часткової передачі своїх функцій наддержавним світовим структурам.

Основною детермінантою, яку визначають дослідники, що впливає на сучасну державу, є економічні процеси. Як зазначає британський соціолог З. Бауман, «...найважливіші наслідки пов'язані з руйнуванням економічної стійкості. Нездатні більше «зводити баланс» в економіці, і в той же час керуючи лише політично-вираженими інтересами населення, яке знаходиться у сфері їхньої політичної влади, національні держави все більше перетворюються у виконавців волі й повноважних представників сил, які вони не можуть і сподіватися поставити під політичний контроль» [7, с. 95]. Американський економіст Дж. Сакс, дослі-

джуючи сфери компетенції національних держав при прийнятті ними рішень у зовнішньоекономічній сфері, констатує: «Одним із результатів процесу глобалізації стала кардинальна зміна ролі національних ринків. Сьогодні виробництво може стати ефективним тільки в тому випадку, якщо воно мало значний досвід орієнтування на глобальний ринок, а не обмежується вузькими рамками національної держави, що ще недавно було ведучим суб'єктом світових економічних відносин... Національна держава більше не грає ролі єдиного захисника економічних інтересів, а в регіонах, де встановився міцний взаємозв'язок, уряд більше не розглядається як основний інструмент забезпечення національної безпеки» [6, с. 129].

Посилення транснаціональних корпорацій і формування глобальних фінансових ринків призвели до того, що значна частина фінансових потоків вийшла з-під контролю національної влади. Вартість операцій, які здійснюються на світовому ринку за один день, перевищує річний бюджет більшості держав. Теоретично біржові спекулянти можуть «знизити» курс тієї чи іншої національної валюти за кілька годин [8, с. 304].

Із розвитком глобальних взаємозв'язків посилюється вплив не тільки на економічний, а й на політичний суверенітет, відбувається звуження сфери компетенцій національних органів влади при прийнятті ними рішень у зовнішньополітичній сфері. На такий аспект звертає увагу польський дослідник М. Квієк: «...якщо суверенітет держави вже сприймають не як неподільний, а як спільний для неї та міжнародних агенцій, якщо держави вже більше не мають контролю над своїми територіями і якщо територіальний і політичний кордони стають дедалі більш проникними, дотримання основоположних принципів ліберальної демократії — самоврядування, демос, згода, представництво і народний суверенітет — стає безумовно проблематичним» [9, с. 94].

Відповідно, відбуваються зміни і в «правилах гри» у світовій політиці, між інституціями і організаціями. Під інституціями розуміються чинні базові та приховані правила здійснення влади та панування, тобто формальні і неформальні настанови, як себе вести, необхідні для здійснення певних форм національної і міжнародної політичної практики (державний контроль над обмеженою територією, питання міжнародного визнання та дипломатії, монополія на інструмент влади, правова незалежність тощо).

До організацій відносяться спеціальні актори, які володіють фінансовими і просторовими ресурсами, а також правовим статусом (всесвітньо-економічні актори та актори глобального громадянського суспільства).

Якщо в період модерну в основі матриці світосистеми лежали інституції, то в період постмодерну відбувається «велика трансформація», згідно з якою національна держава і система міжнародних відносин між державами, що визначаються простором колективних політичних дій, поступово змінюються, під тиском як зсередини, так і ззовні, поступаючись більш складній (не сприймаючій кордонів, змінюючій владні правила, парадоксальній, непередбаченій субполітичній і всесвітньо-політичній системі) [10, с. 19–21]. Політика держави у збереженні суверенітету в зазначений період потрапляє в невизначене становище подвійної континентальності: нестійкі ні старі базові інституції і системні правила гри, ні специфічні організаційні форми та ролі діючих сил. Усе в ході цієї гри ламається, переписується та погоджується заново. Як далеко це може зайти, залежить від випадкових обставин, як і від цілі та альтернативи державної політики в цілому. За таких обставин М. ван Кревельд, поклавши в основу економічний фактор, вважає, що все, що можуть зробити держави, — це «плисти за течією». Вони повинні потурбуватися про те, щоб їх громадяни вивчали іноземні мови, а також нові міжнародні мови опрацювання даних; вони повинні вступати в міжнародні організації, щоб бути впевненими, що їх інтереси не залишаться неврахованими; вони повинні розвивати комунікаційні та транспортні мережі, що в більшості випадків означає їхню інтеграцію з аналогічними мережами сусідів; нарешті, їм необхідно використовувати нові можливості для торгівлі — знижувати тарифи, забезпечувати стабільність і конвертованість валюти, відкривати фінансові ринки, дозволяти вільно циркулювати інформації в самій державі, її економіці та суспільстві. Якщо вони зроблять це, то, ймовірно, процвітатимуть. Ті ж держави, які за релігійними, ідеологічними або іншими причинами відмовляються від такої поведінки, «втомилися», приречені на відставання в майбутньому [11].

На сучасному етапі окремі держави, хоч якими б сильними та могутніми вони були, спираючись лише на власний потенціал, не зможуть створити самодостатню імперію або претендувати на світове панування.

Виходячи з цього, У. Бек, З. Бауман, М. ван Кревельд намагаються обґрунтувати ідею щодо неминучого зникнення інституту державного суверенітету в силу його історичної обмеженості й економічної неефективності. Як зазначає У. Бек, «Сіль аргументу метагри полягає в наступному: шанси гравців значною мірою залежать від їх самоідентифікації і нового тлумачення політики. В цьому — передумови успіху. Тільки критика національно-державної ортодоксії і нові категорії, які беруть на озброєння, та новий космополітичний погляд, відкривають нові шанси» [10, с. 23]. Оцінюючи цей процес як однозначно прогресивний і неминучий, будучи прихильниками економічного детермінізму, у той же час вони незначну увагу приділяють викликам для державного суверенітету в перехідний період.

Представником другого напрямку виступає американський економіст Л. Туроу. Погоджуючись з тим, що глобалізація неминуче веде до втрати державної автономії, у той же час підкреслює, що ця втрата є частковою. Л. Туроу звертає увагу на те, що національна держава хоча і втрачає частину своїх функцій, але, як і раніше, відіграє роль регулятора економічних і соціальних процесів. На думку Л. Туроу, «капіталізм, як і будь-яка система, має переваги і недоліки. Великою перевагою капіталізму є його здатність стимулювати економічне зростання і приводити у відповідність обсяг виробництва і споживчого попиту. У той же час капіталізму властиві принаймні три серйозних недоліки: рецесії, фінансові кризи, обмеженість довгострокових інвестицій у таких галузях, як наукові дослідження, інфраструктура тощо [6, с. 134]. Саме на вирішення цих завдань, вважає науковець, держава спрямовуватиме свою діяльність у ХХІ столітті.

Становищу слаборозвинутих держав у глобальному світі приділяє увагу Ф. Фукуяма. Підтримуючи думку, що принципи суверенітету і недоторканності національної держави фактично зруйновані й, урешті, сьогодні не дотримуються, Ф. Фукуяма вважає, що ці держави «слабкі» не за масштабом, а за адміністративним потенціалом управління економікою, що підриває принцип суверенітету. Вони створюють проблеми для себе і для інших, збільшують вірогідність того, що будь-яка з країн міжнародної системи захоче втрутитися у їхні внутрішні справи. «Гуманітарна інтервенція» 90-х років, на думку Ф. Фукуями, призвела до того, що міжнародна «імперська влада» де-факто поширилася на всю «слаборозвинену» частину сві-

ту. Цю інтервенцію часто очолює американська військова сила, а до вирішення проблеми побудови «сильної держави» підключилася коаліція європейських країн, Австралія, Нова Зеландія і Японія. Для Сомалі, Камбоджі, Боснії, Косово, Афганістану поняття «світова спільнота» вже не абстракція, а реальність. У цих країнах суверенітет як такий перестав існувати, функції їхніх урядів передані ООН або іншим неурядовим організаціям [5, с. 157, 165].

Подібна міжнародна влада може бути позитивним явищем, якщо вона заснована на принципах підтримки прав людини і демократії, але все одно це чужа влада. Таке правління — прецедент відмови від суверенітету і передачі правління міжнародним органам.

Зупинімося ще на одному моменті, на який не зважають «економісти», проте він теж відіграє важливу роль у збереженні суверенітету держави. Це співвідношення: громадянин—нація—держава.

Політика націобудівництва, спрямована на формування однорідної культурної спільності, як виявляється, занадто дорого коштує і не приносить очікуваних результатів. Зміни в цій сфері можна охарактеризувати таким чином: «нація-держава» перестає виступати переважним об'єктом як для індивідів, так і для груп.

Проте в державах різного типу означений процес відбувається по-різному. В штучних політичних утвореннях, якими є більшість постколоніальних держав, посилюються етнолінгвістичні та етноконфесійні лояльності, які «розривають» кордони держав. Не випадково, постколоніальні політичні одиниці називають не «націями-державами», а «державами-націями». З погіршенням економічної ситуації в африканських країнах посилюється «трайбалізм», який вибудовує солідарність за етнічним або родоплемінним принципом.

Не послаблюються, а в багатьох випадках і загострюються сепаратистські настрої в індустріально розвинутих країнах із поліетнічним населенням: залишається відкритим питання про незалежність Країни Басків, збільшує електорат Фламандський союз у Бельгії, який виступає за вихід з останньої.

Отже, глобалізація не тільки не призвела до зменшення претензій етнічних меншин на суверенітет, але й озброїла їх новими можливостями, які стали основою загрози державі із середини.

Глобалізація веде також до стирання наявних особливостей (культурної уніфікації) та появи нових. Поява нових особливостей проходить у двох формах:

— формування субкультурних особливостей, підганання життєво-стильових характеристик груп під фундаментальні різниці «культур»;

— поглиблення вже існуючих національних особливостей, пов'язаних з релігійною належністю (наприклад, розмежування «християнської» та «ісламської» цивілізації).

Держава стає «посудиною» для більш ніж однієї культури, не в силах зупинити процес культурної диверсифікації на власній території [8, с. 306–307]. Національна держава як інститут втрачає контроль над самоідентифікацією індивіда. «Державанація» поступово перестає бути тією «уявною спільнотою», членство в якій переживається як особисте «зосередження», як дещо конституційоване для індивідуальної ідентичності. Місце громадянина держави можуть займати уявні спільноти, засновані на економіці, ідеології, релігії, знаннях. Таку ситуацію К. Лаш назвав «бунтом еліт»: «Багатії припинили ототожнювати себе з якоюсь конкретною нацією-державою. Громадяни-споживачі можуть відсторонитися від політичного життя нації-держави і блукати в пошуках найменш затратного громадянства в найзисковіших чи найменш обкладених податками місцях світу. Рухливі кризькордонні групи проявляють, природно, менше інтересу до участі в розв'язанні локальних проблем» [9, с. 91–92]. Відповідно для постсучасних індивідів приналежність до субнаціональних або наднаціональних організацій може бути важливішою, ніж належність до держави. Настільки важливішою, що вони більше не вважають своїм обов'язком ні службу в армії, ні інші традиційні патріотичні вияви.

В кінці 90-х років ХХ ст. серед французів було проведено опитування, в якому пропонувалося відповісти, «що для них важливіше»:

- державно-національна належність;
- соціальна належність;
- власна ідентичність.

На користь першого запитання відповіли лише 6%, другого — від 6 до 10%. Найбільше респондентів, від 78 до 84% вибрали третю відповідь. Згідно з іншим опитуванням, на запитання про готовність захищати державу із зброєю в руках у ви-

падку загрози національній безпеці заперечну відповідь дали 41% німців, 46% французів, 46% японців, 49% бельгійців та 54% італійців [12, с. 23–30].

Отже, нові реалії, пов'язані з глобалізацією, свідчать про якісні зміни у світовій системобудові. Їхнє утвердження відбувається за рахунок трансформації основного суб'єкта політики — держави. Її суверенна залежність визначатиметься, з одного боку, економічним потенціалом, з іншого — глибоким національним усвідомленням і самоідентифікацією політичної нації. Це практично підтверджується становищем таких країн, як Японія, Китай, Велика Британія.

Щодо України, яка утверджується на переломному етапі історії, то її характерною рисою є звернення до традицій. Проте становлення нової ідентичності української нації, формування незалежної держави відбувається за надзвичайно складних обставин. Причинами цього є:

- політична криза, яка характеризується довготривалим конфліктом політичних еліт;
- економічна криза, що заблокувала формування єдиного і самодостатнього ринку, за відсутності якого політична нація існувати не може;
- духовна криза, розрив суспільних зв'язків, які руйнують будь-яку колективну ідентичність;
- етнічне відродження національних меншин, котре актуалізує пріоритети етногрупової ідентичності перед загальнонаціональною українською [13, с. 188].

Як результат — зниження рівня національної безпеки України, спекуляція українського політикуму на можливостях втрати політичного, економічного суверенітету. Настав час відкинути зайві амбіції щодо боротьби за владу, провести критичний аналіз політичного та економічного становища держави у світовій системі, консолідуватися у розбудові української держави — на основі самоусвідомлення і самоідентифікації української нації.

1. Бек У. Что такое глобализация? / Пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника; Общая редакция и послесл. А. Филиппова. — М.: Прогресс-Традиция, 2001. — 304 с.

2. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. — К.: Генеза, 1997. — 400 с.

3. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. — 2-ге вид. — К.: Тандем, 1996. — 240 с.

4. Кессиди Ф. Х. Глобализация и культурная идентичность // Вопросы философии. — 2003. — № 1. — С. 76–80.
5. Фукуяма Ф. Сильное государство: управление и мировой порядок в XXI веке [пер. с англ.] / Френсис Фукуяма. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2010. — 222 с., [2] с.
6. Алексєєнко І. В. Трансформація ролі національної держави і природи суверенітету в умовах глобалізації // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В. П. Бех. — К: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. — Вип. 48. — С. 126–135.
7. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Пер. с англ. — М.: Издательство «Весь Мир», 2004. — 188 с.
8. Малахов В. С. Национализм как политическая идеология: Учебное пособие. — М.: КДУ, 2005. — 320 с. — (Политический разум и практика политики / Отв. ред. Б. Г. Капустин).
9. Квієк М. Університет і держава: вивч. глобал. трансформації / М. Квієк; пер. з англ. Т. Цимбала. — К.: Таксон, 2009. — 380 с. — Бібліогр.: с. 319–371. — Парал. тит. арк. англ.
10. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / Пер. с нем. А. Б. Григорьева, В. Д. Седельника; послесловие В. Г. Федотовой, Н. Н. Федотовой. — М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом «Территория будущего» (Сер.: Универсальная библиотека Александра Погорельского), 2007. — 464 с.
11. Мартин ван Кревельт. Расцвет и упадок государства. — Режим доступа: http://marsexx.com/lit/martin_van_%20crevelde-the_rise_and_decline_of_the_state.htm (з 5 листопада 2008 р.). — Заголовок з екрана.
12. Доган М. Падение традиционных ценностей в Западной Европе: религия, государство — нации, власть // Мировая экономика и международные отношения, 1999. — № 10. — С. 23–30.
13. Духовне життя українського суспільства: теоретико-методологічні та онтологічні проблеми розвитку. Колективна монографія у 3-х кн. / За заг. ред. Миколи Михальченка, Валерія Скотного. — Книга друга. — Київ; Дрогобич: Інформаційно-редакційний відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. — 244 с.

В статті досліджуються функціональні зміни національної держави в умовах формування глобалізаційної світобудови. Аналізуються зовнішні та внутрішні чинники впливу на суверенітет держави, її незалежність.

Ключові слова: *суверенітет, держава, глобалізація, транснаціональні корпорації, влада.*

Naychuk A. V. State's independence and sovereign dependence: philosophical political discourse.

The article deals with the functional changes of the national state in the conditions of forming of global universe. Outer and internal factors of influence over the sovereignty of state, its independence are analyzed.

Keywords: *sovereignty, state, globalization, multinational companies, authority.*

Олександра Шаповалова,

*кандидат політичних наук, викладач кафедри зовнішньої політики та дипломатії
Дипломатичної академії України при МЗС України*

**ВІДНОСИНИ МІЖ РОСІЄЮ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ:
НОРМАТИВНІ РОЗБІЖНОСТІ
ЧИ ПОЛІТИЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ**

Головним атрибутом відносин між Росією та Європейським Союзом є їхній невикористаний політичний потенціал. Незважаючи на те що це два найбільш потужних актори європейської системи міжнародних відносин, два її базові атрактивні полюси, зв'язки між якими мають у низці сфер системоутворюючу якість і які за певних умов могли б вибудувати конфігурацію відносин у такий спосіб, аби задавати структуру континентальної системи, взаємодія між Росією та ЄС має характер обмеженої кооперативності і селективної конкурентності навіть у тих галузях, інтереси в яких є природно компліментарними. Взаємні очікування щодо бажаних ефектів цих відносин з плином часу поступово деградували — від початкової амбітності стосовно перспектив зближення при укладанні Угоди про партнерство та співробітництво до вибіркового співробітництва в окремих функціональних галузях, проголошеного в Спільній заяві щодо «Партнерства для модернізації» на саміті у Ростові-на-Дону 1 червня 2010 року. А прийнятних перспектив щодо подальшого розвитку «стратегічного партнерства» між Росією та ЄС, які б влаштовували обидві сторони, не сформульовано, про що свідчить уривчасте і непросте просування переговорів з укладання нової базової угоди.

У науковому середовищі панує декілька точок зору стосовно причин такого стану речей у відносинах між Росією та Євросоюзом, серед яких неоптимальність механізму співробітництва, якому властивий дисбаланс між політичним і практичним рівнями співробітництва, відсутність консенсусу серед держав-членів ЄС відносно спільного курсу у відносинах з Росією, зростаюча залежність від структурних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру, які применшують значення власне двостороннього діалогу, надмірна політизація деяких функціональних сфер співробітництва (див., наприклад, [1]).

Утім, згідно з найбільш поширеною думкою з цього приводу, зокрема у західній науковій спільноті, первинною і головною причиною недостатньої результативності відносин між Росією та ЄС виступає супротив Росії нормативному впливу ЄС [2], тобто його прагненню до проєкції власних норм, цінностей і стандартів на російську державу. Звісно, дискусія відносно культурно-світоглядних відмінностей між Росією та державами ЄС ведеться вже не перше десятиліття, але в останні декілька років ці відмінності зазнали нової концептуалізації внаслідок теоретичного осмислення їх у рамках, по-перше, концепції нормативної сили, яка виступає одним з найбільш змістовних аналітичних інструментів для дослідження зовнішньої політики Європейського Союзу, а по-друге, різних варіацій теорії інституціоналізму, для яких «нормативний дисонанс» виступає ключовим чинником, що перешкоджає виконанню спільними інститутами соціалізуючої функції у відносинах ЄС з Росією, яку вони успішно виконують у відносинах з іншими європейськими державами. Яскравим прикладом обох цих напрямків концептуалізації виступають праці фінського дослідника Х. Хауккала, а також П. Кратохвіла, С. Медведєва, Ф. Пармант'єра та ін.

Однак більшість з цих спроб теоретичного осмислення нормативних розбіжностей між Росією та ЄС мають два суттєві недоліки — вони виходять з апіорної об'єктивної наявності цих розбіжностей та їхньої докорінної несумісності, не вникаючи в їхній дискурсивний аспект і в механізм їхнього впливу на характер взаємодії між сторонами, та, як правило, аналізують їх без належного зв'язку з іншими факторами як політичного, так і практичного рівнів, які зумовлюють перебіг відносин. В результаті формується надто категоричне бачення, що незбіг нормативних основ не можна подолати шляхом посилення інтенсивності

контактів між сторонами [3], і що будь-яка реалістична перспектива у відносинах Росія–ЄС вимагає змін у структурі ідентичності обох партнерів [4].

Поряд з цим теоретизованим аналізом відносин між Росією та Євросоюзом в останні роки сформувався пласт робіт переважно емпіричного спрямування, в яких акцентуються силові дисбаланси між контрагентами і стверджується, що саме відносні силові переваги дозволяють Росії не тільки чинити опір європеїзації власної держави, але й конкурувати з поширенням моделей ЄС у Східній Європі. Серед авторів цих робіт варто згадати Н. Попеску, Е. Вільсона, Т. Гомар, Дж. Шерра, Д. Кларка та інших.

Зрештою, на тлі пошуку адекватних шляхів налагодження конструктивних відносин між Євросоюзом і Росією у західній літературі поступово кристалізується дослідницька течія, яка розглядає ці відносини в більш широкій, континентальній перспективі без абсолютизації нормативних чинників, але з належною увагою до них як до проміжних змінних у розумінні даної проблематики, заснована на здобутках праць І. Нойманна з вивчення російської політичної ідентичності. Найбільш яскравими представниками цієї течії є Р. Саква та Д. Аверре.

Зважаючи на таку тональність наукової дискусії, ця стаття має на меті проаналізувати співвідношення між нормативними і політичними факторами у розвитку відносин між Росією та ЄС. Для цього спочатку розглядається нормативний аспект відносин Росії з Європейським Союзом, з'ясовується, наскільки нормативні розбіжності притаманні цим відносинам, і наскільки вони впливають на хід їхнього просування, потім проводиться аналіз цих відносин у політичній площині та встановлюється, які політичні параметри визначають їхній характер, і, зрештою, аналізуються шляхи подолання нормативних та політичних суперечностей у відносинах між Росією та ЄС. Для отримання більш повної картини необхідно розглянути ще й практичний аспект цих відносин, що має бути предметом подальших досліджень цієї тематики.

При аналізі нормативного аспекту відносин між Росією та ЄС виявляється, що його місце в загальному комплексі взаємодій та інтенсивність його педалювання з боку обох партнерів не є настільки першорядним, як це представляється у багатьох дослідженнях.

Із самого початку у відносинах з Росією Євросоюз виходив з нормативних міркувань, властивих його політиці в Європі загалом. Тому від укладання Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) і далі офіційні спільні документи між Росією та ЄС засновувались на нормативній логіці, яку пропонував ЄС [5]. Але нормативна логіка у відносинах ЄС з Росією та іншими країнами СНД істотно відрізнялась від засад його взаємин з країнами Центральної Європи: якщо у другому випадку сторони орієнтувались на нормативну конвергенцію шляхом систематичного впровадження *acquis communautaire* ЄС, то у першому акцент робився на прихильності загальним демократичним цінностям та ліберальним нормам — правам людини, верховенству права, засадам ринкової економіки тощо. При цьому принцип обумовленості — головний інструмент реалізації нормативної сили ЄС, який ставить досягнення вищих форм співробітництва з євроінтеграційною спільнотою у залежність від ступеню імплементації норм ЄС — практично не був задіяний на цьому напрямку зовнішньої політики Євросоюзу. Не було вироблено ані чіткого уявлення про достатній ступінь конвергенції, ані ефективних шляхів та механізмів утвердження вказаних цінностей, ані конкретної фінальної мети цього процесу. Єдиним відносно чітким критерієм прогресу фігурувало членство Росії у Світовій організації торгівлі, яке було необхідне для створення зони вільної торгівлі між сторонами, але безпосереднього зв'язку між цими подіями в УПС встановлено не було.

Такий обмежений порядок денний нормативного аспекту відносин Росії з ЄС, який подекуди характеризується як «часткова європеїзація», пояснюється двома обставинами. По-перше, на тому етапі в євроінтеграційній спільноті панувало очікування, що за відсутності інших шляхів розвитку перехід Росії до європейських стандартів є неминучим, тим більше, що, як видавалось, це було в інтересах самої Росії, тому не потребувало додаткових стимулів. По-друге, в умовах браку однозначного розуміння загального вектора розвитку відносин з Росією та з огляду на внутрішню слабкість російської держави у 90-ті роки Європейський Союз не був схильний висувати надто жорсткі вимоги щодо впровадження європейських стандартів, хоча підтримка процесу здійснення внутрішніх реформ з боку євроінтеграційного об'єднання виступала в той період центральним елементом у відносинах між Росією та ЄС.

Особливого загострення нормативний аспект цих відносин зазнав після 2002 року внаслідок, з одного боку, зміцнення російської влади і посилення її економічних позицій, а з іншого, ініціювання Євросоюзом Європейської політики сусідства (ЄПС), заснованої на запровадженні принципу обумовленості та переведенні нормативного порядку денного у площину безпосередньої інкорпорації сусідніми державами визначених сегментів *acquis communautaire* ЄС. Цей підхід відображав якісний поворот у політиці ЄС щодо сусідніх держав на східному кордоні розширеного ЄС, тому в повній мірі поширювався і на Росію. Він був спрямований на перетворення нормативного аспекту на центральний елемент відносин з сусідніми країнами.

Відмова Росії від участі в ЄПС з огляду на формат стратегічного партнерства суттєво не позначилась на цьому підході. Для комунітарних органів факт стратегічного партнерства не суперечив принципам нормативної конвергенції. Тому можна сказати, що ЄС не приділив належної уваги факту цієї відмови і продовжував розвивати відносини з Росією в руслі обраного підходу, але в інших, відмінних від ЄПС формальних рамках. В той час як з країнами ЄПС підписувались Плани дій, з Росією розроблялась концепція чотирьох Спільних просторів, яка втілилась у розробку і укладання у травні 2005 року чотирьох відповідних Дорожніх карт. Однак значення цих документів доволі суперечливе: хоча вони анонсували амбітний комплексний проект, їхні конкретні положення виявились недостатньо чіткими для розв'язання дилеми між нормативними вимогами ЄС та характером стратегічного партнерства у російському його розумінні. Положення щодо просування співробітництва в окремих галузях часто супроводжувались формулюваннями відносно гармонізації правової бази або забезпечення спільних засад регулювання, але мова йшла переважно про гармонізацію з «міжнародними стандартами», а не з нормами ЄС. Зрештою Спільні простори постали як проміжні політичні рамки для розвитку відносин без жодних змін у договірній базі та механізмі прийняття рішень [6], а вирішення спірних питань, в тому числі визначення ролі нормативного аспекту у структурі відносин були перенесені на майбутнє. Слід відзначити, що, хоча розбіжності стосовно нормативного контексту взаємин на тому етапі не стали перешкодою для розробки Дорожніх карт Спільних просторів, вони зумовили суттєве розмивання їхнього змісту.

Втім, якщо для документів такого рівня невизначеність форм та змісту нормативного виміру відносин між Росією та ЄС могла бути частково нівельована за рахунок перспектив співробітництва у практичних сферах, то для нової базової угоди на зміну УПС вона являє собою один з провідних, хоча не єдиний чинник, який стає на заваді її погодженню.

Як можна з цього побачити, з плином часу здатність Європейського Союзу нав'язувати власний нормативний порядок денний Росії поступово, але невпинно скорочувалась, що, за великим рахунком, мало більш негативні наслідки для зовнішньої політики ЄС, ніж Росії.

За своєю природою та особливостями історичного розвитку Євросоюз не сприймає легітимності відхилення від власних норм і цінностей [7], тому прагне виробити таку політику по відношенню до Росії, яка б поєднувала визнання стратегічної взаємозалежності двох потуг і можливість проєкції нормативної сили ЄС [8]. Найбільш складним завданням у цьому плані є знаходження шляхів просування відносин у ситуації, коли застосування нормативної сили не є реалістичним або приносить незначні за обсягом результати. При цьому слід наголосити, що за характером своєї дії нормативна сила ЄС є не автоматичною, а опціональною, тобто вона провокує імплементацію норм ЄС лише в разі, якщо держава-партнер прагне певної форми зближення з Євросоюзом і готова виконувати встановлені вимоги, але в разі відсутності цих умов залишає державі-партнеру опцію підтримання стосунків на певному рівні, не пов'язаному з переходом в інтеграційну площину. Така модель заснована на імпліцитному припущенні, що у зближенні з ЄС зацікавлена насамперед держава-партнер. Але в разі, якщо зв'язки з такою державою представляють стратегічну цінність для Євросоюзу і не можуть бути зведені до обмеженого співробітництва в окремих секторах, як це відбувається у випадку з Росією, ЄС потребує іншої моделі зближення, яка б ґрунтувалась не на одних лише вимогах нормативної конвергенції.

Що стосується російської позиції щодо нормативного аспекту відносин з ЄС, то більшість дослідників схильні розглядати її крізь призму домінування класичного суверенітету у російському політичному мисленні, який вступає у протиріччя з головною ідеєю європейської інтеграції у вигляді передачі частини суверенітету комунітарним бюрократичним структурам [9].

Така фундаментальна несумісність світоглядних бачень спонукає представників російської влади відкрито заперечувати проти легітимності нормативних методів ЄС і відкидати їх застосування відносно власної держави [10].

Але подібне уявлення видається надто спрощеним для розуміння даної проблеми зважаючи на ряд обставин. По-перше, при аналізі зовнішньої політики будь-якої держави потрібно чітко розмежовувати дискурсивний і практичний її рівні. В російському політикумі примат державного суверенітету дійсно є надзвичайно поширеним дискурсивним аргументом у комунікації із західною спільнотою, але апелювання до нього в контексті впровадження норм ЄС не є універсальним і тим більше не може вважатися вичерпним поясненням (не)готовності Росії до їх упровадження. Це змушує шукати більш глибокі мотиви російської позиції щодо нормативного аспекту відносин з Євросоюзом.

По-друге, попри критичну позицію відносно просування норм ЄС назовні, Росія не висуває власної ідейної альтернативи задля її протиставлення нормам і цінностям ЄС [11], а звертається, як правило, до більш загальних і менш зобов'язуючих норм міжнародного права, наголошуючи на необхідності однозначної їх інтерпретації. Примітно, що навіть поширена у 2006–2007 роках концепція «суверенної демократії», якій приписували роль базового ідейного підґрунтя російської зовнішньої політики, з обранням президентом Д. Медведева практично зникла як предмет дискусії у політичних та експертних колах. Разом з тим, ініціатива, висунена Д. Медведевим відносно становлення нової архітектури європейської безпеки і укладання Договору про європейську безпеку, також містить важливий нормативний компонент, спрямований на підтвердження чинності та надання юридично зобов'язуючого статусу ряду норм, сформульованих в межах НБСЄ/ОБСЄ, передусім норми про неподільність безпеки на Європейському континенті.

Це свідчить про різнонаправленість нормативних зусиль Європейського Союзу та Росії — якщо перший здійснює власну нормативну силу перш за все у площині норм внутрішньодержавного регулювання, то друга зацікавлена у зміцненні комплексу норм регулювання міжнародної поведінки держав насамперед у військово-політичній сфері.

Слід додати, що, окрім діяльності з цілеспрямованого встановлення, модифікації чи нівелювання визначених норм, Росія, як і будь-яка велика потуга, генерує нормативний контекст власною поведінкою. (Не)дотримання нею тих чи інших норм міжнародного спілкування чи внутрішнього регулювання саме по собі створює певний шаблон, зразок легітимності для інших держав, передусім держав Східної Європи. Тому навіть якщо Росія чітко не артикулює власної альтернативи нормам і цінностям ЄС, вона не може, за висловом Р. Сакви, уникнути нормативної динаміки власних дій, тоді як Євросоюз не являє собою досконалий приклад нормативної потуги [12], тому не може ігнорувати нормативний ефект російської поведінки для інших європейських держав.

По-третє і найголовніше, ефективність нормативної сили ЄС у відносинах з Росією необхідно оцінювати з точки зору двох фундаментальних компонентів російської зовнішньої політики — ідентифікаційного і статусного.

З ідентифікаційної точки зору Росія відмовляється визнавати прямий зв'язок між упровадженням норм і правил ЄС та утвердженням її європейської ідентичності. Згідно з російським баченням, європейська ідентичність Росії, як і статус великої держави, не вимагає додаткових заходів з власне російського боку, а є цілком dokonаним фактом, який потребує належного визнання від європейських партнерів і закріплення в конкретних механізмах взаємодії з європейськими структурами. Тобто Росія не хоче конструювати свою «європейськість», а прагне, щоб вона була прийнята як даність. Відповідно, російська еліта не сприймає впровадження регуляторної практики ЄС як обов'язкову умову для досягнення значимих результатів на європейському напрямку своєї зовнішньої політики.

Міркування підтримання власного провідного статусу в Європі та в світі зумовлюють підвищену чутливість Росії до статусних претензій інших центрів впливу. Так, у випадку з Євросоюзом Росія заперечує не стільки легітимність норм, вироблених євроінтеграційною спільнотою, скільки в першу чергу легітимність авторитету ЄС як носія європейських цінностей [13]. Основним об'єктом критики є не нормативна сила ЄС як така, а імпліцитна монополія ЄС на застосування нормативної сили і одноосібне визначення нормативного контексту європейської системи міжнародних відносин. Способи проєкції норма-

тивної сили ЄС назовні також викликають незадоволення з російської сторони — Росія не вважає прийнятними для себе механізми обумовленості, які пропонуються Євросоюзом, оскільки вони засновані на механічній конвергенції, тоді як російські лідери наполягають на необхідності прийняття рішень на національному рівні у кожному конкретному випадку і недоцільності автоматичної імплементації стандартів ЄС у російському контексті.

Це означає, що Росія може погодитися на прийняття європейських норм, але у власній інтерпретації і без «диктату» з боку ЄС. Г. Мелоні наочно продемонструвала, що застосування правил ЄС в окремих практичних сферах істотно полегшується в разі самостійного звернення до них російських органів державної влади внаслідок переконання в їхніх об'єктивних перевагах для регулювання суспільних відносин в даних сферах, а не внаслідок їх нав'язування комунітарними інститутами [14].

З цього можна зробити висновок, що за своїм змістом нормативні засади зовнішньої політики Росії та ЄС не є несумісними за визначенням, але форми, в яких відбувається їх реалізація, істотно різняться та подекуди суперечать одна одній. При цьому обмеженість важелів впливу на поведінку російської влади в Європейського Союзу та брак засобів для утвердження власного статусу на Європейському континенті в Російській Федерації змушує обидві сторони використовувати нормативний аспект відносин для компенсації вказаних структурних обмежень, що породжує протиріччя навколо нього. Тобто нормативний аспект сам по собі не генерує іманентних протиріч у відносинах між Росією та ЄС, але більшість проблем, які виникають між двома потугами, часто призводять до виходу на перший план нормативних розбіжностей між ними і безпосередньо позначаються на нормативному аспекті відносин.

Сторони часто вдаються до нормативної аргументації при обговоренні спірних питань, завдяки чому в кожній з них (а також й у спостерігачів) складається уявлення про те, що незбіг нормативних засад зовнішньої та внутрішньої політики Росії та Євросоюзу виступає основною перешкодою для конструктивного партнерства. Як наслідок, взаємодія часто спрямована на зміну позиції контрагента стосовно перспектив нормативної конвергенції загалом чи в окремих сферах регулювання, а не на досяг-

нення прийняттого компромісу, що істотно гальмує реалізацію просування відносин.

Разом з тим варто визнати, що нормативний аспект тісно пов'язаний з іншими компонентами відносин між Росією та ЄС, тому від нього не можна абстрагуватись. Це пояснюється тим, що він стосується не лише ціннісно-світоглядних засад позиціонування обох потуг і обумовлює не тільки ідентифікаційні чи статусні параметри взаємин, але й має чітке практичне призначення у вигляді регулювання конкретних сфер співробітництва. Успіх навіть у прагматичних сферах співробітництва, таких як економіка та енергетика, залежить від їхньої відповідності нормативним дискурсивним структурам зовнішньої політики Росії та ЄС [15]. З огляду на це ігнорувати нормативні розбіжності й намагатись побудувати відносини суто на спільних інтересах та принципах взаємозалежності не видається можливим.

Про це свідчить перебіг відносин між Росією та Євросоюзом у 2005–2006 роках, коли сторони зробили спробу зосередитись на практичних питаннях, відокремивши їх від нормативних дилем. Однак через брак спільних правил та механізмів регулювання взаємозалежності в цих питаннях результатом цієї спроби стало лише збільшення кількості і масштабу протиріч між сторонами, оскільки вони прагнули використати практичне співробітництво для досягнення власних політичних цілей [16]. Суміжні чинники багато в чому зробили цей результат закономірним. По-перше, регулювання більшості практичних сфер в ЄС належить до компетенції Єврокомісії, яка виступає головним провідником нормативного підходу у зовнішніх зносинах євроінтеграційного об'єднання, і з якою Росія на тому етапі мала достатньо напружені стосунки. Тактика Єврокомісії полягала у нівелюванні пріоритетності політичних питань і наголошенні на першочерговому значенні конкретних умов співробітництва, без попереднього узгодження яких недоцільно вдаватися до масштабних спільних проєктів [17]. По-друге, розширення 2004 року призвело до набуття членства в ЄС рядом центральноєвропейських держав, деякі з яких, насамперед Польща та Литва, мали особливе ідеологічне ставлення до Росії і прагнули підсилити власні позиції у взаємодії з нею за допомогою комунітарних структур, вдаючись заради цього і до прямої обструкції. І по-третє, вихід на порядок денний питання укладання нової базової угоди на зміну УПС автоматично зумовив й актуалізацію нормативного аспек-

ту відносин, без консенсусу за яким узгодження концептуальних засад партнерства та вироблення нової угоди серйозно ускладнюються.

До певної міри проект «Партнерства для модернізації» являє собою другу спробу винести за дужки нормативні розбіжності між Росією та ЄС в умовах, коли діалог з Єврокомісією переведений у більш конструктивне русло, а взаєминам з Польщею наданий новий позитивний імпульс. Відмінність порівняно з попередньою спробою полягає у тому, що «Партнерство для модернізації», за російським задумом, має бути сфокусовано на декількох обмежених практичних сферах, в яких відсутні тривалі протиріччя.

Таким чином, хоча нормативний аспект відіграє вагому роль у відносинах між Росією та Європейським Союзом, він не є першопричиною недостатньої динаміки цих відносин в їх сучасному стані, а проблеми, які стоять на шляху нормативного зближення, не є об'єктивно заданими, а варіюються залежно від політичних факторів і викликів, з якими стикаються обидві європейські потуги у своїй зовнішній та внутрішній політиці. Це змушує звернутись до політичного аспекту даних відносин.

Політичний аспект відносин між Росією та ЄС визначається перш за все статусом і впливом обох акторів у глобальній та в європейській системі, який детермінує їхнє взаємне сприйняття і значення, яке вони надають двостороннім відносинам для реалізації власних зовнішньополітичних пріоритетів [18]. Причому деякі властивості цих відносин, які великою мірою зумовлюють їхній політичний аспект, не є предметом безпосереднього обговорення між сторонами, а формуються швидше як похідний наслідок взаємодії, аніж як результат цілеспрямованих кроків з боку самих контрагентів.

Базові політичні параметри відносин між Росією та Євросоюзом закладались ще на початковому етапі їх розвитку у 90-ті роки, коли ЄС почав зміцнювати свою міжнародну суб'єктність і утверджуватися в ролі первинної рушійної сили, яка визначатиме характер майбутньої політичної конфігурації Європейського континенту, а Росія ще не відновила після колапсу СРСР і потребувала економічної допомоги та політичної підтримки з боку західної спільноти, розраховуючи на те, що її внесок у завершення «холодної війни» дозволить посісти належне місце в регулюванні світових та регіональних процесів [19].

Внаслідок цього відносини набули явно асиметричного характеру з недостатньо чітко визначеним порядком денним і були спрямовані скоріше на сприяння внутрішнім перетворенням у Росії, ніж на координацію позицій з ключових міжнародних питань. До певного часу такий стан речей здебільшого влаштував обидві сторони. Але подібна асиметричність істотним чином вплинула на оцінку цих відносин як представниками російського керівництва, так і європейськими політичними діячами та багато в чому зумовила вектор подальшого їхнього розвитку.

Відносини з Росією не розглядались Європейським Союзом як майбутня структурна основа європейської архітектури, а вважались своєрідним зовнішнім доповненням до євроінтеграційного проекту, інструментом стабілізації власного зовнішнього оточення та забезпечення кооперативного способу врегулювання проблем на пострадянському просторі. Ефективність цих відносин не розцінювалась як обов'язкова умова успішності самої європейської інтеграції, а їхній перебіг не мав прямого впливу на просування євроінтеграційних процесів. Більше того, стосунки з Росією не фігурували серед першочергових пріоритетів зовнішньої політики Євросоюзу на тлі виходу на перший план розширення на Схід та балканських конфліктів.

Для ЄС Росія постала швидше як джерело проблем, ніж як засіб їхнього вирішення, але в 90-ті роки європейським лідерам було притаманне сподівання, що з подоланням внутрішніх негараздів Росія зможе в подальшому відігравати роль конструктивного партнера, здатного взяти на себе відповідальність за стабілізацію простору СНД, а до того часу вона потребуватиме підтримки з боку європейських структур. Через таку орієнтацію на майбутні гіпотетичні зміни ЄС не зміг висунути чіткої стратегічної мети у відносинах з Росією на тому етапі [20], що призвело, по-перше, до консервування протиріч між державами-членами ЄС стосовно цілей та інструментів спільної політики щодо Росії і браку консенсусу всередині євроінтеграційного об'єднання на цьому напрямку, а по-друге, до відкладання на невизначений строк питання вироблення такого консенсусу. Як наслідок, тактика Євросоюзу у відносинах з Росією варіювалась між «умовною інтеграцією» та «м'яким стримуванням» [21]. Європейські держави намагались, з одного боку, поступово залучити Росію до орбіти ЄС, сприяти її трансформації в напрямку ліберальної демократії, завдяки досягненню такого сту-

пеню взаємозалежності, при якому Росія не буде зацікавлена в проведенні обструкціоністської лінії відносно ЄС (детальніше див. [22]), але разом з тим запобігати і зупиняти негативні прояви її поведінки.

Росія на перших порах також не надавала зв'язкам з ЄС вагомому політичного значення, розглядаючи їх як економічне доповнення до діалогу з США і НАТО. Тому контакти з окремими європейськими державами розвивались більш інтенсивно, ніж взаємодія з комунітарними інститутами. Кардинальний поворот у російському підході відбувся наприкінці 90-х років, зокрема після загострення дебатів щодо дій НАТО у Косовому. Враховуючи наслідки публічного зіткнення з НАТО, а також перспективи розгортання європейської політики безпеки та оборони, Росія значно активізувала відносини з Європейським Союзом, оцінюючи їх як менш конфронтаційні, ніж відносини з НАТО і США, тому здатні виступати основним каналом взаємодії із Заходом та інструментом реалізації власного порядку денного в Європі. Саме на цьому етапі з російського боку висувається ідея стратегічного партнерства між Росією та ЄС, заснована на паритетному співробітництві і координації зусиль у регулюванні глобальних політичних процесів та подоланні структурних дисбалансів постбіполярного світу. Вона передбачала подолання початкової асиметрії відносин і налагодження тісного механізму діалогу, виходячи зі спільного прагнення обох контрагентів до утвердження статусу самостійного центру впливу у світовій політиці.

ЄС позитивно сприйняв цю ідею і погодився розвивати відносини з Росією в руслі стратегічного партнерства, але це не означало відмову від нормативного порядку денного, який набрав дедалі більшої ваги у політиці Євросоюзу щодо країн східного сусідства. Тим більше, що проголошене стратегічне партнерство не було підкріплене конкретними засобами імплементації та критеріями просування [23], а його політичне наповнення залишалось обмеженим. Для ЄС формування спільного простору з Росією було більш прийнятною метою з явно вираженим інтеграційним змістом. Тоді як Росія не вважала інтеграцію магістральним процесом, спроможним визначати політичну конфігурацію Європейського континенту [24]. Це призвело до встановлення асиметрії політичних цілей обох потуг у двосторонніх взаєминах: Євросоюз прагнув перетворити Росію на пе-

редбачуваного актора, що поділяє ті самі «правила гри», якими керується ЄС, в той час як Росія розраховувала на визнання Євросоюзом своєї ролі самостійного центру впливу в Європі й у світі.

За таких умов амбівалентний зі стратегічного погляду, нормативно орієнтований підхід ЄС не тільки не дозволяв Росії вирішити центральні для неї політичні дилеми, але й у багатьох відношеннях ускладнював їх вирішення. Тому в міру вичерпання дії імпульсу, наданого на початку 2000-х років, цільова асиметрія зумовила наростання стрижневого політичного протиріччя між Росією та Європейським Союзом, яке полягає у тому, що для кожної зі сторін політика контрагента стає на заваді утвердженню її бажаних статусних характеристик у той спосіб, який вона вважає оптимальним. ЄС претендує на роль головної структуруючої сили в Європі, покладаючись на проєкцію власних норм і цінностей як на основний інструмент забезпечення стабільності та безпеки на континенті. Росія прагне закріпити статус глобального центру впливу і другого атрактивного полюса Європи, який несе одноосібну відповідальність за підтримання стабільності у Східній Європі, Центральній Азії та на Кавказі.

Вказане політичне протиріччя є неочевидним та опосередкованим, воно проявляється у поведінці обох потуг в європейській системі більше, ніж у їхній безпосередній взаємодії. Утім воно напряду визначає загальний характер всього комплексу відносин між Росією та ЄС. Не можна сказати, що їхні цілі є антагоністичними, але в арсеналі обох партнерів є канали впливу, які можуть частково компенсувати відсутність системного компромісу між ними. Як наслідок, можливість прямого конфлікту зменшується завдяки утриманню сторін від публічного зіткнення, але ризик поляризації зберігається з огляду на відсутність обмежень на односторонні дії та брак взаємоприйнятних механізмів спільного регулювання процесів, до яких залучені обидві потуги [25]. Тому в рамках комплексу відносин це політичне протиріччя знаходить свій найбільш наочний вияв саме у функціональних секторах. Прикметним є те, що воно використовується обома сторонами як засіб підсилення власних позицій у тих чи тих питаннях за межами власне двосторонніх відносин, насамперед у питаннях, пов'язаних з організацією простору Східної Європи, що суттєво знижує структурне значення відносин між

ними. Варто також відзначити, що за останнє десятиліття обидві потуги вже досягли певних недостатніх, але значимих результатів у втіленні своїх амбіцій, причому завдяки власним одностороннім зусиллям, а не координованій спільній стратегії, і можуть поступитись наявними здобутками лише під дією дуже вагомих чинників чи стимулів.

У результаті, взаємна недовіра, прагнення уникнути зайвих втрат у поєднанні з необхідністю миритися з браком можливостей для зміни стану речей та потребою в уникненні масштабних криз створює атмосферу «вимушеного партнерства» [26], в якому будь-який змістовний прогрес вимагає попереднього розв'язання політичних суперечностей, навіть якщо перепонами фігурують аргументи нормативного рівня. Найбільш актуальний приклад цього — питання запровадження безвізового режиму між Росією та ЄС — незважаючи на переважне виконання російською стороною більшості технічних норм, які вимагаються Євросоюзом від інших країн, та готовність до подальших кроків у цьому напрямку, вирішення цього питання гальмується через суто політичні причини, а винесення на обговорення на найвищому рівні не надто сприяло його розв'язанню.

Для жодної зі сторін подібна ситуація не є оптимальною. Європейський Союз, особливо в умовах економічної кризи, не може нехтувати відносинами з Росією і дозволяти їм деградувати до кризових тенденцій. Реалії європейської політики диктують стратегічну важливість відносин з Росією для зміцнення міжнародної суб'єктності і впливу ЄС. Росія ж, незважаючи на зміцнення свого становища в останні роки, залишається поза рамками інституційного центру управління політичними процесами в європейській системі [27]. Тому для Росії завдання полягає в тому, щоб принаймні знизити рівень політичного протиріччя з ЄС, а в кращому випадку зробити взаємодію з Євросоюзом складовою вирішення власних проблем [28] — як внутрішнього характеру, так і в досягненні власних зовнішньополітичних цілей. Обидва партнери потребують становлення таких кооперативних механізмів, які б уможливили, по-перше, розв'язання проблем у двосторонніх відносинах, по-друге, досягнення ефекту синергії у спільному регулюванні процесів в європейському континентальному просторі, і по-третє, політичне цементування даного простору навколо відносин Росія–ЄС як його структурної основи.

Необхідність у якісних зрушеннях у відносинах між двома найбільшими потугами в Європі сьогодні є загальноновизнаним фактом. Наразі відбувається пошук нової концептуальної платформи цих відносин, нових форматів діалогу та шляхів наповнення політичним і практичним змістом діючих рамок співробітництва. З боку європейських держав на даний момент висунені три пропозиції в цьому напрямку. Перша пропозиція озвучена президентом Н. Саркозі на економічному форумі в Санкт-Петербурзі 19 червня 2010 року щодо утворення «нової організації, яка об'єднала б Європу і Росію в рамках масштабного спільного економічного простору». Друга пропозиція про створення Комітету Росія–ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки на рівні міністрів закордонних справ Росії та ЄС оприлюднена під час російсько-німецького саміту на початку червня 2010 року. І третя пропозиція полягає у залученні Росії до Східного партнерства ЄС, яке могло б суттєвим чином сприяти просуванню цього проекту.

Але найбільш важливим компонентом у реактивації відносин між Росією та ЄС виступає сутнісна трансформація політичних підходів сторін, яка б засновувалась не тільки на реалізації статусних амбіцій обох потуг, але на чіткому спільному баченні оптимальної політичної конфігурації Європейського континенту. Центровані навколо ЄС форми структурування європейського політичного простору виявляються малопридатними для Росії та Східної Європи [29]. Але водночас консолідація цього простору без інтеграційних інструментів видається нералістичною.

Значення нормативного аспекту відносин між Росією та ЄС також потребує переосмислення. Необхідно розуміти, що участь Росії у регулюванні європейських і світових процесів недоречно обумовлювати будь-якими попередніми умовами. Росія є і залишатиметься вагомим актором європейської системи міжнародних відносин за визначенням. Це не означає, що ЄС слід відмовитись від просування нормативного порядку денного у відносинах з Росією, але не слід намагатись перетворити його на центральний елемент, який визначає весь комплекс відносин, натомість варто виробити такі форми його просування, які не будуть пов'язані з апріорною політичною асиметрією партнерів. Доцільно виокремити і чітко розмежувати ті сфери та питання, в яких нормативний аспект грає першочергову роль, і ті,

для яких він є другорядним. Основною запорукою ефективності нормативного аспекту відносин виступає його переорієнтація з односторонньої механічної проекції норм ЄС і їх беззастережного впровадження російською владою на спільне вироблення та узгодження взаємоприйнятних правил у пріоритетних сферах співробітництва. Це дозволить зняти зайву напругу навколо використання нормативного аспекту заради досягнення політичних цілей.

Отже, в результаті проведеного аналізу було доведено, що ключовим для просування відносин між Росією та Європейським Союзом є їхній політичний аспект, зокрема роль цих відносин у реалізації статусних устремлень обох партнерів. Латентне політичне протиріччя, квінтесенцією якого є визначення і закріплення місця Росії в інституційній структурі європейської системи, зумовило стагнаційні явища у відносинах в останні декілька років. Розбіжності щодо нормативної конвергенції є похідними від політичних суперечностей, оскільки головні проблеми цього процесу спричинені не власне сутністю норм та цінностей, які пропонуються для впровадження, а способом їхньої проекції та його політичними імплікаціями для статусу обох акторів. Тому лише в разі ревізії політичних підходів сторін відносини між Росією та Євросоюзом можуть реалізувати закладений в них структурний потенціал. На даному етапі розуміння необхідності подолання патової ситуації, що склалася в останні роки, створює передумови для якісних змін політичної конфігурації Європи, але готовність провідних акторів до подібних змін викликає серйозні сумніви.

Список використаних джерел

1. Бордачѐв Т. Грузия, Обама, экономический кризис: отношения Россия–ЕС в контексте последних событий / Т. Бордачѐв // *Russie. Nei. Visions.* — Январь 2010. — № 46. — С. 7.
2. Haukkala H. The EU–Russia Strategic Partnership: The Limits of Post-Sovereignty in International Relations / H. Haukkala. — London: Routledge, 2010. — P. 171.
3. Kratochvil P. The Discursive Resistance to EU-Enticement: The Russian Elite and (the Lack of) Europeanisation / P. Kratochvil // *Europe-Asia Studies.* — May 2008. — Vol. 60, No. 3. — P. 397–422.
4. Medvedev S. The Stalemate in EU–Russia Relations / S. Medvedev // *Russia's European Choice* / Hopf T. (ed.). — New York: Palgrave Macmillan, 2008. — P. 230.
5. Medvedev S. The Stalemate in EU–Russia Relations / S. Medvedev // *Russia's European Choice* / Hopf T. (ed.). — New York: Palgrave Macmillan, 2008. — P. 220.

6. *Averre D.* «Sovereign Democracy» and Russia's Relations with the European Union / D. Averre // *Democratizatsya*. — Spring 2007. — Vol. 15, No. 2. — P. 175.
7. *Averre D.* Russia and the European Union: Convergence or Divergence? / D. Averre // *European Security*. — June 2005. — Vol. 14, No. 2. — P. 190.
8. *Bengtsson R.* Constructing Interfaces: the Neighbourhood Discourse in EU External Policy / R. Bengtsson // *Journal of European Integration*. — Vol. 30, No. 5. — P. 613.
9. *Medvedev S.* The Stalemate in EU-Russia Relations / S. Medvedev // *Russia's European Choice* / Hopf T. (ed.). — New York: Palgrave Macmillan, 2008. — P. 227.
10. *Haukkala H.* From Zero-Sum to Win-Win? The Russian Challenge to the EU's Eastern Neighbourhood Policies / H. Haukkala // *Swedish Institute for European Policy Studies. European Policy Analysis*. — November 2009. — Issue 12. — P. 3–4.
11. *Haukkala H.* The EU–Russia Strategic Partnership: The Limits of Post-Sovereignty in International Relations / H. Haukkala. — London: Routledge, 2010. — P. 178.
12. *Саква P.* Выйти из положения «аутсайдеров»: Россия, Турция и альтернативные концепции Европы / P. Саква // *Russie. Nei. Visions*. — 2010. — No. 51. — С. 20.
13. *Haukkala H.* The Russia Challenge to EU Normative Power: The Case of European Neighbourhood Policy / H. Haukkala // *The International Spectator*. — 2008. — Vol. 43, No. 2. — P. 42.
14. *Meloni G.* Convergence, best-practice and Europeanization: a valuable way to rethink EU–Russia relations? // *ISPI Working Papers*. — October 2008. — Issue 33. — 23 p.
15. *Kratochvil P.* The Discursive Resistance to EU-Enticement: The Russian Elite and (the Lack of) Europeanisation / P. Kratochvil // *Europe-Asia Studies*. — May 2008. — Vol. 60, No. 3. — P. 418–419.
16. *Lukyanov F.* Russia–EU: The Partnership That Went Astray // *Europe-Asia Studies*. — 2008. — Vol. 60, No. 6. — P. 1112–1113.
17. *Averre D.* «Sovereign Democracy» and Russia's Relations with the European Union / D. Averre // *Democratizatsya*. — Spring 2007. — Vol. 15, No. 2. — P. 176.
18. *Саква P.* Выйти из положения «аутсайдеров»: Россия, Турция и альтернативные концепции Европы / P. Саква // *Russie. Nei. Visions*. — 2010. — No. 51. — С. 4.
19. *Haukkala H.* The EU–Russia Strategic Partnership: The Limits of Post-Sovereignty in International Relations / H. Haukkala. — London: Routledge, 2010. — P. 71.
20. *Royer L.* La Russie et la construction européenne / L. Royer // *Hérodote*. — 3e trimestre 2005. — No. 118. — P. 164.
21. *Parmentier F.* Normative Power, EU Preferences and Russia. Lessons from the Russian-Georgian War / F. Parmentier // *European Political Economy Review*. — Summer 2009. — No. 9. — P. 49–61.
22. *Шановалова O. I.* Місце Росії в комплексі європейської політики Франції за президентства Жака Ширака / O. I. Шановалова // *Нова парадигма: Журнал наукових праць*. — Вип. 83. — К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. — С. 188–199.
23. *Medvedev S.* The Stalemate in EU–Russia Relations / S. Medvedev // *Russia's European Choice* / Hopf T. (ed.). — New York: Palgrave Macmillan, 2008. — P. 217.
24. *Lukyanov F.* Russia–EU: The Partnership That Went Astray // *Europe-Asia Studies*. — 2008. — Vol. 60, No. 6. — P. 1117.

25. *Alexandrova-Arbatova N.* The impact of the Caucasus crisis on regional and European security / N. Alexandrova-Arbatova // Southeast European and Black Sea Studies. — September 2009. — Vol. 9, No. 3. — P. 299.

26. *Medvedev S.* The Stalemate in EU–Russia Relations / S. Medvedev // Russia's European Choice / Hopf T. (ed.). — New York: Palgrave Macmillan, 2008. — P. 229.

27. *Саква Р.* Выйти из положения «аутсайдеров»: Россия, Турция и альтернативные концепции Европы / Р. Саква // *Russie. Nei. Visions.* — 2010. — No. 51. — С. 20.

28. *Baranovsky V.* Russia's Approach to Security Building in the Euro-Atlantic Zone / V. Baranovsky // *The International Spectator.* — June 2010. — Vol. 45, No. 2. — P. 42.

29. *Саква Р.* Выйти из положения «аутсайдеров»: Россия, Турция и альтернативные концепции Европы / Р. Саква // *Russie. Nei. Visions.* — 2010. — No. 51. — С. 7.

Анотації

Шаповалова О. І. Відносини між Росією та Європейським Союзом: нормативні розбіжності чи політичні протиріччя.

Відсутність змістовного прогресу у відносинах між Росією та Європейським Союзом часто пояснюють спротивом з боку Росії проєкції норм та цінностей ЄС. Аналіз, поданий у статті, доводить, що ключовим для просування відносин між Росією та ЄС є їхній політичний аспект, зокрема роль цих відносин у реалізації статусних цілей обох партнерів. Розбіжності щодо нормативної конвергенції є похідними від політичних суперечностей, оскільки головні проблеми цього процесу спричинені не власне сутністю норм та цінностей, які пропонуються для впровадження, а способом їхньої проєкції та його політичними імплікаціями для статусу обох акторів в європейській системі міжнародних відносин.

Ключові слова: Росія, Європейський Союз, нормативна сила, стратегічне партнерство, статус.

Шаповалова А. И. Отношения между Россией и Европейским Союзом: нормативные различия или политические противоречия.

Отсутствие содержательного прогресса в отношениях между Россией и Европейским Союзом часто объясняют сопротивлением проєкции норм и ценностей ЕС со стороны России. Анализ, представленный в статье, доказывает, что ключевым для продвижения отношений между Россией и ЕС является их политический аспект, а именно роль этих отношений в реализации статусных целей обоих партнёров. Расхождения относительно нормативной конвергенции являются производными от политических противоречий, поскольку главные проблемы этого процесса порождаются не собственно сущностью норм и

ценностей, которые предлагаются для внедрения, а способом их проекции и его политическими импликациями для статуса обоих акторов в европейской системе международных отношений.

Ключевые слова: Россия, Европейский Союз, нормативная сила, стратегическое партнёрство, статус.

Shapovalova A. I. The EU–Russia relationship: normative divergences or political contradictions

The absence of substantial progress in the EU-Russia relations is often explained by Russian resistance to projection upon it of the EU norms and values. The analysis exposed in the article proves that political aspect of this relationship, notably its role in carrying out both partners' political aims, is crucial for its advancement. Diverging positions regarding normative convergence are derived from political contradictions since key problems of this process are generated not properly by the substance of the norms and values proposed for implementation but by the way of their extrapolation and its political implications for the status of both actors in the European system of international relations.

Key words: Russia, the European Union, normative power, strategic partnership, status.

Юлія Щегельська

Народилася у м. Києві. Закінчила Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Працювала у газетах «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Хрещатик», «Вечірня зоря» та ін., а також у Генеральному консульстві Посольства України в Республіці Польща.

З 2008 р. — викладач Інституту журналістики.

У 2008 р. отримала вчений ступінь кандидата політичних наук, у 2009 р. — звання професора Інституту міжнародних відносин та дипломатії Брюссельського вільного університету підприємницьких наук та технологій.

ДЕРЖАВНИЙ БРЕНДІНГ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ КРАЇНИ

Найважливішою метою уряд Республіки Польща на зламі ХХ–ХХІ століть визначив вступ до Європейського Союзу [8]. При цьому керівництво держави наголосило на необхідності опрацювання стратегії дій уряду не тільки в період проведення вступних переговорів, а й у перші роки членства в Європейському співтоваристві.

У комплексі основних завдань «Національної стратегії інтеграції» [17] РП до Євросоюзу, прийнятій польським Комітетом європейської інтеграції в 1997 році, одне з центральних місць закономірно посіла програма національного брендінгу як ключового інструмента досягнення позитивних для Польщі результатів у період проведення голосувань у парламентах та на загальнонаціональних референдумах 15 «старих» країн-членів ЄС з питання прийняття РП до Європейського співтовариства.

Характерно, що паралельно з цією діяльністю МЗС, Міністерство економіки, Міністерство внутрішніх справ та адміністрації РП і правління Комітету європейської інтеграції здійснювали на постійній основі виявлення та моніторинг потен-

ційних загроз процесу інтеграції Польщі до ЄС з метою вжиття відповідного впливу на позиції країн-членів Євросоюзу. За важливе завдання зовнішньополітичної діяльності, пов'язаної з брендингом, керівництво країни визначило «... реагування на негативні оцінки щодо Польщі, розвиток співробітництва з представниками іноземних ЗМІ» [11].

Завдання національного брендингу конкретизувалися у п. 4.10 «Національної стратегії інтеграції»: «Метою промоції буде укріплення позитивного образу Польщі як держави демократичної, економічно і соціально стабільної, такої, в якій поважаються закони вільного ринку та засади панування приватної власності, динамічно розвивається економіка (державою. — *Ю. Ш.*), яка має дружні взаємини із сусідніми країнами і проводить активну політику на міжнародній арені тощо» [17].

У «Національній стратегії інтеграції» РП (п. 7.13) було також наголошено на необхідності спрямування інформаційної політики уряду як на створення позитивного ставлення до Польщі у суспільствах «старої» Європи, так і формування позитивного сприйняття інтегрованої Європи у свідомості поляків [17].

На рівні країн-членів ЄС головними об'єктами впливу (з боку РП) були керівники країн, голови і члени урядів та інших органів державних адміністрацій, а також члени парламентів і представлені в них політичні партії. Крім того, здійснювався активний вплив на ЗМІ; економічні та соціальні середовища й організації, що активно займаються бізнесом, торгівлею і сільським господарством; профспілки; наукові, культурні та мистецькі структури. Крім державних структур у вирішенні цих завдань були активно задіяні громадські організації, професійні об'єднання та інші структури, які спільно з урядовими установами займалися забезпеченням лобювання польських політичних та економічних інтересів у ЄС.

Політичне керівництво країни чітко визначило, що зовнішньополітичні дії РП будуть насамперед спрямовані на реалізацію впливу на відповідні рівні структури ЄС, що ухвалюють рішення або ж визначають позиції Європейського співтовариства, і здійснюватимуться під керівництвом та за безпосередньої участі Президента, керівників уряду та членів парламенту Польщі.

У «Національній стратегії інтеграції» зазначалося, що «системне просування Польщі підтримуватиме класичну дипломатію у справах, спрямованих на формування позитивного образу

РП в країнах та інституціях ЄС» [17], що матиме особливе значення у передвступний період. Тому головним виконавцем комплексу зовнішньополітичних дій, спрямованих на забезпечення ефективної реалізації євроінтеграційних устремлінь РП, було визначено Міністерство закордонних справ та посольства РП в країнах-членах ЄС.

27 червня 2000 року польським урядом було прийнято «Рамкову програму закордонної промоції процесу прийняття РП до ЄС» [див. 18], розраховану на 2000–2002 роки, що стала логічним доповненням до «Національної стратегії інтеграції». Її було розраховано як на лідерів громадської думки, так і на широкі кола реципієнтів у країнах-членах ЄС. Як зазначається у звіті Ради Міністрів РП [18], вже після 17 місяців реалізації названої програми у більшості держав Євросоюзу (за винятком Австрії, Франції та Німеччини) було відмічено значне зростання підтримки приєднання Польщі до спільноти.

15 листопада 2001 року Радою Міністрів РП було ухвалено «Європейську стратегію Уряду Республіки Польща» [8]. У цьому документі зазначалося, що лише входження РП до європейської спільноти забезпечить країні стабільність та уможливить економічний розвиток, остаточно покладе край історичним поділам Європи, а також було акцентовано важливість (не тільки для польського суспільства, а й для партнерів РП в Європейському співтоваристві) сприйняття Польщі в ЄС як імовірного члена Союзу, який має чітко окреслене бачення власної участі в об'єднаній Європі [8].

З цією метою було проведено інформаційні кампанії у провідних європейських виданнях з метою покращання іміджу польського національного бренду. Важливим для Польщі було також забезпечення підтримки своїх євроінтеграційних прагнень Сполученими Штатами Америки. Задля цього у 2001 році в журналі Time було здійснено ряд публікацій: 1) «Економіка під власним прапором»; 2) Польща. Пізнай і полюбий; 3) Польща. Серце Європи [19, с. 283], а у 2003 році — Польща. Серце Європи (репліка) [19, с. 284].

Аналіз якості виконання зазначених вище завдань та реального стану справ щодо підтримки населенням ЄС процесу розширення Союзу, а також образу Польщі та поляків у країнах Європейського співтовариства перед початком завершального етапу переговорів РП про вступ Польщі до Євросоюзу було

здійснено провідними соціологічними агентствами. Так, у 2000 році Eurobarometr провів дослідження, яке виявило, що у країнах Європейського Союзу з осені 1999 року до весни 2000-го суспільна підтримка розширення спільноти впала на 5 відсотків — із 43% до 38% [29].

У 2001 році польське агентство Corporate Profiles DDB провело дослідження [5], що мало на меті з'ясувати, яким є образ поляків у країнах ЄС, і виявилось, що їхня репутація була переважно негативною. Найпоширенішими в Європі стереотипами були: сірі, холодні, бідні білошкірі люди, які полюбляють випити і не посміхаються, однак вони дружелюбні, католики, сумні, нудні, тяжко живуть та працюють, швидко їздять, полюбляють сперечатися, творчі, шовіністичні, хаотичні, консервативні, романтичні, сентиментальні, антисеміти, крадуть машини та ін. [5]. У країнах, з якими межує РП, образ поляків узагалі був одним з найгірших. Особливо це стосується Німеччини та Австрії, в яких навіть було поширеним прислів'я «Heute gestohlen, morgen in Polen» («Сьогодні вкрадене — завтра у Польщі») [1].

У березні 2001 року польським Центром досліджень громадської думки (CBOS) було проведено моніторинг негативних стереотипів щодо Польщі у трьох провідних країнах Європи — Франції, Великобританії та Німеччині [див. 25]. Трьома найпоширенішими з них виявилися: бюрократизм (так вважають 38% французів, 33% — британців, 26% — німців), корупція (відповідно — 29%, 25%, 51%), порушення прав громадян (38% французів і 26% німців).

У травні 2002 року Інститут польського бренду опублікував дослідження реального сприйняття та ставлення до РП у Франції, Німеччині й Великобританії [21]. В цілому для французів Польща виявилася далекою холодною країною Східної Європи; для німців — бідною країною, де поширені крадіжки автомобілів; для англійців — бідною посткомуністичною країною, у якій живуть прості люди, що вперто борються із приرخами долі.

Крім того, як з'ясувалося, РП суттєво бракувало позитивних символів, насамперед візуальних, які б легко впізнавалися за кордоном. Така ситуація означала, що Польщі, попри всі намагання позитивно налаштованої політичної еліти країн ЄС, буде складно отримати від населення країн-членів Європейського співтовариства зелене світло на вступ у Євросоюз.

Кризове становище спонукало польські владні еліти вжити екстрених заходів з метою різкого підвищення ефективності проведення політичної програми державного брендінгу для досягнення головної на той час стратегічної мети — вступу до Європейського співтовариства. Міністерство закордонних справ РП взяло на себе завдання розробки та просування бренду «Польща».

З метою створення і просування за кордоном сучасної символіки Польщі було проведено тендер на розробку логотипу країни, що його виграла фірма Brand Nature Access. Нею було розроблено логотип «Polska», витриманий у білому та червоному кольорах польського державного прапора. Автори логотипу навмисне відмовились від використання широковідомого польського символу Полонії (жінки, подібної до французької Маріанни), оскільки наприкінці ХІХ — першій половині ХХ століть, внаслідок тогочасного складного політичного становища, її часто зображували закутою у ланцюги та розп'ятою і тому вона перестала викликати позитивні емоції.

«Розтиснутий» шрифт логотипу було обрано на протигагу ущільненому шрифтові логотипу польської «Солідарності», а повітряний змій має, за задумом авторів, символізувати свободу та індивідуальність; сама ж ідея польоту — нагадує про поляків, які покинули Батьківщину і зробили вагомий внесок у культуру інших країн (англійський письменник Джозеф Конрад, французька вчена Марія Склодовська-Кюрі, Папа Римський Іван Павло II та ін.). У червні 2002 року логотип було офіційно представлено тодішнім прем'єр-міністром країни Лешеком Міллером. Логотип, в якому літеру «k» зображено як симпатичну фігурку чоловічка з łatawsem (повітряним змієм), вмонтовану в напис Polska, має, за задумом його авторів, з першої мити викликати доброзичливе ставлення до країни. Зараз цей логотип, що відкриває інформаційну сторінку про Польщу на сайті МЗС РП, став візитною карткою країни й широко використовується у повсякденному обігу.

Інформація про Польщу, видатних поляків, їхні досягнення та відкриття широко транслиувалася в зазначений період у 15 країнах-членах ЄС, зокрема шляхом поширення тематичних буклетів («Poland in the European Union», «Polish Nobles Laureates», «Polish discoverers», «Information society», «How to make money in Poland» тощо), виготовлених на замовлення

Департаменту промоції Міністерства закордонних справ РП. Додатком до буклетів став плюшевий ведмедик із зображенням логотипу «Polska» на бирці. Ця іграшка викликає у дітей позитивне ставлення до Польщі.

Впливовим джерелом інформації про Польщу за кордоном стали також деякі телеканали, зокрема, TVP1, TVP2, Polsat тощо. Їхніми реципієнтами є переважно польська діаспора та люди, які вивчають польську мову (оскільки переважна більшість фільмів, що їх відтворюють ці канали, оснащена титрами англійською мовою).

У цей період активізується діяльність спеціального Департаменту промоції у складі МЗС РП, в обов'язки якого входило здійснення інформаційного впливу на суспільства країн-членів Євросоюзу. При цьому велика увага приділялася проведенню «Року Польщі» в різних країнах Європи. Слід відзначити, що у тих країнах, де таку акцію було проведено (Іспанія — липень 2001 — грудень 2002 р., Австрія — квітень 2002 — березень 2003 р., Швеція — лютий 2003 — листопад 2003 р. та ін.), ставлення до Польщі виявилось набагато кращим, ніж у решті країн ЄС. Про це, в тому числі, свідчить той факт, що Іспанія стала головним союзником РП у декількох принципових питаннях євроінтеграції, зокрема, щодо системи розподілу голосів при голосуванні у Раді ЄС та ряду положень преамбули проекту Конституції Євросоюзу. Проведення «Року Польщі» в Іспанії, Австрії, Швеції тощо широко висвітлювалося засобами масової інформації цих країн. Наприклад, в австрійських ЗМІ з'явилося близько 1100 повідомлень на цю тему [27].

Слід зазначити, що після вступу до Євросоюзу РП продовжила зазначену діяльність в інших країнах спільноти. Зокрема, у травні–грудні 2004 року було проведено «Рік Польщі» у Франції, де ставлення до поляків у передвступний період було найгіршим серед країн ЄС.

22 грудня 2002 року польська Рада Міністрів прийняла «Програму промоції Польщі у країнах-членах Європейського Союзу в період ратифікації Договору про вступ», головним виконавцем якої стало МЗС РП. У цьому документі зазначалося, що базовими цілями програми є передусім «зміцнення позитивного іміджу поляків та Польщі як майбутнього повноправного члена Європейського Союзу, а також розповсюдження знань про багатотисячову присутність нашої країни в Європі й представлен-

ня європейської інтеграції як логічного та природного історичного процесу» [18].

Характерно, що приблизно за півроку до проведення в Польщі загальнонаціонального референдуму про вступ до ЄС в уряді РП було навіть призначено спеціального міністра, що відповідав за євроінтеграційну пропаганду, Леха Нікольського, який після референдуму очолив Національний інститут стратегічних досліджень.

Поряд із цілеспрямованою інформаційною діяльністю із забезпечення підтримки інтеграції Польщі до ЄС суспільствами та парламентськими і урядовими колами так званих «старих» держав-членів ЄС, політичне керівництво РП приділяло велику увагу формуванню відповідних настроїв у самому польському суспільстві, оскільки з часу прийняття «Національної стратегії інтеграції» до моменту запровадження перших загальнодержавних інформаційних програм відсоток прихильників входження РП до ЄС зменшився із 72% (червень 1997 р.) до 55% (травень 1999 р.) і, водночас, збільшився процент противників — із 11% до 26% відповідно [23]. А в листопаді 2000 року, за даними Осередку досліджень громадської думки (ОВОР), ситуація стала критичною — менше ніж половина поляків (47%) підтримувала ідею приєднання Польщі до євроспільноти [29]. Як зазначалося в цьому дослідженні, однією з головних причин незначної підтримки євроінтеграційних зусиль керівництва країни громадянами РП була відсутність у суспільстві інформації та розуміння переваг об'єднання з ЄС.

Слід зазначити, що з 1991 року польський уряд провадив діяльність, метою якої було забезпечення суспільного доступу до формально-правової інформації про ЄС. Зокрема, було видано Білу Книгу, що складалася з трьох частин — «Польща — Європейський Союз. Серія — Економіка», «Польща — Європейський Союз. Серія — Право», «Польща — Європейський Союз. Наука, Техніка», а також 17 брошур серії «Європейська бібліотека» [див. 24]. У 1995 році почав виходити двомісячник «Монітор Європейської Інтеграції». Однак цих зусиль виявилось замало для всебічного інформування поляків про проблеми та перспективи євроінтеграції.

З метою широкого розповсюдження серед громадян країни даних про переваги об'єднання, 4 травня 1999 року в Польщі Департаментом інформації та суспільної комунікації

при Комітеті європейської інтеграції було запроваджено «Програму інформування суспільства» (PIS) на 1999–2002 роки [24], термін дії якої уряд після доопрацювання продовжив до 2004 року [12]. Основним завданням програми було, насамперед, підвищення суспільної зацікавленості європейською проблематикою та приготування поляків до майбутнього членства в ЄС шляхом роз'яснень про наслідки майбутніх змін [24].

Усебічному поширенню відомостей про ЄС у передвступний період сприяли також Центр європейської інформації при зазначеному комітеті [6], заснований у 1997 році, а також з 1999 року – Національний контактний центр дослідних програм ЄС при Інституті фундаментальних проблем техніки Польської академії наук [13].

У День Європи, 9 травня 2002 року, у Польщі стартувала урядова інформаційна кампанія на підтримку євроінтеграції, що складалася з трьох етапів: 1) «Союз без таємниць», 2) «Польща в Союзі без таємниць», 3) період перед національним євроакційним референдумом 2003 року [3]. У рамках цієї кампанії відбулася демонстрація 50 короткометражних інформаційних фільмів про Євросоюз, було відкрито 24-годинний інформаційний сервіс на сторінках телетексту більшості телевізійних каналів, здійснено трансляцію значної кількості радіопередач як загальнопольськими, так і локальними станціями [12].

Інформаційний супровід євроінтеграційних зусиль країни забезпечували як спеціалізовані Інтернет-портали та видання (сайт Польської пресової агенції [28], сайт PANEUROPA [20], сайт EUROLINIA Plus [7], щомісячник Polski Kalendarz Europejski [22], незалежний європейський журнал Unia & Polska [30] тощо), так і загальнонаціональні ЗМІ, зокрема, газети Rzeczpospolita, Gazeta Wyborcza, Życie та ін.

Водночас слід зазначити, що в цей період рупор католицьких консервативних кіл Radio Marija, яке має приблизно 4 млн постійних слухачів, а також окремі періодичні видання, зокрема газети Nasz Dziennik та Nasza Polska, поширювали інформацію антиінтеграційного спрямування.

У період перед вступом РП до ЄС політична еліта Польщі приділяла першочергову увагу утвердженню у свідомості свого суспільства тези про європейську ідентичність поляків. Заслуговує на увагу той факт, що при цьому в «Національній стратегії інтеграції» (п. 7.12) наголошувалося, що кампанія на

підтримку інтеграції Польщі зі структурами Європейського Союзу має бути позбавленою емоційного аспекту, який містився у гаслі «повернення у Європу» (як багато хто з поляків уявляв собі перспективу вступу до ЄС), оскільки це формулювання позиціонує процес інтеграції в суспільній свідомості в перспективі, скерований у минуле, тоді як стратегія тогочасного етапу вимагала спрямованості у майбутнє [17, с. 50].

Зусилля держави, спрямовані на утвердження у свідомості громадян РП тези про їхню європейську ідентичність, були зосереджені не тільки на тому, щоб більшість із них проголосувала за вступ до ЄС на національному референдумі. Ці зусилля концентрувалися водночас довкола питання про відновлення відчуття власної вартості у польському суспільстві, оскільки за даними статистичних досліджень, проведених CBOS у травні 2001 року [див. 10], поляки сприймали самих себе цілком негативно, особливо у порівнянні з європейцями.

Таблиця 1

Типовий європеєць та типовий поляк в уявленні поляків [10]

	правдивий, чесний	неправдивий, нечесний	культурний	некультурний	освічений	неосвічений	економічний	марнотрат- ний	добре пра- цює	погано працює	впевнений	невпевнений
Європеєць	51%	14%	70%	13%	79%	5%	66%	20%	79%	6%	82%	6%
Поляк	38%	40%	50%	37%	46%	39%	53%	40%	46%	25%	28%	61%

Слід особливо відзначити, що стрижнем євроінтеграційних устремлінь Польщі з середини 90-х років ХХ століття була активна діяльність із приведення країни у відповідність до Копенгагенських критеріїв, при цьому переважну більшість зусиль було спрямовано на розвиток польської ринкової економіки.

Водночас здійснювався інформаційний супровід цієї діяльності, створювалися програми підтримки національних брендів товарів та послуг. Зокрема, у 1992 році під патронатом Президента РП Леха Валенси було розпочато промоційну кампанію TERAZ POLSKA, що сприяла просуванню як усередині країни, так і за кордоном національних товарів та послуг найвищої якості, які повинні були зміцнювати довіру до держави як до економічного партнера, а також позитивно впливати на репутацію Польщі у світі; у серпні 1996 року під егідою Президента

РП Александра Квасневського було започатковано програму MARKA-MARKOM, яка мала на меті повернення значення та ролі торговельних та фірмових брендів у Польщі, а 27 березня 2000 року було ініційовано її наступний етап — Akademia Marek.

Поступово керівництво РП разом із представниками бізнесу усвідомили необхідність створення бренду країни. Спочатку (з 1999 р.) їхні спільні зусилля були зосереджені на створенні мегабренду «Польща», який би став «парасолькою» для польських брендів товарів та послуг. 7 березня 2000 року у Сеймі РП відбулася конференція «Національний маркетинг — виклик для Польщі», в межах якої обговорювалася програма Megamarka Polska [16]. Метою цієї програми, ініційованої Державним агентством закордонних інвестицій та Національною економічною палатою, стало об'єднання зусиль держави і представників бізнесу задля промоції Польщі в світі.

Починаючи із 2001 року на державному рівні відбулося часткове переосмислення мети створення національного бренду РП, головним завданням якого стало забезпечення реалізації не тільки економічних, а й політичних цілей держави. Як зазначає керівництво Інституту польського бренду, незалежно-го дослідно-інноваційного центру національного брендингу при фундації Promocja Polska, «історично втрачений час ми значно швидше надолужимо, якщо зробимо ставку на імідж та репутацію — добру думку, добре ім'я і хороші перспективи на майбутнє... Периферійна країна з периферійним значенням, ментальністю та іміджем може впродовж 25 років перетворитися у гравця глобального масштабу» [9, с. 289].

У травні 2002 року було ініційовано Програму національного маркетингу (ПНМ) РП. Як зазначається у ПНМ, «... національний маркетинг у випадку Польщі — це передусім процес побудови фундаменту національного бренду (бренду країни): його унікальності (здатності позитивно відрізнитися від інших, конкурентні переваги), виразного та сильного іміджу (сприйняття), репутації (реноме, хорошої слави), які ведуть до авторитету (визнаної компетенції, сили, поваги, передбачуваності).

Програма національного маркетингу Польщі — це план створення, тобто проектування, побудови та промоції бренду «Польща» як атрибуту, що підвищує конкурентоспроможність економіки до рівня, який відповідає європейським вимогам та

прагненням Польщі як країни-члена ЄС і поляків як громадян Польщі в ЄС.

Для Польщі, що прагне до швидкого і *рівноправного* (курсив наш. — Ю. Щ.) членства в Європейському Союзі, це має бути програма, аналогічна до іміджевого прориву, здійсненого Іспанією чи Ірландією, тобто: досягнення впродовж «20+» років позиції в європейській передовій групі (такого темпу та показників розвитку, щоб реально досягти середньосоюзного показника), а також розміщення до 2025–2030 років нашої економіки (країни) у числі «25»–«30» найбільш розвинених економік (країн), до яких найкраще ставляться у світі...

Програма національного маркетингу — це реалізація цього імперативу: запланована, скоординована і стратегічно керована робота із побудови виразного, сильного, пізнаваного, шанованого бренду ПОЛЬЩА. Такого, на який спиратимуться польські фірмові та товарні бренди» [26, с. 275–276].

14 липня 2003 року під патронатом Маршала Сейму РП було проведено конференцію *Marka dla Polski*, з якої розпочався перший, змістовно-організаційний етап ПНМ [4]. Цю програму було підтримано такими важливими для національної промоції організаціями, як МЗС РП, Міністерство економіки та праці, Польська агенція інформації та закордонних інвестицій, Національна економічна палата, Академія брендів, а також Польська туристична організація. Програмну координацію ПНМ здійснював Інститут польського бренду (ІПБ). Як зазначається у звіті названого Інституту [15], сильний бренд країни сприяє конкурентоспроможності фірм та продуктів, зміцнює експорт, стимулює безпосередні закордонні інвестиції, збільшує потік туристів, а також приваблює резидентів та найкращих і найобдарованіших людей, *забезпечує додатковий політичний вплив, покращує національну моральність* (курсив наш. — Ю. Щ.; наведено у поданому порядку). Отож, пріоритетом для польського національного бренду продовжує залишатися економічна складова, однак важливе значення надається також і його політичному аспекту.

Наприкінці 2003 року Національною економічною палатою було ухвалено рішення про створення групи міжнародних експертів, які б розробили головну ідею та запропонували стратегію запровадження програми національного маркетингу. Очолив

робочу групу відомий англійський фахівець у галузі національного брендингу Уоллі Олінз.

6 грудня 2004 року під час другої конференції Marka dla Polski, проведеної у Сеймі РП, цією групою було офіційно представлено провідну ідею бренду «Польща™» — «Творча напруга» («Creative Tension») [4]. У розширеному варіанті промоційна ідея повинна, за задумом її авторів, нести таке повідомлення: «Польща має надзвичайну здібність до виживання, так само як і до “вимислення себе” наново. Поляки є надзвичайно витривалими. ... У Польщі пристрасть і практичність, хаотичність і досягнення власної мети, терплячість і гарячковість інтригуюче переплітаються. Польща черпає свою особистість, силу та неповторну вітальність із багатства нібито протилежних рис. Поляки сповнені жаги й ідеалістичні, але також хазяйновиті й уміють дати собі раду, польський характер вирізняється амбіційністю поряд із практичною приземленістю. Поляки вміють бути спокійними, але також і напористими, чарівливими і твердими водночас ... Польща є країною, що її “приводить у дію” такого роду творча напруга» [14].

Провідна ідея бренду РП відповідає уявленням Інституту польського бренду про національний бренд. На думку керівництва ІПБ, Польща мала створити собі новий міф — розповідь про власну унікальність та надзвичайність, який базуватиметься на народній традиції і водночас буде сучасним і спиратиметься на засаду: довіряти минулому — грати в майбутньому [9, с. 290].

Аналіз усього комплексу промоційної діяльності РП дає можливість стверджувати, що, незважаючи на відсутність цілісної програми національного брендингу, у передвступний період уже сформувався політичний бренд Польщі. Хоч це і звучить парадоксально, але у той момент самі польські політики та вчені, відповідальні за інформаційне забезпечення і супроводження вступу країни до ЄС, не склали узагальненого уявлення про синергетичний ефект своєї діяльності, оскільки на теоретичне осмислення брендінгових заходів вони практично не мали часу, вирішуючи нагальні прагматичні завдання.

На нашу думку, цей синергетичний ефект є результатом інтуїтивно правильно обраних кожним з виконавців промоційних програм напрямів і змісту діяльності, і де-факто призвів до утворення державного політичного бренду всупереч уявленням польських еліт про національний бренд як мегафірму «Польща™».

У цьому контексті доцільно навести уявлення про складові теоретичної моделі бренду країни, запропоновані Інститутом польського бренду, а також розробником сучасного бренду РП Уоллі Олінзом.

В основі трирівневої піраміди Інституту польського бренду [26] лежать національні продукти-флагмани, що асоціюються з Польщею. На другому рівні – графічні елементи візуальної ідентифікації, які завжди супроводжують комунікацію, пов'язану з РП. На третьому шаблі – цінності, що мають постійно асоціюватися з Польщею.

Натомість модель національного бренду У. Олінза [9] включає чотири складові сфери – безпосередні іноземні інвестиції, експорт, публічну дипломатію та туризм, – об'єднані певною стрижневою ідеєю.

Зазначені дві моделі не відображають суті і реального результату промоційних заходів представників польської влади та бізнесу. В результаті проведеного аналізу діяльності РП із забезпечення позитивного сприйняття та ставлення до Польщі й поляків у світі, ми дійшли висновку про те, що реально сформувався польський національний бренд, який відповідає запропонованій нами теоретичній моделі [докладніше див. 2].

Мал. 1. Конфігуратор бренду країни

При задоволенні фізичних потреб нації бренд країни (БК) виступає чинником, що обмежує ризик, своєрідним гарантом

безпеки. В середині країни він є джерелом фізичної безпеки для людей (у тому числі через надання можливостей населенню країни забезпечити себе матеріально, уникати війн тощо), а на міжнародній арені — стабільним і передбачуваним партнером, який становить основу для конкурентоспроможності та експансії цієї країни.

Емоційні потреби нації забезпечуються через самоідентифікацію та, відповідно, ідентифікацію інших суспільств. На цьому етапі визначається розрахована на короткотермінову перспективу ідентичність бренду країни — унікальний набір ознак, за якими даний БК однозначно і точно впізнається реципієнтами як всередині країни, так і за її межами.

Слід зазначити, що кожне суспільство, яке прагне до процвітання, робить усе можливе задля забезпечення своїх фізичних, емоційних, розумових та духовних потреб. Забезпечивши фізичні, емоційні та розумові потреби (які становлять власний добробут спільнот), переважна більшість націй прагне задовольнити свої духовні потреби, діючи (на їхню думку) не тільки на користь власного добробуту, а й спільного добробуту людства.

Як видно із наведеної схеми, розумові потреби нації підміняють духовні, а розумово-емоційні — власне розумові. Такий стан речей пов'язаний із тим, що бренд країни не покликаний вирішувати довготривалі завдання (адже він не визначає цивілізаційної місії нації). Натомість він обмежується короткотривалими цілями, обґрунтування необхідності яких для власних громадян є для нього першочерговим політичним завданням. Оскільки цей процес відбувається на рівні свідомості і підкріплюється емоціями, то на третій позиції піраміди БК розташовано розумово-емоційні потреби.

На розумовому рівні у націй виникають уявлення про те, яке місце вони посідатимуть у світі після вирішення поставлених короткотривалих завдань. На цій основі відбувається переоцінка суспільно-політичних цінностей нації, і тим самим нею створюються нові можливості для самореалізації кожного індивіда. Така переоцінка цінностей, своєю чергою, впливає на позиції держави на міжнародній арені. Тому БК стає чинником, який додатково посилює національне відчуття безпеки.

Отже, на нашу думку, польський національний бренд, що сформувався у період перед вступом країни до ЄС, можна представити таким чином:

Мал. 2. Конфігуратор бренду РП у період перед вступом до ЄС

Чинником, що обмежує ризик для польського суспільства, так само, як і для багатьох інших, є союзність. Одразу після здобуття незалежності Польща задекларувала свої наміри приєднатися до НАТО та ЄС. Як вважало керівництво РП у передвступний період, приналежність до Європейського Союзу не тільки принесе країні стабільність і сприятиме економічному розвитку, а й остаточно покладе край історичним поділам Європи [див. 8].

Ідентичністю бренду «Польща» є зверхність, оскільки всередині країни культивується відчуття гордості за належність до польської нації (за даними статистичних досліджень, 89% громадян РП пишаються приналежністю до свого народу [15]). Зовні це відчуття трансформується у переконання, що поляки — нація вищої касты (особливо на відміну від східних сусідів), що її Бог обрав для здійснення особливої християнської місії.

Політичною стратегією бренду «Польща» до 2004 року стало набуття членства у Європейському співтоваристві, що вимагало утвердження у свідомості громадян РП тези про покращання життя кожного поляка після вступу до Союзу. Водночас у громадську думку суспільств країн-членів спільноти активно запроваджувалася інформація про те, що входження РП до ЄС, розширення Європи в цілому — це природний процес, який є

історичною необхідністю, що забезпечило позитивні для Польщі результати на голосуваннях у парламентах 15 «старих» країн — членів ЄС з питання прийняття держави до Європейського співтовариства.

Чинником, що посилює відчуття безпеки після виконання стратегічно важливої мети — вступу РП до ЄС, — стала рівноправність. У свідомості громадян РП у передвступний період однією з головних тез, що на ній акцентувало увагу керівництво країни (див., зокрема, «Програму національного маркетингу» [26]), була: «Польща повинна стати рівною серед Великих». Це основа не тільки для впливу та домінування країни на міжнародній арені, але й передумова для самореалізації її громадян, які отримують нові можливості для забезпечення втілення своїх життєвих планів.

Слід також завважити, що названа теза є одним з найскромніших цивілізаційних прагнень РП. У політичній культурі Польщі і досі присутні прагнення до відродження (воскресіння) Великої Польської держави, яка повинна стати «Христом націй». А це, своєю чергою, створює передумови для теоретичного осмислення інтегрованого образу Польщі.

Отже, з проведеного нами аналізу діяльності РП зі створення свого національного бренду можна зробити висновок, що керівництво держави, разом із представниками ділових та наукових еліт країни, у період перед вступом до ЄС за головну мету цієї діяльності вважало промоцію польської економіки і в другу чергу приділяло увагу політичному її аспектові. Однак проведена ними активна робота із забезпечення позитивного ставлення до Польщі та поляків та їх адекватного сприйняття у світі призвела до утворення державного політичного бренду Республіки Польща, що сприяв євроінтеграційному процесові в країні.

Список використаних джерел

1. *Тарнавский В.* Страна как бренд [Електронний ресурс] / В. Тарнавский // Режим доступу до стат.: <http://marketing.web-standart.net/article0?id!9981.htm>.
2. *Щегельська Ю.* Інтегрований образ країни — теоретико-практична основа формування позитивного сприйняття та приязного ставлення до України та українців у світі / Ю. Щегельська // Україна дипломатична—2009: наук. щорічник. — К.: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв Київської міської ради, 2009. — Вип. 10. — С. 842–873.
3. *Agent i finansista Kariera Slawomira Wiatra* [Електронний ресурс] // Режим доступу до стат.: http://www.naszawitryna.pl/europa_557.html.

4. *Borus M.* Konferencje Marka dla Polski [Електронний ресурс] / *M. Borus, M. Kłoczko* // Режим доступу до стат.: <http://www.imp.org.pl/marka-dla-polski/konferencje.html>.

5. *Boxer S.* A New Poland, no joke [Електронний ресурс] / *S. Boxer* // Режим доступу до стат.: <http://www.cidoc.net/001558.html>.

6. Centrum informacji europejskiej [Електронний ресурс] // Веб-сайт польського Центру європейської інформації. — Режим доступу до веб-сайту: <http://www.cie.gov.pl/>.

7. EUROLINIA Plus [Електронний ресурс] // Веб-сайт польського інформаційного порталу EUROLINIA Plus. — Режим доступу до веб-сайту: <http://www.euroliniaplus.pl/>.

8. Europejska strategia rządu RP (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 listopada 2001 r.) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт польського Правління комітету Європейської інтеграції. — Режим доступу до док.: http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/1141F76A098A33AAC1256E7B00483FA7?file/Europejska_Strategia_Rzadu_po_RM_15_11_2001.pdf.

9. *Gospodarka pod własną banderą* // *Olins W.* O marce. — Warszawa: Instytut Marki Polskiej, 2004. — S. 289–292.

10. *Górski J.* Marketing Instytucji publicznych [Електронний ресурс] / *J. Górski* // Режим доступу до док.: <http://coin.wne.uw.edu.pl/jgorski/pliki/marketing%20inst%20publicznych-marketing%20narodowy.pdf>.

11. Harmonogram działań operacyjnych Narodowej Strategii Inegracji [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт польського Правління Комітету Європейської інтеграції. — Режим доступу до док.: [http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/E64988B4475004C9C1256E7B0048E7CB/\\$file/Nsihampl.pdf](http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/E64988B4475004C9C1256E7B0048E7CB/$file/Nsihampl.pdf).

12. Jak informować o integracji europejskiej? Posiedzenie senackiej Komisji Spraw Zagranicznych i Integracji Europejskiej [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт польського Правління Комітету Європейської інтеграції. — Режим доступу до док.: [http://www.ukie.gov.pl/WWW/news.nsf/\(\\$PrintView\)/DBB4F2A35FBB31C1C1256E7C005E80EE?Open](http://www.ukie.gov.pl/WWW/news.nsf/($PrintView)/DBB4F2A35FBB31C1C1256E7C005E80EE?Open).

13. Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych Unii Europejskiej. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національного контактного центру дослідницьких програм Європейського Союзу. — Режим доступу до веб-сайту: <http://www.kpk.gov.pl/kpk/index.html>.

14. Kreowanie marki narodowej Polski — droga do idei promocyjnej [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Інституту польського бренду. — Режим доступу до стат.: http://www.imp.org.pl/images/stories//ppt/Marka%20dlaPolski/2005.%2017.01%20Kreowanie%20marki%20narodowej%20Polski%20-%20Marka%20Here_niak.ppt.

15. Marka dla Polski. Program Marketingu Narodowego [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Інституту польського бренду. — Режим доступу до док.: <http://www.imp.org.pl/images/stories/ppt/Marka%20dla%20Polski/PMN%202.ppt>.

16. Marketing narodowy — wyzwanie dla Polski [Електронний ресурс] // Режим доступу до стат.: <http://kronika.sejm.gov.pl/kronika.2000/text/pl/ko-110.htm>.

17. Narodowa Strategia Inegracji [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт польського Правління комітету Європейської інтеграції. — Режим доступу до док.: <http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/8AF14389FEB313BFC1256E7B0048E894?file/Nsipl.pdf>.

18. Nowe dokumenty Rady Ministrów [Електронний ресурс] // Режим доступу до стат.: <http://www.kurylowka.pl/asp/UE/200021223.htm>.

19. *Olins W.* O marce / *W. Olins.* — Warszawa: Instytut Marki Polskiej, 2004. — 336 s.

20. PANEUROPA [Електронний ресурс] // Портал Пан'європа. — Режим доступу до веб-сайту: <http://www.paneuropa.prv.pl/>.

21. Polska w Europie [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Інституту польського бренду. — Режим доступу до док.: <http://www.imp.org.pl/images/stories//ppt/Marka%20dlaPolski/Polska%20w%20Europie%20-%20peryskop.ppt>.

22. Polski Kalendarz Europejski [Електронний ресурс] // Режим доступу до стат.: <http://biblioteka.ngo.pl/x/164134;jsessionid=416345D8211B07223561788EFE5E887D>.

23. Poparcie dla integracji Polski z Unią Europejską. Komunikat z badań [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт польського Центру дослідження громадської думки. — Режим доступу до док.: http://www.cbos.pl/spiskom.pol/2002/k_013_02.pdf.

24. Program informowania społeczeństwa [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: <http://www.rcie.poznan.pl/pis.php>.

25. Program Marketingu Narodowego Polski [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Інституту польського бренду. — Режим доступу до док.: <http://www.imp.org.pl/images/stories//ppt/Marka%20dla%20Polski/Program%20marketingu%20narodowego%2021-06-02.ppt>.

26. Program marketingu narodowego. Założenia. Podstawowy koncept realizacyjny // Olins W. O marce. — Warszawa: Instytut Marki Polskiej, 2004. — S. 271–284.

27. Rok Polski w Austrii [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: <http://www.iam.pl/pl/site/projekty/austria>.

28. Serwis o Unii Europejskiej — PAP SA Website [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Польського пресового агенства. — Режим доступу до стат.: <http://www.startaid.com/review/868943/Serwis-o-Unii-Europejskiej---PAP-SA.html>.

29. Trocikowski T. Społeczno-ekonomiczne aspekty integracji krajów Europy Środkowo-Wschodniej z Unią Europejską [Електронний ресурс] / T. Trocikowski // Режим доступу до стат.: http://www.exporter.pl/forum/rynki_wschodnie/1unia.html.

30. Unia&Polska [Електронний ресурс] // Веб-сайт журналу Unia&Polska. — Режим доступу до веб-сайту: <http://www.unia-polska.com.pl/>.

Олександр Держалюк

Народився 13 серпня 1981 року. У 2003 році закінчив юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Правознавство».

Працював юрисконсультантом відділу претензійної та позовної роботи юридичного управління АКБ «Легбанк», головним спеціалістом, старшим консультантом відділу політичної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень (Київ).

Здобувач Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України.

Автор 10 статей і однієї монографії.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ УРЯДУ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Найбільш загальною передумовою контрольної функції вищих законодавчих органів держав є побудова державної влади на основі принципу розподілу державної влади та запровадження механізму стримувань і противаг, сутність якого полягає в тому, що кожна з гілок влади наділена певним обсягом повноважень, у межах яких вона може контролювати та впливати на діяльність іншої гілки влади.

Загалом аналіз та спостереження є присутніми при розгляді будь-якого питання, що стосується діяльності у певній сфері чи галузі, визначення парламентом засад внутрішньої і зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм, призначення чи обрання на посади, звільнення з посад, надання згоди на призначення чи звільнення тощо¹.

Зміст контрольної діяльності парламенту обумовлюється перш за все законодавчими та представницькими функціями.

Контрольна функція парламенту є необхідною для виявлення потреби у перегляді та вдосконаленні законів. Під час реалізації контрольних повноважень законодавчі органи мають можливість перевірки дотримання та виконання прийнятих ними законів органами виконавчої влади. Розглядаючи той чи інший законопроект, законодавець, передусім, аналізує ситуацію, що склалася, тобто здійснює контроль за політичними, економічними та соціальними процесами і встановлює необхідні норми поведінки через прийняття норм права².

Стосовно установчої функції парламенту, то процес затвердження на посаді не тільки передбачає визначення придатності кандидата на посаду, а і є також можливістю дослідити поточну політику і програму органу разом з тією політикою та програмами, які кандидат на посаду має намір проводити.

На початковому етапі розвитку парламентаризму парламентський контроль розумівся як контроль, що здійснювався безпосередньо депутатами, і лише по мірі ускладнення соціальних процесів і державних інститутів почали створюватися спеціалізовані парламентські органи.

Наразі парламентський контроль здійснюється:

1) самим парламентом, що є правомочним контролювати діяльність публічної адміністрації за допомогою своїх прерогатив і визначених на конституційному рівні способів (парламентський запит, право парламенту брати участь у призначенні вищих посадових осіб, вотум недовіри, тощо).

2) парламентський контроль, що здійснюється органами і посадовими особами, котрі входять у структуру парламенту (палатами парламенту, комітетами, комісіями, у тому числі слідчими, парламентська служба з оцінки законодавства у Франції тощо).

3) парламентський контроль, що здійснюється органами і посадовими особами, які не входять у структуру парламенту (Рахункова палата, Уповноважений з прав людини, Бюджетне управління, Головне ревізійне управління конгресу США, Федеральна рахункова палата у Німеччині тощо).

Різноманітні форми парламентського контролю є зовнішнім вираженням контрольної функції парламенту, що обумовлюються різними напрямками його контрольної діяльності, а також метою і завданнями здійснюваного контролю. Форми контролю виступають інструментами забезпечення відкритості, прозорості

процесу прийняття органами влади рішень, є корисними засобами, за допомогою яких законодавча гілка влади може доходити до суті діяльності виконавчої влади і впливати на неї.

У практичній діяльності парламентів найчастіше застосовуваними формами контролю є запитання, інтерпеляції, заслуховування доповідей та звітів уряду, прийняття рішення щодо схвалення (несхвалення) програми уряду, право проводити парламентські розслідування діяльності міністерств і посадових осіб держави, право законодавчої влади затверджувати бюджет, висловлювати недовіру уряду, давати згоду на призначення членів уряду, заслуховування звіту уряду про виконання державного бюджету, можливість виклику державних чиновників до комітетів чи парламенту тощо.

Істотною ознакою парламентського контролю є те, що він носить не тільки санкціонуючий, а й інформаційний характер. На стадії постановки питання, збору та аналізу інформації беруть активну участь як депутати, так і тимчасові слідчі комітети, спеціалізовані контрольні інституції та інші суб'єкти парламентського контролю, а на стадії прийняття контрольного рішення, застосування санкцій виступає лише один суб'єкт — парламент країни.

Такий вплив, при якому контрольні рішення парламенту є обов'язковими, характерний для тих випадків, коли певний орган влади призначається парламентом і знаходиться з ним у відносинах підзвітності і підконтрольності. Основною ж метою контролю парламентом є не скільки виправлення порушень органів виконавчої влади парламентом, стільки використання отриманої інформації для прийняття подальших рішень, що відносяться до прерогативи парламенту. Опосередкованим суб'єктом отримання інформації щодо державних та суспільних процесів є громадянин.

Дієвість парламентського контролю над органами виконавчої влади у демократичних країнах забезпечується також через так звану «владу гаманця», тобто через загрозу скорочення асигнувань на програми виконавчої влади і фінансування окремих органів влади у разі неналежного виконання ними своїх обов'язків. Це змушує окремі ланки виконавчої влади бути більш уважними до вимог парламентів, стимулює вичерпність їхніх відповідей на запити членів парламенту. У більшості держав світу з метою підвищення ефективності контролю за ви-

конанням бюджету, а також для надання допомоги парламенту в реалізації його контрольних повноважень створені спеціалізовані колегіальні органи: у США — Головне контрольне управління; в Італії — Вищий орган фінансового контролю, у Великобританії — Національне контрольне-ревізійне управління; в Канаді — Офіс Генерального аудитора; в Польщі — Верховна контрольна палата; у Словенії — Рахунковий суд; у Фінляндії — Ревізійне відомство; в Австрії, Бельгії, Болгарії, Угорщині, Греції, Іспанії, Італії, Португалії, Румунії, Франції, ФРН створено Рахункові палати. Характерною особливістю фінансового контролю є їхня підзвітність парламенту, і безперервність контролю за державними витратами.

Пряма відповідальність уряду

Зазвичай вплив представницьких органів не обмежується формуванням урядів на основі співвідношення сил у парламенті, оскільки участь у формуванні уряду для політичних сил (їх коаліцій) є не стільки ціллю, скільки засобом продемонструвати суспільству ефективність власних політичних програм та свою здатність здійснювати функції державного управління в інтересах народу. Тому контрольні повноваження парламенту реалізуються ним як на стадії схвалення урядової програми, так і в процесі її втілення у життя. Відповідно, основними суб'єктами праввідносин у сфері здійснення парламентського контролю є: по-перше, парламент і уряд, по-друге, урядова більшість у парламенті і опозиція, по-третє, меншість у парламентській більшості і сама більшість.

Крім юридичних передумов відносини, що виникають у зв'язку з проведенням парламентського контролю, залежать також від багатьох інших чинників: історичних традицій, конституційно-правових моделей організації державної влади і, зокрема, форми правління, реального співвідношення політичних сил у суспільстві і відображення цього співвідношення у конституції держави.

Політичні стимули парламентського контролю за урядом відрізняються у президентській і парламентській системах. У парламентській системі одна і та ж більшість панує і в законодавчому органі, і в уряді. Між нижньою палатою і вищим органом виконавчої влади існує політична згода з основних питань національної політики, і, якщо більшість членів парламенту підтри-

мують виконавчу владу, парламентський контроль за діяльністю уряду з боку більшості практично не застосовується, внаслідок чого контроль зміщується у бік меншості.

Взаємовідносини парламенту і уряду в парламентських, парламентсько-президентських республіках будуються на підставі принципу парламентської відповідальності уряду, що реалізується через дві основні процедури — вотум недовіри і постановка питання про довіру. Вотум недовіри ініціюється вищим законодавчим органом, а постановка питання про довіру ініціюється урядом. Правовий наслідок прийняття резолюції недовіри той самий, що й під час винесення вотуму недовіри — відставка уряду.

Оскільки метою парламентського контролю за діями уряду є встановлення не тільки відповідності діяльності органів виконавчої влади і її посадових осіб Конституції і законів, а й доцільності, соціально-економічної та політичної обґрунтованості такої діяльності, то його проведення носить політичний характер, хоч і здійснюється в юридичних формах. Так, у державах з парламентським способом формування уряду вотуми недовіри застосовуються лише з політичних підстав.

Завдяки конституційно закріпленій можливості уряду ставити питання про довіру відносини законодавчої влади з урядом мають взаємопов'язаний характер, оскільки повноваження парламенту з прийняття резолюції недовіри у багатьох країнах урівноважуються можливістю уряду, що втратив підтримку парламенту, ініціювати перед главою держави розпуск законодавчого органу. Що насамперед обумовлюється прагненням надати відносинам законодавчої і виконавчої влади більш стабільного і взаємно відповідального характеру. Тому уряди європейських країн частіше змінюються не у зв'язку з вотумом недовіри як таким, а через розпад урядових партійних коаліцій і проведення дострокових виборів у результаті виникнення розбіжностей всередині коаліції щодо напрямків політики уряду.

В усіх країнах право внесення резолюції недовіри на розгляд парламенту надається лише певній кількості депутатів (не менше $\frac{1}{10}$ від загальної кількості депутатів у Франції, Італії, Іспанії, Польщі, $\frac{1}{5}$ — у Болгарії, $\frac{1}{4}$ — Португалії, $\frac{1}{6}$ Греції), а процедура внесення та голосування може бути обмежена рядом процесуальних застережень на користь уряду. Так, у Франції, Португалії за резолюцію осуду можна проголосувати лише че-

рез 48 годин після її внесення, у Болгарії, Італії питання розглядається через 3 дні після його ініціювання, у Польщі питання про вотум недовіри ставиться через 7 днів після його ініціювання.

Конституції деяких держав обмежують можливості повторного внесення питання щодо недовіри протягом певного строку роботи представницького органу. В Іспанії, Португалії, Румунії та Франції питання щодо недовіри уряду не може бути двічі поставлене у період однієї парламентської сесії; у Болгарії і Греції відповідний строк дорівнює шести, а в Естонії і Хорватії — трьом місяцям.

У багатьох країнах (Болгарія, Угорщина, Польща, ФРН тощо) сприйнята концепція «конструктивного вотуму недовіри», коли відставка прем'єр-міністра може відбутися лише шляхом обрання нового, що також забезпечує безперервність існування уряду.

Парламенти деяких країн є обмеженими у своєму праві впливати на персональний склад урядового кабінету в силу того, що вони затверджують склад уряду в цілому, призначаючи прем'єр-міністра, який формує собі урядову команду.

Для таких країн є характерним принцип колективної (солідарної) відповідальності членів уряду. Він означає, що всі члени уряду несуть відповідальність за політику і рішення уряду незалежно від їхньої позиції при прийнятті урядом того чи іншого рішення (Іспанія, ФРН, Франція, Японія, Російська Федерація, КНР, Чеська Республіка).

В інших країнах члени уряду несуть колективну (солідарну) відповідальність за дії уряду і персональну відповідальність за дії, що віднесені до їхньої компетенції, а також за дії підлеглих їм органів (Литва, Польща, Румунія, Австрія, Греція, Словаччина, Болгарія, Словенія, Італія).

Парламентські розслідування

Характерним для більшості держав на сучасному етапі розвитку парламентаризму стало зосередження парламентського контролю у більш вузьких за своїм складом парламентських комітетах (комісіях). У комітетах збирається інформація, що має сприяти парламентаріям визначитися щодо необхідності прийняття нового закону або внесення змін у чинний, або необхідності того чи іншого рішення парламенту.

Така діяльність парламенту притаманна практиці всіх демократичних країн, незалежно від форми державного правління.

У випадку, що становить особливий суспільний інтерес, парламент (або його палати) можуть проводити парламентське розслідування, для чого створюється парламентська комісія, яка володіє широкими можливостями щодо отримання відомостей, що її цікавлять, а, отже, і контролю з відповідних питань. Відповідно робота парламентської слідчої комісії є обмеженою певним строком або конкретним завданням, із виконанням якого вона припиняє своє існування.

Світова практика знає приклади як тимчасових парламентських комісій з розслідування (діяльність якої припиняється автоматично після надання звіту про своє розслідування), так і постійних (США, Великобританія, Швеція). Зокрема, правом проводити розслідування володіють постійні комітети риксдагу Швеції, постійні спеціальні комітети Палати громад Великобританії, що створюються за галузями і сферами управління і система яких відповідає галузевій структурі міністерств уряду. Такі комітети вільні у виборі предметів розслідування, їм надані права контролювати «витрати, управління і політику» відповідних міністерств та підвідомчих їм органів. У США всі комітети Конгресу, крім погоджувальних, мають право проводити розслідування. У випадку, коли резолюція Конгресу визначає сферу розслідування постійних спеціальних комітетів парламенту США, вони не можуть виходити за ці межі.

Створення інституту парламентських розслідувань стало необхідним для того, щоб швидко та своєчасно реагувати на протизаконні і сумнівні дії високопоставлених посадових осіб. Предметом розслідування можуть стати як злочини, вчинені посадовими особами, так і факти неефективного та непрофесійного ведення справ.

Одним з найвідоміших прикладів парламентських розслідувань є розслідування юридичного комітету Палати представників США у 1974 році, у результаті якого Р. Ніксон був змушений піти у відставку з поста президента США. У Німеччині у 1999 році було створено слідчу комісію для розслідування скандалу навколо анонімних пожертвувань на користь правлячої партії ХДС. У результаті політична кар'єра лідера партії Гельмута Коля закінчилася, а ХДС довелося заплатити 21 мільйон євро штрафу³. У 2009 році після підтвердження комісією Палати

громад з розслідувань зловживань системою компенсацій витрат членів Палати общин і уряду Великобританії, прем'єр-міністр Гордон Браун повернув до державної скарбниці 500 фунтів стерлінгів отриманих на ремонт свого літнього будинку, а міністр юстиції цієї країни за аналогічні правопорушення був змушений подати у відставку.

Світова практика показує, що ініціатива створення комісії виходить головним чином від парламентських груп опозиції. Але в більшості країн для їхнього створення треба заручитися і підтримкою бодай частини парламентської більшості, оскільки відповідне рішення ухвалюється лише парламентською більшістю. Тим не менше є країни, в яких меншість може змусити створити тимчасову слідчу комісію. Особливістю парламентів ФРН, Словенії, Греції, Європарламенту, Португалії є те, що меншість у кількості $\frac{1}{4}$ членів Бундестагу, $\frac{1}{4}$ парламенту Греції і Європарламенту, $\frac{1}{3}$ парламенту Словенії, $\frac{1}{5}$ Португалії може зобов'язати парламент створити слідчий комітет. В інших країнах меншість може лише запропонувати відповідне розслідування. Але в будь-якому випадку участь у комітетах, слідчих комісіях здебільшого відбиває розклад фракцій у парламенті, оскільки члени комісій (комітетів) палат вищих законодавчих органів зарубіжних країн, як правило, призначаються на основі пропорційного представництва парламентських фракцій.

Парламентські комісії здійснюють розслідування з використанням повноважень, аналогічних повноваженням судових органів. Кожній особі, яку комісія вважає корисним вислухати, офіційно вручається повістка, а неявка за викликом, відмова від надання свідчень, а також неправдивих показань або підкуп свідка несе кримінальну відповідальність.

Здійснення слідчою комісією контрольної функції часто супроводжується залученням експертів, заслуховуванням міністрів, парламентаріїв, чиновників, а також будь-яких приватних осіб. У деяких країнах існує секретне інтерв'ювання осіб, що мають цінні відомості (Франція). Особам, які дають свідчення комісіям Конгресу США, може бути наданий повний або частковий імунітет від кримінального переслідування в обмін на надання таких свідчень.

Результатом діяльності слідчих комісій стає доповідь, яка подається парламенту (відповідній палаті) і в якій викладаються встановлені комісією факти і обставини. Доповідь оприлюд-

нюється для широкого загалу; парламент лише шляхом проведення спеціального голосування може створити, або перетворити діючу комісію з розслідування на таємну, і заборонити публікацію усїєї або частини доповіді комісії.

За будь-якої обраної моделі слідчі комісії призначаються для встановлення обставин справи, що має суспільне значення, ознайомлення з нею парламенту, а відтак і широкі кола громадськості.

Звернення до уряду

Цілий ряд форм парламентської діяльності є пристосованими до суто юридично-інформаційних дій.

Якщо вся контрольна діяльність парламенту має за мету оприлюднення отриманих результатів на засіданні парламенту для всебічного обговорення та проведення підсумкового голосування, яке, позитивне чи негативне, є рішенням парламенту з цього питання, то інститути внесення запитів депутатів до членів уряду важливі саме з інформаційного погляду. Здебільшого парламентських голосувань за їхніми результатами не проводиться.

Дієвою формою забезпечення гласності діяльності уряду в усіх демократичних країнах є проведення так званої «години запитань» (Великобританія, Іспанія, Канада, Швеція) або «періоду запитань» (США). Найбільш відомою моделлю цієї процедури є година запитань у британській Палаті громад, коли члени парламенту роблять усні запитання міністрам уряду.

Це загальна практика всіх парламентів.

Вищі посадові особи виконавчої влади можуть будь-коли очікувати на запрошення до парламенту для пояснення різноманітних аспектів політики, програм та урядування. Це дає депутатам нагоду висловити своє занепокоєння проблемами, які стали їм відомими, і слугує тому, що члени виконавчої гілки влади знають, що завжди повинні логічно й на законних підставах захистити свої дії перед громадськістю та парламентом⁴. Усні запитання є дієвими засобами для того, щоб сфокусувати увагу на актуальних проблемах суспільного життя. Хоча й спостерігається тенденція до зменшення значення усних запитань на користь письмових, яких в усіх демократичних країнах подається на порядок більше, ніж усних.

Світовою практикою парламентської процедури, як правило, не передбачаються спонтанні усні запитання. Такі запитання повинні бути зареєстровані у парламенті й надіслані відповідному міністру заздалегідь. Таким чином виступам членів уряду в парламенті завжди передують інтенсивна попередня підготовча робота у відповідних міністерствах.

У більшості країн ця форма контролю полягає у заслуховуванні відповідей уряду на попередньо (за 2–5 днів) надіслані письмові запитання. Коло цих запитань і визначає тематику дня (години) уряду, а також перелік членів уряду, які мають бути присутніми на парламентському засіданні.

У більшості сучасних парламентських систем існують спеціально розроблені механізми, за допомогою яких законодавці мають змогу робити представникам уряду запитання на відкритих засіданнях, на яких представники виконавчої влади відповідають безпосередньо на запитання.

Відповідно до регламентів парламентів Іспанії, Франції 2 години кожного тижня у нижніх палатах парламентів, 45 хвилин пленарних засідань кожного дня у Канаді, одна година таких засідань у ФРН присвячуються усним відповідям уряду. У Великобританії кожен середу прем'єр-міністр півгодини відповідає на запитання членів парламенту. В інші дні одна година присвячується відповідям міністрів уряду⁵. Така процедура стала важливим засобом, за допомогою якого члени парламенту спроможні оперативно висловлювати своє занепокоєння з приводу функціонування виконавчої гілки влади.

Для членів парламенту, як правило, існують обмеження у праві задавати усні запитання. У Німеччині депутат може задати не більше двох запитань за робочий тиждень, у Великобританії не більше двох запитань протягом години запитань.

Як правило, обговорення відповідей не передбачається, можливий лише короткий виступ депутата, який поставив запитання. Інші ж депутати можуть ставити додаткові запитання тільки з дозволу спікера.

Година усних запитань не є формою парламентських дебатів, оскільки на розгляд палати не виноситься жодна пропозиція, яка б вимагала його рішення.

Законодавчо закріпленою метою цих процедур є отримання інформації або спонукання до дії міністрів. Однак парламентські запитання мають низку позитивних рис, серед яких — на-

года отримати безпосередню відповідь на запитання, які є «незручними» для уряду, але цікавлять пересічних виборців, звернути увагу міністрів на певні проблеми, спонукання до вжиття тих чи інших заходів, з'ясування розбіжностей між позиціями партій щодо політичних питань, забезпечення виконавчої влади альтернативним механізмом для виголошення заяв (через дружні запитання); ознайомлення з діяльністю уряду широкого загалу⁶. Члени опозиції, в основному, зосереджуються на запитаннях, у яких їхні погляди і підходи розходяться з урядовими. Члени правлячої партії, зі свого боку, можуть оприлюднювати запитання, які стосуються успіхів уряду.

Найчастіше члени парламентів роблять письмові звернення до уряду, що вимагають письмових відповідей.

У низці країн письмові звернення до окремих міністрів або до уряду в цілому офіційно визначені як запит.

Запит — це вид звернення відповідно до законодавчо встановленої процедури до органів державної влади, посадових осіб з усіх питань, які входять до компетенції парламентарія. Під запитом зазвичай розуміють звернення із значних проблем з вимогою дати обґрунтовану відповідь або висловити свою точку зору з питань, що входять до повноважень виконавчої влади, а також для того, щоб компетентні органи вжили відповідних заходів.

Якщо під запитанням депутата до члена уряду розуміють звернення з метою отримання інформаційної довідки, коротких коментарів за наявними фактами або для уточнення позиції уряду стосовно чого-небудь, то запит головним чином націлений на те, щоб привернути увагу до важливої проблеми, суттєвих порушень і домогтися вжиття заходів для їх вирішення.

У більшості парламентів такий вид контрольної діяльності, як запити і відповіді на них, лише оприлюднюється, без ухвалення парламентом будь-яких рішень. У скандинавських країнах на практиці не проводиться чітка межа між видами запитань до уряду. Якщо прості запитання мають важливе значення, парламент має право прийняти рішення про проведення дебатів за ними, а також поставити питання про довіру уряду⁷.

Практика роботи зарубіжних представницьких установ доводить, що більшість проблем, якими стурбована широка громадськість, знаходить відображення в письмових запитах, а результатом розгляду відповідей на запити може стати створення комісії з розслідування або законодавча ініціатива.

Слід зазначити, що в політичній практиці демократичних країн не існує двох парламентів з абсолютно ідентичними формами парламентського контролю у вигляді звернень до уряду. Звернення із запитамі можуть мати в різних країнах однакові назви, але різні форми, зміст та наслідки⁸.

Зміст парламентських звернень до уряду в західноєвропейських парламентах відрізняється за формою звернення, способом подання, умовами прийнятності, термінами подання і отримання відповідей, можливістю проведення дебатів щодо звернення, вимогами до змісту звернень, кількістю запитувачів, що необхідна для подання звернення, обов'язковістю відповіді, можливими наслідками.

Таблиця 1

Форми парламентських звернень у країнах Західної Європи⁹

	Письмові запитання	Усні запитання (година запитань)	Термінові запитання	Година актуальних запитань	Запити комітетів	Інтерпеляція з вотумом недовіри	Інтерпеляція без вотуму недовіри	Запити	Бюджетні запитання
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Австрія	Так	Так (без дебатів)	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Так
Бельгія	Так	Так (без дебатів)	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Так
Великобританія	Так	Так	Так	Ні	-	Ні	Ні	Ні	Ні
Греція	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні
Данія	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Ні	Ні
Європарламент	Так	Так (з дебатами)	Так	Так	Так	Ні	Так	Так (комітети)	Так
Ірландія	Так	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні
Ісландія	Так	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні
Іспанія	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні
Італія	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні
Люксембург	Так	Так (з дебатами)	Так	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні
Нідерланди	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні
Німеччина	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Ні
Норвегія	Ні ¹⁾	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні
Португалія	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Фінляндія	Так	Так	Ні	Ні		Так	Так	Так	
Франція	Так	Так (з дебатами)	Ні	Ні	Ні	Так ²⁾	Так ²⁾	Так	Так
Швейцарія	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Ні
Швеція	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні

1) Аналогом письмових запитань є письмові пропозиції уряду, що вносяться в стортинг, але не ставляться на голосування.

2) У регламенті Національних зборів згадується цей термін, але під ним розуміється внесення резолюції недовіри уряду. Взагалі інтерпеляція Конституційною радою Франції у 1959 році була визнана такою, що не відповідає Конституції Франції, оскільки у ній не було передбачено такої форми контролю.

Таким чином, у деяких парламентах існує до шести різних видів можливих звернень парламентаріїв до органів виконавчої влади.

Таблиця 2

Необхідна кількість членів парламенту для подання звернення до уряду за видами¹⁰

	Письмові запитання Мін/макс	Усні запитання (година запитань) Мін/макс	Термінові запитання Мін/макс	Інтерпеляції Мін/макс	Запити комітетів Мін/макс	Бюджетні запитання Мін/макс	Запити до уряду Мін/макс
1	2	3	4	5	6	7	8
Австрія	1/немає	1/немає	5/ немає	—		—	1
Бельгія	1/3	1/1	1/1	1/1 ²⁾	—	—	1
Великобританія	1/1	1/1	1/1	—			
Греція	Немає/ немає	1	—	Вотум недовіри: 50 депутатів	—	—	—
Данія	1/немає	1/1	—	1/немає	1/будь-яка кількість членів комітетів	—	—
Європарламент	1	Комітети, або політичні групи, або 23 депутати	1	1	—	—	—
Ірландія	Немає/ немає	1	Політичні групи	—	—	—	—
Ісландія	Немає/ немає	1	—	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8
Іспанія	Немає/ немає	Немає/не- має		Немає / парла- ментська фракція	—	—	1
Італія	1	1	1/1	1	—	—	—
Люксембург	1/5	1		1/1			
Нідерланди	1	1		1	—	—	
Німеччина	1/1 ¹	1/1 ¹	1/немає	5% депу- татів, або політична група/не- має	—	—	1/1
Норвегія	—	1/1		1/немає	—	—	—
Португалія	Немає/ немає	Немає/не- має		Немає/не- має	—	—	1
Фінляндія	1/немає	1/немає	—	20/немає	—		4/немає
Франція	1/немає	1/немає	—	1/немає	—	1/немає	1/немає ¹⁾
Швейцарія	Немає/ немає	Немає/не- має	Немає/не- має	Немає/не- має	—	—	—
Швеція	1/1	1/1		1/1	—	—	—

1) Запитання, чи то письмове чи то усне, має бути скріплене підписом лідера парламентської фракції партії;

2) Кілька індивідуальних інтерпеляцій можуть об'єднуватись.

Слід зазначити, що процедура письмових запитань є однаково доступною як більшості, так і опозиції. Якщо один або більше членів парламенту вважають, що парламент, громадськість повинна бути поінформована з певних питань, то мають право звертатися до уряду із запитом стосовно всіх аспектів виконавчої діяльності.

У певних країнах письмові запитання не можуть бути поставлені міністрам у перерві між засіданнями парламенту (Ісландія, Ірландія, Норвегія, Іспанія, Швейцарія та Великобританія). В інших країнах письмові запитання можуть бути поставлені міністру навіть у перерві між засіданнями парламенту (наприклад, Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Люксембург, Португалія, Нідерланди).

Запити депутатів Європарламенту спочатку подавались лише до Європейської Комісії, а з 1970-х років практику їх подання було поширено й на інші органи ЄС.

Своєрідна процедура запиту діє у Франції. У цій країні письмові запитання публікуються в «Journal Officiel» і таким чином про них повідомляється уряд. Вони вважаються поставленими з моменту їх публікації. Тому письмові питання можуть ставитися протягом усього року, незалежно від того, чи відбувається сесія Національних зборів чи ні. Відповідь має бути надана, тобто опублікована в «Journal Officiel» протягом одного місяця після оприлюднення запитання. У виняткових випадках міністри мають право звернутися з проханням про подовження цього строку, але не більш ніж на один місяць. Член Національних зборів Франції є вільним у виборі адресата свого запиту. Більше того, він може направити одне і те саме запитання різним членам уряду у тому випадку, якщо забажає отримати всебічну інформацію з певної проблеми. Депутати Національних зборів не обмежені в можливій кількості письмових запитань¹¹. Запитання щодо політики уряду ставляться прем'єр-міністру.

Двічі на рік у «Journal Officiel» публікуються детальні статистичні дані про відповіді на письмові запитання парламентаріїв кожного з міністрів включно з прем'єр-міністром. У зв'язку з простотою застосування і відсутністю будь-яких обмежень письмова процедура запитань є дуже популярною. Результатом чого є збільшення загальної чисельності письмових запитань з 3700 у 1959 році до 12 000 у 1994 році і до більш ніж 32 000 у 2006 році.

Майже 4500 запитів протягом року подаються депутатами Європарламенту до Ради ЄС і Європейської Комісії.

У парламенті Великобританії частота використання процедури запитань до уряду також суттєво зросла. Якщо на сесії 1847 року було 129 запитань, пересічно по одному на день, то у 1900 році їх налічувалося вже 5106, або 41 на добу. У 1920 році було поставлено 10 602 запитань для усних відповідей та 2615 для письмових відповідей — у середньому щодня по 111. Після періоду зниження у 1945 році почалося нове зростання. На сесіях 1987–88, 1989–90 їх кількість сягала 50 000, наприкінці 1990-х років цей показник часом сягав 35 000–40 000. На передостанній сесії парламенту (2007/08) було поставлено 5151 запитання для усних відповідей і 73 357 — для письмових¹².

Загальною практикою для всіх європейських країн є публікація письмових, усних запитань, відповідей членів уряду в офіційних виданнях, що є доступними в мережі інтер-

нет. Наприклад, у Бельгії у «Bulletins des interpellations et des questions orales», «Bulletins des questions et réponses écrites»¹³, у Франції у «Journal Officiel»¹⁴. Відповіді на запити депутатів Європарламенту публікуються в Офіційному Віснику¹⁵. У Великобританії у виданні «Парламентські дебати. Офіційний звіт» публікуються усні запитання, що ставляться у Палаті громад, і письмові відповіді міністрів у тій послідовності, в якій запитання ставилися на сесії¹⁶.

Інтерпеляція

У багатьох країнах можливість винесення вотуму недовіри перебуває у певному зв'язку із інтерпеляцією. При цьому відзначаємо, що ні у Великобританії, ні у країнах, що сприйняли британську правову систему, інтерпеляції не застосовуються.

Інтерпеляція є особливою формою запитів, що містить вимогу одного або кількох членів парламенту до членів уряду чи його глави дати пояснення щодо дій очолюваного ним відомства або з питань загальної політики. На відміну від звичайних запитів інтерпеляція вноситься лише визначеною кількістю депутатів і спричиняє дебати стосовно питань, сформульованих в ній, та передбачає здійснення політичних санкцій, оскільки дебати завершуються голосуванням і висловленням позиції парламенту щодо пояснень, які подає уряд.

Ця процедура складається з таких основних стадій:

- внесення в палату меморандуму про причини інтерпеляції і самого тексту інтерпеляції;
- повідомлення уряду про те, що надійшла інтерпеляція, і встановлення дати відповіді;
- відповідь уряду на інтерпеляцію; внесення додаткових питань і відкриття загальних дебатів; постановка питання про схвалення або несхвалення діяльності уряду.

На відміну від письмових запитів, при застосуванні інтерпеляції уряд вправі відмовитись давати на неї відповідь з обов'язковою мотивацією такої відмови.

Фактично застосування інтерпеляції має наслідком звіт уряду або міністра, якому вона адресована. Цей засіб контролю може викликати відставку уряду, якщо його діяльність у ході обговорення і подальшого голосування буде визнана незадовільною.

Застосування інтерпеляції має свої особливості у різних країнах. Так, у Румунії за наслідками розгляду відповіді на інтер-

пеляцію парламент може ухвалити резолюцію осуду, що має більше моральне, аніж політико-правове значення, оскільки не тягне за собою ніяких юридичних наслідків для уряду. В Італії палати парламенту можуть прийняти спеціальну резолюцію у разі незадовільної відповіді уряду на інтерпеляцію. Однак її прийняття також не тягне за собою відставки уряду. Те, що в Італії прийняття резолюції по інтерпеляції не спричиняє для уряду практично жодних наслідків, знижує ефективність цього інституту і водночас робить її подібною до інституту запиту в інших країнах, про що також свідчить кількість поданих до уряду інтерпеляцій, що протягом однієї легіслатури сягає понад 20 тисяч.

Імпічмент посадової особи

Імпічмент посадових осіб виконавчої влади є досить рідкісним засобом впливу законодавчої влади на виконавчу.

Наприклад, Палата громад Великобританії може притягнути до відповідальності будь-якого міністра чи іншого чиновника, які вчинили кримінальний або політичний злочин. Останнім був намір оголосити імпічмент прем'єр-міністру Великобританії Тоні Блеру за серйозні прорахунки при підготовці вторгнення до Іраку. У цьому випадку Палата громад більшістю голосів створює спеціальний комітет, який готує список звинувачень, який передається до Палати лордів. Остання ж, в якості судового органу, ухвалює рішення, а потім Палата громад виголошує вердикт.

Згідно зі статтею II (розділ 4) Конституції США суб'єктами відповідальності в порядку імпічменту є президент, віцепрезидент і всі посадові особи федеральних органів влади. В американській правовій системі під імпічментом мають на увазі особливу, побудовану за судовим зразком процедуру притягнення до відповідальності державних посадових осіб, які вчинили правопорушення або проступки. Обвинувачення висувається більшістю складу Палати представників за результатами розслідування, відображеними в обвинуваченні, сформульованим юридичним комітетом Палати, а Сенат здійснює судові функції, розглядаючи справу по суті. Рішення про усунення особи з посади приймається $\frac{2}{3}$ складу Сенату США. У Бразилії, Ірландії, Мексиці існує система, подібна до Сполучених Штатів Америки.

У більшості ж країн світу процедура імпічменту вищих посадових осіб стосується лише президента і відбувається з розглядом справи у вищих судових інстанціях країн. При цьому значимо, що метою процедури імпічменту є усунення із займаної посади, а не покарання за злочин, — вирішення цього питання за своєю правовою природою належить до повноважень органів судової влади. Законодавча влада, як і інші, діє в обмеженій сфері і не може ухвалювати рішень з тих питань, що належать до компетенції виконавчої або судової гілок влади.

Парламентський контроль за діяльністю уряду за різних форм правління

У президентських та наближених до них змішаних республіках інститут парламентської відповідальності уряду не функціонує.

Система поділу влади у президентських республіках дозволяє депутатам дистанціюватися від виконавчої влади, а представницьким зборам брати активну участь у законотворчості і контролі. Здійснення будь-яких парламентських функцій у цих країнах, у тому числі й контрольних, нерозривно пов'язане з діяльністю парламентських комітетів.

У парламентських системах ситуація інша. Наприклад, у британській Палаті громад головними структурними підрозділами є політичні партії, депутати ж зайняті переважно обговоренням урядової політики, а не законотворенням. Розробкою законопроектів у більшості випадків керує сам уряд. Комітети (комісії), що існують в Палаті громад, не володіють великою самостійністю, хоча діяльність парламенту здебільшого зосереджена в більш вузьких за своїм складом парламентських комітетах, оскільки в них збирається вся інформація, що має призначенням сприяти парламентаріям визначитися щодо необхідності прийняття нового закону або необхідності того чи іншого рішення парламенту.

Це пов'язано з тим, що природа парламентської форми правління сприяє тісній співпраці між законодавчою і виконавчою владою, визначальною особливістю чого є вплив партійної належності депутатів і членів уряду на відносини парламент—уряд, і, як наслідок, обмежений парламентський контроль уряду з боку парламентської більшості та перебирання опозицією провідної ролі у здійсненні контрольних функцій парламенту.

До законодавчо гарантованих прав меншості у сфері парламентського контролю у демократичних країнах зазвичай відносять: право вимагати від уряду публічного надання звітів і висловлювати з цього приводу свій власний погляд, висунення ініціатив аж до формування парламентської слідчої комісії, внесення на розгляд конституційних судів ініціатив про перевірку правомірності прийнятих нормативних актів і суперечок між органами влади.

Деякі країни можна віднести до проміжної категорії. Наприклад, у німецькому бундестазі сильні партії успішно співіснують із сильними комітетами. У цій країні депутати рідко користуються правом законодавчої ініціативи, однак вони суттєво змінюють і доповнюють урядові законопроекти, спираючись як на самостійні парламентські партії, так і на спеціалізовані комітети. Комітети Бундестагу, що наділені широким спектром прав та обов'язків, самим своїм існуванням створюють стимули до такої самостійної активності депутатів, які беруть участь у їхній роботі.

Президентська республіка передбачає наявність невеликої кількості форм парламентського контролю порівняно з напівпрезидентськими або парламентськими системами. Основними формами парламентського контролю є слухання в комітетах парламенту щодо діяльності виконавчої влади та проведення парламентських розслідувань.

Парламентські слухання є розгорнутими обговореннями на пленарному засіданні парламенту або на засіданні парламентського комітету (комісії) конкретного законопроекту чи іншого важливого питання, що входить до компетенції парламенту¹⁷. Дієвість такого контролю комітетами забезпечується тим, що всі державні органи, установи, організації, підприємства зобов'язані надати необхідні матеріали і документи на вимогу комітетів.

Особливо ефективними є комітетські слухання, що проводяться комітетами і підкомітетами постійних комітетів Палати представників і Сенату США. Вони мають характер розслідувань, подібний до того, що в інших країнах здійснюється з допомогою спеціальних комітетів парламенту або слідчих комісій.

Комітети можуть вимагати присутності на їхніх засіданнях будь-якого члена уряду, оскільки їхня діяльність є завжди тісно пов'язаною з діяльністю відповідних міністерств і зазви-

чай парламентські комітети тематично дублюють міністерства. Основною перевагою галузевого підходу до побудови системи комітетів є те, що кожен з комітетів отримує можливість сконцентрувати свою діяльність на певній галузі управління, проводити регулярні зустрічі з міністрами, відповідальними за впровадження політики у відповідній сфері, організовувати дебати з відповідних питань і т. д.

Слухання на пленарних засіданнях, відповіді на запитання і запити, як правило, є більш поширеними в країнах з парламентською формою правління, ніж у президентській та напівпрезидентській системах.

За умови змішаної форми державного правління парламентський контроль втрачає визначеність його форм, тут спостерігаються використання парламентського контролю у формах, притаманних як президентським, так і парламентським державам.

Згідно з дослідженням, проведеним Рікардо Пеліццо щодо поширеності інструментів парламентського контролю (загалом дослідив 86 країн), найбільше інструментів парламентського контролю існує у парламентських системах, менш за все — у президентських.

Таблиця 3

Поширеність інструментів парламентського контролю за формами правління¹⁸

Форма правління	Комітетські слухання	Парламентські слухання	Слідчі комітети (комісії)	Запитання	Година запитань	Інтерпеляції	Омбудсмен
Парламентські	100%	97,1%	96,9%	100%	88,6%	76,9%	77,8%
Президентські	93,3%	81,3%	86,7%	100%	86,7%	75%	52,9%
Напівпрезидентські	88,2%	83,3%	100%	85,7%	78,9%	72,2%	77,8%

Додатковим контролем за діями уряду є верхні палати парламентів, які є органами територіального або регіонального представництва і в яких партійні інтереси представлені не так сильно.

У політичних системах з двопалатним парламентом верхні палати (іноді разом з нижніми) здійснюють інформативний контроль відносно уряду. Цей контроль ведеться класичними засобами: через роботу постійних комісій, можливість ставити запитання уряду і право на отримання відповідей, повноваження на створення комісій з розслідування (Італія, Франція,

Німеччина, Великобританія, Швейцарія та ін.) Лише у деяких країнах ця функція є закріпленою тільки за нижньою палатою парламенту (Чехія, Хорватія).

Висновки

1. Парламентський контроль є системою правових норм, що регулює встановлений порядок проведення спостереження і перевірки, в основному діяльності органів виконавчої влади, який здійснюється як парламентською більшістю, опозицією, так і допоміжними органами вищого законодавчого органу і спрямований на оцінку цієї діяльності з можливим застосуванням санкцій (вотуму недовіри, резолюції осуду, імпічменту і т.п.), чи прийняття іншого обов'язкового у правовому відношенні рішення, а також вираження своєї політичної позиції як наслідок отримання інформації, її переробки та оцінки, що включає схвалення і критику¹⁹.

2. Українське конституційне право перейняло основні принципи європейської парламентської доктрини і практики:

– згідно із закріпленням у Конституції України принципом поділу влади виконавча влада є підконтрольною і підзвітною законодавчій владі, уособленій в українському парламенті. Парламентський контроль за органами виконавчої влади є похідним від представницької природи цього органу.

– Конституційний Суд України тлумачить парламентський контроль як форму реалізації громадянами опосередковано їхніх конституційних прав на здійснення влади через органи державної влади (ст. 5 Конституції України), на участь в управлінні державними справами (ст. 38) і на здійснення свого волевиявлення через вибори (ст. 69), надання парламентом згоди на призначення і звільнення з посад осіб у випадках, передбачених Конституцією України (п. 15 ч. 1 ст. 85), є також складовим елементом контрольної функції парламенту України згідно з висновком Конституційного Суду України у справі № 1-11/2001 від 14.03.01 р. (справа про внесення змін до статей 84, 85 та інших Конституції України).

3. Логіка організації інституту парламентської відповідальності уряду в Україні передбачає правило, що в умовах застосування парламентського способу формування уряду вищий орган виконавчої влади може існувати доти, доки існує парламентська

більшість, яка його сформувала, а дії уряду відповідають політичним інтересам цієї більшості.

В основі всіх парламентських криз України лежить неспроможність політичних сил Верховної Ради сформувати дієздатну парламентську коаліцію.

Однак у Конституції України (ч. 2 ст. 87) залишається чинною цілком незрозуміла в новому форматі системи стримувань і противаг норма, яка забороняє порушувати у Верховній Раді України питання про відставку уряду «...протягом року після схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України...». Тобто відповідно до букви ч. 2 статті 87 у випадку розпаду коаліції уряд, що діє на підставі програми, схваленої уже неіснуючою більшістю, має продовжувати існувати й надалі.

4. Конституція України не містить положень про право уряду вносити на розгляд Верховної Ради України питання про довіру урядові. У більшості ж держав з парламентським способом формування уряду вираження вотуму недовіри уряду є пов'язаним тією чи іншою мірою з можливістю розпуску представницького органу і є необхідним для досягнення реального балансу в системі стримувань і противаг, що конструюється у змішаних республіканських формах правління.

5. За змістом чинної редакції Конституції України залишається нез'ясованим, відмова Верховної Ради України в підтримці Програми діяльності уряду спричиняє відставку Кабінету Міністрів України чи ні. Відповідно доля багатьох попередніх урядів в Україні ставала залежною не від успіху чи неуспіху реалізації Програми його діяльності, а від способу розв'язання конфлікту між урядом, Президентом та Верховною Радою України.

6. За усталеною конституційною теорією і практикою притягненню уряду до політичної відповідальності перед парламентом має передувати здійснення, власне, парламентського контролю за його діяльністю. Найчастішими формами такого контролю в Україні є так звані депутатські запити, години запитань до уряду, заслуховування звітів Кабінету Міністрів України, проведення комітетських і парламентських слухань, призначення парламентських розслідувань тощо. Застосування цих форм контролю дозволяє депутатам оцінити всебічну інформацію щодо ситуації у відповідних сферах суспільного і державного життя і на основі отриманих даних сформувати свою позицію з того

чи іншого питання, визначитись зі ступенем та оптимальністю законодавчого забезпечення.

7. Нова редакція ч. 1 ст. 89 Конституції України (в редакції від 8 грудня 2004 р.) «виконання контрольних функцій» віднесла саме до повноважень парламентських комітетів. При цьому контрольна функція парламентських комітетів має почасти самостійний характер, тобто такий, що націлений виключно на підготовку рішень для Верховної Ради України в цілому.

Натомість очевидно, що саме у відношенні здійснення контрольної функції комітети в українському парламенті є радше «слабкими», аніж «сильними». На практиці, комітети Верховної Ради України перебувають під значним впливом парламентських партій. Розгляду законопроектів у комітетах зазвичай передує їхнє обговорення в парламентських партіях, а рішення Верховної Ради України щодо законопроектів часто відрізняється від рішень комітетів. Можна стверджувати, що в ієрархії парламентської структури Верховної Ради України вищі позиції зайняли не комітети, а фракції та депутатські групи.

8. Основними чинниками, які негативно впливають на роботу комітетів, є відсутність обґрунтованих критеріїв утворення комітетів. У більшості ж європейських країн структура комітетів будується відповідно до організаційної структури урядових міністерств і відомств, що полегшує нагляд за їхньою діяльністю.

Показово, що в Законі України «Про комітети Верховної Ради України» в переліку повноважень комітетів Верховної Ради України відсутнє формулювання про контроль за діяльністю міністерств, а сказано лише, що вони проводять «аналіз практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів». Проте, оцінюючи діяльність конкретного міністерства чи відомства або їхніх посадових осіб, комітети мали б давати фахову оцінку діяльності органу виконавчої влади, посадової особи, що має бути основою для оцінки їхньої діяльності, оскільки кожен член уряду несе персональну відповідальність за розробку та реалізацію політики у відповідному секторі, стан справ у ньому.

9. З метою забезпечення прав меншості при прийнятті рішень більшістю доцільно передбачити, щоб меншість комітету (не менше $\frac{1}{3}$ усього складу) могла призначити свого доповідача, який має право представити протилежну позицію не тільки членам комітету, а й на парламентській сесії для всього парламенту.

10. Депутатські запити, години запитань, парламентські слухання, парламентські розслідування слугують оприлюдненню наслідків урядової діяльності, гласності в роботі органів законодавчої і виконавчої влади. Отож парламентський контроль є дієвим тільки тоді, коли результати перевірок, відповіді на депутатські запити будуть справляти вплив на широкі кола громадськості і на законодавчу діяльність парламенту. Вони стануть ефективними інструментами з контролю лише в тому випадку, коли змусять уряд відповідати за свої дії.

Натомість діяльність Верховної Ради України показує слабкий зв'язок даних форм контролю із законодавчою діяльністю вищого законодавчого органу. За таких умов вони є радше правом зацікавлених суб'єктів висловлювати свою думку, а не засобом вирішення порушених проблем.

11. Депутатські запити є найпоширенішою формою контролю в Україні. За 1998–2002 рр. було подано 2676 запитів, 2002–2006 роки — 15 905, у 2007 році — 348, 2008 році — 730, у 2009 році — 1852 депутатські запити.

Більшість запитів містять доволі резонансну інформацію про державні та суспільні проблеми. Практика її оприлюднення загалом є типовою для демократичних країн. Натомість Закон «Про статус народного депутата України» та Регламент Верховної Ради України не передбачають офіційного оприлюднення текстів запитів та відповідей на них в офіційному друкованому виданні парламенту. За таких обставин депутатські запити і звернення до органів виконавчої влади в Україні так і не стали формою забезпечення поінформованості широких кіл громадськості, і знову ж таки є швидше правом депутата на висловлення своєї думки, а не засобом до вирішення проблем.

12. Відповідно до ч. 5 ст. 89 Конституції України організація і порядок діяльності тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій встановлюється законом. Фіксування відповідної норми в Основному Законі вказує на важливість таких комісій у здійсненні функцій, відведених парламентові, передусім у сфері законотворчості та контролю. Наразі закону, що регламентував би діяльність тимчасових слідчих комісій, немає. Світовий досвід також свідчить, що вказана форма контролю є ефективною, якщо слідом за викритими правопорушеннями парламентською слідчою комісією настає невідворотне реагування правоохоронних органів.

- ¹ Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. — К.: Наукова думка, 2004. — С. 100–101.
- ² Коровникова Е. А. Контрольная функция Федерального собрания Российской Федерации: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 12.00.02 — Конституционное право; Муниципальное право / Е. А. Коровникова. — М., 2007. — 26 с.
- ³ 13.06.2002. Штрафы по осени считают [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,575585,00.html>.
- ⁴ Розенбаум А. Про запровадження «Дня уряду» у парламенті України [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog/analit/ukr011.txt>.
- ⁵ До 1997 року питання до прем'єр-міністра Великобританії задавались у вівторок і четвер по 15 хвилин; Question Time [Електронний ресурс] / Сайт парламенту Великобританії. — Режим доступу: <http://www.parliament.uk/about/how/business/questions.cfm>.
- ⁶ Синклер Т. Парламентські запити: стислий огляд [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog/analit/usa079.txt>.
- ⁷ Могунова М. А. Скандинавский парламентаризм. Теория и практика. — М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2001. — С. 272.
- ⁸ Matti Wiberg Parliamentary Questioning: Control by Communication? / Universität Potsdam [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://web.archive.org/web/20070716012202re_/www.uni-potsdam.de/u/l_s_vergleich/Publikationen/Parliaments/chapter06.pdf.
- ⁹ Matti Wiberg Parliamentary Questioning: Control by Communication? / Universität Potsdam [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://web.archive.org/web/20070716012202re_/www.uni-potsdam.de/u/l_s_vergleich/Publikationen/Parliaments/chapter06.pdf.
- ¹⁰ Matti Wiberg Parliamentary Questioning: Control by Communication? / Universität Potsdam [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://web.archive.org/web/20070716012202re_/www.uni-potsdam.de/u/l_s_vergleich/Publikationen/Parliaments/chapter06.pdf.
- ¹¹ Questions. [Електрон. ресурс] / Сайт парламенту Франції. — Режим доступу: http://www.assemblee-nationale.fr/english/synthetic_files/file_47.asp.
- ¹² Parliamentary Questions. House of Commons Information Office. [Електронний ресурс] / Сайт Парламенту Великобританії. — Режим доступу: <http://www.parliament.uk/documents/upload/p01.pdf>.
- ¹³ Сайт парламенту Бельгії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pfb.irisnet.be/docs>.
- ¹⁴ Contrôle, évaluation, information [Електронний ресурс] / Сайт парламенту Франції. — Режим доступу: <http://www.assemblee-nationale.fr/13/controle/index.asp>.
- ¹⁵ Довгань В. М. Європейський Парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу. — К.: КНТ, 2007. — С. 113.
- ¹⁶ Hansard (House of Commons Daily Debates) [Електронний ресурс] / Сайт парламенту Великобританії. — Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm/cmhsansrd.htm>.
- ¹⁷ Шляхтун П. П. Парламентаризм: словник-довідник. — К.: Парламентське вид-во, 2003. — С. 97.

¹⁸ *Riccardo Pelizzo*. Rick Stapenhurst Tools for Legislative Oversight: An Empirical Investigation [Електрон. ресурс] / World Bank Policy Research Working Paper No.3388. — Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2004/09/13/000009486_20040913112337/additional/104504322_20041117144008.pdf.

¹⁹ *Коврякова Е. В.* Парламентский контроль: зарубежный опыт и российская практика. — М.: ОАО «Издательский дом „Городец“», 2005. — С. 12.

Анотація

Розкрито правову базу, механізми здійснення парламентського контролю, функції суб'єктів контролюючих повноважень у демократичних державах.

Проаналізовано сучасну практику застосування парламентського контролю, його роль у механізмі стримувань і противаг державної влади.

Встановлено, що досягнення світового парламентаризму насамперед є наслідками зміцнення парламентських інституцій, розширення їх контрольних повноважень.

Олександр Кривоносов,

*помічник президента Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»*

НОВИЙ ЕТАП У НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ АФГАНІСТАНУ: ДИПЛОМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

У новітній історії Афганістану ісламський рух «Талібан» (ІРТ) займає провідне місце. Сьогодні з цією силою рахуються як у самому Афганістані, так і в усій південно-східній Азії, та й загалом у світі. У переважній більшості випадків оцінка цієї військово-політичної сили вкрай негативна, чим і пояснюється присутність міжнародного військового контингенту НАТО в країні. Проте оцінка цього явища в ісламському світі здебільшого протилежна американській і європейській.

Про «Талібан» на сьогодні написано багато, проте суперечливість інформації ускладнює вивчення природи руху, його структури і цілей. На цю тематику заслуговують уваги публікації як українських сходознавців і політологів, таких як С. Коргун, Р. Сикоев, І. Майдан, Н. Ксьондзик, М. Корж, Н. Оніщук, С. Червонописський, так і роботи російських вчених — Ю. Ганковського, С. Спольникова, М. Арунова, С. Владімірова, А. Маначинського, С. Раєвського.

Метою цієї статті є дослідження приходу до влади руху «Талібан» і окремих його представників, що дозволить більш чітко зрозуміти цілі й завдання цієї військово-політичної сили. У статті дається чіткий поділ руху «Талібан» на категорії та їхні характеристики.

У питанні розуміння структури, складових і механізму діяльності ІРТ перш за все особливий інтерес представляє його склад. В основному політичні керівники руху не належать до традиційної еліти афганського суспільства. На момент по-

яви Талібану на афганській політичній сцені восени 1994 року більшість його політичних і військових керівників, прихильників фракції «Халк» з НДПА і невідомих лідерів, на кшталт Мохаммеда Омара, були невідомі широким верствам афганського суспільства. Такий принцип формування керівництва повністю вписується в тактичне завдання, що стоїть перед Ісламабадом для забезпечення повної підконтрольності ІРТ, покликаною вирішувати насущні проблеми пакистанської політики в Афганістані. Халкісти в русі «Талібан» займалися організаційними питаннями, пов'язаними з партійною дисципліною. На цьому етапі вони залежали від Пакистану, який дав їм можливість повернутися на афганську політичну сцену.

З цієї точки зору можна припустити, що руху «Талібан», сформованого з людей, що через низку обставин не мають стійких зв'язків в афганському суспільстві, вдасться за підтримки Пакистану навести порядок у країні, об'єднати її розрізнені регіони і відкрити транспортні коридори до Центральної Азії, зберігши при цьому лояльність до основних цілей пакистанської політики.

Представників руху «Талібан» можна розділити на три основні категорії. Перша категорія — це таліби і мулли, випускники релігійних шкіл або місцевих семінарій із сільських провінцій Афганістану. До перевороту 1978 року більшість із них проживали при мечетях. Вони були серед перших соціальних груп, які почали переслідувати нові прокомуністичні режими. Пізніше більша частина їх прилучилася до моджахедів, а деякі стали командирами загонів. Інші продовжували релігійну службу в місцевих громадах або ж залишили країну і перебралися до Пакистану та Ірану. Коли виник Талібан, вони влилися в його ряди.

Друга категорія представлена талібами і муллами — біженцями в сусідні країни, зокрема Пакистан. Ця категорія складається з двох груп. Одні відвідували релігійні школи, створені зовнішнім фронтом афганських моджахедів, і навчалися за програмою офіційних релігійних шкіл довоєнного Афганістану: вивчення Корану, ісламського права й арабської мови. Більшість студентів та їхніх учителів були активістами афганських і неафганських громад у Пакистані. З них складалася перша група озброєних воїнів Талібану, що перетнула кордон з Афганістаном, щоб відновити порядок у рідній країні. Інші відвідували релігійні школи, засновані ДУІП (Джамаат-і-Улема-

Ісламі Пакистан), і вчилися за дещо іншою програмою. Вона складалася з релігійних предметів і світських наук (політекономія, міжнародні відносини, економіка, іноземні мови — урду, англійська). Випускники цих шкіл складають ядро лідерів руху «Талібан».

Третя категорія, представлена в ІРТ, — це пакистанські студенти і активісти ДУП, які увійшли до цивільної і військової адміністрації руху, вихідці з різних регіонів Пакистану, зокрема Белуджістану і провінції Сінд. Пізніше у військових силах талібів сформувалася ще одна кадрова група, яку можна розділити на дві підгрупи. Перша підгрупа — це ті, хто приєднався до руху після провалу перевороту Таная в 1990 році і розгрому сил Хекматіара в 1992-му. Таліби також набирали колишніх військових у таборах біженців у Пакистані, особливо тих, хто мав пуштунське походження. Ці офіцери, які знали військову техніку, заклали основу талібської армії. Друга підгрупа — це колишні моджахеди, що воювали проти Радянського Союзу.

Отже, поки угруповання моджахедів сперечалися щодо Кабула, Талібан накопичував свої сили в Кандагарі. На відміну від моджахедів, разом з якими вони боролися проти Рад і підтримуваного ними кабульського уряду, «Талібан» був об'єднаним рухом. Психологічний вплив майже безперешкодного просування талібів від Кандагара до Пактії, Гардеза, Люгара, Саробі і Кабула був настільки потужним, що населення цих провінцій увірувало в здатність талібів зупиняти своїми тілами кулі. Таким чином, у вересні 1994 року Талібан встановив свою адміністрацію в Кандагарі й організував військову кампанію із захоплення сусідніх міст і провінцій.

Просуваючись до центру країни, Талібан використовував власну тактику і стратегію для досягнення поставлених цілей. Захоплюючи міста й селища, таліби передусім зверталися до місцевих озброєних угруповань із закликом скласти зброю і здатися. У разі відмови застосовували військову силу. Досить ефективним і широко вживаним було використання в своїх інтересах політичних, етнічних і сімейних конфліктів між місцевими озброєними угрупованнями; не гребували також підкупом польових командирів.

Щоб зменшити опір своєму просуванню, таліби спочатку заявили, що їх основним завданням є не захоплення політичної влади в країні або встановлення контролю над урядом, а відновлення миру й безпеки. Було також оголошено, що коли ста-

більність в Афганістані відновиться, Талібан дозволить народу сформувати національний ісламський уряд. Закінчення громадянської війни є давнім прагненням афганців, що проживали як усередині країни, так і за її межами, тому заява ІРТ виявилася надзвичайно виграшною і своєчасною.

У всіх провінціях, де таліби захоплювали владу, з місцевими громадами заключали угоди про перемир'я. В обмін на присягу вірності Талібану громади отримували захист, щедрі фінансові вливання і можливість продовжувати узвичаєне життя. Водночас місцеві воєнізовані формування приєднувалися до ІРТ.

В кінці 1994 року таліби захопили Газні і до січня 1995 року вже контролювали всю провінцію. У лютому, розгромивши сили Хекматіара в провінції Логар, впродовж кількох днів Талібан захопив столицю провінції Майдан-шахр, упритул наблизившись до Кабула.

До весни 1995 року ІРТ опинився між чотирма озброєними формуваннями: Ісмаїла Хана на північному заході, Ахмада Шаха Масуда на північному сході, «Східною Шури» і Хаджі Обдула Кадира на сході, генерала Дустума й афганських фракцій шиїтів на півночі. На шляху до Кабула таліби неминуче стикалися з Ісмаїлом Ханом, який був досить сильним союзником групи Раббані-Масуда. Що більше, для атаки на Кабул їм була необхідна підтримка з повітря. 10 березня 1995 року зроблено першу спробу захоплення столиці, в результаті якої під контроль Талібану перейшов район Карте-сех. Вимушено ведучи війну на два фронти — проти ІРТ з півдня і генерала Дустума з півночі — офіційний уряд Афганістану кидав усі можливі ресурси на протистояння загрози, що викликало різкий стрибок цін на продовольство та інші товари. Інфляція, що швидко зростала, призвела до посилення незадоволення населення, обертаючи ситуацію на користь талібів, які наступали і поступово поширювали сферу свого контролю на інші території на заході країни. Захопивши провінції Фарах і Німроз, вони впритул підійшли до Герата.

Пакистанці, стурбовані тим, що успіхи руху «Талібан» у 1994–1995 роках не наблизили їх до розв'язання головної геополітичної задачі — відкриття коридору, що діє в Центральній Азії, — збільшили обсяги своєї фінансової і технічної підтримки талібам. Протягом літа–осені 1995 року перевага переходила то до талібів, то до урядових військ на чолі з Ісмаїлом Ханом.

Проте загальна ситуація в країні склалась на користь талібів і 4 вересня вони захопили військово-повітряну базу в Шинданде, що дозволило бомбити аеропорт і місто Герат. Почався могутній наступ на Герат, оплот Ісмаїла Хана.

Узяття Герата стало однією з найзначніших військових операцій в Афганістані з часів радянської присутності. Активна дипломатична діяльність Пакистану в регіоні вказує на добру обізнаність його керівництва щодо операцій руху «Талібан» у західному напрямі.

Шлях пакистанцям до Центральної Азії був відкритий. З одного боку, вихід Талібану до кордону з Туркменістаном дозволяв приступити до будівництва газопроводу. Почали опрацьовуватися і проекти будівництва залізничних і автомобільних доріг між Центральною Азією і Пакистаном. Території, контрольовані афганськими військово-політичними угрупованнями, опозиційними до руху «Талібан», залишалися в стороні від основних транспортних артерій. З іншого боку, мірою розвитку ситуації ставало очевидним, що без комплексного вирішення афганської проблеми масштабні інвестиції в реалізацію комунікаційних проектів у принципі є неможливими.

Водночас помітно активізувалися зусилля конкурентів Пакистану з відкриття транспортних коридорів з Центральної Азії. Загрозливим для планів Ісламабаду було відкриття транспортного руху по маршруту Великого Шовкового шляху, яке стало можливим після того, як у травні 1996 року пройшли перші потяги залізницею Мешхед—Серахс—Теджен протяжністю 320 км.

Перебіг перманентної війни на території Афганістану ускладнював і без того досить непросте положення Пакистану. Ісламабад не мав жодних проблем у відносинах з новими незалежними державами (ННД) Центральної Азії. Проте поки Афганістан залишався роздрібненим, плани Пакистану щодо Центральної Азії відкладалися на вельми віддалену перспективу. Крім того, ННД Центральної Азії, при всій їхній готовності підтримувати вигідні економічні пропозиції Пакистану, в 1996 році об'єктивно не були готові відмовитися від наявної системи безпеки, складовою частиною якої було існування так званих буферних об'єднань на території Північного Афганістану — воєнізованих угруповань Масуда і Дустума. Отже, внутрішні афганські суперечності ставали головною перешкодою на шляху

відкриття транспортних коридорів між Центральною Азією і Пакистаном.

Ще за часів радянської присутності і режиму Наджібулли східна частина Афганістану, особливо провінція Нангархар, отримала найбільшу частку військових поставок. У результаті ця територія мала одну з найсильніших військових організацій, яка не тільки захищала провінцію, але також могла зупинити великомасштабну військову кампанію талібів проти Кабула. Після повалення режиму Наджібулли всі військові засоби опинилися в розташуванні «Східної Шури», яка зайняла нейтральну позицію у громадянській війні і спробувала відновити мирне життя в регіоні за допомогою торгівлі з іншими країнами й економічної діяльності ООН.

5 вересня 1995 року Талібан почав масований наступ зі сходу Афганістану і захопив провінцію Пактія, яку контролювали сили Хекматіара. У цій кампанії талібам дістався найкрупніший збройовий склад в Афганістані. 11 вересня вони наблизилися до Нангархару і, пообіцявши «Східній Шурі» обмежену автономію в провінції за режиму талібів, без особливого опору захопили Джелалабад — останнє місто, контрольоване опозиційними силами на підступах до столиці.

Захоплення Кабула 27 вересня стало найзначнішою перемогою талібів, що, з одного боку, дало їм можливість заявити про отримання національного і міжнародного політичного і дипломатичного статусу, а з іншого — викликало потрясіння в усій системі національної безпеки Нових незалежних держав (ННД) Центральної Азії. Військові успіхи запаморочили голови лідерам ІРТ, які вирішили, що прийшов час не тільки «дотиснути» антиталібський альянс, а й активно поширювати свої ідеї в центральноазійських державах. У ННД Азії під виглядом бізнесменів, біженців, туристів, проповідників спрямувався потік ідеологічних диверсантів. Існування буферних об'єднань на території Афганістану було одним з ключових чинників стабільності цих молодих держав. Відповідно, контроль «уряду» Раббані над Кабулом займав провідне місце в незмінності системи буферних утворень. 4 жовтня 1996 року в столиці Казахстану м. Алмати відбулася надзвичайна зустріч лідерів ННД. Не приїхали тільки президент Туркменістану Сапармурат Ниязов, який мав особливу думку щодо успіхів талібів, і прем'єр-міністр Росії Віктор Черномірдин. Зустріч дала імпульс до створення спільної антиталібської коаліції в Північному Афганістані, яка за тогочасних

обставин розглядалася як новий буфер — головна умова стабільності системи безпеки, де головним питанням був вступ до її складу угруповання афганських узбеків «Джумбіш I-міллі» під керівництвом генерала Дустума (на той момент контролював шість північних провінцій Афганістану, велике місто Мазарі-шаріф). Угруповання Дустума вважалося наймогутнішим у військовому сенсі серед усіх сил, що протистояли талібам.

З іншого боку, — Туреччина, Пакистан і США закликали генерала визнати уряд талібів, оскільки це вирішило б усі проблеми пакистанської політики щодо відкриття транспортних коридорів у Центральній Азії. Для США і Туреччини цей крок означав продовження контролю над територіями ННД, що утворилися. Також спілка пуштунів на півдні з афганськими узбеками на півночі дозволила б отримати визнання легітимності уряду Талібану в очах світової спільноти.

Але Дустум після успішної операції в Панджшерській долині генерала Масуда об'єднується з ним. У відповідь на це 30 жовтня 1996 року Талібан оголосив генералові Дустуму джихад. На півночі створюється Вища рада оборони, яку очолює генерал Дустум. Рада отримує підтримку Ірану, Росії, Узбекистану. В листопаді президент Афганістану Раббані оголосив генерала Дустума віце-президентом країни з правом призначати міністрів і чиновників міністерства оборони і міністерства закордонних справ. Але особливої довіри між союзниками не було. Знов позначилася політика етнічних розбіжностей і бажання більшості польових командирів залишатися регіональними лідерами.

Оскільки протистояння між рухом «Талібан» і антиталібською коаліцією в Афганістані набрало затяжного характеру, то тільки жорсткі заходи могли б радикально змінити ситуацію у країні. Схоже, вихід був знайдений: 24 травня 1997 року відбувся несподіваний заколот генерала Абдулли Маліка. Другий за силою угруповання командувач узбецькими формуваннями руху НІРА (Народний ісламський рух Афганістану) в провінції Фарьяб змусив генерала Дустума тікати з країни через територію Узбекистану до Туреччини.

Падіння режиму генерала Дустума на півночі Афганістану в результаті заколоту фактично поставило під сумнів подальше існування антиталібської коаліції.

25 травня Ісламабад нарешті оголосив про визнання руху «Талібан».

Практично відразу за Пакистаном рух «Талібан» визнали законним урядом Афганістану Саудівська Аравія і ОАЕ. Не приховували своєї зацікавленості в подібному розвитку подій і у Вашингтоні. Держдепартамент США навіть потрапив у незручну ситуацію, поставивши питання про те, чий прапор має майорити над будівлею посольства Афганістану: руху «Талібан» чи «уряду» Раббані. З погляду країн, що визнали ІРТ, а також США, Туреччини і деяких інших, остаточна перемога талібів вирішувала відразу кілька взаємопов'язаних завдань. А саме: по-перше, в Афганістані нарешті з'явився єдиний реальний уряд, який забезпечував контроль над майже всією територією і з яким можна було вести діалог про гарантії безпеки, наприклад, газопроводу з Туркменістану до Пакистану; по-друге, практично завершувалася багаторічна війна в Афганістані; по-третє, з'являлася можливість у перспективі встановити контроль над незаконним обігом наркотиків, що було неможливим у розбурханій війною країні; по-четверте, відкривалася можливість відновлення колишніх і прокладення нових транспортних коридорів до стратегічно важливого Центральноазійського регіону. При цьому в Центральній Азії уникали загрози появи великих мас афганських біженців.

Водночас усі можливі переваги завершення війни в Афганістані, які були очевидні для Пакистану, Саудівської Аравії, ОАЕ і низки західних країн, абсолютно не переконували ННД Центральної Азії, Іран та Росію. Відкриття нових транспортних коридорів на південь від Центральної Азії суперечило інтересам Ірану і Росії. Конкурентна боротьба за контроль над транспортними комунікаціями цього регіону об'єктивно робила Москву і Тегеран союзниками у протидії інтересам Заходу.

На початок осені 1998 року рух «Талібан» практично повністю взяв під контроль територію Афганістану. Під керівництвом Масуда в грудні 1998 року створюється новий військово-політичний союз, який отримує назву «Ісламський об'єднаний фронт визволення Афганістану». Його військовим командиром призначено Масуда.

Почався новий етап у новітній історії Афганістану.

1. Гушер А. И. Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества (http://www.e-journal.ru/p_euro — st3 — 3.html).

2. Кто такие талибы? (http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid_1587000/1587789.stm; <http://old.grani.ru/antiterror/facts/taliban/>).

3. *Марсден Питер*. Талибан. Война и религия в Афганистане. — Городец, 2003. — С. 84–117.

4. *Сажин В.* Талибы как угроза миру // Зарубежное воен. обозр. — 2001. — № 4. — С. 10.

5. *Сикоев Р. Р.* Талибы (религиозно-политический портрет). — Москва: Изд-во «Крафт+», 2004. — С. 118–174.

6. *Спольников В. Н.* Афганистан: исламская контрреволюция. — Москва: Наука, 1987. — С. 52–91.

7. Талибан (<http://www.religio.ru/dosje/18/116.html>).

8. *Умнов А.* «Талибан» в исламском контексте // Ислам на постсоветском пространстве: взгляд изнутри / под. ред. А. Малащенко и М. Б. Олкотт; Моск. Центр Карнеги. — Москва: Арт-бизнес-центр, 2001. — С. 218–246.

9. *Фархади Раван*. Влияние ислама на освободительную войну в Афганистане // Центр. Азия и Кавказ. — Стокгольм, 2000. — № 1 (7). — С. 24–41.

10. *Эш Христиан*. Режим «Талибан» — произведение крупных держав (<http://www.inosmi.ru/translation/139817.html>).

11. Taliban Chronology (www.afghan-web.com/politics/chronology.htm (2001. — Feb.5)).

«Taliban» promotion to the power

In the newest history of Afghanistan Islam movement «Taliban» has occupied a leading place. Today with this force must be considered both in Afghanistan and in all south-east Asia and in the whole world. In repressing majority of cases the world estimation of this military-political force is very negative, what and being of international military contingent of NATO is explained in a country. Estimation this phenomenon in the islam world mainly is opposite to American and European.

I would not like to be a chorister in this general choir of opponents of IMT (islam movement of «Taliban»), and more detailed to probe the phenomenon of this motion and terms of it's foundation and coming to power. For today about the Taliban it's written much, however discrepancy of the information complicates learning process of nature of motion, it's structure and aims. on this subject deserve attention of publication as the ukrainian experts of East culture and political scientists, such as: S. Korgun, R. Sikoev, I. Area, N. Ksendzik, M. Korzh, N. Onischuk, S. Chervonopiskiy, so works of Russian scientists — of Y. Gankovskogo, S. Spol'nikova, M. Arunova, S. Vladimirova, A. Manachinskogo, S. Raevskogo.

The purpose of this article are further researches of coming to power of movement «Taliban» and it's separate representatives, that will allow more expressly to understand aims and tasks of this military-political force. Clear split of motion «Taliban» on a category and their description is given in the article.

Петро Кононенко,

директор ННДІУ, голова Міжнародної ради з питань освіти, науки, культури і державотворення, академік, заслужений працівник освіти України, лауреат Міжнародної премії ім. Й.Г. Гердера

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКОРДОННИХ УКРАЇНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сьогодні важливо проаналізувати, осмислити й за допомогою освіти відповісти на одвічне питання: навіщо люди й народи приходять у світ? У чому сенс їхнього буття? Яке призначення? Що є життя, а що — смерть? Добро і зло? Правда і кривда? Краса й потворність? Що є щастя? І що є свобода?..

І не лише в загальнотеоретичному плані — стосовно розвитку світової цивілізації та культури, їхнього минулого, сучасного і перспектив у майбутньому, а й у цілком конкретному, зафіксованому великою вітчизняною традицією: «Звідки пішла руська земля, хто в ній першим почав урядувати, як руська земля постала є?» (Літописець). «Чи знаєш ти, як створено Світ (Землю, Небо, ріки, ліси, гори й поля, тварин і рослин)? І що то є — Людина?» (Володимир Мономах). «Що означає бути щасливим і як прийти до щастя?» (Г. Сковорода). «Нащо нас мати привела? Чи для добра, чи то для зла? Нащо живем?» (Т. Шевченко). «Чи так жив? Чи так живу? Чи так всі ми, люди, живемо?» (О. Гончар). Отже, чого прагнемо, як і куди йдемо? Хочемо поступу й щастя, але що є щастя і що є поступ? Як опанувати правдою-істиною й обрати правильний життєвий шлях пізнання та утвердження високих ідеалів людяності й патріотизму, самопізнання і самотворення, повної самореалізації і себе, і народу?.. В ім'я свого і вселюдського блага?..

Віками найславетніші мудреці Індії, Китаю, арабів і греків, руських і римлян, європейців і азіатів шукали правдивих відповідей на ці питання й нерідко з глибоким переконанням проповідували «аксіоми»: мета і щастя — у володінні якомога більшими матеріальними благами; у грошах і владі; у військових перемогах і світовому пануванні; а згодом: одні — в духовно-моральному вдосконаленні, в утвердженні демократії, свободи і гуманізму, а інші — аж дотепер! — фетишизації економіки, ринку, науки і техніки, космополітизму, інтернаціоналізму та глобалізму, національного нігілізму й етнодержавного месіанізму, фактичної машинізації почуттів, мислення, життєдіяльності людини.

Тож і нині звучить набатно: *Quo vadis*, людино, народе, цивілізаціє і культуро?

І все чіткіше окреслюється доленосна роль освіти. Саме філософсько-гуманістична освіта зумовила формування міжнародного феномена — грецької і римської культур. Освіта підняла на рівень всеєвропейського суспільно-державного, духовно-культурного лідера Київську Русь — Україну.

На жаль, патологічно захоплюючись не тільки справді великими, а й ще більше популярними (тільки б іноземними) реформаторами суспільної свідомості, організатори вітчизняного освітнього простору часто просто примудряються не помічати (а тому й не вивчати та не впроваджувати в життя) великих українських традицій: ще Київська Русь явила світові великих князів Володимира Святого, Ярослава Мудрого і Володимира Мономаха, їхнього однодумця митрополита Іларіона, які освіту підносили до рівня державної політики, синтезували міжнародний філософсько-релігійний досвід (зокрема, на рівні шкіл трівіуму і квадріуму) та дали досі нетлінні шедеври державно-педагогічної теорії і практики: «Руську правду», «Слово про закон, благодать і істину», «Поучення дітям», літописну й церковну (Киево-Печерського монастиря) літературу, а відповідно — шедеври писемної культури. Тоді сформувався й структурувався код нашої освіти, його фундаментальні засади: увага до людини як «вінця Природи», до її прав і можливостей; української філософії серця (кордоцентризму); ідеї всенародної єдності та етнодержавної самосвідомості; гуманізму й не стільки візуальної, як

інтелектуально-душевної віри (як зазначав В. Мономах: «Бог не визнає пустельництва й самотництва, а жадає реального людинолюбства. Дбати про вдову й сиротину, про благо знедолених і «сірих»; і так само: не абстрактної, а реальної любові до людей, бо коли хто каже, що не любить рідного брата, оскільки любить Бога й все людство, то він є боговідступником і фарисеем»); ідеї вірності Батьківщині.

Відродженню Київської держави традиційно посприяла освіта; і знову як єдності суспільно-релігійної та філософської свідомості: архієпископ, поет Лазар Баранович і філософ К. Транквіліон-Ставровецький створили Чернігівську духовну школу, яка на чільну позицію поставила теорію пізнання й самопізнання та, на цій основі, виховання інтелігенції — духовного підґрунтя нації.

Відродження національно-демократичної держави в процесі Хмельниччини ще більше актуалізувало роль освіти та носіїв традиційного досвіду: на державотворчу арену виходять Б. Хмельницький, І. Мазепа, П. Орлик з їхньою новочасною «Руською правдою» — «Конституцією», а також митрополити С. Косів і Петро Могила, генії педагогічної філософії нового часу — Григорій Сковорода та Іван Котляревський. Їхня педагогіка базувалася на інтегральних засадах: «...де общее добро в упадку — забудь отца, забудь і матку, лети повинність ісправлять» («Енеїда»); як і для Іларіона, для Г. Сковороди критерієм Благодаті є свобода і демократія. Шлях до них — пізнання і самопізнання як основи самотворення й повної самореалізації — і кожної людини, і кожної нації та держави.

Тарас Шевченко підніс ідею педагогіки освіти на гребінь всеєвропейської суспільно-гуманістичної думки, наголошуючи: «Коли б ми вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя»; натомість покладаємося на чужих, навіть свою історію замулили й zdeформували та потонули в потоках чужоземної фальші. «Прочитайте тую славу від титли до коми! Прочитайте та й спитайте тоді себе, хто ми? Чиї? Яких батьків? Ким, за що закуті?» Тоді ми запитаємося й про те, «нащо нас мати привела?», яка наша доля і місія та яким має бути шлях до себе до щастя...

Освіта — як єдність виховання й навчання, теорії і практики — має бути національною за змістом, духом, методологією й

формами! Великий Кобзар наголошував: вчителями дитини (покоління) мають бути батьки (родинна школа), а також Природа, Мова й Культура, нація і держава, громадянське суспільство. А освіта має скласти духовну основу Людини-Громадянина.

Природно, що педагогічні ідеї автора «Кобзаря» й «Букваря» кладуть у фундамент своєї діяльності братські й козацькі школи, в основу життєтворчості світочі національної освіти М. Максимович і П. Куліш, національна професура Львівського, Київського і Харківського університетів, а згодом «Просвіти» і НТШ, М. Шашкевич й І. Франко, Леся Українка і Б. Грінченко, К. Ушинський і С. Русова, В. Вернадський і С. Єфремов... На їхніх теоріях й практиці формувалася система *українознавства* — науки й освіти про Україну і світове українство, а мова йде про харизматичний світовий український етнос від Австралії до Японії.

Перед світом постала не лише українська суверенна держава — УНР, а й світові феномени українського етносу — мова, освіта, наука, культура, історична, міжнародна життєдіяльність, досвід української нації і держави. Світочі українського Духу — самодостатнього і суверенного, волелюбного, демократичного й гуманістичного, настоящего на засадах української національної ідеї.

Це кинуло в транс тих, хто вже бачив, як не лише українську культуру вміщено в систему культури російської, а й «тіло української нації в тіло Росії» (Г. Федотов).

Імперський режим знищив не тільки українську державність, а також українознавчу систему, методологію освіти, науки, культури. Патріотизм був трактований як ворожий українському народові «буржуазний націоналізм». Борці за суверенітет, демократію і свободу України були затавровані як її вороги, а гнобителі-конкістадори — як герої-вихователі українців. Імперську ідеологію одягли в шати рятівного інтернаціоналізму, нині, до речі, заступленого інтерглобалізмом як панацеєю поступу.

Тому мали настати кардинальні зміни. І особливо суверенна Україна потребувала на межі ХХ–ХХІ століть принципової реформи; і найперше — освіти: бо вона завжди починалася з колиски, традицій сім'ї і роду, етносу й нації, синтезувала ви-

ховання й навчання, теорію і практику, традиції і новизну, вітчизняний і зарубіжний досвід. Принципово іншого світосприйняття, світорозуміння та системи ідеалів.

«Якщо ви хочете створити нове суспільство, то маєте спочатку виховати нову — внутрішню! — людину», — наголошував Г. Сковорода. Цим шляхом ідуть народи розвинених країн. На цей шлях з початку 90-х років ХХ століття ставали і ми.

Але з роками все більше почала даватися взнаки інерція повернення до старої (імперської) системи освіти. На міжнародних конгресах із питань української мови (2005) та освіти (2006, 2007, 2009) представниками всіх областей України, Автономної Республіки Крим, 26 зарубіжних країн одностайно було відзначено: українська мова і в Україні, і в зарубіжжі виявляє ознаки кризи; українська освіта перебуває в стані системної кризи. Причини — у відсутності глибоко наукової концепції їх розвитку, в неувазі до проблем змісту і методології освіти; у зв'язку з цим — еkleктизм освітньої доктрини, певний «космополітизм» державного стандарту освіти, підручників і програм. Кризова ситуація склалася і з підготовкою та підвищенням кваліфікації педагогічних кадрів. А відомо ж: який учитель, такий і учень («Яка лоза, такий тин»; «Який батько, такий син»).

Гостро постала проблема організації української освіти і в Україні, і в закордонних країнах, а також проблема єдності українського освітнього простору. Воістину — наріжна, і часом драматична проблема, бо українська освіта в інших країнах існує вже сотні років, і фактично саме українознавча освіта століттями тримала, втримала та тримає українство на рівні міжнародного досвіду в ролі найголовнішої фортеці та енергетичної сили збереження і поступального розвитку українства.

Нині на зарубіжжі існують могутні форпости духу, котрі рішуче протистоять посиленню асиміляційним процесам і денационалізаційним заходам, навіть з боку державних органів деяких держав-сусідів. Не можемо не бачити титанічної роботи Шкільної Ради США (голова — академік Є. Федоренко), десятків середніх і вищих навчальних закладів Канади і Австралії, Бразилії і Португалії, Італії, Німеччини, Польщі, Молдови, Азербайджану... Яскравим прикладом високої організації навчального процесу є школа (й Інститут україністи-

ки — директор акад. О. Баканідзе) у Грузії, у Латвії (директор Л. Кравченко), в Італії, Придністров'ї, Угорщині та Українська школа мистецтв у Парижі (директор О. Місталь).

Велику роль в організації освіти закордонних українців відіграє Міжнародна українська школа (директор Людмила Іванова): нарешті вона почала здійснювати координацію зусиль освітян України і зарубіжжя на рівнях педагогічної теорії й досвіду, створення навчальних програм, підручників і посібників, навчання кадрів. Підтримуються прямі зв'язки десятків вітчизняних і зарубіжних шкіл, гімназій, ліцеїв. Окреслилися багатонадійні перспективи.

Але це — тільки ядро бажаної системи. За межами України проживає понад 20 мільйонів українців, отже, і мільйони дітей шкільного віку. Частина з них навчається в українських навчальних закладах різного типу, але частина через різні причини не прилучилася до них. Заклади працюють за різними програмами, затвердженими різного роду цивільними або релігійними управами. Гостро постає проблема підготовки педагогічних кадрів.

Національний науково-дослідний інститут українознавства докладає чимало зусиль задля розв'язання зазначених проблем. Зокрема, цій меті служили і міжнародні конгреси, підготовані відділами мови, філософії освіти та освітніх технологій, координації зарубіжних центрів українознавства, якими, крім усього іншого, до конгресів було підготовлено анкети для вітчизняних і зарубіжних учнів, батьків, педагогів (одержано відповіді майже 40 тисяч респондентів). Відділ філософсько-психологічних проблем українознавства (завідувач Т. Кононенко), відділ інноваційних досліджень (завідувач Т. Варзар), відділ мови (завідувач А. Пономаренко), Кримська філія ННДІУ МОН (директор В. Лукашенко) підготували програми дистанційного навчання, електронні варіанти підручників і посібників, концепцію електронних підручників з української мови на українознавчій основі, програми сертифікаційного рівня вивчення української мови і українознавства. ННДІУ МОНУ здійснює і стаціонарну, і дистанційну підготовку кадрів із врученням свідоцтв державного зразка. Але цього недостатньо.

І все ж стало очевидним: вирішальну роль у реалізації всіх аспектів освітянського процесу має відігравати державна політика та влада. З огляду на це перший заступник міністра освіти і науки України Борис Жебровський висунув ідею великого державного проекту. Нагадаємо, що він працював начальником головного управління Київської державної адміністрації з питань освіти і науки, його досвід збагачується й тим, що він є керівником ряду міжнародних педагогічних асоціацій, а також автором винятково корисних ідей опитування школярів та видання брошур з їхніми відповідями на запитання: «Українська мова — моя мова» (2005), «Я люблю Україну, бо вона моя» (2006). Особливістю цих анкет є те, що проводилося опитування тих самих учнів у певний час і через п'ять років. Незвичайний досвід! Не дивно, що книжки з відповідями стали раритетами.

Керівником групи фахівців щодо створення Програми проекту «Освітнє середовище закордонних українських навчальних закладів» став заступник директора з наукової роботи ННДІУ МОН Т. Кононенко. За активної співпраці ННДІУ з Інститутом інноваційних технологій та змісту освіти (директор — професор О. Удод), Міжнародною українською школою (директор Л. Іванова), вітчизняними і зарубіжними педагогами, вченими розроблено низку документів, які можуть надати системі розвитку української освіти належної змістової, методологічної, гуманістично-патріотичної наповненості, категоріальності та необхідної перспективності.

Теofil Рендюк,

кандидат історичних наук, дипломат, автор понад 50 наукових праць, виданих різними мовами в Україні, Російській Федерації, Республіці Молдова, Румунії та Угорській Республіці.

Народився 7 липня 1955 року у с. Остриця Чернівецької області.

1978–1990 — науковий співробітник Інституту історії та Інституту соціальних і економічних проблем зарубіжних країн Академії наук України.

Починаючи з 1990 року працює на державній службі.

У 1992 році був призначений першим секретарем Посольства України в Румунії. Залучався до початкового етапу розбудови договірно-правової бази двосторонніх відносин, роботи з українськими делегаціями, які відвідували Румунію, а також, як експерт, брав

участь у переговорному процесі та церемоніях підписання Договору про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією від 2 червня 1997 р. та обміну Ратифікаційними грамотами щодо набуття ним чинності 22 жовтня того ж року.

У 2003–2005 рр. обіймав посаду начальника відділу з питань української діаспори, національних меншин і віросповідань Управління культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України.

Після чергового перебування у довготривалому відрядженні у Румунії працює у центральному апараті Міністерства закордонних справ України.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РУМУНІЇ У 20–60-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ АВТОХТОННИХ УКРАЇНЦІВ

Зростання значущості етнополітичного чинника у внутрішній та зовнішній політиці країн Центральної та Південно-Східної Європи є очевидною реальністю і на сьогодні потребує ретельного вивчення та додаткового обґрунтування. Більшість з цих держав тією чи іншою мірою були або продовжують бути охопленими серйозними національними проблемами. Стало очевидним, що суттєве покращання міжнародного клімату загалом, зниження конфронтаційності на Європейському континенті супроводжується певним зростанням потенційної загрози конфліктності у відносинах між країнами на регіональному і субрегіональному рівнях унаслідок міжетнічних протиріч.

У цьому плані Центральна і Південно-Східна Європа є потенційно вибухонебезпечним регіоном, оскільки у більшості розташованих тут країн тенденція замороження, а в деяких з них — і періодичного загострення міжетнічних конфліктів зберігається. Окрім цього, на рівні побутової свідомості продовжується незадоволення станом розв'язання національно-територіальних питань. Нерідко настрій на користь перегляду існуючих міждержавних кордонів штучно підігрівається чинними в багатьох країнах регіону політичними партіями і громадськими організаціями, заснованими за національними критеріями.

Весь комплекс національних і національно-територіальних проблем набуває особливої актуальності у зв'язку з тим, що певна частина держав цього регіону є сусідами України. Тому позитивне вирішення етнічних проблем, які виникають у цих країнах, безпосередньо пов'язано з формуванням, зміцненням та збереженням здорового і конструктивного міжнародно-політичного клімату як у регіоні, так і на Європейському континенті.

За таких умов стає очевидним, що аналіз етнічних процесів і національної політики в Румунії (як сусідньої з Україною держави), яка претендує на роль постачальника безпеки, стабільності та демократичних цінностей у регіоні з огляду на членство в НАТО (з 1 квітня 2004 р.) та Європейського Союзу (з 1 січня 2007 р.), набуває не лише науково-практичного, а й політичного значення.

Проте з-поміж сучасних українських наукових досліджень фактично відсутні, за винятком декількох публікацій регіонального характеру, спеціальні роботи, присвячені комплексному аналізу національної політики сусідньої Румунії, починаючи з 20-х років ХХ століття, коли були закладені засади формування «унітарної національної румунської держави», і до сучасного періоду. Саме цей чинник обумовлює наукову новизну цієї статті, головною метою якої є розкриття процесу впливу етнополітики Румунії на становище українців, які з давніх часів компактно проживають у декількох регіонах цієї країни.

Слід наголосити, що, як визнають самі румунські дослідники, порушення прав національних меншин, у тому числі етнічних українців, особливо було характерно для міжвоєнного періоду Великої королівської Румунії (1918–1940 рр.) та фашист-

ської диктатури маршала І. Антонеску періоду Другої світової війни (1940–1944 рр.).

Як відомо, Перша світова війна завершилася надзвичайно вигідно для румунської держави: у березні 1918 року у складі королівської Румунії опинилася Бессарабія з усіма регіонами компактного проживання етнічних українців (нинішній Хотинський район Чернівецької області, а також Арцизький, Болградський, Білгород-Дністровський, Ізмаїльський, Кілійський, Ренійський, Саратський, Тарутинський, Татарбунарський райони Одеської області), а у листопаді того ж року — територія Північної Буковини. Внаслідок розширення кордонів територія новоутвореної Великої Румунії наприкінці 1918 року збільшилась із 137 903 кв. км до 294 967 кв. км, а чисельність населення відповідно з 8 до 16 млн осіб [1].

Проте новий адміністративно-територіальний устрій королівської Румунії дав неочікуваний, певною мірою, для правлячих кіл результат: одну третину населення Великої Румунії становили національні меншини — в основному представники сусідніх з Румунією народів (угорці — 17%, німці — 4,4%, євреї — 3,2%, українці/русини — 3% [2], а також болгари, серби та ін.), більшість з яких, природно, прагнули до воз'єднання з відповідною історичною батьківщиною. Саме цим пояснюються такі масові виступи українців, як збройне повстання 117 піхотного полку у Чернівцях у листопаді 1918 р., Хотинське повстання у січні-лютому 1919 р., Татарбунарське повстання навесні 1924 р., а також загальний рух українців Північної Буковини та Південної Бессарабії протягом 20–30-х років ХХ століття за воз'єднання з Україною.

Слід підкреслити, що згідно з Резолюцією Національних Зборів усіх румунів, схваленою 1 грудня 1918 р. у м. Алба Юлія (Трансільванія), новоутворена Велика Румунія зобов'язувалася забезпечувати «повну національну свободу для всіх співіснуючих народів». У цьому фундаментальному для тогочасної Румунії документі зокрема уточнювалося, що «представники кожного народу матимуть право на навчання, самоврядування, судочинство рідною мовою через своїх представників і отримують право на представництво у законодавчих та виконавчих органах країни, пропорційно від його чисельності» [3].

Своєю чергою, у статті 1 Конституції Румунії від 23 березня 1923 року чітко зазначалося, що Румунське королівство є «на-

ціональною, унітарною та неподільною» державою [4]. Водночас у статті 7 фіксувалося положення про те, що «в Румунії приналежність до різних віросповідань і конфесій, до іншої національності та мови не є перешкодою для отримання цивільних і політичних прав та для користування ними» [3; 5]. Аналогічне, у тій або іншій формі, гарантувалося у статтях 5, 8, 22, 28, 29, 64, 108 та 119. Авторитарна Конституція Румунії короля Карола II (1928–1940 рр.) від 27 лютого 1938 р. у статті 5 також повторювала положення про те, що «всі румунські громадяни, незалежно від етнічного походження та віросповідання, рівні перед законом...» [5].

Окрім цього, положення міжнародних документів, підписаних Румунією в рамках Версальської мирної конференції, а саме Договору між Союзними Силами та Румунією (Париж, 9 грудня 1919 р.) та Договору між Румунією та Великобританією, Францією, Італією, Японією щодо об'єднання з Бессарабією (Париж, 28 жовтня 1920 р.), передбачали, щоб румунська сторона захищала інтереси національних меншин, в тому числі й етнічних українців, які опинилися на її території внаслідок укладення цих угод.

Проте імплементація цих положень так і не відбулася. Першою ознакою жорсткої політики Бухареста щодо приєднаних регіонів компактного проживання українців стала відмова тодішнього уряду А. Авереску у квітні 1920 року від формальних автономних структур — Секретаріату Буковини та Директорату Бессарабії — та включення цих територій до єдиної адміністративної системи повітів, кількість яких збільшилася за їхній рахунок до 72 одиниць. Другою — штучне перейменування географічних назв українських населених пунктів на суто румунські, на кшталт: Глибока — на Адинкату, Білгород-Дністровський — на Четатя Албе, Новоселиця — на Ноуа Суліца, Кам'янка — на Петрічанка або румунізація назв українських міст та сіл, наприклад: Чернівці — на Чернеуць, Добринівці — на Добренеуць, Вашківці — на Вашкеуць тощо. Третьою — насильницьке нав'язування етнічним українцям, які не зі своєї волі опинилися у межах Румунії тих часів, румунських прізвищ та імен, внаслідок чого, в окремих випадках, Боднарюки ставали Боднарашами, Констанчуки — Констанчанами, Куневичі — Кунеску, Поповичі — Попеску, Іванюки, Іванески або Іваненки — Іонесками, Біленькі або Бі-

лецькі — Албу, Заєць — Єпуре тощо. Модними іменами, які також наполегливо рекомендувалися батькам-українцям при реєстрації та хрещенні своїх новонароджених за часів Великої Румунії дітей були: Кароліке/Кароліна, які походили від імені румунського короля Карола II, Антон/Антоніна — від імені диктатора І. Антонеску (1940–1944 рр.), Марія — від імені королеви Марії — дружини короля Фердинанда I (1914–1928 рр.), Єлена — від імені дружини Карола II тощо. Четверта — ліквідація існуючої за часів Австро-Угорської імперії системи українських початкових шкіл, гімназій та ліцеїв, їх насильна заміна румунськими навчальними закладами, а також позбавлення, наприклад українців з Буковини, права навчатися у Чернівецькому університеті. Так, Декретом-законом короля Румунії Фердинанда I за № 4091 від 23 вересня 1919 року Чернівецький університет, починаючи з 1 жовтня того ж року був оголошений румунським. Першим його ректором став борець за приєднання Північної Буковини до Румунії, професор цього університету І. Ністор [6]. З тієї дати у Чернівецькому університеті було впроваджено викладання виключно румунською мовою, а студентами могли стати лише її носії. Це стало справжнім актом дискримінації стосовно української молоді, насамперед Буковини, яка, зрозуміло, не знала румунської мови. Внаслідок цього різко скоротилася чисельність студентів-українців, про що свідчать такі дані: у перші роки румунської окупації студенти українського походження в університеті практично не навчалися, а у 1933–1934 навчальному році з 3207 студентів загалом питома вага українців становила 4,8%, у той час як студентів-румунів — 66,4%. Цей показник поступово скорочувався. Наприклад, у 1938–1939 навчальному році українці становили 2,9%, а румуни — 83,4% з 2630 студентів університету. Про суцільну румунізацію цього колись престижного вищого навчального закладу європейського рівня свідчить і факт закриття у 1923 році діючої за часів Австро-Угорської імперії кафедри україністики [7].

Слід зазначити, що факт примусової румунізації українсько-го населення протягом міжвоєнного періоду визнають і самі румунські дослідники. Показовим у цьому плані є робота головного редактора «Румунського журналу з питань прав людини», засновника Організації «Нації та меншини» («Ombudspersons for National Minorities») Г. Андрееску, яка вийшла у 2004 р. у

Бухаресті та в якій щодо розглянутого нами питання чітко зазначено: «В рамках кампанії румунізації на початку 30-х років румунський Уряд закрити або розсунув школи, газети та заклади культури українців. У суспільному житті українська мова була заборонена, а порушення відповідного закону передбачало втручання поліції. Українці були названі «румунами, які забули рідну мову» [9]. Таким чином, румунська влада чинила різні перепони розвитку освіти, культури та віросповідання мовами національних меншин та етнічних груп. Весь потенціал державно-пропагандистського апарату Великої Румунії, її освітньо-виховної системи, церкви, мас-медіа, правоохоронних органів, армії тощо був спрямований на нав'язування політичного, психологічного, етнічного та конфесійного панування титульної румунської нації над національними меншинами, центру над регіонами, столиці над провінціями.

Особливих утисків зазнали національні меншини Румунії наприкінці 30-х — початку 40-х років ХХ століття під час королівської диктатури Карола II та військово-фашистського режиму маршала І. Антонеску. У червні 1938 року, наприклад, був прийнятий закон про перевірку громадянства і надання переваг особам румунської національності. У такий спосіб офіційно проголошувався курс на впровадження додаткових, більш жорстких заходів, спрямованих на румунізацію регіонів компактного проживання національних меншин, у тому числі й української громади. Так, на всій території країни було суворо заборонено використання будь-якої мови, окрім румунської.

Проте слід наголосити, що на відміну від королівської диктатури, яка формально залишалася в рамках конституційного поля, профашистський режим І. Антонеску, який внаслідок державного перевороту, здійсненого за підтримкою фашистських легіонерів «Залізної гвардії», прийшов до влади в країні 6 вересня 1940 року, скасував дію конституції 1938 року та ліквідував усі громадянські права. Пропагандистський апарат режиму І. Антонеску із самого початку робив ставку на розповсюдження у середовищі національних меншин Румунії шовіністичної ідеології. Один з авторів «націонал-християнської доктрини» А. Куза — засновник першої фашистської партії у цій країні, стверджував, що в Румунії повинна бути лише одна нація, що будь-який народ «природно і логічно» намагається грабувати інші народи з метою розширення можливостей свого існування.

Водночас у Румунії широко пропагувалися ідеї концепції «леґіонерської держави», згідно з якою всі громадяни повинні підкорятися «органічній єдності нації», яка заперечувала будь-які права для національних меншин.

Шовіністичний тиск ще більше поширюється в Румунії після її вступу 22 червня 1941 року у війну проти Радянського Союзу як союзниці гітлерівської Німеччини. При цьому румунські правлячі кола намагалися спекулювати на почуттях тієї частини населення, яка опинилася під впливом багаторічної шовіністичної, антирадянської та антиукраїнської пропаганди. І. Антонеску, в обмін на подальшу участь румунської армії у військових діях проти Радянського Союзу, вдалося створити на території сучасної Одеської області України та Придністровського регіону Республіки Молдова так звану провінцію Трансністрія, де була встановлена тимчасова румунська адміністрація (серпень 1941 — березень 1944 р.) на чолі з губернатором Г. Алексяну та яка пограбувала ці українські території на свій розсуд. Окрім цього, територія провінції Трансністрія стала місцем примусової депортації з усієї Румунії осіб єврейської та циганської національності, від чого суттєво постраждало місцеве українське населення, оскільки частина переселенців, насамперед циганів, була розміщена у помешканнях етнічних українців, у зв'язку з чим останні часто були вимушені покинути власні оселі.

Проте найнебезпечнішим явищем для українців, які опинилися в межах Румунії воєнного періоду, мав стати масштабний план І. Антонеску щодо проведення повної етнічної чистки румунської території, який передбачав тотальне переселення понад 900-тисячного українського населення на схід від Дністра. Згідно з цим планом, за межі Румунії мали бути виселені не лише етнічні українці з приєднаних у 1918 р. територій Бессарабії та Буковини, а й з дельти Дунаю, де, як відомо, нащадки українських козаків проживають з давніх часів. Станом на 1943 рік робота над планом примусового переселення етнічних українців була завершена і лише військова поразка Німеччини під Курськом та вимушений відхід її союзників, у тому числі й Румунії, на Захід унеможливило реалізацію цього одіозного плану етнічної чистки румунської території від автохтонного українського етносу.

Проте у ході Другої світової війни шовіністична політика правлячих кіл Румунії зазнала повний крах. Тверезомислячі

сили країни влітку 1943 року створили Патріотичний антигітлерівський фронт, політична платформа якого вимагала, зокрема, негайного звільнення всіх жертв фашистського терору, які знаходилися на той час у в'язницях і концентраційних таборах, негайного припинення національного гноблення. У цьому контексті підкреслювалася необхідність забезпечення рівноправ'я для національних меншин, які продовжували знаходитися у румунському поневоленні. Вимагалось також покарання зрадників на чолі з І. Антонеску, які були винними у масовому вбивстві і пограбуванні євреїв, українців, росіян та інших [1, с. 371].

Як відомо, на виконання рішення Народного трибуналу Румунії № 17/1946, військових злочинців І. Антонеску, його близького соратника М. Антонеску та колишнього губернатора провінції Трансїстрія Г. Алексяну 1 червня 1946 року було страчено через розстріл.

У цьому контексті не можна не привернути увагу до безпрецедентного рішення Апеляційного суду м. Бухарест від 15 грудня 2006 року про перегляд рішення Народного трибуналу Румунії від 17 травня 1946 року щодо складу злочинності у військових діях І. Антонеску, двадцяти одного члена уряду Румунії періоду війни, а також керівника румунської фашистської організації «Залізна гвардія» Х. Сими, спрямованих проти Радянського Союзу, зокрема проти України. Головним аргументом, яким керувався Апеляційний суд м. Бухарест при схвалені такого рішення, було те, що нібито у 1946 році Народному трибуналу Румунії не були відомі всі обставини, пов'язані з пунктом 3 таємного Протоколу Пакту Ріббентропа-Молотова від 23 серпня 1939 р., згідно з яким Радянський Союз отримав згоду фашистської Німеччини на включення до свого складу Бессарабії та Північної Буковини. Найсерйознішим у цій справі було те, що Апеляційний суд м. Бухарест «частково анулює рішення № 17/1946, констатує, що таємний Протокол № 3 Пакту Ріббентропа-Молотова, через визначені ним сфери впливу, став основою складних територіальних агресій, пережитих Румунією у 1940 році. Тим самим були порушені існуючі норми міжнародного права тих часів щодо територіальної цілісності держав» [8].

Безперечно, такі речі не могли залишатися без відповідної реакції сторін, які безпосередньо постраждали від військових дій румунських збройних сил проти Радянського Союзу.

Наприкінці лютого 2007 року молдовська сторона, наприклад, офіційно засудила зазначене вище рішення Апеляційного суду м. Бухарест від 15 грудня 2006 р. про перегляд Рішення Народного трибуналу Румунії від 17 травня 1946 року щодо складу злочинності у військових діях І. Антонеску, спрямовані на окупацію «Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки» [3].

У перші повоєнні роки румунський уряд зробив деякі кроки на шляху демократичного вирішення національного питання. Так, у населених пунктах, де компактно проживали національні меншини, відкривалися школи і ліцеї рідною мовою навчання. Були здійснені заходи з підготовки кадрів для роботи у цих навчальних закладах. Внаслідок конкретної роботи з боку центральних та місцевих органів влади Румунії, які діяли за умов перебування на території країни контингенту Радянської Армії (1944–1958 рр.), та під певним контролем з боку радників з СРСР значно поживавилась культурно-освітня робота.

Так, наприкінці 40-х років були засновані або відновлені українські школи практично в усіх селах і містах, де проживали українці. З 1948 до 1960 року в усіх українських селах Румунії діяло 116 різної комплектності українських шкіл, 5 українських ліцеїв: у м. Сігету Мармаціей — два, і по одному у містах Тулча, Сучава, Сірет, які готували вчителів для шкіл з українською мовою навчання. Окрім цього, у 1952 році на філологічному факультеті Бухарестського університету було засновано українське відділення.

Паралельно відбувалося піднесення культурної діяльності, зародилася українська література, переважно з представників молоді української інтелігенції. Значну роль у цьому відродженні національної ідентичності українців у Румунії на першому етапі відігравали представники української інтелігенції старшого покоління, яка не забула про свої національні корені всупереч попередній примусовій румунізації.

Певний внесок у цей процес зробила двотижнева газета «Новий вік», що почала виходити українською мовою з травня 1949 року.

У 40–50-ті роки в Румунії почали видаватися українською мовою шкільні підручники, художня та суспільно-політична література. У місцевостях, де компактно проживали українці, були відкриті клуби й українські бібліотеки. При них працювали

хорові, драматичні та інші самодіяльні колективи, що користувалися популярністю. Почала розвиватися й українська художня література. Твори поетів О. Мельничук (збірки «Цвіте життя скарбами» і «Славлю життя»), І. Шмуляка, Г. Клемпуша, В. Боршая, Ю. Павліша та ін., прозаїків І. Федька, С. Яцентюка, К. Регуша та інших письменників та поетів стали відомими не лише в Румунії, а й за її межами.

Важливою була системна та відчутна допомога українцям Румунії з боку України. До новостворених навчальних закладів прибували досвідчені фахівці-педагоги не лише з української мови та літератури, а й з інших предметів. Українська сторона взяла на себе певну частину проведення ремонту, облаштування та обладнання приміщення для українського педагогічного ліцею у м. Сігету Мармаціей, заснованого у 1948 році. З України передавалися підручники, методичні посібники, художня література. До України періодично приїжджали на стажування та підвищення кваліфікації викладачі не лише трьох зазначених ліцеїв, а й учителі десятків середніх і початкових шкіл, у яких українська мова та література викладалася як окремий програмний предмет.

Важливим моментом у формуванні національної політики і міжнаціональних відносин у Румунії на початку 50-х років було прийняття Конституції 1952 року. Вона гарантувала трудящим громадянам Румунії, незалежно від національності й раси, повне рівноправ'я в усіх областях господарського, політичного і культурного життя. Згідно з Конституцією 1952 року, угорці Румунії, наприклад, отримали право на створення Угорської автономної області (УАО), що повинно було відкривати нову сторінку у напружених до того стосунках між румунами та угорцями Румунії.

При всьому цьому, національна політика румунської держави у перші повоєнні роки була досить суперечливою. З одного боку, у другій половині 40-х і протягом 50-х років у Румунії робилося чимало для відродження національних меншин, розвитку їх мови і культури. Здійснювалися заходи, спрямовані на нормалізацію міжнаціональних відносин, встановлення й консолідацію зв'язків національно-етнічних громад Румунії з відповідними історичними батьківщинами — з Україною у випадку етнічних українців тощо. З іншого — у цей же час деякі меншини Румунії, зокрема етнічні українці, відчутно постраждали

від депортацій і репресій, яких румунська влада тих часів перейняла від СРСР.

Конституція Соціалістичної Республіки Румунія 1965 року формально гарантувала «спільно проживаючим національностям вільне використання рідної мови, освіти всіх ступенів, а також видання книг, газет і журналів рідною мовою» [5, р. 8]. Проте зміни у структурі освіти, які розпочалися наприкінці 50-х років, призвели до значного обмеження цих прав. Починаючи з 1960 року, «Статистичний щорічник Соціалістичної Республіки Румунії» перестав друкувати розділ «Освіта усіх ступенів мовами національних меншин». За офіційною статистикою, у 1958–1959 навчальному році в Румунії налічувалось 2412 шкіл і відділень з викладанням мовами національних меншин, зокрема 1677 — угорською мовою навчання, 396 — німецькою, 129 — українською, 25 — російською, 49 — сербською, 35 — словацькою, 40 — татарською, 24 — турецькою, 3 — ідиш і 34 — іншими мовами навчання [9].

На жаль, від другої половини 60-х років почала спостерігатись тенденція до скорочення кількості шкіл і класів з угорською, німецькою, українською та іншими мовами навчання. Так, якщо у 1958–1959 навчальному році в Румунії налічувалося 83 початкових, 30 семирічних і 3 одинадцятирічні школи з українською мовою навчання, в яких, відповідно, навчалося 7567, 2120, і 333 учня, то наприкінці 70-х років не було жодної української школи. У 1956–1957 навчальному році було закрито два педагогічні ліцеї — у містах Сірет та Тулча, які готували кадри для українських шкіл відповідних регіонів, а через десять років перетворили на румунський і ліцей у м. Сігету Мармаціей. Нова національна політика, з якою відновився наприкінці 60-х років тривалий процес асиміляції українського етносу в Румунії, призвела у першій половині 70-х років до повного зникнення українських навчальних закладів. Особливо посприяв цьому дискримінаційний закон № 278/1973 часів соціалістичної Румунії, який передбачав, зокрема, що для відкриття нового класу у початковій школі з національною (нерумунською) мовою викладання потрібно було набрати не менше як 25 першокласників. Для середньої школи мінімум для відкриття такого класу становив 36 учнів. Звичайно, в багатьох українських селах, де кількість населення становила 500–1000 жителів, набрати таку «мінімальну» кількість дітей було немож-

ливо, тому навчання у школах більшості українських населених пунктів було переведено на румунську мову. Аналогічне становище склалося і в населених пунктах, де проживали представники інших національних меншин.

Проте, не зважаючи на суперечливий характер національної політики румунської держави 40–60-х років ХХ століття, є підстави вважати цей період першим етапом національного відродження і розвитку української громади Румунії.

-
1. История Румынии. — М.: Наука, 1971. — С. 36, 371.
 2. Andreescu G. Națiuni și minorități. — București: Polirom, 2004. — P. 139, 140.
 3. Ibidem. — P. 5, 290–293.
 4. Constituția României din 1923. — București, 1923. — P. 3
 5. Constituția României din 1938. — București, 1938. — P. 4, 8.
 6. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. — Київ: Світ успіху, 2005. — С. 19.
 7. Там само. — С. 20.
 8. Realitatea românească. — 20 februarie 2007. — P. 7.
 9. Підраховано за: Anuarul statistic al R.P.R. 1959. — București: Direcția centrală de statistică, 1959. — P. 290–291.

Юрій Каліберда,

*кандидат історичних наук,
завідувач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
Дніпропетровської філії
ВМУРОЛ «Україна»*

**КИТАЙСЬКИЙ МАРШАЛ
УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ**

«Фен Юсян (справж. прізви. — Іреней Фендь, 1868 — п. після 1937) — китайський військовий та політичний діяч. Українець за походженням», — таку інформацію подає третій том «Довідника з історії України» (Київ, 1999) про нашого співвітчизника — майже невідомого на своїй історичній Батьківщині звичайного хлопця із Закарпаття і одночасно американського контр-адмірала та міністра оборони Китаю, що свого часу відіграв вирішальну роль на арені світової політики.

Чимало могутніх історичних постатей, промайнувши яскравою кометою на небосхилі людської історії, назавжди пішли в небуття, забуті своїми співвітчизниками, не прийняті світом. Не винятком у цьому були і українці, які впродовж багатьох століть шукали кращої долі за межами власної Батьківщини. Проте сьогодні, з відновленням української державності, нарешті з'явилася нагода повернути до національної пам'яті їхні славні імена та вчинки.

Іреней Фендь народився у с. Біштр на Закарпатті у збідній родині греко-католицького священика. Закінчив гімназію в Експеріясі. Хлопець належав до категорії людей, яких сьогодні називають поліглотами. З дитинства мав феноменальну пам'ять. Ще під час навчання відзначався здібностями до вивчення іноземних мов, багато читав, писав вірші. Мав непогані артистичні

здібності, які дозволяли йому дуже легко пристосовуватися до культури і звичаїв різних країн та народів.

Як і більшість його сучасників, мріяв розбагатіти, а тому замолоду подався за кордон. Заповзятливого хлопця приваблювала загадкова далека Америка, тодішнє Ельдорадо для всіх знедолених, але енергійних, сміливих і працелюбних чоловіків. То був час «золотої лихоманки», шукачі багатства й пригод стікалися з усіх куточків світу до золотоносної Аляски.

Отже, найнявшись на корабель, Іреней у 1880-х роках приплив до Сполучених Штатів. Але незабаром робота на Юконських копальнях з видобування золота йому набридає і, так і нерозбагатівши, він іде на військово-морську службу.

У 90-х роках сер Джеремі Фен (так його нарекли на флоті) закінчив школу морських офіцерів.

Під час американо-іспанської війни 1898 року капітан Джеремі Фен брав безпосередню участь у боях на Карибських островах, під час яких проявив мужність і здобув багато нагород. А у 1900 році за вміле проведення бойових операцій навіть був удостоєний звання «полковника», а згодом — «контрадмірала». У тому ж році брав участь у придушенні повстання боксерів у Китаї.

На цьому український шукач пригод завершив свою стрімку кар'єру в американській армії: в одному з останніх боїв він зазнав важкого поранення.

Після виходу у 1903 році за станом здоров'я у відставку проживав у Сіетлі, де заснував власну торговельну компанію з продажу східних прянощів, якою керував до 1913 року.

У 1905 році Джеремі Фен у справах бізнесу відвідує Пекін, поїздка до якого назавжди змінює його життя. У столиці Китаю він зустрічає і закохується у китаянку християнського віросповідання, з якою невдовзі одружується, і назавжди переїжджає на її батьківщину. Там починає робити запаморочливу кар'єру.

Зірка українця яскраво засяяла над Великою стіною. Цінська імперія вже агонізувала. У цей час по всьому світу прокотилася буревій революцій. Не минув він і могутнього китайського дракона. Імперію розхитали бездарне правління регентші Ци Сі, засилля маньчжурської знаті, часті повстання, суцільне зубожіння населення.

У 1910 році Іреней закінчив Баодинську військову школу і бере активну участь у Сінхайській революції 1911–1913 років.

Він розділяв революційний романтизм багатьох військовослужбовців китайської армії, які підтримували революційні події, а його досвід у військовій сфері, отриманий на початку 1900-х років, міг бути корисним у громадянській війні.

З 1913 року Іреней Фендь постійно проживав у Пекіні. Сінхайська революція 1912 року привела до влади президента Юань Шикая та встановила у Китаї гоміньданівський режим. Новому урядові бракувало фахівців. Саме в цей час Іреней Фендь, або контр-адмірал у відставці Джеремі Фен, запропонував свої послуги військового спеціаліста.

Так, у 1913 році з'явився перший китайський генерал Фен Юсян (馮玉祥, 冯玉祥), який невдовзі вступив на службу до президента Юань Шикая, а після його смерті служив в арміях різних дайцзунів — китайських мілітаристів, які володіли цілими провінціями на півночі Китаю.

З часом Фен Юсян зумів звільнитися від верховенства інших північних мілітаристів і стати доволі самостійним правителем у провінції Шенсі, якою він одноосібно керував з 1917 до 1926 року.

Проте стиль керівництва генерала Фен Юсяна кардинально відрізнявся від інших військових правителів. Він поєднував у собі сувору військову дисципліну з патерналістською політикою у дусі християнського соціалізму, прихильником якого генерал себе щиро вважав. За це він навіть отримав прізвисько — «генерал-християнин». Незважаючи на протидію з боку свого оточення, Фен Юсян охрестив не тільки свого сина, але навіть частину своїх солдатів.

У жовтні 1924 року, під час Першої чжилійсько-фінтянської війни, генерал Фен Юсян відкрито виступив проти лідера чжилійської мілітаристської кліки У Пейфу, якого раніше підтримував. Разом з вірними йому військами зайняв Пекін, позбавив влади маріонеткового імператора Пу І (Сюань Туна), створив новий пекінський уряд, який був лояльний до революційних сил Південно-Східного Китаю, очолюваних видатним лідером китайської революції Сунь Ятсеном.

Фен Юсян фактично контролював столичний уряд. Для зміцнення свого успіху вміло використав розбіжності між ворогуючими угрупованнями і звернувся за підтримкою до своїх колишніх ворогів — фінтянської кліки. За допомогою радянських радників китайський воєначальник реорганізував північні вій-

ська, на базі яких у ході Другої чжилійсько-фінтянської війни була сформована «національна армія» (Гоміньцзюнь).

Одночасно генерал Фен Юсян проводив таємні переговори з Сунь Ятсеном, підсумком яких став його перехід на бік революційного уряду, що, на думку багатьох істориків, призвів до поразки дайцзунів у громадянській війні в Китаї.

У той же час у 1926 році в ході боїв з фінтянцями його війська вимушені були залишити Пекін.

Послідовно відстоюючи національні інтереси китайського народу, Фен Юсян вороже відносився до Японії та Радянської Росії. Відомо, що генерал відкрито співпрацював з бароном Унгерном та іншими лідерами Білого руху на Далекому Сході.

Завдяки зусиллям генерала Фен Юсяна на території Китаю були створені антирадянські еміграційні центри. Так, наприклад, у Харбіні тоді мешкало 50 тисяч українців і 30 тисяч росіян. Тут успішно діяла «Українська колонія», а згодом — «Далекосхідна Січ».

Українці на той час були найчисельнішою національною меншиною Харбіна, яка активно підтримувала уряд Гоміндану. У 30-х роках ХХ століття Організація українських націоналістів навіть намагалася налагодити взаємостосунки з Фен Юсянем.

У 1927 році Фен Юсян вступив у Гоміндан, став одним із впливових лідерів його лівого крила. У 1926–1927 роках з візитом відвідав Радянський Союз.

Під час очолюваного комуністами Північного походу Національно-революційної армії Китаю у 1926–1927 рр. підтримав її військовий наступ на півдні. У 1929 році разом із своїми військами звільнив від мілітаристів північну та центральну частини Китаю.

Підтримав заколот Чан Кайші 12 квітня 1927 року, проте невдовзі критикував політичний курс нанкінського уряду Чан Кайші та Ван Цзиня, спрямований на згортання революційних перетворень у країні та посилення конфронтації з китайськими комуністами.

Наприкінці 1920-х років новий президент Китаю Чан Кайші надав Фен Юсяню чин маршала. Деякий час українець був міністром оборони і активно впливав на політику Чан Кайші. Його підпис стоїть під текстами угод між Китаєм і СРСР, що був представлений радянським маршалом В. Блюхером. До ре-

чі, у своїх спогадах радянський маршал давав досить високу оцінку Фен Юсяню як військовому фахівцю.

У 1932 році Японія вторглася в Маньчжурію. У північно-східному Китаї японці заснували маріонеткову імперію Маньчжоу-Го («Маньчжурська держава») на чолі з останнім імператором Генріхом Пу І. Ця держава після завоювання Японією Маньчжурії проіснувала до 1945 року.

Безуспішно намагаючись припинити японську військову агресію, Фен Юсян спільно з Чан Кайші звернулися до Ліги Націй з протестом. У Китаї терміново прибув її уповноважений сер Літтон, який перебував у дружніх стосунках з маршалом Фенем. Невдовзі Ліга Націй засудила вторгнення Японії, а та у відповідь вийшла з її складу.

У 1932 році після завоювання Японією Маньчжурії та підписання Китаєм кабального договору з японцями маршал Фен Юсян на знак протесту вийшов у відставку, але залишився жити в Китаї. Він і надалі був оточений повагою і славою.

Впродовж війни з Японією (1937–1945) виступав за об'єднання китайського народу у «єдиний фронт» Гоміндану і Комуністичної партії Китаю (КПК), а також об'єднання їхніх військових формувань. Певний час очолював гомінданівські війська, які разом з комуністичними партизанами активно боролися з японськими агресорами.

Після війни виїжджав до США, де ознайомлювався з досвідом «Нового курсу» президента Ф. Д. Рузвельта та відвідував місіонерські групи. Розірвав стосунки з урядом Чан Кайші, водночас не підтримував політику адміністрації американського президента Г. Трумена з відновлення громадянської війни проти комуністів у Китаї.

Така діяльність «опального» генерала дуже не подобалася лідерам ворогуючих сторін як на його новій батьківщині, так і на світовій арені, де розгорталася «холодна» війна.

Фен Юсян разом зі своєю дочкою загинув 4 вересня 1948 року від нещасного випадку у результаті пожежі на палубі радянського пасажирського теплохода «Перемога» на Чорному морі під час його слідування з Нью-Йорка до Одеси. Причиною пожежі стало загорання за нез'ясованих обставин кіноплівки, яку перевозили у трюмі судна.

Обставини смерті Фен Юсяна дуже нагадують діяльність спецслужб. За однією з версій він дуже заважав одноосібно-

Фен Юсян

му правлінню у Китаї лідера КПК Мао Цзедуну.

Домовину з небіжчиком відправили літаком у Москву, де тіло кремірували. У 1953 році Фен Юсян був урочисто перепхований у Китаї новим комуністичним урядом.

У 1930-х роках на Закарпатті жив його молодший брат Ігор Фендь. Він був учителем, потім займався адвокатською практикою. Фенді листувалися. За спогадами сучасників, Іреней Фендь був чоловіком середнього зросту, брүнетом. Гарно володів українською, російською, угорською, словацькою, польською, ні-

мецькою, французькою, англійською та китайською мовами.

Усі відзначали його вміння залагоджувати будь-які конфліктні ситуації, великий розум, винахідливість, спритність. Таким чином, він успішно поєднував у собі військовий, діловий, дипломатичний і політичний таланти.

Після смерті Фен Юсян залишив власні тритомні спогади «Мое життя», а також був відомий як автор багатьох віршів з військової тематики.

Анотація

У статті розглядається життєвий шлях, політична та військова діяльність відомого китайського військового і політичного діяча українського походження Фен Юсяна.

Ключові слова: контр-адмірал Джереми Фен, американсько-іспанська війна 1898 р., маршал Фен Юсян, Гоміндан.

Аннотация

В статье рассматривается жизненный путь, политическая и военная деятельность известного китайского военного и политического деятеля украинского происхождения Фен Юсяна.

Ключевые слова: контр-адмирал Джереми Фен, американо-испанская война 1898 г., маршал Фен Юсян, Гоминдан.

Summary

The article deals with life, political and military activities of the famous Chinese military and political leader of Ukrainian origin Fen Yuxiana.

Keywords: Rear-Admiral Jeremy Hairdryer, American-Spanish war in 1898, Marshal Fen Yuxiang, the Kuomintang.

Марія Нечепа

Народилася 23 серпня 1986 року в Чернігові. В 2009 році отримала ступінь магістра зовнішньоекономічної діяльності (Українсько-арабський інститут міжнародних відносин ім. Аверроеса, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ).

Слухачка 2 курсу Дипломатичної академії України при МЗС України

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В АРАБЬСЬКОМУ СВІТІ

Vita brevis — Ars longa
(Життя коротке —
мистецтво вічне)

Гіпократ

Протягом усієї історії людства культура була не лише вираженням його високих духовних прагнень, жаги краси та пізнання світу, але і засобом духовного спілкування людей, що живуть у різних кутках нашої планети. Тимчасом, як міжплемінна та міжнаціональна ворожнеча роз'єднувала народи, зводячи між ними перепони, культура була тим міцним фактором, який підтримував зв'язок між ними та сприяв розв'язанню загальних для всіх народів питань. Життя постійно висувало й висуває проблеми, які не можуть бути вирішені власними силами лише однієї країни або одного народу. Сама людська природа потребує якнайширшого спілкування народів. З іншого боку, культура в самій своїй сутності передбачає встановлення спілкування та духовних зв'язків у загальносвітовому масштабі. Таким чином, вона не лише допомагає встановленню всебічних міжнародних контактів, але тим самим сприяє і власному розвитку. Ідеї, художні досягнення, культурна діяльність та наукова думка не визнають кордонів. І в тих випадках, коли вони достатньо глибокі, такі явища набувають інтернаціонального та загально-

людського звучання та значення, що відіграє величезну роль у процесі їх подальшого розвитку та поглиблення [1].

Міжкультурні комунікації — це процес взаємного обміну цінностями, ціннісними установками, який здійснюється під час міжкультурної взаємодії цивілізацій, соціальних груп, культур, індивідів [33]. В усьому світі питанням культури в зовнішній політиці сьогодні відводиться надзвичайно важливе місце, адже в епоху глобалізації жодна інша сфера міжнародних контактів не здатна так ефективно відповідати на нові виклики сьогодення.

За визначенням відомого американського політолога Мілтона Каммінгса, «культурна дипломатія — це обмін ідеями, інформацією, цінностями, системами, традиціями, віруваннями та іншими аспектами культури з метою досягнення взаєморозуміння» [37].

На думку професора Гарвардського Університету Джозефа Ная, «культурна дипломатія не є другорядною щодо політичної дипломатії, вона є радше справжнім її аспектом, життєво важливою основою всієї політичної діяльності» [38]. У своїй книзі «Soft Power. The Means to Success in World Politics» (в російському перекладі: Гибкая сила. Как добиться успеха в мировой политике. — М.: Тренд, 2006. — 397 с.) Джозеф Най поділяє інструменти зовнішньої політики держави на «м'яку силу» та «жорстку силу». Розкриваючи відмінності між цими поняттями, він зазначає, що «м'яка сила» (soft power) — це здатність переконувати за допомогою культури, цінностей та ідей на відміну від «жорсткої сили» (hard power), яка завойовує та примушує, використовуючи воєнну могутність держави. Попри те що обидва інструменти використовуються з однією і тією ж метою досягнення власних зовнішньополітичних цілей, важливим є їх «розумне» поєднання (smart power) [37; 38].

Загальновідомо, що міжнародна репутація будь-якої держави визначається не лише політичною вагою та економічними ресурсами, а і її духовно-культурним потенціалом. Не випадково, що пропаганда за кордоном свого культурного надбання входить до числа зовнішньополітичних пріоритетів України.

Першим документом, що визначив основні напрямки державної політики України в сфері культури, був Закон «Основи законодавства України про культуру», прийнятий Верховною Радою України 14 лютого 1992 року [18]. Згідно з ним держа-

ва проголосила сприяння розвитку міжнародного культурного обміну, турботу про стан розвитку культури національних меншин, задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами Батьківщини, сприяння організації центрів української культури й мистецтва, створенню спеціальних фондів, проведенню спільних культурних заходів тощо. Для підвищення рівня поінформованості громадян іноземних держав про Україну Державною цільовою програмою формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008–2011 роки передбачено налагодження функціонування культурно-інформаційних центрів, 17 з яких вже діють сьогодні у складі дипломатичних установ України [18].

Незважаючи на географічну віддаленість України та арабського світу, українська зовнішня політика завжди надавала особливої уваги цьому регіону. Основи вітчизняного сходознавства були закладені відомим українським мандрівником Василем Григоровичем-Барським, а сучасна українська орієнталістика була започаткована відомим сходознавцем Агатангелом Кримським — дослідником Корану, ісламу, перекладачем давніх арабських та турецьких текстів. А. Кримський був поліглотом світового масштабу, володіючи 60-ма мовами, а також, знаючи всі діалектні особливості української мови, зробив значний внесок в українське і російське сходознавство та україністику. Про унікальність А. Кримського як феномена у світовій культурі свідчило рішення ЮНЕСКО про відзначення його 100-літнього ювілею.

До сьогоднішнього дня арабський світ шанує А. Кримського, вважаючи його своїм вченим за тритомну працю «Семитские языки и народы», хрестоматію «Арабская литература в очерках и образцах», дослідження «Арабская поэзия доисламского и староисламского времени», «История новой арабской литературы» та інші.

Розвитку українського сходознавства надзвичайно сприяла Всеукраїнська академія наук, серед засновників якої був А. Кримський, але розгром української науки на початку 30-х років ХХ століття цілковито знищив сходознавство в Україні, а академік А. Кримський, як відомо, загинув у січні 1942 року в ГУЛАГу після поневірянь та короткого повернення в науку та громадське життя напередодні Другої світової війни. І тільки 1991 року за участі відомого у світі сходознавця, учня ака-

деміка А. Кримського Омеляна Прицака розпочалося відновлення української орієнталістики. Насамперед, у системі Академії наук було створено Інститут сходознавства, якому надали ім'я А. Кримського. Інститут сходознавства приділяє увагу вивченню спадщини наших попередників, насамперед, А. Кримського, Ю. Кулаковського, В. Бузескула, А. Ковалівського, організовує семінари й конференції. Щороку проводяться «Читання А. Кримського», що дає змогу осягнути загальний ландшафт української орієнталістики [7].

Безсумнівну наукову значимість мають орієнтальні дослідження Юрія Миколайовича Кочубея, зокрема його історичний нарис «Орієнтальне мистецтвознавство в Україні в 20–30 рр. ХХ століття» [9], особливо в світлі відчутного браку поінформованості суспільства про здобутки (а не лише втрати) української культури в історичний період 1920–1930 років. Автор цієї праці провідний науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського, кандидат філологічних наук, Надзвичайний та Повноважний Посол Ю. М. Кочубей є першим із науковців, хто сформулював проблему вивчення історії східного мистецтвознавства в Україні — історії фундаментальних та прикладних досліджень мистецтв Сходу та поклав початок її розробці. Важливим внеском у вивчення українсько-арабського міжкультурного діалогу є його монографія «Україна і Схід. Культурні взаємозв'язки України з народами Близького і Середнього Сходу 1917–1992 рр.» [8].

Після переліку таких надзвичайно важливих досягнень на ниві вітчизняного сходознавства все ж таки не можна лишити поза увагою той факт, що у вивченні історії та перспектив розвитку українсько-арабських відносин з обох сторін зроблено лише перші кроки. Цілком очевидно, що і рівень наукового аналізу міжкультурних відносин України з арабським світом не відповідає об'єктивному значенню цієї тематики.

У цій статті йтиметься про культурне співробітництво України з арабськими країнами Аравійського півострова, Леванту та Північної Африки, які входять до Ліги арабських держав. Створена в Каїрі 22 березня 1945 року, ця міжнародна організація проголосила своєю метою зміцнення та координацію політичних, економічних та соціальних програм її учасників, збереження арабської культурної спадщини та розвиток культурного обміну між державами. Особливістю організації

є те, що членів Ліги об'єднує спільна культура, а не географічне розташування. Всі члени Ліги арабських держав також є членами Організації Ісламська конференція. В рамках Ліги держави-члени утворюють також менші об'єднання на кшталт Ради співробітництва арабських держав Перської затоки та Союзу арабського Магрибу, співпраця з якими є важливою складовою близькосхідної політики України.

Враховуючи традиційні дружні відносини, які існують між Україною та Лігою арабських держав, та вважаючи, що розвиток двостороннього співробітництва в політичній, економічній та культурній сферах зміцнюватиме регіональну та міжнародну безпеку і стабільність, 26 вересня 2009 року в ході роботи сесії ГА ООН в Нью-Йорку було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством закордонних справ України та Генеральним секретаріатом Ліги арабських держав. Згідно з розділом III про Культурне співробітництво «сторони надаватимуть сприяння у здійсненні ініціатив у сфері культури, а також підтримуватимуть існуючі ініціативи, особливо діалог між цивілізаціями, культурами та віросповіданнями, через співпрацю, розуміння, консультації та координацію між ними, так само як і між іншими міжнародними та регіональними організаціями» [21].

Однією з форм державного сприяння розвитку культурних зв'язків України з арабськими країнами є міжурядовий механізм співпраці, який передбачає створення договірно-правової бази на основі підписання Угод про співробітництво в галузі культури. На сьогоднішній день міжурядові та міжвідомчі угоди про співробітництво в галузі культури підписано з Єгиптом, Йорданією, Лівією, Сирією, Марокко [21]. Триває робота над розробкою міжвідомчих угод про культурну співпрацю з Алжиром, Єгиптом, Іраком, Саудівською Аравією, Сирією, Суданом, Тунісом [25].

Важливим аспектом міжнародних культурних зв'язків є співпраця на багатосторонній основі. Україна (УРСР) є членом ЮНЕСКО з 1954 року, Ради Європи — з 1995, учасником Європейської культурної конвенції з 1994 року. Важливими досягненнями є приєднання України до більшості основних міжнародних конвенцій, хартії та інших актів міжнародного права у сфері охорони культурної спадщини, культурного співробітництва [20]. Серед останніх 20 січня 2010 року Верховна

Рада України ратифікувала Конвенцію про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. Конвенція, прийнята на 33-й сесії Генеральної конференції Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури 20 жовтня 2005 року, спрямована на забезпечення більш широких і збалансованих культурних обмінів у всьому світі в інтересах взаємоповаги культур і культури миру [21].

З 28 вересня по 2 жовтня 2009 року в столиці Об'єднаних Арабських Еміратів м. Абу-Дабі проходила 4-та сесія Міжурядового комітету збереження нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Україну як спостерігача на сесії Комітету представляв Перший заступник міністра культури і туризму України В.В. Корнієнко [25].

В лютому 2009 та в березні 2010 року відбувалися зустрічі Тимчасового Повіреного у справах України в Державі Кувейт С. А. Пушкарського з Генеральним секретарем Комітету Держави Кувейт у зв'язках з ЮНЕСКО А. Аль-Баджаном. У ході розмов сторони обговорювали питання підтримки міжнародних ініціатив України, її співпраці з ЮНЕСКО, а також питання надання сприяння українській стороні в упровадженні в освіту Кувейту тематичної лекції, присвяченої Голодомору в Україні 1932–1933 років [14].

Головними формами двостороннього культурного співробітництва України з арабськими країнами традиційно є Дні (тижні, місяці) національних культур в Україні, аналогічні дні української культури в зарубіжних країнах, зазвичай у формі симетричних обмінів заходами.

Неодноразово українська громадськість мала можливість відвідувати заходи в межах Днів та Тижнів культури арабських країн.

30 листопада 2005 року проведення Днів арабської культури було започатковано в Українсько-Арабському інституті міжнародних відносин ім. Аверроеса Міжрегіональної Академії управління персоналом. У рамках свята відкрито перший в Україні Музей арабської культури [3; 29].

З 15 до 21 червня 2007 року в Києві та Одесі проходив Тиждень Сирійської арабської культури. В березні 2008 року в Україні тривав Тиждень франкофонії, в рамках якого своє мистецтво представили Алжир, Мавританія та Марокко. Міжнародна Організація Франкофонія об'єднує 56 франкомов-

них країн-членів та 13 спостерігачів (з 2006 року одним зі спостерігачів стала Україна) [25]. В листопаді 2009 року в Києві проходили Дні культури Королівства Марокко. Того ж місяця під час візиту української делегації до Марокко сторони домовилися про реалізацію у 2010 році у рамках міжпарламентської дипломатії просвітницьких проектів Дні Марокко в Парламенті України та Дні України в Парламенті Марокко [2]. У квітні 2010 року в Києві та Вінниці відбулися святкування з нагоди Дня Землі Палестини та дня народження видатного палестинського поета Махмуда Дарвіша. Цей день став національним святом Палестини [23; 24].

Бажання провести Дні культури Йорданії в Україні було висловлено Міністром культури Йорданії Аделем Травейсі під час його зустрічі з Послом України в Йорданії Ігорем Дяченком [13].

Сторони працюють над проведенням в майбутньому днів української та еміратської культури в Києві та Абу-Дабі відповідно [35].

Активно залучаються до розвитку культурної дипломатії і дружини послів. У березні 2010 року в Києві пройшов унікальний культурний захід, організований дружинами послів арабських держав, акредитованих в Україні. В теплій атмосфері свята відвідувачі змогли ознайомитися не лише з арабською музикою та національним одягом, а й з традиційними стравами та солодощами Єгипту, Іраку, Кувейту, Лівії, Марокко, Палестини, Саудівської Аравії та Сирії. Багато спільного виявилось у східних суконь з традиційним українським вбранням. За словами дружини Посла Палестини в Україні Хулуд Арікат, «палестинська вишивка дуже схожа на українську». Гості свята завважили також схожість сирійської лютні з українською бандурою [30].

Позитивним зрушенням в українсько-арабському культурному співробітництві є заснування Українських культурних центрів.

На початку 2002 року українською громадою в Йорданії було засновано Товариство слов'янської культури, яке періодично організовує виставки українських художників, вечори, присвячені творчості відомих українських поетів [13]. Важливою подією в українсько-ліванських відносинах стало завершення юридичної реєстрації неурядової організації «Український культурний центр», офіс якої найближчим часом відкриється у Бейруті

(а можливо, і в інших ліванських містах) [15]. За сприяння Почесного консула України в Судані Муси Саїда йде робота над заснуванням Українського Дому в Хартумі [12]. Завершується створення Українського Дому при Посольстві України в Лівії [11]. Передбачається, що офіс українсько-саудівської Бізнесради в Ер-Ряді відіграватиме також роль культурно-освітнього центру України в Саудівській Аравії [34]. А серед першочергових планів Посольства України в Сирії — створення українського культурного центру в Алеппо з бібліотекою, гуртками за інтересами, спортивним клубом, центром юридичної допомоги своїм співгромадянам [25].

Традиційним місцем спілкування арабського осередку в Україні є Арабські культурні центри, кількість яких у різних регіонах постійно збільшується.

Перший Арабський культурний центр в Україні було відкрито в Одесі в червні 2001 року. В жовтні 2002 року розпочав свою діяльність Арабський культурний центр у Києві. Освітня та просвітницька діяльність центрів включає безкоштовне навчання дітей та дорослих арабської мови, ознайомлення із сучасними і давніми традиціями арабських країн та їхніх культур [32].

У червні 2006 року в київському Будинку кіно відбулося відкриття Ліванського культурно-інформаційного центру в Україні. Першим заходом, покликаним надати українській громаді уявлення про давній і сьогодишній Ліван, стали Дні ліванського кіно, що проходили 2–4 червня 2006 року у Києві [25].

27 травня 2008 року за сприяння Посольства Арабської Республіки Єгипет в Україні в Інституті філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка було урочисто відкрито Єгипетський центр арабської мови та культури [26].

Важливою культурно-просвітницькою та благодійною діяльністю в Україні займається спонсорована фондами Саудівської Аравії та Кувейту Асоціація «Ар-Раїд», яка постала в Україні 1997 року з ініціативи арабських випускників українських вузів [34]. Нині організація має понад 20 представництв по всій Україні, кілька інтернет-ресурсів, власну радіопрограму, а також газету накладом 20 тис. примірників [27].

Загалом українсько-арабське співробітництво у сфері культури успішно розвивається завдяки участі творчих колективів у міжнародних культурних фестивалях та інших заходах.

У 1996 році український симфонічний оркестр «Київські солісти» брав участь у XIV Міжнародному музичному фестивалі, який проводився у туніському місті Ель-Джем [19]. Усі концерти відбувалися в старовинній пам'ятці архітектури — Ельжемському колізеї. Поїздка на фестиваль здійснена за допомоги Фонду сприяння розвитку мистецтв України [25]. У березні 2006 року український скрипаль В. Оробець отримав гран-прі в конкурсі «Молодих віртуозів» у Тунісі [19].

Яскравою подією двосторонніх відносин став міжнародний фестиваль національних військових оркестрів, що проходив у Лівії у вересні 2009 року. За відмінне виконання музичних творів та високий професіоналізм під час фестивалю музиканти Центру військово-музичного мистецтва Повітряних сил МЗС України були відзначені державною нагородою Лівії — медаллю «40 років Великої Вересневої Революції» [22].

9–14 грудня 2009 року в Алжирі проводився Перший міжнародний культурний фестиваль симфонічної музики, в якому Україну представляв струнний квартет «Рикошет» [10].

А на I міжнародному літературному фестивалі в Об'єднаних Арабських Еміратах участь брав український письменник А. Курков [25].

В Україні послухати арабські пісні мали можливість відвідувачі кількох музичних фестивалів. У 2004 році алжирські фольклорні колективи брали участь у IX Міжнародному фестивалі «Поліське літо з фольклором», що проходив у Луцькому замку, пам'ятці архітектури XIV століття. В липні 2007 року алжирський співак Халед (Khaled), відомий своєю піснею Aïsha, виступив на IV Міжнародному етнічному фестивалі «Країна мрій» [25].

Неодноразово відвідували Україну для участі в міжнародних музичних фестивалях єгипетські колективи. В 2001 році на III Міжнародному фольклорному фестивалі «Ялта 2001» Єгипет був представлений колективом Al Sharkiya Folk Troupe. В липні 2008-го єгипетська молодь виступала на фестивалі культур «Львів International». У грудні 2009 року на IX Міжнародному фестивалі «Jazz-Bez» з великим успіхом виступив єгипетський джаз-колектив «The Hot Potato Project» [25].

З творчістю композиторів Сирії можна було познайомитися під час X Міжнародного форуму «Музика молодих», який проходив у Києві з 11 до 27 травня 2007 року [25].

Відомим в Україні є палестинський фольклорний танцювальний колектив «Джаффра». Ансамбль тричі брав участь у Міжнародному фестивалі фольклору «Етновир», що проходить у Львові. Виступав на цьому фестивалі і народний іракський музичний колектив «Дежла» [36].

Активними учасниками культурного діалогу виступають не лише дорослі виконавці, а й дитячі колективи.

Завдяки роботі українських посольств вже кілька років поспіль алжирські, йорданські, марокканські та туніські делегації дітей беруть участь у Міжнародному дитячому фестивалі «Змінимо світ на краще», який щоліта проходить у Міжнародному дитячому центрі «Артек», розташованому в Україні на узбережжі Чорного моря. Фестиваль проводиться у рамках проголошеного ООН Міжнародного десятиліття культури миру та ненасильства в інтересах дітей планети [31].

Протягом червня-серпня 2005 року в Йорданії з гастрольним туром перебували два українських дитячі колективи — ансамбль народного танцю «Орлятко» та ансамбль спортивного танцю «Восторг», які взяли участь в Міжнародному фестивалі культури і мистецтв Global Village («Всесвітнє село») та міжнародному Джераському фестивалі [13].

Діти українських громадян у Лівії на постійній основі беруть участь у міжнародних конкурсах малюнків, які проводяться щороку в м. Тріполі [11].

У 2009 році налагоджено зв'язки між Ірпінською загальноосвітньою школою художнього профілю та алжирською школою малювання при культурному центрі столичного району Хусейн Дей (м. Алжир) [25].

1 грудня 2009 року в Палаці ЮНЕСКО в Бейруті відбувся український дитячий танцювальний вечір, участь в якому брали два відомі дитячі творчі колективи з України — молодша група Ансамблю ім. П. Вірського та спортивно-хореографічний ансамбль «Візінова», а також ліванські дитячі аматорські танцювальні гуртки «Рімаль» і «Зірка» (м. Бейрут) і «Чайка» (м. Сайда) [15].

Розвитку культурного обміну сприяють часті гастролі театральних колективів.

2002 року в рамках Міжнародного фестивалю мистецтв балетна труппа Донецького академічного державного театру опери та балету ім. А. Солов'яненка гастролювала в Сирії [25]. У лип-

ні 2003 року трупа київського Національного театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка взяла участь у міжнародному фестивалі оперних театрів «Карфаген 2003» (м. Туніс) [19]. У 2003 році іракський театральний режисер Джавад Аль-Ассаді працював над постановкою своєї п'єси «Жінки на війні» в київському Молодому театрі. В липні 2004 року гостями Міжнародного фестивалю мистецтв ім. М. Булгакова були театральні колективи з Іраку. В квітні 2006 року в Києві на сценах театрів «Колесо» та «Театріон» проходив VII Міжнародний незалежний театральний фестиваль моновистав «Відлуння». Свої найкращі вистави демонстрували актори з ОАЕ та інших держав світу. На Міжнародному фестивалі мистецтв «Київ травневий» свою майстерність демонстрував сирійський Театр танцю «Інана» [25].

У лютому 2006 року в Донецьку відбувся перший відкритий фестиваль східного танцю в Україні «Бастет», в рамках якого відомі хореографи з Єгипту провели майстер-класи [19]. В січні 2007 року учасниці сумського театру-студії східного танцю «Бал кіс» вибороли III місце на міжнародному фестивалі арабських танців, що проходив у Каїрі, а в жовтні 2009 року українська група ASSA перемогла на міжнародному арт-фестивалі «Вітри надії» в Шарм-ель-Шейху [25].

У грудні 2007 року на всесвітньому фестивалі моновистав, який відбувся в Арабських Еміратах у місті Дібба, актори з творчої майстерні І. Волицької «Театр у кошику» Національного центру театального мистецтва імені Леся Курбаса у Києві показали п'єсу «Річард після Річарда» за твором Шекспіра «Річард Третій» [25].

Міжнародний фестиваль мистецтв «Київ травневий» приймав театральний колектив з Амману, а Київський театр «Сузір'я» три роки поспіль представляв українське театральне мистецтво на Міжнародному фестивалі в Аммані [6]. Брав участь у театральному фестивалі в Тунісі київський вокальний дует «ЗІКР» (Ольга Ткаченко та Ігор Силін) [25]. 6 серпня 2008 року в рамках щорічного Міжнародного фестивалю оперних театрів «Карфаген 2008» великий успіх мала вистава Національного театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка «Лебедине озеро» [19].

Двічі, у 2006 та 2008 роках, у Кувейті з гастролями перебував оркестр Національної опери України [14]. В грудні 2009 року в оперних театрах Каїру та Александрії проходили гастро-

лі Одеського струнного квартету за участю єгипетських виконавців [12].

На XXI Каїрському міжнародному фестивалі експериментальних театрів Україну представляв львівський театр «Воскресіння» з виставою «Глорія» [25].

Посольствами України та арабських країн проводиться постійна робота з організації різноманітних концертів.

Першою мистецькою делегацією України до Марокко став народний хореографічний ансамбль «Пролісок», юні артисти якого взяли участь у святкуванні днів української культури, що проводилися з нагоди 10-ї річниці Незалежності України [25].

Неодноразово з гастроями в Єгипті перебував відомий Національний академічний ансамбль українського танцю імені Павла Вірського. Чудове враження залишили після себе в Єгипті українські ансамблі «Калина», «Веселад», «Світанок», «Джерельце», театри «Молодий», «Брама» та багато інших художніх колективів з України [12].

У березні 2005 року в Сирії проходив культурно-мистецький захід з нагоди вшанування пам'яті Т. Шевченка [18]. В березні 2007 року в ОАЕ проходили гастролі української Національної академічної капели «Думка» та симфонічного оркестру Львівського оперного театру, а на IV Міжнародному фестивалі класичної музики відбувся концерт Національного симфонічного оркестру [25].

У 2007 році твори української та зарубіжної музики звучали в столиці Сирії у виконанні музикантів Донецької державної музичної академії ім. С. Прокоф'єва [25].

У 2009 році в Лівані було проведено низку заходів із вшанування пам'яті жертв Голодоморів в Україні. 7 квітня 2009 року в Університеті Св. Жозефа (Бейрут) відбувся вечір, присвячений 200-річчю від дня народження Миколи Гоголя [15].

Важливими культурологічними акціями, спрямованими на ознайомлення громадськості з українським сучасним мистецтвом, були виставки, організовані в Тунісі (1999 р.), ОАЕ (2001, 2007 рр.), Йорданії (2004 р.), Кувейті (2008 р.), Лівії (2010 р.) [10; 13; 14; 19; 25; 35].

Серед важливих досягнень української кінематографії варто відзначити спецвипуск телевізійної програми Першого національного каналу України «Аудієнція» під назвою «Сирія — колиська світової цивілізації», який у жовтні 2009 року отримав

найвищу нагороду Міністерства туризму Сирії за висвітлення міжнародного фестивалю «Шовковий шлях» [4].

Перспективним напрямком для України може стати співробітництво на рівні національних бібліотек. Марокканська сторона зацікавлена в українських спеціалістах у галузі відновлення стародавніх манускриптів, обміні архівними документами, а також у підготовці фахівців з комп'ютерної графіки та бібліотечної справи [2].

Укладено Угоду між Національною бібліотекою України ім. В.І. Вернадського та Александрійською бібліотекою Єгипту [12]. У червні 2002 року Александрійській бібліотеці в Єгипті було передано пам'ятну дошку з барельєфом видатної української поетеси Лесі Українки, виготовлену на кошти української громади Угорщини. Ідею про увічнення пам'яті Лесі Українки, висловлену угорською поетесою та перекладачкою українського походження Івою Грігаші, запропонував у 1996 році єгипетському президентові Хосні Мубараку президент Угорщини Арпад Гьонц під час свого візиту до Каїру. Товариство української культури в Угорщині спершу планувало виготовити та встановити пам'ятну дошку на віллі Тауфік, поблизу Каїра, де у 1910–1913 роках проживала Леся Українка. Але пізніше пам'ятну дошку вирішили розмістити в Александрійській бібліотеці [28]. Під час перебування в Єгипті видатна поетеса написала свою «Єгипетську весну».

У вересні 2009 року за сприяння Посольства України в Алжирі Інституту філології КНУ ім. Тараса Шевченка було передано 17 книг арабською мовою, отриманих від Національної алжирської бібліотеки [25].

Важливу роль у підтримці культурної дипломатії та поглибленні двосторонніх зв'язків на рівні громадськості відіграють українсько-арабські групи дружби.

Так, у розвитку українсько-йорданських відносин важливим став 1994 рік, коли у Міністерстві юстиції Йорданії було зареєстровано Товариство дружби «Йорданія—Україна», а в Києві, на базі Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», було засновано Товариство дружби «Україна—Йорданія» [13].

Протягом 2007–2008 років за сприяння Асоціації українсько-марокканської дружби та співробітництва (АУМДС, голова — М. Факірі) в Марокко відбулося багато заходів культурно-

гуманітарного та просвітницького характеру (колоквіуми, круглі столи, виставки, презентації тощо) [16].

Українська культура відкрита для всього світу. Водночас рівень та форми наших культурних обмінів з різними країнами сьогодні далеко не однозначні. Не в останню чергу це пов'язано з рівнем дипломатичної присутності України в арабському регіоні. З часу встановлення дипломатичних зв'язків Посольства України було відкрито в Алжирській Народній Демократичній Республіці (Малі – за сумісництвом), Арабській Республіці Єгипет (Республіці Судан за сумісництвом), Великій Соціалістичній Народній Лівійській Арабській Джамахірії, Державі Кувейт, Йорданському Хашимітському Королівстві, Королівстві Марокко (Ісламській Республіці Мавританія за сумісництвом), Королівстві Саудівська Аравія (Султанаті Оман, Єменській Державі за сумісництвом), Ліванській Республіці, Об'єднаних Арабських Еміратах (Державі Бахрейн, Державі Катар за сумісництвом), Палестині, Республіці Ірак, Сирійській Арабській Республіці, Туніській Республіці (закрито). В Україні розташовано Посольства Алжиру, Єгипту, Іраку, Кувейту, Лівану, Лівії, Марокко, Палестини, Саудівської Аравії, Сирії, Тунісу, решта – за сумісництвом [5].

Загалом аналіз українсько-арабської договірно-правової бази в галузі культури, а також розуміння сутнісних начал культурної співпраці та принципів міжнародного культурного співробітництва, проголошених в Декларації ЮНЕСКО 4 листопада 1966 року про цінність кожної культури і право кожної людини користуватися культурними надбаннями людства [21], дає змогу сформулювати засади такої культурної співпраці:

– двостороннє культурне співробітництво реалізується на основі принципів рівності, взаємності та режиму найбільшого сприяння;

– двостороннє культурне співробітництво передбачає співпрацю між державами, органами місцевого самоврядування, відповідними установами та організаціями, громадянами;

– сторони заохочують та сприяють прямим контактам і співпраці між вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами;

– сторони інформують одна одну з питань, що належать до сфери міжнародного культурного співробітництва;

– сторони на основі взаємності сприяють вивченню мови та літератури, історії та культури одна одної;

— сторони сприяють участі власних громадян у міжнародних конгресах, симпозіумах, мистецьких заходах тощо, організованих іншою стороною;

— сторони співпрацюють у галузі радіомовлення та телебачення.

Незважаючи на те що зовнішня політика України щодо арабських країн ґрунтується на пріоритеті економічної складової співпраці, культурна компонента співпраці належить до перспективного зовнішньополітичного напрямку діяльності держави на шляху взаєморозуміння і зближення культур, а культурний обмін базується на спільних засадах почуття гідності за культуру свого народу та поваги до культурних цінностей інших країн.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що протягом останніх років спостерігається позитивна динаміка розвитку українсько-арабських відносин практично на всіх пріоритетних напрямках культурного співробітництва.

Важливо й надалі примножувати роль України як одного зі світових перехресть культурних потоків, місця проведення авторитетних міжнародних виставок, фестивалів та конкурсів мистецтв, гастрольних турів зарубіжних виконавців, зустрічей творчої інтелігенції, днів культури інших країн.

Розробка ефективних та реалістичних програм співробітництва з регіоном, зокрема в культурній сфері, їх системна оцінка та послідовне виконання є запорукою активізації взаємовигідного співробітництва з близькосхідними партнерами у майбутньому, що відповідає довгостроковим національним інтересам України.

А національні інтереси вимагають звернути найпильнішу увагу на Схід. Декларуючи нашу спрямованість на європейську та євроатлантичну інтеграцію, ми повинні пам'ятати про наше геополітичне становище і про те, що зовнішню політику треба вести з більш прецизійним інструментарієм, щоб врахувати всі можливі нюанси — західні і східні [7].

Примітки

1. Александров Е. Международно-правовая защита культурных ценностей и объектов. — София: Пресс, 1978. — 143 с. — С. 5.

2. Вперше в Україні відбулись Дні культури Королівства Марокко / Офіційний сайт Київської міської ради // <http://kmv.gov.ua/print/news.asp?Id=214968>.

3. Дні арабської культури відкрито в Академії // Персонал Плюс/№ 49(148)/7–13 грудня 2005 року // <http://www.personal-plus.net/148/227.html>.

4. Електронне інформаційне агентство <http://www.tv.net.ua/news/tv/1050604705-programa-ntku-audiyenciya-otrumala-nagorodu-v.html>.
5. Іноземні диппредставництва в Україні / Сайт МЗС України // <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/1232.htm>.
6. Країна культури. Ольга Таркач // Зовнішні справи/ №9/2007// <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=74>.
7. Кочубей Ю. Сходознавство в Україні: сучасний стан і проблеми розвитку // Вісник Львів. Ун-ту /2007/Вип. 45/С. 5–9// <http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/visnyk/45/2.%20Kochubej.pdf>.
8. Кочубей Ю. Україна і Схід. Культурні взаємозв'язки України з народами Близького і Середнього Сходу. 1917–1992 рр. Підручний бібліографічний покажчик. — Київ, 1998. — 227 с.
9. Кочубей Ю. М., Циганкова Е. Г. Орієнтальне мистецтвознавство в Україні в 20–30 рр. ХХ ст. В. М. Зуммер (1885–1970). — Київ: Вид-во «Стилос», 2005. — 316 с. — (Наук. спадщина сходознавців).
10. Матеріали сайту Посольства України в Алжирській Народній Демократичній Республіці та Малі (за сумісництвом) <http://www.mfa.gov.ua/algeria>.
11. Матеріали сайту Посольства України у Великій Народній Лівійській Арабській Державі <http://www.mfa.gov.ua/libya>.
12. Матеріали сайту Посольства України в Арабській Республіці Єгипет і Республіці Судан (за сумісництвом) <http://www.mfa.gov.ua/egypt/ua>.
13. Матеріали сайту Посольства України в Йорданському Хашимітському Королівстві <http://www.mfa.gov.ua/jordan/>.
14. Матеріали сайту Посольства України в Державі Кувейт <http://www.mfa.gov.ua/kwait/>
15. Матеріали сайту Посольства України в Ліванській Республіці <http://www.mfa.gov.ua/lebanon/>.
16. Матеріали Посольства України в Марокко та Мавританії (за сумісництвом) <http://www.mfa.gov.ua/morocco/>.
17. Матеріали Посольства України в ОАЕ (Королівстві Катар та Державі Бахрейн за сумісництвом) <http://www.oae.mfa.gov.ua>.
18. Матеріали сайту Посольства України в Сирійській Арабській Республіці <http://www.mfa.gov.ua/syria>.
19. Матеріали Посольства України в Туніській Республіці <http://www.mfa.gov.ua/tunis>.
20. Національний звіт про культурну політику в Україні // <http://www.mincult.gov.ua/>.
21. Офіційний сайт Верховної Ради України // <http://zakon.rada.gov.ua/>.
22. Новини Департаменту преси та інформації Міністерства Оборони України // <http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=news&sub=read&id=16203>.
23. Палестинські випускники вінницьких ВНЗ гідно знайдуть себе на Батьківщині/ Сайт Вінницького Нац. медичного ун-ту ім. П. І. Пирогова // http://vnmu.vn.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=264.
24. Палестинський поет Махмуд Дарвіш очима студентів / Сайт Київського Національного Університету ім. Т. Шевченка // <http://www.univ.kiev.ua/ua/news/2017/>.
25. Поточні архіви Міністерства культури і туризму України.
26. Ректор зустрівся з Послом Єгипту в Україні / Сайт Прес-центру КНУ ім. Т. Шевченка // <http://pressa.univ.kiev.ua/news.php?id=1439>.
27. Сайт Асоціації «Ар-раїд» <http://www.araid.org/>.
28. Сайт міжнародної інформаційної агенції «Планета» // <http://news2.ukrinform.com.ua:8101/States/Egypt/ukrinf.html>.

29. Сайт Міжрегіональної академії управління персоналом // <http://www.maup.com.ua/inv.php>.

30. Список «Жінок, які змінюють світ» поповнився / Новини INTV// <http://video.intv.ua/article/196575/>.

31. Туніс — третій економічний партнер України на африканському просторі (інтерв'ю Посла України в Тунісі В. О. Рилача туніському виданню «Котідьєн» з нагоди 18-ї річниці Незалежності України) // <http://www.mfa.gov.ua/tunis/ua/news/detail/27218.htm>.

32. У Києві відкрито Арабський культурний центр // Кореспондент/2002/4 жовтня // <http://ua.korrespondent.net/ukraine/241466>.

33. Українська дипломатична енциклопедія. — К.: Вид-во «Знання України». — Т. 2. — 2004. — С. 50.

34. Українсько-саудівські відносини: що далі? Соломія ЗІНЬКО // Зовнішні справи / № 3/2009 р. // <http://uaforeignaffairs.com/article.html/print?id=360>.

35. Эксклюзивное интервью с заместителем министра иностранных дел Украины Юрием Костенко // Журнал Деловые Эмираты / Выпуск 5/28 /2009// <http://www.dxb.ru/project/pr/detail.php?ID=1905>.

36. Фольклорний танцювальний колектив «Джаффра» / Сайт міжнародного фестивалю «Етновір» // <http://etnovyr.org.ua/uk/history/participant/?profileid=5>.

37. International Symposium on Cultural Diplomacy Berlin, 27th — 31st July 2009 — Symposium Report // <http://www.culturaldiplomacy.org/>.

38. Soft Power Explained — A Video Lecture By Harvard University Professor Joseph S. Nye Jr. // <http://www.culturaldiplomacy.org/>.

Метою цієї статті є аналіз культурного співробітництва України з арабськими країнами. Засобом її досягнення є розв'язання наступних завдань: дослідити роль культурної дипломатії у формуванні позитивного іміджу України у світі; охарактеризувати українсько-арабську договірно-правову базу у сфері культури, визначити динаміку розвитку культурних зв'язків України з арабськими країнами.

Джерельною базою дослідження є міжнародні договори України, двосторонні угоди в галузі культури, поточні архіви Міністерства культури та туризму України, матеріали інтерв'ю, періодики.

Культурна дипломатія України в арабському світі

Стаття присвячена аналізу культурного співробітництва України з арабськими країнами. Проаналізовано місце культурного чинника в міжнародних відносинах, роль культурної дипломатії у формуванні позитивного міжнародного іміджу України, культурний вимір співпраці України з арабськими країнами.

Ключові слова: міжнародні відносини, культурна дипломатія, культурне співробітництво, зовнішня політика України, арабські країни.

Культурная дипломатия Украины в арабском мире

Статья посвящена анализу культурного сотрудничества Украины с арабскими странами. Проанализирован фактор культуры в международных отношениях, роль культурной дипломатии в формировании позитивного международного имиджа Украины, культурное измерение сотрудничества Украины с арабскими странами.

Ключевые слова: международные отношения, культурная дипломатия, культурное сотрудничество, внешняя политика Украины, арабские страны.

Cultural Diplomacy of Ukraine in the Arab World

This article is devoted to the analysis of cultural cooperation between Ukraine and Arab countries. The role of culture in international relations, cultural diplomacy in the formation of positive international image of Ukraine and Ukraine's approach toward cultural cooperation with Arab countries are analyzed in this article. The role of intercultural cooperation of Ukraine is caused by the strategy of foreign and domestic policy of the sovereign state which shapes intercultural dialogue on the base of democratic principles and culture of peace. Ukraine supports the initiatives of the international organizations directed to the formation of multiculturalism and shaping of humanitarian bases of political cooperation. Inclusion of strategy of intercultural cooperation policy into governmental programs gives Ukraine an opportunity to use cultural diplomacy for the state's national interests in international relations.

Ukrainian foreign policy always paid an especial attention to Arab region. Up to these date not enough research has been done on a topic of Ukrainian-Arabian relations. Obviously the level of scientific analysis of intercultural relations of Ukraine with Arab world does not meet the objective value of this subject.

This article studies cultural cooperation of Ukraine and Arab countries of the Arab peninsula, Levant and North Africa. The main forms of bilateral cultural cooperation with these countries traditionally are Days (Weeks, Months) of national cultures in Ukraine, similar Days of Ukrainian culture in foreign countries, usually in the form of symmetric exchanges of events.

Even though economic ties play a major role in Ukrainian foreign policy concerning Arab countries, cultural cooperation becomes an important foreign policy perspective on a way to mutual understanding of cultures. Cultural exchange is based on the general principles of patriotism and respect for cultural values of other countries.

In conclusion, positive dynamics are observed in all directions of cultural cooperation between Ukraine and Arab countries.

Key words: international relations, cultural diplomacy, cultural cooperation, foreign policy of Ukraine, Arabic countries.

Володимир Лавриненко,

кандидат історичних наук, професор, проректор з міжнародних зв'язків Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УНІВЕРСИТЕТУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ І НАУКОВО- ДОСЛІДНОМУ ПРОСТОРИ

Основною тенденцією розвитку сучасного інформаційного суспільства є його глобалізація, яка стирає межі між країнами, висуває на перший план економічний розвиток усіх держав разом і кожної зокрема. Освіта тепер усе більше розглядається не тільки як спосіб розвитку особистості, а і як один з факторів продуктивності виробництва, інноваційний внесок в економіку світу.

У результаті зазначеного процесу посилюється рух до міжнародної інтеграції загалом, а отже і вищої освіти зокрема. Активним учасником цього процесу є Національний київський педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, який відзначив 175-ту річницю від дня свого заснування. Університет зберігає та нарощує свій авторитет і конкурентоспроможність не лише в Європі, а й у світі. Свідченням цього є понад 80 міжнародних угод, які уклали інститути університету з найвідомішими закордонними вишами і науковими центрами.

Сьогодні наш університет є досить помітним на педагогічній освітній ниві світу, про що свідчить прийняття університету індивідуальним членом Європейської Асоціації університетів та Євразійської Асоціації університетів та згідно з рішенням Вченої Ради Міжнародного університету м. Відня (Австрія) спільно з Номінаційним Комітетом Європейської Бізнес-Асамблеї (м. Оксфорд, Велика Британія) нагородження міжнародною на-

городою «Європейська якість». Ректора В. П. Андрущенка обрано віце-президентом Клубу ректорів Європи та присвоєно звання Почесного професора Міжнародного університету м. Відня. Також він почесний професор низки провідних університетів Росії, Словаччини, Білорусі, Польщі. Посібники та монографії академіків В. П. Андрущенко, В. Б. Євтуха, В. М. Синьова та інших провідних вчених нашого університету вийшли друком у перекладах польською, білоруською, російською, англійською мовами.

Кожного року ми підписуємо 7–10 угод про співпрацю із закордонними партнерами. Це також один з показників міжнародного визнання університету: нас знають, нас поважають, з нами бажають співпрацювати.

У 2010 році вже підписані угоди про співробітництво з Університетом м. Падуа (Італія), Страсбурзьким університетом (Франція), Опольським Університетом в м. Ополі (Польща), університетом ім. Карла Осітцкі в Ольденбурзі (Німеччина), Ріджент коледжом Оксфордського університету (Велика Британія).

Одна з цілей міжнародної співпраці університету — підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу. Щороку понад 100 професорів і викладачів університету проходять стажування в зарубіжних партнерських ВНЗ, освітніх і дослідницьких центрах. Університет зайняв активну позицію щодо сприяння закордонним партнерам у вивченні української мови студентами та викладачами. Так, протягом 2009/2010 навчального року викладачі Інституту іноземної філології Ольга Ярчевська та Ангеліна Зражевська працювали в Цяньчжоуському професійно-технічному інституті (Китай), здійснюючи мовну підготовку груп китайських студентів, які готуються до навчання в нашому університеті. Протягом року читала лекції в Центрі україністики Московського лінгвістичного університету Людмила Гмиря — викладачка Інституту української філології. У листопаді 2010 року плануємо відкрити центр україністики в університеті м. Падуа (Італія).

Своєю чергою, наш університет з кожним роком усе частіше отримує можливість проводити міжнародні семінари і форуми для обговорення та опрацювання новітніх освітніх методик. Кожного місяця в університеті проходить 2–3 таких міжнародних заходи. Особливо слід відзначити проведення в 2010 ро-

ці в університеті науково-практичної конференції «Освітні вимірювання в інформаційному суспільстві», яка проводилася у рамках виконання проекту «Освітні вимірювання, адаптовані до стандартів ЄС» за програмою Європейського Союзу TEMPUS (керівник проекту – заступник директора Інституту інформатики Володимир Сергієнко). В цій конференції взяли участь представники понад 20 університетів світу, в тому числі зі США, Великобританії, Італії, Швеції, Словаччини, Чехії, Росії, Угорщини, Японії.

Слід наголосити ефективність спільних освітніх і науково-дослідних проектів з іноземними партнерами. На сьогодні в університеті започатковано 26 міжнародних проектів, реалізація яких надає університету можливість спільно із фахівцями провідних ВНЗ світу створювати нові спеціалізації і курси викладання, видавати підручники і отримувати методичну допомогу. Так, у рамках проекту «Освітні вимірювання, адаптовані до стандартів ЄС» було створено консорціум університетів, до якого ввійшли Малардаленський і Стокгольмський університети (Швеція), Гельсінський технологічний університет (Фінляндія), Римський університет La Sapienza (Італія), Кельнський університет (Німеччина). Спільними зусиллями підготовлено проект Державного стандарту з магістерської підготовки фахівців з освітніх вимірювань, розроблені типові й робочі програми навчальних дисциплін, дистанційні курси, видано і готуються до видання підручники і посібники. Завдяки успішному виконанню проекту, вперше в Україні започатковано підготовку фахівців у галузі освітніх вимірювань і моніторингу якості освіти, що відповідає стандартам ЄС.

Показовим є результат співпраці НПУ імені М.П. Драгоманова (Україна) та Гродненського державного університету імені Я. Купали (Білорусь), які об'єднали зусилля для створення міжнародного банку мультимедійних ресурсів з фізичного виховання і спорту, що є новим словом у методиці викладання таких предметів, як фізичне виховання і спорт.

Щороку понад 200 викладачів та студентів університету відвідують вищі навчальні заклади світу. Вже стало доброю традицією заохочувальні поїздки студентів – відмінників навчання до вишів-партнерів. Так, у липні 2010 року 24 найкращих студентів нашого університету відвідали університет імені Константина Преславського в Шумені (Болгарія). 11 студен-

тів Інституту іноземної філології протягом семестру навчалися в Педагогічному університеті в Кракові (Польща). У листопаді найкращі студенти інституту іноземної філології протягом двох місяців будуть навчатися в Університеті м. Падуа (Італія).

Проте на шляху до більшої мобільності студентів ще існує багато перешкод — від отримання дозволу на в'їзд і мешкання в країні до визнання на батьківщині отриманих знань і кваліфікації, фінансової підтримки, плати за навчання і професійних перспектив. Мовний бар'єр і економічні відмінності також впливають на можливості студентських обмінів. Беручи до уваги, що через ці причини більшість студентів ще не мають змоги скористатися можливістю навчання за кордоном, в університеті поширюється практика запрошення провідних закордонних фахівців до України. Тільки на початку 2010/2011 навчального року перед студентами університету виступили знані у своїх країнах вчені: Джо Бішоп — професор Східного Мічиганського Університету (США); Анатолій Зеленков — професор Білоруського державного університету (Білорусь); Вернер Біхеле — професор Єнського університету імені Фрідріха Шіллера (Німеччина).

Стіни нашого університету завжди відкриті для студентів з інших країн. Підтвердженням авторитету НПУ імені М.П. Драгоманова на міжнародній освітянській ниві є тенденція щорічного збільшення кількості іноземних студентів. Зараз у нас навчається понад 500 іноземних студентів із 25 країн світу.

З кожним роком зростає кількість студентів та педагогів нашого університету, які беруть участь у міжнародних конкурсах, олімпіадах, змаганнях. Упродовж 2010 року вони брали участь у наукових та мистецьких заходах, організованих у Білорусі, Росії, Польщі, Словаччині, Швеції, Німеччині, Канаді, Чехії. Так, зокрема, аспірантка НПУ імені М.П. Драгоманова Зоя Єманова стала лауреатом Міжнародного конкурсу педагогічної майстерності «Педагог-музикант в контексті сучасної культури», що відбувся у квітні 2010 р. у м. Санкт-Петербург (Росія), а студентка III курсу Інституту корекційної педагогіки та психології Олена Гресь здобула нагороду за кращу доповідь на Міжнародній студентській конференції з проблем спеціальної педагогіки 25–26 квітня 2010 р. Студенти Інституту мистецтв Денис Тилька та Максим Грузинський перемогли на другому Міжнародному конкурсі баяністів та акордеоністів.

Виступ ректора НПУ ім. М.П. Драгоманова академіка В. П. Андрущенка на форумі «Міжнародне співробітництво в сфері освіти» в Оксфордському університеті (Велика Британія)

Прийом делегації університету м. Падуя (Італія)

Приєм делегації парламенту Канади на чолі зі спікером парламенту паном Пітером Мілікеном. У зустрічі взяли участь Надзвичайний і Повноважний Посол Канади в Україні Даніель Карон та Президент АПН України академік Василь Кремень

Черговий випуск китайських студентів

14 жовтня 2010 р., село Косу́та Вілейського району Мінської області Республіки Білорусь. Відвідини делегацією Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова пам'ятного знака Пилипу Орлику з нагоди 300-ліття першої Української Конституції.

На фото: перший проректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Володимир Бех, радник з гуманітарних питань Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Білорусь Василь Бондар, голова Мінського громадського об'єднання українців «Заповіт» Галина Калюжна, керуючий справами Вілейської районної ради Євген Ігнатович

Викладачі НПУ імені М.П. Драгоманова беруть активну участь у різноманітних міжнародних конференціях, симпозіумах, літніх школах, «круглих столах» й інших наукових і науково-практичних заходах. Шостий рік поспіль університет разом з Міністерством закордонних справ України виступає організатором проведення міжнародної студентської науково-практичної конференції «Майбутнє Європейського Союзу та перспективи європейської інтеграції України». Проведення таких конференцій дає можливість студентам з України та країн ЄС долучитися до дискусій, які точаться навколо проблем подальшого розвитку Європейського Союзу та укладання нової Угоди між Україною та ЄС, а також сприяє усвідомленню ними спільності своєї європейської ідентичності.

ІСТОРІЯ ОДНОГО ПОСОЛЬСТВА

29 липня цього року відбулася церемонія з нагоди зведення бетонної конструкції нової будівлі Посольства США в Україні. Посол Сполучених Штатів Америки в Україні Джон Ф. Теффт зустрівся з будівельниками, які з травня 2009 року зводили майбутній будинок американського посольства, подякував за відмінну роботу. Заступник міністра закордонних справ України Павло Клімнік також звернувся до будівельників і працівників посольства, зазначивши, про міцне стратегічне партнерство між США та Україною. Виступили також заступник голови Місії США в Україні Ерік Шульц і Генеральний директор Генеральної дирекції Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв Павло Кривонос. Нова будівля Посольства США має відкритися наприкінці 2011 року.

— Сьогодні Посольство Сполучених Штатів Америки в Україні орендує кілька будинків у різних районах Києва, зокрема, резиденцію на вулиці Покровській і будинок на вулиці Коцюбинського, — розповідає Павло Кривонос. — Враховуючи постійні звернення киян про деякі незручності від сусідства з Посольством, яке потребує особливого режиму охорони та врахувавши, що приміщення колишнього райкому партії, де нині знаходиться посольство, стало замалим для сьогоденних потреб американського дипломатичного корпусу, розпочалися пошуки нової земельної ділянки. Розглядалися різні варіанти, різні пропозиції, численні адреси. Проблема полягала в тому, що необхідно було вписатися у чітко задані параметри — земельна ділянка мала становити не менше 4 га. Знайти таку ділянку в центрі Києва просто неможливо. Після тривалих пошуків тодішній Посол США в Україні Джон Гербст у 2005 році дав згоду придбати земельну ділянку по вулиці Сікорського (колишня Танкова). Він звернувся до міського голови з листом, де містилося прохання продати їм цю землю. І пунктом 2 в цьому листі було записано, що «Уряд Сполучених Штатів Америки працюватиме виключно з ГДІПом як організацією, яка офіційно представляє місто Київ та уряд України».

23 жовтня 2006 року було укладено договір про надання послуг з новим Послом США Вільямом Тейлором. ГДІПу доручалося придбати для американського уряду земельну ділянку за адресою Сікорського, 4, виконати підготовчі роботи і передати землю під забудову. 21 травня 2009 року посол Вільям Тейлор і представник управління будівництва державного департаменту США урочисто заклали першу цеглину у фундамент нового приміщення посольства. Ця церемонія стала останнім публічним заходом за участю Вільяма Тейлора перед його від'їздом до Вашингтона у зв'язку із завершенням трирічної каденції в Києві. Через 14 місяців уже з новим послом Джоном Теффтом керівництво ГДІПу прозвітувало про 50% готовність нової будівлі Посольства Сполучених Штатів Америки. Презентація події відбулася своєрідно — всі її учасники зібралися на даху нової будівлі.

Будівництво здійснює американська компанія «ОВО ВЛН», яка залучила практично 95% українських спеціалістів, у тому числі, спираючись на поради та інформацію, отриману від Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв. В одну зміну тут працює майже 400 осіб. Їхня працелюбність і кваліфікація здобули найвищу оцінку з боку посольства США.

НА ЦЕРЕМОНІЇ ЗВЕДЕННЯ НОВОЇ БУДІВЛІ ПОСОЛЬСТВА США В УКРАЇНІ

Павло Кривонос

ДИПЛОМАТИ НА XI МІЖНАРОДНОМУ ФЕСТИВАЛІ ЦИГАНСЬКОГО МИСТЕЦТВА «АМАЛА»

18 вересня 2010 року за сприяння і організації Генеральної дирекції Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв відбувся XI Міжнародний фестиваль циганського мистецтва «Амала–2010». Козацький центр архітектури та побуту «Мамаєва Слобода» радо вітав гостей і учасників свята. Відкриття фести-

валю відвідали Надзвичайні і Повноважні Посли Арабської Республіки Єгипет, Греції, Малайзії, Туркменістану, Ісламської Республіки Афганістан, Аргентинської Республіки, Киргизької Республіки, Латвійської Республіки, Китайської Народної Республіки, Індії, Республіки Корея, Японії, Конго, Тимчасово Повірений у справах Республіки Узбекистан, директор Світового банку в Україні, директор представництва Європейського банку реконструкції та розвитку в Україні, Апостольський Нунцій, старший радник Посольства Російської Федерації, радник Посольства Азербайджанської Республіки, радник Посольства Республіки Молдова, почесні консули Ірландії і Ємену та інші. На заході також були присутні високопосадовці МЗС України, Київської міської адміністрації та Київської міської ради.

Відкрив фестиваль керівник циганського театру «Романс», народний артист України Ігор Крикунов. Його виступ був стислим. Він привітав глядачів і подякував Генеральній дирекції з обслуговування іноземних представництв, а також її керівникові Павлу Кривоносу за допомогу в організації фестивалю.

Під час фестивалю гості змогли насолодитися виступами циганського хору «Кияни», українського народного хору «Либідь».

Гості із задоволенням подивилися кінне шоу та помилувалися феєричним театралізованим шоу, а також пригощалися стравами національних кухонь: азербайджанської, в'єтнамської, туркменської, узбецької, китайської і української.

Особливо гостей приваблювали поїздки на козацьких возах повз різноманітні об'єкти етноцентру: хату коваля, садибу гончаря, хату ворожки та відвідування циганського табору.

Попри несприятливі погодні умови захід відвідали більш ніж 1500 осіб.

Генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло Кривонос і керівник циганського театру «Романс», народний артист України Ігор Крикунов

Подорож на возі

Надзвичайний і Повноважний Посол Китайської Народної Республіки
Чжан Сіюнь і Павло Кривонос

Надзвичайний і Повноважний Посол Грецької Республіки Георгіос Георгунтзос
і Апостольський Нунцій в Україні архієпископ Іван Юркович

Пригощає національна кухня

Звучить циганська пісня

Гості свята

Козацьке кінне шоу

Серед учасників свята заступник міністра закордонних справ України
Євген Микитенко

На святі з родиною

Надзвичайний і Повноважний Посол
Демократичної Республіки Конго (за
сумісництвом) Моїз Кабаку Мучаїл на
фестивалі

У запальному танку

КИЇВСЬКА МІСЬКА РАДА

УТІСЕСІЯ VI СКЛИКАННЯ

На виконання доручення Кабінету Міністрів України від 02.06.2010 №31533/2/1 щодо підвищення ефективності функціонування системи розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій у м. Києві, відповідно до статті 327 Цивільного кодексу України, пункту 31 частини першої статті 26, частини п'ятої статті 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», враховуючи лист Президента України від 31.05.2010 №1-1/1047, Київська міська рада вирішила

Надати згоду на передачу цілісного майнового комплексу, комунального підприємства «Генеральна дирекція Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв» (Код ЄДРПОУ 04013583, юридична адреса: 01054, м. Київ, вул. О. Гончара, 84), у державну власність до сфери управління Міністерства закордонних справ України.

Дипломатичне госьє

АПОСТОЛЬСЬКА НУНЦІАТУРА

В УКРАЇНІ

м. Київ, 11.02.2010

№4973/10

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПАНЕ ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

З передачею документів на право власності землю та резиденцією цієї Дипломатичної місії, розташованої на вулиці Тургенєвська 40, завершується тривала співпраця Апостольської Нунціатури в Україні з Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, метою якої була підготовка усіх юридичних актів необхідних для укладання цієї угоди.

У зв'язку з цим я хотів би подякувати за компетентну і ефективну допомогу, надану у цій справі особисто Вами, вельмишановний пане Павло Олександровичу, а також за ту увагу, яку Ви приділяли цьому дипломатичному представництву від самого початку 90-х років.

На знак визнання та подяки маю честь передати Вам *Офіційну срібну медаль Понтифікату Святішого Отця Бенедикта XVI*.

З щирими побажаннями подальших успіхів у Вашій роботі, охоче користуюсь нагодою, щоб поновити Вам запевнення у моїй повазі.

Апостольський Нунцій

Архієпископ Іван Юркович

**LIETUVOS RESPUBLIKOS AMBASADA UKRAINOJE
ПОСОЛЬСТВО ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УКРАЇНІ**

Генеральному директору
Генеральній дирекції з обслуговування іноземних
представництв Київської міської ради
Пану Кривоносу П.О.

23.04.2010

ШАНОВНИЙ ПAVЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

Висловлюю Вам свою повагу і щиро дякую особисто Вам та всім співробітникам Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв за підтримку акції прибирання території Замкової гори, що так успішно відбулась 17 квітня 2010 року. Також щиро дякую за надіслані фотографії цієї події.

Сподіваюсь, що суботник на Замковій горі стане щорічним весняним заходом, а наша співпраця буде такою ж плідною й надалі.

Користуюсь нагодою, щоб поновити запевнення у своїй щирій повазі.

З вдячністю,
**Надзвичайний і Повноважний Посол
Литовської Республіки в Україні**

Пятрас Вайтекунас

**МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДИПЛОМАТИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

26.04.2010 № 165/2010

На № _____ від _____

Генеральному директору
Генеральної дирекції Київської
міської ради з обслуговування
іноземних представництв
Кривоносу П.О.

ШАНОВНИЙ ПАВЛЕ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ,

Від імені Дипломатичної академії України при МЗС України дозвольте висловити Вам щиру вдячність за здійснення обслуговування учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Професійна підготовка фахівців з міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії в Україні: завдання, досвід, перспективи», яка відбулася 21 квітня 2010 року в Академії. Харчування та якість обслуговування під час перерви на каву, обід та фуршет, як завжди, були на найвищому рівні, отримали високу оцінку усіх учасників і сприяли конструктивному обміну думками у неформальній обстановці.

Висловлюємо сподівання на продовження нашої багаторічної плідної співпраці в майбутньому.

З повагою,
Ректор

проф. Б.І. Гуменюк

**ПОСОЛЬСТВО РЕСПУБЛІКИ ТУРЕЧЧИНА
КИЇВ**

25 травня 2010 р.

Пану Павлу Кривоносу
Генеральному директору
Генеральної дирекції з обслуговування
іноземних представництв

ШАНОВНИЙ ПАНЕ КРИВОНОС,

Хотів би подякувати за надану можливість взяти участь в екскурсії Чернівці-Кам'янець-Подільський, організованій ГДП для глав Дипломатичних місій, що відбулася 19–21 травня цього року.

Хотів би зазначити, що я отримав яскраві враження від подорожі в цілому і від культурної спадщини цього регіону та фольклорної складової зокрема. Ця подорож мала просвітницьку роль для Послів, які, як у моєму випадку, нещодавно прибули до України.

Користуючись цією нагодою, хотів би ще раз висловити вдячність за бездоганну організацію цієї чудової подорожі та висловити сподівання на подальшу плідну співпрацю.

З найкращими побажаннями,
Посол

А. Бюлент Меріч

**ПОСОЛЬСТВО УКРАЇНИ
У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ
EMBASSY OF UKRAINE**

Генеральному директору
Генеральної дирекції Київської
міської ради з обслуговування
іноземних представництв
Кривоносу П.О.

ШАНОВНИЙ ПАВЛЕ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

Від імені колективу Посольства України в США і від себе особисто сердечно вітаю Вас з Днем Незалежності України.

Ця визначна дата навіки увійшла в історію молододі держави золотою сторінкою її біографії, започаткувала нову епоху в житті нашого народу, закріпила його вікові прагнення до національного відродження, духовної свободи та незалежності.

Українці віками прагнули до самостійності й державності, мужньо відстоювали людську гідність і право на вільний вибір, долали розбрат і свято вірили у великі можливості своєї землі, аби тільки у власному домі запанували «своя правда, і сила, і воля».

Від усієї душі зичу Вам і Вашим рідним міцного здоров'я, щастя, достатку та успіхів у всіх справах на благо України.

Щиро Ваш,
Посол

О.Ф. Моцик
24 серпня 2010 року

ПОСОЛЬСТВО ШВЕЙЦАРІЇ

Панові П.О. Кривоносу
Генеральному директору
Генеральної дирекції з обслуговування
іноземних представництв
вул. О.Гончара, 84
м. Київ

Unsere Referenz: 063,4 ZUG/OCH
Kiew, 26.07.2010

ШАНОВНИЙ ПАНЕ КРИВОНОС!

Повернувшись з відпустки зі Швейцарії, я був приємно вражений отриманими від Вас привітанням та гарними побажаннями з нагоди мого Дня народження.

Хотів би Вам щиро подякувати за Вашу увагу та користуючись нагодою, також подякувати за Ваше гарне відношення до нашого представництва та підтримку у господарських питаннях.

З повагою,
Посол Швейцарії в Україні

Георг Цублер

ГЛАВНОЕ
ПРОИЗВОДСТВЕННО-КОММЕРЧЕСКОЕ
УПРАВЛЕНИЕ ПО ОБСЛУЖИВАНИЮ
ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО КОРПУСА
ПРИ МИНИСТЕРСТВЕ ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
(ГЛАВУПДК ПРИ МИД РОССИИ)

ГЕНЕРАЛЬНОМУ ДИРЕКТОРУ
ГЕНЕРАЛЬНОЙ ДИРЕКЦИИ
КИЕВСКОГО ГОРОДСКОГО СОВЕТА
ПО ОБСЛУЖИВАНИЮ
ИНОСТРАННЫХ
ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВ
КРИВОНОСУ П.А.

№8228-021/ДК от 16.08.10

**УВАЖАЕМЫЙ
ПАВЕЛ АЛЕКСАНДРОВИЧ!**

Свидетельствую Вам свое глубокое уважение и выражаю искреннюю и сердечную признательность за приглашение посетить столицу Украины в период с 18 по 20 сентября 2010 года для участия в XI Международном фестивале цыганского искусства «Амала-2010».

Данное приглашение мы расцениваем как очередное подтверждение самых добрых дружественных связей между нашими двумя организациями.

К сожалению, несмотря на прекрасную программу столь масштабного мероприятия, проводимого в канун Международного дня мира ООН, мы не сможем направить свою делегацию в Киев в связи с предстоящим завершением установленных процедур назначения на должность начальника ГлавУпДК при МИД России.

Пользуясь случаем, подтверждаем нашу заинтересованность в дальнейшем полноформатном поддержании дружественных связей и сотрудничества ГлавУпДК при МИД России с возглавляемой Вами Генеральной дирекцией по обслуживанию иностранных представительств на совместно выстроенном за многие годы прочном фундаменте искренности, братской теплоты и взаимного уважения и выражаем твердую уверенность, что обмен делегациями между нашими организациями непременно продолжится и будет обоюдно полезным.

Примите, глубокоуважаемый Павел Александрович, мои уверения в самом высоком к Вам уважении.

**И. о. начальника
ГлавУпДК при МИД России**

В. Лияскин

ПОСОЛЬСТВО ШВЕЙЦАРІЇ

Панові Попову О.П.
Першому заступнику Голови Київської
міської державної адміністрації
вул. Хрещатик, 36
01044 м. Київ

Ihre Referenz:
Ihre Nachricht vom:
Unsere Referenz: 021.121.02 - ZUG/SLX

Київ, 23.09.2010

ШАНОВНИЙ ПАНЕ ПОПОВ,

Декілька тижнів тому за ініціативою Київської міської держадміністрації та за її кошти на прилеглий до Посольства території перед входом до консульського відділу Посольства Швейцарії протягом найкоротшого часу були споруджені криті павільйони для відвідувачів. Роботи зі спорудження цих павільйонів ефективно координувалися і виконувалися Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, якій ми дуже вдячні.

Вже за кілька днів після облаштування цих павільйонів я з задоволенням міг констатувати, що значно покращився комфорт для наших відвідувачів. Постійне удосконалення інфраструктури та умов для людей, які звертаються до Посольства, я вважаю також і своїм особистим завданням. Навесні 2008 року Посольство ввело систему попереднього запису для відвідувачів візового відділу, яка дозволяє значно скоротити час очікування та черги для подачі документів. Наразі Посольство буде спеціальний хол для відвідувачів.

Зведення критих павільйонів для візового відділу було дуже корисним і повністю відповідає нашим намірам щодо покращення умов для людей, які звертаються за візами. У зв'язку з цим я хотів би висловити мою щирю подяку Вам, а також керівництву Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв за Вашу ініціативу щодо спорудження павільйонів і за завжди плідну співпрацю з Посольством.

Прошу прийняти, шановний пане Перший заступнику Голови, запевнення у моїй глибокій повазі.

Посол Швейцарії

Георг Цублер

ПОСОЛЬСТВО ШВЕЙЦАРІЇ

Панові П.О. Кривonosу

Генеральному директору
Генеральної дирекції з обслуговування
іноземних представництв
вул. О. Гончара, 84
01054 м. Київ

Unsere Referenz: ZUG/ОСН

м. Київ, 14.09.2010

ШАНОВНИЙ ПАНЕ ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОР!

Я хотів би щиро подякувати Вам та Вашим підлеглим, зокрема пані Оксану Тімонову, за організацію екскурсії в Чорнобиль для мене та моїх гостей зі Швейцарії. Все було чудово організовано та професійно проведено. Сподіваюся, що ми і надалі будемо плідно співпрацювати.

Користуючись нагодою, прошу прийняти, шановний пане Генеральний директор, запевнення у моїй високій повазі.

Посол Швейцарії

Георг Цублер

Неофіційний переклад

м. Київ, 27.08.2010 р.

Пану Кривonosу П.О.

Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв
вул. Гончара, 84
Київ, Україна

ШАНОВНИЙ ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

Посольство США в Україні засвідчує Вам свою повагу та у відповідь на Ваш лист № 29/310-1111 від 06.29.2010 висловлює занепокоєність тим, що генератор, який обслуговує будівлю по вул. Ю. Коцюбинського, 10, створює незручності для жителів сусідніх будинків. На жаль, стан електричних мереж міста Києва змусив нас використати це обладнання. Генератор надав нам змогу продовжувати роботу Посольства в критичній ситуації знеструмлення. Оскільки наразі ситуація з енергопостачанням змінилась на краще і ми можемо використовувати електричні мережі міста, потреби в застосуванні генератора зараз немає. Доки енергопостачання нашої будівлі залишається безперервним, ми не плануємо використовувати генератор.

Крім цього, ми співпрацюємо з інженерами із США стосовно довгострокового вирішення проблем, пов'язаних із використанням генератора. Ми сподіваємось остаточно вирішити це питання та в подальшому не створювати незручностей жителям сусідніх будинків.

Дякуємо за Вашу постійну співпрацю.

З повагою,

Радник з питань менеджменту

Роберт Нідхем

ПОСОЛЬСТВО ІЗРАЇЛЮ

м. Київ, 17.06.2010

Генеральна дирекція
Київської міської ради
з обслуговування
іноземних представництв
Кривонос П.О.

Посольство Держави Ізраїль в Україні засвідчує Вам свою повагу та має честь повідомити про наступне.

Висловлюємо Вам свою найщирішу вдячність за встановлення лавок на прилеглий до будівлі Посольства території. Це дозволяє відвідувачам очікувати прийом у більш комфортних умовах та надає подвійну охайного вигляду.

Посольство Держави Ізраїль в Україні користується нагодою, щоб поновити Генеральній дирекції Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв запевнення щодо подальшої співпраці.

З повагою,

**Консул Посольства
Держави Ізраїль в Україні**

Ріна Джерасці

**VELEPOSŁANIŠTVO REPUBLIKE SLOVENIJE
ПОСОЛЬСТВО РЕСПУБЛІКИ СЛОВЕНІЯ В УКРАЇНІ**

Україна
м. Київ 01030
вул. Б. Хмельницького, 48
Тел.: +38044 585 23 30
+38044 585 23 31
Факс: +38044 585 23 43
Номер: VKI-284/3-15/10-1
Дата: 16.06.2010 р.

**Генеральному директору
Генеральної дирекції з обслуговування
іноземних представництв
Пану Кривоносу П.О.**

ШАНОВНИЙ ПАВЛЕ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

Засвідчую Вам свою повагу та маю честь подякувати за Вашу допомогу у врегулюванні питання щодо підключення до системи водопостачання житлового будинку на вул. Гончарній, 18-а, придбаного у приватну власність громадянином Республіки Словенія Шкрабецом Янезом.

Щиро вдячний Вам за сприяння в цьому питанні і надану інформацію.
Користуюся цією нагодою, щоб поновити Вам запевнення у своїй глибокій повазі.

Тимчасово повірений

Боріс Голє

中华人民共和国驻乌克兰大使馆
Embassy of the People's Republic of China in Ukraine

№ 2-110/С
9 октября 2010 г.

Генеральному директору
Генеральной дирекции по обслуживанию
иностранных представителей
г-ну П. Кривоносу

Прежде всего разрешите мне выразить Вам свое искреннее уважение и искреннюю благодарность за предоставленные А-ой секретарице со мной услуги офиса Китайской Народной Республики.

В начале сентября этого года Президент Украины В. Янукович совершил рабочий визит в Китай. Во время визита была проведена встреча между шестью делегациями в ходе которой они провели деловой обмен мнениями по двусторонним вопросам и предметам, проявляющим взаимный интерес. Был достигнут консенсус по широкому кругу вопросов и сформировано понимание взаимной выгоды дружбы и сотрудничества.

Деловой визит имел широкий охват и различные китайско-украинские общественные и отраслевые структуры и бизнес-структуры сотрудничестве. Китайская сторона намерена вместе с Украинской стороной продолжать дальнейшее развитие двусторонних контактов президента Украины в Китай. Уверен, что наша совместная работа, как и все другие мероприятия двустороннего сотрудничества успешно реализуется и китайско-украинские отношения будут развиваться.

От всей души желаю Вам и Вашей семье доброго здоровья и успехов в работе. Спасибо за внимание.

С уважением,
г-н

Чрезвычайный и полномочный посол
Китайской Народной
Республики в Украине

Проф. Б. А. Афанасьєв пише відгук у книзі відвідувачів музею

Борис Афанасьєв,

професор Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ОТРОКИ Д. З. МАНУЇЛЬСЬКОГО – ДИПЛОМАТИ КИЇВСЬКОЇ СПЕЦШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ З АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ

Нещодавно студенти 5-го курсу Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»¹ проходили переддипломну практику в Міністерстві закордонних справ України (МЗСУ).

За програмою практики нам запропонували ознайомитися і з історією зовнішньополітичного відомства республіки, біографіями й діяльністю його творців.

Директор Музею МЗСУ Тетяна Сергіївна Семенець, зі знанням захоплюючих подробиць історії зародження дипломатії молоді української держави, розповідала про перші кроки новоствореної Української Народної Республіки (УНР), проголошеної у 1917 році, про важкий період боротьби української національно-демократичної революції з численними ворожими силами — військами Німеччини й Австро-Угорщини, що окупували територію України в ході Першої світової війни; військовими підрозділами країн Антанти, що блокували узбережжя Чорного моря, Кримський півострів; внутрішніми бандами Тютюнника, Махна й іншими анархістами, більшовиками, які скинули буржуазний Тимчасовий уряд Росії в Петербурзі, білогвардійцями і білополяками. Саме в горнілі Першої світової і громадянської воєн на території Росії та України загартовувалися дипломатичні кадри УНР.

Пояснюючи складнощі військово-політичної обстановки в республіці й у самому Києві, що кілька разів переходив з рук у рук

Студенти університету «Україна» у Музеї МЗС України.
На передньому плані директор музею Т. С. Семенець, Б. А. Афанасьєв

ки різних політичних і військових угруповань, директор музею раптом назвала знайомі нам прізвища Дмитра Захаровича Мануїльського і Георгія Омеляновича Афанасьєва, що зустрічалися на дипломатичних переговорах у 1918–1920 роках, переслідуючи, в основному, одну і ту ж ціль — створення і зміцнення української народно-демократичної держави, але стояли вони при цьому на діаметрально протилежних ідеологічних позиціях.

Георгій Омелянович Афанасьєв², міністр закордонних справ уряду УНР, вів переговори з Д. З. Мануїльським³, який очолював делегацію Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки (РСФРР), проголошеної після скинення Тимчасового уряду Росії.

Між представниками РСФРР і УНР велися інтенсивні дипломатичні переговори про взаємне визнання держав де-юре, взаємодії стосовно окупованих територій України; боротьбу з контрреволюцією й ін.

Д. З. Мануїльський пізніше розповідав співробітникам Народного комісаріату закордонних справ (НКЗС) про важкі дипломатичні переговори з представниками УНР, які належали до різних постійно мінливих соціально-політичних орієнтацій. Він з великою теплотою і повагою згадував про міністра закордон-

них справ УНР Г. О. Афанасьєва, розумного фахівця, широко відомого вченого-історика, державного і суспільного діяча, який після приходу до влади Директорії і гонінь проти членів уряду Гетьманату змушений був емігрувати в Югославію.

Директор Музею МЗС Тетяна Сергіївна звернулася до студентів і сказала: більш докладно про історію переговорів перших українських дипломатів Центральної Ради і Директорії вам розповість професор, Борис Анатолійович Афанасьєв, він — історик-міжнародник. Його батько працював у МЗС, і він сам теж починав свою дипломатичну діяльність у Міністерстві закордонних справ України й навчався разом з такими корифеями-міжнародниками, як Г. Удовенко, Ю. Кочубей, М. Білоусов, І. Грищенко, В. Бруз, Б. Тарасюк та іншими, котрі продовжують дипломатичну службу за рубежами нашої держави, читають лекції в Дипломатичній академії МЗС України.

Одна студентка підійшла до мене і тихенько запитала: Борисе Анатолійовичу, а Г. О. Афанасьєв, з яким зустрічався Д. З. Мануїльський, не Ваш родич? Мені не було достеменно відомо, що Георгій Омелянович не мій родич, але те, що він зіграв вирішальну роль у включенні мого батька, Афанасьєва Анатолія Пантелеймоновича, до складу першого післявоєнного Міністерства (Наркомату) закордонних справ — це поза всякими сумнівами. І, таким чином, завдяки йому я став дипломатом і теж зустрічався з «дідусем Мануїльським».

Дмитро Захарович розповідав своїм співробітникам також про те, як у лютому 1944 року було прийнято рішення Верховної Ради СРСР про створення в ряді союзних республік, у тому числі й в Україні, союзно-республіканських міністерств закордонних справ, а в березні 1944 року Верховна Рада УРСР прийняла закон про створення союзно-республіканського Комісаріату закордонних справ УРСР (у 1946 р. комісаріати в СРСР були перейменовані на міністерства. — Б. А.) із внесенням відповідних змін у Конституцію УРСР. Йому, як заступнику голови Верховної Ради УРСР, доручили дібрати кадри для наркомату. Умови були стереотипними: українське прізвище, партійність, хоча б мінімальний досвід подібної роботи тощо. Дмитро Захарович почав відбирати особисті справи співробітників: Забігайло, Демченко, Стадник, Смішко, Шавлак... і раптом — Афанасьєв, Война... І тоді він згадав свої зустрічі з Міністром закордонних справ УНР Г. О. Афанасьєвим і вирішив, що багато хто ще пам'ятає цього популярного історика,

що мав великий авторитет серед учених і ділових кіл Росії, України і за кордоном. Тому моєму батькові, однофамільцю відомого ученого і громадського діяча, буде набагато легше входити в коло дипломатів, іноземних колег. А новим співробітникам НКЗС України позитивний імідж учасників перспективних закордонних форумів був у край необхідний.

На земній кулі продовжувалися кровопролитні бої Другої світової війни. Розгром німецьких армій і сателітів «осі» під Сталінградом узимку 1943 року і особливо під Курськом улітку 1943-го, коли стратегічна ситуація на європейському театрі воєнних дій різко змінилася на користь СРСР і радянські війська від оборони перейшли в широкомасштабний наступ, звільняючи окуповану фашистськими агресорами територію країни і, зокрема, України, уряд СРСР, Ставка Верховного Головнокомандувача для додання нового патріотичного імпульсу наступаючим радянським військам перейменували ряд діючих фронтів у Перший, Другий, Третій і Четвертий Українські фронти, а також у Білоруський фронт, що підкреслювало стратегічний напрямок бойових операцій і активну участь у них громадян України і Білорусії; на території цих республік йшли запеклі визвольні бої.

У цей же час було прийняте рішення заснувати бойовий орден трьох ступенів імені українського гетьмана Богдана Хмельницького. Серед художників України був оголошений конкурс на ескіз ордену, який виграв Олександр Сафронович Пашенко⁴, головний художник агітпоїзда Другого Українського фронту. І вже наприкінці 1943 року орденом нагороджували учасників Українських та інших фронтів за звільнення України й Білорусії від фашистських загарбників.

6 листопада 1943 року Київ був звільнений від фашистських окупантів.

Після перелому в ході воєнних дій і розгрому німецьких, а також італійських, угорських і румунських армій на всіх напрямках, активізувалися (у тиші кабінетів) безкровні, але запеклі баталії на дипломатичному фронті. Найважливішою подією дипломатичного фронту третього, заключного, періоду Вітчизняної і Другої світової воєн стала Тегеранська конференція (28 листопада — 1 грудня 1943 р.), де вперше зустрілися Ф. Рузвельт, Й. Сталін і В. Черчілль, а також вищі воєнні начальники й керівники дипломатичних відомств трьох великих держав. Конференція зафіксувала взаємні зобов'язання про від-

криття союзниками другого фронту в Європі у травні 1944 року. Було також підписано Декларацію трьох великих держав про співробітництво з метою встановлення стабільного миру після завершення війни.

На конференції вирішувалася дипломатична доля України та Білорусії.

Після закінчення Другої світової війни країни антигітлерівської коаліції домовилися про створення в 1945 році універсальної міжнародної організації — ООН, що повинна була закріпити справедливі рішення відносно захоплених агресорами держав і територій, звільнених у ході війни, і сприяти мирному розвитку держав на основі міжнародного права.

Україна, завдяки наполегливим вимогам дипломатії СРСР, також була включена в списки країн-засновників ООН. Українська делегація прибула на установчу конференцію в американське місто Сан-Франциско 6 травня 1945 року у складі 12 осіб. Очолював українську делегацію народний комісар закордонних справ України Д.З. Мануїльський. Роботу українських парламентаріїв забезпечували секретар делегації О.Д. Война і помічник глави делегації П. П. Удовиченко.

Члени української делегації були включені в різні робочі групи комісій і комітетів, де розробляли найважливіші питання життєдіяльності майбутньої міжнародної організації, і протягом майже двох місяців брали активну участь у напруженій роботі конференції, демонструючи відповідну діловитість, професіоналізм і конструктивність. Українська делегація зробила значний внесок у розробку основних документів ООН, зокрема її Статуту і процедурних положень Ради Безпеки, Міжнародного Суду.

Завдяки виступам Д. З. Мануїльського на конференції, в організаціях ООН, інтерв'ю в пресі світ більше довідався про Україну. Висока юридична і політична ерудиція наркома, знання іноземних мов, інтелігентне виховання та властивий йому дипломатичний етикет викликали глибоку повагу в дипломатичних колах до представника української республіки.

Вихід України на міжнародну арену дав привід західним дослідникам новітньої історії писати про «еру Мануїльського в ООН», «золотий вік» української радянської дипломатії.

Зустрівшись із цілою низкою організаційних труднощів при комплектуванні першого післявоєнного складу дипкорпусу Народного комісаріату закордонних справ України, Д. З. Мануїльський ініціював створення факультету міжна-

родних відносин у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка, розширення набору студентів на факультети романо-германських і східних мов, організацію у Києві, Харкові й Одесі спеціальних шкіл-інтернатів з викладанням ряду предметів англійською мовою. Незабаром факультет міжнародних відносин почав випускати перших представників нової української генерації дипломатів (Г. Удовенко, Б. Тарасюк, І. Грищенко, М. Білоусов, В. Бруз, Ю. Кочубей та ін.), що з високої трибуни ООН й інших міжнародних організацій могли всьому світові заявляти про проблеми післявоєнної України, відстоювати її інтереси.

Спецшкола-інтернат ім. Д. З. Мануїльського з викладанням ряду предметів англійською мовою була організована 1946 року. Про життя в спецшколі-інтернаті вже написана книга його учнями й педагогами⁵, але, повертаючись у спогадах у свої дитячі та юнацькі роки, до творчого періоду своєї професійної діяльності дипломата (УТКЗ, МЗС УРСР, ООН) і вченого в АН УРСР, я постійно згадую свої зустрічі в 1944–1946 рр. з Д. З. Мануїльським і настанови колективу першого післявоєнного міністра закордонних справ України. Ініціюючи створення шкіл-інтернатів і факультету міжнародних відносин КДУ ім. Т. Г. Шевченка, міністр мудро передбачив розвиток міжнародних зв'язків республіки, дав путівку в життя багатьом випускникам, які стали дипломатами нової української генерації. І багато хто ще, онуки і правнуки «дідуса Мануїльського», вчаться сьогодні в Інституті міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка.

Створений і укомплектований Д.З. Мануїльським Народний комісаріат закордонних справ України, що, за збігом обставин, йому й довелося очолювати⁶, узяв шефство над нашою спецшколою-інтернатом, сам нарком особисто кілька разів відвідував школу, розмовляв з учнями, був присутній на уроках.

Я пам'ятаю його високу, ставну фігуру в шинелі сталевого кольору, із золотими гудзиками і погонами генерала, у формену кашкеті з «крильцями» (у НКЗС було введено форму, що згодом скасували і наші дипломати працювали у звичайних костюмах темного кольору). Я ніколи не намагався заговорити з Дмитром Захаровичем, нагадати йому про наші зустрічі в стінах НКЗС, та й він особисто при учнях не цікавився моїми успіхами. Одного разу, після чергової інспекції дипломатами НКЗС нашої спецшколи, Олександр Дементійович Білявський, завуч

школи, підійшов до мене в коридорі і тихо промовив: а гості цікавилися вашими з братом успіхами в навчанні... (у спецшколі я вчився разом з молодшим братом Владиславом).

Періодично нашу школу-інтернат відвідували співробітники НКЗС, а пізніше, після перейменування в 1946 році Комісаріату на Міністерство закордонних справ, дипломати брали участь у наших шкільних заходах, особливо на свята 1 Травня і 7–8 листопада. Вони приносили квіти, подарунки, книги в шкільну бібліотеку, частіше це були доповіді ООН англійською мовою. Викладачі відразу ж розбирали літературу для подальшого вивчення і використання у своїй практичній роботі.

Незважаючи на те що шкільне життя може видатись одноманітним, у нашій спецшколі-інтернаті це були роки, що своєю повнотою і розмаїтістю запам'яталися на все життя: починаючи з музичного підйому горністом, обов'язкової фіззарядки, що бад'яро проводив вихователь Євгеній Іванович Зубков, морський офіцер у відставці; сніданку, який очікували з нетерпінням, тому що знали — шеф-кухар тітонька Феня обов'язково вигадає що-небудь смачненьке з нашого убогого інтернатського раціону, вона так по-домашньому смажила картоплю з цибулею, що Толя Трубайчук завжди просив у неї добавки.

У нашому першому випускному (набір був 1946 року в першій–шостий класи) класі спецшколи-інтернату навчалось 24 учня, з них 18 закінчили школу із золотою і срібною медаллю. Бажаючих стати дипломатами було не багато, але не настільки, як припускали організатори нашої спецшколи з вивченням ряду предметів англійською мовою (у різних обсягах ми знайомилися з термінологією предметів з історії, географії, фізики, хімії, математики), тому що підручників іноземними мовами ще не надрукували, вони з'явилися трохи пізніше.

Фактично після закінчення спецшколи на дипломатичних і мовних факультетах училися: **Борис Афанасьєв** — єдиний потомствений, але не кар'єрний дипломат, закінчив факультет міжнародних відносин КДУ ім. Т. Г. Шевченка; **Віталій Дончик** — єдиний академік Національної академії наук України; **Станіслав Долгошлюбов** — єдиний, що закінчив Московський державний інститут міжнародних відносин (МДІМВ) і Сорбонну (як і Д. З. Мануїльський), що пропрацював увесь свій виробничий стаж «міністром закордонних справ» уряду м. Москви; **Іван Залозний** — закінчив МДІМВ, працював у МЗС СРСР; **Микола Мещеряк** — закінчив факультет

МВ КДУ ім. Т. Г. Шевченка, працював перекладачем в Україні і закордоном; **Борис Нелюбін** — закінчив факультет МВ КДУ, був на дипломатичній роботі до закінчення трудової діяльності; **Володимир Поліщук** — закінчив МДІМВ, працював у МЗС СРСР; **Геннадій Слівінський** — закінчив КДУ, факультет романо-германської філології; **Анатолій Трубайчук** — закінчив КДУ, романо-германський та історичний факультети, єдиний професор, котрий написав і опублікував цілий ряд монографій з історії міжнародних відносин.

Перший випуск спецшколи-інтернату в 1951 році дав найбільшу кількість дипломатичних працівників — 9 з 24 випускників, деякі хлопці йшли спеціально на романо-германський (сподіваючись, що зі знанням іноземної мови вони завжди зможуть виїхати за кордон, про що мріяла більшість учнів нашої спецшколи; фахівців-мовознавців було 4 особи), до цієї групи можна віднести і двох юристів, інші 10 — вчилися у технічних вишах, тобто майже половина класу.

Це засвідчує, по-перше, що випускники мали повну волю вибору своєї майбутньої професії за інтересами та здібностями; по-друге, далеко не всі випускники «спали і бачили» себе дипломатами, незважаючи на те що школа була ім. Д. З. Мануїльського — організатора і натхненника підготовки дипломатичних кадрів за системою: школа-виш-університет-МЗС України-ООН і інші закордонні міжнародні організації і представництва. Учні спецшколи просто не уявляли собі характер роботи дипломатичного співробітника (це був один з істотних недоліків у нашому навчанні й вихованні — з нас не готували елітного службовця, ми не почували себе якимись винятковими, не орієнтувалися на специфіку дипломатичної роботи), у нас не було жодного предмета з етики поведіння, з консульської служби, хоча б коротенького курсу з історії дипломатії, а з книжкою «Дипломатія» Чарльза Нікольсона (яку приніс у школу Микола Мещеряк) ознайомилися майже всі учні старших класів, передаючи її як естафету з рук в руки, але загалом нас знайомили і з правилами поведінки в суспільстві, у товаристві, за столом (ми вільно користувалися виделками і ножами), з культурою і логікою бесіди, у нас майже всі учні старших класів уміли танцювати бальні танці (спасибі викладачу-вихователю Зорині Петрівні Кодьєвій), більшість учнів пройшло через різні гуртки: «умілі руки» — навчання користатися столярним і слюсарним інструментарієм; за інтер-

есами — музичні, драматичні, хорові, авто-фото-мото, фізичні, хімічні, математичні і т. д., що допомагали нам різнобічно розвиватися та поглиблювали отримані знання; очевидно, точні науки були представлені краще, більш сильними педагогами, ніж англійська мова і весь блок гуманітарних предметів, хоча Ісає Михайловича Юрловського — викладача англійської мови та Віктора Савовича Коваля — викладача історії ми будемо пам'ятати все життя, як і першого директора спецшколи-інтернату Георгія Леонтовича Градова — викладача географії.

Пам'ятаю, розповідав батько, як Д. З. Мануїльський любив збирати співробітників Наркомату вечорами, після роботи, а в недільні й святкові дні збиралися і вдень — співробітники приходили родинами, з дітьми. Дмитро Захарович влаштовував конкурси на звання «королева вечора», — дружини дипломатів і співробітниці установи готувалися заздалегідь, пекли пироги, торти, печиво, тістечка зі своїх скромних запасів, тому що в країні ще існувала карткова система на продукти харчування та предмети першої необхідності, і влаштовували дегустацію-конкурс. Ніхто не знав автора кулінарного виробу, усі частування стояли на великому столі в «дзеркальному залі» під умовними назвами: торт «Забава», пиріжки — «ватрушки», печиво «Від зорі до зорі» і т. д. Співробітники куштували кулінарні здобутки й на аркуші паперу виставляли свої оцінки. Той виріб, що одержав найвищий бал, оголошувався переможцем, а господарка — «королевою вечора». Нарком вітав переможницю, вручав їй приз (як правило, що-небудь з парфумерії) і усі сідали до святкового столу, пили чай з цією смачною домашньою випічкою. А пізніше були танці, діти розповідали вірші, робили фізичні вправи, будували «піраміди» тощо, — щораз це був сімейний вечір відпочинку, неформального спілкування всіх співробітників установи. Дмитро Захарович не мав своїх дітей, але дуже любив їх, грав з ними, а одного разу (це було в 1945 р.) узяв мене і посадив до себе на коліно. Ти чий будеш? — Афанасьєв, відповів я. Молодець, а як тебе кличуть? — Борис Анатолійович, сказав я солідно і засоромився... — Нічого, не бентежся, Борис Анатолійович, а ким же ти хочеш бути? — Як тато, — відповів не задумуючись... Дмитро Захарович розсміявся і сказав: це ти добре вигадав. А як же ти учишся? — На «добре» і «відмінно», не дуже жваво відповів я (тому що за останню контрольну з німецької мови я одержав «трійку»). «Дідусь Мануїльський», як ми його ласкаво називали, немов здогадався

про причину моєї зняковілості і запитав: а яку іноземну мову ти вивчаєш? — Німецьку... — відповів я і злякався, що «ді-дусь» почне зі мною говорити німецькою мовою... Батько ка-зав мені, що нарком знає кілька іноземних мов. Але мої стра-хи були даремні. Дмитро Захарович сказав: «А твій тато вивчає французьку мову і незабаром поїде за кордон. Тобі я раджу та-кож вивчати англійську мову, вона тобі в житті придасться, тим більше, що ти хочеш працювати, як тато...» Поради народного комісара закордонних справ були пророчими, через кілька років я вступив у спецшколу-інтернат з англійською мовою навчання і англійська мова стала для мене робочою і близькою. Протягом усього трудового життя довелося з нею працювати більше, ніж з українською. Тому мені іноді легше порозумітися англійською, якщо це стосується технічної чи спеціальної дипломатичної тер-мінології, ніж рідною українською мовою. Позначається те, що моїми робочими мовами в ООН були російська і англійська, як і в інших міжнародних організаціях.

Але з відходом Д. З. Мануїльського з посади міністра за-кордонних справ у 1953 році зв'язки з нашою спецшколою ста-вали все більш прозорими, на шкільні заходи представники Міністерства, чемно зіславшись на зайнятість, перестали ходи-ти, хоча ми їх постійно запрошували.

З роками школа-інтернат втратила свій статус республікан-ського навчального закладу для здібних дітей, всебічно обдаро-ваних і талановитих, з різних верств населення, але його засну-вання, як довела історія, цілком себе виправдало.

Відновлення в Києві і провідних містах республіки спецшколи-інтернату з наданням їй статусу лицею, орієнтованого на навчан-ня і виховання справді відданих патріотів Батьківщини, допо-могло б будувати заможну національну державу з керівними та дипломатичними кадрами набагато вищого гатунку.

¹ Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» був заснований у 1999 році за участю Київської міської державної адміністрації, міських та обласних рад регі-онів України. Він першим відкрив двері молоді з особливими потребами, маючи за мету надання якісної доступної вищої освіти всім бажаним, незалежно від фізичного, матері-ального та соціального стану.

² **Георгій Омелянович Афанасьєв** народився в губернському місті Уфа в 1848 р. в сім'ї вій-ськового. Після отримання вищої освіти читав лекції приват-доцентом у Новоросійському університеті на кафедрі загальної історії (1879 р.). Його прадідом був Василь Якович Мирович, російський офіцер, підпоручник смоленського піхотного полку, збіднілий наща-

док багатих і знатних малоросійських дворян, страчений при Катерині II за спробу перевороту в палаці з ціллю поновлення на престолі номінального російського імператора Івана VI Антоновича (1740–1764), який утримувався в Шліссельбурзькій кріпості як таємний в'язень № 1. За приговором Сенату В.Я. Мирович був страчений 15 вересня 1767 року.

Тема наукових досліджень і викладання Г.О. Афанасьєва — історія Стародавнього Єгипту, історія слов'янства та Російської імперії, історія середніх віків і нового часу (Англія, Англійська революція 1688 року, Франція, Наполеонівські війни), російська література, політекономія. Курс «Англійська революція 1688 р.» професор читав у ряді вузів Києва — київському Університеті св. Володимира, Київському політехнічному інституті (КПІ), Київському комерційному інституті (був його почесним членом), київському Інституті шляхетних дівчат.

Одночасно в 1879–1912 рр. він — власний кореспондент низки одеських та київських журналів і газет. Під час правління УНР — державний контролер, а з 14 листопада 1918 року — міністр закордонних справ УНР.

Г. О. Афанасьєв працював управляючим Київської контори Державного комерційного банку. Беручи до уваги активну державну, громадську та науково-викладацьку діяльність професора історії Г. О. Афанасьєва, Міністерство народної освіти Росії запровадило декілька іменних стипендій на його ім'я — одну в КПІ (5700 руб.), а другу в Київському реальному училищі (3137 руб.). Стипендії призначались малозабезпеченим студентам не зважаючи на звання, стан, віросповідання та національність, які успішно вчилися та мали зразкову поведінку.

Після приходу до влади Директорії і гоніння проти членів уряду УНР Гетьманату, Г.О. Афанасьєв змушений був емігрувати до Югославії. Помер у Белграді в 1925 році.

Автор статті є нащадком Г.О. Афанасьєва.

- ³ **Дмитро Захарович Мануїльський** (3.10.1883–22.02.1959). Народився в сім'ї волосного писаря в с. Святець (зараз Мануїльське Хмельницької обл.). Навчався в Петербурзькому університеті, закінчив юридичний факультет університету в Сорбонні. Брав активну участь в підготовці й реалізації організаційної роботи й укріпленні позицій Жовтневої революції. З квітня 1918 р. — заступник керівника делегації РСФРР на українсько-російських мирних переговорах. У червні 1919 р. направлений в Україну на партійну роботу; в 1920–1921 рр. — нарком землеробства УРСР, з 1922 по 1943 рр. працював за кордоном секретарем Виконкому III Інтернаціоналу (Комуністичного) (ВККІ).

В 1944–1953 рр. — заступник, голова (з 1946 р.) Раднаркому і одночасно нарком (міністр) закордонних справ України з 12.07.1944 по 10.06.1952 рр. Брав безпосередню участь в організації НКЗС і міжнародних відносин України в післявоєнний період, зробив вагомий внесок у створення Організації Об'єднаних Націй (ООН), 26.06.1945 р. поставив свій підпис під Статутом ООН і Міжнародного Суду ООН.

- ⁴ Після Другої світової війни — народний художник УРСР, ректор Київського державного художнього інституту, член-кореспондент Академії мистецтв СРСР.

- ⁵ Помним тебе, інтернат (1946–2006): Книга воспоминаний. — К.: ASSA. — 2006. — 306 с., див. також на сайті www.internatsi.org.

- ⁶ Фактично першим наркомом закордонних справ України був призначений Олександр Євдокимович Корнійчук, відомий український письменник-драматург, державний і громадський діяч, заступник наркома закордонних справ СРСР. Був одружений з відомою польською письменницею, державним та громадським діячем — Вандою Василевською.

ЗМІСТ

Виступ Президента України Віктора Януковича на загальних дебатах 65-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 23 вересня 2010 року	5
Костянтин Гриценко. Українська дипломатія — час дії	19
Іван Гнатишин. Імідж держави: поступ, досягнення та перспективи	37

НАДЗВИЧАЙНІ ТА ПОВНОВАЖНІ ПОСЛИ УКРАЇНИ В ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

Австралія. Валентин Адомайтіс	54
Австрійська Республіка. Андрій Березний	55
Азербайджанська Республіка. Борис Клімчук	56
Алжирська Народна Демократична Республіка. Валерій Кірдода	57
Аргентинська Республіка. Олександр Тараненко	58
Королівство Бельгія. Ігор Долгов	59
Республіка Білорусь. Роман Безсмертний	60
Республіка Болгарія. Віктор Кальник	61
Федеративна Республіка Бразилія. Ігор Грушко	62
Ватикан. Тетяна Іжевська	63
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Володимир Хандогій	64
Соціалістична Республіка В'єтнам. Олексій Шовкопляс	66
Республіка Вірменія. Іван Кухта	67
Габонська Республіка. Сергій Мішустін	68
Гвінейська Республіка. Андрій Заєць	69
Грецька Республіка. Володимир Шкуров	70
Грузія. Василь Цибенко	71
Королівство Данія. Михайло Скуратовський	72
Естонська Республіка. Павло Кіряков	73
Федеративна Демократична Республіка Ефіопія. Владислав Дем'яненко	74
Арабська Республіка Єгипет. Євген Микитенко	75
Держава Ізраїль. Геннадій Надоленко	76
Республіка Індія. Ігор Поліха	77
Ісламська Республіка Іран. Ігор Логінов	78
Ірландія. Борис Базилевський	79
Королівство Іспанія. Анатолій Щерба	80
Італійська Республіка. Георгій Чернявський	81
Йорданське Хашимітське Королівство. Сергій Пасько	82
Республіка Казахстан. Олег Дьомін	83
Канада. Ігор Осташ	84
Республіка Кенія. Володимир Бутяга	85
Киргизька Республіка. Володимир Соловей	86
Республіка Кіпр. Олександр Дем'янюк	87
Китайська Народна Республіка. Юрій Костенко	88
Республіка Корея. Володимир Белашов	89
Республіка Куба. Тетяна Сасенко	90
Латвійська Республіка. Рауль Чілачава	91
Литовська Республіка. Ігор Прокопчук	92
Ліванська Республіка. Володимир Коваль	93
Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамагірія. Микола Нагорний	94
Республіка Македонія. Юрій Гончарук	95
Малайзія. Ігор Лоссовський	96
Королівство Марокко. Віталій Йохна	97
Мексиканські Сполучені Штати. Олексій Бранашко	98
Республіка Молдова. Сергій Пирожков	99

Федеративна Республіка Нігерія. Валерій Васильєв	100
Королівство Нідерланди. Василь Корзаченко	101
Федеративна Республіка Німеччина. Наталія Зарудна	102
Королівство Норвегія. Олександр Цветков	103
Ісламська Республіка Пакистан. Ігор Пасько	104
Південно-Африканська Республіка. Валерій Гребенюк	105
Республіка Польща. Маркіян Мальський	106
Португальська Республіка. Олександр Никоненко	107
Російська Федерація. Володимир Єльченко	109
Румунія. Маркіян Кулик	110
Королівство Саудівська Аравія. Петро Колос	111
Республіка Сербія. Віктор Недопас	113
Сирійська Арабська Республіка. Олег Семенець	114
Словацька Республіка. Інна Огнівець	115
Республіка Словенія. Вадим Примаченко	116
Сполучені Штати Америки. Олександр Моцик	117
Королівство Таїланд. Маркіян Чучук	118
Туніська Республіка. Валерій Рилач	119
Республіка Туреччина. Сергій Корсунський	120
Туркменістан. Валентин Шевальов	121
Угорська Республіка. Юрій Мушка	122
Республіка Узбекистан. В'ячеслав Похвальський	123
Республіка Фінляндія. Андрій Дешиця	124
Французька Республіка. Олександр Купчишин	125
Республіка Хорватія. Борис Зайчук	126
Чеська Республіка. Іван Грицак	127
Чорногорія. Оксана Слюсаренко	128
Швейцарська Конфедерація. Ігор Дір	129
Королівство Швеція. Євген Перебийніс	130
Японія. Микола Кулінич	131

НАДЗВИЧАЙНІ ТА ПОВНОВАЖНІ ПОСЛИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ В УКРАЇНІ

Австрійська Республіка. Вольф Дітріх Хеім	133
Азербайджанська Республіка. Ейнулла Ядулла оглу Мадатлі	134
Алжирська Народна Демократична Республіка. Мохаммед Башир Маззуз	135
Аргентинська Республіка. Ліла Ролдан Васкес де Муан	136
Ісламська Республіка Афганістан. Мохаммад Асеф Делавар	137
Королівство Бельгія. Марк Вінк	138
Республіка Білорусь. Валентин Володимирович Величко	139
Республіка Болгарія. Дімітар Владіміров	140
Федеративна Республіка Бразилія. Антоніо Фернандо Круз-де-Мелло	141
Святий Престол (Ватикан). Архієпископ Іван Юркович	142
Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії. Роберт Лі Тернер	143
Соціалістична Республіка В'єтнам. Хо Дак Мінь Нгуєт	144
Республіка Вірменія. Анранік Єнокович Манукян	145
Грецька Республіка. Георгіос Георгунтзос	146
Грузія. Григол Катамадзе	147
Королівство Данія. Мікаель Борг-Хансен	148
Естонська Республіка. Яан Хейн	149
Арабська Республіка Єгипет. Ясір Мохамед Атеф Абдель Кадер	150
Держава Ізраїль. Зіна Калай-Клайтман	151
Республіка Індія. Джйоті Сваруп Панде	152
Республіка Індонезія. Нініґ Санінґсіх Рохадіат	153
Республіка Ірак. Шорш Халід Саїд	154

Ісламська Республіка Іран. Акбар Гасемі-Аліабаді	155
Королівство Іспанія. Хосе Родрігес Мояно	156
Італійська Республіка. П'єтро Джованні Доннічі	157
Республіка Казахстан. Жумабаєв Амангельди Жумабаєвич	158
Канада. Г. Даніель Карон	159
Киргизька Республіка. Єркін Бейшеналієвич Мамкулов	160
Республіка Кіпр. Евагорас Вріонідес	161
Китайська Народна Республіка. Чжан Сіюнь	162
Республіка Корея. Пак Ро Бьок	163
Республіка Куба. Фелікс Леон Карбальо	164
Держава Кувейт. Юсеф Хусейн Аль-Габанді	165
Латвійська Республіка. Атіс Сянітс	166
Литовська Республіка. Пятрас Вайтекунас	167
Республіка Ліван. Юсеф Садака	168
Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамагірія. Фейсал Атія М. Альшаарі	169
Республіка Македонія. Ацо Спасеноські	170
Малайзія. Дато Абдула Сані Омар	171
Королівство Марокко. Абдельжаліль Саубрі	172
Мексиканські Сполучені Штати. Беренісе Рендон Талавера	173
Республіка Молдова. Іон Стевіле	174
Федеративна Республіка Нігерія. Ібрагім Пада Касай	175
Королівство Нідерланди. Пітер Ян Волтерс	176
Федеративна Республіка Німеччина. Ганс-Юрген Гаймзьот	177
Королівство Норвегія. Олав Берстад	178
Ісламська Республіка Пакистан. Ахмед Наваз Салейм Мела	179
Палестина. Мохаммед Касем Аль-Асаад	180
Південно-Африканська Республіка. Андріс Фентер	181
Республіка Польща. Яцек Ключковскі	182
Португальська Республіка. Маріо Жизуш Душ Сантуш	183
Російська Федерація. Михайло Зурабов	184
Румунія. Іонеску Корнел	185
Королівство Саудівська Аравія. Джудія З. М. Алхазал	186
Республіка Сербія. Душан Лазич	187
Сирійська Арабська Республіка. Гайсам Машфедж	188
Словацька Республіка. Павол Гамжік	189
Республіка Словенія. Наташа Прах	190
Сполучені Штати Америки. Джон Френсіс Теффт	191
Республіка Туреччина. Ахмет Бюлент Меріч	192
Туркменістан. Нурберди Аманмурадівич Аманмурадов	193
Угорська Республіка. Міклош Шандор Мороц	194
Республіка Узбекистан. Юсупов Батир Пулатович	195
Республіка Фінляндія. Крістер Міккелссон	196
Французька Республіка. Жак Фор	197
Республіка Хорватія. Желько Кірінчич	198
Чеська Республіка. Вітєзслав Півонька	199
Швейцарська Конфедерація. Георг Цублер	200
Королівство Швеція. Стефан Гуллгрєн	201
Японія. Тадаші Ідзава	202

ГЕНЕРАЛЬНІ КОНСУЛИ УКРАЇНИ В ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

Генеральний консул України в Республіці Білорусь (Брест). Іван Баранчик	206
Генеральний консул України в Республіці Болгарія (Варна). Володимир Пасічник	207
Генеральний консул України у Федеративній Республіці Бразилія (Куритиба). Лариса Мироненко	208

Генеральний консул України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії (Единбург). Михайло Оснач	209
Генеральний консул України в Грецькій Республіці (Салоніки). Ігор Сибіга	210
Генеральний консул України в Державі Ізраїль (Хайфа). Ігор Турчин	211
Генеральний консул України в Італійській Республіці (Мілан). Володимир Яценківський	212
Генеральний консул України в Італійській Республіці (Неаполь). Володимир Карачинцев	213
Генеральний консул України в Республіці Казахстан (Алмати). Людмила Протасова	214
Генеральний консул України в Канаді (Торонто). Олександр Данилейко	215
Генеральний консул України в Китайській Народній Республіці (Шанхай). Сергій Бурдиляк	216
Генеральний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (Гамбург). Андрій Мельник	217
Генеральний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (Мюнхен). Юрій Ярмілко	218
Генеральний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (Франкфурт-на-Майні). Альберт Черніук	219
Генеральний консул України в Республіці Польща (Гданськ). Олександр Медовніков	220
Генеральний консул України в Республіці Польща (Люблін). Олег Горбенко	221
Генеральний консул України в Республіці Польща (Краків). Віталій Максименко	222
Генеральний консул України в Російській Федерації (Владивосток). Олександр Данильченко	223
Генеральний консул України в Російській Федерації (Санкт-Петербург). Наталія Прокопович	224
Генеральний консул України в Російській Федерації (Тюмень). Михайло Колядін	225
Генеральний консул України у Сполучених Штатах Америки (Нью-Йорк). Сергій Погорельцев	226
Генеральний консул України у Сполучених Штатах Америки (Сан-Франциско). Сергій Альошин	227
Генеральний консул України в Республіці Туреччина (Стамбул). Богдан Яременко	228
Генеральний консул України у Французькій Республіці (Марсель). Вячеслав Воздіган	229
Генеральний консул України в Чеській Республіці (Брно). Ярослав Асман	230

ПОЧЕСНІ КОНСУЛИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ В УКРАЇНІ

Почесний консул Республіки Болівія в Україні. Тордоя Рохас Владімір Хосе	232
Почесний консул Республіки Гвінея в Україні. Рамін Мансуріяна	233
Почесний консул Республіки Екваторіальна Гвінея в Україні. Роман Челноков	234
Почесний консул Республіки Гватемала в Україні. Олексій Гончаров	235
Почесний консул Королівства Ірландії в Україні. Володимир Сай	236
Почесний консул Республіки Казахстан в Україні (м. Львів). Галина Маслюк	237
Почесний консул Республіки Казахстан в Україні (м. Одеса). Віктор Богатир	238
Почесний консул Республіки Кіпр в Україні (м. Маріуполь). Костянтин Балабанов	239
Почесний консул Республіки Кіпр в Україні. Юрій Гетьманенко	240
Почесний консул Латвійської Республіки в Україні (м. Одеса). Олена Алексенко	241
Почесний консул Литовської Республіки в Україні (м. Житомир). Євген Лавров	242
Почесний консул Литовської Республіки в Україні (м. Львів). Віталій Антонов	243
Почесний консул Литовської Республіки в Україні (м. Херсон). Віктор Попов	244
Почесний консул Королівства Таїланд в Україні. Михайло Радуцький	245
Почесний консул Федеративної Республіки Німеччина в Україні (м. Донецьк). Віктор Калашніков	246
Почесний консул Федеративної Республіки Німеччина в Україні (м. Одеса). Олександр Кифак	247
Почесний консул Республіки Панама в Україні. Данило Курдельчук	248
Почесний консул Південно-Африканської Республіки в Україні (м. Одеса). Лариса Поплавська	249
Почесний консул Російської Федерації в Україні (м. Чернігів). Вагіф Алієв	250
Почесний консул Сирійської Арабської Республіки в Україні. Алі Ісса	251
Почесний консул Республіки Словенія в Україні (м. Львів). Юлія Мізрах	252
Почесний консул Республіки Словенія (м. Харків). Анатолій Бондаренко	253
Почесний консул Східної Республіки Уругвай в Україні. Олена Подолева	254
Почесний консул Центральноафриканської Республіки в Україні. Олександр Бондаренко	255
Почесний консул Республіки Чилі в Україні. Володимир Поляченко	256

ПОЗАШТАТНІ КОНСУЛЬСЬКІ ПОСАДОВІ ОСОБИ УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ

Почесний консул України в Австралії (м. Мельбурн). Валерій Ботте.....	260
Почесний консул України в Австрійській Республіці (м. Зальцбург). Гюнтер Ебетсхубер.....	261
Почесний консул України в Австрійській Республіці (м. Клагенфурт). Хорст Шумі.....	262
Почесний консул України в Князівстві Андорра. Антоні Зорзано Рієра.....	263
Почесний консул України в Аргентинській Республіці (провінція Місьйонес). Дієго Лоренсо Мурун'як.....	264
Почесний консул України в Республіці Болгарія (м. Русе). Пламен Стоїлов Бобоков.....	265
Почесний консул України в Республіці Болівія (м. Ла-Пас). Жорже Леме Патіно.....	266
Почесний консул України у Федеративній Республіці Бразилія (м. Сан-Пауло). Жорже Рибка.....	267
Почесний консул України у Федеративній Республіці Бразилія (м. Паранагуа, штат Парана). Маріано Чайковський.....	268
Почесний консул України в Республіці Гватемала. Рікардо Ортис Альтенбах.....	269
Почесний консул України в Королівстві Данія. Мортен Мунк.....	270
Почесний консул України в Домініканській Республіці. Андреа Карло Марія Біамонті.....	271
Почесний консул України в Естонській Республіці (м. Пярну). Велло Ярвесау.....	272
Почесний консул України в Арабській Республіці Єгипет (м. Александрія). Абдель Моньєм Ібрагім Мансур.....	273
Почесний консул України в Державі Ізраїль (м. Хайфа). Майберг Аарон.....	274
Почесний консул України в Королівстві Іспанія (м. Валенсія). Луїс Мігель Ромеро Вільяфранка.....	275
Почесний консул України в Італійській Республіці (м. Генуя). Камілло Бассі.....	276
Почесний консул України в Республіці Казахстан (м. Кустанай). Анатолій Тарасенко.....	277
Почесний консул України в Республіці Кіпр (м. Лімасол). Алексіс Фотіадес.....	278
Почесний консул України в Республіці Кот-д'Івуар (м. Абіджан). Айман Захер.....	279
Почесний консул України в Латвійській Республіці (м. Вентспілс). Олег Степанов.....	280
Почесний консул України в Литовській Республіці (м. Шальчїнінкай). Станіславас Алешевічюс.....	281
Почесний консул України в Литовській Республіці (м. Вісагінас). Валентин Домогацький.....	282
Почесний консул України в Литовській Республіці (м. Клайпеда). Рімандас Стоніс.....	283
Почесний консул України в Республіці Маврикій (м. Порт-Луї). Абдул Махабуб Куріман.....	284
Почесний консул України в Республіці Малі. Мусса Сілла.....	285
Почесний консул України в Мексиканських Сполучених Штатах (м. Тіхуана, штат Нижня Каліфорнія). Педро Рамірес Кампусано.....	286
Почесний консул України в Монголії. Пуревсамбуу Батсайхан.....	287
Почесний консул України в Новій Зеландії (м. Окленд). Анатолій Лихо.....	288
Почесний консул України в Республіці Польща (м. Холм). Станіслав Адам'як.....	289
Почесний консул України в Республіці Польща (м. Вроцлав). Ѓжегож Джік.....	290
Почесний консул України в Республіці Польща (м. Щецин). Генрик Колодій.....	291
Почесний консул України в Республіці Польща (м. Жешув). Єжи Кшановскі.....	292
Почесний консул України в Республіці Польща (м. Познань). Лукаш Хоровскі.....	293
Почесний консул України в Португальській Республіці. Едуардо Норте Сантуш Сілва.....	294
Почесний консул України в Словацькій Республіці (Вранов-над-Топлею). Станіслав Обіцький.....	295
Почесний консул України в Республіці Судан. Муса Мохамед Саед Маруф.....	296
Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штат Техас). Григорій Бучай.....	297
Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штат Алабама). Рой Скотт Колсон.....	298
Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штат Мічиган). Богдан Федорак.....	299
Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штат Юта). Джонатан Фрідман.....	300
Почесний консул України в Сполучених Штатах Америки (штати Кентуккі та Огайо). Андрій Футей.....	301
Почесний консул України в Туніській Республіці (м. Сус). Лотфі Рувссіді.....	302
Почесний консул України в Турецькій Республіці (м. Ізмір). Четін Гюверджин.....	303
Почесний консул України в Турецькій Республіці (м. Чанаккале). Мехмет Ишик.....	304
Почесний консул України в Угорській Республіці (м. Сегед). Шандор Рот.....	305
Почесний консул України у Французькій Республіці (м. Метц). Ольга Надія Левенек Головач.....	306

Почесний консул України у Французькій Республіці (м. Ліон). Жаклін Нантерм (Шомар, Браїк)	307
Почесний консул України у Французькій Республіці (м. Тулуза). Жан-П'єр Робер	308
Почесний консул України у Федеративній Республіці Німеччина (м. Майнц). Ганс Юрген Досс	309
Почесний консул України в Республіці Хорватія (м. Задар). Нікола Маліч	310
Почесний консул України в Чеській Республіці. Павел Камарит	311
Почесний консул України в Королівстві Швеція (м. Мальмо). Бу Валленберг	312
Почесний консул України на Ямайці. Кеннет Сушиль Бенджамін	313

ПРЕДСТАВНИКИ УКРАЇНИ ПРИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Глава Місії України при НАТО. Ігор Долгов	315
Представник України при Європейському Союзі. Костянтин Єлисеєв	316
Постійний представник України при ЮНЕСКО. Олександр Купчишин	317
Постійний представник України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві (Швейцарія). Микола Маймескул	318
Постійний представник України при Міжнародних організаціях у Відні (Австрія). Ігор Прокопчук ..	320
Постійний представник України при ООН. Юрій Сергєєв	321
Постійний повноважний представник України при координаційних інститутах СНД. Володимир Сочнєв	322
Постійний представник України при Раді Європи. Микола Точицький	323

ДИПЛОМАТИ ПОДОРОЖУЮТЬ УКРАЇНОЮ

Павло Кривонос. Дипломати подорожують Україною	326
--	-----

З ВІДСТАНИ СТОЛІТЬ

Ярослав Дашкевич. Українсько-турецькі політичні відносини в першій половині ХХ ст.: національний аспект	354
Олександр Дубина. Шведський вектор геополітики гетьмана Мазепи	384
Віктор Матвієнко. Східна Галичина: від Габсбурзької лояльності до державної незалежності	408
Павло Гай-Нижник. Повалення УНР і переворот П. Скоропадського у 1918 р.: причини і рушійні сили (внутрішні та зовнішні чинники)	421
Микола Дорошко. Діяльність уряду УСРР у відстоюванні зовнішньополітичних прерогатив республіки (1922–1923 рр.)	462

СУЧАСНА УКРАЇНЬСКА ДИПЛОМАТІЯ

Борис Гуменюк. Глобальним викликам — глобальні рішення	480
Вячеслав Ціватий. Інституціональна модель та інформаційні технології у підготовці дипломата ХХІ століття	503
Павло Ігнат'єв. Україна та країни Південної Азії: перспективи співробітництва	514
Василь Гарагонич. Євро регіони у транскордонному співробітництві України	526
Сергій Нагорний, Денис Нагорний. Пріоритетні питання зовнішньої політики України на Близькому і Середньому Сході	538
Олексій Кийков. Міста-побратими Києва — витоки регіональної дипломатії сучасної України	568
Олег Яценківський, Олександра Присяжнюк. Актуальні питання співробітництва України та ЮНЕСКО	577

Трибуна Дипломата

Юрій Костенко. На шляху до стратегічного партнерства	598
Олександр Моцик. Єднає нас культура. Україна і Польща — культурне співробітництво	618
Амангельди Жумабасвич Жумабасєв. «Казахстанський шлях»	629
Чжан Сіюнь. Китай та Україна — добрі друзі, які довіряють один одному	642

ДУХОВНА ДИПЛОМАТІЯ

Яків Дов Блаїх. Україна — наша історична пам'ять	645
Муфтії України шейх Ахмед Тамім. Іслам на території України	648

Відкриття міжнародної конференції з питань паломництва	653
Паломники-хасиди під час святкування Рош-а-Шана	654

ДИПЛОМАТІЯ ОЧИМА ЖУРНАЛІСТІВ

Сергій Брага . 3 вікна редакції видно весь світ.....	655
Віктор Чамара . Укрінформ і міжнародний імідж України.....	659

ДОСЛІДЖЕННЯ. РОЗВІДКИ

Валерій Солдатенко . Українська пам'ять та її Інститут: міркування історика	665
Юрій Кочубей . ЮНЕСКО і українська національна ідентичність	678
Ігор Лоссовський . Антикризова стратегія та нова економічна модель Малайзії: корисний досвід для України.....	686
Мирослав Романюк . Горизонти міжнародної співпраці	707

НОТАТКИ ДИПЛОМАТА

Іван Юркович . Міжнародна правосуб'єктність Католицької Церкви, Святого Престолу та Держави-міста Ватикан.....	721
Василь Кирилич . Реляції західноєвропейських послів XVI–XVIII ст. про Україну як історико-політичне джерело.....	743

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС

Антон Найчук . Державна незалежність і суверенна залежність: філософсько-політологічний дискурс	750
Олександра Шаповалова . Відносини між Росією та Європейським Союзом: нормативні розбіжності чи політичні протиріччя	761
Юлія Щегельська . Державний брендінг республіки Польща як інструмент реалізації євроінтеграційної стратегії країни	781
Олександр Держалюк . Міжнародний досвід функціонування інституту парламентського контролю за діяльністю уряду в контексті українських реалій.....	799
Олександр Кривоносов . Новий етап у новітній історії Афганістану: дипломатичний аспект	825

УКРАЇНА І СВІТ

Петро Кононенко . Освітнє середовище закордонних українських навчальних закладів.....	834
Теофіл Рендюк . Національна політика Румунії у 20–60-х роках XX століття та її наслідки для автохтонних українців.....	841
Юрій Каліберда . Китайський маршал українського походження.....	853
Марія Нечепя . Культурна дипломатія України в арабському світі	859

МЕРИДІАНИ ДРУЖБИ

Володимир Лавриненко . Міжнародне співробітництво університету в глобальному освітньому і науково-дослідному просторі.....	877
--	-----

ДИПЛОМАТИЧНЕ ЖИТТЯ В ІЛЮСТРАЦІЯХ

Ольга Таукач . Історія одного посольства.....	884
Павло Кривонос . Дипломати на XI Міжнародному фестивалі циганського мистецтва «Амала».....	887
Офіційний відділ	894

ДИПЛОМАТИЧНЕ ДОСЬЄ

Дипломатична пошта	895
---------------------------------	-----

ІЗ МАЛОВІДОМОГО

Борис Афанасьєв . Отроки Д. З. Мануїльського — дипломати Київської спецшколи- інтернату з англійською мовою навчання	903
--	-----

CONTENTS

Speech of the President of Ukraine Viktor Yanukovich during General Discussions at the 65th UN General Assembly on September 23, 2010	5
Kostantyn Gryshchenko. Ukraine Diplomacy — Time for Action	19
Ivan Hnatyshyn. Image of the State: Progress, Achievements and Prospects	37

AMBASSADORS EXTRAORDINARY AND PLENIPOTENTIARY OF UKRAINE TO FOREIGN COUNTRIES

Australia. Valentyn Adomaitis	54
Austrian Republic. Andriy Bereznyi	55
Azerbaijan Republic. Borys Klimchuk	56
Algerian People's Democratic Republic. Valery Kirdada	57
Argentina Republic. Oleksandr Taranenko	58
Kingdom of Belgium. Ihor Dolgov	59
Belarus Republic. Roman Bezsmertnyi	60
Republic of Bulgaria. Viktor Kalnyk	61
Federative Republic of Brazil. Ihor Grushko	62
Vatican. Tetyana Izhevska	63
The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Volodymyr Khandogiy	64
Socialist Republic of Vietnam. Oleksiy Shovkopyas	66
Republic of Armenia. Ivan Kukhta	67
Gabon Republic. Sergiy Mishustin	68
Guinean Republic. Andriy Zaets	69
Greece Republic. Volodymyr Shkurov	70
Georgia. Vasyl Tsybenko	71
Kingdom of Denmark. Mikhailo Skuratovsky	72
Estonian Republic. Pavlo Kiriyakov	73
Federative Democratic Republic of Ethiopia. Vladyslav Demiyenko	74
Arabian Republic of Egypt. Eugen Mykytenko	75
State of Israel. Gennadiy Nadolenko	76
Republic of India. Ihor Polikha	77
Islamic Republic of Iran. Ihor Loginov	78
Ireland. Borys Bazylevsky	79
Kingdom of Spain. Anatoliy Shcherba	80
Italian Republic. Georgiy Chernyavsky	81
Hashemite Kingdom of Jordan. Sergiy Pasko	82
Republic of Kazakhstan. Oleg Diomin	83
Canada. Ihor Ostash	84
Republic of Kenya. Volodymyr Butyaga	85
Kirgizia Republic. Volodymyr Solovei	86
Republic of Cyprus. Oleksandr Demyanyuk	87
People's Republic of China. Yury Kostenko	88
Republic of Korea. Volodymyr Belashov	89
Republic of Cuba. Tetyana Sayenko	90
Latvian Republic. Raul Chilachava	91
Lithuanian Republic. Ihor Prokopchuk	92
Lebanon Republic. Volodymyr Koval	93
The Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya. Mykola Nagorny	94
Republic of Macedonia. Yuri Goncharuk	95
Malaysia. Ihor Lossovsky	96
Kingdom of Morocco. Vitaly Jokhna	97
Mexican United States. Oleksiy Branashko	98

Republic of Moldova. Sergiy Pirozhkov	99
Federative Republic of Nigeria. Valery Vasiliev	100
Kingdom of the Netherlands. Vasyl Korzachenko	101
Federative Republic of Germany. Nataliya Zarudna.....	102
Kingdom of Norway. Oleksandr Zvetkov	103
Islamic Republic of Pakistan. Ihor Пасько.....	104
South-African Republic. Valery Grebeyuk.....	105
Republic of Poland. Markiyan Malsky.....	106
Portuguese Republic. Oleksandr Nikonenko	107
Russian Federation. Volodymyr Elchenko.....	109
Romania. Markiyan Kulik	110
Kingdom of Saudi Arabia. Petro Kolos	111
Republic of Serbia. Viktor Nedopas.....	113
Syrian Arabic Republic. Oleg Semenets	114
Slovakian Republic. Inna Ognivets	115
Republic of Slovenia. Vadym Prymachenko	116
Unites States of America. Olekandr Motsyk.....	117
Kingdom of Thailand. Markiyan Chuchuk	118
Tunisian Republic. Valery Rylach	119
Republic of Turkey. Sergiy Korsunsky	120
Turkmenistan. Valentyn Shevaliov.....	121
Hungarian Republic. Yuri Mushka	122
Republic of Uzbekistan. Vyacheslav Pokhvalsky	123
Republic of Finland. Andriy Deshytsa	124
Republic of France. Oleksandr Kupchyshyn.....	125
Republic of Croatia. Borys Zaichuk	126
Czech Republic. Ivan Grytsak	127
Montenegro. Oksana Slyusarenko.....	128
Switzerland Confederation. Ihor Dir	129
Kingdom of Sweden. Eugen Perebiynis	130
Japan. Mykola Kulinich.....	131

AMBASSADORS EXTRAORDINARY AND PLENIPOTENTIARY OF FOREIGN COUNTRIES TO UKRAINE

Austrian Republic. Wolf Dietrich Heim	133
Azerbaijan Republic. Einulla Yadulla oglu Madatli.....	134
Algerian People's Democratic Republic. Mohammed Bashir Mazzuz	135
Argentina Republic. Lila Roldan Vaskes de Muan.....	136
Islamic Republic of Afghanistan. Mohammed Asef Delavar	137
Kingdom of Belgium. Mark Vink	138
Belarus Republic. Valentin V. Velichko	139
Republic of Bulgaria. Dimitar Vladimirov.....	140
Federative Republic of Brazil. Antonio Fernando Cruz-de-Mello	141
Holly See (Vatican). Archbishop Ivan Yurkovych.....	142
The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Robert Lee Turner	143
Socialist Republic of Vietnam. Ho Dak Min Nguet	144
Republic of Armenia. Andranik Enokovych Manukyan.....	145
Greece Republic. Georgios Georguntzos	146
Georgia. Grygol Katamadze	147
Kingdom of Denmark. Mikhael Borg-Hansen	148
Estonian Republic. Jaan Hein.....	149
Arabian Republic of Egypt. Yasir Mohamed Atef Abdel Kader	150
State of Israel. Zina Kalai-Klaitman	151
Republic of India. Djoti Svarup Pande.....	152

Republic of Indonesia. Ninig Saningsig Rohadiat	153
Republic of Iraq. Shorsh Khalid Said	154
Islamic Republic of Iran. Akbar Gasemi-Aliabadi	155
Kingdom of Spain. Khose Rodrigues Moyano	156
Italian Republic. Pietro Jovanni Donnicci.....	157
Republic of Kazakhstan. Zhumabaev Amangeldi Zhumabayevich.....	158
Canada. G. Daniel Karon	159
Kirgizia Republic. Erkin Beishenalievich Mamkulov	160
Republic of Cyprus. Evagoras Vrionides	161
People's Republic of China. Chzan Siyun	162
Republic of Korea. Pak Ro Biok	163
Republic of Cuba. Felix Leon Carbalio	164
State of Kuwait . Yusef Hussein Al-Gabandi	165
Latvian Republic. Atis Siyanets.....	166
Lithuanian Republic. Patras Vaitekunas	167
Lebanon Republic. Yusef Sadaka	168
The Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya. Feisal Atia M. Alshaari.....	169
Republic of Macedonia. Atso Spasenoski.....	170
Malaysia. Dato Abdula Sani Omar	171
Kingdom of Morocco. Abdelzhalil Saubri	172
Mexican United States. Berenise Rendon Talavera	173
Republic of Moldova. Ion Stevile	174
Federative Republic of Nigeria. Ibrahim Pada Pada Kasai.....	175
Kingdom of the Netherlands. Pieter Yan Volters	176
Federative Republic of Germany. Hans-Jurgen Gaimsiot.....	177
Kingdom of Norway. Olaf Berstad	178
Islamic Republic of Pakistan. Ahmed Navaz Saleim Mela.....	179
Palestina. Mohammed Kasem Al-Asaad	180
South-African Republic. Andris Fenter	181
Republic of Poland. Yatsek Kluchkovsky.....	182
Portuguese Republic. Mario Zhizush Dush Santush.....	183
Russian Federation. Michael Zurabov	184
Romania. Ionesky Kornel.....	185
Kingdom of Saudi Arabia. Dzhudia Z. M. Alhazal	186
Republic of Serbia. Dushan Lazich.....	187
Syrian Arabic Republic. Gaisam Mashfedzh	188
Slovakian Republic. Pavol Gamzhik	189
Republic of Slovenia. Natasha Prah.....	190
Unites States of America. John Francis Tefft	191
Republic of Turkey. Akhmet Byulent Merich.....	192
Turkmenistan. Nurberdi Amanmuradovich Amanmuradov	193
Hungarian Republic. Miklosh Shandor Morots.....	194
Republic of Uzbekistan. Yusupov Batyr Pulatovish	195
Republic of Finland. Krister Mikkelsson	196
Republic of France. Jaque For	197
Republic of Croatia. Zhelko Kirinchich.....	198
Czech Republic. Vitezskav Pivonka	199
Switzerland Confederation. Georg Zubler.....	200
Kingdom of Sweden. Stefan Gullgren	201
Japan. Tadasu Idsawa.....	202

CONSULS GENERAL OF UKRAINE IN FOREIGN COUNTRIES

Consul General of Ukraine in the Republic of Belarus (Brest). Ivan Baranchik.....	206
Consul General of Ukraine in the Republic of Bulgaria (Varna). Volodymyr Pasychnyk	207

Consul General of Ukraine in the Federative Republic of Brazil (Curitiba). Larisa Myronenko.....	208
Consul General of Ukraine in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (Edinburg). Mikhailo Osnach.....	209
Consul General of Ukraine in the Greek (Salonika). Ihor Sygiba.....	210
Consul General of Ukraine in the State Israel (Haifa). Ihor Turchin.....	211
Consul General of Ukraine in the Republic of Italy (Milan). Volodymyr Yatsenkivsky.....	212
Consul General of Ukraine in the Republic of Italy (Naples). Volodymyr Karachintsev.....	213
Consul General of Ukraine in the Republic of Kazakhstan (Almaty). Lyudmila Protasova.....	214
Consul General of Ukraine in Canada (Toronto). Oleksandr Danyleiko.....	215
Consul General of Ukraine in the China People's Republic (Shanghai). Sergiy Burdyllyak.....	216
Consul General of Ukraine in the Federative Republic of Germany (Hamburg). Andriy Melnik.....	217
Consul General of Ukraine in the Federative Republic of Germany (Munich). Yuri Yarmilko.....	218
Consul General of Ukraine in the Federative Republic of Germany (Frankfurt on Main). Albert Cherniyuk.....	219
Consul General of Ukraine in the Republic of Poland (Gdansk). Oleksandr Medovnikov.....	220
Consul General of Ukraine in the Republic of Poland (Lublin). Oleg Gorbenko.....	221
Consul General of Ukraine in the Republic of Poland (Krakow). Vitaly Maksimenko.....	222
Consul General of Ukraine in the Russian Federation (Vladivostok). Oleksandr Danylchenko.....	223
Consul General of Ukraine in the Russian Federation (Sankt Petersburg). Natalia Prokopovych.....	224
Consul General of Ukraine in the Russian Federation (Tyumen). Mikhailo Kolyadin.....	225
Consul General of Ukraine in the United States of America (New York). Sergey Pogoreltsev.....	226
Consul General of Ukraine in the United States of America (San-Francisco). Sergey Alioshin.....	227
Consul General of Ukraine in the Republic of Turkey (Istanbul). Bohdan Yarenenko.....	228
Consul General of Ukraine in the Republic of France (Marcel). Vyacheslav Vozdigan.....	229
Consul General of Ukraine in the Czech Republic (Brno). Yaroslav Asman.....	230

HONORARY CONSULS OF FOREIGN COUNTRIES IN UKRAINE

Honorary Consul of the Republic of Bolivia in Ukraine. Tordoya Rochas Vladimir Khose.....	232
Honorary Consul of the Republic of Guinea in Ukraine. Ramin Mansuriyan.....	233
Honorary Consul of the Republic of Equatorial Guinea in Ukraine. Roman Chelnokov.....	234
Honorary Consul of the Republic of Guatemala in Ukraine. Oleksiy Goncharov.....	235
Honorary Consul of the Kingdom of Ireland in Ukraine. Volodymyr Sai.....	236
Honorary Consul of the Republic of Kazakhstan in Ukraine (Lviv). Galina Maslyuk.....	237
Honorary Consul of the Republic of Kazakhstan in Ukraine (Odessa). Viktor Bogatyr.....	238
Honorary Consul of the Republic of Cyprus in Ukraine (Mariupol). Kostantyn Balabanov.....	239
Honorary Consul of the Republic of Cyprus in Ukraine. Yuri Hetmanenko.....	240
Honorary Consul of the Latvian Republic in Ukraine (Odessa). Olena Alekseenko.....	241
Honorary Consul of the Lithuanian Republic in Ukraine (Zhytomir). Eugene Lavrov.....	242
Honorary Consul of the Lithuanian Republic in Ukraine (Lviv). Vilaty Antonov.....	243
Honorary Consul of the Lithuanian Republic in Ukraine (Kherson). Viktor Popov.....	244
Honorary Consul of the Kingdom of Thailand in Ukraine. Mikhailo Radutsky.....	245
Honorary Consul of the Federative Republic of Germany in Ukraine (Donetsk). Viktor Kalashnikov.....	246
Honorary Consul of the Federative Republic of Germany in Ukraine (Odessa). Oleksandr Kifak.....	247
Honorary Consul of the Republic of Panama in Ukraine. Danilo Kurdelchuk.....	248
Honorary Consul of the Southern African Republic in Ukraine (Odessa). Larisa Poplavska.....	249
Honorary Consul of the Russian Federation in Ukraine (Chernigov). Vagif Aliev.....	250
Honorary Consul of the Syrian Arab Republic in Ukraine. Ali Issa.....	251
Honorary Consul of the Republic Slovenia in Ukraine (Lviv). Yulia Mizrakh.....	252
Honorary Consul of the Republic Slovenia in Ukraine (Kharkiv). Anatoly Bondarenko.....	253
Honorary Consul of the Southern Republic of Uruguay in Ukraine. Olena Podoleva.....	254
Honorary Consul of the Central African Republic in Ukraine. Oleksandr Bonadenko.....	255
Honorary Consul of the Republic of Chili in Ukraine. Volodymyr Polyachenko.....	256

EXTRAORDINARY CONSULAR OFFICIALS OF UKRAINE ABROAD

Honorary Consul of Ukraine in Australia (Melbourne). Valery Botte	260
Honorary Consul of Ukraine in the Austrian Republic (Salzburg). Hunter Ebetshuber	261
Honorary Consul of Ukraine in the Austrian Republic (Klagenfurt). Horst Schumi	262
Honorary Consul of Ukraine in the Principality of Andorra. Anton Zorzano Riera	263
Honorary Consul of Ukraine in the Argentinean Republic (province Misiones). Diego Lorenzo Murunyak	264
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Bulgaria (Ruse). Plamen Stoilov Bobokov	265
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Bolivia (La-Pas). Jorge Leme Patino	266
Honorary Consul of Ukraine in the Federative Republic of Brazil (San-Paulo). George Rybka	267
Honorary Consul of Ukraine in the Federative Republic of Brazil (Paranaque, Parana state). Mariano Chaikovsky	268
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Guatemala. Rikardo Ortis Altenbakh	269
Honorary Consul of Ukraine in the Kingdom of Denmark. Morten Munk	270
Honorary Consul of Ukraine in the Dominican Republic. Andrea Carlo Maria Biamonti	271
Honorary Consul of Ukraine in the Estonian Republic (Parnu). Vello Yarvesalu	272
Honorary Consul of Ukraine in the Arabic Republic of Egypt (Alexandria). Abdel Moniem Ibrahim Mansur	273
Honorary Consul of Ukraine in the State of Israel (Haifa). Aiberg Aaron	274
Honorary Consul of Ukraine in the Kingdom of Spain (Valencia). Luis Migel Romero Viliiafranko	275
Honorary Consul of Ukraine in the Italian Republic (Genoa). Kamillo Bassi	276
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Kazakhstan (Kustanai). Anatoly Tarasenko	277
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Cyprus (Limasol). Aleksis Fotiades	278
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Cote d'Ivoire (Abidjan). Aiman Zaher	279
Honorary Consul of Ukraine in the Latvian Republic (Ventspils). Oleg Stepanov	280
Honorary Consul of Ukraine in the Lithuanian Republic (Shalchininkai). Stanislavas Aleshevichus	281
Honorary Consul of Ukraine in the Lithuanian Republic (Visaginas). Valentim Dmagatsky	282
Honorary Consul of Ukraine in the Lithuanian Republic (Klaipeda). Rimandas Stonis	283
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Mauritius (Port-Luis). Abdul Makhabub Kuriman	284
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Mali. Mussa Silla	285
Honorary Consul of Ukraine in the United States of Mexico (Tijuana, Lower California state). Pedro Ramires Kampusano	286
Honorary Consul of Ukraine in Mongolia. Purevsambuu Batsaikhan	287
Honorary Consul of Ukraine in the New Zealand (Oakland). Anatoly Likho	288
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Poland (Kholm). Stanislav Adamiyak	289
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Poland (Wroclaw). Gzhegosh Dzhik	290
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Poland (Czeclin). Genrik Kolodiy	291
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Poland (Zheshuv). Ezhi Kshanovsky	292
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Poland (Poznan). Lukash Khorovsky	293
Honorary Consul of Ukraine in the Portuguese Republic. Eduardo Norte Santush Silva	294
Honorary Consul of Ukraine in the Slovak Republic (Wranov-nad-Toleu). Stanislav Obitsky	295
Honorary Consul of Ukraine in the Republic Sudan. Musa Mokhamed Saed Maruf	296
Honorary Consul of Ukraine in the United States of America (Texas). Grigory Buchai	297
Honorary Consul of Ukraine in the United States of America (Alabama). Roy Scott Kolson	298
Honorary Consul of Ukraine in the United States of America (Michigan). Bohdan Fedorak	299
Honorary Consul of Ukraine in the United States of America (Uta). Jonathan Friedman	300
Honorary Consul of Ukraine in the United States of America (Kentucky and Ohio). Andriy Futei	301
Honorary Consul of Ukraine in the Tunisian Republic (Sus). Lotfi Ruissi	302
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Turkey (Izmir). Chetin Guverdzhin	303
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Turkey (Chanakalle). Mekhmet Ishik	304
Honorary Consul of Ukraine in the Hungarian Republic (Szedged). Shandor Rot	305
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of France (Mets). Olga Nadia Levenek Golovach	306
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of France (Lion). Jaklin Nanterm (Shomar, Braik)	307

Honorary Consul of Ukraine in the Republic of France (Tuluza). Jean Pierre Rober	308
Honorary Consul of Ukraine in the Federative Republic of Germany (Mains). Hans Jurgen Doss.....	309
Honorary Consul of Ukraine in the Republic of Croatia (Zadar). Nikola Malich.....	310
Honorary Consul of Ukraine in the Czech Republic. Pavel Kamarit	311
Honorary Consul of Ukraine in the Kingdom of Sweden (Malme). Bu Walenberg	312
Honorary Consul of Ukraine in Jamaica. Kenneth Sushil Benjamin.....	313

REPRESENTATIVES OF UKRAINE IN INTERNATIONAL ORGANISATIONS

Head of the Ukrainian Mission at NATO. Ihor Dolgov.....	315
Representative of Ukraine at the European Union. Kostyantyn Elissev.....	316
Permanent Representative of Ukraine at UNESCO. Oleksandr Kupchishyn	317
Permanent Representative of Ukraine at UN Office and other international organizations in Geneva (Switzerland). Mykola Maimeskul	318
Permanent Representative of Ukraine at the international organizations in Wien (Austria). Ihor Prokopchuk.....	320
Permanent Representative of Ukraine at the UN. Yuri Sergeev.....	321
Permanent Plenipotentiary Representative of Ukraine at the CIS Coordination Agencies. Volodymir Sochnev	322
Permanent Representative of Ukraine at the Council of Europe. Mykola Tochitsky.....	323

DIPLOMATS ARE TRAVELING AROUND UKRAINE

Pavlo Krivonos. Diplomats are traveling around Ukraine.....	326
---	-----

FROM THE DISTANCE OF CENTURIES

Yaroslav Dashkevich. Ukrainian-Turkish political relations in the first half of the 20 th century: the national aspect.....	354
Oleksandr Dubina. Swedish vector of Hetman Mazepa geopolitics.....	384
Viktor Matvienko. Eastern Halychyna: from Habsburg loyalty to state independence	408
Pavlo Gai -Nizhnikl. Fall of Ukrainian Peoples' Republic and P. Skoropadsky take-over in 1918: reasons and motive forces (internal and external factors)	421
Mykola Doroshko. Activities of the UkrSSR government in defending foreign policy priorities of the Republic (1922–1923)	462

MODERN UKRAINIAN DIPLOMACY

Borys Gumenyuk. Global solutions to global challenges.....	480
Vyachesval Tsivatyi. Institutional model and IT in education of 21 st century diplomat.....	503
Pavlo Ignatiev. Ukraine and countries of the Southern Asia: cooperation perspectives	514
Vasyl Garagonych. European regions in trans-border cooperation of Ukraine	526
Sergiy Nagorny, Denys Nagorny. Priorities of foreign Policy of Ukraine in the Middle East	538
Oleksiy Kyikov. Twin cities of Kyiv — origin of regional diplomacy in modern Ukraine.....	568
Oleh Yatsenivsky, Oleksandra Prysyaznyuk. Urgent problems of cooperation of Ukraine with UNESCO....	577

DIPLOMAT'S TRIBUNE

Yuri Kostenko. On the way to strategic partnership	598
Oleksandr Motsyk. We are united by culture. Ukraine and Poland — cultural cooperation.....	618
Amangeldi Zhumabaevich Zhumabaev. “Kazakhstan way”	629
Chzhan Siyun. China and Ukraine — good friends that trust each other.....	642

SPIRITUAL DIPLOMACY

Yakiv Dov Blaikh. Ukraine — our historical memory.....	645
Mufti of Ukraine sheik Akhmad Tamim. Moslem in the territory of Ukraine	648
Opening of the International Conference on pilgrimage issues	653
Hasids pilgrims during celebration of Rosh-a-Shana	654

DIPLOMACY IN THE EYES OF JOURNALISTS

Sergiy Braga. The window of the editorial looks out on the whole world	655
Viktor Chamara. Ukrinform and international image of Ukraine	659

RESEARCH. FINDINGS

Valery Soldatenko. Ukrainian memory and its institute: historian's considerations	665
Yury Kochubei. UNESCO and Ukrainian national identity	678
Ihor Lossovsky. Anti-crisis strategy and new economic model of Malaysia: useful experience for Ukraine	686
Myroslav Romanyuk. Horizons of international cooperation	707

DIPLOMAT'S NOTES

Ivan Yurkovych. International legal standing of the Catholic Church, Holy See and state city Vatican	721
Vasyl Kyrylych. Reports of the Western European ambassadors of the 16 th -18 th centuries about Ukraine as historical-political sources	743

POLITICAL DISCOURSE

Anton Naichuk. State independence and sovereign independence: philosophical-politological discourse	750
Oleksandra Shapovalova. Relations between Russia and European Union: legal differences and political inconsistencies	761
Julia Shchegolska. State branding of the Republic of Poland as an instrument for implementation of the European integration of the country	781
Oleksandr Derzhalyuk. International experience in functioning of the institute of parliamentary control for the activities of the government in the context of Ukrainian reality	799
Oleksandr Kryvonosov. New stage in the contemporary history of Afghanistan: diplomatic aspect	825

UKRAINE AND THE WORLD

Petro Kononenko. Educational environment of foreign Ukrainian educational institutions	834
Teofil Rendyuk. National Policy of Romania in the 20–60s of the 20 th century and its consequences for autochthonous Ukrainians	841
Yuri Kaliberda. Chinese marshal of Ukrainian origin	853
Maria Nechepa. Cultural diplomacy of Ukraine in the Arabian world	859

FRIENDSHIP MERIDIANS

Volodymyr Lavrinenko. International cooperation of the university in the global educational and scientific-research domain	877
---	-----

DIPLOMATIC LIFE IN PICTURES

Olga Taukach. History of one embassy	884
Pavlo Kryvonos. Diplomats at the 11 th International Festival of Roma Art 'Amala'	887
Official section	894

DIPLOMATIC DOSSIER

Diplomatic bag	895
-----------------------------	-----

FROM LITTLE-KNOWN FACTS

Borys Afanasiev. Youth of D.Z. Manuilsky — diplomats of the Kyiv special English language boarding school	903
--	-----

УКРАЇНА ДИПЛОМАТИЧНА — 2010

НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК

Випуск одинадцятий

Упорядники:

*Леонід Губерський, Павло Кривонос,
Борис Гуменюк, Анатолій Денисенко*

Засновники:

Міністерство закордонних справ України,
Дипломатична академія при Міністерстві закордонних справ України,
Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв,
Історичний клуб «Планета»

Видавець:

Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв

Видання рекомендоване до друку Вченою радою
Дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ України
як навчальний посібник. Протокол № 1 від 8 жовтня 2010 р.

Вищою Атестаційною Комісією України щорічник визнано
фаховим виданням з політичних, історичних наук

Директор ІВЦ «Планета»

Галина Денисенко

Макет і верстка *Сергій Красніков*

Набір і підготовка до друку здійснені
інформаційно-видавничим центром «Планета»

Адреса редакції: м. Київ, вул. Стрілецька, 14-б;
для листування — Київ-34, абонентська скринька 32;
тел. 482-38-06

Видруковано в ПЦ «Гамма-Принт».
Формат 60×84/16. Обл.-вид. арк. 70,7. Підписано до друку 9.11.2010.
Тираж 1000 примірників. Зам. 305.